

Mira Kainulainen, Anne Ketola ja Niina Ollanketo

Kuvailutulkkauksen käsikirja

Kuvailutulkkauksen käsikirja

Mira Kainulainen, Anne Ketola ja Niina Ollanketo, 2026

Julkaisija: Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry

Rahoittaja: Koneen säätiö

Taitto ja kansi: Eetu Haverinen / Kuohu & Kaisla Creative

ISBN 978-951-97353-2-0

Teos on laadittu WCAG 2.2 -ohjeistuksen AA-kriteeristön sekä PDF-tiedostojen saavutettavuutta määrittävän ISO-standardin (PDF/UA, ISO 14289-2) vaatimusten mukaiseksi.

Tämä teos on lisensoitu CC BY-NC 4.0 (Creative Commons Nimeä-EiKaupallinen 4.0 Kansainvälinen) -lisenssillä.

Teoksen tekstejä tai kuvia ei saa muokata tekoälyllä eikä käyttää tekoälyn kouluttamiseen.

Omistettu Eija-Liisa Markkulan muistolle.

Kiitokset

Työryhmä haluaa kiittää seuraavia henkilöitä ja tahoja heidän työpanoksestaan, kommenteistaan ja muusta tuestaan:

Eija-Liisa Markkula

Eetu Haverinen

Jarkko Lauri

Anu Aaltonen

Heikki Ekola

Riikka Hänninen

Ronja Pahaoja

Helena Ryti

Helinä Hirn

Carita Lehtniemi

Sirkku Heinäluoto

Maija Hirvonen

Santtu Salminen

Pipsa Toikka

Sanna Tynkkynen

Koko Hubara

Julianna Brandt-Smal

Maarit Huuska

Katri Mikkilä

Anna-Leena Pyylampi

Allan Armas Lindberg

Tanja Rantalainen

Timo Kuoppala

Päivi Klami

Kirsi Lehikoinen

Mirja Kytökari

Kirsi Vainionperä

Pauliina Baltzar

Reetta Uusikulku

Elli Björkberg

Aleksandra Lemke

Yoandy Jimeno

Axel Antas

Vidha Saumya

Anja Karkku-Hohti

Markku Möttönen

Liisa Mustanoja

Kaisa Koskinen

Suvi Jalli

Ari Lakaniemi

Susanna Rumpu

Ismo Henttonen

Anna Kröger

Maria Doudko

Sini Somppi

Minna Alapiha

Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry

Näkövammaisten liitto

Ruskeat tytöt -kollektiivi

Syömishäiriöliitto - SYLI ry

Seta ry

Sukupuolen moninaisuuden
osaamiskeskus

Saamelaismuseum Siida

Suomen Romanifoorumi

Postimuseo

Suomen valokuvahistoriallinen
yhdistys ry

Museokeskus Vapriikin kuva-arkisto

Teatteriyhdistys Sokkelo ry

Kumppanuustalo Artteli

Papunet

Työväenmuseum Werstas

Koneen säätio

Sisällysluettelo

Lukijalle	10
Osa 1: Perusasioita kuvailutulkkauksesta	19
Mitä on kuvailutulkkaus?	20
Kuvailutulkkauksen käyttäjät	33
Mitä kuvailutulkkauskonsultti tekee?	42
Historia ja nykytila	44
Kuvailutulkkauksen tutkimus	57
Vaihtoehtoinen saavutettavuus	82
Osa 2: Yleiset ohjeet	93
Kuvien kuvailutulkkaus ja kuvailutulkkauksen yleisiä periaatteita	94
Kuvailutulkkauksen suunnittelu	112
Kuvailutulkkauksen kieli	119
Objektiivisuus ja tulkinta	129
Ihmisten kuvailu	139
Värien ja valon kuvailu	198
Suuntien, mittojen ja määrien kuvailu	206
Kuvailutulkin äänenkäyttö	209

Osa 3: Kuvailutulkkauksen käyttötilanteet	217
Arjen tilanteet	218
Ympäristön kuvailu	233
Sanakartat	249
Videomateriaali	254
Teatteri	270
Ennakkokuvailu	295
Kuvataide	312
Sarjakuvat	333
Museot	361
Tanssi	379
Verkkoympäristöt	385
Videopelit	404
Osa 4: Käytännön järjestelyt	414
Kuvailutulkkauksen tilaaminen	415
Kuvailutulkaustoimeksiannosta sopiminen	420
Kuvailutulkkeen tekijänoikeudet	423
Kuvailutulkauspalveluiden hinnoittelu	425

Kuvaluettelo

Kuvat 1a ja 1b. Kuvailutulkauksen kansainväliset tunnukset. Kuva: Wikimedia Commons.

Kuva 2. Suuri vaahtera Tampereen yliopiston edustalla. Kuva: Mira Kainulainen.

Kuva 3. Karjalankarhukoira sohvalla. Kuva: Mira Kainulainen.

Kuva 4. Kaksi ihmistä sohvalla. Kuva: Michael Poley, Poley Creative, [AllGo-kuvapankki](#).

Kuva 5. Sateenkaarikoodeja. Kuvat: Lesbian Symbol, Openclipart; Colourful Cowboy Hat, Victor Moussa, Dreamstime.com; rusetti, Jenna Törmänen, Museovirasto, lisenssi: [CC BY 4.0](#).

Kuva 6. Panseksuaalisuus-piirroskuva Sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuus-selko-oppaasta. Kuva: Papunetin kuvapankki, papunet.net, Elena Chebannaia.

Kuva 7. Vammaisten Pride -lipunnostotilaisuus Philadelphian kaupungintalolla Yhdysvalloissa 2017. Kuva: PHLCouncil Staff, [Flickr.com](#). Lisenssi: [CC BY-NC 2.0](#).

Kuva 8. Yoandy Jimeno. Kuva: Aleksandra Lemke, Meistä – About us -valokuvanäyttely, [Finna.fi](#).

Kuva 9. Värin kylläisyys ja murretut värit. Kuva: Eetu Haverinen 2026.

Kuva 10. Suuntien ilmaiseminen kellotaulun avulla. Kuva: Anne Ketola 2025.

Kuva 11. Valokuva kuusenneulasnahikkaista. Kuva: Tero Karppinen, [Flickr.com](#). Lisenssi: [CC BY 2.0](#).

Kuva 12. *Orlando, oodi luonnolle* -tanssiteoksen saavutettavuuspöytä. Kuva: Anne Ketola.

Kuva 13. Axel Antasin pronssiveistos *Eiaonmonarkki* (*Eiao Monarch*), 2021. Kuva: Axel Antas.

Kuva 14. Vidha Saumyan ristipistotyö *Cross Stitch 1*, 2024. Kuva: Vidha Saumya.

Kuva 15. Anja Karkku-Hohdin guassiteos *Yösirkus*, 2020. Kuva: Anja Karkku-Hohti.

Kuva 16. Sarjakuvan visuaalisia symboleita. Kuva: Anne Ketola.

Kuva 17. Maanalaisia maalaistiellä -sarjakuva. Kuva: Anne Ketola.

Kuva 18. Gaumont-stereokamera. Kuva: Olavi Hankimon kokoelma.

Kuva 19. Leporello-seinä Postimuseon Kuvan vallankumous -näyttelyssä. Valokuva: Anne Ketola. Leporellon kuvat: Olavi Hankimon kokoelma.

Kuva 20. Hämeenpuistoa esittävä fotolitografia-kuva Postimuseon Kuvan vallankumous -näyttelyssä. Kuva: Olavi Hankimon kokoelma.

Kuva 21. Postikorttikuva Postimuseon Kuvan vallankumous -näyttelyssä. Kuva: Olavi Hankimon kokoelma.

Kuva 22. Uutiskuvaesimerkki. Kuva: Heikki Ketola / Vastavalo.

Kuva 23. Tyypillisiä toiminnallisia kuvakkeita. Kuva: Anne Ketola 2025.

Kuva 24. Ympyrädiagrammi. Kuva: Eetu Haverinen 2026.

Lukijalle

Kuvailutulkkkaus antaa visuaaliselle maailmalle sanallisen muodon. Kuvailutulkkkaus välittää näkövammaiselle henkilölle sen, mitä esimerkiksi kuvissa, tiloissa ja esityksissä tapahtuu, ja tekee niistä saavutettavampia. Näkövammaisille henkilöille kuvailutulkkkaus on edellytys esimerkiksi kulttuuriin ja koulutukseen osallistumiselle. Näin ollen kuvailutulkkkaamaton taide ja opetus on syrjivää.

Suomessa kuvailutulkkkaus on vielä nuori ala. Vaikka kuvailutulkkkaus on monissa maissa jo vakiintunut osa kulttuuri- ja koulutuspalveluita, Suomessa sen saatavuus on edelleen rajallista. Toisin kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa ja useissa Euroopan maissa, Suomessa ei kulttuurin ja viihteen alalla ole mitään kuvailutulkkkauksen tarjoamiseen velvoittavaa lainsäädäntöä. Yksi syy kuvailutulkkkauksen heikkoon saatavuuteen Suomessa on kuvailutulkkkauskoulutuksen puute. Kuvailutulkkkauskoulutuksen kehittämistä on puolestaan rajoittanut suomenkielisen, tutkimustietoon perustuvan oppimateriaalin puute.¹

Tämä käsikirja pyrkii paikkaamaan tätä aukkoa. Käsikirja on ensimmäinen suomenkielinen oppikirja, joka tarkastelee kuvailutulkkkausta sekä teoreettisesta näkökulmasta että käytännöllisenä taitona. Olemme koonneet ja yleistājuista-neet kansainvälistä tutkimustietoa kuvailutulkkkauksesta, sovittaneet sitä suomalaiseseen kontekstiin ja täydentäneet sitä kotimaisella tutkimuksella ja käytännön asiantuntemuksella. Tavoitteemme on tarjota oppimateriaali, joka perustuu sekä tutkimukseen että kokemukseen: kuvailutulkkkauksen käyttäjien, tekijöiden ja kouluttajien yhteiseen tietoon.

Käsikirjaa on ollut tekemässä laaja joukko suomalaisia kuvailutulkkkauksen asiantuntijoita. He ovat kommentoineet tekstejä, kirjoittaneet osioita, jakaneet kokemuksiaan ja osallistuneet haastatteluihin. Voimme ylpeinä todeta, että tämä käsikirja kokoaa yhteen suuren määrän suomalaisen kuvailutulkkkauksen pioneerien osaamista. Olemme erityisen kiitollisia näkövammaisille asiantuntijoille, jotka ovat tuoneet työhömmme kuvailutulkkkauksen käyttäjien näkökulman,

¹ Hirvonen, Maija & Betta Saari 2021. Kuvailutulkkkauksen tila Suomessa: raportti selvitystyöstä. Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry. Viitattu 3.2.2026.

joka saavutettavuuspalveluissa on ensisijaisen tärkeä. Pääkonsulttinamme toimi suomalaisen kuvailutulkkauksen suuri edelläkävijä Eija-Liisa Markkula. Käsikirja sisältää myös vieraskirjoittajien tekstejä, jotka tuovat näkyviin alan moniäänisyyden. Näiden tekstien kautta lukijalle tarjoutuu mahdollisuus tarkastella kuvailutulkkauksia eri suunnista.

Tuottamamme oppimateriaali soveltuu sekä itseopiskeluun että kuvailutulkkauskurssien oppimateriaaliksi. Suosittelemme, että aloitat opiskelun lukemalla koko Lukijalle-osion, koska se auttaa hahmottamaan kirjan muita osioita paremmin. Sen jälkeen suosittelemme lukemaan kirjan ensimmäisen luvun *Mitä on kuvailutulkkaus?* Muutoin kirja on pyritty kirjoittamaan siten, että lukuja voi lukea missä järjestyksessä tahansa.

Käsikirjan kirjoittajat

Me kirjoittajat olemme valmistuneet Tampereen yliopistosta kääntämisen alalta. Kuvailutulkkauksista olemme opetelleet Tampereen yliopistossa järjestetyillä kursseilla, käytännön kuvailutulkkaustyön kautta ja muissa maissa laadittujen ohjeiden avulla. Olemme myös opettaneet kuvailutulkkauksen peruskursseja muun muassa Tampereen yliopistossa ja Tampereen seudun työväenopistossa.

Kaikilla meillä kirjoittajilla on siis kääntäjätausta, ja käännöstieteen näkökulma onkin kirjassa vahvasti läsnä. Kääntämisen näkökulma ei kuitenkaan ole poikkeuksellinen: kuvailutulkkauksista opetetaan monissa maissa osana yliopistojen kääntäjäkoulutusta. Siksi myös meille on luontevaa tarkastella sitä osana kääntämisen ja monikielisen viestinnän kenttää.

Lähestymme kuvailutulkkauksista oppivasta ja pohtivasta asemasta käsin. Tiedostamme kuitenkin, että omat taustamme vaikuttavat väistämättä siihen, miten näemme maailman ja miten kirjoitamme siitä. Me kirjoittajat olemme itse vammattomia, valkoisia henkilöitä, joten monet vähemmistökokemukset jäävät meille näkymättömiksi. Siksi pyrimme kuuntelemaan niitä ääniä, joita kuvailun aiheet koskettavat suoraan, ja rakentamaan kieltä, joka ei vahvasta syrjiviä normeja vaan tekee moninaisuutta näkyväksi kunnioittavalla tavalla.

Olemme halunneet erityisesti kantaa vastuuta siitä, että käsikirja ohjaa kuvailutulkkeja syrjimättömän kielen käyttöön. Tämä on äärimmäisen keskeistä ohjeissa, jotka teos antaa ihmisten kuvailuun. Tuottamiamme ihmisten kuvailuun liittyviä ohjeita ovat kommentoineet esimerkiksi Ruskeat tytöt -kollektiivin, Syömishäiriöliiton ja Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen asiantuntijat. Toivomme, että tuottamamme inklusiivinen kuvailutulkkausohjeistus leviäisi esimerkkimme myötä muissa maissa käytettyihin ohjeistuksiin.

Käsikirjan sisältö

Käsikirja on suunniteltu käytännönläheiseksi oppaaksi kaikille, jotka haluavat oppia kuvailutulkkauksesta tai kehittää omaa osaamistaan. Se kokoaa yhteen sekä kuvailutulkkauksen teoreettista perustaa että käytännön ohjeita erilaisista ympäristöistä ja tilanteista varten.

Käsikirjan kohdeyleisöä ovat:

- Kuvailutulkkauksen opiskelijat ja opettajat
- Näkövammaisten henkilöiden läheiset
- Näkövammaisten henkilöiden kanssa työskentelevät (henkilökohtaiset avustajat, opettajat, liikunnanohjaajat, toiminnanohjaajat jne.)
- Kulttuurialalla työskentelevät (museo-oppaat, galleristit, taiteilijat jne.)
- Viestinnän ammattilaiset (verkkotoimittajat, kääntäjät, tulkit jne.)
- Muiden alojen ammattilaiset, jotka saattavat työssään tehdä kuvailutulkkeita (verkkosivujen suunnittelijat jne.)
- Muut saavutettavuudesta kiinnostuneet
- Näkövammaiset henkilöt itse

Käsikirja koostuu johdannosta ja neljästä sisältöosiosta:

- **Osassa 1** avaamme, mitä kuvailutulkkaus on ja millaisissa tilanteissa sitä käytetään. Keskustelemme kuvailutulkin ja kuvailutulkkauskonsultin rooleista ja taustoitamme, millaista kuvailutulkaustyötä Suomessa on

tehty. Esittelemme myös kuvailutulkkaustutkimusta ja erilaisia tapoja laatia kuvailutulkkeita.

- **Osassa 2** käsittelemme kuvailutulkkauksen yleisiä ohjeita, jotka pätevät monenlaisiin kuvailutulkkaustilanteisiin.
- **Osassa 3** annamme ohjeita kuvailuun eri käyttötilanteissa sekä tarjoamme esimerkkejä kuvailun toteuttamistavoista.
- **Osassa 4** käymme läpi, mitä kuvailutulkkauksen tilaajan tulee ottaa huomioon ja mistä asioista olisi hyvä keskustella, kun sovitaan kuvailutulkkaustoimeksiannoista. Lisäksi tarjoamme neuvoja siihen, mitä hinnoittelussa kannattaa ottaa huomioon kestävän ammattimaisen toiminnan kannalta.

Näin käytät tätä käsikirjaa

Kuvailutulkkeen laatimiseen ei ole mahdollista tarjota valmista kaavaa, joka toimisi joka tilanteessa. Jokainen kuvailtava kohde ja tilanne on ainutkertainen: jokainen teos, tila, esitys ja video herättää aina omanlaisiaan kysymyksiä. Kuvailutulkki tarvitsee siksi ennen kaikkea kykyä havainnoida, pohtia ja soveltaa. Tämän käsikirjan tarkoituksena ei ole tarjota muuttumattomia sääntöjä, vaan auttaa lukijaa tunnistamaan ne kysymykset, joita kuvailutulkki joutuu työssään toistuvasti pohtimaan. Käsikirja tarjoaa välineitä ja periaatteita, joiden avulla kuvailutulkiksi tahtova voi kehittää omaa ammattitaitoaan ja löytää ratkaisuja käytännön työssään.

Jokainen käsikirjan osa sisältää useamman luvun. Lukujen lopussa on lueteltu linkkejä muihin käsikirjan kohtiin, jotka liittyvät luvun sisältöön. Käsikirjassa on muistilistoja, joihin olemme koonneet nopeasti kerrattavia nyrkkisääntöjä kuvailutulkkausohjeista. Lisäksi mukana on tietolaatikoita, joissa olemme määritelleet esimerkiksi olennaisia käsitteitä ja taustoittaneet aiheita.

Ohjeissa on mukana sekä todellisia kuvailutulke-esimerkkejä että käsikirjaa varten keksittyjä esimerkkejä (esimerkiksi vaihtoehtoisia kuvailutulkeratkaisuja, joista toinen on huonompi ja toinen parempi). Jos esimerkille ei ole merkitty tekijää, se on käsikirjan kirjoittajien keksimä.

Käsikirjalla on myös YouTube-kanava, jolla jaamme haastatteluja kuvailutulkauksen asiantuntijoilta. Haastatteluvideot on esitelty siinä kohdassa käsikirjaa, jonka aiheeseen haastattelu liittyy.

Tämä käsikirja on julkaistu CC BY-NC 4.0 (Creative Commons Nimeä–EiKaupallinen 4.0 Kansainvälinen) -lisenssillä. Lisenssi sallii käsikirjan kopioimisen, jakamisen ja muokkaamisen ei-kaupallisessa tarkoituksessa kuten opetuksessa, kunhan tekijät ja lähde mainitaan. Käsikirjaa tai siitä muokattuja versioita ei saa käyttää kaupallisiin tarkoituksiin. Jos haluat keskustella kaupallisesta käytöstä, ole yhteydessä kirjoittajiin. Lisenssi koskee myös niitä käsikirjan kuvia, joiden tekijöiksi on merkitty Anne Ketola tai Mira Kainulainen (ks. Kuvaluettelo).²

Oppimateriaalin saavutettavuus

Olemme pyrkineet esittämään tuottamamme oppimateriaalin mahdollisimman saavutettavassa muodossa. Koska teos julkaistaan sähköisesti ja julkisin varoin, sitä koskee digitaalisten palvelujen tarjoamisesta annettu laki (306/2019), joka edellyttää vähintään WCAG 2.1 -standardin mukaista AA-tason saavutettavuutta. Olemme kuitenkin halunneet ylittää tämän minimitason, koska saavutettavuus on työssämme eettinen periaate: kirjoitamme saavutettavuudesta, ja siksi haluamme, että myös tuotoksemme on mahdollisimman saavutettava mahdollisimman monelle. Taittajamme Eetu Haverinen on ollut korvaamaton apu näissä pyrkimyksissämme. Arvokasta palautetta materiaaliemme ruudunlukijaystävällisyydestä saimme myös ulkopuoliselta saavutettavuustestaajalta.

Käsikirjan lähdemateriaalina olemme käyttäneet suurta määrää tutkimuskirjallisuutta. Nämä lähdeviitteet on esitetty kirjassa alaviitteinä. Ruudunlukijaa käyttävä lukija voi halutessaan kuunnella alaviitteet osana tekstin lukemista, mutta ne on myös mahdollista ohittaa ruudunlukijan tavanomaisilla siirtymätoiminnoilla, esimerkiksi siirtymällä seuraavaan elementtiin tai tekstikohtaan. Näin lukija voi itse päättää, milloin ja missä määrin lähdeviitteisiin perehtyy.

YouTube-videoissamme on kuvailutulkattu keskeiset sisällöt. Olemme pyytäneet haastattelemiamme henkilöitä itse kuvailutulkaamaan, miltä he näyttävät. Näitä

2 Tietoa [Creative Commons -lisenssistä](#).

kuvailuja kuuntelemalla käsikirjan käyttäjä saa käsityksen siitä, kuinka eri tavoin ihmiset voivat toivoa tulevansa kuvailluiksi. Lisäksi videoissa on ohjelmatekstitys. Tekstitykset saa näkyviin painamalla YouTube videosoittimen CC-painiketta.

Käsikirjan esimerkkikuvilla olemme laatineet alt-tekstit, jotka ovat pääsääntöisesti tavanomaisia alt-tekstejä laajempia. Näin olemme halunneet mahdollistaa sen, että näkövammaiset lukijat pääsisivät paremmin arvioimaan kuviin liitettyjä kuvailutulke-esimerkkejä. Aivan kaikkia visuaalisia elementtejä ei ole kuvailtu: Käsikirjan osien aluissa ja loppuissa on vaaleanvioletteinä koristekuvina samoja symboleita kuin kirjan kannessa: yksinkertaisia silmiä ja korvia sekä erimuotoisia puhekuplia. Näillä kuvituskuvilla ei ole alt-tekstejä, koska niiden kuuntelu olisi pidemmän päälle toisteista.

Käsitteistä

Tässä käsikirjassa käytämme seuraavia avainkäsitteitä:

Kuvailutulkkkaus

Kuvailutulkkkaus on visuaalisten kohteiden sanallista kuvailemista näkövammaisia ihmisiä varten. Sen tavoitteena on välittää kuvailtavan kohteen keskeinen sisältö (mitä esimerkiksi kuvassa, tilassa tai esityksessä näkyy ja mikä siinä on olennaisinta). Kuvailutulkkkaus korvaa sokean henkilön näköhavainnon ja tukee heikkonäköisen henkilön näköhavaintoa.

Kuvailutulke

Kuvailutulke on kuvailutulkkauksen lopputuote, joka välittää kuvailtavan kohteen sisällön vastaanottajalle. Sana **tulke** tulee käännösosalta, jossa sillä tarkoitetaan tulkkauksen lopputuotetta. Toisin sanoen **tulkkaus** viittaa itse työhön tai prosessiin, jossa yhdellä kielellä puhuttua viestiä käännetään toiselle kielelle, ja tulke on tämän prosessin lopputuotos, puheena esitetty käännös. Samoin kuvailutulkkaus viittaa kuvailutulkkausprosessiin ja kuvailutulke sen lopputuotteeseen.

Kuvailutulke on siis yleisluontoinen yläkäsite kuvailutulkkausprosessin lopputuotteelle. Se on puhuttu tai kirjallinen tuotos, joka voi pohjautua käsikirjoitukseen tai syntyä spontaanisti.

Kuvailutulkkauskäsikirjoitus

Kuvailutulkkauskäsikirjoitus on etukäteen laadittu teksti, joka sisältää tietyn kohteen (esimerkiksi elokuvan, maalauksen tai kokonaisen näyttelyn) kuvailutulkkeen. Käsikirjoitus voi olla täysin valmis teksti (kuten äänitettävissä kuvailutulkkeissa) tai joustava runko, jota kuvailutulkki voi täydentää tilanteen mukaan.

Kuvailutulkki

Kuvailutulkki on henkilö, joka laatii kuvailutulkkeen. Joskus kuvailutulkki myös lukee tekemänsä kuvailutulkkeen (joko suoraan käyttäjille tai äänitysstudioissa), mutta lukija voi olla myös eri henkilö, esimerkiksi ääninäyttelijä. Toisin sanoen **kuvailutulkkeen lukija** ei välttämättä ole kyseisen kuvailutulkkeen laatija.

Kuvailutulkkauskonsultti

Kuvailutulkkauskonsultti on näkövammaisen henkilö, joka toimii asiantuntijana kuvailutulkkauksen suunnittelussa, laatimisessa ja arvioinnissa. Hän toimii kuvailutulkin työparina ja tuo prosessiin käyttäjän näkökulman. Hänen tehtävänsä on varmistaa, että kuvailu on ymmärrettävää ja tarkoituksenmukaista kuvailutulkkauksen kohderyhmälle.

Käsikirjoitettu kuvailutulkkaus ja spontaani kuvailutulkkaus

Käsikirjoitettu kuvailutulkkaus tarkoittaa etukäteen valmistellun kuvailutulkkauskirjoituksen lukemista esimerkiksi galleriakierroksen yhteydessä.

Spontaani kuvailutulkkaus tapahtuu ilman etukäteen valmisteltua käsikirjoitusta. Kuvailutulkki kuvailee kohdetta reaaliajassa, esimerkiksi arjen tilanteessa. Spontaani kuvailu mahdollistaa vuorovaikutuksen ja käyttäjän toiveisiin reagoimisen, mutta se on väistämättä vapaamuotoisempaa ja vähemmän yhtenäistä kuin käsikirjoitettu kuvailutulkkaus.

(Kuvailutulkkaus)äänite

Kuvailutulkkausäänitteellä tarkoitamme valmiiksi äänitettyä kuvailutulketta, jonka voi kuunnella esimerkiksi paikan päällä museossa tai etänä. Äänite mahdollistaa kuvailutulkkauksen kuuntelun ajasta ja paikasta riippumatta. Myös videomateriaaleja varten tehdään kuvailutulkkausäänite, joka liitetään videon oman ääniraidan ohkeen.

Alt-teksti

Alt-teksti (tai alt-attribuutti) on sähköisesti esitettävän kuvan yhteyteen lisättävä lyhyt sanallinen kuvaus, joka kertoo kuvan olennaisen sisällön. Yleensä kuvan alt-teksti on kuvan kuvailutulketta lyhyempi. Alt-teksti kirjoitetaan kuvan HTML-koodiin ja ruudunlukija lukee sen ääneen. Hyvin laadittu alt-teksti on tiivis, neutraali ja asiayhteyteen sopiva.

Näiden käytännönläheisten käsitteiden lisäksi keskustelemme käsikirjassa myös seuraavista, hieman teoreettisimmista käsitteistä:

Moodi ja multimodaalisuus

Moodi on merkkijärjestelmä, jonka avulla viestitään. Moodeja voivat olla esimerkiksi puhe, kirjoitus, kuva, musiikki tai liike. Kuvailutulkkauksessa näköaistin avulla havaittavia moodeja (esimerkiksi kuvia ja tanssia) käännetään kirjoitukseksi ja puheeksi. Multimodaalisuus viittaa useiden moodien yhteistoimintaan. Esimerkiksi elokuvat ovat liikkuvaa kuvaa, puhetta, musiikkia ja muuta ääntä yhdistäviä multimodaalisia tekstejä. Elokuvan kuvailutulkki valitsee, mitä näköaistin avulla havaittavasta

tiedosta on välitettävä sanallisesti, jotta multimodaalisen tekstin kokonaismerkitys välittyy.

Intersemioottinen kääntäminen

Intersemioottinen kääntäminen tarkoittaa viestin kääntämistä eli muuntamista yhdestä merkkijärjestelmästä toiseen – esimerkiksi kuvasta sanaksi. Kuvailutulkkaus on tyypillinen esimerkki tällaisesta kääntämisestä.

Lähdeteksti ja kohdeteksti

Käännöstieteestä olemme lainanneet myös sanat lähdeteksti ja kohdeteksti, jotka käännösosalalla tarkoittavat käännettävää tekstiä ja sen käännöstä. Kuvailutulkkauksessa lähdeteksti on kuvailtava kohde, kuten maalaus tai elokuva, ja kohdeteksti on sanallinen kuvailutulke. Teksti tulee tässä yhteydessä ymmärtää laajemmin kuin arkimerkityksessä: tekstissä ei välttämättä ole lainkaan sanoja, vaan esimerkiksi kuvakin on teksti.

OSA 1

Perusasioita kuvailutulkkauksesta

Mitä on kuvailutulkkaus?

Tässä luvussa kerromme siitä, mitä on kuvailutulkkaus. Esittelemme sekä käytännöllisiä että teoreettisia näkökulmia aiheeseen ja käymme läpi keskeisiä käsitteitä.

Keskeisiä käsitteitä

Kuvailutulkkaus on näköhavainnon ilmaisua sanallisesti näkövammaisia ihmisiä varten. Suomen kielessä käytetään kuvailutulkkauksen lisäksi käsitettä *kuvailutulke*. Se puolestaan viittaa kuvailutulkkausprosessin tuloksena syntyvään, ääneen luettuun tekstiin. Käsite on peräisin tulkkauksen puolelta, missä *tulke* viittaa puhuttuun tulkkauksen tuotokseen samaan tapaan kuin *käännös* viittaa kirjalliseen kääntämisen tuotokseen. (Etukäteen valmisteltuun kuvailutulkkaus-käsikirjoitukseen olisikin loogista viitata kuvailukäännöksenä, mutta kuvailutulke on jokseenkin vakiintunut käsite.) Kuvailutulkkauksesta käytetään usein myös synonyymia *kuvailu* ja verbiä *kuvaillla*, etenkin jonkin tietyn kohteen kuvailusta. Joskus kuvailutulkkauksella ja kuvailulla tarkoitetaan hieman eri asioita, mutta tässä kirjassa ne ovat synonyymeja keskenään, ellei tietyssä asiayhteydessä toisin sanota.³

3 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide. Translation Practices Explained*. Lontoo/New York, New York: Routledge.

Kuvailutulkkauksella on kaksi erilaista symbolia, joita käytetään monissa maissa. Yleisemmin käytettävässä tunnuksessa on kirjaimet AD ja niiden oikealla puolella kolme kaarevaa ääniviivaa. Viivat näyttävät kolmelta sulkeelta, jotka taipuvat samaan suuntaan kuin D-kirjaimen kaari. Toisessa tunnuksessa, jota on käytetty tämän käsikirjan logon innoituksena, on kirjaimet AD puhekuplan sisällä.

Kuva 1a. Kuvailutulkkauksen kansainvälinen tunnus 1.

Kuva 1b. Kuvailutulkkauksen kansainvälinen tunnus 2.

Kuvailutulkkaus on näköhavainnon sanallistamista

Sokeilla ihmisillä kuvailutulkkaus korvaa näköhavainnon ja heikkonäköisillä tukee sitä. Kuvailutulkattava kohde voi olla mikä tahansa teos, tilanne, ympäristö tai muu kokonaisuus, jossa on *visuaalista* eli näköaistin kautta havaittavaa sisältöä. Yleisiä kuvailtavia kohteita ovat kuvat, elokuvat ja sarjat, museo- ja taidenäyttelyt, teatteriesitykset, elävät esitykset ja tapahtumat (esimerkiksi urheilukilpailut) sekä arkiset ympäristöt, kuten kulkureitit. Myös uusia kuvailukohteita tutkitaan ja kokeillaan jatkuvasti, ja esimerkiksi luontokohteiden kuvailutulkkaus yleistyy pikkuhiljaa. Kuvailutulkattavia kohteita voidaan jaotella monella eri tavalla, mutta keskeinen ero on staattisten ja dynaamisten kohteiden välillä. *Staattiset* kohteet ovat muuttumattomia, esimerkiksi valokuvia tai veistoksia, kun taas *dynaamisissa* kohteissa tapahtuu muutosta. Dynaamisia kohteita ovat esimerkiksi elokuva, näytelmä ja ihmisiä vilisevä kaupunkimaisema.⁴

⁴ Hirvonen, Maija 2013. Katsaus kuvailutulkkaukseen – visuaalisen tiedon saavuttaminen puheen ja kielien kautta. *Puhe ja kieli* 33:3, 91–105; Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*; Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29.

Kuvailutulkkauksessa pyrkimyksenä on välittää kokonaisvaikutelma kuvailtavasta kohteesta ja siihen liittyvästä laajemmasta elämyksestä, esimerkiksi teatteriesityksen sisällöstä ja teatteri-illasta kokemuksena. Kohteesta riippuen kuvailutulkkeessa kerrotaan sen käyttäjille, miltä joku tai jokin näyttää (ulkonäkö), mitä tapahtuu (toiminta) ja missä (ympäristö). Kuvailutulkkeen sisältöön vaikuttavat kuvailtava kohde, käytettävissä oleva aika sekä kuvailutulkkauksen käyttäjien kiinnostus ja tilannekohtaiset tarpeet. Koska yksioikoisia ohjeita ei ole, kuvailutulkin on usein toimittava osittain vaistonvaraisesti miettiessään, mikä on sopiva määrä tietoa ja mikä on paras tapa välittää se.⁵

Kuvailutulkkaukseen kuuluu oleellisella tavalla *kognitiivinen* eli ajatusprosesseihin liittyvä ulottuvuus. Näkemiseen ja mielikuviin liittyvät kognitiiviset prosessit ovat selkeän ja ymmärrettävän kuvailutulkkauksen ytimessä, joskaan niihin ei mennä kovin syvälle tässä kirjassa. Joistakin perusasioista kuvailutulkin on kuitenkin hyvä olla tietoinen. Ensinnäkin kognitiotieteellinen tutkimus on osoittanut, että aivot aktivoituvat samalla tavalla silloin, kun ihminen näkee vaikkapa puun, ja silloin, kun ihminen kuvittelee puun mielessään. Toiseksi kuvailutulkkauksen kognitiivisen puolen keskeisiä kysymyksiä ovat muun muassa: Mihin näkevä katsoja – siis myös kuvailutulkki – kiinnittää huomiota? Miten hän näkemänsä tulkitsee? Kolmanneksi sama tieto, jonka näkevä ihminen saa yhdellä silmäyksellä, voi vaatia useiden minuuttien sanallisen kuvailun. Siksi kaikkia yksityiskohtia ei usein voi kuvailla, vaan kuvailutulkin täytyy valita kohteesta olennaisimmat osat ja kuvailla ne mahdollisimman tiiviisti, selkeästi ja kiinnostavasti. Keskeinen kuvailutulkkauksen haaste onkin valita, mitä, miten ja missä vaiheessa kuvailla, jotta kuvailutulkkaus luo mahdollisimman eläviä mielikuvia.⁶

5 Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*; Holsanova, Jana 2016. **A Cognitive Approach to Audio Description**. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Researching Audio Description*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK, 49–73.

6 Holsanova, Jana 2016. **A Cognitive Approach to Audio Description**. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Researching Audio Description*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK, 49–73; Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

Katso myös

- "Kuvien kuvailutulkkaus ja kuvailutulkkauksen yleisiä periaatteita" s. 94
- "Arjen tilanteet" s. 218
- "Videomateriaali" s. 254
- "Teatteri" s. 270
- "Museot" s. 361

Kuvailutulkkaus on saavutettavuuspalvelu

Kuvailutulkkaus on saavutettavuuspalvelu, joka on tarkoitettu pääasiassa näkövammaisille ihmisille, mutta siitä hyötyvät myös monet muut käyttäjäryhmät, esimerkiksi vanhukset. *Saavutettavuus* tarkoittaa sitä, että tuotteet, sisällöt ja palvelut rakennetaan erilaisille ihmisille sopiviksi. Palvelun tai muun kohteen voi yleensä muuttaa ainakin jossakin määrin saavutettavaksi jälkikäteen, mutta useimmiten helpompaa ja halvempaa on suunnitella se saavutettavaksi alusta asti. Tätä kutsutaan *kaikille sopivaksi suunnitteluksi*.⁷

Näkövammaisten oikeudet on kirjattu Yhdistyneiden kansakuntien (YK) yleissopimukseen vammaisten henkilöiden oikeuksista, joka tuli Suomessa voimaan vuonna 2015. Sopimuksessa todetaan, että vammaiset ihmiset ovat yhteiskunnan aktiivisia jäseniä, joilla on oikeus täyteen osallistumiseen, osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen. Näiden oikeuksien toteutuminen vaatii sitä, että yhteiskunta ja sen palvelut ovat saavutettavia myös näkövammaisille.

⁷ Hirvonen, Maija, Tuija Kinnunen & Liisa Tiittula 2020. Viestinnän saavutettavuuden lähtökohtia. Teoksessa Maija Hirvonen & Tuija Kinnunen (toim.). *Saavutettava viestintä. Yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta edistämässä*. Helsinki: Gaudeamus, 9–22; Saavutettavuusvaatimukset s.a. Yleistä saavutettavuudesta. Traficom. Viitattu 5.12.2025.

Näkövammaisille ihmisille kuvailutulkkaus on usein edellytys muun muassa opiskelulle, sillä esimerkiksi luennoilla tai oppitunneilla näytettävien videoiden tietosisältö ei usein välity pelkän äänen perusteella.⁸

Kuvailutulkkausta tarjoamalla voidaankin edistää näkövammaisten ihmisten yhdenvertaisuutta ja siten heidän hyvinvointiaan. Visuaalisen sisällön välittämisen lisäksi kuvailutulkkauksella on myös sosiaalinen merkitys, sillä se mahdollistaa tasavertaisen osallistumisen esimerkiksi kulttuurista ja sosiaalisista tilanteista nauttimiseen. Kuvailutulkkaus mahdollistaa osallistumisen kulttuurikeskusteluihin, vaikkapa työpaikan kahvihuonekeskusteluihin suosituista televisiosarjoista tai olympialaisten avajaisista. Näin se lisää näkövammaisten ihmisten mahdollisuuksia toimia itsenäisesti yhteiskunnan täysivaltaisina jäseninä.⁹

Kuvailutulkkaus voi myös laajentaa etenkin syntymäsokeiden ihmisten maailmankuvaa, kun he pääsevät kokemaan ympäröivän maailman ja kulttuurin visuaalista puolta. Kuvailutulkkauksen kautta näkövammaiset voivat oppia tuntemaan esimerkiksi ihmisten elekieltä. Tietenkään kuvailutulkkauksella ei voida välittää kaikkia visuaalisen maailman puolia, eikä kuvailutulkin suodattama kokemus ole samanlainen kuin suora näköhavainto. Toisaalta näkevien ihmistenkin kokemukset visuaalisesta maailmasta ovat yksilöllisiä, joten mitään ”oikeaa” välitettävää kokemusta ei ole olemassakaan.¹⁰

Katso myös

→ ["Kuvailutulkkauksen käyttäjät" s. 33](#)

-
- 8** YK-liitto 2015. [YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja](#). Suomen YK-liitto. Viitattu 5.12.2025; Perego, Elisa 2019. [Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices](#). Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29.
- 9** Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.
- 10** Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*; Hirvonen, Maija 2013. Katsaus kuvailutulkkaukseen – visuaalisen tiedon saavuttaminen puheen ja kielen kautta. *Puhe ja kieli* 33:3, 91–105.

Kuvailutulkkaus voidaan toteuttaa eri tavoilla

Useimmiten kuvailutulke laaditaan kohteeseen jälkeinpäin, mutta myös *integroitu* eli alusta asti kohteen osaksi suunniteltu kuvailutulkkaus on mahdollinen toteutustapa. Integroidun kuvailutulkkauksen etuna on se, että kuvailutulkkaus huomioidaan kuvailtavan kohteen valmistelussa, jolloin esimerkiksi teatteriesityksessä kuvailulle voidaan jättää riittävästi tilaa repliikkien väliin. Kuvailutulkkaus tapahtuu samaan aikaan tai hieman ennen sitä hetkeä, kun kuvailtava kohde on näkyvissä. *Integroitu kuvailu* voi tarkoittaa myös sitä, että esimerkiksi näytelmän repliikit ja kerronta itsessään sisältävät visuaalisten osien kuvailun, jolloin erillistä kuvailutulkkausta ei tarvita.

Esimerkki: ”Balthazar! Missä käsilaukkuni on?”

Tai: ”Balthazar! Missä vaaleanpunainen käsilaukkuni on?”

Kuvailutulke joko äänitetään etukäteen tai kuvailutulkki lukee sen reaaliajassa paikan päällä. Silloinkin, kun kuvailutulkkaus välitetään reaaliaikaisena puheena, se useimmiten perustuu etukäteen laadittuun *käsikirjoitukseen*. Äänitetyn kuvailutulkkeen yksi etu on se, että sen voi kuunnella missä ja milloin tahansa. Joskus kuvailu voi olla myös spontaania eli sitä ei valmistella etukäteen. Esimerkiksi ympäristön kuvailu kävelyllä tai kauppamatkalla on usein spontaania. Lisäksi nykyisin kuvailu on joissakin tilanteissa mahdollista etäyhteyden välityksellä, joskaan ammattimaista kuvailutulkkausta ei ainakaan vielä tehdä etänä. Esimerkiksi Be My Eyes -sovellus perustui aiemmin siihen, että vapaaehtoiset ympäri maailman kuvailivat asioita videopuhelun välityksellä. Uudessa versiossa (Be My AI) kuvailua hoitaa vapaaehtoisten lisäksi tekoäly.¹¹

Reaaliaikainen kuvailutulkkaus välitetään yleisölle joko avoimesti tai suljetusti. *Avoimen kuvailutulkkauksen* kuulevat kaikki läsnäolijat, esimerkiksi koko

¹¹ Holland 2009. Audio description in the theatre and the visual arts: images into words. Teoksessa Jorge Díaz Cintas & Gunilla Anderman (toim.) *Audiovisual Translation: Language Transfer on Screen*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 170–185; Hirvonen, Maija 2013. Katsaus kuvailutulkkaukseen – visuaalisen tiedon saavuttaminen puheen ja kielen kautta. *Puhe ja kieli* 33:3, 91–105; Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

teatterisalin yleisö, kun taas *suljettu kuvailutulkkaus* välitetään kuulokkeiden kautta. Esimerkiksi elokuvateatterissa käyttäjä kuuntelee kuvailutulkausta omasta puhelimestaan MovieReading-sovelluksen ja kuulokkeiden välityksellä. Molemmissa menetelmissä on etunsa: Kuulokkeista tulevan kuvailutulkkauksen äänenvoimakkuutta voi säädellä, ja läsnäolijat voivat itse valita, haluavatko kuunnella kuvailutulkausta vai eivät. Avoimen kuvailutulkkauksen välittämiseen taas riittää äänentoistojärjestelmä, ja koko yleisö saa saman kokemuksen.¹²

Kuvailutulkkauksen käyttäjien määrä vaihtelee yhdestä ihmisestä useisiin kymmeniin. Jos kuvailutulkkaus on äänitetty, ryhmä voi periaatteessa olla niin suuri kuin tilaan mahtuu. Ryhmän sopivaa kokoa kannattaa kuitenkin miettiä kuvailutulkausta suunnitellessa, koska se vaikuttaa esimerkiksi kuvailutulkkauksen vastavuoroisuuteen. Jos ryhmä on suuri, kuvailutulkki ei pysty huomioimaan yksittäisten käyttäjien toiveita eivätkä nämä voi esittää kysymyksiä ja kommentteja kuvailutulkkauksen aikana.¹³

Katso myös

→ **"Vaihtoehtoinen saavutettavuus" s. 82**

¹² Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide. Translation Practices Explained*. Lontoo/New York, New York: Routledge.

¹³ Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

Kuvailutulkkaus on intersemioottista kääntämistä

TIETOLAATIKKO:

Moodi = Ilmaisumuoto tai merkitysjärjestelmä. Merkitysjärjestelmiä ovat esimerkiksi kirjoitettu kieli, kuvat ja musiikki.

Intersemioottinen = Merkitysjärjestelmien välinen.

Käännöstieteessä kuvailutulkkaus on perinteisesti luokiteltu audiovisuaalisen kääntämisen alalajiksi. Luokittelutapa johtuu siitä, että elokuvat, jotka ovat tyypiesimerkki *audiovisuaalisesta* eli kuvaa ja ääntä yhdistävästä teoksesta, ovat pitkään olleet selvästi yleisin ja vakiintunein kuvailutulkkauksen kohde. Kuvailutulkkauksen tarkastelu pelkästään audiovisuaalisena kääntämisenä on kuitenkin riittämättömän kapea näkökulma, kun halutaan huomioida myös sellaiset kuvailutulkkauksen lähdetekstit, joissa ei käytetä ääntä. Laajassa mielessä onkin hedelmällisempää tarkastella kuvailutulkausta *intersemioottisena kääntämisenä* eli viestin kääntämisenä merkitysjärjestelmästä toiseen.¹⁴

Käännöstieteessä käännettävästä tekstistä puhutaan *lähdetekstinä* ja käännöksestä *kohdetekstinä*. Teksti voi olla joko arkikäsityksen mukainen teksti eli pelkistä sanoista koostuva kokonaisuus tai kokonaisuus, jossa sanallista sisältöä ei ole lainkaan. Tässä laajassa mielessä esimerkiksi kuva ja patsas ovat tekstejä. Näitä käsitteitä käytetään tässä kirjassakin. Kuvailutulkkauksessa lähdeteksti on kuvailtava kohde (esimerkiksi maalaus) ja kohdeteksti on kuvailutulke (ja sen kirjallinen käsikirjoitus).¹⁵

14 Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29; Sütiste, Elin 2021. Intersemiotic translation. Teoksessa Yves Gambier & Luc Van Doorslaer (toim.) *Handbook of Translation Studies 5*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 128–135.

15 Nord, Christiane 2005 [1991]. *Text Analysis in Translation. Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. Kääntänyt Penelope Sparrow. Amsterdamer Publikationen Zur Sprache Und Literatur 94. Amsterdam/Atlanta, Georgia: Rodopi.

Niin ikään keskeinen käännöstieteen käsite on *vastaavuus*. Kieltenvälisessä kääntämisessä sillä viitataan siihen, että esimerkiksi suomen kielen sana *koira* tarkoittaa suunnilleen samaa kuin englannin sana *dog*. Vastaavuuden käsite on kiistanalainen, ja siihen liittyy paljon yksityiskohtaisia ja keskenään ristiriitaisiakin näkökulmia, joihin ei ole tarpeen syventyä tässä kirjassa.

Kuvailutulkkauksenkin kannalta vastaavuus on hankala mutta kiinnostava ajatus. Lähtökohtaisesti kuvailutulkin tehtävä on löytää lähdetekstin visuaalisille osille paras mahdollinen sanallinen vastine ja rakentaa näin lähdeteksti uudestaan sanalliseen muotoon. Tavoitteena on siis löytää paras sana kuvaamaan esimerkiksi tiettyä kukkaa maalauksessa. Kuten muussakaan kääntämisessä, prosessi ei kuitenkaan toimi niin, että kuvailutulkki vain poimisi lähdetekstistä kohdan kerrallaan ja kääntäisi ne yksitellen, kunnes koko lähdeteksti on käännetty. Tekstiä täytyy tarkastella myös kokonaisuutena, ja parhaaseen vastineeseen vaikuttavat monet muutkin asiat kuin lähdetekstin sisältö. Näin ollen yhtä oikeaa vastausta on harvoin olemassa.¹⁶

Kuvailutulkkauksen tutkimuksen kannalta vastaavuus on erittäin kiinnostava aihe, mutta käytännön kuvailutulkkaustyössä siihen ei kannata juuttua, sillä liiallinen merkitysten vastaavuuteen keskittyminen ei hyödytä kuvailutulkkia eikä kuvailutulkkauksen käyttäjiä. Vastaavuuden pohtiminen on kuitenkin kuvailutulkin työssä läsnä silloin, kun hän löytää tiettyä tanssiliikettä parhaiten kuvaavan verbin tai tunnistaa maalauksen alakulmasta pilkistävän punaisen kukan. Tiivistetysti voidaan sanoa, että lähde- ja kohdetekstin vastaavuus on riittävä silloin, kun kuvailutulkkauksella on kokonaisuutena toimiva ja ymmärrettävä käyttäjille tietyssä käyttötilanteessa.¹⁷

Intersemioottisessa kääntämisessä keskeinen käsite on moodi. *Moodit* ovat merkitysjärjestelmiä, joista tekstin viesti rakentuu. Jos tekstissä käytetään useaa eri moodia, puhutaan *multimodaalisesta tekstistä*. Esimerkiksi sarjakuvan sisältö koostuu kuvista ja sanoista. Moodeja on tutkimuskirjallisuudessa luokiteltu useilla eri tavoilla. Esimerkiksi Louise Fryerin mukaan kuvailutulkkauksessa huomioitavia moodeja ovat kuvan lisäksi puhuttu kieli, kirjoitettu kieli (kuvassa

¹⁶ Adamou, Christina & Simone Knox 2011. *Transforming television drama through dubbing and subtitling*. Sex and the cities. *Critical Studies in Television: An International Journal of Television Studies* 6:1, 1–21.

¹⁷ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

tai näyttämöllä näkyvä teksti), musiikki ja ääniefektit. Joskus taas visuaalinen aines lasketaan kokonaisuudessaan yhdeksi moodiksi ja *auditiivinen* eli kuulon kautta havaittava aines toiseksi moodiksi. Visuaalisesta moodistakin on kuitenkin erotettavissa useita merkitysten välittämisen tapoja, esimerkiksi toiminta, ihmisten eleet ja ilmeet sekä edellä mainittu kirjoitettu teksti.¹⁸

Kuvailutulkin ei välttämättä tarvitse olla perillä moodien erilaisista luokittelujärjestelmistä, mutta hänen on hyvä olla tietoinen siitä, mistä eri osista lähdetekstin viesti koostuu. Joskus moodien välittämät viestit voivat esimerkiksi olla keskenään ristiriidassa: elokuvan hahmo voi sanoa ”olen iloinen” samalla, kun hänen kasvoillaan on pettynyt ilme. Silloin kuvailutulkin tehtävä on miettiä, kuuluuko ilmeen välittämä tunne puhujan äänessä, vai pitääkö ilme mainita kuvailutulkkeessa. Jos kuvailutulkki keskittyy vain puhuttuun sisältöön ja unohtaa huomioida ilmeen, kohtausten viesti muuttuu olennaisesti.

Kuvailutulkkaus on monivaiheinen prosessi

Kuvailutulkkausprosessiin ei ainakaan vielä ole olemassa vakiintunutta kaavaa. Ei myöskään ole yhtä oikeaa tapaa kuvailla, vaan yleisiä periaatteita sovelletaan eri tilanteissa eri tavoin. Valintoihin vaikuttavat kuvailtava kohde, kuvailutulkkauksen käyttäjät ja konteksti eli se, millaisessa tilanteessa ja ympäristössä kuvailutulke välitetään käyttäjille. Tämän vuoksi kuvailutulkkaus on luovaa ja välillä haastavaakin työtä.¹⁹

Erilaisten tekstien ja kontekstien eroista huolimatta kuvailutulkkausprosessiin kuuluu usein samoja vaiheita, joskin niiden sisältö ja pituus vaihtelevat. Yleensä

¹⁸ Tuominen, Tiina, Maija Hirvonen, Anne Ketola, Eliisa Pitkäsalo & Nina Isolahti 2016. Katsaus multimodaalisuuteen käänntieteessä. Teoksessa Eliisa Pitkäsalo & Nina Isolahti (toim.) *Kääntäminen, tulkkaus ja multimodaalisuus. Menetelmiä monimuotoisten viestin tutkimiseen*. Tampere Studies in Language, Translation and Literature Series B3. Tampere: Tampereen yliopisto, 11–24; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Orero, Pilar & Agnieszka Szarkowska 2014. The importance of sound for audio description. Teoksessa Anna Maszerowska, Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Audio description. New perspectives illustrated*. Amsterdam: John Benjamins, 121–140.

¹⁹ Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29.

prosessi alkaa lähdetekstiin tutustumisella ja sen analysoinnilla, minkä jälkeen kirjoitetaan kuvailutulkkauksen käsikirjoitus, hiotaan sitä ja tehdään mahdollinen ajastus tai tarkistetaan pituus. Lopuksi viimeistellään käsikirjoitus. Ennen kuvailutulkkeen äänittämistä lukija harjoittelee sen esittämistä. Kuvailutulkkeen lukee joko käsikirjoituksen laatija tai äänityön ammattilainen, usein näyttelijä.²⁰

Katso myös

- "Kuvien kuvailutulkkaus ja kuvailutulkkauksen yleisiä periaatteita" s. 94
- "Kuvailutulkkauksen suunnittelu" s. 112

Kuvailutulkkaus on monia taitoja vaativaa työtä

Kuvailutulkkauksessa tarvitaan monenlaisia taitoja. Kuvailutulkkauksen ytimessä on taito tunnistaa kuvailtavan kohteen olennaiset osat ja löytää parhaat sanat niiden kuvailemiseen. Kielelliset taidot ovat erittäin tärkeitä, koska kuvailutulkki tarvitsee laajan sanavaraston ja hänen täytyy tuntea työkielensä kielioppi hyvin. Työkieli tarkoittaa tässä kieltä, jolla kuvailutulkki kirjoittaa kuvailutulkkeet. Lisäksi kuvailutulkilla täytyy olla visuaalista lukutaitoa eli hänen täytyy jollain tasolla ymmärtää näkemisen lainalaisuuksia. Esimerkiksi elokuvia kuvailutulkaavan kuvailutulkin on hyvä tuntea elokuvien visuaalista kieltä.²¹

-
- 20** Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29.
- 21** Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29; Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*; Remael, Aline, Nina Reviers & Gert Vercauteren 2015. Introduction. Basic audio description concepts. Teoksessa Aline Remael, Nina Reviers & Gert Vercauteren (toim.) *Pictures painted in words. ADLAB Audio Description guidelines*. Viitattu 5.12.2025.

Kuvailutulkin on oltava myös taitava tiedonhakija, sillä kuvailtavaa aihetta joutuu usein tutkimaan oikeiden sanojen löytämiseksi. Kuvailutulkkauksessa tarvitaan lisäksi analyttistä, kriittistä ja luovaa ajattelua, sillä parhaiden käännösratkaisujen löytäminen vaatii usein ohjeistusten soveltamista ja luovuutta. Elävän esityksen kuvailutulkkaus vaatii myös tarkkaavaisuutta ja improvisaatiotaitoa, koska esityksessä voi tapahtua muutoksia – esimerkiksi näyttelijä voi elehtiä kohtauksessa eri tavalla kuin harjoituksissa tai aiemmissa esityksissä.

Koska kuvailutulkkaus laaditaan usein yhteistyössä muiden ammattilaisten – ja joskus myös toisen kuvailutulkin – kanssa, kuvailutulkki tarvitsee myös hyviä työelämä- ja sosiaalisia taitoja, kuten neuvottelukykä ja aikatauluissa pysymistä. Ajanhallintataitoja tarvitaan tietysti myös tilaajan asettaman aikataulun noudattamiseksi ja oman jaksamisen ylläpitämiseksi.

Katso myös

→ "Teatteri" s. 270

Kuvailutulkkauksen ohjeistuksista

Kuvailutulkkauksen yleisiä periaatteita on kirjattu ohjeistuksiin, joita on julkaistu useita ja monissa eri maissa. Ohjeet ovat eräänlaisia standardeja, joilla pyritään yhdenmukaistamaan kuvailutulkkauksen kenttää ja varmistamaan kuvailutulkkauksen laatu. Hyvin toteutettuina ja käytettyinä ohjeet hyödyttävät kuvailutulkkauksen tilaajia, tekijöitä ja käyttäjiä. Yhdenmukaisuuden etu on ennalta-arvattavuus: kuvailutulkkausta on helpompaa seurata, jos yleisö tietää, mitä odottaa. Se helpottaa kuvailutulkkien kouluttamistakin, kun opiskelijoille on tarjottavissa jonkinlainen yhteinen lähtökohta, johon käännösratkaisuja voi peilata. Tilaajien taas on helpompaa arvioida kuvailutulkkeen laatua, jos he ovat perillä alan yleisistä käytännöistä.²²

22 Hirvonen, Maija 2013. Katsaus kuvailutulkkaukseen – visuaalisen tiedon saavuttaminen puheen ja kielen kautta. *Puhe ja kieli* 33:3, 91–105.

Ohjeiden kaavamainen noudattaminen ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista, eikä se ole läheskään aina edes mahdollista. Ohjeistuksia lukiessa onkin aina hyvä pitää mielessä, että kyse on joustavasti sovellettavista periaatteista eikä ehdottomista säännöistä. Luovuudelle, kuvailutulkin omalle harkinnalle sekä yleisön toiveille tulee aina jättää sijaa. Yhtäältä ohjeiden joustava hyödyntäminen tarkoittaa sitä, että kuvailutulkin on usein luotettava omaan arvostelukykyynsä käännösratkaisuja pohtiessaan, mikä voi joskus aiheuttaa epävarmuutta. Toisaalta se jättää tilaa kuvailutulkauksen kehittymiselle ja käyttäjien tarpeiden huomioimiselle. Ohjeista pitää kuitenkin olla tietoinen, jotta pystyy arvioimaan, milloin niistä poikkeaminen on perusteltua.²³

Ohjeistukset eivät myöskään ole ongelmattomia. Monet niistä ovat melko vanhoja, ja ne vaihtelevat maittain ja kielittäin esimerkiksi neutraaliuden korostamisen ja kuvailun yksityiskohtaisuuden suhteen. Monissa vanhoissa kuvailutulkkausohjeissa esimerkiksi annetaan yhdysvaltalaisesta perinteestä lähtöisin oleva perusohje ”kuvaile, mitä näet” (englanniksi *What You See Is What You Say*, WYSIWYS). Ohje tarkoittaa sitä, että kuvailutulkkeessa pitäisi kertoa vain asioita, jotka voi havaita objektiivisesti, ilman omaa tulkintaa. Euroopassa ja uudemmassa tutkimuskirjallisuudessa tämä ohje kyseenalaistetaan toistuvasti. Nykyisin ajatellaan laajalti, että täysin objektiivinen kuvailutulkkaus ei ole mahdollista eikä usein myöskään paras ratkaisu. Välillä tästäkin ohjenuorasta voi kuitenkin olla hyötyä, joten siitä kannattaa olla tietoinen.²⁴

Katso myös

- ["Vaihtoehtoinen saavutettavuus" s. 82](#)
- ["Objektiivisuus ja tulkinta" s. 129](#)

23 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Perego, Elisa 2019. [Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices](#). Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29.

24 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

Kuvailutulkkauksen käyttäjät

Kuvailutulkkauksen pääasiallinen kohdeyleisö ovat näkövammaiset ihmiset, mutta kuvailutulkkauksesta voivat hyötyä muutkin käyttäjäryhmät. Kuvailutulkkauksen yleisöstä puhutaan sekä käyttäjinä että vastaanottajina. Tässä kirjassa suosittelemme käsitettä *käyttäjät*, koska se luo mielikuvan aktiivisesta toimijasta passiivisen vastaanottajan sijaan.

Näkövammaisuus

Maailman terveysjärjestö (WHO) arvioi, että maailmassa on noin 2,2 miljardia näkövammaista ihmistä, joista suurin osa on iäkkäitä. Näkövammaisuuden määritelmä vaihtelee maittain. Suomessa *näkövammaisena* pidetään henkilöä, jonka näkökyvyn alentumisesta on huomattavaa haittaa jokapäiväisessä elämässä. Näkövammaisen ihminen voi olla heikkonäköinen tai sokea. Suomessa on arviolta 55 000 näkövammaista ihmistä, joista suurin osa on heikkonäköisiä ja iäkkäitä. Kun väestö ikääntyy, näkövammaisten määrän ennustetaan kasvavan.²⁵

Näkövamma vaikeuttaa monia arkisia toimia, kuten liikkumista, asioimista ja ympäristön hahmottamista. Esimerkiksi etäisyyksien arviointi ja tasoerojen havaitseminen voi olla vaikeaa heikkonäköisille. Toisaalta näön alenemisen

²⁵ WHO 2023. [Blindness and vision impairment](#). Viitattu 5.12.2025; Hirvonen, Maija & Betta Saari 2021. [Kuvailutulkkauksen tila Suomessa. Raportti selvitystyöstä](#). Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry. Viitattu 5.12.2025; Näkövammaisten liitto 2025. [Näkövammaisuus](#). Viitattu 5.12.2025; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/ New York, New York: Routledge.

myötä muut aistit vahvistuvat ja kompensoivat matalaa tai puuttuvaa näkökykyä. Kuvailutulkkauksen kannalta on merkityksellistä erityisesti se, onko henkilö sokea vai heikkonäköinen, koska heikkonäköiset pystyvät hyödyntämään jäljellä olevaa näkökykyään kuvailutulkkauksen tukena. Merkitystä on myös sillä, missä vaiheessa elämäänsä ihminen on sokeutunut, koska se vaikuttaa siihen, onko hänellä kokemuksia visuaalisesta maailmasta.²⁶

Oma alaryhmänsä näkövammaisten keskuudessa ovat kuurosokeat ihmiset. Kuurosokea henkilö voi olla täysin kuuro ja sokea tai hänellä voi olla osa kuuloa/tai näköaistista jäljellä. Jos kuurosokea henkilö ei ole täysin kuuro, hän voi käyttää kuvailutulkkauksia. Kuurosokeat ihmiset käyttävät toimintansa tukena lisäksi viittomakieltä ja sosiaalis-haptista kuvailua.²⁷

Näkövammaisuutta ja kuvailutulkkauksia on tutkittu jonkin verran myös neurotieteellisestä ja kognitiivisesta näkökulmasta. Kun ihminen menettää näkökykynsä tai osan siitä, muista aisteista tulee tärkeämpiä ja tarkempia. Näkövammaisille ihmisille kieli on oleellinen osa ympäröivässä maailmassa toimimista, sillä kielellinen tieto korvaa näköhavainnot. Neurotieteellisessä tutkimuksessa onkin selvinnyt, että näkövammaiset ihmiset prosessoivat kieltä näkökuorialueella eli aivojen osassa, joka yleensä käsittelee visuaalisia ärsykeitä. Näkövammaiset keskimäärin pystyvät esimerkiksi ymmärtämään kuulemaansa paljon nopeammin kuin näkevät ihmiset. Lisäksi tutkimuksissa on todettu, että näkövammaisten ihmisten muodostamat mielikuvat poikkeavat monin tavoin näkevien ihmisten mielikuvista. Näkövammaisten mielikuvissa voivat korostua esimerkiksi tilallisuus, koskettaminen ja liike. Tutkimukset kuitenkin osoittavat myös, että kaikki näkövammaiset ihmiset eivät muodosta mielikuvia sanallisen kuvailun perusteella.²⁸

26 Näkövammaisten liitto 2025. Näkövammaisuus. Viitattu 5.12.2025; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

27 Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

28 Holsanova, Jana 2016. A Cognitive Approach to Audio Description. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Researching Audio Description*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK, 49–73; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Merabet, Lotfi B. & Alvaro Pascual-Leone 2009. Neural reorganization following sensory loss. The opportunity of change. *Nature Reviews Neuroscience* 11:1, 44–52; Moos, Anja & Jürgen Trouvain 2007. Comprehension of ultra-fast speech – blind vs. "normally hearing" persons. Teoksessa Jürgen Trouvain & William John Barry (toim.) *Proceedings of the 16th International Congress of Phonetic Sciences*, vol. 1, 677–680. Viitattu 5.12.2025.

Miten puhua näkövammaisuudesta?

Näkövammaisista ihmisistä puhutaan tutkimuskirjallisuudessa ja arkikeskusteluissa monilla eri sanoilla. Näkövammaisilla on myös erilaisia mieltymyksiä sen suhteen, millaisia sanoja he suosivat. Monet suomalaiset näkövammaiset esimerkiksi käyttävät itsestään lempinimeä *näkkärit*. Jotkut ihmiset puhuvat näkövammaisista myös *näkörajoitteisina*. Näkövammaisen vastakohta on *näkevä*.²⁹

Sana *näkövammainen* on laajalti käytössä esimerkiksi näkövammaisjärjestöjen nimissä ja tutkimuskirjallisuudessa. Joillekin näkövammaisille sana voi kuitenkin olla ongelmallinen, jos he eivät koe olevansa vammaisia. Yleisesti ottaen sanaa *vammainen* ei tarvitse vältellä, sillä se on tavallinen sana. Sanan välttely voi johtua siitä, että sitä käytetään haukkumasanana, mikä on monin tavoin haitallista – esimerkiksi juuri siksi, että se leimaa sanan *vammainen* ja voi saada ihmiset arastelemaan sanan käyttöä. Myöskään näkemiseen liittyviä asioita ei tarvitse vältellä, jos puhut näkövammaisten ihmisten kanssa. Näkövammaiselle ihmiselle voi esimerkiksi sanoa ”nähdään huomenna”.³⁰

Sen sijaan kielteiset ilmaukset, kuten ”kärsiä sokeudesta” ja ”joutua käyttämään apuvälineitä”, luovat vääristynyttä kuvaa siitä, että näkövammaisten elämä on silkkää kärsimystä ja vaikeuksia. Tämän vuoksi kärsimisen ja joutumisen sijaan onkin parempi puhua vaikkapa näkövammaisen kanssa elämisestä ja apuvälineiden käyttämisestä.

Englanninkielisestä maailmasta on lähtöisin ”ihminen ensin” -kieli esimerkiksi vammaisista puhuttaessa. Tämän logiikan mukaan ei pitäisi sanoa *näkövammainen ihminen* vaan *ihminen, jolla on näkövamma*, koska tällöin vamma ei kielen tasolla määrittele ihmistä. Monet vammaiset ovat kuitenkin haastaneet tämän ajattelutavan, koska he kokevat sen kumpuavan ajatuksesta, että vamma on kielteinen piirre, joka pitää erottaa ihmisestä. Monille näkövammaisille vamma on tärkeä osa identiteettiä, eikä heillä ole tarvetta yrittää häivyttää sitä.³¹

²⁹ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

³⁰ Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

³¹ Kenny, Lorcan, Caroline Hattersley, Bonnie Molins, Carole Buckley, Carol Povey & Elizabeth Pellicano 2016. Which terms should be used to describe autism? Perspectives from the UK autism community. *Autism: the international journal of research and practice* 20:4, 442–462.

Video Kuvailutulkkauksen käsikirjan YouTube-kanavalla:

Eija-Liisa Markkula: Näkövammaisuuden eri muodot

Kuvailutulkkauskouluttaja ja filosofian maisteri Eija-Liisa Markkula kertoo näkövammaisuudesta. Markkula oli Näkövammaisten kulttuuripalvelun hallituksen puheenjohtaja vuosina 2012–2020 ja Näkövammaisten liiton hallituksen jäsen 2012–2024.

Käyttäjäkeskeisyys on käyttäjien tarpeiden huomioimista

Jo pelkästään edellä kuvatun perusteella käy selväksi, että kuvailutulkkauksen käyttäjät ovat hyvin moninainen ryhmä. Näkövammansa lisäksi he eroavat toisistaan muiden henkilökohtaisten ominaisuuksiensa osalta. Esimerkiksi taustatiedot, kokemukset, ikä, sukupuoli ja koulutustausta voivat vaikuttaa kuvailutulkkeen vastaanottoon. Lisäksi eri ihmisillä on erilaisia henkilökohtaisia mieltymyksiä kuvailutulkkauksen suhteen. Erilaiset käyttäjät hyötyvät kuvailutulkkauksesta eri tavoin ja erilaisissa tilanteissa.³²

Kuvailutulkkauksen ammattilaisen tulisikin lähestyä kuvailutulkausta käyttäjäkeskeisestä näkökulmasta. *Käyttäjäkeskeisyydellä* tarkoitetaan käännoksen käyttötarkoituksen ja kuvailutulkkauksen käyttäjien tarpeiden ja toiveiden huomioimista käännoösprosessissa.³³

Kuvailutulkkauksen tarkoitus on aina tehdä lähdetekstistä eli kuvailtavasta kohteesta saavutettava näkövammaiselle yleisölle. Lisäksi on kuitenkin otettava

32 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

33 Perego, Elisa & Christopher Taylor 2022. A profile of audio description end-users. Linguistic needs and inclusivity. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 38–54; Suojanen, Tytti, Kaisa Koskinen & Tiina Tuominen 2012. Käyttäjäkeskeinen kääntäminen. Tampere Studies in Language, Translation and Literature Series B1. Tampereen yliopisto.

huomioon lähdetekstin tarkoitus, joka sekin pyritään jollain tavoin toteuttamaan kuvailutulkkauksen välityksellä. Lähdetekstin tarkoitus voi olla esimerkiksi tiedon välittäminen, viihdyttäminen tai vaikkapa vastaanottajan mielipiteeseen vaikuttaminen. Kuvailutulkkaukseen voikin tarvita erilaisen lähestymistavan sen mukaan, mikä lähdetekstin ensisijainen viestinnällinen tarkoitus on. Sen perusteella kuvailutulkki voi tehdä erilaisia ratkaisuja ja painottaa eri asioita, esimerkiksi tekstin selkeyttä, kielen rikkautta tai retoristen keinojen käyttöä.

Käyttäjakeskeisen kääntämisen lähtökohta on käännöksen kohdeyleisön tunteminen. Eri tilanteissa kuvailutulkilla on kuitenkin erilaiset mahdollisuudet huomioida käyttäjien toiveita. Joskus kuvailutulkkeen käyttäjistä ei tiedetä etukäteen juuri mitään, esimerkiksi jos kuvailutulke julkaistaan vapaasti verkossa. Toisinaan taas yleisönä saattaa olla vaikkapa muutaman ihmisen ryhmä tai jopa yksi ihminen, jolloin heiltä on mahdollista kysellä etukäteen tarkkojakin toiveita kuvailutulkkauksen suhteen.³⁴

Tyypillistä kuitenkin on, että kaikkiin tarpeisiin ja toiveisiin ei voi aina vastata, etenkin jos tarkkaa tietoa kohdeyleisöstä ei ole. Lisäksi yleisöllä voi olla keskenään ristiriitaisia toiveita. Kuvailutulkkauksen yksi haaste onkin laatia teksti, johon mahdollisimman moni käyttäjä on mahdollisimman tyytyväinen. Yleensä tähän tavoitteeseen pääseminen vaatii jonkinlaisia kompromisseja sen suhteen, mitä ja miten kuvaillaan.³⁵

Keskeisiä kohdeyleisöön liittyviä tekijöitä, jotka vaikuttavat käännösvalintoihin, ovat:

- yleisön toiveet, tarpeet ja odotukset (esimerkiksi kiinnostus aiheeseen sekä genren luomat odotukset tyylin ja sisällön suhteen);
- yleisön näkökyky;
- yleisön tiedot aiheesta ja lähdetekstityypistä (esimerkiksi se, ovatko he lukeneet sarjakuvia aiemmin);

³⁴ Suojanen, Tytti, Kaisa Koskinen & Tiina Tuominen 2012. Käyttäjakeskeinen kääntäminen. Tampere Studies in Language, Translation and Literature Series B1. Tampereen yliopisto; Hirvonen, Maija 2013. Katsaus kuvailutulkkaukseen – visuaalisen tiedon saavuttaminen puheen ja kielen kautta. *Puhe ja kieli* 33:3, 91–105.

³⁵ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

- aiempi kokemus kuvailutulkkauksen käytöstä;
- harjaantuneisuus tiedon vastaanottamisessa äänimuodossa (esimerkiksi äänikirjojen kuuntelu);
- lähdetekstiin ja kuvailutulkkaukseen liittyvät odotukset;
- henkilökohtaiset mieltymykset, jotka voivat liittyä muun muassa genreen, tyyliin ja kuvailutulkin ääneen sekä
- vireystila kuuntelutilanteessa.³⁶

Yleisön tarpeita kannattaa aina miettiä jo kuvailutulkkauskäsikirjoitusta laatiessa. Jos kuvailutulkilla on esimerkiksi tiedossa, että lähdetekstin aihepiiri on kohdeyleisölle vieras, kannattaa erikoissanastoa käyttää harkitusti ja käsitteet selittää. Lisäksi yleisön toiveet voi mahdollisuuksien mukaan huomioida itse kuvailutulkaustilanteessa. Jos esimerkiksi museokierroksella vaikuttaa siltä, että ryhmä on kiinnostunut esineestä, jonka kuvailutulkki on aikonut sivuuttaa tai kuvailla vain lyhyesti, esineen äärelle voi pysähtyä suunniteltua pidemmäksi aikaa, jos aika-tila joustaa. Vastaavasti kuvailua voi lyhentää yleisöä vähemmän kiinnostavan esineen kohdalla.³⁷

Lapset ja nuoret kuvailutulkkauksen käyttäjinä

Yksi omanlaisensa alaryhmä kuvailutulkkauksen käyttäjien keskuudessa ovat näkövammaiset lapset. Useimmat ohjeet lapsille suunnatusta kuvailutulkkauksesta pätevät muuhunkin kuvailutulkkaukseen, mutta niiden tärkeys korostuu muun muassa siksi, että kuvailutulkkaus voi olla näkövammaiselle lapselle tärkeä apuväline oppimisessa – paitsi koulussa myös muissa ympäristöissä. Tämänkin ryhmän sisällä on tietysti suurta vaihtelua, sillä 5-vuotiaalle lapselle kuvaillaan eri tavalla kuin 15-vuotiaalle nuorelle. Käsikirjoitusta laatiessa on hyvä

³⁶ Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Kainulainen, Mira 2022. V niin kuin visuaalisuus. Sarjakuuvan kuvailutulkaaminen funktionaalisen käännösteorian viitekehyksessä. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

³⁷ Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

muistaa, että kuvailutulkatun sisällön olisi hyvä sopia koko perheelle, koska esimerkiksi lastenohjelmia saattavat näkövammaisen lapsen lisäksi katsoa hänen näkevät tai näkövammaiset vanhempansa. On hyvä ottaa huomioon sekin, että monilla näkövammaisilla lapsilla on näkövamma lisäksi oppimisvaikeuksia, kielellisiä vaikeuksia ja/tai jonkinasteinen kuulovamma.³⁸

Kun kuvailutulkkat lapsille ja nuorille, vastaanottajien sanavarasto, kielelliset taidot ja kokemustausta vaikuttavat valintoihisi. Pyri huomioimaan nämä tekijät siinä, millaista kieltä ja sanastoa kuvailutulkkeessa käytät, miten yksityiskohtaisen tai laajan kuvailutulkkeesta teet ja millaisen tyylin siihen valitset. Lapsille suunnatussa kuvailutulkkauksessa pyritään tuttavalliseen ja värikkääseen tyyliin. Tuttavallista tyyliä voit luoda esimerkiksi käyttämällä me-muotoa, värikkyyttä puolestaan esimerkiksi leikittelemällä puheen rytmillä.³⁹

Esimerkki: Tessu astuu ovesta ulos ja lähtee seikkailemaan.
Minnekähän Tessu meidät johdattaa? Seurataan Tessua ja katsotaan!

Kuvailutulkkaus voi olla hyvä tapa laajentaa lapsen sanavarastoa, jos uusia sanoja käyttää harkitusti ja ne selittää yleisölle ennestään tutuilla sanoilla. Äänenkäyttö voi olla korostetumpaa kuin aikuisille kuvailtaessa. Äänen painoituksilla, puhenopeudella ja äänenkorkeudella voit tukea viestin välittymistä, eikä se saisi ainakaan olla ristiriidassa sisällön kanssa. Kuvailutulkkaus ei saa olla niin nopeatempoista, että siitä tulee vaikeaa seurata, mutta samalla sen pitää onnistua pitämään lapsen mielenkiintoa yllä.⁴⁰

³⁸ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Hobson, Peter R. & Martin Bishop 2003. The pathogenesis of autism. Insights from congenital blindness. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London. Series B: Biological Sciences* 358:1430, 335–344.

³⁹ Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

⁴⁰ Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

Yksi huomioitava tekijä etenkin nuorille lapsille kuvailtaessa on yleisön keskittymiskyky. Näkövammaisilla lapsilla on usein rajallisesti muistikuvia visuaalisesta maailmasta tai niitä ei ole lainkaan, joten kuvailutulkki ei saa nojata käyttäjien tietoihin tai muistiin. Sen sijaan pyri sisällyttämään kuvailuun tavallista enemmän yksityiskohtia, ja voit toistaa asioita enemmän kuin aikuisille tarkoitetussa kuvailutulkkeessa. Kuvailutulke ei kuitenkaan saa olla liian monimutkainen. Kuvailutulkkeen ei kannata olla liian pitkä, joten harkittujen sananvalintojen tärkeys korostuu. Voit lisäksi helpottaa keskittymistä tukemalla sanallista kuvailua kohokuvilla tai esineillä. Käsiä, kehoa ja liikettä kannattaakin hyödyntää aina, kun se on mahdollista.⁴¹

Keskittymistä voi helpottaa myös kuvailutulkkauksen vastavuoroisuus. Reaaliaikaisessa kuvailutulkkauksessa voit välillä esittää lapselle tai nuorelle kysymyksiä, jolloin pystyt samalla tarkistamaan, onko hän ymmärtänyt asian. Useimmiten käyttäjälle mielekkäin tapa oppia on saada hänet innostumaan aiheesta itse esimerkiksi käyttämällä kuvailussa hänen aiempia kokemuksiaan tai kiinnostuksenkohteitaan vaikkapa vertauksissa. Jos kuvailutulkkaus auttaa luomaan lapselle tai nuorelle omakohtaisen kokemuksen tai elämyksen, asia painuu varmemmin mieleen. Jos lapsi tai nuori voi osallistua kuvailun laatimiseen, sekin voi motivoida häntä pysähtymään aiheen äärelle.

Katso myös

- "Kuvien kuvailutulkkaus ja kuvailutulkkauksen yleisiä periaatteita" s. 94
- "Kuvailutulkkauksen kieli" s. 119
- "Kuvailutulkin äänenkäyttö" s. 209

⁴¹ Benecke, Bernd 2007. Audio description. Phenomena of information sequencing. Teoksessa Heidrun Gerzymisch-Arbogast & Gerhard Budin (toim.) *EU-High-Level Scientific Conference Series MuTra 2007 LSP Translation Scenarios: Conference Proceedings*. Viitattu 5.12.2025; Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

Toissijaiset kohdeyleisöt

Näkövammaisten lisäksi kuvailutulkkauksesta voivat hyötyä useat muutkin käyttäjäryhmät. Tällaisia ryhmiä ovat esimerkiksi kehitysvammaiset, neuro-epätyypilliset ihmiset, kielenoppijat, lapset ja ikääntyneet. Kuvailutulkkauksesta on hyötyä erityisesti muistisairaille vanhuksille, sillä kuvailutulkkaus voi auttaa heitä keskittymään esimerkiksi tv-ohjelmaan. Autismin kirjolla oleville ihmisille kuvailutulkkauksesta voi olla apua tunteiden tunnistamisen opettelussa ja siten sosiaalisissa tilanteissa pärjäämisessä. Lisäksi näkevät ihmiset voivat kuunnella kuvailutulkattuja elokuvia äänikirjan tapaan esimerkiksi autoa ajaessa, siivotessa tai pelatessa. Joissakin maissa kielipalveluyritykset ovatkin jo alkaneet markkinoida kuvailutulkkauksia näkeville yleisölle tällaisia tilanteita varten.⁴²

42 Remael, Alina, Nina Reviere & Gert Vercauteren 2015. Introduction. Basic Audio Description concepts. Teoksessa Alina Remael, Nina Reviere & Gert Vercauteren (toim.) *Pictures painted in words. ADLAB Audio Description guidelines*. Viitattu 5.12.2025; Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29; Pagano, Adriana Silvina, André Luiz Rosa Teixeira & Flávia Affonso Mayer 2020. Accessible Audiovisual Translation. Teoksessa Meng Ji & Sara Laviosa (toim.) *The Oxford Handbook of Translation and Social Practices*, 66–82.

Mitä kuvailutulkkauskonsultti tekee?

Kuvailutulkkausprosessissa on hyvä olla mukana ainakin yksi näkövammainen konsultti. Näin pystytään osaltaan toteuttamaan yhdenvertaisuustyön periaatetta, jonka mukaan näkövammaisia koskevassa päätöksenteossa ja toiminnassa näkövammaisilla täytyy aina olla aitoa sananvaltaa (englanniksi *nothing about us without us*). (Tämä koskee muitakin vähemmistöjä ja heidän oikeuksiensa edistämistä.) Monet kuvailutulkit kokevat konsultin kanssa työskentelyn erittäin hedelmällisenä myös oman oppimisensa kannalta.⁴³

Näkövammaisten konsulttien osallistuminen kuvailutulkkausprosessiin vaihtelee maittain. Silloin, kun konsultit ovat mukana, he tyypillisesti osallistuvat kuvailutulkkauskäsikirjoituksen muokkaamiseen ja arviointiin. Suomessa yhteistyö konsultin kanssa on vakiintunut käytäntö ammattimaisessa kuvailutulkkauskäytössä.⁴⁴

Konsultin tehtävä on varmistaa, että kuvailutulkkaus vastaa sen käyttäjien tarpeita. Konsultin palautteen avulla kuvailutulkkeesta tehdään esimerkiksi mahdollisimman ymmärrettävä ja miellyttävä kuunnella. Palautteen saaminen

⁴³ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Perego, Elisa & Christopher Taylor 2022. A profile of audio description end-users. Linguistic needs and inclusivity. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 38–54.

⁴⁴ Perego, Elisa & Christopher Taylor 2022. A profile of audio description end-users. Linguistic needs and inclusivity. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 38–54; Hirvonen, Maija & Betta Saari 2021. [Kuvailutulkkauskäytön tila Suomessa. Raportti selvitystyöstä](#). Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry. Viitattu 5.12.2025.

näkövammaiselta henkilöltä auttaa esimerkiksi hahmottamaan, ovatko käytetyt ilmaiset selkeitä ja mitä olennaista tietoa käsikirjoituksesta ehkä puuttuu.⁴⁵

Vuonna 2021 tehtiin Kuvailutulkkauksen tila Suomessa -selvitystyön yhteydessä kysely, johon vastasi myös kuvailutulkkauskonsultteja. Heidän vastauksistaan käy ilmi, että konsultit kokevat työnsä olevan hieman vähemmän arvostettua ja huonompipalkkaista kuin kuvailutulkin työ. He kuitenkin pitävät työtään tyydyttävänä, luovana ja yhteiskunnallisesti merkittävänä.⁴⁶

Video Kuvailutulkkauksen käsikirjan YouTube-kanavalla:

Riikka Hänninen: Kuvailutulkkauskonsulttina toimiminen

Pitkän linjan kuvailutulkkauskonsultti Riikka Hänninen kertoo kuvailutulkkauskonsulttina työskentelystä, työn haasteista ja työhön kouluttautumisesta.

Katso myös

→ **"Historia ja nykytila" s. 44**

⁴⁵ Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

⁴⁶ Hirvonen, Maija & Betta Saari 2021. Kuvailutulkkauksen tila Suomessa. Raportti selvitystyöstä. Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry. Viitattu 5.12.2025.

Historia ja nykytila

Näkövammaiset ihmiset ovat alusta asti olleet keskeisessä roolissa kuvailutulkauksen kehityksessä. Myös lainsäädännöllä on ollut iso vaikutus palvelun kehitykseen, mutta toisaalta hajanainen sääntely on mahdollistanut kuvailutulkauksen luovankin kehittämisen. Suomessa kuvailutulkauksen kehityksen on pitkälti mahdollistanut järjestöjen ja yksittäisten henkilöiden arvokas työ. Resurssien puutteen vuoksi työ on kuitenkin ollut hidasta. Moniin muihin Euroopan maihin verrattuna Suomi on pahasti jäljessä kuvailutulkkauspalveluiden järjestämisessä, ja lainsäädännönkin suhteen tilanne on ristiriitainen.⁴⁷

Kuvailutulkauksen tilasta Suomessa on saatavilla melko tuoretta tietoa, sillä vuonna 2021 julkaistiin sekä kansallinen Kuvailutulkauksen tila Suomessa -raportti että European Blind Unionin (EBU) eurooppalaisen kyselyn tulokset. EBU:n kyselyyn tuli vastauksia 16 maasta, joista Suomi oli yksi. Suomesta kyselyyn vastasivat Näkövammaisten liitto ja Näkövammaisten kulttuuripalvelu.⁴⁸

⁴⁷ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

⁴⁸ Hirvonen, Maija & Betta Saari 2021. Kuvailutulkauksen tila Suomessa. Raportti selvitystyöstä. Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry. Viitattu 5.12.2025; Götesson, Henrik 2021. EBU Access to Art and Culture. Results of the survey about Audio Description in EBU Countries conducted in 2021 as part of the PARVIS project. Viitattu 5.12.2025.

Kuvailutulkkauksen historiaa

Nykymuotoinen kuvailutulkkaus sai alkunsa Yhdysvalloissa 1970-luvulla, kun Gregory Frazier kehitti maisterintutkielmassaan ajatuksen ”televisiosta sokeille”. Euroopassa palvelu rantautui ensimmäisenä Isoon-Britanniaan, missä kuvailutulkattuja teatteriesityksiä alettiin järjestää vapaaehtoisten voimin 1980-luvun lopussa. Yhtenä maailman ensimmäisistä kuvailutulkatuista esityksistä pidetään *Major Barbara* -nimistä näytelmää, jonka Margaret ja Cody Pfanstiehl kuvailutulkkasivat vuonna 1981 Washington D.C.:ssä, Yhdysvalloissa.⁴⁹

Näkövammaisille tarkoitetun visuaalisten kohteiden kuvailun historia on kuitenkin paljon pidempi. Kuvailutulkkauksen ensimmäinen dokumentoitu ammattimainen käyttökerta oli jo 1940-luvun alussa Espanjassa. Todisteita vieläkin varhaisemmasta kuvailutulkkauksesta on kuitenkin olemassa. Esimerkiksi brittiläisen Royal National Institute of Blind People -instituutin (RNIB) julkaisemasta *The Beacon* -lehestä on löydetty artikkeli vuodelta 1917. Siinä kerrotaan Lady Waterlow'sta, joka kuvaili ensimmäisessä maailmansodassa sokeutuneille sotilaille dokumenttielokuvaa Robert Falcon Scottin Antarktiks-tutkimusretkestä. Artikkelissa mainitaan myös onnistuneista kokeiluista teatteriesitysten kuvailussa. Jos taas mietitään kuvailua siinä mielessä, että perheenjäsen tai ystävä sanallistaa visuaalisia kohteita näkövammaiselle läheiselleen, kuvailun juurien arvioidaan olevan satoja tai jopa tuhansia vuosia vanhat.⁵⁰

Suomessa kuvailutulkkauksen mahdollistivat Näkövammaisten kulttuuripalvelun 1980-luvulla hankkimat laitteet ja yksittäiset henkilöt, jotka kiinnostuivat aiheesta. Kuvailutulkkausta tarjottiin ensin Näkövammaisten kulttuuripalvelun omissa tilaisuuksissa ja sittemmin teatterissa, missä ”kummitusääni” kuvaili esityksiä kuiskaten mikrofoniin. Nimitys *kuvailutulkkaus* otettiin käyttöön 1990-luvulla.

⁴⁹ Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29; Di Giovanni, Elena 2018. Audio description and reception-centred research. Teoksessa Elena Di Giovanni & Yves Gambier (toim.) *Reception Studies and Audiovisual Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 225–250.

⁵⁰ Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

Sittemmin Suomessa on kuvailutulkattu kasvavassa määrin teatteriesitysten lisäksi muun muassa elokuvia, taidenäyttelyitä ja urheilutapahtumia.⁵¹

Ensimmäinen Suomessa kuvailutulkkauksesta tehty opinnäytetyö oli Erica Othmanin kuvaamataidon opetuksen lopputyö *Kuunneltuja kuvia* (1987) Taide-teollisessa Korkeakoulussa. Siinä Othman kuvailutulkasi Suomen kuvataiteen klassikoita ja hyödynsi kuvailun lisäksi äänimaisemia ja kohokuvia.⁵²

Kuvailutulkkauksen nykytila Suomessa

Tarjonta ja käyttö

Kuten muissakin maissa, valtaosa Suomen kuvailutulkaustarjonnasta keskittyy elokuvaan ja televisio- ja suoratoisto-ohjelmiin, ja muutama vuosi sitten tehdyn kyselyn perusteella niissä kuvailutulkausta myös käytetään eniten. Kuvailutulkauksen tila Suomessa -käyttäjäkyselyn vastaajat käyttivät kuvailutulkausta museoissa, taidenäyttelyissä ja luonnossa muutaman kerran vuodessa.⁵³

Kuvailutulkattujen elokuvien saatavuuteen on vaikuttanut merkittävästi Suomen elokuvasäätiön päätös vuodelta 2019. Siinä linjattiin, että säätiön markkinointi- ja levitystuen saaminen elokuvalle edellyttää sitä, että elokuva on kuvailutulkattu ja ohjelmatekstitetty. Elokuväsäätiö myöntää tukea elokuvien kuvailutulkaukseen ja tekstittämiseen.⁵⁴

Kuvailutulkattuja tv-ohjelmia ja elokuvia on saatavilla kasvavassa määrin myös Yle Areenassa ja siten ympäri Suomea. Netflixin ja muiden kansainvälisten suoratoistopalvelujen ohjelmiin ei tietävästi ainakaan vielä ole tarjolla

51 Aaltonen, Anu 2007. Tietopaketti kuvailutulkkauksesta. Perustiedot kuvailutulkatun esityksen järjestä-miseen. Kulttuuria kaikille. Viitattu 5.12.2025; Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

52 Aaltonen, Anu 2007. Tietopaketti kuvailutulkkauksesta. Perustiedot kuvailutulkatun esityksen järjestä-miseen. Kulttuuria kaikille. Viitattu 5.12.2025; Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

53 Hirvonen, Maija & Betta Saari 2021. Kuvailutulkkauksen tila Suomessa. Raportti selvitystyöstä. Näkö-vammaisten kulttuuripalvelu ry. Viitattu 5.12.2025; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Descrip-tion. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

54 Suomen Elokuväsäätiö 2021. Saavutettava elokuvakulttuuri. Viitattu 5.12.2025.

suomenkielistä kuvailutulkkauksia. Poikkeus tähän ovat Netflixistä löytyvät Ylen kuvailutulkatut alkuperäissarjat, esimerkiksi *Karppi*, joka on julkaistu Netflixin kautta kansainvälisesti nimellä *Deadwind* ja jossa on suomenkielinen kuvailutulkkauksia. Suomalaisista suoratoistopalveluista ainakin Ruudusta voi katsoa kuvailutulkattua sisältöä (pääasiassa elokuvia) MovieReading-sovelluksen avulla.

Teatterissa on tähän mennessä tarjottu enimmäkseen yksittäisiä kuvailutulkattuja näytöksiä joihinkin näytelmiin. Vuonna 2024 Svenska Teatern kuitenkin ilmoitti, että se alkaa ensimmäisenä suomalaisena teatterina tarjota kuvailutulkkausten jokaiseen esitykseen. Kuvailutulkkauksia kuunnellaan kuulokkeiden ja Subtitle mobile -sovelluksen kautta, joten sen saa käyttöön missä tahansa esityksessä.⁵⁵

Suurin osa Suomen kuvailutulkkauksesta järjestetään suurissa kaupungeissa, erityisesti pääkaupunkiseudulla. Muilla alueilla ja etenkin tietyissä aihepiireissä kuvailutulkkauksia kaivataan lisää. Esimerkiksi verkkosisällön ja opetusmateriaalin kuvailutulkkaukselle olisi enemmän kysyntää kuin tällä hetkellä on tarjontaa. Kuvaavaa on, että kukaan kyselyyn vastanneista kuvailutulkkausten käyttäjistä ei vastannut olevansa erittäin tyytyväinen kuvailutulkkaustarjontaan, kun taas kuvailutulkkausten laatuun suurin osa vastaajista oli joko tyytyväisiä tai jokseenkin tyytyväisiä.⁵⁶

Kuvailutulkkausten tila Suomessa -selvitystyö tuotti mielenkiintoista tietoa kuvailutulkkausten käyttäjistä Suomessa. Kyselyyn vastasi 55 näkövammaista henkilöä, joista noin puolet oli työikäisiä ja puolet eläkeläisiä. Kaikki paitsi yksi vastaaja olivat aktiivisia kulttuuri- ja viihdepalveluiden käyttäjiä, ja suurin osa oli ainakin joskus käyttänyt kuvailutulkkauksia. Säännöllisesti sitä vastasi käyttävänsä viidesosa vastaajista. Ne, jotka eivät käyttäneet kuvailutulkkauksia, kertoivat yhdeksi syyksi sen, etteivät he tiedäneet, mistä kuvailutulkkauksia ja tietoa siitä löytää. Toinen syy oli se, ettei kuvailutulkkauksia ollut saatavilla omalla kotipaikkakunnalla tai niissä palveluissa, joissa vastaaja haluaisi kuvailutulkkauksia käyttää.⁵⁷

55 Kulttuuria kaikille 2024. Svenska Teatern lanseeraa ensimmäisenä Suomessa uuden kuvailutulkkausratkaisun. Tiedote 1.2.2024. Viitattu 5.12.2025.

56 Hirvonen, Maija & Betta Saari 2021. Kuvailutulkkausten tila Suomessa. Raportti selvitystyöstä. Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry. Viitattu 5.12.2025.

57 Hirvonen, Maija & Betta Saari 2021. Kuvailutulkkausten tila Suomessa. Raportti selvitystyöstä. Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry. Viitattu 5.12.2025.

Kaikki koulutetut kuvailutulkit eivät toimi alalla aktiivisesti, mutta kaikki konsultit ovat edelleen ainakin jossain määrin aktiivisia. EBU:n kyselyssä Suomi oli ainoa vastaaja, joka kertoi, että maassa on saatavilla koulutusta erityisesti lyhyiden videoiden ja sosiaalisen median sisältöjen kuvailutulkkaukseen.⁶⁰

Keskeiset kuvailutulkaustoimijat

Näkövammaisten keskeisin edunvalvoja Suomessa on Näkövammaisten liitto ry⁶¹. Siihen kuuluu keskusjärjestön lisäksi neljätoista alueyhdistystä ja kahdeksan valtakunnallista jäsenyhdistystä⁶². Jäsenyhdistykset keskittyvät tiettyyn aihealueeseen, esimerkiksi käsitöihin tai terveyteen. Jotkut alue- ja paikallisyhdistykset järjestävät kuvailutulkattua toimintaakin. Suomenruotsalaisten näkövammaisten etuja puolestaan ajaa Finlands Svenska Synskadade rf⁶³. Myös sen alaisuudessa toimivat aluejärjestöt järjestävät kuvailutulkattua toimintaa.

Video Kuvailutulkkauksen käsikirjan YouTube-kanavalla:

Sanna Tynkkynen: Päijät-Hämeen Näkövammaiset ry

Päijät-Hämeen Näkövammaiset ry:n varapuheenjohtaja Sanna Tynkkynen kertoo yhdistyksen toiminnasta ja yhdistyksen järjestämistä, kuvailutulkatuista kulttuurikohdevierailuista. Päijät-Hämeen Näkövammaiset ry on yksi Näkövammaisten liiton alueyhdistyksistä.

Kuvailutulkkauksen näkökulmasta merkittävin Näkövammaisten liiton jäsenyhdistys on Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry⁶⁴. Yhdistys on toiminut pitkään

⁶⁰ Aaltonen, Anu 2007. Tietopaketti kuvailutulkkauksesta. Perustiedot kuvailutulkattujen esityksen järjestämiseen. Kulttuuria kaikille. Viitattu 5.12.2025; Götesson, Henrik 2021. EBU Access to Art and Culture. Results of the survey about Audio Description in EBU Countries conducted in 2021 as part of the PARVIS project. Viitattu 5.12.2025.

⁶¹ Näkövammaisten liitto ry.

⁶² Näkövammaisten liitto 2025. Jäsenyhdistykset. Viitattu 5.12.2025.

⁶³ Finlands Svenska Synskadade rf.

⁶⁴ Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry.

sillanrakentajana kulttuurikentän ja näkövammaisten yleisöjen välillä ja tuottanut konkreettisia palveluja, jotka ovat tehneet kulttuurista saavutettavampaa näkövammaiselle yleisölle.

Näkövammaisten Kulttuuripalvelu on siis ollut Suomen keskeisin kuvailutulkauksen edistäjätaho. Yhdistys on järjestänyt maan ensimmäiset kuvailutulkkaus-koulutukset: he ovat tarjonneet pidempiä kursseja, koulutuspäiviä ja työpajoja sekä kuvailutulkeille että kuvailutulkkausksenteille. Lisäksi yhdistys on kouluttanut museoiden ja teattereiden henkilökuntaa ympäri Suomen⁶⁵. Se on myös tehnyt pitkäjänteistä yhteistyötä teattereiden, festivaalien, oopperan ja muiden kulttuuritoimijoiden kanssa ja toiminut asiantuntijana ja kumppanina tilanteissa, joissa kulttuurilaitokset ovat tuottaneet ensimmäisiä kuvailutulkattuja esityksiään. Ilman yhdistyksen pitkäjänteistä työtä kuvailutulkkaus ei olisi juurtunut suomalaisiin kulttuurilaitoksiin nykyisessä laajuudessaan.

Kulttuuria kaikille -palvelu⁶⁶ on Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry -järjestön ylläpitämä palvelu. Se edistää muun muassa saavutettavia kulttuuripalveluja esimerkiksi tarjoamalla tietoa ja työkaluja alan työntekijöille. Lisäksi Kulttuuria kaikille tiedottaa kuvailutulkkaukseen liittyvistä uutisista, esimerkiksi koulutuksista ja kuvailutulkattun sisällön tarjonnasta.

Suomessa on muutamia muitakin näkövammaistoimijoita. Esimerkiksi Sokeain Ystävät -säätiö⁶⁷ keskittyy näkövammaisten arjen helpottamiseen ja tutkimustyön tukemiseen. Lisäksi useilla seurakunnilla on erikseen näkövammaisille suunnattua, esteetöntä toimintaa, ja jotkut seurakunnatkin järjestävät kuvailutulkattua toimintaa. Lisäksi saavutettavuutta laajemmin edistävät lukuisat vammais- ja esteettömyysjärjestöt (esimerkiksi Invalidiliitto sekä Esteetön taide ja kulttuuri ry).

Järjestöjen lisäksi kuvailutulkkauksen keskeisiä edistäjiä ovat tietenkin kuvailutulkit, kuvailutulkkausksentit, tutkijat ja muut alan kehittämisen eteen työskentelevät henkilöt. Etenkin henkilökohtaiset avustajat tekevät paljon

⁶⁵ Hirvonen, Maija & Betta Saari 2021. Kuvailutulkkauksen tila Suomessa. Raportti selvitystyöstä. Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry. Viitattu 5.12.2025.

⁶⁶ Kulttuuria kaikille.

⁶⁷ Sokeain Ystävät.

kuvailutulkkaukseen muun avustustyön ohessa. Sekä järjestöjen että yksilöiden panos suomalaisen kuvailutulkkauksen eteen on ollut ja on edelleen korvaamaton.⁶⁸

Kuvailutulkkauksen tila Suomessa -selvitystyön kyselyyn vastasi 28 kuvailutulkkia ja kuvailutulkkausconsulttia. Heistä hieman yli puolet toimii pääkaupunkiseudulla, ja lähes kaikki tekevät kuvailutulkkauksia suomeksi. Yhteensä noin kaksi kolmasosaa vastaajista oli taide- ja museoalan tai käännösalan ammattilaisia. Kaikki paitsi yksi vastaaja olivat käyneet jonkin kuvailutulkkausoulutuksen, ja lähes puolella vastaajista oli alan työkokemusta korkeintaan viisi vuotta. Suomalainen kuvailutulkkauksen on siis ammattimainen ja nuori toimiala.⁶⁹

Näkövammaisten Kulttuuripalvelussa toimii Kuvailutulkkaustoimikunta, joka perustettiin vuonna 2006. Sen tehtävä on edistää kuvailutulkkauksia Suomessa, tarkkailla alan kehitystä ja osallistua kuvailutulkkausoulutuksen suunnitteluun. Toimikunnan jäsenet nimeää Näkövammaisten Kulttuuripalvelun hallitus, ja toimikuntaa johtaa Kulttuuripalvelun hallituksen puheenjohtaja. Vuonna 2012 toimikunta muun muassa laati tiettävästi ensimmäiset suomenkieliset kuvailutulkkausohjeet, jotka olivat käytössä esimerkiksi koulutuksissa lähes kymmenen vuoden ajan.⁷⁰

Yle eli Yleisradio on ollut kuvailutulkkauksen keskeinen suunnannäyttäjä ja alan kehittäjä Suomessa. Yle on tuottanut kuvailutulkattua sisältöä vuodesta 2009 alkaen omasta aloitteestaan, vaikka sillä ei ole ollut kuvailutulkkaukseen laki-sääteistä velvoitetta. Yle tarjoaa kuvailutulkattuja ohjelmia sekä televisiolähetys-sissä että Yle Areena -suoratoistopalvelussa⁷¹. Areenassa kuvailutulkattut sisällöt ovat käytettävissä ajasta ja paikasta riippumatta. Ilman Ylen omaehtoista työtä kuvailutulkkauksen ei olisi vakiintunut suomalaiseen audiovisuaaliseen mediaan nykyisessä laajuudessaan.

68 Hirvonen, Maija & Betta Saari 2021. Kuvailutulkkauksen tila Suomessa. Raportti selvitystyöstä. Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry. Viitattu 5.12.2025.

69 Hirvonen, Maija & Betta Saari 2021. Kuvailutulkkauksen tila Suomessa. Raportti selvitystyöstä. Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry. Viitattu 5.12.2025.

70 Aaltonen, Anu 2007. Tietopaketti kuvailutulkkauksesta. Perustiedot kuvailutulkattujen esitysten järjestämiseen. Kulttuuria kaikille. Viitattu 5.12.2025.

71 Yle Areena -suoratoistopalvelu. Palvelussa olevat kuvailutulkattut sisällöt saa esille esimerkiksi tekemällä Areenassa sanahaun ”kuvailutulkattu”.

Ylälle myös koulutettiin oma kuvailutulkki vuoden 2022 aikana. Tehtävään valittiin pitkän linjan ohjelmatekstittäjä Kirsi Lehikoinen, joka myös ohjelmatekstittää kuvailutulkkauksensa ohjelmat ja elokuvat. Käsikirjan kirjoitushetkellä Lehikoinen on Suomen ainoa in-house-kuvailutulkki eli organisaation vakituisena työntekijänä työskentelevä kuvailutulkki. Yle tilaa kuvailutulkkeita myös freelancereilta.

Video Kuvailutulkkauksen käsikirjan YouTube-kanavalla:

Päivi Klami ja Kirsi Lehikoinen: Kuvailutulkkaukset Ylessä

Ylen apulaistuottaja Päivi Klami ja kuvailutulkki Kirsi Lehikoinen kertovat työstään. Lehikoinen kertoo työskentelyprosessistaan ja erityisen haastavista kuvailutulkkauksista. Päivi Klami hallinnoi kuvailutulkkauksia Ylessä. Hänen työhönsä kuuluu kuvailutulkattavien ohjelmien valinta, tilaaminen ja koordinointi.

Kuvailutulkkaukseen koskeva lainsäädäntö

EU-direktiivit ja niiden toimeenpano Suomen laissa

Lainsäädännöllä on tärkeä rooli saavutettavuuden edistämisessä, sillä usein ilman lain vaatimusta muutokset tapahtuvat hyvin hitaasti. Suomessakin saavutettavuuden kehitystyö on saanut kunnolla vauhtia vasta EU:n direktiivien voimaantulon myötä. Toisin kuin monissa muissa Euroopan maissa, esimerkiksi Isossa-Britanniassa, Suomessa ei kuitenkaan ole lakisääteistä kiintiötä sille, kuinka suuri osa ohjelmista täytyy kuvailutulkata. Isossa-Britanniassa lähes kaikki TV-yhtiöt ovat velvoitettuja kuvailutulkkaukseen 5–10 % ohjelmistaan, mutta suurin osa kanavista esittää huomattavasti tätä enemmän kuvailutulkattua sisältöä. Espanjassa taas kuvailutulkattujen ohjelmien kiintiö on tuntimääräinen:

esimerkiksi perinteisillä eli lineaarisilla, julkisilla televisiokanavilla kuvailutulkattuja ohjelmia tulee olla tarjolla vähintään 15 tuntia viikossa.⁷²

Suomen lainsäädännön saavutettavuusvaatimukset perustuvat Euroopan unionin (EU) verkkopalvelujen saavutettavuusdirektiiviin ja esteettömyysdirektiiviin. Suomen saavutettavuuslait ovat siten osa EU:n Tasa-arvon unioni -strategiaohjelmaa (2021–2030), jolla pyritään edistämään vammaisten henkilöiden oikeuksia. Strategian yhtenä tavoitteena on edistää laaja-alaisesti kaikille sopivan suunnittelun toteuttamista EU:n alueella.⁷³

Suomessa direktiivit on pantu toimeen digipalvelulailla, joka on toistaiseksi Suomen ainoa kuvailutulkkaukseen velvoittava laki. EU:n mediapalveludirektiivi mahdollistaisi lakisääteisen velvollisuuden tarjota kuvailutulkattua sisältöä. Suomessa direktiivi on kuitenkin pantu toimeen lailla sähköisen viestinnän palveluista, jossa kuvailutulkkauksesta ja äänitekstityksestä on tehty toisilleen vaihtoehtoiset palvelut. Palveluntarjoajat ovat päätyneet tarjoamaan äänitekstitystä kuvailutulkkauksen sijaan.⁷⁴

⁷² Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Hirvonen, Maija & Betta Saari 2021. Kuvailutulkkauksen tila Suomessa. Raportti selvitystyöstä. Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry. Viitattu 5.12.2025; Lee, Alex 2021. The joys and failures of audio description. Wellcome Collection 2.12.2021. Viitattu 5.12.2025; Red Bee Media 2023. Spain's new audio visual law and its impact on accessibility. All you need to know to adapt your TV service to the new requirements. Viitattu 5.12.2025.

⁷³ EU 2016/2102. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi julkisen sektorin elinten verkkosivustojen ja mobiilisovellusten saavutettavuudesta; EU 2019/882. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksista; EU 2021. Tasa-arvon unioni: Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva strategia 2021–2030.

⁷⁴ L 306/2019. Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta; Hirvonen, Maija & Betta Saari 2021. Kuvailutulkkauksen tila Suomessa. Raportti selvitystyöstä. Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry. Viitattu 5.12.2025; EU 2010/13. Euroopan parlamentin ja neuvoston audiovisuaalisia mediapalveluja koskeva direktiivi; L 917/2014. Laki sähköisen viestinnän palveluista.

Digipalvelulaki velvoittaa toimijoita tarjoamaan palveluja, joita kaikki pystyvät käyttämään. Lain piiriin kuuluvat muun muassa valtion viranomaiset ja virastot, kunnat ja sellaiset yhdistykset, joilla on lakisääteisiä tehtäviä (esimerkiksi paliskunnat ja metsänhoitoyhdistykset). Laki koskee myös osaa järjestöistä ja yksityisestä sektorista (esimerkiksi pankkeja, vakuutusyhtiöitä ja postipalvelujen tarjoajia).⁷⁵

Digipalvelulaki velvoittaa nämä toimijat täyttämään kolme vaatimusta⁷⁶:

1. Toimijoiden tarjoamien digipalvelujen on täytettävä verkkosisällön tekniset saavutettavuusvaatimukset, jotka on määritelty WCAG-kriteereissä.
2. Verkkosivuilla täytyy olla saavutettavuusseloste, joka kertoo, kuinka saavutettava palvelu on.
3. Käyttäjillä täytyy olla mahdollisuus antaa palautetta saavutettavuudesta.

Vuonna 2019 säädetty EU:n tuotteiden ja palveluiden esteettömyysdirektiivi laajentaa digipalvelulain koskemaan muun muassa henkilöasiakkaille tarkoitettuja verkkokauppoja, sähkökirjoja ja suoratoistopalveluita. Suoratoistopalveluiden osalta vaatimukset koskevat käyttöliittymää, eivät sisältöä. Laajennus tuli voimaan vuoden 2023 alussa, ja siirtymäaika päättyy kesäkuussa 2025. Siirtymäajan jälkeen palvelujen täytyy täyttää lain vaatimukset.⁷⁷

Kuvailutulkkauksen suhteen digipalvelulain vaatimukset ovat melko vähäiset. Laki velvoittaa sen piiriin kuuluvat toimijat tarjoamaan kuvailutulkausta videoihin, jos niiden olennainen sisältö ei käy ilmi ääniraidasta. Lisäksi visuaaliselle sisällölle täytyy olla tarjolla alt-teksti.⁷⁸

⁷⁵ Saavutettavuusvaatimukset 2025. Soveltamisala: kuulummeko lain piiriin? Viitattu 5.12.2025; Wikipedia 2024. [Julkisyhteisö](#). Viitattu 5.12.2025.

⁷⁶ Saavutettavuusvaatimukset s.a. [Digipalvelulain vaatimukset](#). Viitattu 5.12.2025.

⁷⁷ Saavutettavuusvaatimukset 2025. [Soveltamisala: kuulummeko lain piiriin?](#) Viitattu 5.12.2025.

⁷⁸ Hirvonen, Maija & Betta Saari 2021. [Kuvailutulkkauksen tila Suomessa. Raportti selvitystyöstä](#). Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry. Viitattu 5.12.2025.

Katso myös

→ "Verkkoympäristöt" s. 385

Muu syrjinnän kieltävä lainsäädäntö

Muita epäsuorasti saavutettavuutta koskevia Suomen lakeja ovat ainakin perustuslaki, yhdenvertaisuuslaki ja Yleisradiolaki. Perustuslaki ja yhdenvertaisuuslaki kieltävät kansalaisten eriarvoisen kohtelun esimerkiksi vamman perusteella. Yleisradiolaki vaatii, että Yle edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä tarjoaa ohjelmia myös vähemmistö- ja erityisryhmille.⁷⁹

Yhdenvertaisuuslaissa kiellettyjä syrjinnän muotoja ovat välitön ja välillinen syrjintä sekä kohtuullisen mukautuksen epääminen vammaiselta henkilöltä. Velvollisuus tehdä kohtuullisia mukautuksia yksittäistapauksessa vammaiselle henkilölle koskee viranomaisia, koulutuksen järjestäjiä, työnantajia sekä tavaroiden ja palveluiden tarjoajia. Kohtuulliset mukautukset ovat tarvittavia, tapauskohtaisia muutoksia ja järjestelyjä yksittäiselle vammaiselle henkilölle, ja niillä turvataan hänen yhdenvertaisuutensa yksittäisissä tilanteissa. Kohtuullisten mukautusten arvioinnin lähtökohtana on ensisijaisesti vammaisen henkilön tarpeet, mutta arviossa huomioidaan myös mukautusvelvollisen toimijan resurssit, koko ja mukautuksesta mahdollisesti aiheutuvat kustannukset. Yhdenvertaisuuslaki ei kuitenkaan edellytä palvelun tai tavaran tarjoajalta liiketoimintakonseptin, palvelujen sisällön tai palveluvalikoiman muuttamista. Tästä syystä kohtuulliset mukautukset eivät ratkaise saavutettavuuden ongelmia laajassa mittakaavassa, vaan palvelut ja kohteet täytyy suunnitella saavutettaviksi alusta asti, jotta palveluita ei tarvitse erikseen mukauttaa yksittäisten asiakkaiden tarpeisiin.⁸⁰

Syrjintää kokeneet tai todistaneet ihmiset, vähemmistöjen etuja ajavat yhteisöt tai yksittäiset viranomaiset, työnantajat ja yksityiset toimijat voivat ottaa yhteyttä

⁷⁹ L 731/1999. Perustuslaki; L 1325/2014. Yhdenvertaisuuslaki; L 1380/1993. Yleisradiolaki.

⁸⁰ Yhdenvertaisuusvaltuutettu s.a. Vammaisten henkilöiden oikeudet. Viitattu 5.12.2025; Björkberg, Elli 2024. Sähköpostikeskustelu Yhdenvertaisuusvaltuutetun erityisasiantuntijan kanssa 25.–26.11.2024.

yhdenvertaisuusvaltuutettuun. Valtuutetun toimistossa arvioidaan kaikki yhteydenotot ja vastataan kaikille yhteydenottajille. Yhdenvertaisuusvaltuutettu päättää tapauskohtaisesti, millaisiin toimenpiteisiin kussakin asiassa mahdollisesti ryhdytään asian selvittämiseksi. Yhdenvertaisuusvaltuutetulla ei ole toimivaltaa antaa oikeudellisesti sitovia ratkaisuja, toisin kuin yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalla. Lautakunta voi antaa oikeudellisesti sitovia ratkaisuja, todeta ja kieltää syrjinnän ja sen jatkamisen, asettaa kiellon tehosteeksi uhkasakon sekä suosittaa hyvityksen maksamista syrjinnän uhrille.⁸¹

Tämän kirjan kirjoitushetkellä yhdenvertaisuusvaltuutetun tiedossa ei ole yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan antamia ratkaisuja kuvailutulkkauksesta tai sen edellyttämisestä kohtuullisena mukautuksena. Lautakunta on kuitenkin antanut useita muita kohtuullisiin mukautuksiin liittyviä ratkaisuja, jotka voivat olla sovellettavissa myös tilanteisiin, joissa näkövammaisen tarvitsisi yhdenvertaisuutensa turvaamiseksi kuvailutulkkausta. Yhdenvertaisuusvaltuutetun mukaan on selvää, että kuvailutulkkauksen tarjoaminen tai visuaalisen sisällön kuvailu voidaan katsoa joissakin yksittäisissä tilanteissa kohtuulliseksi mukautukseksi, jonka työnantaja, koulutuksen järjestäjä, viranomainen tai tavaroiden tai palveluiden tarjoaja on velvollinen tekemään.⁸²

81 Yhdenvertaisuusvaltuutettu s.a. Yhdenvertaisuuden edistäminen ja syrjintään puuttuminen. Viitattu 5.12.2025; Di Giovanni, Elena 2018. Audio description and reception-centred research. Teoksessa Elena Di Giovanni & Yves Gambier (toim.) *Reception Studies and Audiovisual Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 225–250; Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta. Viitattu 5.12.2025.

82 Björkberg, Elli 2024. Sähköpostikeskustelu Yhdenvertaisuusvaltuutetun erityisasiantuntijan kanssa 25.–26.11.2024.

Kuvailutulkkauksen tutkimus

Kuvailutulkkauksen tutkimus on suhteellisen nuori tutkimusala. Se sai alkunsa 1970-luvulla, mutta on saanut kunnolla näkyvyyttä ja tunnustusta akateemisessa maailmassa vasta 2000-luvun puolella. Viimeisen parinkymmenen vuoden aikana ala on kasvanut räjähdysmäisesti, mikä käy ilmi tässä luvussa esiteltävien tutkimusten, menetelmien ja aihealueiden kirjostakin. Tutkijoiden, rahoittajien ja järjestöjen kiinnostus kuvailutulkausta kohtaan on erittäin hyvä asia, sillä se lisää ihmisten tietoisuutta palvelusta ja sen merkityksestä ja auttaa näin edistämään näkövammaisten oikeuksien toteutumista.⁸³

Kuvailutulkkauksen tutkimus on monitieteistä ja käyttäjäkeskeistä

Kuvailutulkausta on tutkittu pääasiassa käännöstieteen kentällä intersemioot-tisena eli merkitysjärjestelmien välisenä kääntämisenä. Käännöstieteen sisällä kuvailutulkkauksen tutkimus on perinteisesti katsottu osaksi audiovisuaalisen kääntämisen ja median saavutettavuuden tutkimusta. Se johtuu siitä, että valtaosa tutkimuksesta on keskittynyt elokuvien ja televisio-ohjelmien kuvailutulkkaukseen. Merkittävä osa varhaisesta kuvailutulkaustutkimuksesta oli deskriptiivistä ja vertailevaa tutkimusta. *Deskriptiivinen tutkimus* pyrkii kuvailemaan

⁸³ Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29; Fresno, Nazaret 2022. *Research in Audio Description*. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 312–327; Di Giovanni, Elena 2018. *Audio description and reception-centred research*. Teoksessa Elena Di Giovanni & Yves Gambier (toim.) *Reception Studies and Audiovisual Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 225–250.

tutkimuskohteen ominaisuuksia. Varhaisten tutkimusten pyrkimyksenä olikin saada käsitys kuvailutulkkauksen perusominaisuuksista.⁸⁴

Käännöstieteelle tyypilliseen tapaan kuvailutulkkauksen tutkimus on usein monitieteistä. Aihealue risteää erityisesti esteettömän suunnittelun ja saavutettavuuden tutkimuksen kanssa. Niiden lisäksi kuvailutulkkauksen tutkimuksessa yhdistellään käännöstieteeseen muun muassa kielitiedettä, mediatutkimusta, yhteiskuntatutkimusta ja kognitiivista neurotiedettä. Lisääntyvän monitieteisyyden, tutkimusalan suhteellisen nuoren iän sekä teknologioiden ja tutkimusmenetelmien kehityksen vuoksi ala tarjoaa yhä enemmän erilaisia tutkimusmahdollisuuksia.⁸⁵

Kuvailutulkaustutkimus on poikkeuksellista ainakin kahdella tavalla. Ensinnäkin se on alusta asti ollut vahvasti käyttäjäkeskeistä, mikä on kirittänyt muitakin audiovisuaalisen kääntämisen aloja vastaanottotutkimuksen tekemiseen. Toiseksi tutkimustyö on erityisen vahvasti sidoksissa vaikuttamistyöhön, sillä sen avulla pyritään parantamaan palvelun saatavuutta ja laatua. Näin tutkimuksen tavoitteena on edistää näkövammaisten ihmisten oikeuksien toteutumista. Monilla muillakin tutkimusaloilla tietysti pyritään yhteiskunnalliseen muutokseen, mutta kuvailutulkkauksessa yhteys tutkimuksen, vaikuttamistyön ja ammattialan välillä on ainutlaatuisen tiivis. Parhaimmillaan kuvailutulkkauksen tutkimukseen osallistuvat ne ihmiset, joiden elämään tulokset vaikuttavat. Tutkimuksen tavoite on siis saada aikaan konkreettista muutosta tutkimuksen kohteessa.⁸⁶

84 Fresno, Nazaret 2022. Research in Audio Description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 312–327; Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29.

85 Braun, Sabine & Kim Starr 2020. Introduction. Mapping new horizons in audio description research. Teoksessa Sabine Braun & Kim Starr (toim.) *Innovation in audio description research*. London: Routledge, 1–12; Fresno, Nazaret 2022. Research in Audio Description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 312–327; Di Giovanni, Elena 2018. Audio description and reception-centred research. Teoksessa Elena Di Giovanni & Yves Gambier (toim.) *Reception Studies and Audiovisual Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 225–250.

86 Di Giovanni, Elena 2018. Audio description and reception-centred research. Teoksessa Elena Di Giovanni & Yves Gambier (toim.) *Reception Studies and Audiovisual Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 225–250; Bergold, Jarg & Stefan Thomas 2012. Participatory research methods. A methodological approach in motion. *Historical Social Research* 37:4, 191–222; Jyrkämä, Jyrki 2021. Toimintatutkimus. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 5.12.2025.

Video Kuvailutulkkauksen käsikirjan YouTube-kanavalla:

Maija Hirvonen: Kuvailutulkkauksen tutkimus

Tampereen yliopistossa työskentelevä kuvailutulkkaustudkija, professori Maija Hirvonen kertoo tekemästään kuvailutulkkaustudkimuksesta ja pohtii tutkimusalan kehityskulkuja ja tulevaisuutta.

Katso myös

→ **"Kuvailutulkkauksen on intersemioottista kääntämistä" s. 27**

ADLAB-hankkeet

Kuvailutulkkaukseen on tutkittu monissa erilaisissa hankkeissa monissa eri maissa, eikä niitä kaikkia ole mahdollista käydä tässä läpi. On kuitenkin syytä esitellä erikseen ADLAB-hankkeet, koska ne olivat poikkeuksellisen laajoja, ja niiden vaikutus kuvailutulkkaukseen Euroopassa on ollut valtava. Hankkeita oli kaksi: ADLAB (*Audio Description: Lifelong Access for the Blind*) vuosina 2011–2014 ja ADLAB PRO vuosina 2016–2019. Molemmat hankkeet rahoitti Euroopan unioni, ja ne toivat yhteen kuvailutulkkauksen tutkijoita ja tekijöitä useista Euroopan maista. ADLAB-hankkeen tavoitteena oli ammattimaista kuvailutulkkaustoimintaa EU:n alueella ja laatia johdonmukaiset kuvailutulkkausohjeet. Jatkohanke ADLAB PRO puolestaan keskittyi kartoittamaan ammattimaisen kuvailutulkkauksen tilaa ja tuottamaan opetusmateriaalia korkealaatuisen, ammattimaisen kuvailutulkkauksen varmistamiseksi EU-maissa.⁸⁷

87 ADLAB-hankkeen verkkosivut s.a. Viitattu 5.12.2025; ADLAB PRO -hankkeen verkkosivut 2025. Viitattu 5.12.2025.

Hankkeissa tehtiin muun muassa selvityksiä, joihin koottiin tietoa kuvailutulkkauksen tilasta useissa eri Euroopan maissa. ADLAB-hankkeessa julkaistiin raportti kuvailutulkkauksen tarjonnasta, kuvailutulkkikoulutuksesta ja kuvailutulkkauksen käyttäjien tarpeista Euroopassa. ADLAB PRO -hankkeessa taas tuotettiin raportti kuvailutulkki ammattiprofiilista. Raportissa kartoitettiin sekä kuvailutulkki näkemyksiä siitä, mitä taitoja ammattimaiset kuvailutulkit tarvitsevat, että käyttäjien näkemyksiä siitä, millaista on laadukas kuvailutulkkaus.⁸⁸

Kyselyn perusteella käyttäjät arvostavat toimivassa kuvailutulkkauksessa eniten sitä, että se auttaa heitä seuraamaan lähdetekstin tarinaa. Vastaajien inhokkiasioita taas olivat muun muassa huono ajastus sekä koheesion puute visuaalisten osien ja dialogin välillä. Käyttäjien näkökulmasta keskeisimpiä kuvailutulkin työssä tarvittavia taitoja ovat teksti- ja kielitaidot. Keskeinen ja selkeä tulos oli se, että useimmat vastaajat toivoivat kuvailutulkkauksen saatavuuden paranevan niin, että kaikkia tai useimpia taidemuotoja kuvailutulkattaisiin tulevaisuudessa säännönmukaisesti.⁸⁹

⁸⁸ ADLAB 2012. Report on user needs assessment. Report no. 1, ADLAB project. Viitattu 5.12.2025; ADLAB PRO 2017. Audio description professional. Profile definition. IO2 report. Viitattu 5.12.2025.

⁸⁹ ADLAB PRO 2017. Audio description professional. Profile definition. IO2 report. Viitattu 5.12.2025.

Kuvailutulkkauksen tutkimusmenetelmiä

Kuvailutulkkaukseen voi tutkia monilla käännöstieteellisillä tutkimusmenetelmillä. Esimerkiksi kontrastiivisessa käännösanalyysissä verrataan keskenään erikielisiä kuvailutulkkauskirjoituksia⁹⁰. Kuvailutulkkauksen tutkimuksessa käytetään niin ikään menetelminä muun muassa kyselyjä ja erilaisia haastatteluja. Kyselyiden kysymykset koskevat usein osallistujien ajatuksia ja mielipiteitä kuvailutulkkauksesta.

Eräs menetelmätyyppi on havainnointiin perustuva tutkimus, jossa tutkija voi esimerkiksi tarkkailla kuvailutulkkeen käyttötilannetta ja tehdä päätelmiä havaintojensa perusteella. Yksi tällainen menetelmä on silmänliiketutkimus. Siinä mitataan *visuaalisia prioriteetteja* eli sitä, mitä kuvan osia näkevät ihmiset katsovat, missä järjestyksessä heidän katseensa siirtyy osasta toiseen ja kuinka kauan he yhtä kohtaa katsovat.⁹¹ Tutkimustulosten perusteella pyritään tekemään päätelmiä esimerkiksi siitä, mikä videomateriaalissa on näkeville katsojille olennaista ja tulisi siten sisällyttää kuvailutulkkaukseen. Lähtökohtana on ajatus, että kuvailutulkkauksen tavoitteena on luoda näkövammaisille mahdollisimman samanlainen taidekokemus kuin jonka näkevä katsoja kokee. Silmänliiketutkimuksesta on saatu esimerkiksi seuraavia tuloksia:

- Näkevät katsojat eivät prosessoi kaikkea, mitä he ruudulla tai valkokankaalla näkevät.⁹²

⁹⁰ Esimerkiksi Bourne, Julian & Catalina Jiménez 2007. From the visual to the verbal in two languages. A contrastive analysis of the audio description of *The Hours* in English and Spanish. Teoksessa Jorge Díaz Cintas, Pilar Orero & Aline Remael (toim.) *Media for all. Subtitling for the deaf, audio description and sign language*. Amsterdam: Rodopi, 175–187.

⁹¹ Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29; Holsanova, Jana 2016. A Cognitive Approach to Audio Description. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Researching Audio Description*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK, 49–73; Fresno, Nazaret 2022. Research in Audio Description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 312–327; Di Giovanni, Elena 2018. Audio description and reception-centred research. Teoksessa Elena Di Giovanni & Yves Gambier (toim.) *Reception Studies and Audiovisual Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 225–250.

⁹² Orero, Pilar & Anna Vilaró 2012. Eye tracking analysis of minor details in films for audio description. *MonTI* 4, 295–319.

- Ääniefektit ohjaavat näkevien katsojien katsetta ruudulla.⁹³
- Kuvailutulke voi auttaa muistamaan sivuun jääviä visuaalisia elementtejä, jotka näkevät katsojat muuten saattavat unohtaa.⁹⁴

Korpustutkimus on nykyisin yksi keskeisimmistä kuvailutulkkauksen kielen tutkimusmenetelmistä. *Korpus* tarkoittaa tekstietokantaa eli laajaa sähköistä tekstikokoelmaa. Kuvailutulkkeista on koottu joitakin korpuksia. Esimerkiksi *Visuals into Words* (VIW) -korpukseseen on koottu yhden lyhytelokuvan kuvailutulkkeet englanniksi, espanjaksi ja katalaaniksi. Viimeaikaisesta yleistymisestä huolimatta korpustutkimusta on tehty vielä suhteellisen vähän, joten tällä menetelmällä on tutkimusalalle vielä paljon annettavaa. Korpusten avulla tutkijat voivat esimerkiksi vertailla, mitä eroja ja yhteneväisyyksiä on erikielisten kuvailutulkkeiden sanastoissa ja lauserakenteissa. Korpustutkimus tarjoaakin mahdollisuuden rakentaa lähes rajattoman määrän erilaisia tutkimusasetelmia, koska tutkittavia kieliyhdistelmiä ja kielen piirteitä on niin paljon.⁹⁵

Kuvailutulkkausprosessia on tutkittu vielä suhteellisen vähän verrattuna esimerkiksi kuvailutulkkauksen kielen tutkimukseen. Muilla käännöstieteen osa-alueilla on kuitenkin jo pitkään kehitetty menetelmiä kääntäjien päätöksenteon ja työskentelyn tutkimiseen. Esimerkiksi ääneenajattelututkimuksessa kääntäjä kertoo ääneen, mitä hän parhaillaan tekee ja miksi hän päättää tehdä tietyt käännösvalinnat. Näitä menetelmiä voidaan käyttää myös kuvailutulkkausprosessin tutkimiseen. Kuvailutulkkausprosessia on kuitenkin tutkittu muillakin kuin puhtaasti käännöstieteellisillä menetelmillä, esimerkiksi etnografian keinoin⁹⁶.

93 Vilaró, Anna, Andrew T. Duchowski, Pilar Orero, Tom Grindinger, Stephen Tetreault & Elena di Giovanni 2012. How sound is the pear tree story? Testing the effect of varying audio stimuli on visual attention distribution. *Perspectives: Studies in Translatology* 20:1, 55–65.

94 Vilaró, Anna & Pilar Orero 2013. Leitmotif in audio description. Anchoring information to optimise retrieval. *International Journal of Humanities and Social Science* 3:5, 56–64.

95 Mazur, Iwona 2022. Linguistic and textual aspects of audio description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 93–106; Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29; Arias-Badia, Blanca & Anna Matamala 2023. Audio Description from an Easy-to-Understand Language Perspective. A Corpus-Based Study in Catalan. *The Journal of Specialised Translation* 40, 268–96.

96 Esimerkiksi Hirvonen, Maija, Marika Hakola & Michael Klade 2023. Co-translation, consultancy and joint authorship. User-centred translation and editing in collaborative audio description. *Journal of Specialised Translation* 39, 26–51. Viitattu 5.2.2025.

Etnografia eli pitkäaikaiseen, osallistuvaan havainnointiin perustuva tutkimusmenetelmä kehitettiin alun perin kulttuuritutkimuksen kentällä, mutta nykyisin sitä käytetään monilla tutkimusaloilla ja siitä on kehitetty monenlaisia eri muotoja.

Vastaanottotutkimukset

Vastaanottotutkimukset ovat keskeisessä roolissa kuvailutulkkauksen tutkimuksessa. Niissä kerätään tietoa käyttäjien mielityksistä esimerkiksi testaamalla erilaisia kuvailutulkaustyyliä ja -strategioita. Näin etsitään tapoja tuottaa mahdollisimman laadukasta kuvailutulkausta. Tutkimuksessa voi olla mukana joko pelkästään näkövammaisia ihmisiä, pelkästään näkeviä ihmisiä tai sekä näkövammaisia että näkeviä ihmisiä. Aineistoa eli käyttäjien näkemyksiä kerätään esimerkiksi haastattelujen, kyselyjen ja fokusryhmäkeskustelujen avulla.⁹⁷

Vastaanottotutkimuksen käytännöt ja haasteet

Tutkimusasetelman suunnittelussa täytyy huomioida monenlaisia asioita. Esimerkiksi aineistonkeruumenetelmä vaikuttaa muun muassa siihen, kannattaako tutkimus järjestää kasvokkain vai sähköisenä. Kummassakin tapauksessa on tärkeää varmistaa, että tutkimus on mahdollisimman saavutettava. Jos tutkimus järjestetään fyysisessä tilassa, tilan täytyy olla esteetön ja turvallinen. Usein osallistujille on helpointa, jos tutkimus pystytään järjestämään heille ennestään tutussa paikassa, etenkin sellaisessa, jossa he käyvät muutenkin.

Tutkimukseen liittyvien asiakirjojen, kuten tutkimustiedotteen ja suostumuslomakkeen, sekä osallistujien käyttämien välineiden täytyy niin ikään olla saavutettavia näkövammaisille. Tutkimuksen asiakirjat voi esimerkiksi välittää sekä etukäteen sähköisesti että suullisesti tutkimustilanteen alussa. Jos tutkimuksessa taas käytetään sähköisiä kyselylomakkeita, niiden täytyy olla

⁹⁷ Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29; Fresno, Nazaret 2022. *Research in Audio Description*. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 312–327; Chmiel, Agnieszka & Iwona Mazur 2016. Researching preferences of audio description users. Limitations and solutions. *Across languages and cultures* 17:2, 271–288; Di Giovanni, Elena 2018. *Audio description and reception-centred research*. Teoksessa Elena Di Giovanni & Yves Gambier (toim.) *Reception Studies and Audiovisual Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 225–250.

käytettävissä ruudunlukijan avulla. Tutkimuksen saavutettavuuden voi varmistaa pilottikokeella ja saavutettavuustarkastuksella. Pilottikokeessa testataan tutkimusasetelman ja -tilanteen toimivuutta ennen varsinaisen tutkimuksen tekemistä. Kun lomakkeen toimivuus on testattu, sähköistä kyselyä voi levittää omien verkostojen lisäksi esimerkiksi näkövammaisjärjestöjen, sosiaalisen median ja sähköpostilistojen kautta.⁹⁸

Kuvailutulkkauksen vastaanoton tutkimiseen liittyy monenlaisia haasteita. Osallistujien löytäminen tutkimuksiin voi olla vaikeaa. Ongelma korostuu Suomen kaltaisessa pienessä maassa, jossa on suhteellisen pieni joukko näkövammaisia ihmisiä. Heistä vain osa toimii aktiivisesti esimerkiksi näkövammaisjärjestöissä, joten jo heidän tavoittamisensa voi olla haastavaa, ja usein eri tutkimuksiin osallistuvat samat aktiiviset henkilöt. Jos tutkimuksiin osallistuu aina sama pieni joukko ihmisiä, vaarana on, että tämän joukon ulkopuolelle jäävien näkemykset jäävät kuulumatta tutkimusjulkaisuissa. Lisäksi tutkijat voivat haluta osallistujajoukon edustavan tasapuolisesti erityyppisiä ja -asteisia näkövammoja, erilaisia väestönosia (esimerkiksi ikä- ja sukupuolijakaumaa) tai erilaisia kokemustaustoja kuvailutulkkauksen käytöstä.⁹⁹

Näitä ongelmia voidaan yrittää ratkaista etsimällä osallistujia tutkimuksiin monien eri viestintäkanavien kautta (esimerkiksi useiden näkövammaisten paikallisjärjestöjen kautta). Jos tutkimukseen ei saada osallistujajoukkoa, jossa on tasainen määrä vaikkapa syntymäsokeita, myöhemmin sokeutuneita ja heikonäköisiä henkilöitä, se täytyy huomioida tulosten analyysissä ja kertoa selvästi tuloksista raportoidessa. Useimmiten suomalaisten kuvailutulkkaustudkimusten osallistajat eivät edusta Suomen koko näkövammaisväestöä, jolloin tulosten ei myöskään voi väittää koskevan kaikkia Suomen näkövammaisia. Tämä ei kuitenkaan estä tekemästä vastaanottotutkimusta, kunhan se huomioidaan

98 Di Giovanni, Elena 2018. Audio description and reception-centred research. Teoksessa Elena Di Giovanni & Yves Gambier (toim.) *Reception Studies and Audiovisual Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 225–250; Kainulainen, Mira 2022. V niin kuin visuaalisuus. Sarjakuvan kuvailutulkkauksen funktionaalisen käännösteorian viitekehyksessä. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto; Ollanketo, Niina 2021. Mitä kuulijat toivovat kuvailutulkkaukselta? Luonnonympäristöjen kuvailutulkkauksen näkövammaisten vastaanottajien näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

99 Chmiel, Agnieszka & Iwona Mazur 2016. Researching preferences of audio description users. Limitations and solutions. *Across languages and cultures* 17:2, 271–288; Di Giovanni, Elena 2018. Audio description and reception-centred research. Teoksessa Elena Di Giovanni & Yves Gambier (toim.) *Reception Studies and Audiovisual Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 225–250.

tutkimusasetelman suunnittelussa ja tulosten tulkinnassa. Tutkimusta voi esimerkiksi rajata sen mukaan, minkälaisia osallistujia siihen on saatu mukaan: esimerkiksi jos mukana ei ole yhtään täysin sokeaa osallistujaa, kysymykset voi suunnitella heikkonäköisille. Johtopäätöksiä tehdään siltä osin kuin kyseisen tutkimusasetelman perusteella on luotettavaa. Jos tutkimukseen on esimerkiksi osallistunut pelkästään heikkonäköisiä, johtopäätökset koskevat heikkonäköisiä ja se tuodaan julkaisussa selkeästi esiin.¹⁰⁰

Tärkeää on myös aineiston valinta. Tutkimustulosten tulisi päteä tutkimustilanteen ulkopuolellakin, mikä täytyy huomioida tutkimuksen suunnittelussa. Usein tutkimuksissa osallistujille näytetään käytännön syistä esimerkiksi katkelma elokuvasta kokonaisen elokuvan sijaan. On kuitenkin eri asia keskittyä kuvailutulkattuun sisältöön viisitoista minuuttia kuin katsoa puolentoista tunnin elokuva. Joissakin tutkimuksissa käytetyt kuvailutulokset on laadittu tutkimusta varten, ja se saattaa vaikuttaa niissä tehtyihin käännösratkaisuihin. Tämä ei tarkoita, etteikö pienemmällä aineistolla tai tutkimusta varten tuotetulla kuvailutulkauksella toteutettu tutkimus olisi arvokasta, mutta tällaisten tekijöiden vaikutus tutkimuksen tuloksiin on tärkeää huomioida.¹⁰¹

Usein kuvailutulkkeen toimivuutta mitataan kysymällä käyttäjien mielipidettä kuvailutulkkeesta. Silloin täytyy pitää mielessä, että kyseessä on yksittäisen käyttäjän näkemys juuri kyseisestä kuvailutulkkeesta ja juuri kyseisessä vastaanottotilanteessa. Jos halutaan mitata esimerkiksi kuvailutulkkeen ymmärrettävyyttä, voi olla viisasta kysyä osallistujilta myös sisältökysymyksiä kuvailutulkatusta aineistosta. Jos osallistuja osaa kuvailutulkkeen perusteella kertoa vaikkapa, mitä videossa tapahtui ja missä järjestyksessä, se kertoo jotakin siitä, kuinka hyvin viesti on välittynyt kuvailutulkkeen kautta. Käyttäjien ymmärrystä kannattaa testata eri näkökulmista, esimerkiksi sana- ja virketasolla. Tuloksia voi olla hyvä verrata verrokkiryhmään, joka koostuu näkeivistä ihmisistä.¹⁰²

100 Di Giovanni, Elena 2018. Audio description and reception-centred research. Teoksessa Elena Di Giovanni & Yves Gambier (toim.) *Reception Studies and Audiovisual Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 225–250.

101 Chmiel, Agnieszka & Iwona Mazur 2016. Researching preferences of audio description users. Limitations and solutions. *Across languages and cultures* 17:2, 271–288.

102 Chmiel, Agnieszka & Iwona Mazur 2016. Researching preferences of audio description users. Limitations and solutions. *Across languages and cultures* 17:2, 271–288; Di Giovanni, Elena 2018. Audio description and reception-centred research. Teoksessa Elena Di Giovanni & Yves Gambier (toim.) *Reception Studies and Audiovisual Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 225–250.

Vastaanottotutkimusten tuloksia

Useissa vastaanottotutkimuksissa on vahvistettu se, että kuvailutulkkaus auttaa näkövammaisia katsojia ymmärtämään paremmin elokuvan juonen ja muun sisällön sekä nauttimaan elokuvasta enemmän kuin ilman kuvailutulkkausta. Lisäksi on selvinnyt, että kuvailutulkkaus auttaa näkövammaisia katsojia uppoutumaan elokuvaan, eli kuvailutulkkaus vahvistaa heidän tunnekokemustaan elokuvan katsomisen aikana.¹⁰³

Joskus vastaanottotutkimukset voivat tuottaa ristiriitaistakin tietoa. Tutkimuksessa käyttäjät ovat esimerkiksi mieltäneet, että kuvailutulkin *intonaatio* eli puheen sävelkulku auttaa heitä lähdetekstin ymmärtämisessä. Kun intonaation vaikutusta sisällön ymmärtämiseen tutkittiin objektiivisesti, tulokset olivatkin ristiriidassa käyttäjien mielipiteen kanssa. Cristóbal Cabeza-Cáceresin väitöskirjatutkimuksessa osallistujat kuuntelivat kuvailutulketta, jota muokattiin tutkittavien asioiden, muun muassa intonaation, osalta. Cabeza-Cáceres laati mittarin sille, kuinka hyvin käyttäjät olivat ymmärtäneet lähdetekstin sisällön. Heidän tuloksiaan verrattiin näkevään verrokkiryhmään. Tuloksista kävi ilmi, että intonaation muutoksilla ei ollut merkittävää vaikutusta siihen, miten hyvin käyttäjät ymmärsivät lähdetekstin kuvailutulkkauksen välityksellä.¹⁰⁴

Viime aikoina tutkijoita on kiinnostanut myös kuvailutulkkauksen vaikutus tois-sijaisiin, näkeviin kohdeyleisöihin. Mielenkiinto aiheeseen kumpuaa merkittävältä osin siitä, että jos näkevä yleisökin alkaisi katsoa ohjelmia kuvailutulkattuina, se mahdollistaisi palvelun laajenemisen. Mitä laajempaa kuvailutulkkauksen mahdollinen kohdeyleisö nähdään, sitä kiinnostuneempia kaupalliset toimijat, rahoittajat ja päättäjät ovat palvelun kehittämisestä. Näkevien katsojien

103 Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29; Schmeidler, Emilie & Corinne Kirchner 2001. Adding audio description. Does it make a difference? *Journal of Visual Impairment and Blindness* 95:4, 197–212; Fryer, Louise & Jonathan Freeman 2013. Cinematic Language and the Description of Film. Keeping AD Users in the Frame. *Perspectives: Studies in Translatology* 21:3, 412–426.

104 Iglesias Fernández, Emilia, Silvia Martínez Martínez & Antonio Javier Chica Núñez 2015. Cross-fertilization between reception studies in audio description and interpreting quality assessment. The role of the describer's voice. Teoksessa Rocio Banos Pinero & Jorge Díaz Cintas (toim.) *Audiovisual translation in a global context. Mapping an Ever-changing Landscape*. Lontoo: Palgrave Macmillan, 73–95; Cabeza Cáceres, Cristóbal 2013. Audiodescripció i recepció. Efecte de la velocitat de narració, l'entonació i l'explicitació en la comprensió fílmica. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. Viitattu 5.12.2025.

tutkiminen voi auttaa myös kehittämään kuvailutulkkauksia näkövammaisille katsojille (kunhan näkövammaisen yleisö ja heidän tarpeensa pidetään kuvailutulkkausten keskiössä). Kun saamme lisää tietoa siitä, miten näkevät katsojat havaitsevat, jäsentävät ja kuvailevat audiovisuaalisia tekstejä, kuten videoita, se voi auttaa kuvailutulkkeja valitsemaan kuvailutulkattavat asiat tehokkaammin ja kuvailemaan niitä osuvammin.¹⁰⁵

Kuvailutulkkausten vaikutusta näkeviin katsojiin on kuitenkin tutkittu vasta vähän, joten tähänastiset tulokset eivät ole kattavia. Vastaanottotutkimusten tulokset viittaavat siihen, että näkevät katsojat eivät koe kuvailutulkkauksia häiritseväksi. Kuvailutulkkauksia voi myös tukea oppimista esimerkiksi laajentamalla sanavarastoa ja taiteen tuntemusta. Tutkimuksissa on saatu viitteitä siitäkin, että kuvailutulkkauksia voi hyödyttää esimerkiksi kielenoppijoita.¹⁰⁶

Keskeisiä ja ajankohtaisia tutkimusaiheita

Kuvailutulkkausten tutkimusaiheita voidaan luokitella monin eri tavoin. Esittemme tässä kaksi eri jaottelutapaa. Ensimmäinen, käännöstieteessä yleinen jako on ryhmittely kolmeen pääluokkaan:

-
- 105** Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29; Pagano, Adriana Silvina, André Luiz Rosa Teixeira & Flávia Affonso Mayer 2020. Accessible Audiovisual Translation. Teoksessa Meng Ji & Sara Laviosa (toim.) *The Oxford Handbook of Translation and Social Practices*, 66–82; Fresno, Nazaret 2022. *Research in Audio Description*. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 312–327.
- 106** Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29; Perego, Elisa 2016. Gains and Losses of Audio Description for Sighted Viewers. *Target* 28:3, 424–444; Krejtz, Izabela, Agnieszka Szarkowska, Krzysztof Krejtz, Agnieszka Walczak & Andrew Duchowski 2012. Audio Description as an Aural Guide of Children's Visual Attention. Evidence from an Eye-Tracking Study. Teoksessa *ETRA 2012. Proceedings of the Symposium on Eye Tracking Research and Applications*. New York: ACM, 99–106; Krejtz, Izabela, Krzysztof Krejtz, Andrew Duchowski, Agnieszka Szarkowska & Agnieszka Walczak 2012. Multimodal Learning with Audio Description. An Eye Tracking Study of Children's Gaze during a Visual Recognition Task. Teoksessa *Proceedings of the ACM Symposium on Applied Perception (S4P '12)*. New York: ACM, 83–90; Walczak, Agnieszka 2016. Foreign Language Class with Audio Description. A Case Study. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Researching Audio Description*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK, 187–204.

1. Tuotoskeskeinen tutkimus (*product-oriented research*), jossa tutkitaan kuvailutulkkauksen sisältöä.
2. Käyttäjäkeskeinen tutkimus (*user-oriented research*), jossa tehdään vastaanottotutkimuksia.
3. Prosessikeskeinen tutkimus (*process-oriented research*), jossa tutkitaan kuvailutulkkausprosessia ja kuvailutulkkien työskentelyä. Tätä aihealuetta on tutkittu niin vähän, että tiedämme tuskin mitään siitä, mitä yksin työskentelevän kuvailutulkin mielessä tapahtuu hänen työskennellessään.¹⁰⁷

Kuvailutulkkauskäsikirjoitusten sisältöä on tutkittu useista eri näkökulmista. On tutkittu sekä sitä, mitä käännetään, että sitä, miten käännetään. Valtaosa kuvailutulkkauksen tutkimuksesta käsittelee elokuvien kuvailutulkkauksista, mutta tieteellinen kiinnostus erityyppisten lähdetekstien kuvailuun kasvaa jatkuvasti. Tutkimukset ovat lisänneet ymmärrystä elokuvien kuvailutulkkauksen elokuvallisista, kielellisistä, tarinallisista ja käytännöllisistä ulottuvuuksista. Ne ovat valottaneet esimerkiksi sitä, miten monenlaisia strategioita kuvailutulkit käyttävät elokuvien tarinankerronnan ja kameratyöskentelyn välittämiseksi kuvailutulkkauksessa. Tulokset ovat muun muassa osoittaneet, että äänellä ja hiljaisuudella on merkittävä rooli merkitysten välittämisessä ja että kuvailutulkkien kannattaa hyödyntää hiljaisuutta eheän tarinan välittämisessä. Tutkimus on auttanut ymmärtämään myös sitä, kuinka näkövammaiset käyttäjät ikään kuin rakentavat kuvailutulkatun teoksen uudestaan mielessään pala palalta saamansa tiedon perusteella.¹⁰⁸

Kuvailutulkkauksen kieltä on tutkittu suhteellisen paljon, ja tutkimus on osoittanut, että siinä on muusta kielenkäytöstä poikkeavia piirteitä. Tutkijat ovat tarkastelleet esimerkiksi sitä, miten elokuvien kieltä käytetään kuvailutulkkeissa.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Fresno, Nazaret 2022. Research in Audio Description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 312–327.

¹⁰⁸ Arias-Badia, Blanca & Anna Matamala 2023. Audio Description from an Easy-to-Understand Language Perspective. A Corpus-Based Study in Catalan. *The Journal of Specialised Translation* 40, 268–96; Fresno, Nazaret 2022. Research in Audio Description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 312–327.

¹⁰⁹ Fresno, Nazaret 2022. Research in Audio Description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 312–327.

Kuvailutulkkeiden vastaanottoa on tutkittu muun muassa uppoutumisen näkökulmasta. Yleensä näissä tutkimuksissa mitataan yleisön *läsnäolon kokemusta* (englanniksi *presence*) eli sitä, missä määrin kuvailutulkatun elokuvan katsojat kokevat olevansa läsnä elokuvan maailmassa. Tutkimustulokset ovat osoittaneet, että kuvailutulkkaus ei vähennä näkövammaisten katsojien läsnäolon kokemusta. Kokemukseen näyttävät vaikuttavan erityisesti kuvailutyö ja kuvailutulkkin äänenkäyttö.¹¹⁰

Toisenlainen tapa jaotella kuvailutulkkauksen tutkimusta on jako neljään päätyyppiin:

1. Sisältökeskeinen suuntaus, joka vastaa edellä esitetyn jaottelun tuotoskeskeistä tutkimusta.
2. Psykologiaperusteinen suuntaus, jossa tutkitaan esimerkiksi kuvailutulkatun elokuvan katsojien läsnäolon kokemusta.
3. Vaihtoehtoisten toteutustapojen suuntaus, jossa etsitään erilaisia tapoja tehdä kuvailutulkkausta. Tässä suuntauksessa tutkitaan esimerkiksi teknologian hyödyntämistä kuvailutulkkauksessa ja kuvailutulkkauskäsikirjoitusten kääntämistä.
4. Inklusiivisuuden suuntaus, joka tarkastelee kuvailutulkkausta osana laajempaa esteettömän suunnittelun kokonaisuutta. Tässä suuntauksessa tutkitaan esimerkiksi saavutettavaa koulutusta ja viihdettä sekä saavutettavia museoita.¹¹¹

110 Fresno, Nazaret 2022. Research in Audio Description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 312–327; Fryer, Louise & Jonathan Freeman 2014. Can you feel what I'm saying? The impact of verbal information on emotion elicitation and presence in people with a visual impairment. Teoksessa Anna Felnhöfer & Oswald D. Kothgassner (toim.) *Challenging presence. Proceedings of the 15th international conference on presence*. Wien, 99–107.

111 Di Giovanni, Elena 2018. Audio description and reception-centred research. Teoksessa Elena Di Giovanni & Yves Gambier (toim.) *Reception Studies and Audiovisual Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 225–250.

Katso myös

- "Kuvailutulkkauksen kieli" s. 119
- "Kuvailutulkin äänenkäyttö" s. 209
- "Museot" s. 361

Ajankohtaisia tutkimusaiheita

Barcelonassa, Espanjassa järjestetään joka toinen vuosi ARSAD-konferenssi (*Advanced Research Seminar on Audio Description*), joka kerää yhteen alan asiantuntijoita ympäri maailmaa. Konferenssissa käsitellyt aiheet antavat hyvän kuvan tutkimusalan ajankohtaisista aiheista. Vuosina 2019–2025 konferenssissa on puhuttu paitsi erilaisista tutkimushankkeista, myös

- kuvailutulkkausprosessista
- kuvailutulkin äänenkäytöstä
- kuvailutulkin ammatista
- kuvailutulkkien koulutuksesta
- teknologian käytöstä
- saavutettavasta turismista
- saavutettavuusmarkkinoinnista.

Lisäksi konferenssissa on keskusteltu useimmista tässä luvussa esitellyistä tutkimusaiheista.

Selkeäkielinen kuvailutulkkaus

Aivan viime aikoina kuvailutulkkauksen tutkijat ovat kiinnostuneet kuvailutulkkeiden, äänitekstitysten ja ennakkokuvailujen yksinkertaistamisesta selkokielen tai selkeän kielen avulla. Selkokieli (englanniksi *Easy Language*) on yksinkertaistettu kielimuoto, joka on tarkoitettu muun muassa kehitysvammaisille ihmisille,

vanhuksille ja kielenoppijoille. Selkeä kieli (englanniksi *Plain Language*) taas on kielimuoto, jossa pyritään helppotajaisuuteen, mutta jota ei ole yksinkertaistettu yhtä paljon kuin selkokieltä. Selkeä kieli on kehitetty tekemään erikoisalojen tekstit ymmärrettäviksi laajoille kohdeyleisöille, ja sitä käytetään esimerkiksi viranomaisviestinnässä.¹¹²

Monet selkeän kielen ja selkokielen periaatteet sopivat hyvin yhteen kuvailutulkkauksen periaatteiden kanssa. Selkokielen periaatteita ovat muun muassa selkeät ja yksinkertaiset lauserakenteet, tekstin käyttäjille tuttu, konkreettinen sanasto ja erikoissanaston selittäminen. Nykyisissä kuvailutulkkausohjeissa suositellaankin käyttämään pitkälti tämänkaltaista kieltä. Erojakin kuitenkin löytyy: esimerkiksi kuvailutulkkaukselle tyypillinen monipuolisen sanaston ja kielikuvien sekä runsas substantiivien käyttö on ongelmallista selkokielen periaatteiden kannalta. Erot johtuvat siitä, että kuvailutulkkauksen ensisijaisella kohdeyleisöllä ei ajatella tyypillisesti olevan vaikeuksia ymmärtää yleiskieltä.¹¹³

Tutkijat ovat arvelleet, että selkeäkielinen kuvailutulkkaukseen voisi hyödyttää monenlaisia – niin näkövammaisia kuin näkeviä – käyttäjäryhmiä, esimerkiksi kielenoppijoita, lapsia ja kehitysvammaisia ihmisiä. Ajatus on saanut kannatusta myös kuvailutulkkauksen käyttäjiltä. ADLAB PRO -kyselyn vastaajat suosivat kuvailutulkkauksen kieltä, joka muistuttaa pitkälti selkeää kieltä.¹¹⁴

Myös joidenkin vastaanottotutkimusten tulokset tukevat alustavasti ajatusta selkeäkielisen kuvailutulkkauksen hyödyllisyydestä. Eräässä tutkimuksessa näkövammaiset osallistujat ymmärsivät lähdetekstistä yhtä paljon kuin näkevä verrokiryhmä silloin, kun kuvailutulkkaukseen oli ”selkeää ja hidastahtista”. ”Hidastahtinen”

112 Perego, Elisa & Christopher Taylor 2022. A profile of audio description end-users. Linguistic needs and inclusivity. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 38–54; Leskelä, Leela-Laura 2019. Selkokieli. Saavutettavan kielen opas. Turku: Opike.

113 Arias-Badia, Blanca & Anna Matamala 2023. Audio Description from an Easy-to-Understand Language Perspective. A Corpus-Based Study in Catalan. *The Journal of Specialised Translation* 40, 268–96.

114 Perego, Elisa & Christopher Taylor 2022. A profile of audio description end-users. Linguistic needs and inclusivity. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 38–54; Arias-Badia, Blanca & Anna Matamala 2023. Audio Description from an Easy-to-Understand Language Perspective. A Corpus-Based Study in Catalan. *The Journal of Specialised Translation* 40, 268–96; ADLAB PRO 2017. Audio description professional. Profile definition. IO2 report. Viitattu 5.12.2025.

tarkoitti tuossa yhteydessä neljäätoista merkkiä sekunnissa. Suunnilleen samaa tahtia suositellaan suomenkielisten käännöstekstitysten lukunopeudeksi.¹¹⁵

Katso myös

→ "Kuvailutulkkauksen kieli" s. 119

→ "Ennakkokuvailu" s. 295

Erilaiset kuvailutulkaustyylit

Kuvailutulkkauksen tutkimuksessa etsitään ja testataan jatkuvasti uusia tapoja kuvailutulkata erityyppisiä lähdetekstejä. Tutkimuksissa puhutaan *tavallisesta kuvailutulkkauksesta* (englanniksi *standard AD*) ja erilaisista tulkinnallisista vaihtoehtoista sille. Tavallinen kuvailutulkaus viittaa objektiivisuuteen pyrkivään kuvailuun, jonka tarkoitus on välittää keskeiset tiedot tilasta, henkilöistä, tapahtumista ja esineistä ilman tulkintaa.¹¹⁶

Vaihtoehtoisia kuvailutyyliä ovat muun muassa:

- Kerronnallinen kuvailu (*audio narration*, AN): Kuvailutulkauskäsikirjoitus kirjoitetaan yhtenäisen tarinan muotoon ja sisältää tulkintaa.¹¹⁷
- Elokuvallinen kuvailutulkaus (*cinematic AD*): Kuvailutulkeessa käytetään elokuvasanastoa (esimerkiksi *lähikuva* ja *leikkaus*), ja se sisältää tulkintaa elokuvakerronnan merkityksistä.¹¹⁸

¹¹⁵ Fresno, Nazaret 2022. Research in Audio Description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 312–327.

¹¹⁶ Holsanova, Jana 2016. A Cognitive Approach to Audio Description. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Researching Audio Description*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK, 49–73; Bardini, Floriane 2020. Film language, film emotions and the experience of blind and partially sighted viewers. A reception study. *The Journal of specialised translation* 33, 259–280.

¹¹⁷ Holsanova, Jana 2016. A Cognitive Approach to Audio Description. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Researching Audio Description*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK, 49–73; Bardini, Floriane 2020. Film language, film emotions and the experience of blind and partially sighted viewers. A reception study. *The Journal of specialised translation* 33, 259–280.

¹¹⁸ Bardini, Floriane 2020. Film language, film emotions and the experience of blind and partially sighted viewers. A reception study. *The Journal of specialised translation* 33, 259–280.

- Auteur-kuvailu (*auteur description*): Kuvailutulkkaukseen pyritään sisällyttämään ohjaajan taiteellinen visio.¹¹⁹

Eri kuvailutyylilien tutkimustulokset viittaavat siihen, että mikään tyyli ei ole yksiselitteisesti parempi kuin toinen, vaan paras ratkaisu vaihtelee tilanteen, lähdetekstin ja kohdeyleisön mukaan. Monissa tutkimuksissa tulkinnalliset tyylit ovat osoittautuneet tavallista kuvailutulkkausta tehokkaammiksi esimerkiksi tunteiden kuvailussa. Jotta tätä aihealuetta voidaan tutkia järjestelmällisesti, täytyy kuitenkin kehittää luotettavia tapoja erilaisten kuvailutyylilien keskinäiseen vertailuun.¹²⁰

Alustavat tulokset eri tyyleistä ovat silti kiinnostavia ja hyödyllisiä. Esimerkiksi elokuvallinen kuvailutulkkaus voi auttaa katsojia uppoutumaan elokuvaan paremmin kuin tavallinen. Floriane Bardinin vertailevassa tutkimuksessa sekä elokuvallisen että kerronnallisen kuvailutulkkeen koettiin tarjoavan tyydyttävämpi elokuvakokemus kuin tavallisen kuvailutulkkauksen, vaikka sekin välitti elokuvan tarinan hyväksyttävästi. Monissa muissa tutkimuksissa on saatu tuloksia, jotka viittaavat siihen, että näkövammaiset eivät koe elokuvasanastoa ongelmallisena, vaan etenkin kerronnalliseen kuvailuun yhdistettynä elokuvallinen kuvailutulkkaus voi parantaa näkövammaisten katsojien elokuvakokemusta.¹²¹

Eräässä tutkimuksessa taas huomattiin, että kerronnallinen kuvailu auttaa katsojia muistamaan hahmojen nimet ja ymmärtämään eleet paremmin kuin tavallinen kuvailutulkkaus, mutta ajan, paikan ja tarinan juonen muistamisessa tyylien välillä ei ollut selkeää eroa. Kerronnallista kuvailua on sovellettu myös kuvataiteen kuvailutulkkaukseen tutkimuksessa, jossa suurin osa osallistujista

¹¹⁹ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

¹²⁰ Kruger, Jan-Louis 2010. Audio narration. Re-narrativising film. *Perspectives: Studies in Translatology* 18:3, 231–249; Mälzer-Semlinger, Nathalie 2012. Narration or description. What should audio description 'look' like? Teoksessa Elisa Perego (toim.) *Emerging Topics in Translation. Audio Description*. Trieste: Edizioni Università di Trieste, 29–36; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

¹²¹ Fryer, Louise & Jonathan Freeman 2013. Cinematic Language and the Description of Film. Keeping AD Users in the Frame. *Perspectives: Studies in Translatology* 21:3, 412–426; Bardini, Floriane 2020. Film language, film emotions and the experience of blind and partially sighted viewers. A reception study. *The Journal of specialised translation* 33, 259–280; Fresno, Nazaret 2022. Research in Audio Description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 312–327.

oli näkeviä. Sekä näkevät että näkövammaiset osallistujat kokivat lyhyemmän ja tulkinnallisemman kuvailun hyödyllisempänä ja kiinnostavampana kuin tavallisen kuvailun.¹²²

Teknologian hyödyntäminen kuvailutulkkauksessa

Koska kuvailutulkkauksen laatiminen on aikaa vievä prosessi, joka nojaa vahvasti kuvailutulkin eli ihmisen työpanokseen, se on kallista. Yksi tärkeä tavoite kuvailutulkkauksen tutkimuksessa onkin kuvailutulkkauksen kustannusten pienentäminen, jotta palvelun saatavuus paranisi. Hinnan alentamisen kenties keskeisin keino on teknologian hyödyntäminen. Esimerkiksi erilaisia puheen-tunnistamisen työkaluja on tutkittu kuvailutulkkauksen kentällä jo 2010-luvun alusta asti.¹²³

Tutkimustulokset osoittavat, että vaikka näkövammaiset suosivat ihmistä kuvailutulkkeen lukijana, he ovat hyvin avoimia koneäänen käytölle, jos sillä saadaan kuvailutulkkauksen tarjontaa kasvatettua. Toisaalta ainakin yhden tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että koneäänen lukema kuvailutulke on vaikeampi

122 Fresno, Nazaret 2022. Research in Audio Description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 312–327; Szarkowska, Agnieszka, Anna Jankowska, Krzysztof Krejtz & Jarosław Kowalski 2016. Open art. Designing accessible content in a multimedia guide app for visitors with and without sensory impairments. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Researching Audio Description*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK, 301–320.

123 Braun, Sabine & Kim Starr 2020. Introduction. Mapping new horizons in audio description research. Teoksessa Sabine Braun & Kim Starr (toim.) *Innovation in audio description research*. London: Routledge, 1–12; Di Giovanni, Elena 2018. Audio description and reception-centred research. Teoksessa Elena Di Giovanni & Yves Gambier (toim.) *Reception Studies and Audiovisual Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 225–250.

ymmärtää kuin ihmisen lukema. Tulokset viittaavat myös siihen, että kuvailutulkkauksen käyttäjien mielestä koneääni sopii paremmin dokumenttielokuvien kuin esimerkiksi draamaelokuvien kuvailuun. Samansuuntaisia tuloksia on saatu äänikirjojen lukemista koskevasta vastaanottotutkimuksesta: osallistujat ovat hyväksyneet koneäänen parhaiten lukemaan tieto- ja oppikirjoja, kun taas kaukokirjallisuuteen on toivottu lukijaksi ihmistä.¹²⁴

Viime aikoina on tutkittu kasvavassa määrin koneäänen eli tekoälyn käyttöä kuvailutulkkeen lukemisessa. Koneäänen käytöllä on merkittäviä käytännön etuja, erityisesti kuvailutulkkauksen hinnan aleneminen ja valinnanvara lukijan äänen valinnassa. Koneäänessä on kuitenkin myös ongelmansa, muun muassa intonaation luonnottomuus ja joidenkin sanojen epätarkka lausuminen. Viime aikoina koneäänen kehityksessä on otettu pitkiä harppauksia eteenpäin, joten koneäänen laadun parantuessa sen käyttö todennäköisesti yleistyy tulevaisuudessa merkittävästi.¹²⁵

Tekoälyn käyttöä on tutkittu myös kuvailutulkkauskäsikirjoitusten laatimisen työkaluna. Tähänastiset tulokset viittaavat siihen, että tekoälyä voidaan hyödyntää silloin, kun kuvailutulkkauksen laadusta voidaan tinkiä. Nykyinen generatiivinen tekoäly ei kuitenkaan sovellu esimerkiksi elokuvien kuvailutulkkaukseen, koska se ei pysty käsittelemään niiden tarinoiden sisältämää monimutkaista tietoa. Tekoälyä kuitenkin kehitetään todella nopeasti, joten on hankalaa arvioida, millainen tilanne on vaikkapa viiden vuoden kuluttua.¹²⁶

124 Szarkowska, Agnieszka 2011. Text-to-speech audio description. Towards wider availability of AD. *Journal of Specialised Translation* 15, 142–163; Hirvonen, Maija 2013. Katsaus kuvailutulkkaukseen – visuaalisen tiedon saavuttaminen puheen ja kielen kautta. *Puhe ja kieli* 33:3, 91–105; Fernández Torné, Anna & Anna Matamala 2015. Text-to-speech vs. human voiced audio descriptions. A reception study in films dubbed into Catalan. *The Journal of Specialised Translation* 24, 61–88; Fryer, Louise & Jonathan Freeman 2014. Can you feel what I'm saying? The impact of verbal information on emotion elicitation and presence in people with a visual impairment. Teoksessa Anna Felhofer & Oswald D. Kothgassner (toim.) *Challenging presence. Proceedings of the 15th international conference on presence*. Wien, 99–107; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

125 Fresno, Nazaret 2022. Research in Audio Description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 312–327; Hirvonen, Maija 2013. Katsaus kuvailutulkkaukseen – visuaalisen tiedon saavuttaminen puheen ja kielen kautta. *Puhe ja kieli* 33:3, 91–105.

126 Braun, Sabine & Kim Starr 2019. Finding the right words. Investigating machine-generated video description quality using a corpus-based approach. *Journal of Audiovisual Translation* 2:2, 11–35; Fresno, Nazaret 2022. Research in Audio Description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 312–327.

Kuvailutulkkauksen kääntäminen

Koska kuvailutulkkauksen tutkimus on perinteisesti kuulunut audiovisuaalisen kääntämisen tutkimuskenttään, tutkijat alkoivat jo varhaisessa vaiheessa miettiä, voisiko kuvailutulkkauskäsikirjoituksia kääntää kielestä toiseen. Tietävästi ensimmäinen tutkimus aiheesta julkaistiin jo vuonna 2005, ja viime aikoina aihe on kiinnostanut tutkijoita kasvavassa määrin. Tässäkin asiassa kiinnostuksen lähtökohtana on kuvailutulkkauksen kustannusten pienentäminen ja sitä kautta saatavuuden parantaminen. Tutkimuksessa on keskitytty erityisesti kulttuuristen viittausten kääntämiseen ja siihen, onko käsikirjoitusten kääntäminen nopeampaa (ja siten halvempaa) kuin käsikirjoituksen laatiminen erikseen kullakin kielellä. Anna Jankowska teki aiheesta laajan tutkimuksen ja kirjoitti siitä kirjan nimeltään *Translating Audio Description Scripts* vuonna 2015.¹²⁷

Kuvailutulkkauskäsikirjoituksia on yritetty kääntää myös konekääntimen avulla. Ainakin eräässä tutkimuksessa tulokset olivat kenties hieman yllättäviä. Vaikka kuvailutulkkauksen kieli päällisin puolin soveltuu hyvin konekäännettäväksi – esimerkiksi siksi, että siinä virkkeet ovat suhteellisen lyhyitä ja yksinkertaisia – kääntämisessä ilmeni odotettua enemmän haasteita. Keskeinen tulos oli, että virheitä oli määrällisesti paljon: 6 300 sanan pituisessa tekstissä oli yhteensä 520 virhettä. Tekstejä tarkasteltiin osioina eli segmentteinä, jotka koostuivat pääsääntöisesti muutamasta virkkeestä. 70 prosentissa käännettyistä segmenteistä oli virheitä. Suurin osa (noin 86 prosenttia) virheistä kuului kategorioihin tarkkuus (*accuracy*) ja sujuvuus (*fluency*). Tarkkuusvirheet johtuivat pääosin siitä, että tutkimuksessa käytetty DeepL-konekäännin ei osannut huomioida laajempaa kontekstia tarpeeksi hyvin, jolloin se esimerkiksi käänsi monimerkityksisiä sanoja väärin. Toisaalta jotkut ongelmista liittyivät siihen, että konekäännintä ei ollut koulutettu tuntemaan kuvailutulkkaukselle tyypillistä kieltä. Erityisen merkityksellistä tutkimuksen tuloksissa on se, että jotkut virheistä huomattiin vasta, kun käännöstä tarkasteltiin tekstin multimodaalisessa kontekstissa eli verrattiin

¹²⁷ Fresno, Nazaret 2022. Research in Audio Description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 312–327; Di Giovanni, Elena 2018. Audio description and reception-centred research. Teoksessa Elena Di Giovanni & Yves Gambier (toim.) *Reception Studies and Audiovisual Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 225–250.

kuvailutulkkaukseen alkuperäiseen kuvamateriaaliin. Pelkän käsikirjoitustekstin perusteella nämä kohdat eivät siis vaikuttaneet virheiltä!¹²⁸

Katso myös

→ "Kulttuuriset viittaukset" s. 109

Kuvailutulkkauksen tutkimus Suomessa

Suomessa kuvailutulkkaukseen on tutkittu vasta varsin vähän, ja suuri osa suomalaisten tutkijoiden siitä tekemästä tutkimuksesta on kirjoitettu muilla kielillä kuin suomeksi. Keskeinen, tuore suomenkielinen kuvailutulkkauksetutkimus on kuitenkin Kuvailutulkkauksen tila Suomessa -selvitystyö. Selvityksen tulokset julkaistiin raporttina tavanomaisten tieteellisten julkaisukanavien ulkopuolella ja ilman vertaisarviointia, mutta itse selvityksessä käytettiin tutkimusmenetelminä kyselyä, haastattelua ja ryhmäkeskustelua. Maaliskuussa 2021 tehdyssä verkko- ja puhelinkyselyssä kartoitettiin nykyisiä kuvailutulkkauksetkäytäntöjä ja -tarpeita. Vastauksia pyydettiin kuvailutulkkausikäyttäjiltä, tekijöiltä ja mahdollisesti kuvailutulkattavien kulttuuripalveluiden tuottajilta. Selvitys voidaan nähdä jatkumona eri maissa jo 1990-luvulta lähtien tehdyille kuvailutulkkauks selvityksille.¹²⁹

Ainoa kuvailutulkkauksesta Suomessa väitellyt tutkija on Maija Hirvonen, jonka väitöskirja *Multimodal Representation and Intermodal Similarity Cues of Space in the Audio Description of Film* julkaistiin vuonna 2014¹³⁰. Sittemmin

128 Vercauteren, Gert, Nina Revijs & Kim Steyaert 2021. Evaluating the effectiveness of machine translation of audio description. The results of two pilot studies in the English-Dutch language pair. *Revista Tradumàtica* 19, 226–252.

129 Hirvonen, Maija & Betta Saari 2021. Kuvailutulkkauksen tila Suomessa. Raportti selvitystyöstä. Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry. Viitattu 5.12.2025.

130 Hirvonen, Maija 2014. *Multimodal Representation and Intermodal Similarity Cues of Space in the Audio Description of Film*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto.

Hirvonen kollegoineen on julkaissut useita tutkimusartikkeleita kuvailutulkkauksesta¹³¹. Vuosina 2017–2020 Hirvonen johti Suomen Akatemian rahoittamaa MUTABLE-hanketta, jossa tutkittiin kuvailutulkkauksen käännösprosessia kuvailutulkin ja konsultin välisen yhteistyön näkökulmasta sekä vuorovaikutteista kuvailutulkkausta museo-opastuksissa¹³².

Suomessa on tehty useita opinnäytetöitä kuvailutulkkauksesta. Esimerkiksi Tampereen yliopistossa on viimeisen kymmenen vuoden aikana valmistunut neljä suomenkielistä ja yksi englanninkielinen pro gradu -tutkielma kuvailutulkkauksesta. Lisäksi kuvailutulkkausaiheisia opinnäytetöitä on tehty ainakin Humanistisessa ammattikorkeakoulussa, Lapin yliopistossa ja Helsingin yliopistossa. Tutkielmien aiheita ovat muun muassa ihmisten, kuvataiteen, teatterin, sarjakuvien ja luonnonympäristöjen kuvailutulkkaus sekä kuvailutulkkeen kääntäminen ja kuvailutulkkina toimiminen. Kuvailutulkkausaiheisia kandidaatintutkielmiakin on tehty useita. (Opinnäytetöitä voi selata yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen julkaisuportaaleissa, mutta kaikki niistä eivät ole julkisesti luettavissa.)

Mistä aiheista tarvitaan lisää tutkimusta?

Vaikka kuvailutulkkauksen tutkimusta tulee lisää nopeasti, monista aiheista kaivataan vielä runsaasti lisätutkimusta. Tarvitaan esimerkiksi paljon lisää järjestelmällistä ja yksityiskohtaista vastaanottotutkimusta siitä, miten näkövammaiset käyttäjät vastaanottavat ja kokevat kuvailutulkkauksen. Tarvitaan myös lisää tutkimusta siitä, miten elokuvien genret, käyttäjien erityyppiset näkövammaiset ja kuvailutulkkauksen eri-ikäiset kohdeyleisöt vaikuttavat kuvailutulkkaukseen

131 Esimerkiksi: Hirvonen, Maija & Betta Saari 2024. Scripted or spontaneous? Two approaches to audio describing visual art in museums. *Perspectives* 32:1, 76–99; Hirvonen, Maija & Anu Viljanmaa 2024. Interaction, Ad Hoc Renderings, and Shared Meaning-Making. Spontaneous and Live Audio Description as Forms of Interpreting. Teoksessa Cheng Zhan & Riccardo Moratto (toim.) *Audio Description and Interpreting Studies. Interdisciplinary Crossroads*. Routledge Advances in Translation and Interpreting Studies. Routledge, 3–27; Hirvonen, Maija, Marika Hakola & Michael Klade 2023. Co-translation, consultancy and joint authorship. User-centred translation and editing in collaborative audio description. *Journal of Specialised Translation* 39, 26–51. Viitattu 5.2.2025.

132 Tuni s.a. Audio Description. Multimodal Translation with the Blind. MUTABLE-hankkeen verkkosivut. Viitattu 5.12.2025.

ja sen vastaanottoon. Eri ikäryhmien osalta lisätietoa kaivataan erityisesti siitä, kuinka vanhuksat voivat hyötyä kuvailutulkkauksesta. Myös kuvailutulkkauksen toissijaisissa kohdeyleisöissä riittää vielä paljon tutkittavaa. Vastaanottotutkimuksen avulla voidaan lisäksi testata erilaisia käännöstieteen teorioita.¹³³

On myös monia aiheita, joita ei vielä ole tutkittu juuri lainkaan. Yksi tällainen aihe on kuvailutulkkausprosessi yksittäisen kuvailutulkin työskentelyn näkökulmasta. Myös lukijan äänen vaikutus kuvailutulkkeen vastaanottokokemukseen tunnetaan vielä varsin huonosti.¹³⁴

Vaikka kuvailutulkkeiden sisältöä ja kieltä onkin tutkittu jo jonkin verran, nämäkin aihealueet tarjoavat vielä paljon tutkimusmahdollisuuksia. Tarvitsemme ylipäänsä vielä paljon lisätietoa muusta kuin englanninkielisestä ja eurooppalaisilla kielillä tehdystä kuvailutulkkauksesta. Tarkempia, ratkaisemattomia kysymyksiä ovat muiden muassa:

- Paljonko on liikaa kuvailua?
- Miten vieraskieliset laulun sanat voidaan välittää kuvailutulkkeessa ilman, että kuvailu peittää musiikin alleen?
- Missä määrin parakielellinen sisältö (esimerkiksi ilmeet) kuuluu äänestä, eli kuinka paljon sitä täytyy kuvailla?
- Mitä on laadukas kuvailutulkkaus?¹³⁵

Myös muun teknologian kuin tekoälyn hyödyntäminen kuvailutulkkauksessa on laajalti tutkimaton aihe. Juuri tekoäly kuitenkin kiinnostaa tällä hetkellä kuvailutulkkauksen tutkijoita valtavasti, mikä näkyy esimerkiksi vuoden 2025

133 Fresno, Nazaret 2022. Research in Audio Description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 312–327; Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

134 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

135 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Fresno, Nazaret 2022. Research in Audio Description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 312–327.

ARSAD-konferenssin teemassa Luovuus generatiivisen tekoälyn aikakaudella: Kuvailutulkkaus muuttuvassa maailmassa.

Kuvailutulkkauksen kaltainen moniulotteinen tutkimusaihe edellyttää jossain määrin lähestymistapaa, jossa yhdistellään eri tieteenaloja, teorioita ja menetelmiä. Kuvailutulkkauksen tutkimuksen tarjoamat mahdollisuudet laajenevatkin entisestään, kun mukaan otetaan monitieteinen tutkimus. Esimerkiksi kuvailutulkkeen vastaanoton kognitiiviset ulottuvuudet ovat hedelmällinen aihe paitsi käännöstieteen myös psykologian ja kognitiivisen neurotieteen näkökulmasta. Monitieteinen lähestymistapa ei hyödytkään pelkästään kuvailutulkkauksen tutkimusta, vaan esimerkiksi kognitiotieteeseen saadaan uutta tietoa kuvailutulkaustutkimuksesta.¹³⁶

Kuvailutulkkauksen muistamista ja ymmärtämistä sekä käyttäjien uppoutumista ja tunnereaktioita on tutkittu vasta vähän. Monitieteisessä vastaanottotutkimuksessa käyttäjien vastauksiin voidaan yhdistää objektiivisia mittausmenetelmiä, joilla voidaan tarkastella erilaisia fysiologisia reaktioita. Tällaisia menetelmiä ovat esimerkiksi aivosähkökäyrän, sykkeen ja ihon sähköreaktion mittaukset.¹³⁷

Monitieteinen lähestymistapa voisi auttaa vastaamaan esimerkiksi seuraavien kaltaisiin kysymyksiin:

- Miten kuvailutulkkauksessa voidaan varmistaa, että kuvailutulkkeessa mainittu esine tai toiminta pysyy katsojan rakentamassa mielikuvassa yhtä kauan kuin se näkyy elokuvan kohtauksessa?
- Miten käyttäjät ymmärtävät ja kokevat visuaalisten kohtausten sanalliset kuvailut?¹³⁸

136 Holsanova, Jana 2016. [A Cognitive Approach to Audio Description](#). Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Researching Audio Description*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK, 49–73; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

137 Fresno, Nazaret 2022. Research in Audio Description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 312–327.

138 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Holsanova, Jana 2016. [A Cognitive Approach to Audio Description](#). Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Researching Audio Description*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK, 49–73.

Suomessa kuvailutulkkaustudutkimusta on tehty vielä niin vähän, että mahdollisuudet ovat käytännössä rajattomat. Esimerkiksi kuvailutulkkauksen opetusta ei ole tutkittu Suomessa vielä lainkaan. Suomalaisia vastaanottotutkimuksiakin tarvitaan paljon lisää. Selvitys kuvailutulkkauksen tilasta Suomessa tuotti tärkeitä ja kiinnostavia tuloksia, mutta siinä tunnistettiin myös monenlaisia jatkotutkimuksen tarpeita. Käyttäjien, kuvailutulkkien ja palveluntuottajien tarpeita ja käytäntöjä olisi syytä selvittää tarkemmin. Kuvailutulkkauksen tarjonnasta pääkaupunkiseudun ja Tampereen ulkopuolella on koottu hyvin rajallisesti tietoa, ja sen kerrittyminen olisi tärkeää kuvailutulkkauksen valtakunnallisen saatavuuden lisäämiseksi.¹³⁹

139 Hirvonen, Maija & Betta Saari 2021. Kuvailutulkkauksen tila Suomessa. Raportti selvitystyöstä. Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry. Viitattu 5.12.2025.

Vaihtoehtoinen saavutettavuus

Yleisen eli tavallisen saavutettavuuden rinnalle on syntynyt mediasaavutettavuuden liike, jota kutsutaan *vaihtoehtoiseksi* tai *luovaksi saavutettavuudeksi*. Siinä vammaiset tutkijat ja taiteilijat sekä heidän vammattomat liittolaisensa nostavat esiin yleisen saavutettavuuden ongelmia ja kannustavat saavutettavuuden ammattilaisia tilannekohtaisiin ja luoviin ratkaisuihin. Luovuuden ja subjektii-visuuden lisäksi vaihtoehtoisessa saavutettavuudessa painottuvat alusta asti esteetön suunnittelu, moniaistisuus, joustavuus ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen, sillä liikkeen yhtenä tavoitteena on nykyisten normien haastaminen ja *ableismin* eli vammaisten syrjinnän vähentäminen.¹⁴⁰

Liike hakee vielä muotoaan ja on suhteellisen pieni, mutta sillä on kannattajia eri puolilla maailmaa ja saavutettavuusala. Vaihtoehtoisen saavutettavuuden ajatukset ovat rohkeita, kriittisiä ja radikaalejakin, ja niiden esittäjät nostavat esiin tärkeitä näkökulmia saavutettavuudesta, ableismista sekä vammaisten ja vammattomien ihmisten valtasuhteista. Vaihtoehtoisella saavutettavuudella ei ole tarkoitus korvata yleistä saavutettavuutta, jolle on edelleen tarvetta, vaan tuoda moninaisuutta ja moniäänisyyttä saavutettavuuskentälle. Saavutettavuusratkaisuja tehdessä onkin tärkeää kysyä:

¹⁴⁰ Romero Fresco, Pablo & Kate Dangerfield 2022. Accessibility as a Conversation. *Journal of Audiovisual Translation* 5:2, 15–34; Romero Fresco, Pablo 2024. Round table 4. Accessibility and translation. Pyöreän pöydän aloituspuheenvuoro konferenssissa 2nd International Conference: Translation and Cultural Sustainability. Salamanca, Espanja. 17.–19.4.2024.

- Kuka jää vieläkin ulkopuolelle?
- Kuka saa luoda sisältöä ja tehdä päätökset?
- Mikä on oma asemani tässä kaikessa?¹⁴¹

Yleisen saavutettavuuden ongelmia

Kun saavutettavan kulttuurin määrä lisääntyy, jää tilaa kehittää myös saavutettavuuspalvelujen laatua ja monipuolisuutta. Nyt, kun saavutettavuus on vakiinnuttanut paikkansa monissa yhteiskunnissa sekä kansallisessa ja kansainvälisessä lainsäädännössä, on hyvä pysähtyä pohtimaan alan kokonaiskuvaa ja sen taustalla vaikuttavia käsityksiä – erityisesti käsityksiä vammaisuudesta. Koska Suomessa kuvailutulkkauksala on vasta vakiintumassa, meillä on loistava tilaisuus ottaa tämä moninaisuuskeskustelu osaksi alan kehitystä varhaisista vaiheista lähtien.¹⁴²

Viime vuosiin saakka median saavutettavuutta on lähestytty yleisestä näkökulmasta: perustason saavutettavuusratkaisulla, esimerkiksi tavallisella kuvailutulkkauksella, pyritään palvelemaan mahdollisimman laajaa käyttäjäjoukkoa. Tavoitteen saavuttamiseksi on laadittu erilaisia standardeja ja ohjeistuksia, joiden avulla pyritään mahdollisimman tasaiseen laatuun. Nämä ratkaisut ja periaatteet ovat toimineet erittäin hyvin monille käyttäjille monissa erilaisissa olosuhteissa, ja niillä on edelleen paikkansa saavutettavuuden kentällä. Se ei kuitenkaan tarkoita, että yleinen saavutettavuus olisi toimiva ratkaisu aina ja kaikkialla – tai että se olisi ainoa toimiva ratkaisu.¹⁴³

Yleisen saavutettavuuden keskeinen periaate on yleispätevyys eli universaalius. Kaikille sopiva suunnittelu koskee myös vammattomia käyttäjiä, mikä on tietysti hyvä, sillä saavutettavuudesta todella hyötyvät kaikki ihmiset. Vammattomien

¹⁴¹ Romero Fresco, Pablo & Kate Dangerfield 2022. Accessibility as a Conversation. *Journal of Audiovisual Translation* 5:2, 15–34.

¹⁴² Romero Fresco, Pablo & Kate Dangerfield 2022. Accessibility as a Conversation. *Journal of Audiovisual Translation* 5:2, 15–34; Romero Fresco, Pablo 2024. Access Intimacy in Media Accessibility. The Audio Description of Where Memory Ends. *Journal of Audiovisual Translation* 7:2, 1–24.

¹⁴³ Romero Fresco, Pablo & Kate Dangerfield 2022. Accessibility as a Conversation. *Journal of Audiovisual Translation* 5:2, 15–34; Romero Fresco, Pablo 2024. Access Intimacy in Media Accessibility. The Audio Description of Where Memory Ends. *Journal of Audiovisual Translation* 7:2, 1–24.

ihmisten sisällyttäminen saavutettavuuspalvelujen kohdeyleisöön myös lisää painetta edistää saavutettavuutta esimerkiksi lainsäädännön kautta, koska saavutettavuutta ei silloin nähdä pelkästään pienen vähemmistön marginaalisena etuna. Tällainen järkeily kuitenkin vihjaa, että yhdenvertaisuuden edistämisen pitää olla taloudellisesti kannattavaa ja että ihmisoikeuksista on tarpeen välittää vain, jos ne koskevat tarpeeksi suurta ihmisjoukkoa.¹⁴⁴

Jos lainsäädäntöä ja kohdeyleisön laajuutta painotetaan liikaa, saavutettavuus aletaankin helposti nähdä pelkästään laillisena velvollisuutena ja liiketoimintana. Näilläkin ulottuvuuksilla on tietysti merkitystä, mutta niiden ei pitäisi mennä saavutettavuuden tärkeimmän tavoitteen ohi: sen avulla on tarkoitus rakentaa nykyistä oikeudenmukaisempaa yhteiskuntaa.¹⁴⁵

Yleispätevästä lähestymistavasta saavutettavuuteen voi tulla ongelma, jos sitä käytetään iskulauseena tai jos se esitetään yksioikoisena tosiasiana. Yleinen saavutettavuus tarjoaa ”jokaiseen rakennukseen samanlaista ramppia”. Siitä voi syntyä mielikuva, että nykyiset saavutettavuusratkaisut ovat yleispäteviä, yhtenäisiä ja normatiivisia tai ainoa oikea tie, mikä ei pidä paikkaansa. Tavallinen kuvailutulkkaus voi esimerkiksi asettaa näkevät ja näkövammaiset katsojat eriarvoiseen asemaan, kun näkeville on pääsy elokuvan tekijän luovaan visioon, mutta näkövammaisille ei, koska kuvailutulke on standardimuotoinen eikä elokuvan tyyliin räätälöity. Tietysti tavallisenkin kuvailutulkkauksen tyyliä pyritään jossain määrin huomioimaan elokuvan genre, mutta perusperiaatteet pysyvät samoina.¹⁴⁶

Yleispätevyyden ongelma koskee myös kuvailutulkkauksen ohjeistuksia, vaikka niitä laaditaan nykyisin yhä enemmän vastaanottotutkimusten tulosten perusteella, mikä onkin hyvä käytäntö. Mitä enemmän ohjeet perustuvat käyttäjien enemmistön tarpeisiin ja toiveisiin, sitä demokraattisempia, kattavampia ja objektiivisempia niistä tulee. On kuitenkin tärkeää pysähtyä miettimään, keiden ääni niissä ei vielä kuulu ja miten näiden sivuun jäävien käyttäjien oikeudet

144 Romero Fresco, Pablo & Kate Dangerfield 2022. Accessibility as a Conversation. *Journal of Audiovisual Translation* 5:2, 15–34.

145 Romero Fresco, Pablo 2024. Access Intimacy in Media Accessibility. The Audio Description of Where Memory Ends. *Journal of Audiovisual Translation* 7:2, 1–24.

146 Romero Fresco, Pablo & Kate Dangerfield 2022. Accessibility as a Conversation. *Journal of Audiovisual Translation* 5:2, 15–34.

toteutuvat. Puhutusta kuvailutulkkkeesta ei esimerkiksi ole apua monille kuurosokeille eikä ruudulla näkyvästä tekstityksestä sokeille tai lukutaidottomille ihmisille. Miten voisimme vastata näiden käyttäjien tarpeisiin?¹⁴⁷

Vammattoman enemmistön etu voi olla ristiriidassa saavutettavuuden ensisijaisen kohdeyleisön, vammaisten ihmisten, edun kanssa – ja silti mennä siitä edelle. Näin on osittain käynyt ohjelmatekstityksissä, jotka alun perin kehitettiin kuulovammaisille, mutta joita monet kuulevatkin nykyään käyttävät monenlaisissa tilanteissa. Esimerkiksi Netflixin ohjeistuksissa tekstitysten tahti on määritelty kuulevien lukunopeuden mukaan ja on usein liian nopea kuulovammaisille, jotka eivät monista syistä ole harjaantuneita lukemaan yhtä nopeasti kuin kuulevat. Kuvailutulkkaus ei ole vielä yhtä valtavirtaistunut näkevien käyttäjien keskuudessa kuin ohjelmatekstitykset, joten ongelmat eivät näy siinä samalla tavalla kuin tekstityksissä, mutta juuri siksi aiheesta onkin tärkeää puhua. Jos tiedostamme tällaisen kehityksen mahdollisuuden, pystymme kenties välttämään sen kuvailutulkkauksen puolella.¹⁴⁸

Näitä ongelmia pidetään seurauksina siitä, että saavutettavuus nähdään ensisijaisesti tekniikkana ja kaupallisena tuotteena. Kun saavutettavuudessa painotetaan oikeuksien toteutumisen sijaan kaupallisuutta ja enemmistön etua, esteetön suunnittelu voi pahimmillaan jättää vastaamatta vammaisten ihmisten ableistisessa yhteiskunnassa kokemaan syrjintään ja vahvistaa ”sosiaalisia hierarkioita, joissa oikeasti merkitystä on sillä, miten esteetön suunnittelu hyödyttää muita (normatiivisia, vammattomia ihmisiä)”¹⁴⁹. Liian tekninen ajattelu on myös riski kuvailutulkki ammattikunnalle: jos kuvailutulkit nähdään pelkkinä teknisinä suorittajina, heidät on helppo korvata automaatiolla.¹⁵⁰

Thomas Reidin, vaihtoehtoista kuvailutulkkausta käsittelevän *Reid My Mind* -podcastin tekijän, mukaan valtaosan kuvailutulkkausta koskevista päätöksistä tekevät näkevät ihmiset. Nyt saavutettavuus on suurilta osin yksisuuntainen

147 Romero Fresco, Pablo & Kate Dangerfield 2022. Accessibility as a Conversation. *Journal of Audiovisual Translation* 5:2, 15–34.

148 Romero Fresco, Pablo & Kate Dangerfield 2022. Accessibility as a Conversation. *Journal of Audiovisual Translation* 5:2, 15–34.

149 Elcessor, Elizabeth 2015. Blurred lines. Accessibility, disability, and definitional limitations. *First Monday* 20:9.

150 Romero Fresco, Pablo 2024. Access Intimacy in Media Accessibility. The Audio Description of Where Memory Ends. *Journal of Audiovisual Translation* 7:2, 1–24.

prosessi, jossa vammattomat ihmiset tuottavat palvelua vammaisten ihmisten hyödynnettäväksi. Kuurosokean runoilijan John Lee Clarkin mukaan yleinen saavutettavuus ylläpitää vallitsevaa asiointilaa, mikä on ongelmallista, koska nykyinen tilanne on monin tavoin epäoikeudenmukainen vammaisille ihmisille ja muille vähemmistöille. Saavutettavuutta täytyykin kehittää yhä enemmän keskusteluksi vammaisten ja vammattomien ihmisten välillä, ja sen tavoitteena täytyy olla muutos kohti yhdenvertaisempaa yhteiskuntaa. Yhteistyö näkövammaisten konsulttien kanssa kuvailutulkkausprosessissa on yksi tapa tehdä saavutettavuustyöstä inklusiivisempaa eli yhdenvertaisesti mukaan ottavaa.¹⁵¹

Hyvä esimerkki yleiseen saavutettavuuteen sisäänrakennetuista, ableistisista arvoasetelmista on tavoite, joka taiteen kuvailutulkkaukselle usein asetetaan: mahdollistaa näkövammaisille ihmisille mahdollisimman samanlainen taidekokemus kuin näkevällä yleisöllä. Ensinnäkin tavoite on lähtökohtaisesti mahdoton, sillä mitään yhtä ”näkevien kokemusta” ei ole olemassa, vaan jokaisen kokemus on ainutlaatuinen. Toiseksi tavoite luo asetelman, jossa näkövammaisten tulisi pyrkiä kokemaan asioita samoin kuin näkevät, koska se on normaali ja oikea tapa kokea asioita. Näkevät ihmiset kysyvät harvoin, mitä uutta ja arvokasta näkövammaisten ihmisten taidekokemus voisi heidän elämäänsä tuoda. Sen sijaan, että näkövamma nähdään puutteena ja häirtana, vamma voidaan mieltää taiteellisen ilmaisun voimavaraksi. Sen avulla voidaan luoda tila, jossa pääsemme tarkastelemaan vammaisten ja vammattomien ihmisten välisiä suhteita ja rakentamaan niitä uudennlaisiksi.¹⁵²

Katso myös

→ ["Kuvailutulkkeen tyyli" s. 127](#)

¹⁵¹ Romero Fresco, Pablo & Kate Dangerfield 2022. Accessibility as a Conversation. *Journal of Audiovisual Translation* 5:2, 15–34; Lee Clark, John 2021. Against Access. *McSweeney's* 64: *The audio issue*. Luettu 16.5.2025.

¹⁵² Romero Fresco, Pablo 2024. Access Intimacy in Media Accessibility. The Audio Description of Where Memory Ends. *Journal of Audiovisual Translation* 7:2, 1–24.

Mitä on vaihtoehtoinen saavutettavuus?

Vaihtoehtoisessa saavutettavuusajattelussa median ja taiteen saavutettavuus nähdään keskeisenä työkaluna yhteiskunnan sisäänrakennetun ableismin vastustamisessa ja purkamisessa. Vammaisten oikeuksia pyritään vahvistamaan kiinnittämällä huomiota osallistumiseen, saavutettavuuteen ja *representaatioon* eli edustukseen – toisin sanoen vammaisten ihmisten rooleihin kameran takana, ruudulla ja tarinoiden vastaanottajina. Näin pyritään paitsi tekemään kulttuurista saavutettavaa myös muuttamaan olosuhteita, joiden takia se ylipäättään on vammaisten saavuttamattomissa.¹⁵³

Vaihtoehtoista saavutettavuusajattelua sovelletaan kuvailutulkkaukseenkin. Vaihtoehtoisen kuvailutulkkeen tavoitteena ei ole pelkästään antaa näkövammaisille pääsy näkevien maailmaan vaan olla itsessään taiteellinen luomus ja parantaa käyttäjän taidekokemusta luovalla tavalla. Vaihtoehtoista kuvailutulkausta aletaan usein miettiä jo silloin, kun kuvailtavaa teosta tehdään, jolloin siitä tulee erottamaton osa teosta eikä jälkiajatus, joka teokseen lisätään siksi, että laki tai rahoittaja sitä vaatii. Lisäksi vaihtoehtoisessa kuvailutulkkauksessa halutaan tehdä näkyväksi kuvailutulkit ja tutkijat, joiden rooli perinteisesti pyritään häivyttämään objektiivisuuden nimissä.¹⁵⁴

Vaihtoehtoisen kuvailutulkkauksen yhtenä tehtävänä on luoda näkevien maailmaan jotakin uutta näkövammaisten ihmisten maailmankuvasta käsin. Sokea tutkija Georgina Kleege on teoksessaan *More than meets the eye* muotoillut asian näin: ”Perimmäinen tavoite ei ole pelkästään selittää kuvataidetta sokeille ihmisille ja toivoa, että pääsy kulttuuriin korvaa menetetyn näkökyvyn. Etenemme kohti aidosti inklusiivisempaa yhteiskuntaa, jos pystymme hylkäämään ajatuksen, että sokeus voi ainoastaan heikentää ja vahingoittaa identiteettiä tai

153 Romero Fresco, Pablo 2024. Access Intimacy in Media Accessibility. The Audio Description of Where Memory Ends. *Journal of Audiovisual Translation* 7:2, 1–24; Mingus, Mia 2018. ”Disability Justice” is simply another term for love. *Leaving Evidence* -blogi. Viitattu 5.12.2025.

154 Romero Fresco, Pablo 2024. Access Intimacy in Media Accessibility. The Audio Description of Where Memory Ends. *Journal of Audiovisual Translation* 7:2, 1–24; Romero Fresco, Pablo & Kate Dangerfield 2022. Accessibility as a Conversation. *Journal of Audiovisual Translation* 5:2, 15–34.

tuhota sen. Sen sijaan meidän täytyy omaksua käsitys, että sokeuden kokemus kaikessa moninaisuudessaan voikin muokata ja rikastuttaa ihmisen persoonallisuutta ja elämänhistoriaa. Kun sokeiden näkemykset ja kokemukset otetaan osaksi kulttuuria, se muuttaa kulttuurin perustana olevia olettamuksia. Se muuttaa sen, miten ihmisyyys määritellään. Ja minä uskon, että se on edistämisen arvoinen tavoite.”¹⁵⁵

Vaihtoehtoisessa saavutettavuudessa pyritään luomaan intiimi suhde kuvailtavan teoksen ja yleisön välille. Lähtökohtana on hyväksyä se, että saavutettavuusratkaisuissa epäonnistutaan aina jossakin määrin, koska yksi ratkaisu ei juuri koskaan sovi kaikille käyttäjille. Silti saavutettavuuden ammattilaiset lupaa- vat tehdä parhaansa ja sitoutuvat pitkällä aikavälillä etsimään entistä parempia ratkaisuja. Kuvailutulkkauksen välittämä mielikuva ei koskaan ole täysin sama kuin lähdeteksti, eivätkä kaikki ratkaisut miellytä kaikkia, mutta silti kannattaa yrittää. Vaihtoehtoisessa saavutettavuudessa kannustetaan rohkeuteen varman päälle pelaamisen sijaan senkin uhalla, että lopputulos ei palvele kaikkia.¹⁵⁶

Vaihtoehtoisen saavutettavuuden toteutustapoja

Inklusiivinen kulttuurituotanto

Paras tapa tuottaa esteetöntä kulttuuria on ottaa saavutettavuusajattelu alusta asti osaksi kulttuurituotantoa. Onkin erittäin tärkeää varmistaa, että vammaiset ihmiset pääsevät halutessaan työskentelemään kulttuurialalle. Tämän saralla on vielä paljon työtä tehtävänä Suomessakin. Tarve kulttuurialan moninaisuudelle on tunnustettu esimerkiksi brittiläisen viestintäviranomaisen Ofcomin päivitetyissä kuvailutulkkausohjeissa. Niissä kehoitetaan palkkaamaan ohjelmien

¹⁵⁵ Romero Fresco, Pablo & Kate Dangerfield 2022. Accessibility as a Conversation. *Journal of Audiovisual Translation* 5:2, 15–34; Lainattu artikkelissa Romero Fresco, Pablo 2024. Access Intimacy in Media Accessibility. The Audio Description of Where Memory Ends. *Journal of Audiovisual Translation* 7:2, 1–24.

¹⁵⁶ Romero Fresco, Pablo & Kate Dangerfield 2022. Accessibility as a Conversation. *Journal of Audiovisual Translation* 5:2, 15–34; Hamraie, Aimi 2016. Beyond accommodation. Disability, feminist philosophy, and the design of everyday academic life. *PhiloSOPHIA* 6:2, 259–271.

tuotantoon saavutettavuuden asiantuntijoita – ja kannustetaan kuvailutulkkeja luoviin ja subjektiivisiin ratkaisuihin, mikä kertoo asenteiden muutoksesta.¹⁵⁷

Kulttuurialan moninaisuus on tärkeää myös ableististen normien haastamiseksi ja purkamiseksi. Vaihtoehtoisen saavutettavuuden puolestapuhujien mukaan elokuvien tuotannon ja levittämisen jokainen vaihe, kääntäminen mukaan lukien, pyrkii toistamaan ”hallitsevaa, hierarkkisesti yhtenäistä maailmankuvaa”¹⁵⁸ ja esittämään subjektiivisen, hajanaisen ja keinotekoisen todellisuuden objektiivisena, yhtenäisenä, aitona ja normatiivisena¹⁵⁹. Tällä maailmankuvalla on merkittävä vaikutus siihen, mitä elokuvien katsojat pitävät normaalina. Jos valtaosa elokuvissa esiintyvistä ihmisistä on vammattomia ja harvat vammaiset hahmot esitetään avuttomina, koomisina tai muuten yksiulotteisina stereotyyppinä, katsojat alkavat alitajuisesti ajatella, että esitys vastaa todellisuutta. Sama pätee muihinkin vähemmistöihin, ja *intersektionaalisuus* onkin tärkeä osa vaihtoehtoista saavutettavuutta. Intersektionaalisessa ajattelussa huomioidaan se, miten erilaiset identiteetit ja ominaisuudet vaikuttavat ihmisten elämään: esimerkiksi Suomessa asuvan valkoihoisen näkövammaisen kokemukset ovat erilaisia kuin tummaihoisen näkövammaisen.¹⁶⁰

Sokea elokuvaohjaaja Raina Haig on ehdottanut, että elokuvaohjaajat osallistuisivat kuvailutulkkauksen tekemiseen. Hänen mukaansa ohjaajat eivät saa koulutusta saavutettavuusresursseista, ja studiot näkevät esimerkiksi kuvailutulkkauksen pelkkänä kulueränä, johon sijoittaminen ei kannata pienen kohdeyleisön vuoksi. Haig myös kyseenalaistaa sen, että kuvailutulkkaus tehdään vasta elokuvan valmistumisen jälkeen.¹⁶¹

¹⁵⁷ Ofcom 2023. Ensuring the quality of TV and on-demand access services. Office of Communications. Viitattu 5.12.2025.

¹⁵⁸ Minh-Ha, Trinh T. 1992. Framer framed. Routledge.

¹⁵⁹ Romero Fresco, Pablo & Kate Dangerfield 2022. Accessibility as a Conversation. *Journal of Audiovisual Translation* 5:2, 15–34; Hansen, Miriam 1991. *Babel and Babylon. Spectatorship in American silent film*. Cambridge: Harvard University Press; Kapsaskis, Dionysios 2017. Translation as a critical tool in film analysis. Watching Yorgos Lanthimos' Dogtooth through a translational prism. *Translation Studies* 10:3, 247–262.

¹⁶⁰ Romero Fresco, Pablo 2024. Access Intimacy in Media Accessibility. The Audio Description of Where Memory Ends. *Journal of Audiovisual Translation* 7:2, 1–24; Romero Fresco, Pablo & Kate Dangerfield 2022. Accessibility as a Conversation. *Journal of Audiovisual Translation* 5:2, 15–34.

¹⁶¹ Viitattu teoksessa Pagano, Adriana Silvina, André Luiz Rosa Teixeira & Flávia Affonso Mayer 2020. Accessible Audiovisual Translation. Teoksessa Meng Ji & Sara Laviosa (toim.) *The Oxford Handbook of Translation and Social Practices*, 66–82.

Vammaton saavutettavuustutkija ja elokuvaohjaaja Pablo Romero Fresco on ehdottanut käsitettä *saavutettava elokuvatuotanto* tarkoittamaan elokuvan tekoprosessia, jossa kuvailutulkkauksista ja tekstitystä aletaan miettiä jo aivan projektin alussa. Tällöin kuvailutulkki työskentelee osana projektitiimiä tiiviissä yhteistyössä muun tuotantoryhmän kanssa. Hän saa nähdä elokuvan käsikirjoituksen jo tuotannon alkuvaiheessa, jolloin hän pystyy tunnistamaan siitä kuvailutulkkauksen kannalta ongelmallisia kohtia. Ne voidaan muuttaa jo ennen kuvausten aloittamista, jolloin säästyy aikaa, vaivaa ja rahaa. Lisäksi kuvausvaiheessa on mahdollista kuvata ylimääräisiä siirtymäkohtauksia, jotta kuvailutulkkaukselle jää riittävästi tilaa. Vielä leikkausvaiheessakin voidaan järjestää elokuvaan lisää aikaa kuvailutulkkeelle. Tämä kaikki voisi mahdollistaa entistä monipuolisemman kuvailutulkkauksen niin sisällöllisesti kuin kuvailutulkattujen elokuvien valikoiman kannalta. Kulttuurituotannon alalle voitaisiin myös luoda uusi ammattinimike ja -rooli: saavutettavuusjohtaja tai -koordinaattori. Hänellä olisi erilaisten saavutettavuuspalveluiden koulutusta, ja hänen tehtävänsä olisi neuvoa ja johtaa esimerkiksi teatteri- ja oopperatuotantojen saavutettavuustyötä.¹⁶²

Tällaisten uusien, inklusiivisten toimintatapojen käyttöön ottaminen lienee helpointa aloittaa pienistä ja itsenäisistä eli indie-tuotantoyhtiöistä¹⁶³. Toisaalta Suomi on pieni maa, jossa on suhteellisen pienet ja tiiviisti verkottuneet kulttuuripiirit, mikä voi olla etu uusia toimintatapoja juurrutettaessa.

Katso myös

- ["Mitä kuvailutulkkauskonsultti tekee?" s. 42](#)
- ["Vastaanottotutkimukset" s. 63](#)

¹⁶² Romero Fresco, Pablo 2013. [Accessible filmmaking. Joining the dots between audiovisual translation, accessibility and filmmaking](#). *Journal of Specialised Translation* 20, 201–223; Pagano, Adriana Silvina, André Luiz Rosa Teixeira & Flávia Affonso Mayer 2020. [Accessible Audiovisual Translation](#). Teoksessa Meng Ji & Sara Laviosa (toim.) *The Oxford Handbook of Translation and Social Practices*, 66–82.

¹⁶³ Romero Fresco, Pablo 2013. [Accessible filmmaking. Joining the dots between audiovisual translation, accessibility and filmmaking](#). *Journal of Specialised Translation* 20, 201–223.

Esimerkkejä vaihtoehtoisesta kuvailutulkauksesta

Amelia Cavallon osallistava burleskiesitys

Esityksen ensimmäisessä osassa Cavallo on peittänyt kehonsa intialaisella silkkihuivilla. Hän paljastaa jalkojaan ja käsiään huivin alta ja kuvailee samalla liikkeitään yleisölle. Esityksen toisessa osassa Cavallo paljastaa kehonsa huivin alta osa kerrallaan ja pyytää yleisöä huutelemaan kuvailuja. Esityksen jälkeen hän keskustelee yleisön kanssa esityksestä ja siitä, miten on halunnut siinä tutkia seksuaalisuutta ja sokeutta.¹⁶⁴

Nathan Geeringin *Rationale Method* -menetelmä tanssin kuvailuun

Geering pyysi näkövammaista yleisöä keksimään beatbox-ääniä edustamaan tanssin liikkeitä. Äänten välityksellä kuvaillaan liikkeiden nopeutta, suuntaa, voimakkuutta ja muita ominaisuuksia, joiden sanallinen kuvailu olisi liian hidasta. Näin syntyvä kuvailutulke on yhdistelmä beatboxausta, runoutta ja tehostettua äänisuunnittelua.¹⁶⁵

Suomessa Näkövammaisteatterin TANSSI MUN KANSSA! -esitys

Esityksessä kuvailutulkkaus, lavasteiden asettelu ja sitä koskevat ohjeet oli kirjoitettu humoristiseen sävyyn osaksi esityksen alkua. Lavasteohjeet toimivat myös kuvailutulkkauksena:

- Näyttelijä: ”Miten näiden tuolien piti olla?”
- Toinen näyttelijä: ”Odotas. Mulla on kaikki tässä aivan selkeästi paperilla.

¹⁶⁴ Hayhoe, Simon 2018. Flipping descriptions. A new phase of democratising audio description. *VocalEyes* 21.8.2018. Viitattu 5.12.2025.

¹⁶⁵ Geering, Nathan 2019. BBC Breakfast News – Rationale method of audio description. YouTube-video 5.4.2019. Viitattu 5.12.2025.

Paperi auki! Tehdään kaksi diagonaaliriviä. Kolme tuolia lavan vasemmalla puolella ja kolme tuolia oikealla puolella. Laittakaa ne niin, että tuolirivit ovat vinottain. Yleisöstä katsoen oikealla on tuolirivi, jonka suunta on takaseinän keskikohdasta lavan oikeaan etureunaan...”¹⁶⁶

Pablo Romero Frescon ohjaama dokumenttielokuva *Where Memory Ends*

Kuvailutulke on yhdistelmä minämuotoista kuvailua ja ohjaajan kommentaaria: ”Aloitamme matkamme Las Hurdesiin. Minä ajan. Ian lukee reittiohjeita vieressäni.” Seitsemän vuotta aiemmin kuvatun elokuvan kuvailu nykyhetkestä käsin on tietoinen strategia, joka heijastaa elokuvan aihetta, muistoja ja muistelua.

Espanjassa tätä kuvailutulketta ei voi esittää julkisesti, koska se ei vastaa saavutettavuusviranomaisen jäykkiä laatukriteereitä, joihin kuuluu muun muassa tiukka objektiivisuuden vaatimus. Romero Frescon mukaan vaihtoehtoinen kuvailutulkkaus kuitenkin ”auttoi muuttamaan elokuvaan siihen muotoon, johon se oli alun perin tarkoitettukin.” Yhdysvalloissa järjestetyssä näytöksessä elokuvan nähnyt sokea katsoja totesi: ”En kirjaimellisesti voi kuvitella elokuvaa ilman tätä kuvailutulkkausta. Narratiivista tuli henkilökohtainen, kun tapahtumat ja tarinan kertoi lämmin ihminen, joka aidosti välittää sisällöstä ja joka oli tekemässä elokuvaa, sen sijaan että kuvailutulkkeen lukisi ääninäyttelijä tai – vielä pahempaa – tekoäly.”¹⁶⁷

¹⁶⁶ Näkövammaisteatteri esittää: **TANSSI MUN KANSSA!** YouTube-video 30.4.2015. Viitattu 5.12.2025.

¹⁶⁷ Romero Fresco, Pablo 2024. Access Intimacy in Media Accessibility. The Audio Description of *Where Memory Ends*. *Journal of Audiovisual Translation* 7:2, 1–24.

OSA 2

Yleiset ohjeet

Kuvien kuvailutulkkaus ja kuvailutulkkauksen yleisiä periaatteita

Kuvailutulkkauksen yleiset periaatteet pätevät useimmissa tilanteissa. Niiden lisäksi erityyppisiä kohteita kuvailutulkatessa täytyy huomioida lähdetekstin tyyppiin liittyviä seikkoja. Tässä luvussa esiteltävät yleiset periaatteet koskevat monenlaisia staattisia eli muuttumattomia kohteita. Havainnollistamme periaatteita kuvien kuvailutulkkauksen kautta.¹⁶⁸

Muistilista: Kuvien kuvailutulkkaus

1. Aloita virkkeellä, joka tiivistää kuvan pääsisällön. Tässä kohtaa voi kertoa kuvan tyypin (esimerkiksi valokuva) ja koon, jos kyseessä on fyysinen kuva (esimerkiksi taulu).
2. Etene yleisestä yksityiskohtaiseen. Kuvaile yksityiskohdista niitä, jotka ovat kuvan asiayhteydessä olennaisimpia.
3. Kerro kuka tai mikä tekee, mitä ja miten.
4. Kerro, mihin paikkaan ja aikaan kuva sijoittuu.
5. Kuvaile värejä ja kuvan tunnelmaa.
6. Kuvaile esineitä, kuvassa näkyvää kirjoitusta ja muita yksityiskohtia.

168 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

Kuvien kuvailutulkkaus

Maailmasta on tullut yhä visuaalisempi, ja kuvien ja videoiden avulla välitetään monenlaisia viestejä. Tyypillisiä kuvailutulkattavia kuvia ovat sanomalehtikuvat, kirjojen kuvitukset ja taidekuvat, mutta kuvia tulee vastaan monenlaisissa arkisissa yhteyksissä kirjojen kansista ja sosiaalisesta mediasta alkaen. Kuvia käytetään esimerkiksi muistin tukemiseen, kirjoitetun tekstin tarkentamiseen ja havainnollistamiseen, viihdyttämiseen, esteettisten vaikutelmien välittämiseen sekä halujen ja mielipiteiden muovaamiseen (esimerkiksi mainokset).¹⁶⁹

Mitä kuvailtaan?

Yleinen periaate on, että kuvailutulkkeessa välitetään lähdetekstin olennainen visuaalinen sisältö. Vaikka kuvailutulkkauksen kohdeyleisön joukossa on usein heikkonäköisiäkin ihmisiä, kuvailutulke laaditaan oletusarvoisesti täysin sokealle henkilölle. Näin varmistetaan, että käyttäjät hyötyvät kuvailutulkkauksesta riippumatta siitä, paljonko heillä on näkökykyä jäljellä. Kuvailutulkkeessa kerrotaan, kuka tai mikä tekee, mitä, missä, milloin ja miten. Siinä nimetään kuvailtavat asiat ja kerrotaan niiden väliset yhteydet, esimerkiksi henkilöiden välinen suhde tai se, miten kuvan osat sijoittuvat toisiinsa nähden.¹⁷⁰

Se, mikä on olennaista, riippuu kuvailtavasta kohteesta, tilanteesta ja kohdeyleisöstä. Näin ollen myös tarvittava yksityiskohtaisuuden taso vaihtelee. Lahtinen, Palmer ja Lahtinen¹⁷¹ jakavat kuvailun sisällön laajuuden perusteella neljään luokkaan. Havainnollistamme erilaajuisia kuvailuja kuvan 2 kuvailutulkkeilla.

¹⁶⁹ Näkövammaisten liitto 2021. [Kuvien kuvailu \(kuvailutulkkauswebinaari 2\)](#). Webinaarisarja kuvailutulkkauksesta. Millainen on hyvä ja hyödyllinen kuvailutulkkaus? Viitattu 6.6.2025.

¹⁷⁰ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*; Marzà Ibañez, Anna 2010. [Evaluation criteria and film narrative. A frame to teaching relevance in audio description](#). *Perspectives: Studies in Translatology* 18:3, 143–153.

¹⁷¹ Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

Kuva 2. Suuri vaahtera Tampereen yliopiston edustalla.

(1) *Suppea kuvailu* on ”perusominaisuuksien ilmaisua”¹⁷², jolloin kuvailutulke on vain yhden, korkeintaan kahden, lauseen tiivistys kohteen ominaisuuksista. Esimerkiksi alt-tekstit ovat usein tällaista suppeaa kuvailua. Alt-teksti voi kuitenkin olla peruskuvailun tai tarkan kuvailutulkkeen laajuinen, mikäli visuaalinen sisältö on asiayhteydessä erityisen olennaista. Tässä käsikirjassa käyttämämme esimerkkikuvien alt-tekstit ovat suppeaa kuvailua laajempia, jotta näkövammaisetkin lukijat tietävät alusta asti, millaista visuaalista sisältöä käsittelemme erilaajuisissa kuvailutulke-esimerkeissä.

Kuva 2. Alt-teksti: Vaahtera syysväreissä.

(2) *Peruskuvailussa* kerrotaan kohteen perusasiat yleisellä tasolla. Esimerkiksi kaavioista annetaan yleensä aluksi lyhyt peruskuvauk.

Kuva 2. Valokuva suuresta, ruskan väreissä hehkuvasta vaahterasta Tampereen yliopiston edustalla. Puun takana näkyy yliopiston päärakennuksen kulmaa ja yliopiston opastekylttejä. Kuvan etualalla on autotie.

(3) *Tarkassa kuvailutulkkeessa* kerrotaan perusasioiden lisäksi kohteen yksityiskohtia, joiden kautta vastaanottaja saa kokonaiskäsityksen kohteesta. Esimerkiksi arjen kuvailutulkkaus voi kuulua tähän laajuusluokkaan.

Kuva 2. Valokuva suuresta vaahterasta Tampereen yliopiston edustalla. Puu loistaa ruskan väreissä, jotka muistuttavat liikennevaloja: Ylimpänä on punaista ja keskellä oranssia ja keltaista. Alimmilla oksilla lehdet ovat vielä vihreitä. Puun takana näkyy yliopiston päärakennuksen kulmaa ja yliopiston opastekylttejä. Kuvan etualalla on autotie. Kuvan oikeassa laidassa on jalankulkijoiden liikennevalo, joka palaa punaisena. Liikennevalojen pylväässä on myös Kalevantien tienviitta.

¹⁷² Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

(4) *Laajennettu kuvailu* sisältää edellä mainittujen tietojen lisäksi taustatietoja kohteesta. Sitä käytetään esimerkiksi maalausten ja museoesineiden kuvailutulkkauksessa.

Kuva 2. Valokuva suuresta vaahterasta Tampereen yliopiston keskustakampuksen edustalla. Puu loistaa ruskan väreissä, jotka muistuttavat liikennevaloja: Ylimpänä on punaista ja keskellä oranssia ja keltaista. Alimmilla oksilla lehdet ovat vielä vihreitä. Puun takana näkyy yliopiston päärakennuksen kulmaa ja yliopiston opastekylttejä. Kuvan etualalla on autotie. Kuvan oikeassa laidassa on jalankulkijoiden liikennevalo, joka palaa punaisena. Liikennevalojen pylväässä on myös Kalevantien tienviitta. Kuva on otettu puhelimen kameralla syyskuussa 2019.

Jos kontekstista ei käy ilmi, minkä tyyppinen kuva on kyseessä, sen voi kertoa kuvailutulkkeen alussa (esimerkiksi valokuva, piirros, maisema, asetelma, muotokuva ja niin edelleen). Usein oletusarvo on, että kuva on värillinen, joten mustavalkoisuus on hyvä mainita. Jos valokuva on vanha tai epäselvä, sen voi mainita. Jos kuvan tyyppiä ei mainita, kuvailutulkkeessa ei erikseen sanota, että kyseessä on kuva.¹⁷³

Kuvissa esiintyy usein ihmisiä. Heistä yleisiä kuvailtavia asioita ovat ulkonäkö, vaatetus, toiminta, olemus, asento ja ilmeet. Myös ammatti tai rooli tilanteessa kerrotaan tarvittaessa. Henkilökuvien, esimerkiksi muotokuvien, kuvailussa mainitaan aluksi usein kuvan rajausta ja henkilön asento suhteessa kuvaajaan: henkilö voi näkyä kuvassa esimerkiksi rinnasta ylöspäin ja katsoa suoraan kuvaajaan tai katsojaan. Ryhmäkuvista kerrotaan, montako henkilöä kuvassa on ja miten he ovat asettautuneet kuvaan, esimerkiksi ”20 ihmistä kolmessa rivissä”.¹⁷⁴

¹⁷³ DAISY Consortium 2020. [The Art and Science of Describing Images](#). Webinaari 22.7.2020. Viitattu 6.6.2025; Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

¹⁷⁴ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Marzà Ibañez, Anna 2010. [Evaluation criteria and film narrative. A frame to teaching relevance in audio description](#). *Perspectives: Studies in Translatology* 18:3, 143–153; Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

Tunnetun henkilön valokuvan kuvaukseksi voi riittää vain henkilön nimi. Toisaalta jos tilaa laajemmalle kuvailulle on, sitä kannattaa harkita, koska sokeat ihmiset eivät välttämättä tiedä, miltä tunnetut henkilöt näyttävät, ja se kiinnostaa monia.¹⁷⁵

Jos kuvassa on ihmisten sijaan tai lisäksi muunlaisia eläimiä, niistä kerrotaan, mikä eläin on kyseessä. Lisäksi voidaan kertoa rotu, koko, väri, olemus ja asento.¹⁷⁶

Usein kuvista mainitaan ainakin lyhyesti, mitä taustalla näkyy tai minkälaiseen ympäristöön kuva sijoittuu. Kuvissa voi näkyä myös tekstiä (esimerkiksi kylttejä) ja esineitä. Nämä voidaan ainakin mainita, jos sille on tilaa. Jos kuva sisältää tekstiä, se on usein hyvä lukea ääneen kuvailussa. Värejä ja kuvan tunnelmaakin on usein oleellista kuvata.¹⁷⁷

Paikkaa kuvailtaessa kerrotaan, mikä paikka on kyseessä ja mitä siellä näkyy. Käytettävissä olevasta tilasta ja lähdetekstistä riippuen paikan kuvailuun voi riittää vain sen nimeäminen. Esimerkiksi edellä olleessa esimerkissä (kuva 2) mainitsimme vain, että puu kasvaa Tampereen yliopiston edustalla. Koska kuvan oleellisin sisältö on puu, suppeassa kuvailussa ei ole tarpeen mainita, että kyseessä on Tampereen yliopiston keskustakampuksen päärakennus Päätalon Kalevantien puoleinen pääty. Jos kuva ja sen kuvailutulke julkaistaisiin vaikkapa Tampereen yliopiston verkkosivujen artikkelissa, tällainen tarkka tieto voisi olla mainitsemisen arvoinen.

Paikan kuvailuun liittyy usein ajankohdan kuvailu, sillä esimerkiksi historialliseen aikakauteen sijoittuvassa sarjassa tapahtumien maantieteellinen sijainti ja ajankohta ovat tiiviisti yhteydessä keskenään. Vihjeitä ajasta ja paikasta antavat esimerkiksi ihmisten vaatetus, esineet ja kuvassa näkyvä teksti. Usein myös vuorokauden- ja vuodenajat ovat tunnistettavissa ympäristön vihjeiden perusteella.¹⁷⁸

175 DAISY Consortium 2020. [The Art and Science of Describing Images](#). Webinaari 22.7.2020. Viitattu 6.6.2025; Näkövammaisten liitto 2021. [Kuvien kuvailu \(kuvailutulkkauswebinaari 2\)](#). Webinaarisarja kuvailutulkkauksesta. Millainen on hyvä ja hyödyllinen kuvailutulkkaus? Viitattu 6.6.2025.

176 Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

177 DAISY Consortium 2020. [The Art and Science of Describing Images](#). Webinaari 22.7.2020. Viitattu 6.6.2025.

178 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

Koristeellisetkin kuvat on hyvä kuvailla edes lyhyesti, koska niitä käytetään tuomaan elävyyttä ja vaihtelevuutta teksteihin. Lisäksi ne voivat toimia muistin tukena ja auttaa tunnistamaan asioita esimerkiksi verkkosivuilla. Koristekuvat myös vaikuttavat kokonaisuuden tunnelmaan ja niin ollen voivat muuttaa viestin merkitystä. Jos kuva on vaikeaselkoinen, kuvailussa voi todeta tulkinnan epävarmuuden ja yrittää kuvailla omia havaintoja.¹⁷⁹

Katso myös

- ["Objektiivisuus ja tulkinta" s. 129](#)
- ["Ihmisten kuvailu" s. 139](#)
- ["Kuvataide" s. 312](#)
- ["Verkkoympäristöt" s. 385](#)
- ["Museot" s. 361](#)
- ["Opetustilanteet" s. 227](#)

Kuvailtavien yksityiskohtien valitseminen

Yksi kuvailutulkkauksen yleisistä haasteista on kuvailtavien yksityiskohtien valinta, sillä useimmiten kaikkia yksityiskohtia ei voi eikä kannata sisällyttää kuvailutulkkeeseen. Kuvailutulkin nyrkkisääntö onkin ”vähemmän on enemmän”. On kuitenkin hyvä huomioida, että lyhyempi kuvailutulke ei aina ole ymmärrettävämpi. Mitä tiiviimpää kuvailu on, sitä enemmän joutuu usein käyttämään erikoisanastoa. Silloin kuvailutulkkeen ymmärtäminen vaatii käyttäjältä taustatietoa aiheesta. Joissakin tilanteissa voi olla mahdollista tarjota kuvailutulkkeesta lyhyt ja pitkä versio, jolloin kiinnostuneet voivat syventyä kohteeseen syvemmin.¹⁸⁰

179 Näkövammaisten liitto 2021. [Kuvien kuvailu \(kuvailutulkkauswebinaari 2\)](#). Webinaarisarja kuvailutulkkauksesta. Millainen on hyvä ja hyödyllinen kuvailutulkkaus? Viitattu 6.6.2025; Hirvonen, Maija & Betta Saari 2021. [Kuvailutulkkauksen tila Suomessa. Raportti selvitystyöstä](#). Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry. Viitattu 27.11.2024.

180 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Näkövammaisten liitto 2021. [Kuvien kuvailu \(kuvailutulkkauswebinaari 2\)](#). Webinaarisarja kuvailutulkkauksesta. Millainen on hyvä ja hyödyllinen kuvailutulkkaus? Viitattu 6.6.2025.

Yleensä mainittavat yksityiskohdat valitaan sen perusteella, mikä on keskeisintä teoksen juonen tai tyylin kannalta tai olennaisinta tietoa vastaanottajalle. Kuvien kuvailutulkkauksessa olennainen sisältö määräytyy sen mukaan, mihin kuvaa on tarkoitus käyttää: onko se esimerkiksi koriste vai välittääkö se opetus sisältöä? Onko kuvan tarkoitus esittää todellisuutta vai onko sen merkitys symbolinen? Jos kuva on osa tekstiä ja ympäröivä teksti välittää kuvan sisällön, riittää suppea kuvailu. Valintoja tehdessään kuvailutulkki voi myös erotella toisistaan asiat, jotka vastaanottajan täytyy tietää lähdetekstin ymmärtääkseen, ja asiat, jotka ovat kiinnostavaa mutta vähemmän olennaista lisätietoa.¹⁸¹

Jos yhden kuvan (tai muun kohteen) äärellä käytettävä aika on lyhyt, kuvailutulke on lyhyt ja yksityiskohtia mahtuu mukaan vähän. Esimerkiksi lehtikuvan äärelle on usein tarpeen pysähtyä lyhyemmäksi aikaa kuin taidekuvan. Jos esimerkiksi valokuvanäyttelyssä kuvailtavia kuvia on paljon, kuvailu on pintapuolisempaa, jotta tiedon kokonaismäärä pysyy hallittavana. Suomessa on vakiintunut tapa, että näyttelyistä valitaan muutama kuva, jotka kuvaillaan yksityiskohtaisesti. Tämä ei kuitenkaan ole ainoa tapa kuvailla laajaa kuvakokoelmaa, ja käyttäjä voi jopa turhautua siitä, että sadan kuvan näyttelystä hänellä on pääsy vain muutamaan kuvaan – vaikka ne pyritäänkin valitsemaan niin, että ne antavat kokonaiskuvan näyttelystä. Lähtökohtana voi olla esimerkiksi se, että yhden kuvan kuvailutulke kestää kuunneltuna noin viisi minuuttia, mutta tästä on usein syytä poiketa kumpaankin suuntaan. Esimerkiksi Ateneumin verkkosivuilla olevat maalausten kuvailutulkkeet ovat lähes 10 minuuttia pitkiä. Toisaalta yksinkertaisen valokuvan kuvailua on turhaa venyttää viiteen minuuttiin, jos sen olennaisen sisällön pystyy kertomaan kahdessa minuutissa.¹⁸²

Kuvailtavien yksityiskohtien valinnassa voi auttaa myös normaaliuden oletus eli se, että katsoja olettaa asioiden olevan normaalisti, ellei toisin kerrota. Esimerkiksi jos elokuvassa näytetään lähikuvassa ihminen, ei kuvailutulkkeessa tarvitse kertoa, jos hän hengittää normaalisti. Sen sijaan normaaliuden oletuksesta poikkeavat asiat, esimerkiksi hengityksen pidättäminen, kannattaa yleensä mainita. Normaaliuden oletusta arvioidessa täytyy kuitenkin olla tarkkana sen kanssa,

¹⁸¹ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

¹⁸² Näkövammaisten liitto 2021. [Kuvien kuvailu \(kuvailutulkkauswebinaari 2\)](#). Webinaarisarja kuvailutulkkauksesta. Millainen on hyvä ja hyödyllinen kuvailutulkkaus? Viitattu 6.6.2025.

mikä on ilmiselvää kuvailutulkille itselleen siksi, että hän näkee lähdetekstin. On aina arvioitava sitä, tietääkö sokea ihminen saman kuin näkevä katsoja. Lisäksi kuvailutulkin täytyy pyrkiä olemaan tietoinen siitä, millaisia normeja hän on sisäistänyt huomaamattaan: mitä hän pitää normaalina, koska sitä pidetään normaalina ympäröivässä kulttuurissa ja yhteiskunnassa? Tämä pätee erityisesti ihmisten kuvailuun.¹⁸³

Myös lähdetekstin genren tai tyypin ominaispiirteet voivat auttaa kuvailtavien yksityiskohtien valinnassa. Kauhuteemaista taideinstallaatiota kuvaillessa on perusteltua keskittyä synkkiin ja pelottaviin yksityiskohtiin, esimerkiksi pimeään näyttelyhuoneen nurkissa vaaniviin varjoihin. Komedianäytelmää kuvaillessa taas nostetaan esille kepeän ja humoristisen tunnelman luovia elementtejä, esimerkiksi kirkas valaistus ja näyttelijöiden ilmeet.

Vaikka jotkin yksityiskohdat voivat jäädä monilta näkeviltä katsojilta huomatta, niitä ei yleensä jätetä kuvailematta sillä perusteella. Esimerkiksi maalauksessa tai sarjakuvaruudussa jokaisen yksityiskohdan sijoittaminen teokseen on ollut tekijän tietoinen valinta. Vaikka suurin osa näkevästä yleisöstä ei huomaisi jotakin yksityiskohtaa, sen mainitseminen kuvailutulkkeessa voi olla perusteltua, koska muuten kenelläkään näkövammaisesta yleisöstä ei ole mahdollisuutta huomata sitä. Sen sijaan erityisesti ajan ja kuulijan kognitiivisten resurssien säästäminen ovat yleisiä perusteita jättää yksityiskohtia kuvailematta.¹⁸⁴

Katso myös

→ "Ihmisten kuvailu" s. 139

¹⁸³ Holsanova, Jana 2016. *A Cognitive Approach to Audio Description*. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Researching Audio Description*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK, 49–73.

¹⁸⁴ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

Miten kuvaillaan?

Kuvailutulke aloitetaan virkkeellä, joka välittää kuvan tai muun kohteen keskeisen sisällön: mikä teosta hallitsee ja mikä on sen olennaisin asia? Kuvailutulke järjestetään loogisesti. Looginen järjestys voi olla erilainen eri kohteissa, mutta tärkeintä on kuvailutulkkeen sisäinen johdonmukaisuus. Yleisin järjestys on edeltä yleisestä yksityiskohtaiseen, eli kuvailu aloitetaan kokonaisuudesta ja sitten kuvaillaan kuvan osia yksityiskohtaisemmin.¹⁸⁵

Kuva 3. Karjalankarhukoira sohvalla.

Esimerkiksi kuvan 3 kuvailutulkkeen voi aloittaa vaikkapa seuraavasti:

Valokuvassa karjalankarhukoira lepäilee tummanruskealla nahkasohvalla.

Yksityiskohtien kuvailun voi järjestää monella eri tavalla. Yleisiä tapoja järjestää sisältö ovat¹⁸⁶:

- Vasemmalta oikealle tai oikealta vasemmalle

¹⁸⁵ Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

¹⁸⁶ Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

- Ylhäältä alas tai alhaalta ylös;
- Itsestä ulospäin tai ulkoa itseensä päin;
- Keskeltä reunoille tai reunoilta keskelle;
- Edestä taakse tai takaa eteen.
- Osa kerrallaan (etenkin jos kuva koostuu monesta osasta tai siinä on paljon yksityiskohtia).

Kuvailun voi aloittaa myös siitä, mikä kiinnittää ensimmäiseksi oman huomion¹⁸⁷. Yllä olevassa kuvassa katsojan huomio kiinnittyy koiran lisäksi ensimmäisenä valaistukseen. Niinpä kuvailutulke voisi jatkua näin:

Vasemmalta loistava kirkas auringonvalo valaisee sohvalla makoilevan koiran.

Koska viimeksi mainittiin kuvan keskeisin osa eli koira, siitä on luontevaa jatkaa koiran tarkempaan kuvailuun:

Koira on mustavalkoinen, vaikkakin kirkkaassa auringonvalossa sen turkki näyttää paikoin punertavan tummanruskealta. Koira on painanut päänsä kiinni sohvän käsinojaan, ja kuono lepää valkoisten etutassujen päällä. Kuono on valkoinen, ja valkoinen alue jatkuu kuononvartta pitkin otsaan asti. Koiran ruskeat silmät ovat raukeasti puoliksi ummessa ja mustat pystykorvat hieman takaviistossa. Tuuhea häntä on peilikuvaksi käännetyn J-kirjaimen muotoinen, ja valkoinen hännänpää roikkuu alas sohvanreunalta.

Kuvailu etenee yleisestä yksityiskohtiin: kuvassa on koira – mitä se tekee ja missä? Millainen koira on? Koiran kuvailu etenee yleiskuvan jälkeen vasemmalta oikealle: ensimmäisenä kerrotaan koiran väri ja valon vaikutus siihen, minkä jälkeen kuvailussa edetään päästä häntään.

¹⁸⁷ Hirvonen, Maija & Betta Saari 2021. *Kuvailutulkkauksen tila Suomessa. Raportti selvitystyöstä*. Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry. Viitattu 27.11.2024.

Kokonaisuudessaan kuvan 3 kuvailutulke voisi kuulua näin:

Valokuvassa karjalankarhukoira lepäilee tummanruskealla nahkasohvalla. Vasemmalta loistava kirkas auringonvalo valaisee sohvalla makoilevan koiran. Se on mustavalkoinen, vaikkakin kirkkaassa auringonvalossa sen turkki näyttää paikoin punertavan tummanruskealta. Koiran mustat pystykorvat ovat hieman takaviistossa ja ruskeat silmät raukeasti puoliksi ummessa. Kuono on valkoinen, ja valkoinen alue jatkuu kuononvartta pitkin otsaan asti. Koira on painanut päänsä kiinni sohvän käsinojaan, ja kuono lepää valkoisten etutassujen päällä. Tuuhea häntä on peilikuvaksi käännetyn J-kirjaimen muotoinen, ja valkoinen hännänpää roikkuu alas sohvanreunalta.

Sen lisäksi, että kuvailutulkkeen täytyy olla loogisesti järjestetty, sen täytyy olla sisäisesti yhtenäinen. Sisäisestä yhtenäisyydestä puhutaan käsitteellä *koheesio*, jonka voi ajatella olevan tekstin koossa pitävä liima. Kielen tasolla koheesio syntyy sanastosta, lauserakenteista ja viittaussuhteista.¹⁸⁸

Edellisessä esimerkissä koheesiota syntyy esimerkiksi koiraan liittyvistä sanoista. Ensimmäisen virkkeen alussa koira mainitaan kuvan pääsisältönä ja kerrotaan vielä tarkasti, että kyseessä on karjalankarhukoira. Seuraavan virkkeen lopussa koira mainitaan uudestaan, mutta tällä kertaa ilman tarkennusta rodusta. Kolmannessa virkkeessä koiraan viitataan se-pronominilla toiston välttämiseksi. Neljännessä virkkeessä käytetään taas sanaa koira, koska se-pronimini viittaa aina edelliseen substantiiviin eli nimisanaan, joka tässä tapauksessa olisi turkki. Pronominilla ei myöskään kannata viitata liian kauas edeltävään tekstiin, koska käyttäjä ei välttämättä enää muista, mikä sana kuvailutulkkeessa esiintyi neljä virkettä sitten. Koiraan viitataan myös sen ruumiinosien kautta, vaikka niiden yhteydessä ei enää tarvitsekaan toistaa *koira*-sanaa: kokonaisuudesta tulee selväksi, että kuono, etutassut ja häntä ovat koiran. Jos kuvassa olisi muitakin eläimiä, tällainen tarkennus voisi olla tarpeen.

¹⁸⁸ Taylor, Christopher 2014a. Textual cohesion. Teoksessa Anna Maszerowska, Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Audio Description. New perspectives illustrated*. Amsterdam/Philadelphia, Pennsylvania: John Benjamins Publishing Company, 41–60.

Kuvista on mahdollista kuvailla myös tilan käyttöä ja sommittelua (mitä on keskellä, sivuilla, etu- ja taka-alalla) sekä pintoja ja kuviointeja. Kuvailutulkkauksessa on usein hyvä ilmaista asioiden suuntia, suhteita ja kokoa verrattuna toisiinsa. Tässä täytyy kuitenkin olla tarkkana sen kanssa, että kuvailu pysyy selkeänä.

Tärkeä käännösstrateginen ratkaisu, jonka kuvailutulkki joutuu usein tekemään, on se, kuinka suoraan hän ilmaisee asioita. Sanooko hän kuvailutulkkauksessa esimerkiksi *on syksy vai maassa on lehtiä*? Ratkaisu vaikuttaa kuvailutulkkauksen tiiviyyteen ja siihen, jäävätkö johtopäätökset vastaanottajan tehtäväksi. Tämä on tärkeää erityisesti siinä mielessä, että kuvailutulkkausten käyttäjät ovat tuoneet monissa yhteyksissä esiin sen, että he eivät pidä siitä, jos kuvailutulkkaus ”hol-hoaa” heitä selittämällä asioita liikaa. Hyödyllisen tulkinta-avun ja yliselittämisen raja on usein hyvin häilyvä. Yhteistyö näkövammaisen kuvailutulkkauskonsultin kanssa voi ainakin osaksi auttaa ongelman ratkaisemisessa.¹⁸⁹

Jos kuvailutulkki ei tiedä, mitä kuva esittää, ensin kannattaa yrittää ottaa selvälle, missä ja milloin kuva on otettu ja kuka sen on ottanut. Jos sisältöä ei ole mahdollista selvittää kuvan alkuperän kautta, kuvailutulkki yrittää parhaansa mukaan kuvailla sisällön esimerkiksi muotojen, värien, materiaalien ja sommittelun kautta. Toinen lähestymistapa on yrittää tunnistaa kuvan osia ja niiden kautta pyrkiä hahmottamaan, mistä kokonaisuudessa on kysymys. Jos kuvailutulkki ei tiedä, mitä kuvassa on, se on tärkeää ilmaista käyttäjille muun muassa siksi, että se asettaa kuvailutulkin ja käyttäjän samalle viivalle. Näin he voivat yhdessä lähteä rakentamaan mielikuvaa kohteesta.¹⁹⁰

Katso myös

- ["Mitä kuvailutulkkauskonsultti tekee?" s. 42](#)
- ["Suuntien, mittojen ja määrien kuvailu" s. 206](#)

¹⁸⁹ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Perego, Elisa & Christopher Taylor 2022. A profile of audio description end-users. Linguistic needs and inclusivity. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 38–54.

¹⁹⁰ Näkövammaisten liitto 2021. [Kuvien kuvailu \(kuvailutulkkauswebinaari 2\)](#). Webinaarisarja kuvailutulkkauksesta. Millainen on hyvä ja hyödyllinen kuvailutulkkaus? Viitattu 6.6.2025.

Kognitiivinen kuormitus

Selkeys ja johdonmukaisuus ovat tärkeitä muun muassa siksi, että kuvailutulkkauksen kuuntelu ja prosessointi eivät saa aiheuttaa liiallista *kognitiivista kuormitusta* eli käyttäjän työmuistin ylikuormittumista. Kuvailutulkkauksen välittämän tiedon prosessointi on väsyttävää, sillä näkövammaiset vastaanottavat pelkäänsä kuulon kautta kaiken tiedon, jonka näkövammattomat saavat sekä kuulon että näön välityksellä. Käyttäjä säilöo kuvailutulkkauksessa kuulemansa tiedot työmuistiinsa, ja jos tietoa tulee liikaa liian nopeasti, hän ei ehdi painaa tietoa mieleensä eikä muodostaa kokonaisvaikutelmaa kuulemansa perusteella.¹⁹¹

Kognitiivisen oppimisen asiantuntija Slava Kalyuga¹⁹² on listannut kolme todennäköisintä syytä kognitiiviselle ylikuormitukselle. Kuvailutulkkauksen kontekstiin sovellettuna ne ovat:

1. Uutta tietoa tulee kerralla liikaa tai liian nopeasti.
2. Käyttäjällä ei ole ennakkotietoja, jotka hän tarvitsee tiedon ymmärtämiseen (esimerkiksi kuvailutulkkeessa käytetty erikoistermi on käyttäjälle vieras).
3. Käyttäjä on saanut tiedon jo aiemmin (esimerkiksi kuuloaistin kautta), jolloin toisto kuormittaa työmuistia turhaan.

Nyrkkisääntönä voidaan pitää sitä, että mitä enemmän yksityiskohtia kuvailutulke sisältää, sitä työläämpää mielikuvien muodostaminen on. Tutkimuksessa onkin saatu viitteitä siitä, että yleisen tason kuvailutulkkaus helpottaa kuvailtavaan kohteeseen uppoutumista¹⁹³. Edellä lueteltujen asioiden lisäksi kuvailutulkkauksen kuormittavuuteen vaikuttavat myös käyttäjään liittyvät tekijät, kuten harjaantuneisuus tiedon vastaanottamisessa kuuloaistin kautta, ja ympäristötekijät kuten kuuntelupaikan hälyisyys.

¹⁹¹ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; DAISY Consortium 2020. [The Art and Science of Describing Images](#). Webinaari 22.7.2020. Viitattu 6.6.2025.

¹⁹² Kalyuga, Slava 2007. [Enhancing Instructional Efficiency of Interactive E-learning Environments. A Cognitive Load Perspective](#). *Educational Psychology Review* 19, 387–399.

¹⁹³ de Rijk, Angelique E., Karlein M. G. Schreurs & Jozien M. Bensing 1999. [Complaints of Fatigue. Related to Too Much as Well as Too Little External Stimulation?](#) *Journal of Behavioral Medicine* 22:6, 549–573.

Katso myös

→ "Mitä on kuvailutulkkaus?" s. 20

Moniaistisuuden hyödyntäminen

Jos kuvailutulkkaustilanteessa on mahdollista täydentää sanallista kuvailua muilla aisteilla, moniaistisuutta kannattaa hyödyntää. Esimerkiksi tuntoaistia voidaan hyödyntää museo- ja taidenäyttelyissä tunnustelemalla kohokuvia, esineitä tai pienoismalleja. Ennen esineiden tunnustelua kuvailutulkki nimeää kohteen ja kertoo siitä yleiset perusasiat. Näin vastaanottajat tietävät, miten esinettä lähestytään – meneekö se esimerkiksi helposti rikki?¹⁹⁴

Kuvailutulkkauksen aikana voi kertoa hajujen ja äänien lähteitä. Äänimaailma tukee kuvailutulkkeen ymmärtämistä, mutta se voi välittää tietoa itsessäänkin. Jos tieto välittyy äänen kautta, sitä ei tarvitse kuvailla. Tässäkin yhteydessä kuvailutulkin kannattaa välttää sellaisen tiedon toistamista, jonka kuulijat voivat itse havaita.¹⁹⁵

Myös vastaanottajien kehoja voidaan käyttää ymmärtämisen apuna, ja sillä voidaan joskus säästää aikaa ja energiaa. Esimerkiksi muotoja ja kuvioita voidaan piirtää rauhallisesti vastaanottajan käteen tai selkään. Vaikkapa patsaan asennon hahmottamista voi helpottaa se, jos vastaanottaja opastetaan itse asettumaan samaan asentoon. Tätä kutsutaan *peilikuvailuksi*. Sen voi toteuttaa niinkin, että kuvailutulkki ottaa kuvailtavan asennon ja vastaanottajat tunnustelevat kuvailutulkin kehon asentoa. Samaa periaatetta voidaan soveltaa liikkeenkin kuvailuun. Riittävän tilan lisäksi kehollisten menetelmien käyttö edellyttää sitä, että kaikki osapuolet hyväksyvät sen, että heihin kosketaan. Suostumuksen pyytäminen etukäteen onkin ehdottoman tärkeää.¹⁹⁶

¹⁹⁴ Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

¹⁹⁵ Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*; Hirvonen, Maija 2013. Katsaus kuvailutulkkaukseen – visuaalisen tiedon saavuttaminen puheen ja kielen kautta. *Puhe ja kieli* 33:3, 91–105; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

¹⁹⁶ Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

Kulttuuriset viittaukset

Monissa lähdeteksteissä näkyy kulttuurisia viittauksia, esimerkiksi paikkoja ja kuuluisia rakennuksia. Viittaukset voivat olla myös symboleita ja tunnuksia, tosi-elämän henkilöitä, populaarikulttuurin tuotteita, eleitä tai ruokia ja juomia. Yleisö, jolle kyseinen kulttuuri on tuttu, tunnistaa viittaukset nopeasti. Viittauksen kohteisiin voi lisäksi liittyä erityisiä mielikuvia, joita muista kulttuureista tulevilla yleisön jäsenillä ei välttämättä ole.¹⁹⁷

Kulttuuristen viittausten kuvailutulkkaus voi olla haastavaa etenkin, jos tilaa on rajallisesti. Yleisin strategia kulttuuristen viittausten kuvailutulkkaukseen on kuvailu ja nimeäminen.¹⁹⁸

Esimerkki: Näsinneula on näköalatorni Tampereella. Se on 168 metriä korkea ja rakennettu teräsbetonista.

Muita mahdollisia ratkaisuja ovat ainakin pois jättäminen, selittäminen ilman nimeämistä sekä yleistäminen (voi käyttää esimerkiksi yleiskäsitettä *rakennus* sen sijaan, että kertoo rakennuksen tyypin tai nimen). Jos aika riittää, viittauksen voi selittää laajemmin.¹⁹⁹

Viittauksia täytyy kuitenkin selittää harkitusti, sillä käyttäjät voivat kokea liiallisen ”rautalangasta vääntämisen” holhoavana. Kuvailutulkkauksessa selitetäänkin ainoastaan visuaaliset viittaukset. Esimerkiksi elokuvan repliikeissä mainittujen paikkojen tunnistamiseen näkövammaisilla ja näkeillä katsojilla on yhtäläiset mahdollisuudet, joten niiden selittäminen ei kuulu kuvailutulkin rooliin. Päätöksen selittämisestä voi tehdä sen perusteella, onko näkevällä yleisöllä

¹⁹⁷ Maszerowska, Anna & Carme Mangiron 2014. Strategies for dealing with cultural references in audio description. Teoksessa Anna Maszerowska, Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Audio Description. New perspectives illustrated*. Amsterdam/Philadelphia, Pennsylvania: John Benjamins Publishing Company, 159–177; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

¹⁹⁸ Maszerowska, Anna & Carme Mangiron 2014. Strategies for dealing with cultural references in audio description. Teoksessa Anna Maszerowska, Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Audio Description. New perspectives illustrated*. Amsterdam/Philadelphia, Pennsylvania: John Benjamins Publishing Company, 159–177.

¹⁹⁹ Szarkowska, Agnieszka & Anna Jankowska 2015. Audio describing foreign films. *JoSTrans: The Journal of specialised translation* 23, 243–269; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

todennäköisesti enemmän tietoa asiasta kuin näkövammaisilla vastaanottajilla. Yhteistyö kuvailutulkkauskonsultin kanssa helpottaa tämäntyyppisten päätösten tekemistä.²⁰⁰

Katso myös

→ "Mitä kuvailutulkkauskonsultti tekee?" s. 42

Intertekstuaalisuus

Intertekstuaalisuus tarkoittaa teksteissä esiintyviä viittauksia muihin teksteihin. Viittaus voi olla esimerkiksi historiallisen henkilön esiintyminen sarjakuvassa. Kuvailutulkin on tunnistettava viittaukset muihin kulttuurituotteisiin, esimerkiksi kirjallisuuteen ja elokuvaan, jotta hän pystyy päättämään, miten ne ilmaistaan ja selitetään kuvailutulkkeessa. Rajanveto hyödyllisen selityksen ja yliselittämisen välillä ei aina ole yksinkertaista. Peruseriaate on, että jos näkevä yleisö voi tunnistaa viittauksen, kuvailutulkkauksen tulisi mahdollistaa se näkövammaisellekin yleisölle.²⁰¹

Laaja yleistietämys ja huolellinen taustatutkimus ovat tärkeitä viittausten tunnistamiseksi. Teatterin ja elokuvien kuvailutulkkauksessa yhteistyö tuotantotiimin kanssa sekä elokuvan käsikirjoituksen lukeminen voivat helpottaa viittausten tunnistamista ja kuvailua.²⁰²

200 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

201 Taylor, Christopher 2014b. Intertextuality. Teoksessa Anna Maszerowska, Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Audio Description. New perspectives illustrated*. Amsterdam/Philadelphia, Pennsylvania: John Benjamins Publishing Company, 29–39; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

202 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

Sensuuri

Kuvailutulkin tulee välttää sensuuria eli hänen on pyrittävä välittämään lähdeteksti riippumatta siitä, millaista sen sisältö on ja mitä hän itse on siitä mieltä. Louise Fryerin²⁰³ mukaan tämä periaate ei kuitenkaan toteudu käytännössä läheskään aina esimerkiksi elokuvissa, joissa on seksuaalista tai väkivaltaista sisältöä. Asia ei kuitenkaan ole täysin yksioikoinen, sillä näkövammaisen katsoja ei pysty sulkemaan korviaan väkivallan kuvailulta yhtä helposti kuin näkevä katsoja pystyy sulkemaan silmänsä, jos hän ei halua nähdä verta ja suolenpätkiä.²⁰⁴

Koska ratkaisu suorasukaisen ja mahdollisesti järkyttävän sisällön välittämiseen ei voi olla kuvailematta jättäminen, ratkaisun on perustuttava kuvailun tapaan. Strategian valintaan ja sopivimpiin käännösratkaisuihin vaikuttaa olennaisesti se, mikä on lähdetekstin tarkoitus ja käyttäjän motiivi sen vastaanottamiseen. Esimerkiksi kirurgian opetusvideossa ihmisen sisäelimiä voi olla syytä kuvailla eri tavalla kuin sairaalasarjan leikkauskohtauksessa. ”Kuvaile mitä näet” voi näissä tilanteissa olla käyttökelpoinen ohje, kunhan pitää mielessä, että aivot yleensä täydentävät näköaistin välittämää tietoa – kuvailutulkki siis useimmiten ajattelee näkevänsä paljon enemmän kuin oikeastaan näkee. Seksuaalista sisältöä kuvailtaessa voidaan kertoa paljon myös rytmityksen, ajoituksen ja äänenkäytön avulla.

Yhdessä asiassa kuvailutulkkeja kuitenkin kannustetaan itsesensuuriin: omien mielipiteiden ilmaisemisessa kuvailutulkkeessa. Kuvailutulkki ei ole taidekriitikko, vaan hänen tehtävänsä on välittää näkövammaisille vastaanottajille sopivasti tietoa sopivassa muodossa, jotta he pystyvät itse arvioimaan lähdetekstin taiteelliset ja muut meriitit.²⁰⁵

203 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

204 Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

205 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

Kuvailutulkkauksen suunnittelu

Tässä luvussa esittelemme ADLAB-ohjeisiin²⁰⁶ perustuvan muistilistan, joka toimii hyvänä pohjana kuvailutulkkauksen suunnittelulle. Olemme muokanneet listaa hieman. Lisäksi kerromme kuvailutulkkauskäsikirjoituksen laatimisesta.

Muistilista:

Kuvailutulkkauksen suunnittelun vaiheet

1. Keitä ovat kuvailutulkkauksen käyttäjät?

Mieti, mitä tiedät kohdeyleisöstä etukäteen. Teetkö kuvailutulketta tiettylle ryhmälle vai avoimesti kenen tahansa kuunneltavaksi? Mitä käyttäjät ehkä jo tietävät kuvailtavan kohteen aihepiiristä? Ovatko käyttäjät ikääntyneitä, nuoria tai lapsia? Kuinka iso ryhmä kierrokselle on tulossa? Pystytkö kysymään käyttäjien toiveista etukäteen? Huomioi nämä tiedot mahdollisuuksien mukaan suunnittelun seuraavissa vaiheissa.

2. Välitetäänkö kuvailutulkkaus käyttäjille kasvokkain vai tallenteena?

Kasvokkain välitettyä kuvailutulkkausta varten ei välttämättä tarvitse kirjoittaa täysin valmista käsikirjoitustekstiä, mutta kuvailutulkkauksen sisältöä, pituutta ja järjestystä kannattaa silti miettiä etukäteen. Jos käyttäjien

206 Neves, Josélia 2015. Descriptive guides: Access to museums, cultural venues and heritage sites. Teoksessa Alina Remael, Nina Reviers & Gert Vercauteren (toim.) *Pictures painted in words. ADLAB Audio Description guidelines*, 68–71. Luettu 3.9.2025.

ryhmä on pieni, tilaa voi jättää myös kysymyksille ja keskustelulle, mikäli käyttäjät sitä toivovat.

Äänitettävää kuvailutulketta varten kirjoitetaan käsikirjoitus eli valmis teksti, joka luetaan nauhalle. Käsikirjoituksen laatimisesta voit lukea lisää alempana.

3. Mikä on kuvailtava kohde?

Kohteita voivat olla muun muassa ympäristöt, museo- ja taidenäyttelyt, esitykset tai tapahtumat. Jos kokonaisuus koostuu monesta kuvailtavasta kohteesta, esimerkiksi museoesineestä tai taideteoksesta, kiinnitä tässä vaiheessa enemmän huomiota kokonaisuuden suunnitteluun kuin yksittäisten osien kuvailuun. Voit miettiä esimerkiksi:

Paljonko koko kuvailutulkkaukselle on aikaa?

Montako osaa (esimerkiksi teosta) kokonaisuuteen kuuluu? Voitko kuvailutulkata ne kaikki vai täytyykö sinun valita kuvailtavat kohteet niiden joukosta? Montako osaa on mahdollista kuvailutulkata? Millä perusteella teet valinnat? Mahdollisia valintaperusteita ovat esimerkiksi käyttäjien toiveet, esineen tai teoksen keskeisyys kokonaisuuden kannalta tai sijainti kierroksen reitillä.

4. Mikä on käyttäjän sijainti kohteeseen nähden?

Mieti, mistä käsin käyttäjä kuuntelee kuvailutulkkauksia. Onko hän esimerkiksi sisällä kuvailtavassa tilassa, etäämmällä kohteesta vai kuunteleeko hän kuvailutulketta täysin toisessa paikassa, esimerkiksi kuulokkeista kotona? Tämä vaikuttaa muun muassa siihen, voiko kuvailutulkkauksessa hyödyntää moniaistisuutta: voiko esimerkiksi kuvailtavia esineitä koskea tai voiko kuvailutulkkauksessa hyödyntää ympäristön ääniä? Lisäksi käyttäjän sijainti vaikuttaa suunnista puhumiseen.

5. Millaiseen ympäristöön kuvailtava kohde sijoittuu?

Onko kohteen ympäristö avoin vai rajattu tila? Tämän pohtiminen auttaa päättämään, kuinka kuvaillet kohteen ympäristöä. Suljetusta tilasta voi antaa kattavan kuvauksen, kun taas kaupunki- tai luontoympäristöstä täytyy valita kuvailtavat asiat, koska kaikkia yksityiskohtia ei voi kuvaila. Suhteuta ympäristön kuvailu kuvailutulkkauksen kokonaisuuteen ja sisällön määrään, kuvailtavien kohteiden määrään ja pysähdysten pituuteen. Voit miettiä sitäkin, missä kohtaa kuvaillet ympäristöä. Kerrotko teaterisalista ennakkokuvailun aikana tai kerrotko luontoretellä valitsemiesi kohteiden välissä myös kulkureitin varrella olevista näkymistä?

6. Miten käyttäjä käyttää kuvailutulkkauksia?

Mieti, onko kuvailutulkkauksen välityksellä tarkoitus esimerkiksi oppia, viihtyä, saada taide-elämys vai hoitaa arkisia asioita. Se voi auttaa suunnittelun seuraavassa vaiheessa, kun mietit kuvailutulkkeen yksityiskohtia.

7. Mitä kohteesta on olennaista tietää?

Mieti, mitä asioita kohteesta tai kohteista täytyy sisällyttää kuvailuun. Mikä kohteessa on olennaista, erityistä tai huomiota herättävää? Tässä vaiheessa suunnittelet siis, mitä kerrot kuvailtavista kohteista ja missä järjestyksessä.

8. Mikä tyyli kuvailutulkkeeseen kannattaa valita?

Mieti edellisten kohtien, etenkin kuvailtavan kohteen ja käyttötarkoituksen, perusteella, sopiiko kuvailutulkkaukseen parhaiten esimerkiksi tulkinnallinen, objektiivinen vai kerronnallinen tyyli.

Katso myös

- "Kuvailutulkkauksen käyttäjät" s. 33
- "Kuvien kuvailutulkkaukset ja kuvailutulkkauksen yleisiä periaatteita" s. 94
- "Suuntien, mittojen ja määrien kuvailu" s. 206
- "Ennakkokuvailu" s. 295

Käsikirjoituksen laatiminen

Kun sinulle on selvää, millaista kohdetta olet kuvailutulkkauksessa, kenelle ja millaisessa ympäristössä, voit alkaa luonnostella kuvailutulkkeen sisältöä. Jos kuvailutulkkaukset luetaan nauhalle, valmistelet käsikirjoituksen. Kirjoittamisprosessi vaihtelee suuresti muun muassa kuvailtavan kohteen ja käytettävissä olevan ajan mukaan. Yleensä prosessissa on kuitenkin tiettyjä vaiheita, jotka kuvailutulkki jossakin muodossa käy läpi käsikirjoitusta kirjoittaessaan.

Kuvailutulkkausprosessi alkaa lähdetekstin analyysillä ja kuvailutulkkauksen suunnittelulla, jossa voi hyödyntää edellisen osion listaa. Lähdetekstiin kannattaa tutustua kokonaisuudessaan jo suunnittelun aluksi. Voit käydä tutustumassa kohteeseen muistiinpanoja tehden tai suunnitella kokonaisuuden paikan päällä, esimerkiksi museossa. Videon voi kuunnella silmät kiinni, jolloin saa paremman käsityksen siitä, mikä välittyy äänen kautta ja mikä ei. Suunnittelun jälkeen on aika kirjoittaa käsikirjoitus.²⁰⁷

Käsikirjoitusta kirjoitettaessa täytyy pitää mielessä, että teksti on tarkoitettu luettavaksi ääneen. Esimerkiksi vierasperäisten nimien ääntäminen täytyy tarkistaa etukäteen, ja ääntämisen voi myös kirjoittaa käsikirjoitukseen. Ääntämisasun voi joko kirjoittaa hakasulkeisiin nimen perään foneettisilla aakkosilla tai nimen voi

207 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

kirjoittaa käsikirjoitukseen niin kuin se lausutaan. Videomateriaalin ja teatteriesitysten kuvailutulkkeissa ääntämisasun täytyy olla yhdenmukainen ääniraidassa käytettävän ääntämisasun kanssa. Puheen taukojen ja rytmituksen merkitsemiseen voi käyttää välimerkkejä, kuten pilkkua, kolmea pistettä ja ajatusviivaa. Myös osa ruudunlukuohjelmista tunnistaa välimerkit ja rytmittää luentaa niiden perusteella.²⁰⁸

Kuvailutulkki voi myös merkitä itselleen sulkeisiin huomautuksia ja muistutuksia, esimerkiksi näytelmässä kohdan, jossa musiikki alkaa soida. Tekstin on oltava kuitenkin sujuvasti luettavaa, joten muistiinpanoja ja puhetta rytmittäviä välimerkkejä kannattaa käyttää maltillisesti. Varsinkin reaaliaikaisesti luettavan kuvailutulkkeen on oltava sujuva, koska virheitä ei välttämättä ehdi korjaamaan. Kun käsikirjoitus on valmis, se kannattaa lukea ääneen. Ääneenluku paljastaa esimerkiksi hankalat äänneyhdistelmät ja kömpelöt virkerakenteet.²⁰⁹

Näkövammaisen konsultin rooli prosessissa voi hieman vaihdella. Usein esimerkiksi sarjojen ja elokuvien kuvailutulkkauksessa konsultti tulee mukaan prosessiin, kun käsikirjoituksen ensimmäinen versio on valmis. Joskus konsultin kanssa on mahdollista työskennellä jo suunnittelun aiemmissa vaiheissa.

Katso myös

→ ["Mitä kuvailutulkkauskonsultti tekee?" s. 42](#)

208 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Fryer, Louise & Pablo Romero-Fresco 2014. *Audio introductions*. Teoksessa Anna Maszerowska, Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Audio Description. New perspectives illustrated*. Amsterdam/Philadelphia, Pennsylvania: John Benjamins Publishing Company, 11–28.

209 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

Yleisiä ongelmia kuvailutulkkauksissa

Reaaliaikaisessa kuvailutulkkauksessa yksi etu on se, että mahdolliset virheet pystyy korjaamaan, jos sille on aikaa. Jos käy ilmi, että kuvailutulkkaukset aiheuttanut kuulijoille väärinkäsityksen, kyseinen kohta kuvailusta täytyy sanoittaa uudelleen eri tavalla tai yksityiskohtaisemmin. Helpompaa on kuitenkin yrittää huomata virheet ennen kuvailutulkkauksen esittämistä.²¹⁰

Louise Fryer listaa yleisiä ongelmia etenkin aloittelevien kuvailutulkkien käsikirjoituksissa. Lista perustuu osittain Anna Marzà Ibañezin laatimaan luetteloon.²¹¹ Osa ongelmista liittyy tietäntyyppisten lähdetekstien kuvailutulkkaamiseen. Esimerkiksi ajoitus ja liikaa paljastaminen koskevat erityisesti elokuvien ja sarjojen kuvailutulkkauksista. Joka tapauksessa kuvailutulkkauskäsikirjoitusta tarkistettaessa kannattaa kiinnittää erityistä huomiota seuraaviin seikkoihin:

- Vastaako kuvailutulke kysymyksiin kuka, mitä, missä ja milloin?
- Ovatko viittaukset todellisen tai fiktiivisen maailman kohteisiin (esimerkiksi eläviin olentoihin, esineisiin ja ilmiöihin) selkeitä? Entä kulttuuriset ja intertekstuaaliset viittaukset? *Intertekstuaalinen viittaus* tarkoittaa viittausta toiseen tekstiin, esimerkiksi elokuvaan tai kirjaan.
- Eihän kuvailutulke paljasta juonen kannalta olennaista tietoa liian aikaisin?
- Kerrotaanko kuvailutulkkauksessa itsestäänselviä asioita?
- Onko kuvailutulkkauksessa selitetty tarpeettomasti asioita, jotka käyttäjät ymmärtäisivät esimerkiksi ääniraidan tai yleistietämyksensä perusteella?
- Jääkö kuvailutulkkauksessa kertomatta visuaalista, äänellistä tai tekstuaalista tietoa, jonka käyttäjä tarvitsee lähdetekstin ymmärtääkseen? Tällainen tieto voi liittyä erityisesti kohtaukseen (juoni, aika ja paikka) ja hahmoihin. Välittääkö kuvailutulke olennaiset yhteydet lähdetekstin teemojen välillä?
- Välittääkö kuvailutulke lähdetekstin hienovaraiset tai epäsuorat merkitykset? Tällaisia voivat olla esimerkiksi ironia, puheen

²¹⁰ Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

²¹¹ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Marzà Ibañez, Anna 2010. Evaluation criteria and film narrative. A frame to teaching relevance in audio description. *Perspectives: Studies in Translatology* 18:3, 143–153.

piilomerkitykset, joidenkin yksityiskohtien – kuten kirjoitusvirheiden – tarkoituksellisuus sekä ääneen lausumattomat ennakko-oletukset ja tapahtumien seuraamukset.

- Välittääkö kuvailutulke kiertelemättä ja peittelemättä esimerkiksi lähdetekstin seksuaalisen ja väkivaltaisenkin sisällön?
- Onko hahmojen ja paikkojen nimeäminen sekä nimien lausuminen johdonmukaista kautta kuvailutulkkeen?
- Sopiiko kuvailutulkkeessa käytetty kieli lähdetekstin aihepiiriin ja tyyliin? Onko kieli sopivaa kohdeyleisölle?
- Onko käytetty sanasto mahdollisimman tarkkaa?
- Onko tekstissä kielioppi- tai kirjoitusvirheitä?
- Onko käsikirjoitus eheä ja looginen kokonaisuus? Onko konjunktioiden käyttö selkeää? Konjunktioita ovat esimerkiksi sanat *ja, mutta, vaan, että, koska, jos, kun* ja *vaikka*.
- Onko kuvailun määrä sopiva? Jääkö käyttäjälle tarpeeksi aikaa nauttia lähdetekstistä? Ovatko eri osat sopivan pituisia suhteessa toisiinsa ja kokonaisuuteen?
- Onko kuvailutulkkeessa kohtia, jotka saavat kielen helposti solmuun?
- Kuulostaako kuvailutulke miellyttävältä ääneen luettuna? Onko siinä turhaa tietoa tai toistoa? Onko teksti sopivan tiivistä? Noudattaako kuvailutulke kuvailutulkkauksen tyyliohjeita siinä määrin kuin lähdetekstiin ja kyseiseen tilanteeseen sopii?
- Jos lähdetekstissä on ääniraita, onko kuvailu ajoitettu oikein?

Katso myös

- "Kuvailutulkkauksen käyttäjät" s. 33
- "Kuvien kuvailutulkkaus ja kuvailutulkkauksen yleisiä periaatteita" s. 94
- "Videomateriaali" s. 254

Kuvailutulkkauksen kieli

Kuvailutulkkauksen kielestä on kirjoitettu alan tutkimuskirjallisuudessa paljon. Monet usein mainituista tutkimuksista²¹² ovat kuitenkin kymmenen tai jopa parikymmentä vuotta vanhoja, vaikka toki uusiakin tutkimuksia on. Kiinnostus kuvailutulkkauksen kieleen on perusteltua, koska sananvalinnoilla, kieliopilla ja tyyliin liittyvillä valinnoilla on suuri vaikutus siihen, kuinka toimiva ja miellyttävä kuvailutulkkauksen käyttökokemus on. Käytettävään kieleen vaikuttavat muun muassa lähdetekstin aihepiiri, tyyli ja tunnelma sekä se, että kuvailutulkkaus-käsikirjoitus on tarkoitettu luettavaksi ääneen.²¹³

Kuvailutulkkauksen kielen erityispiirteitä

Kuvailutulkkauksen kielen tutkimuksissa on todettu, että kuvailutulkkeissa käytetty kieli poikkeaa muissa yhteyksissä käytetystä kielestä ja muodostaa siten oman tekstilajinsa. Kuvailutulkkauksen kieli on kerronnallista, ja sille tyypillisiä

212 Arma, Saveria 2011. *The language of filmic audio description. A corpus-based analysis of adjectives*. Väitöskirja, University of Naples Federico II. Napoli: University of Naples Federico II; Piety, Philip J. 2004. The Language System of Audio Description. An Investigation as a Discursive Process. *Journal of visual impairment & blindness* 98:8, 453–469.

213 Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. 1. painos. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29; Mazur, Iwona 2022. Linguistic and textual aspects of audio description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 93–106; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

piirteitä ovat preesensmuoto (*tekee*) ja lyhyet virkkeet. Erisnimiä käytetään enemmän kuin muissa teksteissä, koska ne ovat yksiselitteisempiä kuin viittaus-sanat (esimerkiksi *joka*, *mikä* ja *hän*).²¹⁴

Kuvailutulkkeessa voidaan viitata vastaanottajiin me-muodolla, esimerkiksi: ”Veistos seisoo selin meihin”. Tämä on loogista erityisesti tilanteissa, joissa kuvailutulkki on läsnä samassa tilassa kuvailutulkkeen vastaanottajien kanssa. Myös teatterin kuvailutulkkauksessa ajatellaan, että me-muoto luo yhteyden kuvailutulkin ja vastaanottajan välille ja asettaa näkövammaisen vastaanottajan osaksi samaa yleisöä näkevien katsojien kanssa. Kuvailutulkkauksessa kuitenkin vältetään *näemme*-tyyppisiä aloituksia, koska ne ovat turhia. Kuvailutulkkauksen tarkoitus on kertoa, mitä lähdetekstissä näkyy, eikä sitä tarvitse mainita erikseen. Näkemiseen liittyviä sanoja ei kuitenkaan tarvitse välttää siksi, että kohdeyleisö koostuu näkövammaisista.²¹⁵

Kuvailutulkkeessa ei yleensä käytetä ajanilmauksia kuten *nyt*, *ensin*, *sitten* tai *sen jälkeen*. Asioiden tapahtumajärjestys ja tapahtumien keskinäinen suhde käyvät useimmiten ilmi ilman niitäkin. Sanaa *nyt* voi joskus käyttää dynaamisten tekstien kuvailutulkkeissa, jos esimerkiksi hahmon ulkonäkö muuttuu yllättäen. Selkeyden ja ytimekkyyden vuoksi kuvailutulkkauksessa ei myöskään yleensä käytetä esimerkiksi ilmaisuja *ensin mainittu* ja *jälkimmäinen*.²¹⁶

Katso myös

→ ["Kuvailutulkkauksen käyttäjät" s. 33](#)

-
- 214** Mazur, Iwona 2022. Linguistic and textual aspects of audio description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 93–106; Piety, Philip J. 2004. The Language System of Audio Description. An Investigation as a Discursive Process. *Journal of visual impairment & blindness* 98:8, 453–469; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.
- 215** Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Fryer, Louise & Pablo Romero-Fresco 2014. Audio-introductions. Teoksessa Anna Maszerowska, Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Audio Description. New perspectives illustrated*. Amsterdam/Philadelphia, Pennsylvania: John Benjamins Publishing Company, 11–28.
- 216** Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

Sanasto

Sananvalinnoilla ja sanajärjestyksellä on suuri vaikutus kuvailutulkkeen selkeyteen sekä kuvailutulkkeen elävyyteen. Kuvailutulkkauksen sanastossa tulee pyrkiä yksityiskohtaisuuteen, paikkansapitävyyteen ja tarkkuuteen valitsemalla mahdollisimman selkeitä sanoja. Tätä varten kuvailutulkin täytyy analysoida lähdeteksti huolellisesti ja itsekin ymmärtää se. Silloin hän voi valita keskeisimmät visuaaliset osat ja sopivimmat sanat niiden kuvailuun.²¹⁷

Sananvalinnoilla pyritään luomaan mahdollisimman ”visuaalisesti intensiivinen” kuvailutulke eli teksti, joka on luova, kielellisesti rikas, kuvaava, elävä ja monipuolinen. Harkiten valittujen sanojen käyttö auttaa myös tekemään kuvailutulkeesta mahdollisimman ytimekkään ja selkeän, sillä yksi taitavasti valittu sana voi kertoa saman asian kuin kokonainen lause. Näin voidaan myös vähentää pitkän kuvailun tuottamaa kognitiivista kuormitusta.²¹⁸

Esimerkki: Maryam istuu nojatuolissa hartiat lysisssä ja polvet koukussa.

Paremmiin: Maryam rönnöttää nojatuolissa.

²¹⁷ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. 1. painos. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29.

²¹⁸ Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. 1. painos. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

Tarkat substantiivit eli asiasanat ovat usein yksiselitteisempiä kuin merkitykseltään laajemmat tai epämääräisemmät sanat – vertaa esimerkiksi sanoja *puu*, *lehtipuu* ja *vaahtera*. Tuotenimien ja merkkien mainitseminen voi herättää katsojissa enemmän mielikuvia kuin esimerkiksi pelkkä sana *auto*. Myös osuva verbi eli tekemissana on usein parempi ratkaisu kuin adverbien eli tapaa kuvaavan sanan käyttö (esimerkiksi *laahustaa* ennemmin kuin *kävellä hitaasti*). Kuvailutulkkauksessa tulee välttää etenkin epämääräisiä adverbeja kuten *tyypillisesti* ja *sopivasti*.²¹⁹

Vaikka kuvailutulkkauksia kannustetaan luovuuteen kielenkäytössä, liian erikoisten sanojen käyttö voi häiritä vastaanottajia. Joskus kuvailu useammalla sanalla onkin selkeämpää kuin yhden, harvinaisen tai tyyliään poikkeavan sanan käyttö. Sama koskee erikoissanaston käyttöä. Vaikka kuvailutulkki saisikin selville esimerkiksi tarkan teknisen termin jollekin yksityiskohdalle, sitä ei kannata käyttää kuvailutulkkeessa, jos yksityiskohta ei ole keskeinen ja sana on vastaanottajille vieras. Erikoisanaston käyttöä, esimerkiksi ammattialojen sanastoa, voidaan käyttää joissakin tilanteissa, kunhan se selitetään sanan käytön yhteydessä. Joskus erikoissanastoa on mahdollista selittää myös ennakkokuvailussa.²²⁰

Esimerkki: Maalaus pohja on päällystetty gessolla eli pohjustusaineella.

Tai: Maalaus pohja on päällystetty gessolla. Gesso on pohjamaalia, jota käytetään esimerkiksi akryyli- ja öljyvärimaalauksessa.

Adjektiiveja eli laatusanoja käytetään kuvailutulkkauksessa paljon, koska niiden avulla voidaan kuvailla visuaalisia ominaisuuksia. Niitä ei kuitenkaan kannata laittaa liian montaa peräkkäin, koska silloin kuulija joutuu jokaisen sanan

²¹⁹ Fryer, Louise & Pablo Romero-Fresco 2014. Audio introductions. Teoksessa Anna Maszerowska, Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Audio Description. New perspectives illustrated*. Amsterdam/Philadelphia, Pennsylvania: John Benjamins Publishing Company, 11–28; Mazur, Iwona 2022. Linguistic and textual aspects of audio description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 93–106; Dávila-Montes, José & Pilar Orero 2014. Strategies for the audio description of brand names. *Cultus* 7, 96–108.

²²⁰ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

kohdalla muuttamaan mielikuvaansa, ja se on kognitiivisesti raskasta (esimerkiksi *suuri, vihainen, ruskeaturkkinen karhu*). Pitkän adjektiiviketjun sijaan kannattaakin joko jakaa tietoa useampaan virkkeeseen tai mainita korkeintaan kolme kokonaisuuden kannalta keskeisintä ominaisuutta.²²¹

Tekemisen kuvailussa *objektin* eli tekemisen kohteen sijamuotoon kannattaa kiinnittää huomiota. Partitiivimuotoa (esim. *omenaa, ohjelmaa*) käytetään kun kyse on niin sanotusti ”epämääräisestä paljoudesta” (*syö omenaa*) tai kesken-eräisestä tai muuten avoimesta tilanteesta (*katsoo ohjelmaa*). Muulloin objekti ilmaistaan genetiivimuodossa (esim. *omenan, ohjelman*; esimerkiksi *poimii omenan, sulkee ohjelman*).

Esimerkki: Maryam lukee lehteä.
Maryam lukee lehden.

Ylempi virke kuvaa tilannetta, jossa lehden lukeminen on käynnissä. Alempaa virkettä voitaisiin käyttää tilanteessa, jossa videon kerronnasta on pääteltävissä, että lehti on luettu kokonaan.

Kuvailutulkkauskäsikirjoitusta laatiessa tulee kiinnittää huomiota siihen, että monimerkityksiset ja keskenään samankuuloiset sanat ovat kyseisessä asiasyhteydessä yksiselitteisiä. Esimerkiksi suomen kielen sana *lehti* voi viitata kirjalliseen julkaisuun, puun lehteen tai kirjan osaan. Usein merkitys käy ilmi kontekstista, mutta kuvailutulkin pitää varmistaa, että niin todella on. Tällaisten ongelmien huomaamisessa yhteistyö kuvailutulkkausconsultin kanssa on erittäin hyödyllistä. Joskus monitulkintaisuus voi myös olla harkittu strategia, jos kuvailutulkkeessa ei esimerkiksi haluta paljastaa yksityiskohtia liian aikaisin.²²²

²²¹ Mazur, Iwona 2022. Linguistic and textual aspects of audio description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 93–106; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

²²² Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Mazur, Iwona 2022. Linguistic and textual aspects of audio description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 93–106.

Sananvalinnoissa voi miettiä muodon ja merkityksen välistä yhteyttä ja käyttää esimerkiksi onomatopoeettisia eli ääniä matkivia sanoja. Esimerkiksi suomen kielen verbit *kuohua* ja *sihistä* matkivat ääniä, joita ne kuvaavat. Onomatopoeettiset sanat, alkusoinnut (esimerkiksi *koikkelehtiva kirahvi*) ja riimit voivat kuitenkin olla tahattoman koomisia, joten niitä kannattaa käyttää vain, jos se sopii lähdemateriaalin tyyliin. Humorististen lähdetekstien kuvailussa tällainen vaikutus voi olla toivottava ja toimiva. Vaikeita äänneyhdistelmiä puolestaan tulee välttää sujuvan luennan helpottamiseksi. Esimerkiksi sana *lihaksistoksi* on monille ihmisille vaikea lausua.²²³

Esimerkiksi seksuaalista tai väkivaltaista sisältöä kuvailutulkattaessa tulee muistaa, että joidenkin sanojen vaikutus on voimakkaampi ääneen kuultuna kuin vaikkapa ruudulta luettuna – etenkin, jos kuvailutulke vastaanotetaan kuulokkeiden kautta suoraan korvaan. Tämä on todettu muun muassa kiro sanoja ja tekstittämistä koskevassa tutkimuksessa. Niinpä esimerkiksi sukuelimiin viittaamisessa voi joutua punnitsemaan tarkkaan käytettyjen sanojen sävyä ja yhteensopivuutta lähdetekstin kanssa. Samoin kuin englannin kielessä, suomesakin naisten sukuelimille on huomattavasti vähemmän neutraaleja sanoja kuin miesten, joten kuvailutulkki voi epähuomiossa päätyä käyttämään kaunistelevaa tai vulgaaria kiertoilmausta (eufemismia tai dysfemismia), joka ei sovi lähdetekstin tyyliin.²²⁴

Katso myös

- "Mitä kuvailutulkkaukskonsultti tekee?" s. 42
- "Kuvien kuvailutulkkaukset ja kuvailutulkkausten yleisiä periaatteita" s. 94
- "Ennakkokuvailu" s. 295

²²³ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

²²⁴ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Käännöstekstitysten laatusuosituks 2020. Viitattu 23.4.2025.

Lauserakenteet

Kuvailutulkkeen tulisi olla ymmärrettävä yhdellä kuulemalla varsinkin silloin, jos vastaanottajan ei ole mahdollista kuunnella sitä uudestaan. Siksi kuvailutulkkauksessa suositaan lyhyitä virkkeitä ja yksinkertaisia, aktiivisia lauseita. Pitkät, useita sivulauseita tai lauseenvastikkeita sisältävät virkkeet kannattaa siis yleensä purkaa erillisiksi, lyhyemmiksi kokonaisuuksiksi. Lauseenvastikkeiden sijaan kannattaa käyttää konjunktioita ja sivulauseita.²²⁵

Esimerkki: Astuessaan sisään huoneeseen Niilo näkee entisen opettajansa.

Paremmiin: Kun Niilo astuu sisään huoneeseen, hän näkee entisen opettajansa.

Virkkeiden asijärjestyksen tulisi olla looginen. Asioiden välisten yhteyksien hahmottamista helpottaa yleensä tutun tiedon esittäminen virkkeen alussa ja uuden tiedon sijoittaminen virkkeen loppuun. Myös virkkeiden sisällä voi pyrkiä noudattamaan kuvailutulkkauksen perusohjetta: etene yleisestä yksityiskohtaiseen.²²⁶

Esimerkki: Edessämme on **metsä**, jonka laidassa kasvaa **koivuja**. **Koivujen** rungot ovat valkoisia, ja niissä on tummia viiruja.

Jos kuvailutulkkeelle on rajallisesti tilaa, siinä käytetään usein vaillinaisia lauseita, jopa yksittäisiä sanoja. Lauserakenteissa, etenkin sanajärjestyksessä, täytyy lisäksi huomioida yksiselitteisyys. Etenkin viittauksista voi helposti tulla epäselviä.²²⁷

²²⁵ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

²²⁶ Taylor, Christopher 2015. The language of AD. Teoksessa Aline Remael, Nina Reviers & Gert Vercauteren (toim.) *Pictures painted in words. ADLAB Audio Description guidelines*, 46–54.

²²⁷ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

Esimerkki: Henri astuu juhlasaliin Marian perässä. **Hän** katselee seinälle heijastettuja valotaideteoksia.

Kuvailutulkkauskäsikirjoitus kirjoitetaan preesensmuodossa ja kolmannessa persoonassa (*hän tekee, he tekevät*). Menneen aikamuodon käyttö voi kuitenkin olla paikallaan esimerkiksi historiallisten esineiden kuvailussa ja taideteoksen taustatietoja kerrottaessa, esimerkiksi: "Van Gogh eli 1800-luvun jälkipuoliskolla". Preesensmuodon lisäksi välillä voi olla tarpeen käyttää *olla tekemässä* -rakennetta kuvaamaan käynnissä tai alkamassa olevaa tapahtumaa.²²⁸

Esimerkki: Juuso on tuomassa kakkua pöytään. Hän ei huomaa, että matto on rutussa.

Katso myös

- "Kuvien kuvailutulkkaus ja kuvailutulkkauksen yleisiä periaatteita" s. 94
- "Videomateriaali" s. 254

²²⁸ Perego, Elisa & Christopher Taylor 2022. A profile of audio description end-users. Linguistic needs and inclusivity. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 38–54.

Kuvailutulkkeen tyyli

Tyyli viittaa tässä yhteydessä sanaston ja kieliopin tilannekohtaiseen vaihteluun. Tyylin avulla pyritään herättämään kuvailutulkkeen käyttäjissä tietynlaisia reaktioita ja miellelyhtymiä. Kuvailutulkkeen tyylin tulisi olla sujuvaa, suoraviivaista ja selkeää. Siksi kuvailutulkkauksessa ei tulisi käyttää esimerkiksi kiertoilmauksia tai monimutkaisia lauserakenteita.²²⁹

Yksi kuvailutulkkauksen suurimmista haasteista on tasapainoilu selkeyden ja kielellisen rikkauden välillä. Selkeä kuvailu on käyttäjakeskeistä ja tilanteeseen sopivaa. Se on asiajärjestykseltään ja tyyliltään johdonmukaista, eikä siinä ole kielellisiä tai sisällöllisiä virheitä. Kuvailutulke etenee sopivassa rytmissä lähdetekstiin ja käytettävissä olevaan aikaan nähden. Esimerkiksi luontoretkeillä ei seisota ensin samassa paikassa tuntia ja sitten kiirehditä loppua reittiä läpi. Kuvailutulkkauskäsikirjoitusta kirjoittaessa täytyy aina pitää mielessä, että se on tarkoitettu ääneen luettavaksi.²³⁰

Kuvailutulkkauksessa on aina tärkeää varmistaa, että kuvailutulkkeen tyyli sopii yhteen lähdetekstin tyylin ja tunnelman kanssa. Esimerkiksi 1900-luvun alkuun sijoittuvan lähdetekstin kuvailussa ei ole sopivaa käyttää 2020-luvun teknologiaan liittyviä sanoja. Tyylien samankaltaisuuteen vaikuttavat sanaston ja kieliopin lisäksi esimerkiksi tekstin sävy ja tempo. Jos tekstissä on paljon lyhyitä virkkeitä peräkkäin, siihen syntyy hakkaava ja kiihkeä tahti, joka ei usein sovi hidastempoiseen tai tunnelmaltaan rauhalliseen lähdetekstiin. Tietysti kuvailutulkkeen luennallakin on suuri vaikutus tähän. Tyylin valinnalla pyritään myös varmistamaan se, ettei kuvailutulke vie vastaanottajan huomiota liiaksi itseensä ja haittaa näin lähdetekstiin keskittymistä.²³¹

229 Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. 1. painos. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29; Fryer, Louise & Pablo Romero-Fresco 2014. *Audio introductions*. Teoksessa Anna Maszerowska, Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Audio Description. New perspectives illustrated*. Amsterdam/Philadelphia, Pennsylvania: John Benjamins Publishing Company, 11–28.

230 Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

231 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. 1. painos. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29.

Tiettyjen sanojen tai rakenteiden toistaminen kuvailutulkkeessa on toisinaan tarpeetonta, toisinaan taas hyödyllinen strategia. Sillä voi korostaa tiettyä asiaa lähdetekstissä ja luoda kuvailutulkkeeseen rytmiä, mutta liiallinen toisto käy nopeasti häiritseväksi ja voi viedä turhaan tilaa muulta sisällöltä.²³²

Monet näkövammaiset suosivat sitä, että kuvailutulkkaus on mahdollisimman huomaamaton osa taide- tai muuta kokemusta. Ihanteellisesti kuvailutulkkauksen tehtävä on toimia siltana visuaalisen lähdetekstin ja näkövammaisen käyttäjän välillä ilman, että käyttäjä huomaa, että välissä on silta. Esimerkiksi lähdetekstin tyyliin sopimattomat sananvalinnat tai käyttäjille tuntemattomat käsitteet voivat viedä huomion kuvailutulkkaukseen, jolloin lähdetekstiin keskittyminen häiriintyy.²³³

Katso myös

→ "Kuvailutulkkauksen käyttäjät" s. 33

→ "Kuvailutulkin äänenkäyttö" s. 209

232 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

233 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

Objektiivisuus ja tulkinta

Vuosien ajan objektiivisuutta pidettiin kuvailutulkkauksessa laajalti olennaisena laadun takaavana normina. Aihe on ollut kuvailutulkkauksen kehityksen ydinkysymyksiä ja herättää edelleen paljon keskustelua etenkin taiteen kuvailutulkkauksessa. Viime vuosina asenteet subjektiivista kuvailutulkausta kohtaan ovat alkaneet muuttua, mikä näkyy esimerkiksi brittiläisen viestintäviranomaisen Ofcomin päivitettyissä ohjeissa, joissa objektiivisuuden vaatimus on korvattu luoviin ja monipuolisiin ratkaisuihin rohkaisevalla linjalla.²³⁴

Mitä objektiivisuudella ja tulkinnalla tarkoitetaan?

Objektiivisuutta ja tulkinnallisuutta on tutkittu monesta eri näkökulmasta.²³⁵ Tutkimukset ovat osoittaneet, että myös objektiivisuutta tavoittelevissa, olemassa olevissa kuvailutulkeissa on subjektiivisuutta. Tutkimustulokset viittaavat myös siihen, että subjektiivisuudesta voi olla hyötyä kuvailtavan kohteen

234 Schaeffer-Lacroix, Eva, Nina Reviers & Elena Di Giovanni 2023. Beyond Objectivity in Audio Description. New Practices and Perspectives. *Journal of audiovisual translation* 6:2, 1–7; Ofcom 2023. Ensuring the quality of TV and on-demand access services. Office of Communications. Viitattu 19.5.2025.

235 Schaeffer-Lacroix, Eva, Nina Reviers & Elena Di Giovanni 2023. Beyond Objectivity in Audio Description. New Practices and Perspectives. *Journal of audiovisual translation* 6:2, 1–7; Udo, John, Bertha Acevedo & Deborah Fels 2010. Horatio audio-describes Shakespeare's Hamlet. Blind and low-vision theatre-goers evaluate an unconventional audio description strategy. *British Journal of Visual Impairment* 28:2, 139–156; Mazur, Iwona & Agnieszka Chmiel 2012. Audio Description Made to Measure. Reflections on Interpretation in AD based on the Pear Tree Project Data. Teoksessa Aline Remael, Pilar Orero & Mary Carroll (toim.) *Audiovisual Translation and Media Accessibility at the Crossroads*. Media for All 3. Amsterdam: Rodopi, 173–188.

merkityksen välittämisessä ja kuvailutulkkauksen aiheuttaman kognitiivisen kuorman vähentämisessä.²³⁶

Tulkinnalla tai *subjektiivisuudella* tarkoitetaan tässä yhteydessä kuvailutulkin yksilöllistä käsitystä todellisuudesta ja sen sanallistamista. *Objektiivisuus* tai *neutraalius* taas tarkoittaa puhtaimmillaan sitä, että kuvailutulkki ei tulkitse eikä arvota (kertomalla omia mielipiteitään) lähdetekstiä millään tavalla. Hän kuvailee tapahtumia niiden ulkopuolelta, asettumatta kenenkään puolelle tai asemaan. Tällöin kuvailutulkkauksessa käytetään neutraaleja adjektiiveja arvottavien sijaan ja tarkkoja, kuvaavia adverbeja epämääraisten ja tulkitsevien ilmausten sijaan. Jatkumon toinen ääripää on puhdas subjektiivisuus, siis kuvailutulkin henkilökohtainen mielipide.²³⁷

Esimerkki:

Objektiivisuuteen pyrkivä: Jenni juoksee metron oville ja saa käden niiden väliin juuri, kun ne ovat sulkeutumassa.

Tulkinta: Jenni meinaa myöhästyä metrosta.

Objektiivisuuden vaatimus on kuulunut erityisesti yhdysvaltalaiseen kuvailutulkkausperinteeseen.²³⁸ Euroopassa ja Kanadassa näkemykset ovat olleet joustavampia, mutta objektiivisuutta on silti korostettu useimpien maiden kuvailutulkkausohjeissa. Objektiivisuuden vaatimus on edelleen voimissaan monilla kuvailutulkkauksen osa-alueilla ja jopa osa joitakin laadunvalvontamittareita.²³⁹

236 Soler Gallego, Silvia 2019. Defining subjectivity in visual art audio description. *Meta* 64: 3, 708–733; Fresno, Nazaret, Judit Castellà & Olga Soler-Vilageliu 2016. ‘What Should I Say?’ Tentative Criteria to Prioritize Information in the Audio Description of Film Characters. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Researching Audio Description. New Approaches*. Iso-Britannia: Palgrave Macmillan UK, 143–167.

237 Mazur, Iwona & Agnieszka Chmiel 2012. Audio Description Made to Measure. Reflections on Interpretation in AD based on the Pear Tree Project Data. Teoksessa Aline Remael, Pilar Orero & Mary Carroll (toim.) *Audiovisual Translation and Media Accessibility at the Crossroads*. Media for All 3. Amsterdam: Rodopi, 173–188; Schaeffer-Lacroix, Eva, Nina Reviers & Elena Di Giovanni 2023. Beyond Objectivity in Audio Description. New Practices and Perspectives. *Journal of audiovisual translation* 6:2, 1–7; Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. 1. painos. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29.

238 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

239 Romero Fresco, Pablo 2024. Access Intimacy in Media Accessibility. The Audio Description of Where Memory Ends. *Journal of Audiovisual Translation* 7:2, 1–24.

Objektiivisella kuvailulla halutaan taata käyttäjille tilaa tehdä omat tulkintansa ja muodostaa omat mielikuvansa. Lisäksi arvottavat adjektiivit voivat myös aiheuttaa kuulijassa ulkopuolisuuden tunnetta, jos kohdetta kuvaillaan esimerkiksi ihanaksi tai kauniiksi eikä kuulija pääse nauttimaan kohteen visuaalisesta kauneudesta. Tällaiset adjektiivit eivät myöskään kerro kohteesta juuri mitään, sillä ne tarkoittavat jokaiselle ihmiselle eri asiaa.²⁴⁰

Tärkeää on myös välttää kuvailutulkin näkemysten esittämistä yksioikoisena totuutena, etenkin koska näkevä kuvailutulkki on visuaalisen maailman välittäjänä valta-asemassa näkövammaiseen käyttäjään nähden. Näistä syistä jotkut käyttäjät toivovatkin objektiivista kuvailua, ja se voi joissakin tilanteissa ollakin paras käännösstrategia.²⁴¹

Objektiivisuuden vaatimuksen ongelmia

Objektiivisuuden vaatimuksen perustelut ovat järkeviä, ja niissä esitetty näkökulmat on aina tärkeää huomioida kuvailutulkkauksessa. Objektiivisuuden vaatimuksessa on kuitenkin paljon ongelmia, joiden vuoksi asenteet sitä kohtaan ovat alkaneet muuttua. Nykyisin monet käyttäjät, tutkijat ja kuvailutulkkit kyseenalaistavat sen, onko objektiivinen kuvailutulkkaus ylipäättään mahdollista.²⁴² Ajatus siitä, että objektiivisuus on lähtökohtaisesti tavoittamaton ihanne, on esitetty käännöstieteessä jo kauan sitten. Esimerkiksi yhdysvaltalainen käännösteoreetikko Lawrence Venuti kirjoitti jo vuonna 1998, että käännös välittää aina tulkinnan.²⁴³

240 Ollanketo, Niina (2021). *Mitä kuulijat toivovat kuvailutulkkaukselta? Luonnonympäristöjen kuvailutulkkaus näkövammaisten vastaanottajien näkökulmasta*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

241 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Schaeffer-Lacroix, Eva, Nina Reviers & Elena Di Giovanni 2023. *Beyond Objectivity in Audio Description. New Practices and Perspectives*. *Journal of audiovisual translation* 6:2, 1–7.

242 Romero Fresco, Pablo & Louise Fryer 2018. *Accessible Filmmaking Guide*. London: British Film Institute. Kleege, Georgina 2016. *Audio Description Described. Current Standards, Future Innovations, Larger Implications*. *Representations* 135:1, 89–101.

243 Venuti, Lawrence 1998. *The scandals of translation. Towards an ethics of difference*. New York: Taylor & Francis.

Venutia mukaillen Louise Fryer²⁴⁴ on todennut, että kaikki kuvailutulkkaus on jokseenkin tulkinnallista. Kuvailutulkki on lähdetekstin vastaanottaja, jonka koke-mustausta on mukana lähdetekstin vastaanottamisessa, tiedostipa hän sitä tai ei. Aikaisempien kokemusten lisäksi kuvailutulkin huomiota ja ajattelua ohjaavat sekä tietoisesti että tiedostamatta muun muassa hänen tietonsa lähdetekstin aihepiiristä, omat toimintatavat ja mielenkiinnon kohteet, ympäröivä kulttuuri sekä lähdetekstin ominaisuudet, kuten yksityiskohtien paljous. Toiseksi kaikkien ihmisten, myös kuvailutulkkien, näköhavainnot ovat lähtökohtaisesti subjek-tiivisia, joten ohjenuora ”kuvaile, mitä näet” voi olla mustavalkoisuudessaan harhaanjohtava. Siksi onkin rehellisempää puhua *objektiivisuuteen pyrkivästä* kuin objektiivisesta kuvailutulkkauksesta.²⁴⁵

Tätä taustaa vasten herää kysymys siitä, mitä objektiivisuutta toivovien käyttäjien toive itse asiassa tarkoittaa. Käyttäjät eivät välttämättä ole tietoisia edellä esite-tyistä asioista, jolloin he voivat ajatella, että täysi objektiivisuus on valinta, jonka jokainen kuvailutulkki voi halutessaan tehdä. Kaikille ei myöskään välttämättä ole täysin selvää, mitä subjektiivisuudella tarkoitetaan. Esimerkiksi yhdessä tut-kimuksessa osallistujat ilmoittivat, että he eivät hyväksy subjektiivista kuvailua, mutta silti lähes 75 prosenttia heistä suosi kuvailuja, joissa käytettiin arvottavia adjektiiveja.²⁴⁶

Rajanveto tulkinnan ja objektiivisen tarkastelun välillä ei myöskään aina ole sel-vä. Miten esimerkiksi määritellään, mikä on neutraali tai arvottava sananvalinta? Millainen ilmaisu on tulkitseva? Esimerkiksi ihmisen pituus on suhteellista: 150-senttisen mielestä 180-senttinen voi olla pitkä, 190-senttisen mielestä taas ei niinkään. Niinpä jo kuvausta *pitkä ihminen* voidaan pitää tulkinnallisena,

244 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Ex-plained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

245 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Ex-plained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*; Braun, Sabine & Kim Starr 2020. Introduction: Mapping new horizons in audio description research. Teoksessa Sabine Braun & Kim Starr (toim.), *Innovation in audio description research*. London: Routledge, 1–12.

246 Mazur, Iwona & Agnieszka Chmiel 2012. Audio Description Made to Measure. Reflections on Interpreta-tion in AD based on the Pear Tree Project Data. Teoksessa Aline Remael, Pilar Orero & Mary Carroll (toim.) *Audiovisual Translation and Media Accessibility at the Crossroads*. Media for All 3. Amsterdam: Rodopi, 173–188; Braun, Sabine & Kim Starr 2020. Introduction: Mapping new horizons in audio descrip-tion research. Teoksessa Sabine Braun & Kim Starr (toim.), *Innovation in audio description research*. London: Routledge, 1–12.

mutta *pitkä* kuitenkin luokitellaan tosiasiaa kuvaavaksi adjektiiviksi. Myös värien havaitseminen ja nimeäminen on hyvin subjektiivista. Jos väriarvojen tekninen mittaaminen ei ole mahdollista, kaikki värien kuvailu on jossain määrin tulkintaa. Silti siihen kannustetaan myös objektiivisuutta korostavissa kuvailutulkkausohjeissa.²⁴⁷

Lisäksi tulkinta on joskus ainoa tapa taata näkövammaisille samanveroinen taidekokemus kuin näkeville. Taide on subjektiivinen, esteettinen kokemus, jonka kuvailu objektiivisesti on haastavaa, ellei jopa mahdotonta. Subjektiivisilla ilmaisuilla voidaan tuoda esiin kohteen ilmapiiriä, vaikutelmaa tai ydinajatusta, joita ei pysty sanoittamaan pelkällä objektiivisuuteen pyrkivällä kuvailulla.²⁴⁸

Tulkinnalliseen strategiaan voivat ohjata myös käytännölliset syyt: esimerkiksi kasvonilmeiden ja monimutkaisten tunteiden kuvailu neutraalisti – ja lyhyesti – on hyvin vaikeaa. Lisäksi käyttäjälle on usein huomattavasti kuormittavampaa rakentaa mielikuva kulmakarvojen ja suun asennon sekä kasvolihasten jännittämisen kuvailun perusteella kuin liittää nimetty tunne kuvailtuun kokonaisuuteen.²⁴⁹

Esimerkki:

Objektiivisuuteen pyrkivä: Daviden kulmat ovat kurtussa, silmät ovat laajenneet ja suu on auki.

Tulkinta: Daviden ilme on pelokas.

²⁴⁷ Mazur, Iwona & Agnieszka Chmiel 2012. Audio Description Made to Measure. Reflections on Interpretation in AD based on the Pear Tree Project Data. Teoksessa Aline Remael, Pilar Orero & Mary Carroll (toim.) *Audiovisual Translation and Media Accessibility at the Crossroads*. Media for All 3. Amsterdam: Rodopi, 173–188; Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. 1. painos. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29.

²⁴⁸ Udo, John & Deborah Fels 2009. Suit the action to the word, the word to the action. An unconventional approach to describing Shakespeare's Hamlet. *Journal of Visual Impairment and Blindness* 103:3, 178–183; Mälzer-Semlinger, Nathalie 2012. Narration or description. What should audio description 'look' like? Teoksessa Elisa Perego (toim.). *Emerging Topics in Translation. Audio Description*. Trieste: Edizioni Università di Trieste, 29–36; Somppi, Sini 2022. Tulkinnasta tulkkeeksi. Taiteen konteksti ja merkitysalueet kuvataiteen kuvailutulkkauksessa. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

²⁴⁹ Mazur, Iwona 2014. Gestures and Facial Expressions in Audio Description. Teoksessa Anna Maszerowska, Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Audio Description. New perspectives illustrated*. Amsterdam/Philadelphia, Pennsylvania: John Benjamins Publishing Company, 179–198.

Tunteiden välittämisen lisäksi tulkinnallisen kuvailun on todettu auttavan kuvailutulkkauksen käyttäjiä samastumaan hahmoihin ja uppoutumaan teokseen²⁵⁰. Tulkinnallisuuden avulla voidaan välittää kuulijalle monenlaisia asioita teoksista, esimerkiksi²⁵¹:

- Odotettavuus: onko teoksessa jotain yllättävää?
- Tärkeys: kuinka merkittävä jokin yksityiskohta on?
- Aitous: kuinka aito tai todenmukainen jokin asia on?
- Haastavuus: kuinka monimutkainen, ymmärrettävä tai haastava teos on?
- Syy-seuraussuhde: mitkä ovat jonkin päätöksen tai yksityiskohdan syyt tai seuraukset?

Silvia Soler Gallegon tutkimuksen perusteella erityisesti tunteisiin liittyvää tulkinnallisuutta esiintyy kaikenlaisten kuvataideteosten kuvailutulkkeissa, mutta sen määrä ja tyyppi vaihtelevat teoksen abstraktiotason mukaan.

Näiden lisäksi keskeinen syy objektiivisuuden vaatimuksen haastamiseen on se, että useimmat käyttäjät eivät vastaanottotutkimusten perusteella halua jous-tamatonta objektiivisuuden tavoittelua. Niin kuin monilla muillakin kuvailutulkkauksen osa-alueilla, kyse on tasapainon löytämisestä. Tässä tapauksessa vaakakupissa painaa yhtäältä se, että kuvailutulkin on tiedostettava ja omaksuttava roolinsa lähdetekstin vastaanottajana ja tulkitsijana, ja toisaalta se, että käyttäjä voi kokea lähdetekstin äärellä saman oivaltamisen ilon kuin näkevä ihminen.²⁵²

Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaiken kuvailutulkkauksen pitäisi olla vahvasti subjektiivista. Jäykät, yleismaailmalliset normit voivat huonontaa kuvailutulkkauksen laatua. Nykyisin objektiivisuutta ja tulkinnallisuutta ei enää haluta

²⁵⁰ Wilken, Nicole & Jan-Louis Kruger 2016. Putting the Audience in the Picture. Mise-en-Shot and Psychological Immersion in Audio Described Film. *Across Languages and Cultures* 17:2, 251–270; Walczak, Agnieszka & Louise Fryer 2017. Creative Description. The Impact of Audio Description on Presence in Visually Impaired Audiences. *British Journal of Visual Impairment* 35:1, 6–17.

²⁵¹ Soler Gallego, Silvia 2019. Defining subjectivity in visual art audio description. *Meta* 64: 3, 708–733.

²⁵² Mazur, Iwona & Agnieszka Chmiel 2012. Audio Description Made to Measure. Reflections on Interpretation in AD based on the Pear Tree Project Data. Teoksessa Aline Remael, Pilar Orero & Mary Carroll (toim.) *Audiovisual Translation and Media Accessibility at the Crossroads*. Media for All 3. Amsterdam: Rodopi, 173–188; Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. 1. painos. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29.

nähdä mustavalkoisena joko-tai-kysymyksenä vaan saman jatkumon kahtena ääripäänä. Objektiivisuuden ja tulkinnallisuuden aste tulisi päättää erikseen kunkin lähdetekstin kohdalla osana kuvailutyyliä. Valinta tehdään kuvailutulkkaustyön alussa lähdetekstin tyyppin, käyttötarkoituksen sekä käyttäjien toiveiden ja tarpeiden perusteella.²⁵³

Yhteistyö muiden ihmisten kanssa vähentää liiallisen subjektiivisuuden riskiä. Se on yksi tärkeä syy sille, miksi prosessissa on hyvä olla mukana kuvailutulkkauskonsultti. Jos kuvailutulkkaukseen on mahdollista sisällyttää lähdetekstin tekijän, esimerkiksi elokuvaohjaajan tai kuvataiteilijan, näkemys, kuvailutulkkaus ei taatusti ole pelkästään kuvailutulkin henkilökohtainen tulkinta teoksesta. Myös kuvailujen pohtiminen yhdessä esimerkiksi kollegoiden ja tuotantoryhmän kanssa voi olla hyödyllistä.²⁵⁴

Joissakin tilanteissa voi olla mahdollista tehdä kohteesta useita erilaisia kuvailuja, jolloin voi kokeilla sekä objektiivisuuteen pyrkivää että tulkinnallista tyyliä. Kuvailutulkki voi myös kertoa omasta tulkinnastaan varsinaisen kuvailutulkkeen päätteeksi, mikä voi toimia hyvänä keskustelunavauksena taideteoksen äärellä. Tällöin on tuotava selkeästi ilmi, että kyseessä on kuvailutulkin subjektiivinen näkemys.²⁵⁵

Katso myös

- "Värien ja valon kuvailu" s. 198
- "Kuvataide" s. 312
- "Erilaiset kuvailutulkkaustyyli" s. 72
- "Mitä kuvailutulkkauskonsultti tekee?" s. 42

253 Schaeffer-Lacroix, Eva, Nina Reviers & Elena Di Giovanni 2023. Beyond Objectivity in Audio Description. New Practices and Perspectives. *Journal of audiovisual translation* 6:2, 1–7; Walczak, Agnieszka & Louise Fryer 2017. Creative Description. The Impact of Audio Description on Presence in Visually Impaired Audiences. *British Journal of Visual Impairment* 35:1, 6–17.

254 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

255 Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

Tulkinnan ilmaisu ja välttäminen

Silloin kun kuvailutulkkaus sisältää tulkintaa, se on tärkeää merkitä tekstiin. Se auttaa käyttäjää kokemaan tulkinnan kutsuna kokea taideteos eikä auktoriteetin äänen saneluna.²⁵⁶ Teokselle tai sen osalle voidaan esittää useita tulkintavaihtoehtoja. Suomen kielessä on myös runsaasti sanoja ja sanamuotoja, joilla voidaan ilmaista epämääräisyyttä ja tulkinnallisuutta. Tällaisia sanoja ja muotoja ovat esimerkiksi²⁵⁷:

- *hieman*
- *-hko/-hkö* (esim. *pienehkö*)
- *huomattavasti*
- *ilmeisesti*
- *-kunta* (esim. *kymmenkunta*)
- *luultavasti*
- *mahdollisesti*
- *näyttää joltakin*
- *syntyy vaikutelma* (esim. *syntyy vaikutelma, että on ilta*)
- *-sävyinen*
- *tunnelma*
- *vaikuttaa*
- *konditionaali* (voisi olla, vaikuttaisi olevan)

Kielikuvat ja vertaukset elävöittävät usein kuvailutulketta ja voivat auttaa esimerkiksi abstraktien tai vaikeasti määriteltävien asioiden kuvailussa. Kielikuvan ja vertauksen ero piilee rakenteessa: vertauksessa käytetään sanaa *kuin*. Kielikuva on yleensä kielellisesti voimakkaampi ja nopeampi sanoa kuin vertaus.

²⁵⁶ Soler Gallego, Silvia 2019. Defining subjectivity in visual art audio description. *Meta* 64: 3, 708–733; Feng, Dezheng & Kay L. O'Halloran 2012. Representing emotive meaning in visual images. A social semiotic approach. *Journal of Pragmatics* 44:14, 2067–2084.

²⁵⁷ Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

Kielikuvia ei saa kuitenkaan käyttää liikaa, koska se tekee kuvailutulkkeesta raskaan prosessoida. Ne sopivat parhaiten pitkiin, tyyliltään maalaileviin kuvailutulkkeisiin.²⁵⁸

Vertauksen etu on se, että *kuin*-sana kertoo vastaanottajalle nopeasti, että kyseessä on vertaus ja sisältää näin todennäköisesti kuvailutulkin tulkintaa. Myös *ikään kuin* -lauseketta voi käyttää esimerkiksi tunnetilojen kuvailussa viestimään siitä, että kyse on vertauksesta ja tulkinnasta. Vertaus voi olla erityisen havainnollistava, jos siinä viitataan vastaanottajien aiempiin kokemuksiin tai eri aisteihin: kuuloon, hajuun, makuun ja tuntoon. Vertauksia käytettäessä pitää kuitenkin aina miettiä tarkkaan, välittääkö se vastaanottajalle juuri halutunlaisen mielikuvan.²⁵⁹

Sellaisissa tilanteissa, kun objektiivisuuteen pyrkivä kuvailutulkkaukseen on paras valinta, pyritään välttämään yllä luetellun kaltaisia ilmauksia. Sen sijaan esimerkiksi adjektiiveissa yritetään pitäytyä ”tosiasioita kuvaavissa” adjektiiveissa, kuten *pyöreä*, *pilvinen* ja *puinen*. Kaikki tunnetiloja ja ääneen lausumattomia motiiveja kuvaavat ilmaisut katsotaan tulkinnallisiksi.

Seuraavassa esimerkissä havainnollistetaan kolmea kohtaa objektiivisuuden ja subjektiivisuuden jatkumolla.

Esimerkki: Objektiivisuuteen pyrkivä: Isiah lähestyy kahvipöytää ripein askelin.

Näköhavainnon tulkinta: Isiah lähestyy kahvipöytää innokkaasti.

Psykologinen tulkinta: Isiah lähestyy kahvipöytää innokkaasti, koska hänellä on nälkä.

²⁵⁸ Feng, Dezheng & Kay L. O'Halloran 2012. Representing emotive meaning in visual images. A social semiotic approach. *Journal of Pragmatics* 44:14, 2067–2084; Mazur, Iwona 2022. Linguistic and textual aspects of audio description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 93–106.

²⁵⁹ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Mazur, Iwona 2022. Linguistic and textual aspects of audio description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 93–106.

Objektiivisuuteen pyrkivä esimerkki kuvaa sitä, miltä tilanne näyttää. Näköhavainnon tulkitsevassa esimerkissä esitetään syy sille, miksi Isiah kävelee ripeästi (nimitään mahdollinen tunne teon taustalla). Psykologisessa tulkinnassa taas esitetään syy tunteelle, joka saa Isiahin kävelemään ripeästi. Joskus psykologiselle tulkinnalle voi löytyä todisteita lähdetekstistä, mutta tämäntyyppinen tulkinta ei yleensä kuulu tavalliseen kuvailutulkkaukseen. Vaihtoehtoisissa kuvailutyyleissä se voi olla hyväksyttävää.

Katso myös

→ "Vaihtoehtoinen saavutettavuus" s. 82

Ihmisten kuvailu

Viime vuosina ihmisten kuvailu on herättänyt paljon kysymyksiä kuvailutulkkaus-kentällä: miten ja milloin kuvaillaan ihonväriä, sukupuolta tai muita ominaisuuksia? Myös Kuvailutulkkauksen tila Suomessa -raportissa kerrottiin, että kuvailutulkkaustyötä tekevien avovastauksissa kuvailutulkkauksen kehitystarpeista oli tuotu esille tarve yhteisille säännöille tai normeille sen suhteen, miten ihmisiä kuvaillaan. Haasteen ytimessä ovat eri ihmisryhmien joskus ristiriitaiset oikeudet: yhdessä vaakakupissa painaa näkövammaisten ihmisten oikeus yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen osallisuuteen visuaalisen kulttuurin kautta, toisessa ihmisten oikeus itsemäärittelyyn. Usein kysymykset liittyvät erityisesti sellaisiin piirteisiin, joiden perusteella ihmisiä syrjitään ja joihin voi liittyä valtavasti sosiaalisia, kulttuurisia ja historiallisia merkityksiä. Ihmisten kuvailussa tasapainotellaankin näkyväksi tekemisen, sensuurin ja tiettyjen piirteiden liiallisen korostamisen välillä. Haastetta lisää se, että kuvailutulkilla ei aina ole mahdollisuutta kysyä kuvailtavilta henkilöiltä, miten nämä haluavat itseään kuvailtavan, sekä usein kuvailuun käytettävissä olevan ajan rajallisuus.

Tässä luvussa kerromme ensin yleisesti ihmisten kuvailusta ja sen erityispiirteistä. Sen jälkeen käsittelemme ihmisten kuvailuun olennaisesti liittyviä syrjiviä yhteiskunnan rakenteita, representaation ja kouluttautumisen merkitystä ja oletuksia kuvailutulkkauksen näkökulmasta. Moninaisuuden sensitiivinen kuvailu -alaluvussa syvennymme ihonvärin ja muiden rodullistettujen piirteiden, sukupuolen, kehonrakenteen, vammaisuuden ja iän sensitiiviseen kuvailuun. Lopuksi kerromme eri tavoista ja työkaluista, joiden avulla voi toteuttaa sensitiivistä kuvailua käytännössä. Aiheeseen liittyy olennaisesti myös eleiden ja ilmeiden kuvailu sekä ihmisten nimeäminen kuvailutulkkauksessa, joita käsittelemme

Videomateriaali-luvussa. Tämän luvun sisältö on tuotettu yhteistyössä laajan yhdenvertaisuusasiantuntijajoukon kanssa: sisältöjä ovat kommentoineet kuvailutulkkauskonsultti Riikka Hänninen, kirjailija Koko Hubara Ruskeat tytöt -kollektiivista, erityisasiantuntija Maarit Huuska Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksesta, yhdenvertaisuusasiantuntija Julianna Brandt-Smal, asiantuntija Katri Mikkilä Syömishäiriöliitto SYLI ry:stä, Anna-Leena Pyylampi Saamelaismuseo Siidasta sekä Allan Armas Lindberg Suomen Romanifoorumista.

Katso myös

→ "Videomateriaali" s. 254

Tietolaatikko: Sanastoa

Määrittelemme tässä muutaman avaintermin. Lisäksi avaamme eri piirteiden kuvailuun liittyviä avaintermiä Moninaisuuden sensitiivinen kuvailu -alaluvussa, ja luvun lopussa listaamme aihepiiriin liittyviä, muiden tuottamia sanastoja ja tietopaketteja.

Termi	Määritelmä
BIPOC:	BIPOC-termi tulee englanninkielisistä sanoista Black (musta ihminen), Indigenous (alkuperäiskansaan kuuluva ihminen), People of Colour (ihmiset, jotka mielletään esimerkiksi nimen, ihonvärin tai uskonnon vuoksi muiksi kuin valkoisiksi ihmisiksi). Nämä kaikki termit viittaavat ihmisryhmiin, joita ei mielletä valkoisiksi. ²⁶⁰
Ruskea:	Käytetään kattoterminä ihmisistä, jotka mielletään muiksi kuin valkoisiksi. Viittaa myös ruskeaan ihonväriin, muttei pelkästään siihen.
Valkoinen:	Ihminen, joka mielletään valkoihoiseksi ja/tai niin sanottuun valkoiseen rotuun kuuluvaksi.

²⁶⁰ Oikeusministeriö s.a.a Antirasistinen sanasto.

Normit:	Yleisiksi ajattelutavoiksi muotoutuneita käsityksiä ja sääntöjä siitä, mikä on normaalia ja mikä ei. Normeihin sisältyy oletuksia ihmisistä ja ihmisryhmistä. Yhteiskunnassa vaikuttavat monet normit, joista osa, kuten vammattomuusnormi ja valkoisuusnormi, sulkevat osan ihmisistä pois ”normaaliuden” piiristä. ²⁶¹
Moninaisuus:	”Moninaisuudella tarkoitetaan sitä, että jokaisella ihmisellä on lukemattomia ominaisuuksia, rooleja, moni meistä kuuluu eri ryhmiin. Kyseessä voi olla myös ns. sisäinen erilaisuus, johon vaikuttavat jokaisen omat taustat ja identiteettikysymykset. Yhteiskunnan moninaisuuteen kuuluvat kaikki vähemmistöryhmät. Ominaisuudet, taustat ja ryhmät saattavat liittyä esimerkiksi sukupuoleen, seksuaalisuuteen, sosioekonomiseen asemaan, ikään, fyysisiin ominaisuuksiin, vammaisuuteen, ulkonäköön, uskontoon, kieleen, kulttuurieroihin, etnisiin piirteisiin, poliittisiin näkemyksiin tai erilaisiin ideologioihin ja vakaumuksiin.” ²⁶²
Representaatio:	Se, miten ja millaiset ihmiset ja ihmisryhmät kulttuurissa ja tiedotusvälineissä esiintyvät
Itsemäärittely-oikeus:	Oikeus määritellä oman identiteettinsä sisältö ja merkitys tai olla määrittelemättä itseään
Rotu:	Tieteellisen nykikäsitteksen mukaan rotua ei ole olemassa biologisena kategoriana, mutta sosiaalisena luokkana ja rakennelmana se on kiistämätön tosiasia, joka vaikuttaa ihmisten arkeen ja elämään sekä mahdollisuuksiin ja osallisuuteen yhteiskunnassa (Puuronen, 2011 Hubaran, 2020 mukaan)²⁶³. Siksi kirjoitamme tässä tekstissä ”rodusta” lainausmerkeissä tai ”niin sanotusta rodusta” Koko Hubaraa mukaillen. Käsitys rodusta perustuu <i>rodullistamiseen</i> eli prosessiin, jossa ihminen luokitellaan erilaisten piirteiden, kuten ihonvärin, valtaväestöstä poikkeavan nimen, näkyvien uskonto- ja kulttuuripiirteiden sekä kielen perusteella keinotekoisesti luotuun ryhmään.²⁶⁴

²⁶¹ THL 2025. Käsitteet. Viitattu 12.12.2025.

²⁶² Kulttuuria kaikille 2025. Mitä on moninaisuus? Viitattu 26.11.2025.

²⁶³ Hubara Shirley Meital Koko 2020. Helsingin yliopiston sosiaalityön opetus kriittisen rotuteorian näkökulmasta: teemoitteleva sisällönanalyysi. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

²⁶⁴ Hubara Shirley Meital Koko 2020. Helsingin yliopiston sosiaalityön opetus kriittisen rotuteorian näkökulmasta: teemoitteleva sisällönanalyysi. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

Muistilista:

Ihmisten kuvailu

Describing Diversity -raportissa koottiin ennakkokuvailua varten 12 ihmisten kuvailun periaatetta, joiden hieman muokattu käännös toimii ihmisten kuvailun muistilistana. Vaikka periaatteet on tarkoitettu erityisesti ennakkokuvailujen toteuttamiseen, voi niitä soveltaa kuvailutulkkaukseen yleisesti. Kutakin periaatetta voi soveltaa enemmän tai vähemmän, ja kuvailtavasta teoksesta riippuu, kuinka olennainen mikäkin periaate on.

1. Aloita kaikkien teoksessa esiintyvien ihmisten yleisellä kuvailulla. Muista kuitenkin, että ”moninainen” tai ”monikulttuurinen” eivät ole selkeän kuvailevia sanoja. Jos käytät niitä, perustele ne kuvailemalla päähenkilöitä selkeällä ja yksiselitteisellä kuvailulla.
2. Älä oleta tai anna olettaa tiettyä normia vain säästääksesi aikaa: Määrittele erikseen ääneen lausuttu, teoskohtainen normi.
3. Kuvaile roolihenkilöitä – mutta muista, että roolihenkilöiden takana on oikeita ihmisiä, joihin käyttämäsi sanat voivat vaikuttaa. Jos roolihenkilön etnisyys, sukupuoli tai ikä on eri kuin näyttelijän, senkin voi tarvittaessa kertoa ennakkokuvailussa.
4. Kuvaile tasavertaisesti: jos eri roolihenkilöiden roolit teoksessa ovat yhtä suuret, anna heille keskenään yhtä suuri painoarvo kuvailussa.
5. Vältä tuomitsemista ja mikroaggressioita, esimerkiksi piirteiden vastakkainasettelua tai vertaamista ”hyväksyttävään” normiin. Joskus kuvailutulkit omaksuvat alkuperäisen teoksen sävyn kuvailussaan ja saattavat päätyä toistamaan teoksen asenteita esimerkiksi naisia tai vammaisia kohtaan. Jos käytät tällaista strategiaa tarkoituksella, kerro siitä avoimesti ”kuvailutulkin kommentissa” (ks. kohta 11).
6. Jos voit, käytä tekijöiltä saamiasi tietoja ja tee yhteistyötä näyttelijöiden kanssa nimetäksesi sellaisia piirteitä kuten etnisyys, vammaisuus, sukupuoli ja muu identiteetti. Näin vähennät epäselvyyttä ja vältät näiden piirteiden näkymättömäksi tekemistä.

7. Nimeä valkoisuus, ei pelkästään ruskeutta. Jos kaikki hahmot ovat valkoisia, kerro se. Näin sitä ei tarvitse toistaa jokaisen yksilön kohdalla. Jos jotkut hahmot ovat valkoisia, kerro, että he ovat valkoisia.
8. Suodata käyttämäsi visuaalista tietoa: yleisön silminä kuvailutulkin täytyy olla valikoiva ja huomioida kognitiivisen ylikuormituksen riski.
9. Ota huomioon ja tunnusta oma asemasi: et ole koskaan objektiivinen.
10. Vaikka jokin asia ei olisi sinun mielestäsi olennainen, se voi olla sitä jollekulle toiselle, esimerkiksi tiettyyn vähemmistöön kuuluvalla.
11. Harjoita läpinäkyvyyttä sen suhteen, mikä oma asemasi on, sekä mitä strategioita ja tiedonlähteitä käytät. Harkitse ”kuvailutulkin kommentin” tai ”kuvailutulkin esipuheen” lisäämistä kuvailun yhteyteen avataksesi päätöksentekoprosessiasi.
12. Hanki tietoa itsellesi vieraista asioista keskustelemalla, lukemalla tai seuraamalla sosiaalisessa mediassa sellaisia ihmisiä, joiden kanssa et yleensä ole tekemisissä.²⁶⁵

Ihmisten kuvailun erityispiirteitä

Ihmisten ulkonäön kuvailu on tarpeen ainakin kahdella tasolla: kuvailutulkittavan kohteen eli lähdetekstin ymmärtämiseksi sekä ympäröivän maailman ymmärtämiseksi. Ensinnäkin kuvailutulkkaus auttaa näkövammaista yleisöä luomaan mielikuvia lähdetekstin henkilöistä ja erottamaan heidät toisistaan. Se myös tukee heikkonäköisten omia havaintoja henkilöiden piirteistä.

Toiseksi kuvailutulkkaus tuo näkyväksi sen, millaiset ihmiset ovat mukana kuvailtavissa lähdeteksteissä. Se, minkä näköiset ihmiset ovat esillä missäkin tilanteessa, voi olla poliittinen valinta, joka voi heijastaa yhteiskuntaa ympärillämme

265 Hutchinson Rachel, Hannah Thompson & Matthew Cock 2020. Describing Diversity: An exploration of the description of human characteristics and appearance within the practice of theatre audio description. Viitattu 11.2.2026.

tai lähdetekstin tekijän arvoja. Se voi myös joko vahvistaa tai purkaa stereotypioita, joita liitetään eri ihmisryhmiin.²⁶⁶ Vaikka kauneusihanteita ja ulkonäköön liittyviä normeja paljon kyseenalaistetaan, niiden merkitys on kiistämätön, ja ihmisten ulkonäön merkitys on paljon visuaalista tasoa syvempi. Yhdysvaltalainen tutkija Osagie Obasogie esimerkiksi osoitti tutkimuksessaan, että vaikka syntymäsokeat ihmiset eivät ole koskaan nähneet ihonväreä tai muita rodullistettuja piirteitä, heillä on vahvoja visuaalisia käsityksiä siitä, mitä niin sanottu rotu on, ja se vaikuttaa heidän päivittäisiin valintoihinsa ja toimintoihinsa.²⁶⁷

On hieman eri asia, kuvaillaanko fiktiivistä vai todellista henkilöä. Hahmon ja näyttelijän ulkoisten piirteiden raja on kuitenkin sumea, joskus jopa olematon, ja kuvailutulkin tulee muistaa, että kuvailuun valitut sanat voivat vaikuttaa roolihenkilön takana olevaan oikeaan ihmiseen. Näyttelijöitä voi huolettaa kuvailtavana olemisessa mahdollinen piilossa olevan sukupuoli-identiteetin paljastaminen, liika näyttelijään keskittyminen roolihenkilön sijaan tai harhaanjohtava sukupuolen ja sukupuoli-ilmaisun, vammaisuuden tai rodun kuvailu – sekä näiden piirteiden liika korostaminen. Kuvailutulkin kannattaa siis konsultoida lähdetekstin tekijöitä ja tehdä heidän kanssaan yhteistyötä aina, kun mahdollista.²⁶⁸

Ihmisten kuvailu vaatiikin kuvailutulkilta sensitiivistä ja vastuuntuntoista työotetta, kouluttautumista yhdenvertaisuusaiheissa sekä halua oppia ja ymmärtää eri näkökulmia. Onneksi monet järjestöt ja viranomaiset ovat viime vuosina julkaisseet kattavia sanastoja ja oppaita, joista on paljon hyötyä kuvailutulkeillekin. Koska aihepiiri ja sen sanasto kehittyvät huimaa vauhtia, virheitäkin todennäköisesti sattuu, joten täydellisyyden sijaan kannattaa tavoitella jatkuvaa oppimista. Parhaimmillaan yhdenvertaisuusaiheiden äärellä voi kuitenkin oppia ymmärtämään sitä, miten monenlaisissa todellisuuksissa me ihmiset elämme, tai jopa löytää itsestäänkin uusia puolia!

266 Hutchinson Rachel, Hannah Thompson & Matthew Cock 2020. Describing Diversity: An exploration of the description of human characteristics and appearance within the practice of theatre audio description. Viitattu 11.2.2026.

267 Obasogie, Osagie K. 2013. *Blinded by Sight: Seeing Race Through the Eyes of the Blind*. Stanford: Stanford University Press.

268 Hutchinson Rachel, Hannah Thompson & Matthew Cock 2020. Describing Diversity: An exploration of the description of human characteristics and appearance within the practice of theatre audio description. Viitattu 11.2.2026; Royal Holloway, University of London & Vocal Eyes s.a. Creating Audio Description: Equality, Diversity, and Inclusion. Viitattu 11.2.2026.

Mikään ohje tai yhdenvertaisuussanasto ei kata kaikkia näkökulmia, identiteettiä ja kokemuksia. Aina kun mahdollista, kuvailutulkin kannattaakin kysyä kuvailtavilta henkilöiltä tai muuten selvittää, miten he toivoisivat itseään kuvailtavan. Pyrimme kuitenkin tarjoamaan esimerkkejä ja sanastoa sellaisia tilanteita varten, joissa tämä ei ole mahdollista. Tässäkään tekstissä emme voi kuitenkaan tarjota varmoja tai valmiita vastauksia, vaan taustoitamme sitä, mitä ihmisten kuvailussa tulee huomioida, ja kerromme tämän hetken parhaan tietomme mukaisista ratkaisuista.

Mitä ja miten kuvaillaan

Tässä ja seuraavissa alaluvuissa keskitymme erityisesti ihmisten kuvailuun elokuvissa, tv-sarjoissa ja näytelmissä, mutta tätä tietoa voi soveltaa niin kuvitteellisten kuin todellisten henkilöiden kuvailuun myös muunlaisissa lähdeteksteissä.

Ihmistä kuvaillaan yleensä ulkonäköä, toimintaa ja reaktioita. Kuvailutulkkaus voi sisältää seuraavia piirteitä:

- ikä (suunnilleen)
- ihonväri (myös, jos se on valkoinen)
- sukupuoli
- pituus
- ruumiinrakenne
- hiusten väri ja pituus
- parta tai viikset
- huomiota herättävät vaatteet ja asusteet
- liikkumisen apuvälineet
- näkyvät fyysiset vammat
- kasvojen muoto ja muut piirteet
- ilmeet

- eleet ja kehonkieli
- muiden reaktiot henkilöön

Koska kuvailutulkaukseen käytettävä aika on yleensä rajallinen, kannattaa kuvailtavaa materiaalia analysoida myös ihmisten kuvailun kannalta ja pohtia, mitä tietoa on tärkeintä sisällyttää kuvailutulkauksikirjoitukseen. Analyysin perusteella voit päättää, keiden kuvailuun keskityt ja mitkä henkilöiden piirteet ovat olennaisimpia. Kaikkia sivu- ja taustahenkilöitä ei yleisesti ottaen kannata kuvailla, koska kuvailuun menisi liikaa aikaa ja se olisi kognitiivisesti kuormittavaa. Keskity siis kuvailemaan päähenkilöitä ja olennaisia sivuhenkilöitä. Myös symbolisten henkilöiden kuvailu voi olla olennaista. Taustahenkilöt voi tarvittaessa mainita lyhyesti tai kuvailla heitä joukkona (*Yökerho on täynnä värikkäästi pukeutuneita ihmisiä.*) Priorisoi sellaisten piirteiden kuvailua, jotka ovat kuvailtavalle henkilölle ainutlaatuisia, tai jotka eniten rakentavat henkilön persoonaa tai hänen asemoitumistaan teoksessa ja yhteiskunnassa.²⁶⁹

Esimerkiksi näytelmän tai elokuvan henkilöiden luonteen ja roolin analysoinnissa kuvailutulkauksivalintojen tukena voi käyttää apuna seuraavia kysymyksiä:

- Onko kyseessä päähenkilö, sivuhenkilö vai taustahenkilö?
- Onko henkilö uusi vai ennestään tuttu? Onko ennestään tutun henkilön ulkonäkö muuttunut?
- Mitä yhteyksiä eri henkilöiden välillä on ja miten ne tulevat esille? (Onko päähenkilöä halaava ihminen esimerkiksi hänen veljensä vai puolisonsa?)
- Onko kyseessä keksitty vai todelliseen ihmiseen perustuva roolihenkilö?
- Onko kyseessä fantasiahahmo vai realistinen (ihmis)hahmo?
- Onko henkilöllä symbolinen merkitys? (Henkilö voi edustaa esimerkiksi sosiaalista luokkaa, ammattia, stereotypiaa tai ajatusta.)

²⁶⁹ Hutchinson Rachel, Hannah Thompson & Matthew Cock 2020. [Describing Diversity: An exploration of the description of human characteristics and appearance within the practice of theatre audio description](#). Viitattu 11.2.2026; Mazur, Iwona 2015. Characters and action. Teoksessa Remael, Aline, Nina Reviers & Gert Vercauteren (toim.) 2015. [Pictures painted in words. ADLAB audio description guidelines](#). Viitattu 23.5.2025.

- Millä keinoin henkilö ja hänen piirteensä tulevat eniten esille (ulkonäkö, toiminta, reaktiot, puhe)?²⁷⁰

Perinteisesti tv-kuvailussa priorisoidaan ohjelman juoneen liittyvää visuaalista tietoa, mutta monimuotoisuuden kannalta tällä lähestymistavalla voi olla vahingollisia seuraamuksia, kuten ääneenlausumaton oletus valkoisuudesta, sensuuri, representaation haasteet sekä moninaisuuden tai sen puutteen näkymättömäksi tekeminen. Näkövammaiset katsojat eivät pysyisi perillä moninaisuuden lisääntymisestä tv-ohjelmissa, jos siitä ei kerrota kuvailutulkkauksessa. Brittiläisen kuvailutulkkausjärjestö VocalEyesin haastatteluissa moni kuvailutulkkauksen käyttäjä kertoi, että tieto moninaisuudesta on heille tärkeä. Suurin osa heistäkin, jotka pitivät moninaisuuden kuvailua tarpeettomana, oli silti sitä mieltä, että se olisi hyvä sisällyttää kuvailutulkkaukseen niitä varten, jotka haluavat siitä tietää.²⁷¹

Vältä kuitenkin sellaisten piirteiden tarpeetonta korostamista, joiden perusteella ihmisiä syrjitään, kuten ihonväri tai lihavuus. Siksi tulisi kuvailla myös normatiivisia piirteitä, kuten valkoisuutta ja hoikkuutta. Fresno ym. tutkimuksen perusteella näkövammaiset käyttäjät muistivat ja tunnistivat kuvailutulkkauksessa mainituista piirteistä parhaiten iän, pituuden ja ruumiinrakenteen.²⁷²

Asusteiden ja vaatetuksen kannalta olennaista on se, miten ne rakentavat henkilön identiteettiä ja asemaa sekä se, mitä niillä voi tehdä: esimerkiksi piikkikorkokenkä voi luoda elegantin vaikutelman, toimia murha-aseena tai vaikeuttaa käyttäjänsä liikkumista, jos korko katkeaa. Käyttötavastakin siis riippuu, mitä asioita asusteiden kuvailussa painotetaan. Fantasiahahmoista kuvaile varsinkin eniten huomiota herättävät piirteet. Mieti myös, voiko piirteitä havainnollistaa esimerkiksi vertauksen avulla, kuten alla olevissa esimerkeissä ilmauksilla *möhkälemäinen* ja *kuin lepakolla*.²⁷³

270 Mazur, Iwona 2015. Characters and action. Teoksessa Remael, Aline, Nina Reviers & Gert Vercauteren (toim.) 2015. Pictures painted in words. ADLAB audio description guidelines. Viitattu 23.5.2025.

271 Royal Holloway, University of London & Vocal Eyes s.a. Creating Audio Description: Equality, Diversity, and Inclusion. Viitattu 11.2.2026.

272 Fresno Nazaret, Judit Castellà & Olga Soler-Vilageliu 2016. 'What Should I Say?' Tentative Criteria to Prioritize Information in the Audio Description of Film Characters. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.). *Researching Audio Description: New Approaches*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK.

273 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Mazur, Iwona 2015. Characters and action. Teoksessa Remael, Aline, Nina Reviers & Gert Vercauteren (toim.) 2015. Pictures painted in words. ADLAB audio description guidelines. Viitattu 23.5.2025.

Esimerkki: Mörkö on möhkälemäinen otus, jonka yllä on musta kaapu. Mörön nenä ja suu ovat leveät, ja sen silmät kiiluvat keltaisina.²⁷⁴

Vampyyrin siivet ovat mustat ja nahkaiset kuin lepakolla.

Pohdi, mitkä henkilön teot ja reaktiot vievät tarinaa eniten eteenpäin. Käytä ilmeikkäitä ja ytimekkäitä sananvalintoja kuvataksesi henkilön toimintaa. Kuvaile ilmeistä ja eleistä niitä, jotka parhaiten ilmaisevat henkilön reaktioita. Myös henkilön ympäristö voi kertoa hänestä paljon: pikkutarkkaa luonnetta voi ilmaista kodin tarkka järjestys, ja kauneus tai itsevarma olemus voi näkyä siinä, miten ihminen saa muiden katseet kääntymään.²⁷⁵

Huomioi, millaista tietoa näkövammaisen yleisö saa dialogin ja puhetyyliin kautta: Selviävätkö henkilöiden väliset suhteet dialogista tai juonesta? Mieti, nimeätkö henkilöiden välisiä suhteita kuvailutulkkeessa (*Marin sisko, Tuisku, potkaisee pallon maaliin.*) vai onko parempi antaa kuulijoiden itse päätellä ne. Entä ovatko visuaalinen ja auditiivinen tieto tai niihin perustuvat oletukset harmoniassa tai ristiriidassa keskenään? Kuvailutulkkauksessa tulee myös mainita muutoin tuntemattomaksi jäävä äänenlähde hämmennyksen välttämiseksi, jos esimerkiksi näyttelijän käyttämästä liikkumisen apuvälineestä kuuluu ääntä. Lisäksi tässäkin tapauksessa voi perustella kuvailua laajalla yhteiskunnallisella merkityksellä: näkövammaisenkin yleisön pitäisi saada tietää, että lavalla tai ruudulla on vammaisia näyttelijöitä, kun kulttuurissamme lähtöoletuksena on usein vammattomuus.

Mitä monimutkaisempi juoni lähdetekstissä on, sitä tarpeellisempaa voi olla kognitiivisen kuormituksen minimointi. Hahmoja kannattaa kuvailla vähän kerrallaan niin, että henkilön tullessa uudelleen esiin voi lisätä uusia piirteitä edellisiin. Vähintään kahteen osaan jaettu kuvailu on kognitiivisesti vähemmän kuormittava kuin yhdenjaksoinen kuvailu, ja kuulijoiden voi olla helpompi sekä

²⁷⁴ Yle Areena 2019. Muumilaakso. K1, J9: Yksin kotona. Kuvailutulkkaus Anu Aaltonen & Heikki Ekola. Ohjaaja: Steve Box. Tuotanto: Gutsy Animations.

²⁷⁵ Mazur, Iwona 2015. Characters and action. Teoksessa Remael, Aline, Nina Reviers & Gert Vercauteren (toim.) 2015. *Pictures painted in words. ADLAB audio description guidelines*. Viitattu 23.5.2025.

vastaanottaa että muistaa se verrattuna yhtäjaksoiseen kuvailuun.²⁷⁶

Usea lyhyt kuvailu on myös usein helpompi mahdollistaa videon tai näytelmän muiden äänten väliin kuin yksi pitkä kuvailu.

Esimerkki: Ida istuu veneen keskikipenkillä ja uittaa kättään. Hänellä on vaaleat, paksut, polkkamalliset hiukset.

-- Ida kuuntelee vakavana. Hänellä on pyöreät kasvot ja siniset silmät, ja yllään lippalakki ja keltainen sadetakki.²⁷⁷

Vaatetus

Vaatetuksella viestitään paljon: esimerkiksi luokka-asemaa, sukupuolta, identiteettiä sekä etniseen ryhmään tai alakulttuuriin kuulumista. Suomen näkyvistä vähemmistöistä esimerkiksi romanit ja saamelaiset voivat ilmaista pukeutumisellaan etnistä identiteettiään, kulttuurin ja vanhempien ihmisten kunnioittamista ja muun muassa siviilisäätystä. Etenkin elokuvissa ja näytelmissä vaatteet voivat lisäksi viestiä henkilöiden luonteesta, ympäröivästä kulttuurista ja ajasta sekä henkilöiden asemoitumisesta ympäristöönsä.

Esimerkki: Hänellä on yllään ghanalaisesta kente-kankaasta tehty punakeltainen mekko.

Esimerkki perustuu lontoolaisen Globe-teatterin Richard II -näytelmään, jossa kaikki näyttelijät olivat BIPOC-naisia eli mustia, ruskeita tai alkuperäiskansoihin kuuluvia naisia. Kente-kankaassa keltainen symboloi kuninkaallisuutta ja vaurautta ja punainen uhrauksia, taistelua ja kuolemaa. Mainitsemalla kankaan värit kuvailutulkkaukseen antaisi käyttäjälle mahdollisuuden tunnistaa kulttuuriviittauksen,

²⁷⁶ Fresno Nazaret, Judit Castellà & Olga Soler-Vilageliu 2016. 'What Should I Say?' Tentative Criteria to Prioritize Information in the Audio Description of Film Characters. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.). *Researching Audio Description: New Approaches*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK; Mazur, Iwona 2015. Characters and action. Teoksessa Remael, Aline, Nina Reviers & Gert Vercauteren (toim.) 2015. *Pictures painted in words. ADLAB audio description guidelines*. Viitattu 23.5.2025.

²⁷⁷ Yle Areena 2024. Havumetsän lapset. Kuvailutulkkaukseen: Anu Aaltonen & Jarkko Lauri. Ohjaaja: Virpi Suutari. Tuotanto: Euphoria Film Oy.

jos käyttäjä tuntee ghanalaista kulttuuria, tai selvittää viittauksen merkityksen. Samalla värien mainitseminen tuo kuitenkin rikkautta kuvailuun myös ilman, että niiden merkitystä tarvitsisi tietää.

Erään tutkimuksen mukaan kuvailutulkkauksen aiheuttamaa kognitiivista kuormitusta voisi mahdollisesti vähentää sillä, että vaatetuksen kuvailussa kuvailtaisiin tiukan visuaalisten elementtien sijaan pukeutumistyyliä rakentavien elementtien merkitystä, etenkin päähenkilöiden kohdalla.²⁷⁸

Esimerkki: siististi pukeutunut nelikymppinen mies (*merkitys*)
siististi pukeutunut nelikymppinen mies, jolla on yllään
kauluspaita ja suorat housut (*merkitys ja kuvailu*)
nelikymppinen mies, jolla on yllään kauluspaita ja suorat
housut (*kuvailu*)

Aiheesta tarvitaan kuitenkin lisää tutkimusta. Esimerkiksi *goottityylinen* ei välttämättä kerro paljoakaan syntymäsokealle, mikäli tyyli ei ole ennestään tuttu. Tällöin pukeutumistyylin kertominen kuvailutulkkeessa voisikin aiheuttaa hämmennystä sen sijaan, että se vähentäisi kognitiivista kuormitusta. Jos kuvailutulkkeessa ei ole aikaa kertoa yksityiskohtia, voikin olla varmempi vaihtoehto kertoa jokin tyyliä havainnollistava piirre, kuten *mustanpuhuva* tai *mustiin pukeutunut*. Samalla tulee myös muistaa, että on eri asia esittää perusteltuja tulkintoja visuaalisista merkityksistä kuin käyttää arvottavia laatusanoja kuten *kaunis* tai *ruma*. Jos vaikkapa kauhuelokuvan roolihenkilön ulkomuoto on hirvittävä, kerro millä tavoin. Pelkkä *ruma* tai *hirvittävä* ei kerro katsojille juuri mitään.

Jos kuvailulle on tilaa enemmän ja jos vaatetus on asiayhteyden kannalta erityisen olennaista, voi myös kuvailla puvun värejä, muotoja, asusteita ja niin edelleen. Mikäli kuvailtavia henkilöitä on useita, ei kuitenkaan kannata käyttää paljoa aikaa vaatetuksen kuvailuun, vaan kuvailla enintään erityisen tunnistettavia vaatteita tai asusteita, esimerkiksi: ”Kaupunginjohtajalla on suuret, neliskanttiset silmälasit.”

²⁷⁸ Fresno Nazaret, Judit Castellà & Olga Soler-Vilageliu 2016. ‘What Should I Say?’ Tentative Criteria to Prioritize Information in the Audio Description of Film Characters. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.). *Researching Audio Description: New Approaches*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK.

Jos kuvailtavalla henkilöllä on yllään saamenpuku tai jokin kansallis- tai kansanpuku, voi kuvailutulkauksessa kertoa, minkä alueen puku on kyseessä. Suomen puolella on käytössä viisi saamenpuvun päämallia: inarinsaamelainen, kolttsaamelainen, Utsjoen, Enontekiön sekä Sodankylän ja Vuotson puku.²⁷⁹ Näiden lisäksi näkee myös naapurimaidemme saamelaisalueiden pukuja, ja varsinkin raja-alueilla esimerkiksi puvun koristelutavat voivat tulla naapurimaista. Varsinkin nuoret saattavat käyttää saamenpuvuissaan hyvinkin mielikuvituk-sellisia materiaaleja, kuten pitsiä tai PVC-muovia, mutta yleensä puvun malli näkyy silti sen muodosta ja koristeluista (koristeiden määrä, sijoittelu, värit ja tyyli). Saamenpukujen koristeet ja asusteet kertovat kantajansa saamelaisryh-män, suvun, kotiseudun ja siviilisäädynkin. Saamenpukujen yhteydessä tulee huomioida, onko kyseessä todella saamenpuku vai onko esimerkiksi matkailu-yritys käyttänyt kuvastossaan saamenpukujen halpakopioita. Ne ovat yleisesti huonompilaatuksia kuin aidot saamenpuvut, mutta niitä voi silti olla vaikeaa erottaa aidosta. Aito saamenpuku puolestaan on hyvin henkilökohtainen, ja saamelaisen tapaoikeuden mukaan oikeus puvun käyttöön on sidoksissa hen-kilön saamelaiseen alkuperään.²⁸⁰ Tarvittaessa kuvailutulkin kannattaakin kysyä neuvoja pukujen tunnistamiseen saamelaiskulttuuria tuntevilta tahoilta, kuten Sami Duodji ry:ltä tai saamelaismuseo Siidasta.

Esimerkki: Miisalla on yllään kolttsaamelaisten puku ja neidonpäähine. Hän puhuu mikrofonin ja elehtii käsillään.

Myös näkyvien uskonnollisten asusteiden kuvailussa kuvailutulkin tulee varmis-taa, että on tunnistanut asusteen oikein. Onko kyseessä esimerkiksi hijab, joka peittää yleensä pään ja kaulan vai niqab eli kasvohuntu, joka peittää kasvot lukuun ottamatta silmiä? Yleensä asiayhteyden perusteella voi olettaa, onko kyseessä nimenomaan uskonnollinen symboli. Niiden kuvailussa toimii usein selityksen ja nimeämisen yhdistäminen.

²⁷⁹ Sámi Duodji ry., Petteri Laiti, Aune Musta, Anne-Maria Näkkäläjärvi, Marja Näkkäläjärvi-Jomppanen, Maire Saijets & Rauna Triumf (toim.) 2010. *Suomâ sämimáccuhev - Lää'ddjánnam sää'mpihttáz - Suoma sámegávttit - Suomen saamelaispuvut*. Inari: Sámi Duodji ry. Kattavimmin Suomessa käytettäviä saamen-pukuja lienee käsitelty teoksessa *Suomâ sämimáccuhev - Lää'ddjánnam sää'mpihttáz - Suoma sámegávttit - Suomen saamelaispuvut* (Sámi Duodji ry. ym. 2010). Lisäksi Samiduodji.com-sivustolla on esittelyt Suomessa yleisimmin käytettävien saamenpukujen piirteistä.

²⁸⁰ Saamelaiskäräjät 2016. Kuvaohjeistus. Saamelaisuuden ja saamelaiskulttuurin esittämisen periaatteet. Viitattu 11.12.2025.

Esimerkki: Pialla on musliminaisten käyttämä päähuivi eli hijab, jonka alta pilkottaa vaaleita hiussuortuvia.

Syrjivät yhteiskunnalliset rakenteet ja sensitiivinen kuvailu

Kuvailutulkit kuvailevat usein sellaisia piirteitä, joista heillä ei ole henkilökohtaista kokemusta. Kuvailun pitäisi silti olla yhdenvertaista – niin, että esimerkiksi eri näyttelijöitä kuvaillaan yhtä yksityiskohtaisesti ja rikkaasti, jos heidän roolinsa ovat yhtä merkittäviä.²⁸¹ Esimerkiksi lihavat ihmiset on pitkään esitetty mediassa hyvin stereotyyppisesti²⁸², ja joskus kuvailutulkki saattaa tiedostamattaan omaksua lähdetekstissä tai yhteiskunnassa vallitsevan asenteen kuvailemiaan ihmisiä kohtaan. Siksi kuvailutulkin tulee myös tarkastella omia asenteitaan eri ihmisryhmiä ja ominaisuuksia kohtaan.

Syy siihen, miksi ihmisten kuvailuun liittyvät kysymykset ovat niin vaikeita, liittyykin olennaisesti historiallisiin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin: eurooppalainen kulttuuri on rakennettu orjuuttamalla ja kolonisoimalla ruskeita ihmisiä ympäri maailman; Suomessa saamelaisia ja romaneita ovat pitkään koskeneet eri lait kuin valtaväestöä, ja he kärsivät siitä edelleen; työllistymistä haittaa se, jos on esimerkiksi vammainen, lihava, ruskea tai tietynikäinen. *Rakenteellinen syrjintä* on yhteiskunnan rakenteissa kuten instituutioissa, organisaatioissa ja palveluissa piilevää syrjintää, joka on usein tiedostamatonta ja voi ilmetä näennäisen neutraaleina käytäntöinä, jotka tosiasiaassa sulkevat valtaväestöstä toisenlaisiksi nähdyt henkilöt ulkopuolelle.²⁸³ Syrjintä tai esimerkiksi rasismi ei siis ole pelkästään loukkaavaa käytöstä, vaan vaikuttaa yhteiskunnallisten ja sosiaalisten rakenteiden kautta muun muassa asumiseen, työllistymiseen, terveyteen ja yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Jos tavoitteena on yhdenvertaisuus, täytyy

281 Royal Holloway, University of London & Vocal Eyes s.a. [Creating Audio Description: Equality, Diversity, and Inclusion](#). Viitattu 11.2.2026.

282 Kurenlahti, Mikko & Hilka Nevala (toim.) 2023. [Läskifobinen laihdutuskulttuuri ja lihavuuden leima](#). Horisontti-podcast. Yle Areena. Viitattu 26.8.2025.

283 Oikeusministeriö s.a.a [Antirasistinen sanasto](#).

meidän siis aktiivisesti tehdä valintoja, jotka purkavat syrjiviä, neutraaliltakin vaikuttavia käytäntöjä. Usein yhden vähemmistön oikeuksien edistäminen myös tukee muidenkin ihmisryhmien oikeuksia ja hyvinvointia, kun syrjiviä rakenteita aletaan purkaa.

Mitä useampaan vähemmistöön ihminen kuuluu, sitä useammasta syystä hän voi altistua syrjinnälle. Tätä kutsutaan moniperusteiseksi syrjinnäksi eli *intersektionaalisuudeksi*. Intersektionaalisuus on tapa kuvailla ja analysoida sitä, miten yksilön asemaan ja ryhmäidentiteettiin vaikuttavat sukupuolen lisäksi monet muut erot, kuten yhteiskuntaluokka, etninen alkuperä, ihonväri, vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen ja ikä.²⁸⁴

Monet vähemmistöt ovat olleet pitkään näkymättömiä, joten voidaan ajatella, että vastuulliseen kulttuurintuotantoon ja kuvailutulkkaukseen kuuluu se, että heitä huomioidaan hieman enemmän kuin normeihin mahtuvia ihmisiä – sortumatta kuitenkaan ”erilaisuuden” ylikorostamiseen. Kuvailutulkin ammattitaitoon kuuluukin ymmärrys moniperustaisesta syrjinnästä sekä siitä, miten kielellä luomme kulttuuria ja miten suuri valta ja vastuu meillä on, kun määritämme sen, miten kuvailutulkattavat teokset näyttäytyvät näkövammaisille. Meillä on valta piilottaa tai nostaa esille moninaisuutta ja sen puutetta sekä määritellä sitä, miten erilaisten ihmisten ja ihmisryhmien ulkoisista ominaisuuksista puhutaan. Syrjimättömän kielen käyttö yleistyy hiljalleen, ja kuvailutulkin onkin tärkeää pysyä ajan tasalla siitä, miten eri vähemmistöt toivovat itsestään puhuttavan. Samaan aikaan tulee aina pitää mielessä kuvailutulkkauksen kohdeyleisö: suuri osa kuvailutulkkauksen käyttäjistä on iäkkäitä, joten uudet, ihmisten moninaisuutta kuvailevat termit eivät välttämättä ole kaikille käyttäjille tuttuja. Jos käyttää vaikkapa termiä BIPOC, koska kuvailtava henkilö toivoo sitä käytettävän itsestään, tulee uuden termin merkitys selittää selkeästi, kuten muutenkin käyttäjille mahdollisesti vieraiden termien kanssa tehdään.

284 Seta ry & Etelä-Suomen alueellinen etnisten suhteiden neuvottelukunta (Etno) 2023. Meistä-oppi-materiaali. Viitattu 20.8.2025.

Representaation merkitys

Representaatio eli se, miten ja millaisia ihmisryhmiä kulttuurituotteissa näkyy, vaikuttaa katsojien käsityksiin todellisuudesta, omasta ja muiden identiteetistä sekä siitä, mikä on normaalia ja tavoiteltavaa.²⁸⁵ Siksi on tärkeää, että näkövammaisenkin katsoja tietää, ketkä pääsevät esille: Onko näyttelijäkaartissa esimerkiksi vammaisia näyttelijöitä? Onko keskustelupaneelin osallistujina ruskeita ihmisiä? Onko jossain tilassa näkyvillä pelkästään valkoisia ihmisiä?

Transtaustainen muunsukupuolinen näyttelijä Tigger Blaize kertoi haastattelussa representaation merkityksestä:

”Luulen, että on sellaisia yleisöjä, jotka eivät näe itseään taiteessa. Muistan, miten lapsena en nähnyt itseäni missään. Siksi en tiennyt, että se, kuka olen, voisi olla olemassa, jos tiedätte, mitä tarkoitan.”²⁸⁶

Brittiläisten kuvailutulkkauksen käyttäjien mukaan tieto näyttelijän etnisyydestä auttaa rakentamaan paremman kuvan näyttelijästä ja henkilöstä. Tieto henkilöiden moninaisuudesta on tärkeä etenkin niille käyttäjille, jotka itse kuuluvat näkyviin vähemmistöihin, sillä itsensä näkeminen taiteessa tukee ajatusta, että itsekin voisi olla näyttelijä tai muunlainen teoksessa näkyvä toimija.

Ainakin suoratoistopalvelut ITV ja Netflix ovat viime vuosina päivittäneet kuvailutulkkausohjeistuksiaan niin, että niissä kannustetaan moninaisuuden kuvailuun. ITV on perustellut asiaa sillä, että kuvailutulkkaukseen valittavalla tiedolla voi olla laajempi merkitys, joka heijastaa representaatiota ja inklusiota, eli olennaisuus voi määrittyä muutenkin kuin ohjelman sisällön perusteella. ITV:ssä halutaan varmistaa, että kuvailutulkkaus välittää tietoa siitä, millainen tilanne tv-ohjelmissa on moninaisuuden kannalta sekä varmistaa, että yleisön ja näyttelijäkaartien representaatio toteutuu kunnolla myös kuvailussa. Siksi kuvailutulkkit ovat alkaneet kuvailla kaikkien ohjelmissa näkyvien henkilöiden visuaalisen monimuotoisuuden merkkejä aina kun mahdollista.²⁸⁷

²⁸⁵ Kidd, Jenny 2017. *Representation*. Lontoo: Routledge.

²⁸⁶ Royal Holloway, University of London & Vocal Eyes s.a. *Creating Audio Description: Equality, Diversity, and Inclusion*. Viitattu 11.2.2026.

²⁸⁷ Royal Holloway, University of London & Vocal Eyes s.a. *Creating Audio Description: Equality, Diversity, and Inclusion*. Viitattu 11.2.2026.

Jotkut elokuva- ja teatterialan ammattilaiset ovat ilmaisseet huolta siitä, että moninaisuuden kuvailu tekisi tyhjäksi heidän pyrkimyksensä tehdä moninaisuudesta normaali osa ympäröivää maailmaa. Jos esimerkiksi roolituksen avulla pyritään normalisoimaan moninaisuutta, voi sen sanoittaminen kuvailutulkkauksessa tuntua liialliselta moninaisuuden korostamiselta. Toisaalta jos moninaisuutta ei kuvailtaisi, näkövammaisen yleisö ei pääsisi osaksi tätä näyttämön lavalla ja yhteiskunnassa tapahtuvaa muutosta. Moninaisuuden ulkoiset merkit ovat kuitenkin näkevälle yleisölle ilmeisiä, eikä siksi olisi perusteltua pimittää niitä kuvailutulkkauksesta.

Kouluttautuminen ja taustatyö

Syksyllä 2025 kattavin löytämämme yhdenvertaisen kuvailutulkkauksen koulutus on Royal Holloway Collegen ja Vocal Eyes -näkövammaisjärjestön yhdessä kehittämä maksullinen Creating Audio Description -verkkokurssi.²⁸⁸ Suosittelemme kuvailutulkeille lisäksi suomenkielisiä yhdenvertaisuuskoulutuksia osana ammatillista kehitystä, sillä vähemmistöistä käytettävät termit ovat hyvin kulttuurisidonnaisia. Yhdenvertaisuuskoulutuksia järjestävät esimerkiksi ammattiliitot ja järjestöt.

Jos kuvailutulkattavassa lähdetekstissä on kulttuurisia piirteitä, joita et tunne tai joita et osaa kuvailla sopivilla sanoilla, voit kysyä asiasta teoksen tekijöiltä tai etsiä tietoa kyseisen kulttuuriyhteisön tekemästä sisällöstä, kuten podcasteista, verkkosivuilta tai sosiaalisen median tileiltä. Myös järjestöt sekä yhdenvertaisuuskouluttajat ja -konsultit tarjoavat neuvontaa yhdenvertaisuusasioissa. Jos kuvailutulkattava teos käsittelee vahvasti tiettyä kulttuuria tai vähemmistöä, jota kuvailutulkki ei tunne henkilökohtaisesti, kannattaa harkita kyseiseen ryhmään kuuluvan konsultin palkkaamista mukaan kuvailutulkkausprosessiin tai tarvittaessa jopa kieltäytyä työstä, johon oma asiantuntemus ei riitä.

Kuvailutulkkauksessa on pohdittu, voisiko kuvailutulkkauksen yhteydessä käyttää samanlaista kääntäjän kommenttia kuin kirjallisuuden käännöksissä. Kääntäjän kommentissa pohditaan ja selitetään kääntäjän tekemiä valintoja ja avataan käännöstyön vaiheita. Kuvailutulkin kommentissa voisi siis kertoa

288 Royal Holloway, University of London & Vocal Eyes s.a. Creating Audio Description: Equality, Diversity, and Inclusion. Viitattu 11.2.2026.

esimerkiksi kuvailutulkin asemoitumisesta, kuvailutulkkaustryön vaiheista ja kuvailutulkkauspäätöksistä; esimerkiksi siitä, miten lähdemateriaali on vaikuttanut kuvailutulkkaukseen valittuun sävyyn tai sananvalintoihin. Kaikille kuvailutulkkauksen käyttäjille tällainen ei välttämättä olisi olennaista, joten kuvailutulkin kommentti voisi olla saatavilla erikseen niille, jotka haluavat siihen tutustua. Toisaalta kaikki taide on tulkinnallista, ja kuvailutulkkaukseen tuo teoksiin yhden lisäkerroksen tulkintaa, joten voi myös ajatella, että kuvailutulkkaukseen on lähtökohdaisesti tulkinnallista ja tekijänsä näkökulmasta tehtyä, eikä sitä tarvitse kertoa joka teoksen yhteydessä erikseen. Sen sijaan kuvailutulkki voi käyttää tulkintaa merkitseviä ilmauksia kohdissa, joissa kuvailu erityisesti perustuu hänen omiin näkemyksiinsä.

Ihmisten kuvailussa nousee esille myös sanastotyön merkitys: Ihmisistä käyttämämme sanat voivat olla myönteisiä, neutraaleja tai kielteisiä. Samoin niiden konnotaatiot eli mielleyhtymät ja sivumerkitykset. Esimerkiksi sanat *laiha*, *solakka*, *siro*, *hento*, *hintelä*, *hontelo*, ja *langanlaiha* tarkoittavat kaikki enemmän tai vähemmän hoikkaa, mutta herättävät eri mielleyhtymiä.²⁸⁹

Oletukset

Teemme jatkuvasti oletuksia muista ja tulkitsemme näkemäämme oman kokemuksen ja tietotaustamme perusteella. Kuvailun yleisissä ohjeissa kerroimme, että normaaliuden oletus auttaa kuvailuun sisällytettävien yksityiskohtien valinnassa. Ihmisten kuvailussa ”normaaliuden oletus” kuitenkin nivoutuu yhteen syrjivien normien kuten vammattomuusnormin ja valkoisuusnormin kanssa, joiden mukaan kaikki ovat vaaleaihoisia ja vammattomia, jos ei toisin mainita. Niinpä oletukset voivat kääntyä helposti ulossulkeviksi, perustua stereotypioihin tai vahvistaa niitä.

Kuvailutulkin tulee siis olla hyvin kriittinen sekä ulkonäkönormeja että omia oletuksiaan kohtaan kuvaillessaan ihmisiä. Sensitiiviseen työotteeseen kuuluu myös kysymys: ”Mistä tiedän tämän? Vai tiedänpö sittenkään?” Lisäksi kannattaa pohtia, satuttaako kuvailu jotakuta. Esimerkiksi muunsukupuolisen väärinsukupuolittaminen aiheuttaa vähemmistöstressiä, jonka on todettu vahingoittavan

²⁸⁹ Royal Holloway, University of London & Vocal Eyes s.a. [Creating Audio Description: Equality, Diversity, and Inclusion](#). Viitattu 11.2.2026.

hyvinvointia ja terveyttä.²⁹⁰ Yleisesti ottaen ei siis tulisi olettaa esimerkiksi kenenkään sukupuolta ulkoisten ominaisuuksien perusteella. Ja toisaalta teemme oletuksia jatkuvasti, kun suodatamme näkemäämme tietoa itsellemme loogisiksi kokonaisuuksiksi. Kuvailutulkin tehtävänä onkin päättää, kertooko hän kuvailutulkkauksen käyttäjälle oman oletuksensa vai ne piirteet, joihin mahdollisen oletuksen perustaa. Perinteisesti on ajateltu, että kuvailutulkkauksen päätarkoitus on tarjota näkövammaisille samat mahdollisuudet kuin näkeville tehdä omat johtopäätöksensä niiden tietojen perusteella, joita näkövammaiset saavat kuvailutulkkauksesta ja näkevät katsojat visuaalisista piirteistä. ”Kerro, mitä näet” -periaatteen mukaan tulisi siis kuvailla niitä piirteitä, joiden perusteella kuvailutulkki tekee johtopäätöksiä henkilön iästä ja sukupuolen ilmaisusta.

Esimerkki: Pekalla on pitkä parta ja punaiseksi maalatut huulet.
Liisan silmäkulmissa on uurteita.

Tällaisilla ratkaisuilla voi myös välttää vääriä oletuksia kuvailutulkattavien ihmisten identiteetistä. Toisaalta tulkintojen tekeminen (esimerkiksi *Liisa on iäkäs*) voi tiivistää kuvailutulkausta tiukkoihin aikaraameihin sopivaksi sekä vähentää kuulijoiden kognitiivista kuormitusta. Aiheesta tarvitaankin lisää vastaanotto-tutkimuksia, joissa selvitetään sitä, toimiiko semanttinen eli merkitysten kuvailutulkaus joissakin tilanteissa paremmin kuin tiukasti visuaalisissa piirteissä pitäytyvä kuvailu.²⁹¹ Aihe on herättänyt keskustelua myös siitä, jääkö esimerkiksi sukupuolen moninaisuus helposti piiloon, jos sitä ei sanoiteta selkeästi jollakin identiteettimääreellä (esimerkiksi *Pekka on muunsukupuolinen.*), vaan kuvaillaan vain visuaalisia sukupuolen ilmaisun keinoja. Jos kuvailutulkki päättää tuoda moninaisuuden näkyväksi käyttämällä tiettyä identiteettimäärettä, on silloinkin tärkeää kuvailla lisäksi visuaalisia piirteitä, jotta kuvailutulkaus todella tarjoaa käyttäjille visuaalista tietoa.

²⁹⁰ Jaskari, Onni & Anna Keski-Rahkonen 2021. Vähemmistöstressi uhkana seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen terveydelle. *Duodecim* 2021; 137: 1781–8

²⁹¹ Fresno Nazaret, Judit Castellà & Olga Soler-Vilageliu 2016. ‘What Should I Say?’ Tentative Criteria to Prioritize Information in the Audio Description of Film Characters. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.). *Researching Audio Description: New Approaches*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK.

Joskus oletukset voivat tulla esille myös epäsuorina mikroaggressioina. Sanat kuten *vaikka*, *siitä huolimatta*, *silti* ja *kuitenkin* liittävät kaksi lausetta yhteen niin, että yksi virke voi muuttaa, horjuttaa tai heikentää toisen merkitystä.

Esimerkki: Sven on urheilullinen, vaikka on pyörätuolissa.

Paremmiin: Sven on urheilullinen pyörätuolin käyttäjä.

Ensimmäisessä esimerkissä kuuluu piilo-oletus, ettei pyörätuolin käyttäjä voisi olla urheilullinen. Lisäksi siinä käytetään passiivisuutta viestivää ilmausta *on pyörätuolissa*, kun taas jälkimmäisessä esimerkissä ilmaus *pyörätuolin käyttäjä* viestii aktiivista toimijuutta. Jälkimmäisessä esimerkissä ei myöskään aseteta pyörätuolin käyttöä ja urheilullisuutta vastakkain *vaikka*-sanalla, kuten ensimmäisessä esimerkissä.²⁹²

Tuotantokohtaiset oletukset

Vaikka tiedostamattomia oletuksia kuuluu välttää, kuvailutulkin ei tietenkään tarvitse tai kannata kuvailla sellaista, mitä kuvailun kohteessa ei ole (ei esimerkiksi: ”Ryhmässä ei ole yhtään lasta.”). Yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti myös ihmisten normatiivisia tai ulkonäköihanteet täyttäviä piirteitä tulisi kuitenkin kuvailla siinä missä normista poikkeavia piirteitä. Ihmisten kuvailutulkkauksessa tasapainotellaankin näkyväksi ja näkymättömäksi tekemisen välillä: on tärkeää tehdä näkyväksi kuvailtavien ihmisten moninaisuus, mutta ei niin, että vain normeista poikkeavia piirteitä korostetaan, sillä silloin kuvailutulkkaus tulisi samalla vahvistaneeksi syrjiviä käsityksiä siitä, mikä on normaalia.

Esimerkki: Kuusi tyttöä tanssii energisin liikkein dancehall-koreografiaa. Toiset ovat vaaleaihoisia, toiset ruskeita tyttöjä. He ovat pukeutuneet mustaan ja pinkkiin.²⁹³

Kaikkien henkilöiden kaikkien piirteiden kuvailu johtaisi kuitenkin helposti liian pitkiin kuvailuihin. Yksi mahdollinen ratkaisu tähän on tuotantokohtaisten oletusten luominen ja sanoittaminen niin, että lähdetekstin tai siinä olevien ihmisten

²⁹² Royal Holloway, University of London & Vocal Eyes s.a. [Creating Audio Description: Equality, Diversity, and Inclusion](#). Viitattu 11.2.2026.

²⁹³ Yle Areena 2018. Hölmö nuori sydän. Ohjaaja: Selma Vilhunen. Tuotanto: Tuffi Films.

kuvailun alkaessa kerrotaan koko ryhmän yhteneväisistä ominaisuuksista. Näin luodaan oletus, joka kuuluu lähdetekstin omaan maailmaan sen sijaan, että kuvailutulkkaus perustuisi kuvailutulkin tai kuulijoiden oletuksiin ”normaaliudesta”. Myös ryhmän moninaisuutta voi kuvailla joiltakin osin, esimerkiksi: ”Esityksessä on sekä vammaisia että vammattomia tanssijoita.” Tällöin kuitenkin kerrottaisiin myös erikseen kuvailtavista yksittäisistä tanssijoista, onko heillä näkyviä vammoja vai ei.²⁹⁴

Tuotantokohtainen oletus on helpointa määrittää ennakkokuvailussa ennen näytelmän tai vaikkapa tanssiesityksen alkua. Videomateriaalissa aikaa on yleensä hyvin rajallisesti, ja siksi tuotantokohtaisen oletuksen määrittäminen kannattaa pyrkiä tekemään videon alussa hyvin napakasti. Se voi kuitenkin vähentää myöhempää kuvailun tarvetta, kun samoja piirteitä ei tarvitse kuvailla yksilökohtaisesti.

Esimerkiksi teatteriesityksen ennakkokuvailussa voidaan luoda oletus: ”Suurin osa näyttelijöistä on vaaleaihoisia.” Samoin jos suurin osa näyttelijöistä on ruskeita, se esitetään tuotantokohtaisena oletuksena, jolloin jokaisen näyttelijän tai roolihenkilön ihonväriä ei tarvitse kertoa yksitellen. Jos jälkimmäisessä tapauksessa mukana on yksittäinen tai muutama valkoinen näyttelijä, heidän ihonväriä mainitaan erikseen. Jos näyttelijäkaarti ei ole ihonväriltään yhtenäinen, tulee kuitenkin kuvailla kaikkien näyttelijöiden ihonväri eikä pelkästään heitä, jotka poikkeavat valkoisuusnormista. Samanlaisia tuotantokohtaisia oletuksia voi sanoittaa myös muista piirteistä, kuten vammaisuudesta tai vammattomuudesta, sukupuolesta, kehojen koosta tai iästä.²⁹⁵

”Moninainen” ei kuitenkaan itsessään riitä kuvailuksi, vaan tuotantokohtaisessa oletuksessa tulee kertoa millä tavalla moninaisuus näkyy tekijäryhmässä.

294 Hutchinson Rachel, Hannah Thompson & Matthew Cock 2020. Describing Diversity: An exploration of the description of human characteristics and appearance within the practice of theatre audio description. Viitattu 11.2.2026.

295 Hutchinson Rachel, Hannah Thompson & Matthew Cock 2020. Describing Diversity: An exploration of the description of human characteristics and appearance within the practice of theatre audio description. Viitattu 11.2.2026; Royal Holloway, University of London & Vocal Eyes s.a. Creating Audio Description: Equality, Diversity, and Inclusion. Viitattu 11.2.2026.

- Esimerkki 1:** Näyttelijäkaarti on sukupuoleltaan ja ihonväreiltään moninainen. Suurin osa on hoikkia ja vammattomia.
- Esimerkki 2:** Tehtaan työntekijöillä on harmaat, löysät vaatteet. Drag-ryhmän vaatteet ovat kirkasvärisiä, tyköistuvia ja kimaltelevia, ja heillä on voimakkaat meikit. Kaikki näyttelijät ovat vaaleaihoisia, eikä heillä ole näkyviä vammoja.
- Esimerkki 3:** Kaikki näyttelijät ovat BIPOC-naisia, joiden kulttuuritaustat ovat Ison-Britannian lisäksi Karibialla, Länsi-Afrikassa ja eri puolilla Aasiaa. Jokaisen roolihenkilön asu heijastelee näyttelijän kulttuuritaustaa. Asujen monenlaiset värit, kankaat ja kuosit luovat lavalle vivahteikkaan kokonaisuuden.

Esimerkki 1 perustuu Netflixin Sex Education -sarjaan ja esimerkki 2 Oulun teatterin Kinky Boots -näytelmän traileriin. Esimerkki 3 puolestaan pohjautuu aiemmin käsiteltyyn *Richard II* -näytelmään. Siinä kulttuuritaustoista on mainittu maan tarkkuudella vain Iso-Britannia, missä näytelmä toteutettiin, ja muista taustoista laajempia alueita, jotta välttyttäisiin listaamasta pitkästi eri maita, joissa näyttelijöillä on juuria. Näyttelijöistä ja roolihenkilöistä kertovien oletusten jälkeen olisi luontevaa jatkaa esimerkiksi muun visuaalisen maailman kuvailuun yleisellä tasolla.

Moninaisuuden sensitiivinen kuvailu

Asioita, jotka eivät näy yksiselitteisesti ulospäin ja joita ei kannata arvailla, jos niitä ei tiedä, ovat ainakin sukupuoli, lääketieteelliset diagnoosit ja kansallisuus tai alkuperä. Myös ikä voi olla tällainen asia. Kuvailutulkki voi ottaa selvää näistä piirteistä esimerkiksi käsikirjoituksesta, taideteoksen teostiedoista, tekijältä itseltään tai kysymällä näyttelijöiltä, mitä heidän roolihenkilöidensä sukupuoli ja ikä ovat. Puhumme ihonvärin, sukupuolen, erilaisten kehojen ja iän kuvailusta enemmän seuraavissa alaluvuissa.

Ihonväri ja muut rodullistetut piirteet

Tietolaatikko:

Rodullistaminen ja rasismi

Rodullistaminen on prosessi, jossa ihminen luokitellaan erilaisten piirteiden, kuten ihonvärin, valtaväestöstä poikkeavan nimen, näkyvien uskonto- ja kulttuuripiirteiden sekä kielen perusteella keinotekoisesti luotuun ryhmään²⁹⁶. Myös valkoisiksi luokitellut ihmiset ovat rodullistettuja, vaikkakin eri tavoin ja erilaisin seurauksin kuin muut²⁹⁷. Tieteellisen nykykäsityksen mukaan rotua ei ole olemassa biologisena kategoriana, mutta sosiaalisena luokkana ja rakennelmana se on kiistämätön tosiasia, joka vaikuttaa ihmisten arkeen ja elämään sekä mahdollisuuksiin ja osallisuuteen yhteiskunnassa (Puuronen, 2011 Hubaran, 2020 mukaan). Siksi kirjoitamme tässä tekstissä ”rodusta” lainausmerkeissä tai ”niin sanotusta rodusta” Hubaraa mukaillen.

Sanan *ruskea* on käsitteellistänyt suomalaisessa julkisessa keskustelussa Koko Hubara, joka tarkoittaa ruskealla ihmisellä henkilöä, joka ei tule

²⁹⁶ Hubara Shirley Meital Koko 2020. Helsingin yliopiston sosiaalityön opetus kriittisen rotuteorian näkökulmasta: teemoittleva sisällönanalyysi. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

²⁹⁷ Rastas, Anna & Sanna Poelman 2021. Suomalaisen sosiologian värisokea piste. *Sosiologia*, 58(1).

kohdelluksi valkoisena ja/tai valtaväestöön kuuluvana suomalaisena, vaan tulee rodullistetuksi Suomen kontekstissa esimerkiksi ”ulkomaa-laiseksi”, ”maahanmuuttajaksi”, ”tummaihoiseksi”, ”monikulttuuriseksi” tai ”puoliksi suomalaiseksi”.²⁹⁸ Sanaa käytetään siis eräänlaisena katto-käsitteenä sen lisäksi, että sillä kuvataan ihonväriä.

Viime vuosina käsitteet *musta*, *ruskea*, *POC* (englannista: *People of Color*) ja *BIPOC* (englannista: *Black, Indigenous, and People of Color*) samoin kuin *valkoisuus* ovat yleistyneet rodullistettuihin vähemmistöihin identifioivien keskuudessa Suomessa, vaikka ihonväriin keskittyminen ja erilaiset rotuun viittaavat sanat koetaan osittain myös ongelmallisiksi.²⁹⁹

Muita yleisiä määreitä Suomessa ovat muun muassa *afrosuomalainen* eli suomalainen henkilö, jolla on sukujuuria Afrikassa, ja *mixed-suomalainen* eli henkilö, joka elää usean niin sanotun rodun vaikutuspiirissä. Mixed-suomalaiselle ei ole yhtä tiettyä määritelmää, mutta monille mixed-suomalaisille on yhteistä se, että vanhemmat ovat kahta eri ”rotua”.³⁰⁰ *Musta* puolestaan tarkoittaa yleensä afrikkalaistaustaista henkilöä, useimmiten Saharan eteläpuolisesta Afrikasta. Kaikki afrikkalaistaustaiset henkilöt eivät kuitenkaan pidä itseään mustana, ja tässäkin tulee kunnioittaa henkilön itsemäärittelyoikeutta.

Rasismilla tarkoitetaan oletetun ihmisryhmän arvottamista esimerkiksi etnisen alkuperän, ihonvärin, kulttuurin, kansalaisuuden, uskonnon tai äidinkielen perusteella alempiarvoiseksi johonkin toiseen ryhmään verrattuna. Se perustuu valtahierarkiaan, jonka mukaan valkoinen ”rotu” on parempi kuin muut. Rasismi voi näkyä sekä yksilöiden käytöksessä ja ajatuksissa että yhteiskunnan rakenteissa, jotka perustuvat tahallisiin tai tahattomiin ennakkoluuloihin ja vierauden pelkoon. Rasismi on myös

298 Hubara Shirley Meital Koko 2020. Helsingin yliopiston sosiaalityön opetus kriittisen rotuteorian näkökulmasta : teemoitteleva sisällönanalyysi. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

299 Rastas 2019, Rastaan & Poelmanin 2021 mukaan. Rastas, Anna & Sanna Poelman 2021. Suomalaisen sosiologian värisokea piste. *Sociologia*, 58(1).

300 Fem-R ry 2025. Sanasto. Viitattu 21.11.2025; Jäske Alice, Priska Niemi-Sampan & Janina Waenthongkham 2022. *Mixed: Suomalaista elämää kulttuurien risteymässä*. Helsinki: Kosmos

järjestelmä, jossa politiikka, institutionaaliset käytännöt, kulttuuri ja muut normit ylläpitävät eriarvoisuutta.³⁰¹

Rodullistamisen ja rasismien tutkimus muun muassa sosiologiassa jatkuu, ja sitä myötä suomenkielinen rodullistamiseen liittyvä sanasto kehittyy jatkuvasti. Kuten tutkija Anna Rastas on todennut: ”Lopullista totuutta ei kannata etsiä, koska rasismiin liittyvät asiat ja keskustelu ovat koko ajan muutoksessa.”³⁰²

Ihmisen niin sanottua rotua, kansalaisuutta, etnisyyttä tai alkuperää ei näe varmuudella päällepäin, eikä sitä kannata lähteä arvailemaan. Ihonväri taas on asia, joka näkyy päällepäin ja joka kuuluu ihmisten kuvailuun – myös valkoisten ihmisten ihonvärin kuvailu, niin ettei kuvailutulkkauksessa vahvistettaisi *valkoisuusnormia* eli oletusta siitä, että kaikki ovat valkoisia, ellei toisin mainita.

Monissa kansainvälisissä oppaissa pitäydytään ehdottamasta mitään ihonvärin kuvailuun liittyviä termejä kuvailutulkkiin käyttöön niiden muuttuvan luonteen takia. Suomessa julkinen keskustelu ihonväristä on kuitenkin ollut pitkään niin vähäistä, että asiallista sanastoa aiheesta vaikuttaa olevan hyvin vaikeaa löytää ainakaan verkosta. Siksi kerromme tässä syksyllä 2025 hyväksi todetuista tavoista kuvailla ihonväriä, vaikka sanasto voi muuttua hyvin nopeasti. Olemme konsultoineet tässä luvussa kirjailija Koko Hubaraa Ruskeat tytöt -kollektiivista varmistaaksemme, ettemme valkoisina tutkijoina sanoittaisi väärin asioita, jotka koskevat yhteisöjä, joihin emme itse kuulu. Kuvailutulkin omalla vastuulla on pysyä ajan tasalla yhdenvertaisuusaiheissa ja oppia, millaisia mielleyhtymiä eri termeihin liittyy ja miksi. Lisäinspiraatiota kuvailutulkkaussanastoon voi myös hakea muunkielisistä antirasistisista lähteistä, kunhan huomioi ihonvärien kuvailuun liittyvät kieli- ja kulttuurierot.³⁰³

301 Mixed Finns ry 2022. [Opas antirasistisempaan koulutusjärjestelmään](#). Viitattu 12.12.2025.

302 Jäske Alice, Priska Niemi-Sampan & Janina Waenthongkham 2022. *Mixed: Suomalaista elämää kulttuurien risteymässä*. Helsinki: Kosmos.

303 Esimerkiksi [Writing with Color -blogissa](#) on kirjailijoille suunnattu todella kattava tietopaketti tavoista kuvailla ihonvärejä englanniksi.

Kuvaile ihonväriä värisävynä, jonka näet:

- punakka
- ruskea; ruskeaihoinen
- tummanruskea; tummanruskeaihoinen
- vaaleanruskea; vaaleanruskeaihoinen
- valkoinen; valkoihoinen
- vaalea; vaaleaihoinen

Yllä olevista termeistä *valkoinen* ja *ruskea* ovat tällä hetkellä hyväksyttäviä tapoja puhua ihon värisävyn lisäksi myös ihmisestä itsestään ja hänen niin sanotusta rodustaan. Vältä kuitenkin väärin rodullistamista: vaikka jonkun iho on vaalea, ei hän välttämättä ole niin sanotulta rodultaan valkoinen. Esimerkiksi saamelaisiin kohdistuu etnistä syrjintää, joka ei perustu ihonväriin. *Musta* puolestaan on suomenkielisessä kontekstissa ristiriitainen termi, johon jotkut identifioituvat täälläkin, mutta jota toiset eivät toivo käytettävän itsestään. Sanalla *musta* tarkoitetaan yleensä afrikkalaistaustaista henkilöä, ei niinkään ihon värisävyä. Tyypillisimmin sillä viitataan ihmiseen, jolla on juuria Saharan eteläpuolisessa Afrikassa. Sanaa *mustaihoinen* ei juurikaan nykyään käytetä. Hyvin harvan iho onkaan väriltään kirjaimellisesti musta, eli useimmiten kyse on syvän tummanruskeasta ihosta. Antirasistisessa kontekstissa erotellaan usein mustien ja ruskeiden ihmisten kokemuksia siksi, että rasismi toimii useimmiten niin, että mitä tummempi iho, sitä enemmän joutuu kärsimään ennakkoluuloista ja syrjinnästä. Kuvailutulkin tulee siis olla tarkkana sen suhteen, kertooko kuvailutulkkeessa ihon värisävystä vai myös niin sanotusta rodusta.³⁰⁴

Vältä myös ihonvärin tai muiden piirteiden rinnastamista ruoka-aineisiin (esimerkiksi *suklaanruskea*, *mantelinmuotoiset silmät*), sillä ruokavertaukset liittyvät usein rodulliseen fetisointiin, jossa ihminen nähdään seksuaalisena objektina hänen etnisyyteen, ihonväriin tai uskontoonsa liittyvien stereotyyppien kautta.³⁰⁵ Myös muita loukkaavia termejä tulee välttää, vaikka niitä käytettäisiinkin

³⁰⁴ Hubara Koko, kirjailija, Ruskeat tytöt -kollektiivi. Henkilökohtainen tiedonanto 2.2.2026.

³⁰⁵ Nuorten mielenterveysseura - Yeesi ry 2025. [Eksotisointi](#). Viitattu 6.10.2025; Singh, Rebecca 2021. Best Practice: [Anti Racist Audio Description](#). Viitattu 6.10.2025; Writing with Color 2014. [Writing with Color: Description Guide. Skin Colour, Part I: POC & Food Comparisons](#). Mod Colette. Viitattu 6.10.2025.

yleisesti. Jos et tiedä, mitkä nimitykset ovat loukkaavia, konsultoi antirasismien asiantuntijoita.

Kuva 4. Kaksi ihmistä sohvalla.

Esimerkki: Kaksi lihavaa ihmistä istuu sohvalla ja katsoo toisiaan. Molemmilla on lyhyet hiukset, suuret silmälasit ja nenärenkaat. Vasemmanpuoleinen henkilö on ruskeaihoinen ja hänellä on hyvin lyhyet liilat kiharat. Hän hymyilee ja elehtii käsillään. Oikeanpuoleinen on hyvin vaaleaihoinen henkilö, jolla on mustat, sivulle kammatut lyhyet hiukset ja päällään musta mekko. Kuvan oikeassa laidassa näkyy osa kolmannesta sohvalla istuvasta henkilöstä.

Tässä kuvailussa harkitsimme sen sanoittamista, että vasemmanpuoleinen henkilö on naisoletettu ja oikeanpuoleinen mahdollisesti muunsukupuolinen, mutta kuvailutulkkauskonsultti Riikka Hännisen mukaan ilmaisu

muunsukupuolisolettettu saattaisi herättää vain enemmän kysymyksiä sen sijaan, että se välittäisi tietoa siitä, mitä kuvassa näkyy. Siksi päätimme olla olettamatta kummankaan sukupuolta. Tätä kysymystä käsittelemme enemmän sukupuolen ja sateenkaarevuuden ilmaisun kuvailua käsittelevässä alaluvussa.

Ihonvärin lisäksi muita rodullistettuja piirteitä ovat muun muassa kasvojen piirteet (esimerkiksi matalat tai korkeat poskipäät), silmien ja nenän muoto, huulten paksuus tai ohuus ja hiukset. Näidenkin piirteiden kuvailussa tulisi pyrkiä tasavertaisuuteen niin, että sekä kohdetekstissä esiintyvien valkoisten että ruskeiden ihmisten vastaaviin piirteisiin kiinnitetään suunnilleen yhtä paljon huomiota.

Representaation kannalta myös hiusten kuvailu voi olla hyvinkin tärkeää, sillä ne ovat monelle iso osa identiteettiä. Hiusten kuvailussa on hyvä huomioida, että *afrohiuksista* puhutaan, jos on kyse ihmisestä, jolla on sukujuuria Afrikassa. Muutoin puhutaan kiharista hiuksista, ei afrosta. Kiharien hiusten kuvailussa olennaisia ovat myös erilaiset letitykset, kuten *boxbraid*- ja *cornrow*-letit (päänmyötäiset letit). Kiharoita voi kuvailla sanoilla kuten *tiivit*, *pienet*, *pehmeät*, *loivat*.

Älä oleta kenenkään kansallisuutta ulkonäön perusteella. Tämä on tärkeää, sillä lausunnot kuten *näyttää kiinalaiselta* tai *näyttää aasialaiselta* sisältävät oletuksen, että tietyn maan tai maanosan kansalaiset näyttävät tietynlaiselta. Jotkin piirteet ovat toki yleisempiä tietyissä maanosissa kuin toisissa, mutta maanosien ja maiden sisällä on niin paljon vaihtelua ihmisten piirteissä, ettei pelkkä kansalaisuuden tai etenkin maanosan maininta olisi riittävän kuvailevaa. Lisäksi aiheeseen liittyy hyvin yleinen syrjivä oletus siitä, että ollakseen suomalainen tai eurooppalainen ihmisen täytyy näyttää tietynlaiselta, useimmiten valkoisuusnormin mukaiselta. Oletus sulkee ulos suomalaisuuden piiristä kaikki, jotka eivät sovi valkoisuusnormiin, eli toisin sanoen toiseuttaa esimerkiksi ruskeat suomalaiset, jotka ovat syntyneet Suomessa tai muuttaneet tänne muualta – ja siten vahvistaa ihonväriin ja rodullistettuihin ulkonäön piirteisiin kohdistuvia stereotypioita ja syrjintää. Näiden oletusten takia BIPOC-suomalaisilta esimerkiksi kysellään jatkuvasti, mistä he ovat ”oikeasti” kotoisin, eli kyseenalaistetaan heidän kuulumisensa suomalaisuuden piiriin. Kansalaisuuden, alkuperän tai etnisyyden oletamisen sijaan kuvailutulkki voi miettiä, mihin piirteisiin mahdollinen oletus perustuu, ja kuvailla niitä.

Jos kuvailtavan henkilön alkuperä tai identiteetti on kuvailutulkin tiedossa, sen voi kuitenkin mainita kuvailussa. Jos taas lähdetekstin tekijän, esimerkiksi käsi-
kirjoittajan tai valokuvaajan, alkuperä on olennainen teoksen kannalta, sen voi
mainita laajennetussa kuvailussa tai ennakkokuvailussa.

Varsinkin kuvailutulkkauksen kääntämisessä kielestä toiseen on hyvä olla
tietoinen siitä, että esimerkiksi Yhdysvalloissa on huomattavasti yleisempää
puhua sosiaalisesta rodusta (*Asian, Black, Chinese-American, White...*) kuin
Suomessa. Vieraskielisissä kuvailutulkkeissakin saatetaan siis kuvailla ihmisen
ulkonäköä tämän alkuperän tai rodun kautta. Tällöin on kuitenkin toivottavaa,
että kuvailutulkki todella tietää kuvailtavan henkilön alkuperän sen olettamisen
sijaan. Toinen huomioitava asia on, että vaikka englanniksi *people of colour* on
hyvin yleinen ja hyväksytty kattokäsite ruskeille ihmisille, suomeksi ei nykyään
puhuta ”värillisistä” ihmisistä. ”Väriäinen” on tullut suomen kieleen käännöksenä
englannin sanasta *coloured*, jota on käytetty rasistisena terminä rotuerottelun
aikana rajaamaan, mitkä tilat olivat vain valkoisille ja mitkä vain ruskeille ihmi-
sille. Suomen kielessä lähimpiä *people of colouria* vastaavia kattotermejä ovat
ruskeat ihmiset, mustat ja ruskeat ihmiset, POCit tai BIPOCit.

Sukupuolen ja sateenkaarevuuden ilmaisu

Tietolaatikko: Sateenkaarisanastoa

Sukupuoli on erilaisista geneettisistä, kehityksellisistä, hormonaalisista, fysiologisista, psykologisista, sosiaalisista ja kulttuurisista ominaisuuksista koostuva jatkumo.³⁰⁶ Sukupuoli on sisäinen ominaisuus, joka ei näy ulospäin.

Sukupuolen ilmaisulla puolestaan tarkoitetaan erilaisia ilmaisun tapoja, jotka ovat kulttuurissamme sukupuolittuneita. Sukupuolen ilmaisu

306 Seta ry 2025a. Sukupuolen moninaisuus. Viitattu 18.8.2025.

sisältää kaiken yksilön toiminnan ja käyttäytymisen, jolla hän ilmaisee itselleen ja muille olevansa nainen, mies tai jotain muuta. Näitä ilmaisun tapoja, jotka ovat kulttuurissamme sukupuolittuneita, ovat esimerkiksi vaatetus, muu ulkonäkö, puhetyyli, ilmeet ja eleet.³⁰⁷

Sateenkaarevuus tarkoittaa seksuaali- tai sukupuolivähemmistöihin (tai molempiin) kuulumista. Se on kattokäsite, joka ei tarkenna, mikä esimerkiksi *sateenkaarevan* ihmisen sukupuoli tai seksuaalinen suuntautuminen on. Sateenkaarevuuden kautta voi määritellä monia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyviä asioita: esimerkiksi sateenkaarevat nuoret, sateenkaariperhe, sateenkaareva kulttuuri.³⁰⁸ Usein käytetään myös englannista tulleita termejä queer tai lhbtq+, jonka kirjaimet viittaavat eri seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin (lesbot, homot, biseksuaalit, transsukupuoliset, intersukupuoliset, queerit ja aseksuaalit sekä aromanttiset) ja plus-merkki niihin ryhmiin, joita kirjainyhdistelmä ei nimeltä mainitse.³⁰⁹

Feminiinisyys ja *maskuliinisuus* ovat kumpikin joukko käytökseen, ulkoiseen olemukseen ja luonteeseen liittyviä piirteitä, joiden määrittely on sekä yksilöllistä että kulttuuriin sidottua, osittain myös melko mielivaltaista. Valtakulttuuristen sukupuolinnormien mukaan feminiinisenä pidetään esimerkiksi kauneuteen panostamista, meikkaamista sekä ulkoisen olemuksen siroutta tai pehmeyttä, maskuliinisenä esimerkiksi ulkoisen olemuksen lihaksikkuutta tai partaa ja pukeutumisessa hillittyjä neutraaleja värejä.³¹⁰

Sateenkaarikulttuurissa on valtakulttuuria moninaisempaa se, mitä pidetään feminiinisenä tai maskuliinisenä. Joillekin sateenkaari-ihmisille ja transihmisille on tärkeää sukupuoli-ilmaisussaan vastata sukupuolinor-

307 Seta ry 2025a. Sukupuolen moninaisuus. Viitattu 18.8.2025.

308 Seta ry & Etelä-Suomen alueellinen etnisten suhteiden neuvottelukunta (Etno) 2023. Meistä-oppimateriaali. Viitattu 20.8.2025.

309 Seta ry. 2025. Sateenkaarikulttuuri. Viitattu 4.11.2025

310 Seta ry 2025a. Sukupuolen moninaisuus. Viitattu 18.8.2025.

meja tai -ihanteita. Toisaalta sateenkaarikulttuurissa feminiinisyyttä ei yhdistetä vain naisiin tai maskuliinisuutta vain miehiin. Lisäksi moni haluaa ilmaista feminiinisyyttään ja maskuliinisuuttaan yhtä aikaa tai vaihdellen. Jotkut haluavat ilmaista montaa eri sukupuolta yhtä aikaa tai häivyttää sukupuolta ilmaisustaan. Joillakin taas on ei-binäärinen sukupuoli-identiteetti eli he ovat esimerkiksi muunsukupuolisia tai sukupuoleettomia ja saattavat pyrkiä ilmaisemaan tätä. Jotkut puolestaan haluavat leikitellä sukupuolella tai ylikorostaa sitä osoittaakseen, että sukupuoli on performatiivista eli sitä “esitetään” esimerkiksi ulkonäön, käyttäytymisen ja kiinnostuksen kohteiden kautta toistamalla tiettyjä sukupuoliyppillisiä ominaisuuksia.³¹¹

Transsukupuolisen ihmisen sukupuoli-identiteetti ei vastaa hänelle syntymässä määritettyä sukupuolta. Esimerkiksi *transnainen* on nainen, joka on syntymässä määritetty pojaksi, mutta on sukupuoli-identiteetiltään nainen. Syntymässä pojaksi määritetty nainen voi viitata itseensä *naisena*, *transnaisena* tai *transtaustaisena naisena*. Transnaiset ovat siis naisia ja transmiehet miehiä, eli transtaustaa ei ole aina pakko sanoittaa.

Transvestiitti puolestaan on henkilö, joka tuntee tarvetta ilmaista eläytymällä, pukeutumalla tai laittautumalla jotain toista sukupuolta kuin mikä hänelle on syntymässä määritetty. Hän on kuitenkin usein tyytyväinen syntymässä määritettyyn sukupuoleensa, toisin kuin transsukupuoliset henkilöt. Transvestiitille on tärkeää, että hänet kohdataan siinä sukupuolella, jota hän kulloinkin ilmentää.

Cissukupuolisen ihmisen sukupuoli-identiteetti vastaa hänelle syntymässä määritettyä sukupuolta. Esimerkiksi *cismies* on syntymässä määritetty pojaksi. Sanat cis ja trans ovat tulleet latinasta, jossa niillä on merkitys “tällä puolen” (cis) ja “toisella puolen” tai “ylittäen” (trans).

311 Huuska Maarit, erityisasiantuntija, Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus. Henkilökohtainen tiedonanto 18.12.2025.

Ei-binäärinen puolestaan on henkilö, jonka sukupuoli-identiteetti ei sovi käsitykseen, jonka mukaan sukupuoli olisi vain kaksi. Hän voi olla esimerkiksi *muunsukupuolinen* tai *sukupuoleton*.

Setan sateenkaarisanastosta löytyy todella kattavasti sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuuteen liittyvää termistöä sekä yleiskielellä että selkokielellä.³¹²

Sateenkaarevuus on Suomessakin luokiteltu rikolliseksi ja sairaaksi vielä 1990-luvun loppupuolelle asti (transvestisuus jopa vuoteen 2011 asti³¹³), minkä takia ennakkoluulot ja stereotypiat sateenkaari-ihmisiä kohtaan ovat edelleen vahvoja.³¹⁴ Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kohdistuu paljon syrjintää, ja väärinsukupuolittaminen on merkittävä kroonisen vähemmistöstressin aiheuttaja.³¹⁵ Väärinsukupuolittaminen tarkoittaa sitä, että oletetaan henkilön sukupuoli väärin ja sen perusteella puhutellaan tai tässä tapauksessa kuvaillaan häntä väärän sukupuolen perusteella – esimerkiksi trans- ja muunsukupuolisia saatetaan puhutella syntymässä määritetyn sukupuolen mukaisesti.

Hyvin usein sukupuoli on ensimmäisiä piirteitä, mitä kuvailtavasta henkilöstä mainitaan: esimerkiksi *vaaleahiuksinen nainen*, *tummapartainen mies*. Tällaisia kuvailuja varten suosittelimme aina varmentamaan kuvailtavan henkilön sukupuolen joko julkisista lähteistä, henkilöltä itseltään, lähdetekstin teostiedoista tai esimerkiksi elokuvan käsikirjoituksesta. Esimerkiksi Näyttelijäliiton näyttelijä-hakupalvelussa kerrotaan näyttelijöiden sukupuoli.³¹⁶

Kuten aiemmin totesimme, näyttelijöitä voi kuvailussa huolettaa muun muassa harhaanjohtava tai ylikorostava sukupuoli ja sukupuoli-ilmaisun kuvailu sekä

312 Seta ry. s.a. [Sateenkaarisanasto](#). Viitattu 4.11.2025

313 Seta ry 2025. [Sateenkaarihistoria Suomessa](#). Viitattu 8.8.2025.

314 Seta ry & Etelä-Suomen alueellinen etnisten suhteiden neuvottelukunta (Etno) 2023. [Meistä-oppi-materiaali](#). Viitattu 20.8.2025.

315 Jaskari, Onni & Anna Keski-Rahkonen 2021. Vähemmistöstressi uhkana seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöjen terveydelle. *Duodecim* 2021; 137: 1781–8

316 Näyttelijäliitto – Skådespelarförbundet ry: [Näyttelijähaku](#). Viitattu 26.1.2026

mahdollinen piilossa olevan sukupuoli-identiteetin paljastaminen.³¹⁷ Jos kuvailtava henkilö on esimerkiksi transsukupuolinen, tulee huomioida se, puhuuko hän siitä itse avoimesti. Transtaustaa ei pidä korostaa, jos ihminen itse toivoo, että hänestä puhutaan yksinkertaisesti naisena, miehenä tai muunsukupuolisena.

Jos kuvailtavan henkilön sukupuoli ei ole tiedossa, voi kuvailutulkki harkita, miten toimii. Jos ihminen itse korostaa omaa sukupuoli-ilmaisuaan, on arvostavaa kertoa siitä. Esimerkiksi jos jollakulla on hyvin feminiininen tyyli ja on selkeästi panostanut siihen, tai jos joku vaikuttaa androgyyniltä eli sekoittaa tyyliinsä sekä feminiinisenä että maskuliinisena nähtäviä piirteitä, voi henkilön identiteetin ja representaation kannalta olla tärkeää kertoa se kuvailussa. Mikäli sukupuoli oletusta ei voi varmentaa, kuvailutulkkeessa on hyvä mahdollisuuksien mukaan mainita, että kyse on nimenomaan oletuksesta. Tällöin on kuitenkin hyvä huomioida sukupuolen ilmaisun moninaisuus, eikä olettaa pelkästään mies- tai naissukupuolta. Jos siis puhutaan *miesoletetuista* ja *naisoletetuista*, tulee myös miettiä, onko joku vaikkapa *queer-oletettu* tai vaikuttaako joku *muunsukupuoliselta* tai *androgyyniltä*. Oletuksen lisäksi tulee myös kertoa ne visuaaliset piirteet, joilla oletuksen perustele – niin cissukupuolisia miehiä ja naisia kuin sukupuolivähemmistöihin kuuluvia kuvailtaessa.

Toisaalta kuvailutulkkauksessa käytettävän sanaston ei pidä aiheuttaa hämmennystä, jota voi syntyä siitä, jos käyttäjille tuntemattomia termejä käytetään ilman selityksiä. Oletusten sanoittaminen yllä mainitulla tavalla voi helposti herättää kysymyksiä siitä, miksi näin oletetaan ja mitkä näköhavainnot oletuksen perustana ovat. Siksi *-oletettu*-termit (*androgyynioletettu*, *miesoletettu*) eivät välttämättä autakaan kuvailutulkkia selittämään, keitä kuvassa on, ja turvallisin vaihtoehto voikin olla se, että pidättäytyy kokonaan sukupuolittamasta ihmisiä, joiden sukupuolta ei tiedä. Sen sijaan voi puhua *ihmisestä* tai *henkilöstä* tai käyttää muita sukupuolineutraaleja määreitä (kuten *nuoret*, *yleisö*, *asiakas*, *matkustaja*...). Näin teimme kuvan 4 esimerkkikuvailussa (joka toistetaan alla olennaisilta osin), kun emme tienneet kuvailtavien henkilöiden sukupuolta. Lisäksi voi kuvailla visuaalisia piirteitä, joilla henkilö mahdollisesti ilmaisee sukupuoltaan: kuvan 4 esimerkissä lyhyet hiukset, nenärenkaat, hiustyyli ja pukeutuminen ovat kaikki

317 Royal Holloway, University of London & Vocal Eyes s.a. Creating Audio Description: Equality, Diversity, and Inclusion. Viitattu 11.2.2026.

mahdollisia sukupuoli-ilmaisun välineitä, joista kerromme alla lisää. Alemmassa esimerkissä puolestaan viikset, mekko ja korkokengät ovat kaikki sukupuoli-ilmaisun keinoja.³¹⁸

Esimerkki (kuvasta 4):

Kaksi lihavaa ihmistä istuu sohvalla ja katsoo toisiaan. Molemmilla on lyhyet hiukset, suuret silmälasit ja nenärenkaat. Vasemmanpuoleinen henkilö on ruskeaihoinen ja hänellä on hyvien lyhyet liilat kiharat. Hän hymyilee ja elehtii käsillään. Oikeanpuoleinen on hyvin vaaleaihoinen henkilö, jolla on mustat, sivulle kammatut lyhyet hiukset ja päällään musta mekko.

Esimerkki: Piirroskuvassa on valkoihoinen transvestiitti eli henkilö, jolla on tarve ilmaista kahta sukupuolta. Hänellä on viikset ja hän on pukeutunut polvipituisen punaiseen mekkoon ja korkokenkiin.

On myös hyvä muistaa, että sukupuolia on enemmän kuin kaksi, ja huomioida tämä sananvalinnoissa: sen sijaan, että puhuttaisiin “molemmista” tai “vastakaisista” sukupuolista, puhutaan *kaikista sukupuolista* tai *eri sukupuolista*. Tämä voi olla olennaista esimerkiksi tuotantokohtaisen oletuksen määrittelyssä tai väkijoukkoja kuvaaillessa.

Esimerkki: Paikalla on kaikkia sukupuolia, suurimmaksi osaksi valkoisia ihmisiä, keskimäärin melko värikkäästi pukeutuneita.

Sateenkaarikulttuurin visuaaliseen koodistoon kuuluu monenlaisia symboleita, joita käytetään ilmaisemaan omaa identiteettiä ja sateenkaarikulttuuriin kuulumista. Joskus niillä ilmaistaan myös liittolaisuutta eli sitä, että on sateenkaareville ihmisille turvallinen ihminen, vaikkei itse välttämättä kuulu vähemmistöön. Nämä

318 Hänninen Riikka, kuvailutulkkauskonsultti, henkilökohtainen tiedonanto 2.2.2026.

pienet merkit voivatkin olla olennainen osa lähdetekstissä esiintyvien henkilöiden identiteettiä ja sateenkaarevien ihmisten representaatiota. Tunnetuimpia koodeja ovat sateenkaaren värit, eri sukupuoli- ja seksuaali-identiteettien omat liput ja niiden väriyhdistelmät (esimerkiksi translipun vaaleansininen, vaaleanpunainen ja valkoinen), sukupuolinnormeja venyttävä pukeutuminen ja hiustyyli sekä tunnettujen sukupuolisymbolien muunnelmät. Lippujen väriyhdistelmiä saatetaan käyttää monin tavoin vaatteissa tai asusteissa visuaalisina vihjeinä omasta identiteetistä. Mahdollisesti vähemmän tunnettuja symboleita ovat vaaleanpunainen kolmio, vihreät neilikat, Blåhaj-pehmolelu transsymbolina ja musta sormus keskisormessa tai kakkupala-emoji viestimässä aseksuaalisuudesta.³¹⁹

Mitään yhtenäistä “sateenkaarevaa tyyliä” ei kuitenkaan ole, ja usein visuaalisista vihjeistä luodaan aina uusia, yksilöllisiä yhdistelmiä. Esimerkiksi epäsymmetriset tai siniset hiukset voivat olla pelkkä esteettinen valinta tai merkki esimerkiksi biseksuaalisuudesta tai ei-binäärisyydestä, jolloin ne usein yhdistyvät muihinkin visuaalisiin vihjeisiin. Jos et ole varma jonkin piirteen mahdollisesta merkityksestä, kysy siitä kuvailtavalta henkilöltä tai teoksen tekijöiltä. Jos kysyminen ei ole mahdollista, voit silti kuvailla symbolia ilman sen merkityksen avaamista (*Hänellä on musta sormus keskisormessa.*). Itse sateenkaarikulttuurista tuntevat kuvailutulkkauksen käyttäjät saavat näin mahdollisuuden tehdä omat johtopäätöksensä. Kuvailemalla tällaisia visuaalisia koodeja kuvailutulkkauksessa voidaan ylipäättään mahdollistaa näkövammaisillekin ihmisille niiden tunnistaminen ja käyttäminen.

319 Seta ry s.a. [Sateenkaarisymbolit](#). Viitattu 26.1.2026

Kuva 5. Sateenkaarikoodoja. Lesbosymbolia voi nähdä esimerkiksi koruissa ja sateenkaarihattuja käytetään erityisesti Pride-kulkueissa. Punainen translipun värein koristeltu rusetti puolestaan on esimerkki siitä, miten vaivihkaisesti voi viestiä sukupuolivähemmistöön kuulumista.

Esimerkki: Kuvassa on kolme sateenkaarikoodia: lesbosymboli, sateenkaarihattu ja punainen translipun väreillä koristeltu rusetti. Lesbosymbolissa on kaksi limittäistä ympyrää, joiden molempien alaosaan kiinnittyy risti. Ympyrän ja ristin yhdistelmä on Venuksen ja naissukupuolen symboli, eli lesbosymboli kuvastaa kahta naista. Kuvan hattu on lännenhatun tyylinen ja se on kauttaaltaan sateenkaarenväristen raitojen peitossa. Rusetti on kirkkaanpunainen, ja sen keskiosassa on kolme pystyraitaa transsukupuolisten Pride-lipun väreissä: vaaleansininen, vaaleanpunainen ja valkoinen.

Kuva 6. Panseksuaalisuus-piirroskuva. Kuva: Papunetin kuvapankki, papunet.net, Elena Chebannaia.

Kuvan 6 tarkoitus on havainnollistaa panseksuaalisuutta eli viehätystä kaikkia sukupuolia kohtaan, joten melko varmasti voidaan olettaa, että kuvassa olevat ihmiset ovat eri sukupuolia. Lisäksi koska kyseessä on piirroskuva, väärinsukupuolittaminenkaan ei olisi yhtä haitallista kuin todellisen henkilön kohdalla. Esi-
merkkikuvailussa olemme tämän taustan perusteella käyttäneet osittain melko suorita tulkintoja kuvassa olevien ihmisten sukupuolesta. Lisäksi kuvailemme sukupuolen ilmaisun merkkejä, joihin tulkinnat sukupuolesta perustuvat (esimerkiksi pukeutumista ja hiustyyliä). Jos kyseessä olisi kuva todellisista henkilöistä, voisi pitäytyä pelkästään sukupuolen ilmaisun merkkien kuvailussa (esimerkiksi *minihameeseen ja napapaitaan pukeutunut henkilö*) tai yhdistää sukupuolen ilmaisun merkkien kuvailun mainintaan oletetusta sukupuolesta (esimerkiksi *minihameeseen ja napapaitaan pukeutunut naisoletettu* tai *minihameeseen ja napapaitaan pukeutunut feminiininen henkilö*).

Esimerkki: Piirroskuvassa vasemmalla tummanruskeaihoinen ja tummatukkainen nainen tai muunsukupuolinen ihminen pitelee käsissään punaista sydäntä kuin saattaisi

ojentaa sen jollekulle. Hän katsoo oikealla puolellaan olevia viittä lähekkäin seisovaa ihmistä, jotka ovat eri sukupuolia. Kaikki hymyilevät ja useimmat katsovat vasemmanpuolimmaista henkilöä. Kaikki ovat suunnilleen keskipainoisia, ja kaksi heistä on tummanruskeaihoisia, kolme vaaleaihoisia. Häntä lähimpänä on vaaleaihoinen ja -hiuksinen nainen minihameessa ja napapaidassa, sitten valkoihoinen henkilö, jolla on punertavat hiukset ja päällään vihreä kauluspaita, henkselit ja pitkät, löysähköt housut. Hänen tyyliään voisi sanoa androggyyniksi, eli hän yhdistelee miehille ja naisille tyypillisinä pidettyjä tyylejä. Taka-alalla keskellä on löysään vihreään paitaan ja löysiin housuihin pukeutunut mies, jolla on tummanruskea iho sekä musta parta ja hiukset. Hänen oikealla puolellaan on valkoihoinen transvestiitti eli henkilö, jolla on tarve ilmaista kahta sukupuolta. Hänellä on viikset ja hän on pukeutunut polvipituisen punaiseen mekkoon ja korkokenkiin. Oikeanpuolimmaisena on pelkkiin mintunvihreisiin boksereihin pukeutunut tummanruskeaihoinen, lyhyttukkainen henkilö, jolla on rintojenpoistosta jääneet arvet. Hän vilkuttaa sydäntä pitelevälle naiselle toinen käsi lanteillaan.

Koska sanan *transvestiitti* kansantajuinen merkitys on vuosien varrella muuttunut ja elänyt, tässä esimerkikuvailussa käytimme Setan sateenkaarisanaston määritelmää transvestiitista ("transvestiitti eli henkilö, jolla on tarve ilmaista kahta sukupuolta")³²⁰. Mahdollisesti hämmäntävien tai vieraiden termien selittämisessä kannattaakin tukeutua olemassa oleviin tietovarantoihin, joita olemme listanneet tämän luvun loppuun. Harkitsimme senkin sanoittamista, että rintojenpoistosta jääneiden arpien perusteella oikeanpuolimmaisesta henkilö on todennäköisesti transmaskuliini. Kuvailutulkkauskeskustelulta saadun palautteen perusteella päätimme kuitenkin välttää liian monen mahdollisesti käyttäjille uuden termin käyttämistä samassa kuvailutulkkeessa.

320 Seta ry s.a. Sateenkaarisanasto. Viitattu 9.2.2026.

Ruumiinrakenne

Tietolaatikko: Lihavuuden stigma ja laihuusnormi

Lihavuuden stigma eli *lihavuuden häpeäleima* tarkoittaa sitä, että lihavia ihmisiä pidetään alempiarvoisina kuin laihoja tai lihaksikkaita ja että lihavuuteen liitetään negatiivisia asenteita sekä kommentteja.³²¹ Puhutaan myös *lihavuusvihasta* tai *lihavuusfobiasta*. Vartalon koon perusteella tehdään myös hyvin pitkälle vietyjä päätelmiä esimerkiksi ihmisen persoonallisuuden piirteistä ja elintavoista.³²² Lihavuuden stigma aiheuttaa syrjintää esimerkiksi työelämässä sekä monia psyykkisiä ja fyysisiä terveys- ja hyvinvointihaittoja.³²³

Laihuusnormi tarkoittaa oletusta, että kaikki ovat hoikkia tai laihoja, ellei toisin mainita.

Kuvailtavien henkilöiden pituuden ja ruumiinrakenteen kuvailu tutkitusti auttaa kuvailutulkkauksen käyttäjiä hahmottamaan ihmisten ulkonäköä ja jää myös helposti mieleen; lisäksi heikkonäköistä käyttäjää kehon koon kuvailu voi auttaa tunnistamaan omien näköhavaintojensa pohjalta, kuka kukin on.³²⁴ Vaikeuksia aiheuttaa se, että moniin ruumiinrakennetta ja erityisesti painoa kuvaileviin sanoihin liittyy valtavasti arvotuksia ja monenlaisia mielleyhtymiä, joista kuvailutulkin tulee olla tietoinen. Me kaikki olemme monin tavoin erikokoisia ja erimuotoisia, mutta varsinkin lihavuuteen liittyy todella paljon ennakkoluuloja.

321 Kuusinen, Viivi, Siiri Nykänen & Jasmin Stenfors 2023. *Vastuullinen keho- ja painopuhe: Opas fysioterapeuttipiskelijalle*. Viitattu 26.8.2025.

322 Koivumäki, Terhi, Hannele Harjunen, Tiia Hagström, Katri Mikkilä, Tuija Pusa & Marjaana Lahti-Koski 2023. *Kohti eettistä ja vastuullista painopuhetta ja -käytäntöjä: Lihavuuden stigma ja sen vähentäminen*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:10. Viitattu 26.8.2025.

323 Kuusinen, Viivi, Siiri Nykänen & Jasmin Stenfors 2023. *Vastuullinen keho- ja painopuhe: Opas fysioterapeuttipiskelijalle*. Viitattu 26.8.2025; Koivumäki, Terhi, Hannele Harjunen, Tiia Hagström, Katri Mikkilä, Tuija Pusa & Marjaana Lahti-Koski 2023. *Kohti eettistä ja vastuullista painopuhetta ja -käytäntöjä: Lihavuuden stigma ja sen vähentäminen*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:10. Viitattu 26.8.2025.

324 Fresno Nazaret, Judit Castellà & Olga Soler-Vilageliu 2016. *‘What Should I Say?’ Tentative Criteria to Prioritize Information in the Audio Description of Film Characters*. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.). *Researching Audio Description: New Approaches*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK.

Siihen suhtaudutaan usein ongelmana tai sairautena, vaikka lihavuuden syyt ovat moninaiset ja lihava ihminen voi olla elämänsä kunnossa.³²⁵

Vastuullisessa keho- ja painopuheessa huomioidaan, kuinka ihmisen keho ja paino voivat olla hänelle herkkiä aiheita.³²⁶ Kokonormit ja niiden tarkkailu ovat lisäksi hyvin sukupuolittuneita, ja yleensä naisten ulkomuotoon kohdistuu erityisen paljon tarkkailua ja säätelyä.³²⁷ Kuvailutulkin tulee välttää sukupuolittunutta ulkonäön kuvailua ja pyrkiä kuvailemaan eri sukupuolia tasapuolisesti. Samoin eri kokoisia ihmisiä tulisi kuvailla tasapuolisesti: jos jonkun ruumiinrakennetta kuvaillaan, tulisi kuvailla muidenkin ruumiinrakennetta – myös laihuusnormiin sopivia, hoikkia tai keskipainoisia kehoja.

Kaikenkokoisista kehoista tulee puhua kunnioittavasti, ja kuvailutulkin täytyykin pohtia, millaisia mielleyhtymiä hänen sananvalintansa herättävät. Esimerkiksi *normaalipainoinen* ja *normaalivartalo* ovat normittavia sanoja, joita tulee välttää kuvailussa. Ne sisältävät oletuksen, että on olemassa jokin ”normaali” vartalo tai paino, kun todellisuudessa kaikki kehot ovat erilaisia ja eripainoisia, ja esimerkiksi lihavuus on hyvin tavallista.³²⁸ Myöskään lääketieteelliset termit *ylipainoinen* ja *alipainoinen* eivät ole yleiskielisessä käytössä neutraaleja termejä, sillä ne viittaavat siihen, että joku on yli tai alle sallitun tai niin sanotusti normaalin rajan. Monet aktivistit ovat ottaneet haltuun nimityksen *läski* voimauttavana terminä, mutta monet myös vierastavat sitä sanaan liittyvien traumojen takia.³²⁹ Jos kuvailtava ihminen itse kertoo toivovansa, että häntä kuvaillaan tietyllä termillä, tulee kuitenkin kunnioittaa hänen itsemäärittelyoikeuttaan.

Kuvailutulkauksessa tulee välttää ilmaisemasta lihavuusstigmaa kuvailutulkauksen sananvalinnoissa tai esimerkiksi asettamalla kauneus tai urheilullisuus vastakkain lihavuuden kanssa (*Sheikki on lihava mutta komea*). *Urheilullinen* ihminen voi näyttää monenlaiselta, eikä se sanana kerro ihmisen

325 Tervola Marjut 2016. Läskityöpaja kyseenalaistaa kauneusihanteet. Viitattu 5.11.2025.

326 Kuusinen, Viivi, Siiri Nykänen & Jasmin Stenfors 2023. Vastuullinen keho- ja painopuhe: Opas fysioterapeuttipiskelijalle. Viitattu 26.8.2025.

327 Koivumäki, Terhi, Hannele Harjunen, Tiia Hagström, Katri Mikkilä, Tuija Pusa & Marjaana Lahti-Koski 2023. Kohti eettistä ja vastuullista painopuhetta ja -käytäntöjä: Lihavuuden stigma ja sen vähentäminen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:10. Viitattu 26.8.2025.

328 THL – Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024. Lihavuuden yleisyys. Viitattu 26.8.2025.

329 Kurenlahti, Mikko & Hilikka Nevala (toim.) 2023. Läskifobinen laihdutuskuulttuuri ja lihavuuden leima. Horisontti-podcast. Yle Areena. Viitattu 26.8.2025.

ruumiinrakenteesta, mutta pukeutumistyylin kuvailuun sitä voi tuki käyttää. *Lihaksikas* ja *jäntevä* puolestaan kuvailevat näkyviä kehon piirteitä.

Suhteellisen neutraaleja, kuvaavia termejä erikokoisten kehojen kuvailuun ovat esimerkiksi seuraavat:

• isokokoinen	• lihava	• keskipainoinen
• pienikokoinen	• roteva	• pluskokoinen
• keskikokoinen	• lyhytkasvuinen	• laiha
• leveäharteinen	• pitkä	• lihaksikas
• leveälanteinen	• keskipituinen	• jäntevä
• hoikka	• lyhyt	• raamikas

Kuvailua voi täsmentää määreillä kuten *melko* hoikka, *lyhyehkö*, *todella* lihaksikas. Kaikki nämä määreet ovat tietysti tulkinnanvaraisia ja voivat herättää eri ihmisissä eri mielleyhtymiä. Esimerkiksi *keskipainoisella* tarkoitetaan usein kehon kokoa, joka ei herätä erityistä huomiota, vaikka toisaalta sen voi tulkita myös tarkoittavan sitä, että joku on lähellä painoindeksin keskiarvoa (Suomessa 25,9 vuonna 2019), joka taas lääketieteellisesti määritellään ylipainoiseksi.³³⁰

Tässäkin tapauksessa on parasta, jos voi kysyä kuvailtavalta henkilöltä, millä sanoilla hän kuvailisi omaa tai näyttelemänsä roolihenkilön ruumiinrakennetta, kuten myöhemmin Sensitiivisen kuvailun toteutustapoja -alaluvun kuvailutulkkaukskyselyssä. Kuvailtavan henkilön itsemäärittelyoikeutta tulisi mahdollisuuksien mukaan kunnioittaa silloinkin, jos hän toivoo käytettävän itsestään vaikkapa sanaa *läski* itselleen voimauttavana terminä. Silloin sananvalinnan perustelut voi kertoa esimerkiksi ennakkokuvailun yhteydessä. Toisaalta kuvailussa ei aina voi selittää, miksi käytetään monen mielestä loukkaavaa termiä, joten kuvailutulkki joutuu tasapainottelemaan sen kanssa, miten huomioi sekä kuvailtavan henkilön että kuvailutulkkauksen käyttäjien toiveet.

330 Kurenlahti, Mikko & Hilikka Nevala (toim.) 2023. Läskifobinen laihdutuskuulttuuri ja lihavuuden leima. Horisontti-podcast. Yle Areena. Viitattu 26.8.2025; Mikkilä Katri, asiantuntija, Syömishäiriöliitto SYLI ry. Henkilökohtainen tiedonanto 5.11.2025.; Hämäläinen Veli-Pekka 2019. Naapurimaat niittivät kyseenalais-ta kunniaa laajassa lihavuustutkimuksessa – suomalaiset eivät enää ole pohjoismaiden tukevimpia. Viitattu 6.11.2025.

Näkyvät fyysiset vammat

Tietolaatikko: Vammaisuus ja ableismi

Ableismi tarkoittaa vammaisiin kohdistuvaa ennakkoluuloisuutta ja syrjintää sekä sitä, että yhteiskunnassamme vammattomuus on normi. Vammattomuus on niin itsestään selvää, että vammaisuus määrittyy samalla ei-normaaliksi. Ableismi näkyy suhtautumisessa ja asenteissa vammaisiin ihmisiin esimerkiksi niin, että vammaisen pätevyyttä tai kykyä selvitä eri tehtävistä saatetaan epäillä.³³¹

Vammainen on neutraali kattotermi, jonka perään voi lisätä asiayhteyden mukaan esimerkiksi sanan *henkilö, ihminen, nainen, mies* tai *lapsi*. Vammaisen vastakohta on *vammaton*. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen mukaan ”vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.” Vammaisuus on siis yhteiskunnallinen ilmiö, ja usein rajoitteet ovat ympäristössä, jota ei ole suunniteltu saatavuttavaksi ja/tai esteettömäksi. Usein vammaisuus jaotellaan liikunta-, aisti-, kommunikaatio- ja kehitysvammaisuuteen. Vammaisuus voi näkyä ihmisestä tai olla näkymätöntä. Vammaisuus nähdään myös identiteettinä, jota mikään tietty diagnoosi ei automaattisesti luo, vaan joka perustuu itsemäärittelyoikeuteen.

Esimerkiksi *liikuntavammainen* viittaa henkilöön, jonka fyysinen toimintakyky poikkeaa normista. *Kehitysvammainen* on henkilö, jonka älykkyysosamäärä on alempi kuin kaksi keskihajonnan mittaa väestön älykkyysjakauman keskiarvosta.³³²

331 Opetushallitus 2025. Käsitteet.

332 Urhonen Amu, Heini Saraste & Sanni Purhonen 2022. Vammaisuus ja journalismi – opas toimittajille. Viitattu 3.12.2025.

Vammattomuusnormi tarkoittaa oletusta, että kaikki ovat vammattomia, ellei toisin mainita.

Myös vammaisuuden kuvailu on tärkeää representaation kannalta. Jos vammaisuutta ei mainittaisi, useimmiten yleisö olettaisi vammattomuusnormin vuoksi, että kaikki kuvailtavat henkilöt ovat vammattomia. Vammattomuusnormin purkamiseksi kuvailussa on hyvä mainita myös näkyvien vammojen puute, jos vain mahdollista – esimerkiksi tuotantokohtaisen oletuksen yhteydessä.³³³

Vain osa fyysisistä ja psyykkisistä vammoista näkyy ulospäin joko kehon ulkoisina piirteinä tai liikekielessä. Siksi useimmiten kuvailutulkkauksessa kuvaillaan näkyviä vammoja tai niiden puutetta.³³⁴ Esimerkiksi tuotantokohtainen oletus voi sisältää lauseen “heillä ei ole *näkyviä* vammoja tai apuvälineitä”, mutta oletukset kuten “heillä ei ole fyysisiä vammoja” tai “he ovat vammattomia” jättäisivät ulkopuolelle näkymättömät vammat eivätkä olisi perusteltavissa ulkoisten ominaisuuksien pohjalta.

Kuvailutulkin ei pidä olettaa diagnooseja tai niiden puutetta. Pelkkä diagnoosin kertominen, esimerkiksi “hänellä on CP-oireyhtymä”, ei välttämättä kerro paljoa. Kuvailutulkkeessa on siis tärkeämpää kuvailla näkyviä fyysisiä piirteitä, jotka saattavat kieliä jostain vammasta: esimerkiksi kävelytyyliä tai mitä apuvälineitä henkilö käyttää. Jos kuvailutulkki tietää kuvailtavan henkilön vammasta tai sairaudesta, voi senkin mainita kuvailun lisäksi, eli käyttää kuvailun ja nimeämisen yhdistelmää. Jos mahdollista, kuvailutulkin kannattaa kysyä kuvailtavalta henkilöltä, millä sanoilla toivoo itseään tai vammaansa kuvailtavan. Eräs vielä avoin kysymys on, olisiko representaation kannalta silti tärkeää mainita diagnoosi joissakin tapauksissa, esimerkiksi jos kuvailtavalla henkilöllä on Downin oireyhtymälle tyypillisiä kasvonpiirteitä. Tällöin voisi mahdollisesti mainita tämän kuvailutulkin tekemän tulkinnan ja sen lisäksi kuvailla, miltä kyseiset piirteet näyttävät.

³³³ Royal Holloway, University of London & Vocal Eyes s.a. [Creating Audio Description: Equality, Diversity, and Inclusion](#). Viitattu 11.2.2026.

³³⁴ Royal Holloway, University of London & Vocal Eyes s.a. [Creating Audio Description: Equality, Diversity, and Inclusion](#). Viitattu 11.2.2026.

Yksi vammaisuuden näkyvimmistä piirteistä voivat olla pakkoliikkeet. Ne voivat liittyä tietyn vamman kuvaan tai vaikkapa korostua stressaavassa tilanteessa. Pakkoliikkeistä voi kuvailla liikerataa, liikkeen kestoa ja tiheyttä.

Esimerkki: Jukka heilauttaa nopeasti päätään oikealle yläviistoon parin minuutin välein.

Pakkoliikkeiden kuvailussa on kuitenkin hyvä huomioida kontekstin tärkeys: tietävätkö kuvailutulkkauksen käyttäjät asiayhteyden perusteella, että pakkoliikkeet liittyvät henkilön vammaan? Jos asiayhteys ei ole selkeä, kuvailu voi herättää käyttäjissä kysymyksiä siitä, mitä oikein tapahtuu. Kuvailutulkki voikin harkita mainintaa siitä, että tämä liike kuuluu kuvailtavan henkilön vamman kuvaan. Jos vamma on kerran mainittu joko lähdetekstissä tai kuvailussa, se riittää. Kuvailussa ei tule myöskään yleistää esimerkiksi niin, että kuvailusta saisi vaikutelman, että tällaiset liikkeet liittyvät aina tiettyyn diagnoosiin. Pakkoliikkeitä ei myöskään tule turhaan toistaa kuvailussa.

Vammaisuuteen liittyy edelleen paljon syrjiviä ja stereotyyppisiä mielikuvia, joista kuvailutulkin tulee olla tietoinen. Kielteisten miellelyhtymien ja tulkintojen toistamista tulee välttää. Yhtäältä vammaisuutta ei pidä turhaan korostaa, mutta toisaalta sitä ei myöskään tule sensuroida. Esimerkiksi Netflixin Special-sarja kertoo Ryanista, joka on nuori homomies, jolla on CP-oireyhtymä. Sarjan ensimmäisen jakson alussa on pätkä, jossa kuvataan Ryania takaapäin lantiosta alaspäin, kun hän kävelee hieman nilkuttaen ympäri kaupunkia. Englanninkielisessä kuvailutulkkeessa ei mainita nilkuttamista, vaikka se on selkeästi tärkeä visuaalinen piirre, joka liittyy Ryanin vammaan. CP-oireyhtymä ja “hassu kävelytyyli” kyllä mainitaan jakson ensimmäisessä dialogissa, mutta koska kävelytyyli selvästi nostetaan keskiöön myöhemmässä kohdassa osana Ryanin ja sarjan visuaalista esittelyä, tulisi se myös kuvailla.

Kävelytyyliä tai muita tapoja toimia ja liikkua ei tulisi myöskään leimata arvottavilla ilmaisuilla kuten *hankalan näköinen* tai *hassu*. Esimerkiksi jokin tapa hoitaa arkisia askareita voi olla hyvinkin normista poikkeavaa ja erilaista kuin jollakulla vammattomalla ihmisellä ilman, että se olisi siltikään hankalaa. Erilaisista kehoista tulee puhua arvostavasti, ja siksi sellaiset käsitteet kuin *huonojalkainen*

eivät kuulu kuvailutulkkaukseen: jalat itsessään ovat hyvät, vaikkei niillä pystyisi kävelemään.

Englanniksi ja latinaperäisissä kielissä suositellaan joskus puhumista ihmisistä ennen heidän fyysisiä ominaisuuksiaan: esimerkiksi *uimari, jolla on yksi jalka* ennemmin kuin *yksijalkainen uimari*. Suomenkielisessä kuvailutulkkauksessa jälkimmäinen vaihtoehto on myös huomattavan paljon sujuvampi kuin edellinen. Lisäksi monet kansainväliset vammaisaktivistit ovat kritisoineet ihminen ensin -tyylistä ilmaisua siitä, että se on tarpeettoman kaunistelevaa ja pehmittelevää. Suomeksi myös ilmaiset kuten *henkilö, jolla on erilainen toimintakyky* saattavat kuulostaa liialliselta kiertelyltä. Käsitteitä *liikuntarajoitteinen*, *kuulo- tai näkörajoitteinen*, *kuuro*, *liikuntavammainen* ja *liikuntaesteinen* puolestaan käytetään usein ja suositellaankin, vaikka niitä on myös kritisoitu siitä, että ne kiinnittävät huomion yksilöön, aivan kuin rajoitteet olisivat hänessä eivätkä ympäristössä, joka on esteellinen. Jotkut kuitenkin kokevat nimenomaan nämä termit omikseen, mikä jälleen kerran osoittaa sen, miten tärkeää on pyrkiä antamaan kuvailtaville henkilöille mahdollisuus itsemäärittelyyn.

Apuvälineet

Suosi aktiivisia ja positiivisia ilmaisuja ja vältä ilmauksia, jotka antavat kuvan passiivisuudesta. Esimerkiksi ilmaukset *pyörätuolin käyttäjä*, *käyttää pyörätuolia*, *liikkuu pyörätuolilla* tai leikkisästi vaikkapa *pyörätuolikuski* viestivät aktiivisuutta, toimijuutta ja itsenäisyyttä. Ilmaukset kuten *on pyörätuolissa*, *istuu pyörätuolissa* tai jopa *sidottuna pyörätuoliin* viestivät passiivisuutta ja piilottavat kuvailtavan henkilön toimijuuden.

Kuva 7. Vammaisten Pride -lipunnostotilaisuus Philadelphian kaupungintalolla Yhdysvalloissa 2017. Kuva: PHLCouncil Staff.

Esimerkki: **Lyhyt tekstivastine:** Ryhmäkuvassa poseeraa parikymmentä muodollisesti pukeutunutta ihmistä, joista kuusi käyttää liikkumisen apuvälineitä.

Peruskuvailu: Tiiviisti rajatussa valokuvassa parikymmentä muodollisesti pukeutunutta ihmistä poseeraa ryhmäkuvassa kivirakennuksen edessä. Ryhmän etualalla on neljä pyörätuolinkäyttäjää sekä yksi valkoista keppiä ja yksi kainalosauvoja käyttävä henkilö. Muilla ei ole apuvälineitä. Ryhmässä on valkoisia, vaaleanruskeaihoisia ja tummanruskeaihoisia ihmisiä, miehiä hieman enemmän kuin naisia. Suurin osa on keski-ikäisiä tai vanhempia. Useimmilla on puku tai muu muodollinen asu päällään, mutta muutamalla epämuodollinenkin asu.

Katso myös:

→ "Kuvailutulkkauksen käyttäjät" s. 33

Ikä

Kuvailtavien ihmisten ikä voi jäädä kuulijoiden mieleen paremmin kuin moni muu piirre, sillä kuvailtavan henkilön ikä voi kuulua hänen äänestään ja näin tukea kuvailutulkkauksen tarjoamaa tietoa.³³⁵ Usein käytetään ilmaisuja kuten *nuori mies* tai *keski-ikäinen*. Myös *iäkäs* ja *ikääntynyt* mielletään usein melko neutraaleiksi termeiksi, kun taas sana *vanha* voidaan kokea ikäihmisten syrjinnän vuoksi vieraaksi ja loukkaaviksikin. *Nuori*, *keski-ikäinen* ja *iäkäs* ovat kuitenkin varsin epätarkkoja määreitä, minkä takia usein suositellaankin kertomaan ikä pyöristettynä: *seitsemänkymppinen*, *parikymppinen*, *50-vuotias*, *35-vuotias*. Lasten ja nuorten iän kuvailussa voi kertoa tarkan iän: *5-vuotias*, *14-vuotias*. Jos kuvailtavan henkilön ikää ei ole mahdollista selvittää, saattaa kuvailutulkki joutua arvioimaan ikää ulkonäön perusteella, minkä ainakin Fryer (2016) toteaa olevan parempi vaihtoehto kuin liian epämääräinen iän kuvailu.³³⁶ Todellisten henkilöiden ikä on kuitenkin usein mahdollista selvittää julkisista lähteistä.

335 Fresno Nazaret, Judit Castellà & Olga Soler-Vilageliu 2016. 'What Should I Say?' Tentative Criteria to Prioritize Information in the Audio Description of Film Characters. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.). *Researching Audio Description: New Approaches*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK.

336 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

Sensiitiivisen kuvailun toteutustapoja

Tuotantokohtaisten oletuksen (katso Oletukset-alaluku) lisäksi sensitiivisen kuvailun toteutuksessa voi käyttää muitakin ratkaisuja.

Kuvailutulkkauskyselyiden käyttö

Yksi mahdollinen ratkaisu kuvailutulkkausvalintojen tueksi on roolihenkilö- tai kuvailutulkkauskyselyiden käyttö. Niiden avulla kuvailutulkki voi pyytää kuvailtavia henkilöitä kertomaan itse ulkonäöstään tai roolihenkilönsä ulkonäöstä omin sanoin vastaamalla kysymyksiin iästä, sukupuolesta, ihonväristä, rodusta, vammaisuudesta tai muista piirteistä. Kyselylomakkeen käyttö voi vähentää kuvailutulkin stressiä siitä, miten kuvailla ihmisiä sensitiivisesti.³³⁷

Kyselyissä voi käyttää lyhyttä esittelyä siitä, mitä kuvailutulkkaus on ja mihin sillä pyritään. Näin vastauksista on kuvailutulkille todennäköisemmin hyötyä, ja samalla kysely voi toimia tapana levittää tietoa kuvailutulkkauksesta. Jos kuvailtava kohde on esimerkiksi näytelmä, jossa kuvaillaan todellisen ihmisen sijaan tai rinnalla roolihenkilöä, pyydetään näyttelijää vastaamaan kysymyksiin roolihenkilön osalta. Silloinkin voi silti kysyä, onko jokin tietty määre, jolla näyttelijä toivoisi häneen itseensä viitattavan, mikäli kuvailutulkkauksessa viitataan näyttelijään muuten kuin nimellä. Esimerkiksi jos ruskea naisnäyttelijä esittää tyypillisesti valkoihoiseksi mieheksi miellettyä roolia, kuten aiemmin tässä luvussa mainitussa *Richard II* -näytelmässä, on tärkeää kertoa kuvailutulkkauksessa myös näyttelijän ominaisuuksista.

Seuraavalla sivulla oleva kysely on muokattu suomennos Describing Diversity -raportin yhteydessä julkaistusta roolihenkilökyselystä, jota voi muokata omaan käyttöönsä sopivaksi.³³⁸ Alkuperäisessä kyselyssä on esitetty erikseen roolihenkilöön ja näyttelijään liittyviä kysymyksiä, mutta muokkasimme käännöstä niin, että se sopii monenlaisiin käyttöyhteyksiin, eikä siinä siksi ole eritelty roolihenkilön ja oikeaan ihmiseen liittyviä kysymyksiä.

³³⁷ Royal Holloway, University of London & Vocal Eyes s.a. Creating Audio Description: Equality, Diversity, and Inclusion. Viitattu 11.2.2026.

³³⁸ Hutchinson Rachel, Hannah Thompson & Matthew Cock 2020. Describing Diversity: An exploration of the description of human characteristics and appearance within the practice of theatre audio description. Viitattu 11.2.2026.

Kuvailutulkkauskysely

Kuvailutulkkaus on saavutettavuuspalvelu näkövammaisille. Siinä *kuvaillaan* eli kerrotaan sanoin, miltä jokin asia näyttää. Kuvailutulkkausta tarvitaan, jotta näkövammaisetkin ihmiset saavat tietoa siitä, miltä ympäristömme ja kulttuurimme näyttää.

Pyydämme sinua vastaamaan seuraaviin kysymyksiin, jotka koskevat sinua ja kuvailutulkattavaa kuvaa/videota/_____, jossa esiinnyt. Vastauksia voidaan käyttää kuvailutulkkauksen laatimiseen.

Kuvailukysymys	Vastaus
Nimi	
Sukupuoli	
Ikä (suunnilleen, esimerkiksi kuusi-kymppinen)	
Miten pitkä olet? Miten kuvailisit ruumiinrakennettasi?	
Kuvaile hiuksiasi: pituus, hiuslaatu, väri(t) ja tyyli	
Miten kuvailisit ihonväriäsi tai miltä ihosi muuten näyttää?	
Kuvaile mahdollisia erityisen erottuvia (kasvon)piirteitä, kuten partaa tai asusteita.	
Millainen ilme sinulla on tai miten elehdit tässä kuvassa/_____?	
Onko sinulla näkyviä vammoja? Millaisia? Käytätkö jotain apuvälineitä?	
Millaiset vaatteet sinulla on ylläsi?	
Toivoisitko, että kuvailussa käytettäisiin jotain tiettyä määrettä, joka kuvaa identiteettiäsi? Esim. korealainen, sukupuoleton, heikkonäköinen.	

Alla on esimerkkejä tavoista, joilla voit kuvailla ihonväriä ja ruumiinrakennetta. Tapa, jolla itse määrittelet itsesi, voi kuitenkin olla jotain muuta, ja voit halutessasi ohittaa esimerkit.

Ihonväriä voit kuvailla värisävynä, jonka näet, esimerkiksi:

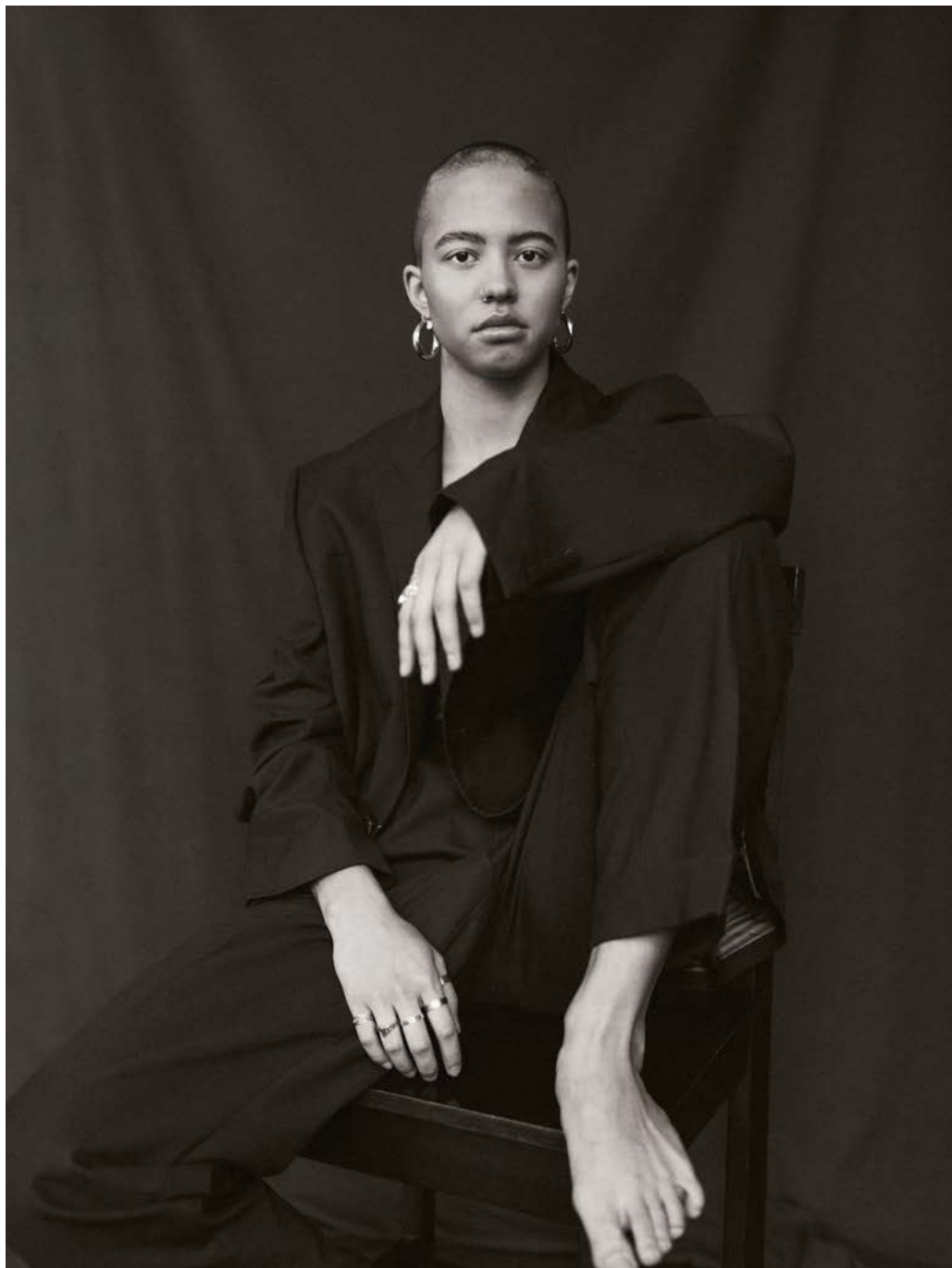
- ruskea; ruskeaihoinen
- tummanruskea; tummanruskeaihoinen
- vaaleanruskea; vaaleanruskeaihoinen
- valkoinen; valkoihoinen
- vaalea; vaaleaihoinen
- punoittava
- musta

Ruumiinrakennetta taas voi kuvailla melko neutraalisti esimerkiksi seuraavilla termeillä:

- isokokoinen
- pienikokoinen
- keskikokoinen
- leveäharteinen
- lihava
- roteva
- lyhytkasvuinen
- pitkä
- keskipitkä
- lyhyt
- keskipainoinen
- pluskokoinen
- laiha
- lihaksikas
- jäntevä
- raamikas

Testasimme kuvailutulkkaukskyselyn käyttöä Yoandy Jimenon kanssa, joka osallistui vuonna 2021 alkaneeseen Meistä – About us -valokuvanäyttelyyn, jossa valokuvaaja Aleksandra Lemke kuvasi etnisiin vähemmistöihin kuuluvia ja rodullistettuja sateenkaarevia ihmisiä Suomessa. Saimme Lemkeltä luvan käyttää näyttelyn kuvia esimerkikikuvailun materiaalina. Keskustelimme Jimenon kanssa aiheesta etukäteen ja valitsimme kuvailtavaksi sopivan kuvan, minkä jälkeen Jimeno täytti kuvailutulkkaukskyselylomakkeen. Jimenon pyynnöstä lisäsimme kyselyn yhteyteen mahdollisia tapoja kuvailla ihonväriä ja kehonrakennetta. Ne voivatkin olla monelle kuvailtavalle henkilölle itselleenkin hankalia asioita

sanoittaa, ja käyttöyhteyden mukaan voi olla hyödyllistä sisällyttää tällaisia esimerkkiratkaisuja kyselyn yhteyteen.

Kuva 8. Yoandy Jimeno. Kuva: Aleksandra Lemke.

Esimerkki: Mustavalkoisessa valokuvassa parikymppinen Yoandy Jimeno istuu rennon ryhdikkäästi tuolilla kameraan katsoen. Yoandylla on suomalaisia ja afrokuubalaisia juuria, eli hän on mixed-suomalainen. Hän on sukupuolinormit ylittävä, eli hän ei identifioitu kaksijakoiseen mies-nais-sukupuolijaotteluun. Hänellä on vaaleanruskea iho, joka kuvassa näkyy vaalean harmaasävyisenä. Yoandy on keskipitkä ja keskipainoinen, ja hiukset on ajeltu lyhyeksi siiliksi. Yoandylla on yllään melko löysästi istuva musta puku. Hänellä on suurehkot korvarenkaat ja pieni nenärengas. Yoandy katsoo suoraan kohti kameraa, kasvoillaan vakaa, rauhallinen, melko neutraali ilme. Hänen toinen jalkansa on tuettuna tuolille, jolla hän istuu, niin että vasen polvi on koukussa rinnan korkeudella ja saman puolen kyynärvarsi nojaa polveen rennosti. Yoandylla ei ole näkyviä vammoja tai apuvälineitä.

Kuvailutulkkeen ensimmäinen virke antaa yleiskuvan kuvailun kohteesta: kyseessä on mustavalkoinen valokuva, minkä lisäksi kerrotaan kuvailtavan henkilön asennosta yleisellä tasolla sekä hänen ikänsä, joka antaa kuvailutulkkauksen käyttäjille hieman käsitystä kuvailtavasta henkilöstä. Toisessa ja kolmannessa virkkeessä kerromme ja selitämme auki Jimenon itse määrittelemät identiteettimääreet, jotka myös liittyvät vahvasti valokuvanäyttelyn aiheeseen: sukupuolinormit ylittävä ja mixed-suomalainen, jolla on afrokuubalaisia juuria.

Koska valokuva on osa näyttelyä, jonka aiheena ovat nimenomaan rodullistetut ja sateenkaarevat ihmiset, priorisoimme kuvailussa hieman näihin identiteetteihin liittyviä visuaalisia piirteitä. Siksi seuraavissa virkkeissä kuvailemme kehonrakenteen lisäksi sitä, millaisia visuaalisia vihjeitä edellisen virkkeen identiteeteistä näkyy kuvassa: Löysästi istuva puku ja lyhyeksi ajellut hiukset yhdistetään usein maskuliinisuuteen, suuret korvarenkaat puolestaan feminiinisuuden ilmaisuun. Ihonvärin ja usein hiustenkin perusteella taas pyritään tulkitsemaan ihmisen alkuperää tai niin sanottua rotua. Lisäksi kuvassa on vahvasti läsnä Jimenon ryhdikkään rento asento, johon alkuvirkkeen lisäksi palaamme vielä kuvailun lopussa.

Jimeno kertoi kuvailutulkkaukskyselyssä, että hänen identiteettiään kuvaavat myös sanat queer ja BIPOC+. Koska kuvailussa mainitaan ja selitetään jo kaksi identiteettimäärettä, jotka eivät välttämättä ole kaikille kuvailutulkkauksen käyttäjille tuttuja, kuvailutulkkauksen käsikirjoitusvaiheessa päätettiin rajata nämä kuvailun ulkopuolelle. Valinnan eri identiteettimääreiden välillä olisi voinut tehdä toisinkin, mutta tähän kuvailuun päätimme valita yhden sukupuolenilmaisuuksiin ja yhden rodullisuuteen liittyvän termin, jotka pystyi myös mahdollisimman selkokielisesti ja tarpeeksi lyhyesti selittämään kuvailussa.

Henkilöiden kuvailu tv-sarjojen verkkosivuilla

Keskustelupainotteisissa sarjoissa (esimerkiksi draamasarjoissa) ihmisten kuvailuun ei usein ole paljoa aikaa. Yksi ratkaisu tähän voisi olla se, että tv-sarjan henkilöistä ja tapahtumapaikoista tehtäisiin ennakkokuvailu, joka julkaistaisiin tv-sarjan verkkosivuilla. Ainakin Sky-tv-kanavalla on ollut verkkosivuillaan tekstimuotoisia kuvailuja monista sarjoista ja elokuvista.³³⁹ Suomessakin tv-ohjelmilla on usein vähintään yksittäinen verkkosivu tv-kanavan verkkosivustolla, ja joillakin ohjelmilla on jopa oma sovellus (esimerkiksi Tanssii tähtien kanssa -sarjan TTK-sovellus). Sovellukseen tai verkkosivulle voisikin lisätä muiden tietojen ohella ennakkokuvailun ja henkilöiden kuvailut. Verkossa olevien kuvailutulkkeiden avulla uudetkin näkövammaiset katsojat saisivat selville, miltä henkilöt näyttävät, ilman että vakiokatsojien tarvitsisi kuulla samoja kuvailuja toistuvasti. Verkkosivuilla voisi olla muutakin ennakkokuvailua, jossa annettaisiin yleiskuva myös ohjelman visuaalisesta maailmasta ja tapahtumapaikoista.³⁴⁰

339 Sky 2025. [Sky Accessibility: Audio Description Introductions](#). Viitattu 12.8.2025.

340 Royal Holloway, University of London & Vocal Eyes s.a. [Creating Audio Description: Equality, Diversity, and Inclusion](#). Viitattu 11.2.2026.

Itsekuvailu kokouksissa ja tapahtumissa

Jos tapahtuman tai kokouksen on tarkoitus olla saavutettava näkövammaisille, voi tapahtuman järjestäjä tai esimerkiksi puheenjohtaja pyytää kaikkia puhujia kuvailemaan itseään lyhyesti esittäytymisten yhteydessä. Näin näkövammaiset osallistujat saavat paremman käsityksen siitä, keitä tilaisuudessa on mukana, mukaan lukien osallistujajoukon moninaisuuden tai sen puutteen. Itsekuvailun lisäksi etätapaamisissa vieraiden ihmisten kanssa on usein hyvä käytäntö toistaa oma nimi aina puheenvuoron alussa – ainakin, jos puhujia on niin monta, ettei voi olettaa näkövammaisten osallistujien tunnistavan kaikkien ääniä toisistaan.³⁴¹

Itsekuvailusta on paljon esimerkkejä Kuvailutulkkauksen käsikirjan YouTube-kanavalla, jonka videoiden alussa puhujat kuvailevat itsensä. Alla kerromme myös, millaiset itsekuvailuohjeet lähetimme Vammaisten Pride 2025 -tapahtuman esiintyjille ennen tapahtumaa.

Itsekuvailussa voi mainita samoja piirteitä, joita tämän luvun Mitä ja miten kuvailaan -alaluvussa listattiin. Mainittavat piirteet voivat myös vaihdella tilaisuuden luonteen ja aiheen perusteella. Tapahtumajärjestäjä tai puheenjohtaja voi antaa esimerkin itsekuvailusta kuvailemalla itse itseään puhujille lähetettävien ohjeiden yhteydessä sekä muistutuksena tilaisuuden alussa. Kukin osallistuja voi itse päättää, mitä piirteitä kuvailee itsestään, mutta itsekuvailu kannattaa yleensä rajoittaa noin kolmeen piirteeseen ja yhteen tai kahteen lauseeseen. Esimerkiksi vaatteista ja asusteista kannattaa kuvailla enintään sellaisia, jotka erityisesti kiinnittävät huomion.

Osallistujia kannattaa ohjeistaa välttämään ylikuvailua: Jos osallistujia on paljon, kuvailuun kuluu helposti paljon aikaa, eivätkä näkövammaiset osallistujat voi muistaa kaikkia yksityiskohtia kovin monesta puhujasta. Lisäksi kannattaa muistaa, että vaikka haluaakin tarjota näkövammaisille osallistujille samat tiedot kuin näkeville, osallistujien ulkonäkö on usein toissijaista puheenvuorojen varsinaiseen sisältöön verrattuna, eikä ulkoisten piirteiden kuvailuun siksi kannata

341 IDEA Inclusive AD Forum, Royal Holloway University of London & VocalEyes 2021. [Self-description for inclusive meetings](#). Viitattu 14.8.2025.

käyttää liikaa aikaa. Itsekuvailun ohjeiden yhteyteen voikin olla hyvä lisätä muistutus asiasta.

Vammaisten Pride 2025 -tapahtumassa ohjeistimme puhujat ja muut esiintyjät kuvailemaan itse itsensä. Lähetimme heille alla olevan selkokiellisen itsekuvailuohjeen ennen tapahtumaa. Päätimme tarjota ohjeen lopussa sekä lyhyen että pitkän esimerkkikuvailun, jotta esiintyjät saisivat mallia siitä, miten erilaisia piirteitä kuvaillaan, mutta samalla myös esimerkin siitä, että lyhytkin kuvailu riittää. Tapahtumajärjestäjät kuvailivat itsensä alkusanojen yhteydessä, mikä toimi samalla muistutuksena esiintyjille siitä, että hekin kuvailisivat itse itsensä. Useimmat puhujat kuvailivat itseään melko pitkästi, mutta koska kaksi puhujaa oli estynyt tulemasta paikalle, sille oli hyvin aikaa. Alla oleva ohje onkin päivitetty versio, johon on lisätty tapahtuman jälkeen muistutus kuvailujen pituudesta: ”Valitsethan vain 2–3 piirrettä, joita kuvailet itsestäsi. Näin varmistetaan, että kuvailut pysyvät tarpeeksi lyhyinä ja varsinaisille puheille jää tarpeeksi aikaa.” Lisäksi tapahtumajärjestäjien kannattaa itse pitää kuvailut lyhyinä ja mahdollisesti muistuttaa vielä tapahtuman alussa, että myös ylikuvailua on hyvä välttää.

Selkokiellinen kuvailutulkkausohje esiintyjille: Näin kuvailet itseäsi näkövammaisia varten

Kuvailutulkkaus on saavutettavuuspalvelu näkövammaisille.

Siinä kuvaillaan

eli kerrotaan, miltä jokin asia näyttää.

Kuvailutulkausta tarvitaan,
jotta myös näkövammaiset ihmiset saavat tietoa siitä,
miltä näyttää Vammaisten Pride -tapahtuma.
Vammaisten Priden puhujia ja muusikoita
pyydettiin kuvailemaan omaa ulkonäköään
puheenvuoronsa alussa.

Tässä ohjeessa kerrotaan,
miten se tehdään.

Ohjeiden jälkeen annetaan esimerkki siitä,
miten voit kuvailla itseäsi.

Näin kuvailet itseäsi:

Kerro ensin, kuka olet:

- Kerro nimesi.
- Voit kertoa joko ennen kuvailua tai sen jälkeen, mitä järjestöä edustat.

Valitse kaksi tai kolme piirrettä,
joita kuvailet itsestäsi.

Näin varmistamme,
että kuvailut ovat tarpeeksi lyhyitä
ja varsinaisille puheille on tarpeeksi aikaa.

Voit itse päättää,
mitä piirteitä kuvailet.
Ulkonäön kuvailu voi sisältää
joitakin seuraavista piirteistä:

- ihonväri
- hiusten väri ja pituus
- ikä (suunnilleen)
- sukupuoli
- ruumiinrakenne
- käytätkö apuvälineitä

- onko sinulla näkyviä fyysisiä vammoja
- vaatteet
- asusteet

Esimerkki

Lyhyt vaihtoehto:

Nimeni on Niina Ollanketo.

Olen kolmekymppinen valkoinen nainen,
jolla ei ole näkyviä vammoja tai apuvälineitä.

Päälläni on sateenkaaren värinen kukkaseppele,
vaalea farkkutakki ja mustat farkut.

Pitkä vaihtoehto:

Nimeni on Niina Ollanketo,

ja toimin Vammaisten Pridessa kuvailutulkkina.

Olen valkoihoinen ja vaaleanruskeahiuksinen,
keskipainoinen kolmekymppinen nainen.

En käytä apuvälineitä

eikä minulla ole näkyviä fyysisiä vammoja.

Päässäni on sateenkaarenvärinen tekokukkaseppele.

Minulla on keltainen T-paita,

vaalea farkkutakki ja mustat farkut.

Lisämateriaalia

Sanastolähteitä:

Fem-R ry. 2025. Sanasto.

Antirasismiin ja feminismiin liittyvää sanastoa.

Oikeusministeriö s.a. Antirasistinen sanasto.

Opetushallitus 2025. Käsitteet.

Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvää sanastoa.

SETA ry. 2025. Sateenkaarisanasto.

Vuonna 2025 päivitetty kattava sanasto muun muassa sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuudesta sekä sateenkaarikulttuurista, myös selkokielellä.

Muita tiedonlähteitä:

Hubara, Koko 2017. *Ruskeat Tytöt : tunne-esseitä*. Helsinki: Like.

Ensimmäinen suomenkielinen kirja ruskealta tytöltä ruskeille tytöille, jossa sanoitetaan ruskeuden kokemuksia Suomessa. Kirja perustuu samannimiseen, palkittuun blogiin.

Jäske, Alice, Priska Niemi-Sampan, Janina Waenthongkham, ja Caroline Suinner 2022. *Mixed : suomalaista elämää kulttuurien risteymässä*. Helsinki: Kosmos.

Kattava tietokirja taltioi mixed-suomalaisten kokemuksia, päivittää kuvaa suomalaisuudesta ja esittelee antirasismin periaatteita.

Royal Holloway, University of London & Vocal Eyes s.a. Creating Audio Description.

Todella kattava kurssi sensitiivisestä moninaisuuden kuvailutulkkauksesta englanniksi.

Singh, Rebecca 2021. Best Practice: Anti Racist Audio Description.

Antirasistisen kuvailutulkkauksen perusohjeet ja itsekuvailuohjeet englanniksi ja ranskaksi.

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus s.a. Sukupuolen moninaisuus.

Tietoa sukupuolen moninaisuudesta eri ikävaiheissa, myös selkokielellä.

Syömishäiriöliitto - SYLI ry s.a. Materiaalit ja lukuvinkit.

Syömishäiriöihin ja painosta puhumiseen liittyviä esitteitä ja oppaita.

Tawast, Sofia, ja Riikka Leinonen 2024. *Suuri valhe vammaisuudesta*. Helsinki: Tammi.

Finlandia-palkitussa tietokirjassa kerrotaan perusasiat vammaisuudesta ja kyseenalaistetaan siihen liittyviä käsityksiä omakohtaisesti, laajasti ja helppotajuisesti.

Vainikainen, Elina 2022. Syrjimätön kieli.

Oppaassa tutustutaan syrjimättömän kielen eri ulottuvuuksiin selkeän kielen, sukupuolitietoisuuden, sateenkaaritietoisuuden, antirasismien, vammaisuuden ja sairauksien sekä luokkatietoisuuden näkökulmista.

Urhonen Amu, Heini Saraste ja Sanni Purhonen 2022. Vammaisuus ja journalismi – opas toimittajille.

Tietoa vammaisuudesta sekä neuvoja muun muassa siihen, miten vammaisuudesta ja vammaisista puhutaan kunnioittavasti.

Värien ja valon kuvailu

Värit ja niiden kuvailu ovat tärkeitä monille näkövammaisille. Käyttäjien välillä on kuitenkin paljon yksilöllisiä eroja siinä, millaista kuvailua niistä toivotaan. Värien kuvailutulkkaus on useimmiten monitulkintaista ja subjektiivista, koska ihmiset näkevät ja kokevat värit hyvin eri tavoin. Myös valon kuvailu tuo elävyyttä kuvailutulkkeeseen. Tässä osiossa kerromme, miksi ja miten värejä ja valoa kannattaa kuvailla sekä esittelemme lyhyesti värien teoriaa. Lisäksi annamme esimerkkejä värien ja valon kuvailusta.

Muistilista:

Värien ja valon kuvailu

- Kuvaile värejä ja valoa aina, kun sille on tilaa.
- Värisävyjä kuvaaillessa voit kertoa sävyjen valoisuudesta, kylläisyydestä, puhtaudesta sekä kylmyydestä tai lämpimyystä.
- Voit kuvailla värejä ja valoja vertauskuvien avulla, kunhan ne ovat ymmärrettäviä ja sopivat kontekstiin.

Miksi värejä kannattaa kuvailla?

Värejä on kaikkialla ympärillämme, ja ne liittyvät niin moniin arkisiin tilanteisiin kuin taidekokemuksiin. Lisäksi väreistä puhutaan keskusteluissa, mediassa ja kirjallisuudessa. Siksi useimmat kuvailutulkkauksen käyttäjät haluavat kuulla väreistä, vaikka eivät olisi itse niitä koskaan nähneetkään.³⁴²

Värien kuvailusta on monenlaisia hyötyjä kuvailutulkkauksen käyttäjille. Se voi auttaa tarkentamaan mielikuvaa kuvailtavasta kohteesta ja herättää värimuistoja myöhemmällä iällä sokeutuneissa. Värit herättävät mielikuvia myös syntymäsokeissa ihmisissä, sillä niihin liittyy kulttuurisia mielleyhtymiä ja tunneyhteyksiä. Värien kuvailu voi herättää tuntemuksia, joiden kautta syntymäsokeatkin käyttäjät voivat nauttia väreistä, vaikkeivät tiedäkään, miltä ne visuaalisesti näyttävät. Värien herättämät mielleyhtymät ovat kulttuurisidonnaisia ja joskus myös yksilöllisiä. Kuvailutulkille voikin olla hyödyllistä tutustua väreihin liitettäviin mielikuviin erityisesti omassa kulttuurissaan ja kuvailtavan kohteen lähdekulttuurissa.³⁴³

Värit välittävät eri yhteyksissä erilaisia symbolisia merkityksiä. Esimerkiksi pukeutumisessa väreillä voidaan viestiä alakulttuuriin tai ryhmään kuulumista. Liikennemerkkien värit ovat vakiintuneet yleisesti tunnetuksi koodistoksi: siniset merkit ovat määräyksiä, kiellot ja rajoitukset taas keltapunaisia. Liikennevalojen kolmivärinen koodi on tuttu monissa muissakin yhteyksissä: vihreällä ilmaistaan lupaa, punaisella kieltoa ja keltaisella odottamista tai jotakin muuta välitilaa. Värien kulttuurisia mielleyhtymiä ovat esimerkiksi punaisen värin liittäminen jouluun, intohimoon ja sosialismiin.³⁴⁴

342 Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*; Mazur, Iwona 2022. Linguistic and textual aspects of audio description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/ New York, New York: Routledge, 93–106.

343 ADLAB PRO 2016. Module 1. Unit 8. Central audio description issues. Audio describing colour. Katsottu 6.8.2025; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Ollanketo, Niina (2021). Mitä kuulijat toivovat kuvailutulkkaukselta? Luonnonympäristöjen kuvailutulkkaus näkövammaisten vastaanottajien näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

344 Ollanketo, Niina (2021). Mitä kuulijat toivovat kuvailutulkkaukselta? Luonnonympäristöjen kuvailutulkkaus näkövammaisten vastaanottajien näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

Värien teoriaa

Värien havaitseminen on hyvin subjektiivista, joten myös niiden kuvailu on pitkälti tulkinnallista. Musta ja valkoinen herättävät näkevissä ihmisissä yleisesti melko samanlaisia mielleyhtymiä, mutta mustalla ja valkoisellakin on useita eri sävyjä. Värien sävyt riippuvat valon aallonpituudesta, mutta värihavainnot syntyvät aivoissa. Ihmisen silmät kykenevät havaitsemaan ja erottelemaan 5–7 miljoonaa eri sävyä, mutta kaikille näille sävyille ei ole vakiintunutta nimeä. Värihavaintoon vaikuttavat myös valaistus ja väriä ympäröivät muut värit. Värien kuvailulla pyritäänkin luomaan mielikuvia ja antamaan kuvailutulkauksen käyttäjälle aineksia, joiden pohjalta hän voi tehdä kuvailtavasta teoksesta oman tulkintansa omaa kokemustaustansa vasten.³⁴⁵

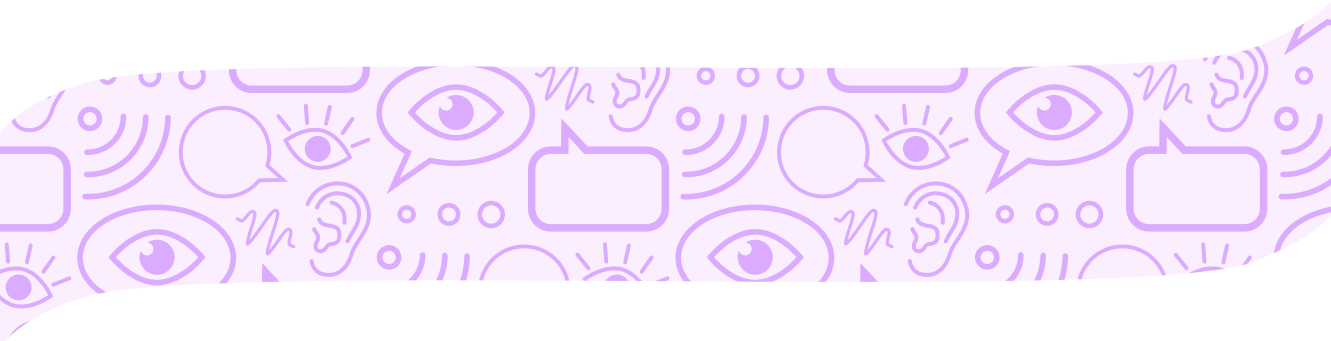
Miten värejä kuvaillaan?

Useimmat käyttäjät haluavat, että värejä kuvaillaan, mutta yksilöllisiä eroja on siinä, miten paljon ja yksityiskohtaisesti niistä halutaan kuulla ja millainen värien kuvailu on miellyttävintä. Joillekin riittää yksinkertainen kuvaus kohteen väristä, toiset taas haluavat tietää värisävyjen sekoittumisesta toisiinsa ja värien syvyydestä. Niina Ollankedon gradututkimuksessa monet vastaajat pitivät siitä, että värisävyjä kuvailtiin niin, että sävyt erottuivat toisistaan selkeästi. Värien kuvailua voi olla kuitenkin liikaakin suhteessa muuhun sisältöön.³⁴⁶

Monissa tilanteissa värien kuvailuun riittävät perusvärit tai kuvaus värikyksen yleisilmeestä. Esimerkiksi lehtikuvia kuvaillessa ei välttämättä ole tarpeen kuvailla ihmisten vaatetuksen värejä, ellei se ole olennaista tekstin aiheen kannalta. Tällöin voi esimerkiksi kertoa, onko kuva tummasävyinen vai ovatko värit

345 Ollanketo, Niina (2021). *Mitä kuulijat toivovat kuvailutulkaukselta? Luonnonympäristöjen kuvailutulkkauksen näkövammaisten vastaanottajien näkökulmasta*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto; Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*; Hatakka, Veera 2020. *Värinkuvaus maalaustaiteen kuvailutulkauksessa*. Teoksessa Heli Paulasto & Sari Pöyhönen (toim.). *Kieli ja taide – soveltavan kielentutkimuksen ja taiteen risteämiä. Language and the arts – creative inquiry in applied linguistics*. AFinLA-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 74, 242–267.

346 Ollanketo, Niina (2021). *Mitä kuulijat toivovat kuvailutulkaukselta? Luonnonympäristöjen kuvailutulkkauksen näkövammaisten vastaanottajien näkökulmasta*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

kirkkaita. Kuvataiteen kuvailutulkkauksessa taas kuvaillaan värejä usein varsin yksityiskohtaisesti.³⁴⁷

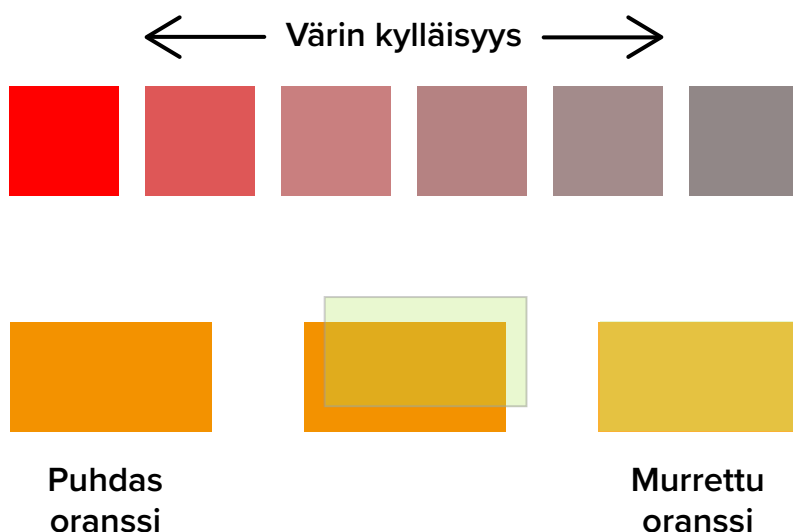
Perusvärinnimet ovat yksisanaisia värisanoja, joilla on mahdollista kuvata minkä tahansa kohteen väriä. Suomen kielessä perusvärinnimet ovat punainen, sininen, keltainen, vihreä, oranssi, violetti, ruskea, harmaa, valkoinen ja musta. Värimaailman yleisilmeen voi kuvailla muun värien kuvailun yhteydessä tai erikseen esimerkiksi teoksen yleisvaikutelman kuvailun yhteydessä. Kuvaillessaan teoksen yleistä värimaailmaa kuvailutulkki voi kiinnittää huomiota värisävyjen kokonaisvaikutelman lisäksi värien keskinäiseen suhteeseen: ovatko värit esimerkiksi harmoniassa tai ristiriidassa keskenään? Erottuuko jokin väri muita vasten?³⁴⁸

Jos värejä on tarpeen kuvailla yksityiskohtaisesti, voidaan kuvailla sävyjen valoisuutta, kylläisyyttä, puhtautta sekä kylmyyttä tai lämpimyyttä. Valoisuutta kuvataan pääasiassa sanoilla *tumma* ja *vaalea*. Kylläisyys tarkoittaa sitä, paljonko värissä on harmaata, ja sitä kuvaillaan esimerkiksi sanoilla *vahva*, *syvä*, *kirkas*, *samea*, *hento* ja *haalea*. Puhtaissa väreissä on korkeintaan kahta pääväriä (punainen, sininen ja keltainen), kun taas *murretuissa* väreissä on sekoitettu kaikkia kolmea pääväriä. Lämpimissä sävyissä on punaista tai keltaista, viileissä taas sinistä.³⁴⁹

347 Hatakka, Veera 2020. Värinkuvaus maalaustaiteen kuvailutulkkauksessa. Teoksessa Heli Paulasto & Sari Pöyhönen (toim.). *Kieli ja taide – soveltavan kielentutkimuksen ja taiteen risteämiä. Language and the arts – creative inquiry in applied linguistics*. AFinLA-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 74, 242–267.

348 Hatakka, Veera 2020. Värinkuvaus maalaustaiteen kuvailutulkkauksessa. Teoksessa Heli Paulasto & Sari Pöyhönen (toim.). *Kieli ja taide – soveltavan kielentutkimuksen ja taiteen risteämiä. Language and the arts – creative inquiry in applied linguistics*. AFinLA-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 74, 242–267.

349 Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*; Ollanketo, Niina (2021). Mitä kuulijat toivovat kuvailutulkkaukselta? Luonnonympäristöjen kuvailutulkkauksessa näkövammaisten vastaanottajien näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto; Kuopion kansalaisopisto s.a. Puhdas väri – Murrettu väri. Pedanet. Luettu 6.8.2025.

Kuva 9. Värin kylläisyys ja murrettut värit. Ylärivin vasemmanpuolimmainen laatikko on puhtaan punainen eli kylläinen. Värin kylläisyys vähenee, kun siihen lisätään harmaata. Alarivillä verrataan puhdasta oranssia ja murrettua oranssia. Murrettu väri syntyy, kun oranssin päälle asetetaan haaleaa vihreää väriä.

Väri-ilmaukset valitaan suhteessa teoksen muihin väreihin ja niiden kuvailuun. Esimerkiksi *vaaleanharmaa* ei ole absoluuttinen ilmaisu vaan tarkoittaa vaaleaa kyseisessä kontekstissa. Toisessa yhteydessä sama sävy voisi näyttäytyä keski- tai tummanharmaana.

Värisävyjen kuvailussa voi käyttää monenlaisia keinoja.³⁵⁰ Näitä ovat:

- Sävyjä määrittelevät sanat kuten *syvä, kirkas, heleä, kuulas, pehmeä, kevyt ja vahva*.
- Partisiippimuotoiset väriverbit (*vihertävä*).
- Yhdyssanat ja sanaliitot (*sinipunainen, marjapuuron punainen*). Tällaisten ilmausten käytössä on hyvä kiinnittää huomiota monitulkintaisuuteen: esimerkiksi *sinipunainen* voi tarkoittaa joko sitä, että kuvailtavassa

350 Hatakka, Veera 2020. Värinkuvaus maalaustaiteen kuvailutulkauksessa. Teoksessa Heli Paulasto & Sari Pöyhönen (toim.). *Kieli ja taide – soveltavan kielentutkimuksen ja taiteen risteämiä. Language and the arts – creative inquiry in applied linguistics*. AFinLA-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 74, 242–267; Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

kohteessa on sinistä ja punaista, tai sitä, että kuvailtava sävy on sekoitus sinistä ja punaista (violetti).

- *Keskiruskea* ja *keskiharmaa* kuvaavat tummuusasteikon keskivaiheille sijoittuvia ruskean ja harmaan sävyjä.
- Monisanaiset väri-ilmaukset (*hento pastellinsävyinen vaaleanpunainen*).
- Intensiteettipartikkelit (*hieman, todella*).
- *Taittaa*-verbi (*varjot taittuvat siniharmaaseen*). Verbillä voidaan viitata useamman sävyn joukkoon tai tiettyyn sävyyn.
- Värisävyjen nimet (*fuksia, turkoosi, beige*). Näiden sanojen käytössä kannattaa huomioida se, että kaikki käyttäjät eivät välttämättä tiedä, mihin väriihin sanat viittaavat.
- Vertauskuvat (*verenpunainen, sitruunankeltainen*). Mitä värit tuovat mieleen tai mihin ne yhdistetään? Erityisen hyviä ovat vertauskuvat, jotka viittaavat tuntemuksiin, esimerkiksi *lämmän oranssi*. Jos vertauskuvan pystyy liittämään kuvailtavan kohteen aihepiiriin, niin kannattaa tehdä. Usein tällaista temaattista yhteyttä ei kuitenkaan saa luotua.
 - Vertauskuvien valinnassa on hyvä huomioida myös konteksti niin, että vertaukset sopivat mahdollisimman hyvin ympäröivään tekstiin. Esimerkiksi 1700-luvulle sijoittuvan teoksen kuvailutulkauksessa vertaus *piirilevyn vihreä* voi pistää korvaan, koska kyseistä esinettä ei vielä tuolloin ollut olemassa.
 - Vertauskuvaksi kannattaa pyrkiä valitsemaan asia, joka on aina suunnilleen samanvärinen. Myös ilmauksen vakiintuneisuuteen ja ymmärrettävyyteen kannattaa kiinnittää huomiota. Itse keksitty ilmaisu voi rikastuttaa kuvailutulketta, mutta se ei välttämättä ole ymmärrettävä kaikille käyttäjille.

Yllä lueteltuja keinoja yhdistellään usein monenlaisiksi kokonaisuuksiksi. Sanojen lisäksi äänenpainot voivat auttaa värien kuvailussa ja niihin liittyvien mielleyhtymien luomisessa.

Esimerkki: Esimerkkejä värien kuvailusta luontoretkeltä, joka äänitettiin Niina Ollankedon pro gradu -tutkimusta varten³⁵¹:

Maan tasalla on kauniin vihreä sammalmatto, jonka väreissä sekoittuvat kultaisen kellertävän vihreä sekä vaalea mutta samalla syvä limetinvihreä ja paikoitellen myös hieman vaaleanrusehtavan vihreitä täpliä.

Lammen vesi on synkänsinertävän mustaa ja sen tynnestä pinnasta heijastuu lampea ympäröivä kasvillisuus ruskean ja vihreän sävyissä.

Kallioiden harmaata pintaa päällystävät siellä täällä laajoina läikkinä valkeat ja harmaat, hattaraisen muotoiset jäkälämatot sekä kuivat tummanvihreät sammalmättäät.

Valon kuvailu

Myös valon ja varjon kuvailu on kiinnostavaa monille sellaisillekin käyttäjille, jotka eivät ole niitä koskaan nähneet. Monet näkövammaiset myös havaitsevat valoa ja varjoja, joten niiden kuvailu tukee käyttäjien omia näköhavaintoja.

Valolla voi olla visuaalisissa teoksissa ainakin neljä eri tehtävää³⁵²:

1. Valaistus ja sen muuttuminen voi merkitä ajankohtaa ja ajan kulumista. Esimerkiksi kirkas auringonpaiste kertoo, että on päivä.
2. Kuvataiteessa valon ja varjon avulla luodaan illuusio kolmiulotteisuudesta: värisävyyn tummuus vaihtelee sen mukaan, miten kuvattu valaistus osuu kohtaan.

³⁵¹ Ollanketo, Niina (2021). *Mitä kuulijat toivovat kuvailutulkkauksesta? Luonnonympäristöjen kuvailutulkkaus näkövammaisten vastaanottajien näkökulmasta*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

³⁵² Hatakka, Veera 2020. *Värinkuvaus maalaustaiteen kuvailutulkkauksessa*. Teoksessa Heli Paulasto & Sari Pöyhönen (toim.). *Kieli ja taide – soveltavan kielentutkimuksen ja taiteen risteämiä. Language and the arts – creative inquiry in applied linguistics*. AFinLA-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 74, 242–267; Maszerowska, Anna 2013. *Language without words. Light and contrast in audio description*. *Journal of Specialised Translation* 20, 165–180.

3. Valon avulla voidaan kiinnittää katsojan huomio tiettyyn kohteeseen esimerkiksi teatterin lavalla tai maalauksessa.
4. Valot ja varjot herättävät yleisössä tunnereaktioita. Esimerkiksi pimeydellä ja varjoilla voidaan luoda pelottava tai uhkaava tunnelma.

Esimerkki: Esimerkkejä spontaanista valon kuvailusta luontoreteltä, joka äänitettiin Niina Ollankedon pro gradu -tutkimusta varten.³⁵³

Lähimpänä rantaa olevat mustikanvarvut loistavat auringonpaisteessa lähes valkoisina.

Mutta tässäkin meitä lähellä joissakin puitten oksissa aurinko valaisee hämähäkinverkkoja, jotka näkyvät tuossa auringonvalossa, joka siivilöityy ihanasti puiden lehtien ja havujen välistä ja näkyy taivaalla oikein tuollaisena auringonkehränä.

Esimerkki: Esimerkkejä valon kuvailusta dokumenttielokuvasta *Mikki Kunttu*, kuvailutulkannut Kirsi Lehikoinen ja Jarkko Lauri.³⁵⁴

Samin bändi esiintyy pimeällä lavalla, jota valaisevat musiikin rytmissä välähtelevät spottivalot. Valojen välähdellessä muusikoiden liike välittyy katkonaisena.

Valot piirtävät näyttämölle jyrkän graafisia, terävälinjaisia kuvioita. Välillä ne muistuttavat joutsenen pehmeitä höyheniä. Valo vaihtelee baletin aikana viiltävän kirkkaasta utuisen hämyisään.

Valo säkenöi läpitunkevan kirkkaana ja nielee välillä Kullervon kokonaan.

³⁵³ Ollanketo, Niina (2021). *Mitä kuulijat toivovat kuvailutulkaukselta? Luonnonympäristöjen kuvailutulkkaus näkövammaisten vastaanottajien näkökulmasta*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

³⁵⁴ Yle 2023. *Mikki Kunttu*. Dokumenttielokuva. Kuvailutulkkaus: Kirsi Lehikoinen ja Jarkko Lauri. Ohjaaja: Kaapo Kamu. Tuotanto: Production House. Katsottu 13.8.2025.

Suuntien, mittojen ja määrien kuvailu

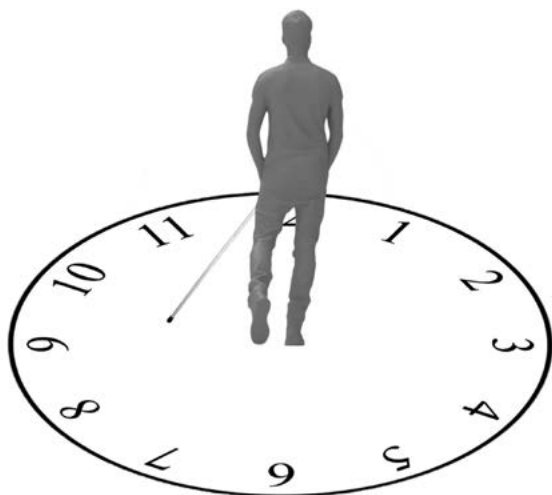
Suuntien, mittojen ja määrän kuvailu on keskeinen osa kuvailutulkkausta. Niissä on tärkeää pyrkiä konkreettisuuteen ja yksiselitteisyyteen.

Suunnat

Suuntien osoittaminen on yksi monissa erilaisissa tilanteissa vastaantuleva kuvailutulkkauksen osa-alue. Suunnista puhumisessa on tärkeää yksiselitteisyys. Esimerkiksi ”tännepäin”-tyyppiset ilmaukset ovat useimmiten liian epätarkkoja. Kuvailutulkin on varmistettava, että kaikki osapuolet ovat selvillä käytettävistä suuntien ilmaisun tavoista.

Jos kuvailutulkkauksen käyttäjät ovat sokeita tai kohdeyleisö on heterogeeninen, suunnat täytyy ilmaista sanallisesti. Yleinen tapa sanallistaa suuntia on kuvitella kellotaulu, jonka keskellä vastaanottaja seisoo. Tällöin suoraan eteenpäin on kello 12, oikealla on kello 3, takana on kello 6 ja vasemmalla kello 9. Kuvailutapaa voidaan soveltaa esineisiin, kuten televisioruutuun tai lautaseen. Kellotaulun suuntia voi käyttää esimerkiksi ulko- ja sisätiloissa ja esineiden paikantamisessa. Ulkotiloissa, esimerkiksi reittien selittämisessä, voi myös käyttää ilmansuuntia, jos käyttäjä ja kuvailutulkki tietävät ne.³⁵⁵

355 Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

Kuva 10. Suuntien ilmaiseminen kellotaulun avulla. Kun suuntia halutaan kuvailla kellotauluun vertaamalla, ajatellaan, että kuvailutulkkauksen käyttäjä seisoo kellotaulun keskellä, kasvot kohti kello kahteentoista. Tällöin esimerkiksi kello kolme viittaa oikealle, kello kuusi suoraan taakse ja kello yhdeksän vasemmalle.

Jos käyttäjillä on näkökykyä jäljellä, sanalliseen kuvailuun voi yhdistää visuaalisia suuntamerkkejä. Kuvailutulkki voi osoittaa suuntia kädellä tai ohjaamalla käyttäjän valkoisen kepin osoitettuun suuntaan, mikäli se sopii käyttäjälle. Suuntien osoittamisessa voidaan hyödyntää myös tilan valoja, varjoja ja kontrasteja, esimerkiksi ikkunasta tulevaa valoa tai tummaa hyllyä valkoista seinää vasten, sekä muita käyttäjän silmin hahmottamia kohteita.³⁵⁶

Mittojen ja määrän kuvailu

Koon ja muiden mittojen kuvailu on keskeinen osa kuvailutulkkausta. Erilaisia kuvailutulkkauksessa kerrottavia mittoja voivat olla esimerkiksi koko eli korkeus, pituus, leveys ja syvyys sekä etäisyys.³⁵⁷ Jos kuvailtava kohde muodostuu useasta eri osasta, niiden kokoa voi kuvailla myös suhteessa toisiinsa.

Esimerkki: Etualalla oleva apina on puolet isompi kuin taka-alalla oleva apina.

³⁵⁶ Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

³⁵⁷ Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

Mittoja voi kuvailla joko metreinä tai erilaisten vertauskuvien avulla. Etäisyyksiä voi kuvailla myös askelina tai matkaan kuluvan ajan perusteella, esimerkiksi ”viisitoista askelta eteenpäin” tai ”viiden minuutin kävelymatkan päässä”. Tutulle ihmiselle matkaa voi verrata käyttäjälle tuttuihin etäisyyksiin, esimerkiksi ”yhtä pitkä matka kuin kotoa lähikauppaan”.³⁵⁸ Toisaalta jos ympäristö on käyttäjälle tuttu, sen maamerkkejä voi käyttää kuvailussa. Esimerkiksi Vammaisten pride 2025 -tapahtumassa kuvailutulkki Niina Ollanketo kuvaili mielenosoituskulkueen ulottuvan ”Ärrältä Uffille asti”, mitä kuulijat pitivät oikein toimivana ratkaisuna.

Tässäkin yhteydessä vertauksia miettiessä on hyvä kiinnittää huomiota konkreettisuuteen ja yksiselitteisyyteen. Usein mittoja verrataan kehonosiin ja tuttuihin esineisiin, esimerkiksi:

- *käsivarren mitan päässä*
- *vyötärön korkeudella*
- *maitopurkin kokoinen.*

Kun mittoja verrataan kehonosiin, on hyvä huomioida, että ihmiset ovat hyvin erikokoisia. Esimerkiksi *kämmenen levyinen* voi tarkoittaa hyvin erilaista kokoa pieni- ja suurikokoiselle ihmiselle. Joskus käytetään vanhoja kehonmittoja, kuten kyynärä ja vaaksa, mutta ne eivät välttämättä ole käyttäjille tuttuja ja saattavat siksi aiheuttaa hämmennystä.³⁵⁹

Määrää kuvaillessa voidaan käyttää numeroilmaisujen ja mittajärjestelmien lisäksi määrää arvioivia sanoja³⁶⁰:

- Parikymmentä naista
- Lukuisia sinisiä ilmapalloja
- Muutama varis.

358 Ollanketo, Niina (2021). *Mitä kuulijat toivovat kuvailutulkkaukselta? Luonnonympäristöjen kuvailutulkkaus näkövammaisten vastaanottajien näkökulmasta*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto; Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

359 Ollanketo, Niina (2021). *Mitä kuulijat toivovat kuvailutulkkaukselta? Luonnonympäristöjen kuvailutulkkaus näkövammaisten vastaanottajien näkökulmasta*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

360 Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

Kuvailutulkin äänenkäyttö

Sanallisen tason lisäksi kuvailutulkki välittää tietoa myös äänenkäyttötavallaan, esimerkiksi puheen rytmin sekä äänenpainon ja -sävyjen vaihtelulla. Toimiva äänenkäyttö onkin olennainen osa kuvailutulkkauksen ymmärrettävyyttä ja miellyttävyyttä; jos ääni ei kuulu kunnolla tai siitä ei saa selvää, pinnistely väsyttää kuulijaa. Lisäksi ääniharjoituksilla voi ennaltaehkäistä äänihäiriöitä, jotka pahimmillaan voivat uhata puhetyöläisen työkykyä. Tässä luvussa haluamme kiinnittää huomiota kuvailutulkkauksen kannalta tärkeimpiin äänenkäytön osa-alueisiin ja ohjata kohti kuvailutulkkausta tukevia ääniharjoitteita. Äänenkäytöstä yleisesti on kirjoitettu tätä kattavammin muualla, ja äänentuotannon tekijöihin sekä ääniharjoituksiin voi tutustua esimerkiksi Suurpalon, Meriläisen ja Härkösen teoksessa *Äänitreeni: opas parempaan puheääneen* (2024)³⁶¹.

361 Suurpalo, Marja, Terhi Meriläinen, ja Risto Härkönen 2024. *Äänitreeni: opas parempaan puheääneen*. Jyväskylä: Tuuma-kustannus.

Muistilista: Äänenkäyttö

- Puhu selkeästi ja rauhallisesti, lausu sanat loppuun ja jäsenatele puhe ymmärrettävästi.
- Tunnetta, innostusta tai keveyttä voi lisätä ulosantiin tukemaan tunnelmaa tai juonen kehitystä, muttei niin paljon, että kuvailu vie huomion lähdetekstistä.
- Äänitä ja kuuntele omaa puhettasi, jotta huomaat omia äänenkäytön haasteitasi ja vahvuuksiasi.
- Tee äänenkäyttöharjoituksia säännöllisesti ja lämmittele ääntä ennen puhetilanteita.

Kuvailutulkkeen lukijat

Kuvailutulkkeen lukee Suomessa useimmiten kuvailutulkki itse. Lukijana voi toimia myös ääninäyttelijä tai muu puheammattilainen. Monissa kuvailutulkkausohjeissa suositellaan, että kuvailutulkkauksen lukijaksi valittaisiin henkilö, jonka ääni tavalla tai toisella erottuu kuvailtavan teoksen esiintyjien äänistä. Jos esimerkiksi elokuvassa on kertojaääni, kuvailutulkkeen lukijaksi kannattaa valita henkilö, jonka ääni erottuu tarpeeksi selkeästi kertojan äänestä. Ison-Britannian viestintäviranomaisen Ofcom ohjeistaa lisäksi, että kuvailutulkin äänen tulisi sopia lähdetekstin lajityyppiin (esimerkiksi kauhuelokuva) ja luonteeseen sekä kohdeyleisön tarpeisiin.³⁶² Joskus voidaan käyttää kahta kuvailutulkkauksen lukijaa: esimerkiksi teatteriesityksessä yksi voi kuvailla hahmoja ja heidän toimintaansa, toinen lavastusta ja muuta teknistä toteutusta. Jatkuvuuden vuoksi tulisi kuitenkin pyrkiä siihen, että yhden kokonaisuuden, esimerkiksi tv-sarjan kaikki jaksot, lukee sama lukija tai samat lukijat.³⁶³

362 Ofcom 2024. Ofcom's Guidelines on Providing Television and On-Demand Access Services. Viitattu 20.10.2025

363 Hirvonen, Maija & Betta Saari 2021. Kuvailutulkkauksen tila Suomessa -selvitystyö. Raportti, marraskuu 2021. Viitattu 24.6.2025; Ofcom 2024. Ofcom's Guidelines on Providing Television and On-Demand Access Services. Viitattu 20.10.2025

Tutkimuksissa koneäänen käytöstä kuvailutulkkauksen lukijana on havaittu, että draamaohjelmien kuvailussa käyttäjät suosivat ihmisääntä, joka myös lisää käyttäjien eläytymistä. Dokumenttien kuvailutulkkauksessa puolestaan ihmisääni ja koneääni koettiin yhtä miellyttäväksi. Teknologia kuitenkin kehitty nopeasti, joten kuvailutulkkauksen käyttäjien mieltymyksetkin voivat sitä myötä muuttua.³⁶⁴

Äänenkäytön piirteitä

Hyvä äänenkäyttö muodostuu prosodiasta ja äänentuotannosta. *Prosodia* on yhteisnimitys sellaisille puheen piirteille kuin äänensävy, puhetahti, painotus, rytmi, äänenkorkeus, äänenvoimakkuuden vaihtelu ja puheen jaksotus. Toimiva äänentuotanto puolestaan rakentuu monesta asiasta: rentoudesta ja asennosta; hengityksestä; ääntämisestä; soinnista; artikulaatiosta sekä äänellisestä vaihtelusta. Rauhallinen ja selkeä puhe, sanojen lausuminen loppuun asti sekä puheen jäsentely parantavat puheen vakuuttavuutta ja ymmärrettävyyttä. Lisäksi kuvailutulkin täytyy hallita mikrofoniin käyttö, mukaan lukien sen oikeanlainen asettelu ja luonnollinen puhe myös mikrofonia käytettäessä.³⁶⁵

Perinteisesti on ajateltu, että kuvailutulkkaukseen sopisi parhaiten neutraali puhetapa eli sellainen, josta ei kuulu tunteellisuutta tai eläytymistä. Tutkimusten mukaan tilanteeseen sopiva sävykyys ja persoonallisuus kuvailutulkin äänenkäytössä voivat kuitenkin parantaa käyttäjäkokemusta. Tunnetta, innostusta tai keveyttä voi lisätä ulosantiin tukemaan tunnelmaa tai juonen kehitystä. Tunnetta ilmaisevat vaihteleva tempo sekä äänen voimakkuus ja korkeus. Kuvailutulkin ei silti pidä esiintyä niin persoonallisesti, että hän kilpailisi huomiosta lähdetekstin kanssa.³⁶⁶

³⁶⁴ Walczak, Agnieszka & Louise Fryer 2017. Vocal delivery of audio description by genre: measuring users' presence. Perspectives, 26(1), 69–83; Jankowska, Anna, Joanna Pilarczyk, Kinga Wołoszyn & Michał Kuniecki 2022. Enough is enough: how much intonation is needed in the vocal delivery of audio description? Perspectives, 31(4), 705–723.

³⁶⁵ Reviers, Nina 2019. Audio Description Voicing. Module 1, Unit 9. ADLAB PRO. Viitattu 14.1.2026; Suurpalo, Marja, Terhi Meriläinen, ja Risto Härkönen 2024. *Äänitreeni: opas parempaan puheääneen*. Jyväskylän: Tuuma-kustannus.

³⁶⁶ Machuca, María Jesús & Anna Matamala 2022. Neutral voices in audio descriptions: What does it mean? Babel, 68(5), 668–696; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Reviers, Nina 2019. Audio Description Voicing. Module 1, Unit 9. ADLAB PRO. Viitattu 14.1.2026

Osittain äänenkäytössä on kyse myös makuasioista: yhden mielestä esimerkiksi korkea puheääni on miellyttävä, toisen mielestä kimeys on häiritsevää. Kaikkein ei kuvailutulkki voi itse vaikuttaa, mutta perusasiat kannattaa opetella.

Intonaatio

Intonaatio eli puheen sävelkulku tarkoittaa sävelkorkeuden vaihtelua puheessa, toisin sanoen sanojen ja lauseiden painotusta. Kuvailutulkkauksen vastaan-ottotutkimuksissa miellyttävimmäksi on todettu kuvailtavaan sisältöön sovitettu intonaatio, jossa kuvailutulkki eläytyy maltillisesti kohdetekstiin. Kuvailutulkin liiallinen neutraalius tai liian vahva eläytyminen voivat molemmat vaikeuttaa yleisön keskittymistä ja eläytymistä kulttuurikokemukseen.³⁶⁷

Intonaatiota kannattaa siis sovittaa lähdetekstin tyyliin ja sisältöön, poikkeamatta kuitenkaan suomen kielen intonaationormeista. Suomen kielessä toteamuslauseissa (kuten ”*Katu on autio.*”) käytetään pääsääntöisesti laskevaa intonaatiota, eli puheen sävelkorkeus laskee kohti lauseen loppua. Tasaista intonaatiota, joka viestii lauseen tai puheenvuoron kesken jäämistä, voi kuitenkin käyttää esimerkiksi jatkuvan liikkeen kuvailemisessa. Lisäksi uuden informaation kohdalla on toteamuslauseessa tyypillisesti pieni melodiansuus, jonka jälkeen laskeva intonaatio taas jatkuu.³⁶⁸ Seuraavissa esimerkeissä melodiansuus on merkitty lihavoinnilla.

Esimerkki: **Ulkona sataa.**

Lattialla on kaksi salkkua, ja Hifa ottaa niistä mukaansa suurimman.

Tietoisella sanojen ja lauseiden painotuksella voikin kiinnittää kuulijan huomion johonkin tiettyyn asiaan, kuten uuteen termiin, tai korostaa uuden hahmon

³⁶⁷ Jankowska, Anna, Joanna Pilarczyk, Kinga Wołoszyn & Michał Kuniecki 2022. Enough is enough: how much intonation is needed in the vocal delivery of audio description? *Perspectives*, 31(4), 705–723.

³⁶⁸ Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2008. § 1010 Sävelkulku, painotus, rytmi jne. puheen jaksotuksessa. Teoksessa Kotimaisten kielten tutkimuskeskus (2008) *Iso suomen kielioppi*; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Finn Lectura / Erkki Savolainen 2001. 1.7.3 Intonaatio. Viitattu 20.8.2025

ilmestymistä tai uuteen paikkaan siirtymistä. Painotus voi parhaimmillaan lisätä puheen ymmärrettävyyttä ja elävyyttä – tai väärissä kohdissa hämmentää kuuli-
jaa ja muuttaa puheen merkitystä.³⁶⁹

Esimerkki: Irmeli ja Eeva tanssivat lähekkäin. **Pekka** ilmestyy ovelle.

Teos on maalattu **guassiväreillä** eli **peiteväreillä**. Ne ovat läpikuultamattomia ja **runsaspigmenttisiä**, **vesiohenteisia** värejä.

Puhetahti

Kuvailutulkauksen puhetahdissa pyritään yleisesti rauhallisuuteen ja selkeyteen. Tarpeeksi rauhallinen tahti ja tauot sopivissa väleissä jättävät yleisölle aikaa prosessoida tietoa ja muodostaa mielikuvia kuvailutulkauksen perusteella. Puhetahti on kuitenkin hyvä sovittaa kuvailtavan kohteeseen: nopeatähtiseen toimintakohtaukseen sopii tavallista nopeatähtisempi kuvailu, kun taas romanttiseen hempeilykohtaukseen sopii kiireetön tahti. Tahdin vaihtelu sopivissa kohdin voikin parantaa kuuntelukokemusta ja auttaa kuvailutulkauksen käyttäjiä ylläpitämään keskittymistä.³⁷⁰

Ääntäminen

Kuvailutulkin tulee kiinnittää huomiota selkeään ääntämiseen, sillä väärin ääntäminen voi viedä huomiota ja siten vaikeuttaa keskittymistä sekä heikentää käyttäjän luottamusta kuvailutulkia kohtaan. Etenkin nimien ja mahdollisten vierasperäisten sanojen ääntäminen vaatii tarkkuutta. Kotimaisten kielten keskuksen Kielitoimiston ohjepankki -sivustolta voi tarkistaa vierasperäisiin nimiin ja sanoihin liittyvät ajankohtaiset suositukset muun muassa taivutuksen

³⁶⁹ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Reviers, Nina 2019. [Audio Description Voicing. Module 1, Unit 9](#). ADLAB PRO. Viitattu 14.1.2026

³⁷⁰ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*; Reviers, Nina 2019. [Audio Description Voicing. Module 1, Unit 9](#). ADLAB PRO. Viitattu 13.1.2026

ja nimien valinnan suhteen.³⁷¹ Haasteita voi silti tulla etenkin, jos esimerkiksi kuvailutulkattavan näytelmän esiintyjät lausuvat vierasperäisen sanan tai nimen kukin omalla tavallaan. Kuvailutulkin tulisi tällaisessa tapauksessa valita lähde-tekstissä useimmin käytetty lausuntatapa.³⁷²

Äänenkäytön haasteita ja harjoitteita

Sopivat painotukset, intonaatio ja puhetahti rakentavat kaikki yleisön luottamusta kuvailutulkkiin, samoin oikeaoppinen ääntäminen. Jos taas kuvailutulkki ei kuulosta aidolta tai hänen äänenkorkeutensa nousee jännityksen vuoksi, yleisö voi helposti menettää luottamuksensa siihen, mitä kuvailutulkki sanoo. Liian nopea tai hidas puhe, outo sanojen painottaminen tai äänen narina saattavat myös ärsyttää kuvailutulkkauksen käyttäjää ja vaikeuttaa siten keskittymistä.³⁷³

Oman puheen äänittäminen ja kuuntelu auttavat huomaamaan, mitkä asiat omassa ilmaisussa vaativat työstämistä: yleisiä kompastuskiviä ovat esimerkiksi äänen narina, empimisääntely (öö, *mm*), maiskahdukset ja mumina. Lisäksi stressi ja kuvailutulkkauksen jaksotus voivat saada puhetahdin vahingossa kiihtymään, jolloin kuvailutulkkauksen ymmärrettävyys voi kärsiä. Äänenkäyttöä voi vaikeuttaa myös epäedullinen tapa hengittää. Palleahengityksellä saat koko keuhkokapasiteetin käyttöösi.³⁷⁴

Muista aina harjoitella kuvailutulkkauskäsikirjoituksesi lukemista ääneen, jolloin saatat huomata tekstissä vaikeita kohtia ja tehdä niihin muutoksia vaikkapa lauserakennetta tai -järjestystä muokkaamalla. Käsikirjoitukseen voi myös merkitä esimerkiksi painotuksia ja tauon paikkoja lihavoinnilla ja pilkuilla.

Äänen kuuluvuus voi aiheuttaa haasteita etenkin tilanteissa, joissa toimintaympäristö on meluisa tai kaikuva tai joissa käyttäjäjoukko on suuri. Äänen

371 Kotimaisten kielten keskus 2023. Kirjoitus- ja ääntöasu vierasperäisissä sanoissa: kantarelli ja ameba. Viitattu 30.5.2025; Kotimaisten kielten keskus 2023. Nimenvälinä: minkäkielinen nimi (Alsace vai Elsass)? Viitattu 30.5.2025; Kotimaisten kielten keskus 2023. Vieraskieliset nimet. Viitattu 30.5.2025

372 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide.* Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

373 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide.* Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

374 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide.* Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Suurpalo, Marja, Terhi Meriläinen, ja Risto Härkönen 2024. *Äänitreeni: opas parempaan puheääneen.* Jyväskylä: Tuuma-kustannus.

kuuluvuutta voi parantaa tekemällä ääniharjoituksia ja lämmittelemällä ääntä ennen puhetilaisuutta sekä käyttämällä tarvittaessa mikrofonia.

Mikäli suoran kuvailutulkauksen aikana sanot jotain väärin, korjaa se heti ja tarvittaessa pyydä hyvin lyhyesti anteeksi. Äänenpainolla voit myös korostaa korjausta (esimerkissä lihavoitu kohta).³⁷⁵

Esimerkki: ”Valokuvassa Tyyne Marttinen... Anteeksi, Tyyne **Karppinen**, hymyilee leveästi.”

Ääniharjoitukset

Ääniharjoituksia käytetään äänilihasten ylläpitoon ja vahvistamiseen, äänenkäytön haasteiden ratkaisemiseen sekä äänen lämmittelyyn ja jäähdyttelyyn ennen puhetilannetta ja sen jälkeen.

Äänen tuottaminen on lihastyötä, ja lihaksia täytyy treenata, jotta ne toimivat parhaalla mahdollisella tavalla. Ääni voi myös mennä rikki, jos sitä tuotetaan liian kovalla paineella tai jos pyrkii puhumaan liian korkealla tai matalalla äänellä. Siksi ääniharjoitukset ovatkin tärkeä ja säännöllinen osa puheammattilaisen työtä.³⁷⁶

Äänen lämmittelyyn kannattaa käyttää sellaisia harjoitteita, jotka ovat sinulle jo ennestään tuttuja ja sujuvat hyvin. Lämmittely parantaa äänen kuuluvuutta ja puheen vaivattomuutta. Äänen jäähdyttelyssä puhetilanteen tai työpäivän jälkeen voi käyttää samoja harjoituksia kevennettyinä, niin että ne auttavat kuormittunutta ääntä toipumaan. Ääniharjoitusten lisäksi äänentuotantoa helpottavat hyvä asento, riittävä vedenjuonti, rykimisen välttäminen, kovalla äänellä puhumisen ja huutamisen välttäminen, kehon rentous sekä tauot puhumisesta.³⁷⁷

³⁷⁵ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

³⁷⁶ Vasara, Päivi 2022. Julkisen puheen laatu on myös tasavertaisuus- ja saavutettavuusasia – Teija Waaramaata huolestuttaa puheäänen laatu. Kulttuuritoimitus. Viitattu 2.6.2025

³⁷⁷ Suurpalo, Marja, Terhi Meriläinen, ja Risto Härkönen 2024. *Äänitreeni: opas parempaan puheääneen*. Jyväskylä: Tuuma-kustannus.

Verkosta ja kirjoista löytyy äänenlämmittelyharjoituksia, jotka on suunniteltu erityisesti puhumistilanteisiin valmistautumiseen. Kannattaakin tutustua erilaisiin harjoituksiin ja löytää itselle sopivimmat, joita sitten tekee säännöllisesti. Myös laulunopettaja, puhevalmentaja tai muu ammattilainen voi auttaa kohti oman äänen parhaita käyttötapoja ja harjoituksia.

OSA 3

Kuvailutulkkauksen käyttötilanteet

Arjen tilanteet

Tässä luvussa kerromme arkisten tilanteiden kuvailutulkkauksesta. Arjen kuvailutulkkaus mahdollistaa näkövammaisen henkilön osallistumisen sosiaalisiin tilanteisiin, harrastuksiin sekä työelämään ja opintoihin. Usein kuvailutulkkauksen tarkoituksena on mahdollistaa toiminta, esimerkiksi jumppatunnille osallistuminen. Esimerkiksi tilassa liikkumisessa on tärkeää myös varmistaa toiminnan turvallisuus.

Arjen kuvailulla voi olla suuri merkitys näkövammaisille, kuten Russ Palmer seuraavassa lainauksessa kertoo:³⁷⁸

”Ehkä yksi kuulo- ja näkövammaisen kanssa elämisen vaikeimmin havaittavista seikoista näkeville on se, että jäämme erityisen paljon paitsi ympäristön visuaalisesta informaatiosta. Arjessa pieniltäkin tuntuvat kuvailut voivat tehdä sen takia suuren muutoksen elämisen laatuun perheen ja ystävien kanssa sekä työkavereiden kesken.”

378 Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

Muistilista:

Arjen kuvailutulkkkaus

- Mieti, mitä tietoja kuvailutulkkauksen käyttäjä eniten tarvitsee kussakin tilanteessa. Esimerkiksi tilassa liikkumisessa on tärkeää varmistaa turvallisuus.
- Valmistaudu toimimaan spontaanisti, jos jotain ennakoimatonta tapahtuu.
- Hyödynnä kuvailussa kaikkia aisteja mahdollisuuksien mukaan.

Kuvailtavia arjen tilanteita

Eri tilanteissa kuvailtavat asiat vaihtelevat muun muassa käyttäjän tarpeiden, käytettävissä olevan ajan ja ympäristön mukaan. Arjessa kuvailtavat tilanteet ja asiat vaihtelevat paidalle eksyneestä ruokatahrasta asuntojen kuvailuun uuden kodin etsinnässä.³⁷⁹ Tässä osiossa mainitsemme muutamia esimerkkejä erityyppisistä kuvailutilanteista.

Sosiaaliset tilanteet

Arjen kuvailutulkkkausta voi tarvita esimerkiksi työelämässä ja opinnoissa. Monet näistä tilanteista ovat sosiaalisia tilanteita, joissa on tarpeen kuvailla ihmisten välistä vuorovaikutusta ja toimintaa. Esimerkiksi kokouksissa ja konferensseissa voidaan hyödyntää kuvailutulkkausta. Kokouksissa voidaan kuvailla tilaa, paikalla olijoita (ainakin se, montako ihmistä on paikalla ja keitä he ovat) ja keskeisiä tapahtumia, kuten saapumiset ja poistumiset.

Lisäksi voidaan kertoa näkövammaiselle henkilölle osallistujien ilmeistä, katseista, asennoista ja muusta toiminnasta (esimerkiksi seisoo, istuu). Usein ihmiset

³⁷⁹ Näkövammaisten liitto 2021. *Liikkuminen ja ympäristön kuvailutulkkkaus* (kuvailutulkkauswebinaari 4). Webinaarisarja kuvailutulkkauksesta. Millainen on hyvä ja hyödyllinen kuvailutulkkaus? Viitattu 1.9.2025.

esimerkiksi nyökkäilevät kuunnellessaan muiden puhetta. Juhlissa myös paikalla olijoiden pukeutumista voidaan kuvailla. Sosiaalisissa tilanteissa kuvailutulkin on hyvä varautua spontaaniuteen, sillä vastaan voi tulla yllättäviä tilanteita.³⁸⁰

Tapausesimerkki: Vammaisten Pride 2025 Tampereella

Kuvailutulkkauksen käsikirja -työryhmä toteutti kuvailutulkkauksen Tampereen Vammaisten Pride 2025 -tapahtumaan melko nopealla aikataululla ja matalalla kynnyksellä. Tapahtuman järjesti Amnestyn Tampereen-paikallisryhmä ja kuvailutulkkina toimi Niina Ollanketo. Tapahtuma alkoi kulkueella Tampereen Keskustorilta Hämeenkatua ja Hämeen puistokatua pitkin Kumppanuustalo Artteliin, minkä jälkeen Arttelissa oli puheita ja musiikkiesityksiä.

Kuvailutulkki Niina Ollanketo kertoo:

Päätimme toteuttaa kuvailutulkkauksen niin, että olin kuvailutulkkina mukana tapahtuman alussa kulkueen aikana kuvailemassa osallistujajoukkoa, kulkuetta ja kylttejä sekä vähän aikaa Artteliin saapumisen jälkeen kuvailemassa tapahtuman tiloja Arttelissa. Tapahtuman esiintyjille lähetimme ohjeet itsekuvailua varten, niin että he saivat kuvailla itse itsensä esiintymisen alussa. Näin esiintyjät ja samalla myös yleisö tehtiin tietoisiksi näkövammaisten osallistujien huomioimisesta, eikä kuvailutulkin tarvinnut olla aivan koko tapahtuman ajan paikalla. Halusimme näin antaa samalla esimerkin siitä, miten eri ihmiset voivat toteuttaa itsekuvailua omilla tavoillaan, ja toivottavasti myös havainnollistaa sitä, miten matalalla kynnyksellä sitä voi harjoittaa.

Ennakkovalmisteluina kävin tutustumassa Arttelin tiloihin, joista otin videoita ja kuvia kuvailutulkkauksen kirjoittamista varten. Kirjoitin ennakkoon kuvailutulkeet niistä Arttelin tiloista, joita tapahtumassa käytettiin, sekä vammaisten pride-lipusta ja muutamasta muusta yleisestä pride-lipusta. Lisäksi kirjoitin tiedotteen tapahtuman kuvailutulkkauksesta tapahtumajärjestäjän ja näkövammaisjärjestöjen levitykseen sekä esiintyjille ohjeet itsekuvailua varten.

380 Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*; Hirvonen, Maija 2013. Katsaus kuvailutulkkaukseen – visuaalisen tiedon saavuttaminen puheen ja kielen kautta. *Puhe ja kieli* 33:3, 91–105.

Tiedotteeseen laitettiin tieto, että kuvailutulkki olisi ennen tapahtumaa kulkueen lähtöpaikan lähistöllä Tampereen Raatihuoneen portailla ja soittaisi pianomusiikkia äänimajakkana toimivasta kaiuttimesta. Näin tehtiinkin, mutta vilkkaalla paikalla keskikaupungilla äänimajakan ääni ei erottunut tarpeeksi muusta hälystä. Kulkueen pienehkön koon takia tästä ei kuitenkaan tullut ongelmia, sillä kuvailutulkkauksen käyttäjät tulivat joka tapauksessa Raatihuoneen portaiden edustalle, missä ei ollut paljoa väkeä. Paikalle tuli kaksi kuvailutulkkauksen käyttäjää. Tarkistin myös varalta havaitsemiltani valkoisen kepin käyttäjiltä, jotka tulivat kulkueeseen, haluaisivatko he kuulla kuvailutulkausta, mutta he eivät tarvinneet sitä.

Kuvailutulkkaukseen oli hyvin interaktiivista: kysyin käyttäjiltä esimerkiksi, tiesivätkö he jo, miltä vammaisten pride -lippu näyttää, ja kuvailin sen, kun käyttäjät niin toivoivat. Ennen kulkueen liikkeellelähtöä kuvailin paikalle tulleen ihmisjoukon kokoa sekä ulkonäköä yleisellä tasolla: ”Paikalla on kaikkia sukupuolia, suurimaksi osaksi valkoisia ihmisiä, keskimäärin melko värikkäästi pukeutuneita”. Monella osallistujalla oli myös värikkäitä ilmapalloja, joita keltaliiviset vapaaehtoiset jakoivat, ja kuvailin niitä. Lisäksi kuvailin kylttejä ja bannereita sekä näkyviä apuvälineitä, joita osallistujilla oli käytössään. Kuvailutulkkauksen käyttäjät halusivatkin tietää erityisesti valkoisten keppien käyttäjien lukumäärän sekä pyörätuolinkäyttäjien määrän, ja sanoivat leikkimielisesti haluavansa tietää, kumpi ryhmä voitti osallistujien määrässä.

Kulkueen aikana kuvailin vain vähän, sillä suurimman osan ajasta marssilla huudettiin erilaisia iskulauseita. Välillä kuvailin lyhyesti olennaisia asioita ympäristöstä ja kulkueesta, kuten sen, että yhdessä kohtaa kulkuväylä kapeni tietyömaan takia, ja kourua seuraamalla pääsi helpoiten siitä kohdasta törmäämättä mihinkään. Kuulijat antoivat palautetta, että Hämeenkadulla kuvailu ”Kulkue ulottuu Ärrältä Uffille asti” auttoi hyvin hahmottamaan kulkueen kokoa. Kulkueen loppuvaiheessa toinen kuvailutulkkauksen käyttäjästä siirtyi kulkemaan hieman edempänä avustajansa kanssa, joten lopussa kuvailin vain yhdelle käyttäjälle. Pääkirjasto Metson takana huomasin, että moni kulkueen osallistuja kiinnitti huomionsa kulkueen reitin varrelle pysäköidyn auton ikkunasta kurkkivaan koiraan, ja kuvailin sen, jotta kuvailutulkkauksen käyttäjäkin pääsi osalliseksi hauskastä yksityiskohdasta. Lähellä Arttelia puolestaan huomasin näkövammaisteatteri

Sokkelosta tutun ihmisen katselemassa kulkuetta ja mainitsin tämän sosiaalisen tiedon, ja kuvailutulkkauksen käyttäjä halusikin mennä tervehtimään tätä hänelkin tuttua ihmistä. Tällaiset spontaanit sosiaaliset tiedonjyvät vaikuttivatkin olevan tärkeä osa kuvailutulkkauksia.

Kumppanuustalo Artteliin saapuessamme kuvailin vielä lyhyesti tiloja, jotka olivat tapahtumaan osallistumisen kannalta olennaisia: käytävää, kahvilatilaa, juhlasalia sekä matalan kynnyksen WC:n sijainnin käytävän päässä. Eniten kuvailutulkkauksen käyttäjää kuitenkin kiinnosti tässäkin kohtaa sosiaalinen tieto: Törmäsimme hänelle tuttuun ihmiseen, joka oli menossa lavalle esiintymään, ja kehuin itse, miten hieno mekko hänellä oli päällään, minkä jälkeen sain tietysti pyynnön kuvailla sitä. En siis pysynyt tilanteessa tiukasti kuvailutulkin roolissa, vaan olin myös osallistujana sosiaalisessa tilanteessa kuvailutulkkauksen käyttäjän kanssa. Käyttäjä halusi myös tietää, missä toinen kuvailutulkkauksen käyttäjä istui, ja menimme istumaan yhdessä ja juttelemaan hetken, ennen kuin tapahtuman puhe- ja esiintymisosoitus alkoi.

Arkiset rutiinit ja asioiden hoitaminen

Henkilökohtaiset avustajat auttavat usein näkövammaisia asiakkaitaan arjen rutiinien hoitamisessa. Esimerkiksi näkövammaisen valitessa vaatteita avustaja voi kertoa vaatteiden väreistä, malleista ja materiaaleista. Jotkut näkövammaiset haluavat myös kuulla, mitä lukee lehdessä, mainoksessa, läheiseltä saapuneessa joulukortissa tai viranomaisen postittamissa asiakirjoissa. Nykyisin tosin sähköiset palvelut ja tietokoneen ruudunlukija auttavat monia näkövammaisia näissä tilanteissa.

Sama pätee kulkureitteihin ja karttoihin: karttasovellukset ja reittioppaat helpottavat näkövammaisten itsenäistä toimintaa arjessa, mutta silti avustajasta voi olla apua liikkumisessa. Myös omien asioiden hoitamisessa avustajasta voi olla hyötyä. Jos näkövammaisen täytyy esimerkiksi allekirjoittaa jokin paperi, avustaja voi osoittaa allekirjoituksen paikan paperilla.³⁸¹

381 Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

Liikunta ja muut harrastukset

Harrastuksissa kuvailu keskittyy pääosin toiminnan mahdollistamiseen ja tuloksiin. Harrastuksia on tietysti hyvin monenlaisia. Harrastusten kuvailussa tarvitaan usein erikoissanastoa. Kun näkövammaisen ihminen aloittaa uuden harrastuksen, sekä hänen että kuvailutulkin on siis otettava uusi sanasto haltuun. Kokeneelle harrastajalle sanasto taas on usein tuttua: esimerkiksi neulomisen harrastaja luultavasti tietää, mikä on neuleen nurja puoli.³⁸²

Joskus avustaja-kuvailutulkki voi myös lukea kirjaa ääneen näkövammaiselle. Silloin kirjan tekstistä kuvaillaan esimerkiksi lainaukset ja tekstityypit sekä kuvaillaan kuvat, kaaviot ja taulukot. Runoissa on tärkeää sisällön lisäksi muoto, joten ennen lukemista kuvaillaan tekstin graafista ulkoasua, esimerkiksi rivitystä.

Keskeinen harrastustyyppi ovat erilaiset liikuntaharrastukset. Ilman kuvailutulkkauksen mahdollisuutta esimerkiksi ryhmäliikunta ei ole saavutettavaa, ja julkisten tahojen (kuten opistojen ja kuntien) liikunnanohjaajien olisikin tärkeää tuntea ryhmäliikunnan kuvailun perusteet. Niin näkövammaisillakin liikkujilla olisi mahdollisuus osallistua. Näkövammaisilla esiintyy tutkitusti enemmän sairauksia ja fyysisiä oireita kuin muulla väestöllä.

Näkövammaisten terveys ja hyvinvointi ry perusti vuonna 2023 Visus-hankkeen vastaamaan tähän haasteeseen tarjoamalla näkövammaisille kohdennettua terveyst materiaalia. Hankkeen materiaalipankissa on muun muassa kotijumppaohjeita, joiden liikkeet on kuvailtu askel askelelta, sekä materiaalia vertaistuellisen ryhmätoiminnan ohjaamiseen. Liikunta- ja tanssiharrastusten kuvailussa yleensä kerrotaan liikkeiden nimet ennen niiden kuvailua, mikä antaa osallistujille mahdollisuuden etsiä liikkeestä lisätietoa tai -ohjausta myöhemmin. Kuvailutulkkauksen lisäksi ohjatussa liikunnassa voidaan käyttää muun muassa isoja ja kirkkaanvärisiä tai ääntä tuottavia välineitä, jotka yhdessä kuvailutulkkauksen kanssa tekevät liikuntaharrastuksista saavutettavampia näkövammaisille osallistujille.³⁸³

³⁸² Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

³⁸³ Näkövammaisten terveys ja hyvinvointi ry 2023. [Materiaalipankki](#). Viitattu 26.11.2025; Näkövammaisten terveys ja hyvinvointi ry 2023. [Visus – Näkövammaisten terveyden edistämisen hanke](#). Viitattu 26.11.2025; Veronica Lewis & Veronika LLC 2025. [Gym Classes and Low Vision: My Personal Experiences as a student with low vision](#). Viitattu 12.5.2025.

Kuvailutulkkaukseen liikuntaharrastuksissa:

Joogatunnilla kerrotaan liikkeiden nimet, kuvaillaan liikkeiden lähtöasento ja liikkeen eteneminen vaiheittain. Suunnat ilmaistaan selkeästi, esimerkiksi kelloa hyödyntäen (“Nosta oikea käsi kello kahteen”). Kuvailussa voi käyttää apuna myös peilikuvailua: kuvailutulkki-avustaja tekee liikkeen itse ja kuvailutulkkeen käyttäjä tunnustelee asentoa.

Tanssi- ja aerobic-tunneilla nimetään ensin liike, joka seuraavaksi tehdään. Sitten annetaan tarkka kuvaus siitä, miltä liike näyttää. Sen jälkeen opettaja tai kuvailutulkki-avustaja tekee liikkeen ja samalla sanoittaa, mitä tekee.

Esimerkki: Seuraavaksi teemme *tendun* eli jalan ojennuksen. Aluksi seisomme kantapäät yhdessä, jalkaterät hieman viistosti sivulle osoittaen. Aloitamme liikkeen oikealla jalalla, ensin eteenpäin. Pidämme jalan suorana ja liu’utamme jalkaterää suoraan eteenpäin niin, että ensin koko jalkapohja on maassa, ja eteenpäin mennessä kantapää nousee ilmaan ja nilkka ojentuu, kunnes vain varpaat koskettavat lattiaa.

Juoksulenkillä kuvaillaan ympäristöä: tien pinnan laatua, mutkia, ylämäkiä ja muita liikkujia. Tärkeää on myös varoittaa äkillisistä esteistä, kuten kuopista tai pyöräilijöistä.

Kuntosalilla kuvaillaan laitteiden ulkonäköä, niihin asettautumista ja niiden toimintaperiaatetta. Myös kuntosaliliikkeitä voi kuvailla peilikuvailun avulla. Muista huomioida myös turvallisuus: kerro laitteen liikkuvien osien liikeradat ja kerro, mihin kättä tai jalkaa ei saa asettaa.

Esimerkki: Ylätaljalaitteessa on matala, kapea penkki, jolle istutaan. Penkin yläpuolella, noin päälakesi korkeudella roikkuu metrin mittainen, karhea rautatanko vaijerin varassa. Asetu seisomaan laitteen eteen, nosta kädet ylös ja etsi tanko. Ota tangon päistä kiinni. Pidä tangosta kiinni ja istu penkille. Vedä tankoa kohti rintakehää, kunnes kyynärpäät ovat vartalon sivuilla ja tanko hipaisee rintakehää.

Katso myös

- "Kuvien kuvailutulkkaus ja kuvailutulkkauksen yleisiä periaatteita" s. 94
- "Suuntien, mittojen ja määrien kuvailu" s. 206

Ravintolassa syöminen

Ravintolassa kuvailutulkkausta voi tarvita tilan hahmottamiseen ja ruokalistan lukemiseen. Jos ruokalista on kovin pitkä ja yksityiskohtainen, kannattaa aloittaa kertomalla, millaisia aterioita on tarjolla – eli aloittaa kuvailu yleisestä ja edetä sitten yksityiskohtiin. Myös annosten hintaluokka on hyvä mainita.

Esimerkki: Täällä tarjotaan erilaisia pasta-aterioita ja salaatteja. Lisukkeeksi saa leipää ja erilaisia vihanneksia. Jälkiruokavaihtoehtoja on kolme. Juomalistalta löytyy erilaisia viinejä, muutama olut ja siideri sekä alkoholittomina vaihtoehtoina limpparia ja kivennäisvettä. Pääruoka-annosten hinta on 14–24 euroa, lisukkeiden 4–9 euroa.

Kuvailutulkkauksen käyttäjä voi sitten kertoa, mistä vaihtoehtoista hän haluaa kuulla lisää, tai kysyä, löytyykö listalta jokin tietty annos.

Jos ravintolassa on noutopöytä, sen tarjonnan voi kuvailla suurpiirteisesti sivumalta tai jonottaessa. Vaihtoehtoja voi kuvailla tarkemmin ruokia valittaessa. Ruoka-aineiden nimeämisessä on usein apua esillä olevista tiedoista, kuten ruokalistasta.³⁸⁴

³⁸⁴ Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

Matkustaminen

Joskus avustaja voi lähteä näkövammaisen henkilön kanssa matkalle. Tällöin avustaja voi kuvailla esimerkiksi hotellia: mitä on missäkin ja miten omaan huoneeseen pääsee? Missä ovat hätäpoistumistiet? Tärkeää on keskustella myös siitä, miten oman oven tunnistaa. Jos huoneen numero on merkitty niin, että sitä ei voi tunnustella, näkövammaisen huoneen ovenkahvaan voi laittaa esimerkiksi kuminauhan. Tärkeiden käytännön asioiden lisäksi kuvaillaan tietysti maisemia, ympäristöä, ihmisiä ja muuta mielenkiintoista.³⁸⁵

Ostoksilla käyminen

Ostosreissun kuvailutarpeet vaihtelevat paljon sen mukaan, onko kyseessä pieni ja kenties tuttu ruokakauppa vai suuri tavaratalo. Tutussa kaupassa monille näkövammaisille tuttu ajoittainen ongelma on se, että tuotteiden sijaintia kaupassa on vaihdettu. Tavaratalossa tai ostoskeskuksessa kuvailu aloitetaan yleiskatsauksesta: millaisia tuotteita on myynnissä ja millainen rakennus on kyseessä?³⁸⁶

Esimerkki: Olemme Prisman aulassa. Prismassa myydään elintarvikkeiden lisäksi vaatteita, kodin tarvikkeita, leluja ja urheiluvarusteita. Elintarvikkeet ja muut päivittäistavarat ovat meistä katsottuna liikkeen vasemmassa laidassa. Suoraan edessämme on sisäänkäynti, joka johtaa lelu- ja vaateosastolle. Täällä on jonkin verran ihmisiä, mutta käytävät ovat aika leveitä, joten täällä mahtuu liikkumaan kepin ja koiran kanssa melko hyvin.

Yleisen kuvailun jälkeen voidaan siirtyä niille osastoille, joilla näkövammaisen tarvitsemat asiat sijaitsevat, ja kuvailla tuotevalikoimaa tarkemmin. Tuotteiden tunnustelu auttaa saamaan käsityksen niistä, mutta usein esimerkiksi elektroniikkalaitteet ja työkalut on pakattu kovaan muoviiin, joka estää tuotteen tunnustelun. Jos näytekappaletta ei ole saatavilla, kuvailutulkauksesta tulee keskeinen tapa saada tietoa tuotteesta. (Näkövammaisten liitto 2021.)

³⁸⁵ Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

³⁸⁶ Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

Opetustilanteet

Opetustilanteissa kuvailutulkkauksen tarkoitus on tukea opiskelijan mahdollisuuksia ymmärtää, jäsentää ja omaksua opetettava asia yhdenvertaisesti muiden opiskelijoiden kanssa. Tämän alaluvun ohjeet on laadittu ensisijaisesti opettajan näkökulmasta, eli ne on suunnattu henkilölle, joka tuottaa ja esittää opetusmateriaaleja.³⁸⁷ Opettaja on usein paras henkilö kuvailemaan omat oppimateriaalinsa, sillä hän tuntee opetuksen tavoitteet ja tietää, mikä materiaalissa on keskeisintä. Opettajalla ei tarvitse olla ammattimaisen kuvailutulkin kompetensseja, vaan riittää, että hän kertoo, mitä opetustilanteissa tapahtuu ja mitä opetusmateriaaleissa on.

Opetusdiojen saavutettavuus

Diaesitykset ovat yksi yleisimmistä visuaalisista oppimateriaaleista. Opetusdiojen saavutettavuus on tärkeää huomioida kahdella tasolla: Diojen esittämistilanteen tulee olla saavutettava, eli kun esität dioja, kerro selkeästi, mitä dioilla näkyy ja lukee. Lisäksi itse diatiedoston tulee olla saavutettava, jos jaat diat opiskelijoille itsenäisesti luettaviksi. Kun otat saavutettavuuden huomioon jo diaesitystä laatiessasi, vältät tilanteilta, joissa diojen ulkomuotoa täytyy muokata, korjailla ja pahimmassa tapauksessa tehdä diaesitys kokonaan uudestaan saavutettavuuden varmistamiseksi.

Käytä diaesitystä laatiessasi toimisto-ohjelman valmiita dia-asetteluja, kuten rakennetta *otsikko + sisältö*. Kun otsikko ja sisältö sijoitetaan niille tarkoitettuihin kenttiin, esityksen rakenne välittyy oikein myös ruudunlukuohjelmille: ruudunlukijan käyttäjä voi esimerkiksi selata dioja siirtymällä otsikosta toiseen ja hahmottaa esityksen kokonaisuuden ilman, että jokainen dia täytyy kuunnella alusta loppuun. Selkeät otsikot auttavat sekä näkeviä että näkövammaisia opiskelijoita hahmottamaan esityksen etenemistä. Jos useat diat käsittelevät samaa asiaa, otsikkoa voi jatkaa numeroinnilla, jotta kokonaisuus säilyy loogisena (esimerkiksi ”*Differentiaaliyhtälöt 1/2*” ja ”*Differentiaaliyhtälöt 2/2*”).

387 Tämä alaluku pohjautuu oppimateriaaliin, joka laadittiin Tampereen yliopiston Kuvailutulkkaus opetus-
sessä -kurssilla vuonna 2021. Materiaalin laativat opiskelijat Anna Kröger, Sini Somppi, Maria Doudko ja
Minna Alapiha. Kurssin opettivat Mira Kainulainen ja Niina Ollanketo.

Valitse diaesitykselle selkeä teema, jossa on riittävän iso kontrasti taustan ja tekstin välillä (esimerkiksi valkoinen teksti keltaisella taustalla ei luo riittävää kontrastia). Tekstin tulee olla selkeää ja riittävän suurta (fonttikoko vähintään 18). Selkeimpiä ovat päätteettömät ”sans serif” -fontit kuten Arial. Tämä palvelee erityisesti heikkonäköisiä opiskelijoita. Värien käyttöä tulee harkita tarkkaan erityisesti silloin, jos värejä on tarkoitus käyttää sisältöjen erotteluun tai asioiden korostamiseen. Kaikki käyttäjät eivät erota värejä samalla tavalla, eikä ruudunlukuohjelma välitä väritietoa. Jos esimerkiksi kaaviossa tai listassa eri kohdat on merkitty eri väreillä, sama ero tulee ilmaista myös sanallisesti.

Lisää kaikille kuville alt-teksti, jossa kerrot, mitä kuva esittää. Jos käytät dioillasi kaavioita, jotka olet luonut tekstinkäsittely- tai esitysohjelman omalla kaaviotyökalulla, niiden data eli sisältö on usein ruudunlukuohjelmien luettavissa. Tämä tarkoittaa kuitenkin käytännössä sitä, että ruudunlukija lukee kaavion sisältämät arvot esimerkiksi numeroiden luettelona. Pelkkä numeerinen data ei välttämättä vielä kerro opiskelijalle, mitä kaavio kokonaisuutena esittää, mitkä arvot ovat keskeisiä tai millaisia suhteita ja kehityssuuntia kaaviossa havainnollistetaan. Siksi opiskelija hyötyy kaavion tai diagrammin oheen liitetystä sanallisesta kuvailusta, joka auttaa hahmottamaan, mitä tietoja kaavio esittää ja miksi ne ovat merkityksellisiä. Kaavioiden ja muun infografiikan kuvailua ohjeistamme luvussa Verkkoympäristöt.

Opetustilanteen kuvailutulkkaus

Kun tapaat opiskelijaryhmän ensimmäisen kerran, kuvailutulkkaa itsesi. Oman ulkonäön kuvailuun ei ole olemassa tarkkoja sääntöjä, mutta yleensä itsekuvailun kannattaa olla lyhyt, enintään 2–3 lauseen mittainen. Voit kertoa itsestäsi esimerkiksi iän, sukupuolen, ihonvärin, pituuden, ruumiinrakenteen, hiusten värin ja pituuden, kasvojen muodon tai muita piirteitä. Kuvailutulkkauksen käsikirjan YouTube-kanavalla julkaistuissa haastatteluissa olemme pyytäneet puhujia kuvailutulkaamaan itsensä haastattelun alussa. Voit kuunnella näitä kuvailuja ja pohtia, mitä sinä haluat itsestäsi kertoa. Tarkempia ohjeita itsekuvailuun on ihmisten kuvailua käsittelevän luvun yhteydessä.

Kuvaile ensimmäisellä opetuskerralla myös opetusympäristöä: millaisessa tilassa ollaan, miten penkit ja pöydät on aseteltu (esimerkiksi kiinteät luentosalipenkkirivit, pöytiä riveinä tai pienissä ryhmissä) ja kuinka monta henkeä (suurin piirtein) on paikalla. Tällainen tilanteen sanallistaminen auttaa näkövammaista opiskelijaa rakentamaan kokonaiskuvan opetustilanteesta ja tukee osallistumista esimerkiksi keskusteluihin ja ryhmätilanteisiin. Kuvailun ei tarvitse olla yksityiskohtaista, eikä sitä tarvitse toistaa seuraavilla opetuskerroilla, jos olosuhteet pysyvät samoina.

Luennon aikana kuvailtavaa visuaalista tietoa voivat olla esimerkiksi dioilla näkyvät tekstit, kuvat ja kaaviot, taululle kirjoitetut tekstit sekä opettajan erityiset eleet ja toiminta. Kuvailun tarve arvioidaan aina suhteessa opetuksen ydinsanomaan: kaikkea ei tarvitse eikä kannata kuvailla, vaan keskiössä on se tieto, joka ei välity pelkän äänen kautta.³⁸⁸

Keskeisimpiä luennon aikana kuvailutulkattavia sisältöjä ovat luennolla näytämäsi kuvat ja videot. Kuvaile tärkeitä kuvia tarkasti ja vähemmän tärkeitä pintapuolisesti. Jos kuva on puhtaasti koristeellinen, sen sisältö on silti hyvä mainita lyhyesti (esimerkiksi ”Tällä dialla on koristeena kuva kättelevistä käsistä”). Heikkonäköinen opiskelija saattaa nähdä kuvasta joitain värejä tai muotoja, ja kaipaa lisätietoa siitä, sisältääkö kuva jotain olennaista vai ei.

Jos näytät luennolla videon, jossa ei ole valmista kuvailutulkkausta, voit kertoa videon sisällön pääpiirteet (mistä video kertoo, millaisia ihmisiä siinä esiintyy, millaisissa ympäristöissä ollaan) ennen videon näyttämistä. Voit myös kuvailla sisältöjä lyhyesti videon pyöriessä, jos se ei häiritse videon seuraamista, tai keskeyttää videon tarvittaessa ja kuvailla sisältöjä laajemmin.

Sinun ei tarvitse lukea diaesityksen kaikkia tekstejä sanasta sanaan ääneen. Tällainen lukeminen voi tuntua kuormittavalta sekä opettajasta että opiskelijoista. Jos dian teksti toimii oman puheesi tukena ja käyt asiat läpi sanallisesti, erillistä lukemista ei tarvita. Jos taas dialla on tekstiä, jota et käsittele omin sanoin – esimerkiksi määritelmiä, lainauksia, listauksia, esimerkkilätköitä tai tiivistyksiä – ne tulisi joko lukea ääneen tai vähintäänkin kertoa niistä yhteenveto.

388 Esimerkkejä diojen kuvailusta voi kuunnella esityksestä, jonka kuvailutulkkauksen kehittäjä Maija Hirvonen piti Esitysten kuvailutulkkauksen -webinaarissa toukokuussa 2021. Webinaari oli ensimmäinen osa Näkövammaisten liiton [Millainen on hyvä ja hyödyllinen kuvailutulkkauksen -webinaarisarjassa](#).

Hyvä periaate on, että näkövammaisen opiskelijan tulee opetustilanteen aikana saada käsitys siitä, mitä aihetta tai näkökulmaa dialla oleva teksti käsittelee, vaikka hän ei kuulisi jokaista yksityiskohtaa. Tämä auttaa opiskelijaa sijoittamaan tekstin oikeaan asiayhteyteen ja mahdollisesti palaamaan siihen myöhemmin itsenäisesti ruudunlukijan avulla.

Kuvaile tekemäsi eleet ja liikkeet, jos ne ovat olennaisia. Esimerkiksi jos osoitat taululle puhuessasi, sitä ei tarvitse kuvailla. Jos kuitenkin puheessasi viittaat osoittamaasi kohtaan (esimerkiksi "Tässä näkyy..."), kerro ääneen, mihin viittaat (esimerkiksi "Kartassa 2 näkyy..."). Jos kirjoitat tai piirrät taululle opetuksen aikana, muista mainita ääneen, milloin ja mitä kirjoitat tai piirrät.

Esimerkki: Kirjoitan nyt taululle sanan *yleisö* ja ympyröin sen. Ympyrän ympärille kirjoitan kolme sanaa: *kuulee*, *näkee* ja *tulkitsee*.

Joskus opettaja voi olla tilanteessa, jossa valmiista luentotallenteesta täytyy tehdä näkövammaisille opiskelijoille saavutettava. Luentotallenteen ääniraita on tyypillisesti lähes tauotonta puhetta, jolloin kuvailutulkkeen äänittäminen luenton hiljaisiin kohtiin on mahdotonta. Näissä tilanteissa voit esimerkiksi muokata luentodiatiedostosta saavutettavan ja jakaa sen opiskelijoille. Lisää dioilla oleviin kuviin joko kattavat alt-tekstit tai lisää kuvan kuvailu dialle tekstinä.

Katso myös:

- "Itsekuvailu kokouksissa ja tapahtumissa" s. 192
- "Kuvien kuvailutulkkaus ja kuvailutulkkauksen yleisiä periaatteita" s. 94
- "Infografiikka" s. 399

Esineiden kuvailutulkkaus

Arjen kuvailutulkkaus pitää usein sisällään esineiden kuvailua. Yleisiä kuvailtavia arkisia esineitä ovat vaatteet, kodin irtaimisto ja kalusteet sekä harrastusvälineet. Esineitä kuvaillaan monenlaisissa paikoissa, esimerkiksi kävelyllä tai asioita hoidettaessa, ruokakaupassa ja ostoksilla sekä vierailulla ystävän kotona.

Kuvailu aloitetaan nimeämällä esine ja kertomalla, missä se sijaitsee kuvailutulkkauksen käyttäjään nähden. Sitten voidaan kertoa yksityiskohdista tarpeen mukaan: esineen koosta, mittasuhteista, muodosta, väreistä ja materiaaleista. Myös esineen pintaa voi kuvailla, jos esinettä ei saa koskea.

Myös esineiden kuvailussa täytyy muistaa looginen järjestys. Jos esine koostuu useista osista, osia voi kuvailla sekä yksitellen että suhteessa toisiinsa: mikä on kiinni missäkin tai minkäkin vieressä? Ennestään vieraasta esineestä voi kertoa myös, mihin ja miten sitä käytetään.

Jos et tiedä, mikä esine on, kuvaile sen ulkonäköä, valmistusmateriaaleja ja muita ominaisuuksia parhaasi mukaan. Voit yrittää selvittää esineen nimen ja käyttötarkoituksen yhdessä näkövammaisen ihmisen kanssa.

Katso myös

- "Kuvien kuvailutulkkaus ja kuvailutulkkauksen yleisiä periaatteita" s. 94
- "Suuntien, mittojen ja määrien kuvailu" s. 206

Sovellusten hyödyntäminen arjessa

Nykyisin on kehitetty monenlaisia sovelluksia, joista voi olla apua näkövammaisen arjessa. Markkinoilla on jopa älylaseja, joihin on sisäänrakennettu kuvailutoiminto. MovieReading-sovellus on tuttu monille näkövammaisille, koska sen kautta kuunnellaan kuvailutulkkauksia elokuvateatterissa. MovieReading-sovelluksen käytöstä on koottu tietoa Näkövammaisten kulttuuripalvelun sivuille.³⁸⁹

Toinen laajasti käytetty sovellus on *Be My AI*. Sovelluksen kameralla otetaan kuva, jonka tekoäly sitten kuvailee käyttäjälle. Käyttäjä voi esittää tekoälylle lisäkysymyksiä kuvailtavasta kohteesta. Sovelluksella voi myös soittaa vapaaehtoisille ihmisille, jotka kuvailevat kohteita näkövammaiselle käyttäjille. Sovellus on saatavilla myös suomeksi. Sen voi ladata matkapuhelimen sovelluskaupasta tai sovelluksen verkkosivuilta.³⁹⁰

389 Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry. [Kuvailutulkkaukset. Käyttäjille: MovieReading-latausohjeet](#). Viitattu 5.2.2026.

390 Be My Eyes: [Download app](#) (englanninkielinen verkkosivusto). Viitattu 5.2.2026.

Ympäristön kuvailu

Ympäristöllä voidaan tarkoittaa joko luonnonympäristöjä tai ihmisen rakentamia ympäristöjä. Tässä luvussa käsittelemme ensin ulko- ja sisätilojen kuvailua. Esimerkkinä rakennetun ympäristön kuvailusta käytämme Tampereella sijaitsevaa Kumppanuustalo Arttelia ja sen Kuulu-tilaa. Luvun lopussa kerromme luonnonympäristöjen kuvailusta.

Tilan kuvailu

Erilaisia ympäristöjä kutsutaan myös *tiloiksi*, ja niitä luokitellaan monin eri tavoin, esimerkiksi laajuuden tai käyttötilanteen mukaan. Tilojen laajuus vaihtelee avoimista tiloista ihmisen henkilökohtaiseen tai lähitilaan. *Lähitila* on ihmisen välitön ympäristö, jota hän pystyy aistimaan tunnustelemalla ja kuuntelemalla. Tilan ulottuvuudet voidaan jakaa edelleen etäisyyksiin (lähellä tai kaukana), tasoihin (ylä- tai alapuolella), paikkoihin (edessä, takana) ja kehon puoliin (oikea ja vasen). Kun siirrytään etäämmälle ihmisen lähitilasta, näköaistista tulee keskeinen havaintojen välittäjä, eli silloin kuvailutulkkauksen merkitys korostuu.³⁹¹

391 Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*; Näkövammaisten liitto 2021. [Liikkuminen ja ympäristön kuvailutulkkaus \(kuvailutulkkauswebinaari 4\)](#). Webinaarisarja kuvailutulkkauksesta. Millainen on hyvä ja hyödyllinen kuvailutulkkaus? Viitattu 1.9.2025.

Tilan kuvailusta haastavaa tekee se, että mahdollista kuvailtavaa on yleensä paljon. Olennainen tieto tiloista riippuu pitkälti käyttäjän tarpeista eli siitä, mitä hän on tullut tilaan tekemään ja onko paikka hänelle ennestään tuttu. Yleisesti ottaen keskeistä tietoa on tilaan saapuminen, kuvailutulkkauksen käyttäjän sijainti tilassa ja tilasta poistuminen. Myös tilassa liikkuminen turvallisesti on tärkeää paikasta riippumatta. Tilan sanallista kuvailua voidaan tukea muilla aistihavainnoilla, kuten ääniä tunnistamalla ja paikantamalla, keholle piirtämällä ja ympäristöä tunnustelemalla.³⁹²

Rakennetussa ympäristössä liikkuminen

Rakennetuissa ympäristöissä tapahtuu ja näkyy monenlaista: on rakennuksia, kulkureittejä, ihmisiä ja muita eläimiä, esineitä, kylttejä ja muuta tekstiä sekä tapahtumia, liikettä ja ääniä. Kuvailutulkki joutuu valitsemaan, mitä tästä paljoudesta kuvailee. Valinnat riippuvat siitä, mitä näkövammaisen henkilö on tekevässä ja mistä hän haluaa kuulla.

Ärsykkeiden runsaudenpulassa ongelmaksi voi muodostua paitsi kuulijan väsyminen tiedon määrään, myös turhan tiedon aiheuttama hämmennys. Jos kuvailutulkki esimerkiksi kertoo kuvailutulkkauksen käyttäjälle, että takaa tulee pyörä, käyttäjä voi olettaa, että hänen odotetaan reagoivan tietoon siirtymällä sivuun. Tämä voi pahimmillaan aiheuttaa vaaratilanteen.³⁹³

Jos tarkoituksena on tutkia ympäristöä yleisesti, kuvailtavia asioita voi valita myös sen perusteella, mikä kiinnittää oman huomion. Lisäksi käytettävissä oleva aika ja paikan tuttuus kuvailutulkkauksen käyttäjälle vaikuttavat kuvailtavien kohteiden määrään ja kuvailun yksityiskohtaisuuteen. Jos paikka on käyttäjälle ennestään tuttu, kuvailussa voi keskittyä esimerkiksi siihen, mikä on muuttunut

392 Lahtinen, Riitta 2010. Ympäristön kuvailua monin keinoin ja aistein. *MikaEL. Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu 4*; Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

393 Näkövammaisten liitto 2021. [Liikkuminen ja ympäristön kuvailutulkkaus \(kuvailutulkkauswebinaari 4\)](#). Webinaarisarja kuvailutulkkauksesta. Millainen on hyvä ja hyödyllinen kuvailutulkkaus? Viitattu 1.9.2025.

sitten viime käynnin. Jos taas kyseessä on uusi ympäristö, kuvailussa voi keskittyä siihen, mikä tekee paikasta erityisen ja mitä siellä voi tehdä.³⁹⁴

Esimerkki: Seisomme Kumppanuustalo Arttelin sisäänkäynnillä Mustanlahdenkadulla selkä oveen päin. Eteemme avautuu arkinen kaupunkimaisema. Kauempana vasemmalla puolellamme on vaaleita kerrostaloja. Arttelia vastapäätä kadun toisella puolella on punaruskeita tiilikerrostaloja, joissa on lasitetut parvekkeet. Kello kahdessa risteyksen toisella puolella on pääkirjasto Metso. Puita kasvaa sekä Metson vieressä että Mustanlahdenkadun varrella. Autoja on parkissa pitkin kadun vartta. Ihmisiä kulkee ohi pyörällä, kävellen ja autolla.

Jos kuvailu tapahtuu kävelyn tai opastetun kierroksen yhteydessä, pysähdysten kannattaa olla pääsääntöisesti lyhyitä – mutta tietysti käyttäjän toiveet kannattaa huomioida tässäkin. Kaupunkialueella etenkin ryhmässä liikkeessä kannattaa myös olla tarkkana pysähdyspaikan kanssa. Esimerkiksi pysähtyminen keskelle vilkasta jalkakäytävää ei ole turvallista eikä kohteliasta muita ihmisiä kohtaan.

Yleensä ulkotilojen kuvailussa kannattaa edetä läheltä kauas, koska silloin kuvailutulkkauksen käyttäjä voi rakentaa mielessään karttaa ympäristöstä. Lisäksi kuvailussa on hyvä edetä mahdollisuuksien mukaan yleisestä yksityiskohtaiseen. Kuvailun voi aloittaa esimerkiksi kertomalla, mitä ympärillä näkyy.

Esimerkki: Ympärillämme on korkeita rakennuksia. Lähistöllä on useita rakennustyömaita.

Esimerkki: Olemme saapuneet vanhaan kaupunkiin. Kapeat kujat ja värikkäät rakennukset luovat romanttista tunnelmaa.

Yksityiskohtia kuvaillessa kannattaa mainita, missä kuvailun kohde sijaitsee suhteessa kuulijaan:

³⁹⁴ Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*; Näkövammaisten liitto 2021. [Liikkuminen ja ympäristön kuvailutulkkaus \(kuvailutulkkauswebinaari 4\)](#). Webinaarisarja kuvailutulkkauksesta. Millainen on hyvä ja hyödyllinen kuvailutulkkaus? Viitattu 1.9.2025.

Esimerkki: Viiden metrin päässä meistä vasemmalla on Näsikallion suihkukaivo. Siitä kuuluu tuo veden solina.

Äänien ja tuoksujen lähteitä voi nimetä edellisen esimerkin tapaan. Tuntoaistiakin kannattaa hyödyntää mahdollisuuksien mukaan. Esimerkiksi rakennusten seiniä ja patsaita voi tunnustella, mikä antaa paremman käsityksen niiden materiaaleista ja joskus myös koosta.

Jos kuvailutulkkauksen käyttäjä kulkee kuvailtavaa reittiä säännöllisesti tai käy kuvailtavassa paikassa usein, liikkumista voi helpottaa maamerkkien avulla, etenkin jos käyttäjällä on näkökykyä jäljellä. Maamerkkeinä voivat toimia esimerkiksi valot, selkeästi erottuvat kontrastit ja muodot sekä opasteet. Myös karttasovelluksista ja muista teknisistä apuvälineistä on usein hyötyä rakennuksessa ympäristössä liikkumisessa. Kannattaa kuitenkin huomioida, että tiedot rakennustyömaista eivät aina näy karttapalveluissa.³⁹⁵

Katso myös

→ "Sanakartat" s. 249

³⁹⁵ Lahtinen, Riitta 2010. Ympäristön kuvailua monin keinoin ja aistein. *MikaEL. Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu 4*; Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

Rakennusten kuvailu ulkoa päin

Rakennusten kuvailu aloitetaan nimeämällä rakennus (esimerkiksi kerrostalo tai toimistotalo). Sen jälkeen voi kertoa rakennuksen koosta: montako kerrosta ja rappua siinä on? Lopuksi voi kertoa muita yksityiskohtia, esimerkiksi julkisivun koristeista. Jos käyttäjä haluaa saada käsityksen rakennuksen koosta, rakennuksen voi kiertää.³⁹⁶

Esimerkki: Kumppanuustalo Artteli on kohtaamis- ja toimintapaikka Tampereella. Se sijaitsee osoitteessa Mustanlahdenkatu 22, lähellä Metso-kirjastoa.

Artteli on pitkä kaksikerroksinen rakennus, jossa on tasakatto. Sen julkisivun yläosa on kermanvärinen, ja yläkerran ikkunoita ympäröi vaaleansiniseksi maalattu laudoitus. Julkisivun alaosa on karkeaa kiveä.

Arttelin pääsisäänkäynnillä on kaksi ovea, joista oikeanpuoleinen on auki silloin, kun Artteli on avoinna. Sisäänkäyntiä suojaa ulkoneva katos. Ovilaseihin on kiinnitetty parikymmentä erilaista ilmoitusjulistetta.

Sisätilojen kuvailu

Sisätilojen kuvailu aloitetaan sisäänkäynnistä. Kuvailtavat yksityiskohdat riippuvat siitä, onko tila kuvailutulkkauksen käyttäjälle ennestään tuttu. Tietoa tarvitaan vähemmän, jos käyttäjä ei aio käydä tilassa toistuvasti. Tällöin riittävät tilassa liikkumiseen ja toimimiseen liittyvät perusasiat. Jos käyttäjä käy tilassa toistuvasti, yksityiskohtia voidaan kertoa enemmän. Kaikkea ei kuitenkaan tarvitse kertoa ensimmäisellä käynnillä, vaan kuvailua voi syventää sitten, kun tila on tullut tutummaksi.³⁹⁷

Jos kuvailtava tila on käyttäjälle uusi ja koostuu useammasta huoneesta, aluksi voidaan kertoa huoneiden lukumäärä ja suunnat kellotauluun vertaamalla, mistä

³⁹⁶ Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

³⁹⁷ Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

kerromme luvussa Suuntien, mittojen ja määrän kuvailu. Myös kulkureittejä ja muita turvallisuuteen liittyviä asioita kannattaa kuvailla uudessa tilassa.³⁹⁸

Jos käyttäjä haluaa tutustua tilaan yksityiskohtaisesti, yksittäisestä huoneesta tai muusta yhtenäisestä tilasta voidaan kertoa seuraavia asioita. Huomioi kuitenkin, että kaikkia listattuja asioita ei aina ole tarpeen kertoa, ainakaan kerralla. Asioiden järjestystä voi myös muuttaa, jos niin saa rakennettua loogisemman kokonaisuuden.

Muistilista: Tilan kuvailutulkkaus

1. Nimeä tila: onko kyseessä esimerkiksi keittiö tai kokoushuone? Jos tilalla on nimi, sen voi mainita.
2. Onko oven vieressä merkkiä, joka löytyy tunnustelemalla? Sen avulla näkövammainen pystyy paikantamaan sisäänkäynnin tarvittaessa itsenäisesti.
3. Kerro tilan muoto: onko se esimerkiksi suorakaiteen tai L-kirjaimen muotoinen?
4. Kerro tai arvioi tilan koko metreissä tai neliömetreissä.
5. Kerro ovien sijainti.
6. Nimeä seinät esimerkiksi ovi-, ikkuna- ja tiiliseinäksi. On hyvä, jos seinän pystyy yhdistämään nimeen tunnustelemalla. Toinen hyvä nimeämiskäytäntö on toiminnan tai kalusteiden mukaan: esimerkiksi nimi *kaappiseinä* kertoo, että kyseisen seinän luota löytyy säilytystilaa.
7. Kerro esineistä huoneen reunoilla ja keskellä. Missä huonekalut sijaitsevat? Paljonko niitä on ja minkä muotoisia ne ovat? Tarvittaessa voit kertoa myös esimerkiksi seinille ripustetuista esineistä (kuten tauluista ja julisteista) ja kaappien sisällöstä. Myös sisustustyyliä voi kuvailla.

³⁹⁸ Lahtinen, Riitta, Russ Palmer & Merja Lahtinen 2009. *Aisti kuvailu*.

8. Kerro tilan esteistä ja vaaratekijöistä, esimerkiksi matalista oviaukoista, kynnyksistä, portaista ja helposti rikkoutuvista esineistä.
9. Kerro muista ihmisistä tilassa: montako heitä on, keitä he ovat ja mitä he tekevät.
10. Lopuksi kuvailutulkkauksen käyttäjä voi tutustua tilaan itsenäisesti tai kuvailutulkin kanssa. Tällöin voidaan vielä tutkia tilan kulkureittejä tarkemmin, ja kuvailutulkki voi kertoa lisää yksityiskohtia, esimerkiksi kuvailla ikkunasta avautuvaa näkymää (Näkövammaisten liitto 2021). Hän voi kuvailla myös tilan valaistusta, jos valonlähteiden paikantaminen auttaa käyttäjää suunnistamaan tilassa. Kuvailutulkki voi kertoa myös tilassa kuuluvista äänistä, sillä ne auttavat näkövammaista hahmottamaan suuntia, tilan kokoa ja siellä meneillään olevaa toimintaa.

Esimerkki: Astumme sisään Artteliin. Ulko-ovi aukeaa ulospäin, ja sisäänkäynnillä on noin viiden senttimetrin korkuinen kynnyks. Ovi johtaa pieneen tuulikaappiin, josta poistuessa täytyy ylittää toinen kynnyks. Suuntaamme kohti oleskelutila Kuulua, jossa voi viettää aikaa Arttelin aukioloaikoina. Tilan voi myös varata tapahtumia ja toimintaa varten.

Kuulun sisäänkäynti on heti tuulikaapin jälkeen oikealla. Sisäänkäynnin tunnistaa puisesta ovesta, joka aukeaa ulospäin oikealle. Kun Kuulu on avoinna, ovi on auki. Ovesta on koko oven korkuinen lasi, jonka päälle on kiinnitetty neljä kapeaa puupalkkia. Lasin ja palkit tuntee helposti kädellä. Heti sisäänkäynnin jälkeen kulkureitti on vain oviaukon levyinen, sillä oikealla sisäänkäynnin vieressä on pöytä ja vasemmalla vaaleanharmaa sermi. Se on päällystetty pehmeällä kankaalla, ja siihen on kiinnitetty erilaisia julisteita, esimerkiksi tapahtumailmoituksia.

Seisomme Kuulu-tilan ovella. Kuulu on kahviomainen huone, joka aukeaa suorakaiteen muotoisena suoraan eteenpäin. Huone on noin 10 metriä pitkä ja 8 metriä leveä.

Vasemmanpuoleinen lasiseinä erottaa Kuulun Hepokattisalista. Oikeanpuoleinen seinä muodostaa osan Arttelin julkisivusta ja koostuu suurista ikkunoista. Ikkunoiden välissä on jyrkät valkoiset pylväät. Perimmäisen ikkunan edessä roikkuu huonekasveja ampeleissa. Huoneessa on sisäänkäynnin lisäksi kaksi ovea, joista toinen johtaa viereiseen Hepokatti-saliin ja toinen henkilökunnan keittiötilaan. Hepokattiin johtava liukuovi on vasemmalla seinällä, melkein huoneen perällä. Keittiön ovi on tilan peräseinällä.

Kuulussa on seitsemän pöytää, joista jokaisen ääreen mahtuu istumaan neljä ihmistä. Pöydät on aseteltu tilan reunoille niin, että keskelle jää pari metriä leveä kulkuväylä. Kulkuväylä on päällystetty matoilla huoneen keskiosaan asti. Sisäänkäynnin oikealle puolelle jäävässä nurkkauksessa on yksi pöytä. Lisäksi sisäänkäynnin viereistä seinää vasten on pitkä pöytä, jolla on esitteitä ja lehtiä. Sermin vieressä huoneen vasemmalla puolella on yksi tilan kahdesta sohvasta. Sen selkänoja on kulkuväylää päin, ja sen edessä vasenta seinää vasten on televisio.

Tilan perällä on pieni keittiötila, jossa voi muun muassa keittää kahvia. Keittiönurkkauksessa on kaksi työtasoa, joista toinen on peräseinää vasten ja toinen samansuuntaisesti pari metriä ennen peräseinää. Työtasojen väliin jää noin metrin levyinen liikkumatila. Nurkkauksessa on kahvinkeittovälineet, astiakaappeja, tiskikone ja henkilökunnan jääkaappi.

Tilan toinen sohva on keittiönurkkauksen vieressä, huoneen oikeassa peränurkassa. Tämä nurkkaus eroaa sisustukseltaan muusta tilasta. Peräseinän oikea puolisko muodostaa noin puolitoista metriä syvän ja kolme metriä leveän ulkoneman. Suorakaiteen muotoisen ulkoneman pitkä sivu vangitsee tilaan saapujan katseen ensimmäisenä. Sen yläosaan on maalattu tummasävyinen seinämaalaus, josta erottuu tummanruskean sävyjen lisäksi

utuisia valkoisia kuvioita ja kullanvärisiä viivoja. Maalaus muistuttaa myrskyisää taivasta ja kultaiset viivat salamoita. Keskellä seinämaalausta on neliönmuotoinen kyltti, jonka keskellä on valkoinen ympyrä. Siinä lukee isolla KUULU ja sen alapuolella YHTEISÖTILA. Ympyrän ulkopuolella kyltin reunat ovat täynnä värikkäitä, pyöreitä maaliroiskeita. Seinän alaosaan on puolittain upotettu tiiliä ja suurehkoja litteitä kiviä. Koristeseinää vasten on ruskea kangassohva ja sen edessä pyöreä, musta pöytä. Lattialla sohvan edessä on värikäs, raidallinen räsymatto.

Jos tilassa liikutaan ryhmässä, liikkumisen turvallisuuteen ja ohjeiden selkeyteen täytyy kiinnittää erityistä huomiota. Usein pieni ryhmä onkin sekä käytännöllisempi että turvallisempi valinta. Jos ryhmässä ei ole tarpeeksi avustajia opastamaan jokaista käyttäjää henkilökohtaisesti, ryhmän voi jakaa pienempiin osiin, jotka opastetaan pysähdyspaikasta seuraavaan yksitellen. Toinen mahdollisuus on liikkua ketjussa, jossa kuvailutulkkauksen käyttäjät pitävät toisiaan esimerkiksi hartiasta kiinni.³⁹⁹

Katso myös

→ "Suuntien, mittojen ja määrien kuvailu" s. 206

³⁹⁹ Näkövammaisten liitto 2021. Liikkuminen ja ympäristön kuvailutulkkaus (kuvailutulkkauswebinaari 4). Webinaarisarja kuvailutulkkauksesta. Millainen on hyvä ja hyödyllinen kuvailutulkkaus? Viitattu 1.9.2025; Hirn 2009 Lahtisen 2010: 6 mukaan. Lahtinen, Riitta 2010. Ympäristön kuvailua monin keinoin ja aistein. MikaEL. Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu 4.

Luonnonympäristöjen kuvailu

Kuvailutulkkauksen tila Suomessa -selvityksessä useimmat kuvailutulkkauksen käyttäjät toivoivat nykyistä enemmän liikkumisen, luonnon ja ympäristön kuvailutulkkausta. Luonnonympäristöjen kuvailu tapahtuu usein osana arjen kuvailua, kun läheinen tai henkilökohtainen avustaja kuvailee ympäristöjä, joissa liikutaan, tai toisaalta kuvailutulkatuilla luontoretkillä tai valmiiksi nauhoitettuina kuvailuina esimerkiksi kansallispuiston näkymistä.⁴⁰⁰

Kuvailua laajoista maisemista pieniin yksityiskohtiin

Käytännön neuvoja saavutettavien ja moniaististen luontokokemusten järjestämiseen näkövammaisille vierailijoille on tarjolla esimerkiksi Sensing Nature -hankkeen englanninkielisissä ohjeissa, jotka on suunnattu erilaisten luontokohteiden, kuten kansallis- ja luonnonpuistojen, henkilökunnalle.⁴⁰¹ Niissä neuvotaan, millaisia ennakkotietoja näkövammaiset vierailijat voivat tarvita ennen luontokohteeseen saapumista, mitä näkövammaisten vierailijoiden opastuksessa ja kuvailutulkattujen retkien järjestämisessä kannattaa huomioida sekä perusohjeita kuvailutulkkaukseen.

Koska kuvailutulkkauksen käyttäjillä on laaja joukko erilaisia tarpeita ja mieltymyksiä, kannattaa käyttäjiltä kysyä, mitä juuri he toivovat kuvailulta aina, kun mahdollista. Esimerkiksi luontoretkillä on suotavaa käyttää tilaisuuden alussa pieni hetki siihen, että kuvailutulkki kuuntelee käyttäjien toiveita ja ottaa näin selvää siitä, mitä olisi hyvä painottaa kuvailutulkkauksessa. Usein ainakin osa luonnonympäristön kuvailusta on spontaania, niin että kuvailutulkki voi vastata käyttäjien toiveisiin ja kysymyksiin sekä mahdollisiin muuttuviin tilanteisiin, kuten vaikkapa harakan ja oravan yllättävään nahisteluun. Kuvailuun voi ja kannattaa kuitenkin myös valmistautua etukäteen selvittämällä, mitä kiinnostavaa kuvailun kohteena olevassa ympäristössä on, ja ottamalla selvää esimerkiksi paikan lajistosta.

⁴⁰⁰ Hirvonen, Maija & Betta Saari 2021. Kuvailutulkkauksen tila Suomessa: raportti selvitystyöstä. Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry. Viitattu 3.2.2026.

⁴⁰¹ Sensing Nature -hankkeen englanninkieliset ohjeet saavutettavien ja moniaististen luontokokemusten luomiseen (Viitattu 10.12.2025)

Ympäristön kuvailun suunnittelun voi aloittaa seuraavista kysymyksistä ja korostaa niitä piirteitä, jotka käyttäjää tai käyttäjiä eniten kiinnostavat:

- Välitetäänkö kuvailu paikan päällä vai tallenteena?
- Mikä on kuvailtava kohde? (Maisema, kasvi, eläin...)
- Missä kohtaa kuvailun kohde sijaitsee suhteessa käyttäjään?
- Mitä kohteesta tulee tietää? (Perustiedot, mahdolliset erityispiirteet ja miten ne muuttuvat ajan myötä)
- Mitä käyttäjä tekee kuvailulla? (Saa yleiskuvan kohteesta, saa tietoa erityispiirteistä, pystyy kulkemaan reittiä, pystyy käyttämään tai tutkimaan kuvailun kohdetta)
- Millä tyyliä kuvailaan: neutraalisti tietoa välittäen, narratiivisesti tarinaa kertoen vai vahvasti tulkiten?
- Liittyykö kuvailuun opastusta (joko kuvailutulkin tai luonto-oppaan toteuttamana)?
- Miten kuvailu voisi tukea käyttäjän omia havaintoja?

Kuten aiemmin totesimme, yleensä ympäristön kuvailussa kannattaa edetä läheltä kauas ja yleisestä yksityiskohtaiseen. Esimerkiksi maisemien kuvailussa voit myös kertoa, millainen tunnelma näkymästä välittyy (esimerkiksi *hämyisä* tai *rauhaisa*) ja miksi. Muita tapoja edetä kuvailutulkkeessa voi käyttää, jos esimerkiksi halutaan korostaa jotain yksityiskohtaa tai jos johonkin kohteeseen erityisesti sopii tietynlainen etenemisjärjestys: esimerkiksi kasvien kuvailuun alhaalta ylöspäin eteneminen ja lampimaisemaan laidoilta sisäänpäin eteneminen.⁴⁰²

Seuraavassa esimerkissä aloitetaan kertomalla kuvailtavan kohteen eli lammen koko, minkä jälkeen edetään läheltä kauemmas. Lammen muodon vuoksi on kuitenkin luontevaa jatkaa kuvailua lammen laitoja pitkin sen toiselle puolelle asti ennen kuin kuvaillaan vettä.

⁴⁰² Ollanketo, Niina 2021. *Mitä kuulijat toivovat kuvailutulkkaukselta? Luonnonympäristöjen kuvailutulkkaus näkövammaisten vastaanottajien näkökulmasta*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

Esimerkki: Poikkeamme pääpolulta hieman kapeammalle polulle, kohti lammen rantaa. Tulemme kohtaan, jossa maa on paljas ja ruskea ja sille on tuotu kaksi pölkkyä, jotka seisovat pystyssä niin, että niille voi mukavasti istua. Edessämme aukeaa noin 60 metriä pitkä ja 20 metriä leveä suolampi. Me olemme lammen kapeassa päässä.

Aivan varpaidemme edestä alkaa lammen reunakasvillisuus, jossa alimpana on rahkasammalta ja sen yllä vihreitä heinämäisiä kasveja, jotka taipuvat polvenkorkuisina hieman toistensa päälle muodostaen pieniä kevyitä kumpuja. Joidenkin niiden päissä on myös tummanruskeita ja haaleankeltaisia, peukalon pituisia ja paksuisia pötköjä. Niiden seassa kasvaa myös syvävihreitä suoravartisia kasveja, jotka nousevat sammaleesta vaaksan korkuisina ja joiden kunkin yläpäässä on vain yksi suipon sydämen muotoinen lehti.

Molemmilla puolillamme on varpukasveja sekä puita, ainakin koivuja ja mäntyjä, ja rantakasvillisuus kaartaa edessämme rantaa myöten puoliympyrän muotoisena kaistaleena lammen yhdeltä sivulta toiselle. Kauempana lammen molemmilla laidoilla aivan vesirajassa asti kasvavat puut kumartuvat hieman viistosti veden ylle, kuin kurkottaen kohti taivasta siellä, missä voivat. Vastarannalla taas näkyy herkän hopeansävyistä vihreää kasvillisuutta, joka näyttää olevan samaa heinämäistä kortetta kuin tässä edessämme.

Lammen vesi on synkänsinertävän mustaa, ja sen tynestä pinnasta heijastuu lampea ympäröivä kasvillisuus ruskean ja vihreän sävyissä. Rantojen lähellä vedessä kelluu myös litteitä lumpeenlehtiä, jotka ovat ruosteenpunertavan ruskeita.⁴⁰³

403 Ollanketo, Niina 2021. *Mitä kuulijat toivovat kuvailutulkaukselta? Luonnonympäristöjen kuvailutulkkaus näkövammaisten vastaanottajien näkökulmasta*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

Sienten, eläinten ja kasvien kuvailussa nimeä kuvailtava laji kuvailun alussa, jos tunnistat sen. Voit mainita myös luontotyyppin (*korpisuo, merenrantaniitty, keto*), kunhan lisäksi kuvailet, millä perusteella luontotyyppin tunnistaa. Muutenkin kuvaile niitä piirteitä, jotka tekevät kohteesta tunnistettavan tai erityisen. Mikä kiinnittää kohteessa tai ympäristössä sinun huomiosi? Niina Ollankedon pro gradu -tutkimuksessa (2021) jotkut vastaajat toivat esille, että kuvailu on miellyttävää silloin, kun kuvailija itse löytää kohteesta jotain kiinnostavaa.

Muistilista:

Kasvien, sienten, eläinten ja niiden välisen vuorovaikutuksen kuvailu

Kerro kuvailtavasta kohteesta:⁴⁰⁴

- yleiskuva (myös laji, jos se on tiedossa)
- koko
- minkä muotoinen kohde on
- väri(t)
- rakenne ja pinta (esimerkiksi *jämerä, piikikäs, läpinäkyvä*)
- tuoksuuko kohde tai kuuluuko siitä jokin ääni
- miten se liikkuu (esimerkiksi: *Haavan lehdet värisevät tuulella.*)
- mahdollinen muu toiminta.

Maisemat puolestaan ovat sellaisia kokonaisuuksia, etteivät näkövammaiset ihmiset voi havainnoida niitä muilla aisteillaan, toisin kuin välittömässä ympäristössään olevia asioita, mikä saattaa osaltaan tehdä niiden kuvailusta erityisen tärkeää. Lisäksi esimerkiksi kansallismaisemat ovat osa kulttuuri-identiteettiämme, ja usein luontopolkujen ja vaellusreittienkin varrella on näköalapaikkoja,

⁴⁰⁴ Sensing Nature. Visual impairment and the natural environment. [Sensing Nature -projektin verkkosivut](#).

jotka syystä tai toisesta houkuttelevat ihmisiä. Näkövammaistenkin ihmisten tulisi siis saada tietää, mistä näissä meille niin tärkeissä näkymissä on kyse. Etenkin jos näköalapaikalle pääsemiseen on nähty vaivaa esimerkiksi kiipeämällä korkealle, on erityisen kiinnostavaa kuulla, millainen maisema huipulta aukeaa. Myös Ollankedon vastaanottotutkimuksessa maisemien kuvailut koettiin tutkituista kuvailutulkkeista miellyttävimmiksi.⁴⁰⁵

Luontoretkien kuvailutulkkauksessa kannattaa erityisesti huomioida se, että pysähdysten ja siksi myös kuvailutulkkeiden kannattaa olla enimmäkseen melko lyhyitä – varsinkin kylmällä tai kostealla säällä. On tärkeää, että luontoretken osallistujat saavat myös nauttia ympäristöstä muilla aisteillaan ja kuunnella sen ääniä ilman puhetta. Muista myös kuvailla maastoa ja pysähdyspaikkojen välisiä reittejä aina ennen kuin pysähdyksen jälkeen lähdetään uudestaan liikkeelle: Onko polku tasainen, kivinen tai juurakkoinen? Nouseeko tai laskeeko polku edesspäin? Kiinnitä kuulijan huomio mahdollisiin vaikeakulkuisiin kohtiin hie-
man etukäteen. Etenkin suurten ryhmien kanssa liikuttaessa on myös tärkeää varata tarpeeksi aikaa paikasta toiseen liikkumiseen. Jos taas kuvailutulketta on tarkoitus käyttää itsenäisesti esimerkiksi kuulokkeista paikan päällä kuunnellen, reittiosuuksien suunnittelussa kannattaa turvautua liikkumistaidonohjaajan asiantuntemukseen.⁴⁰⁶

Moniaistisuus syventää luontokokemusta

Luonnonympäristöjen kuvailussa moniaistisuuden merkitys korostuu aivan erityisesti, ja kuvailutulkkauksen avulla pyritäänkin täydentämään käyttäjien omia aistihavaintoja ympäristöstä. Hajujen perusteella joku voi esimerkiksi päätellä, millainen metsätyyppi ympärillä on. Tuntoaisti puolestaan kertoo esimerkiksi auringonpaisteesta ja tuulesta, ympäristön yksityiskohtien muodoista

405 Näkövammaisten liitto 2021. Liikkuminen ja ympäristön kuvailutulkkaus (kuvailutulkkauswebinaari 4). Webinaarisarja kuvailutulkkauksesta. Millainen on hyvä ja hyödyllinen kuvailutulkkaus? Viitattu 1.9.2025; Ollanketo, Niina 2021. Mitä kuulijat toivovat kuvailutulkkaukselta? Luonnonympäristöjen kuvailutulkkaus näkövammaisten vastaanottajien näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

406 Sensing Nature. Visual impairment and the natural environment. Sensing Nature -projektin verkkosivut; Ollanketo, Niina 2021. Mitä kuulijat toivovat kuvailutulkkaukselta? Luonnonympäristöjen kuvailutulkkaus näkövammaisten vastaanottajien näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

ja tekstuurista sekä siitä, millaisella pinnalla kävellään. Luonnonympäristön kuvailutulkkauksessa voi käyttää tukena makuaistiakin, jos on aivan varma maisteltavan kasvin tai sienen syötävyydestä. Tunnistamattomat äänenlähteet on hyvä sisällyttää kuvailuun, kuten muussakin kuvailutulkkauksessa. Ympäristöstä tehdyt aistihavainnot myös herättävät kysymyksiä: Jos jostain kuuluu linnunlaulua tai puiden lehtien havinaa, miltä äänen lähde näyttää? Tai jos jokin kasvi tuoksuu voimakkaasti, miltä se näyttää ja tuntuu? Itse tekeminen ja tunnustelu voivat jäädä paremmin mieleen kuin pelkkä kuvailu ja auttaa ohjaamaan katsetta oikeaan suuntaan, mikäli näkökykyä on jäljellä. Moniaistisuus myös vahvistaa luontokokemusta ja tukee näkövammaistenkin ihmisten mahdollisuutta nauttia luonnosta ja sen hyvinvointivaikutuksista.⁴⁰⁷

Esimerkiksi Vantaan aikuisopiston toteuttamalla kuvailutulkatulla luontoretkellä lokakuussa 2020 osallistujat pääsivät tunnustelemaan, haistelemaan ja maistelemaan kuusenneulasnahikkaita. Ne ovat hyvin pieniä sieniä, joista kukin hajottaa yksittäistä kuusenneulasta metsänpohjan karikkeeseen seassa. Kuvailutulkki Niina Ollanketo kuvaili sienten kasvupaikkaa ja yleisellä tasolla itse sieniä, ja sitten Ollanketo ja luonto-opas Tuomas Lilleberg poimivat kaikille osallistujille tunnusteltavaksi oman pienen sienen. Kun kaikilla osallistujilla oli kädessään sieni, kuvailutulkki kuvaili sienen muotoa, kokoa ja värejä yksityiskohtaisemmin, niin että osallistujat saattoivat samalla myös itse havainnoida kuvailtavaa kohdetta. Sitten luonto-opas kertoi sienen kasvutavasta ja muista ominaisuuksista sekä ohjasi osallistujia rutistelemaan ja pyörittelemään sientä sormissaan, haistelemaan sen kaalimaista ominaisuutta ja halutessaan myös maistamaan. Kuvailutulkki myös kuvaili luonto-oppaan eleitä samalla, niin että nekin selkiyttivät ohjeistusta.

Yhteistyö luonto-oppaan kanssa antoiikin tässä tapauksessa omanlaistaan syvyyttä moniaistiseen kokemukseen: kuvailutulkki pystyi kertomaan sienen näkyvistä ominaisuuksista ja luonto-opas ohjeistamaan turvallisesti ja selkeästi muiden aistihavaintojen pariin. Yhteistyö luonto-oppaan kanssa saikin myönteistä palautetta sekä Vantaan aikuisopiston retkellä että vastaanottotutkimuksessa,

⁴⁰⁷ Näkövammaisten liitto 2021. Liikkuminen ja ympäristön kuvailutulkkaus (kuvailutulkkauswebinaari 4). Webinaarisarja kuvailutulkkauksesta. Millainen on hyvä ja hyödyllinen kuvailutulkkaus? Viitattu 1.9.2025; Ollanketo, Niina 2021. Mitä kuulijat toivovat kuvailutulkkaukselta? Luonnonympäristöjen kuvailutulkkaus näkövammaisten vastaanottajien näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

jonka Ollanketo teki etukäteen äänitetystä luontoretken kuvailutulkkauksesta. Eräs osallistuja, joka näkee vain tietyn pisteen omassa näkökentässään, kertoi erityisesti nauttineensa kuusenneulasnahikkaan tarkastelusta: kun hänelle kuvailtiin tarkasti, minkä näköinen sieni on ja missä kohtaa, hän pystyi kohdistamaan katseensa pienen pieneen sieneen, jota ei olisi muuten koskaan huomannut.

Esimerkki: Polunvartta reunustaa sammalpeitto, jonka päällä on kuolleita ruskeita lehtiä. Niiden seassa kasvaa pienen pieniä sieniä, joita luonto-opas ja minä poimimme teille tunnusteltaviksi. – –

Kuusenneulasnahikkaan lakki on vaaleanbeige, sentin tai puolitoista läpimitaltaan, ja sen alapinnassa on kermanvaaleita poimuja. Sienen jalka on mustan langan näköinen, ohut ja tasainen. Jalan päässä on yhden sentin pituinen ruskea kuusenneulanen. – –

[Luonto-opas] rutistelee ja pyörittelee sormissaan sientä.

Kuva 11. Valokuva kuusenneulasnahikkaista.

Sanakartat

Sanakartalla tarkoitetaan sanallista kuvailua reitistä tai tilasta. Ne ovat tärkeä apu näkövammaisten ihmisten itsenäisessä liikkumisessa. Sanakarttaa tarvitaan usein siinä vaiheessa, kun paikka tai reitti on käyttäjälle uusi. Jos paikassa käydään tai reittiä kuljetaan toistuvasti, myöhemmin mukaan voi ottaa ympäristön kuvailutulkkauksia. Alkuun kuvailutulkkaukset voi kuitenkin häiritä vieraassa ympäristössä liikkumista.

On suositeltavaa, että sanakarttojen kirjoittaja käy liikkumistaidon ohjaajan koulutuksen, sillä on erittäin tärkeää, että karttojen perusteella liikkuminen on turvallista. Alla olevassa tekstissä liikkumistaidon ohjaaja Helinä Hirn kertoo sanakarttojen laatimisesta. Hirn on laatinut lukuisia sanakarttoja julkisiin kohteisiin Perille meni -työryhmässä, johon kuuluvat hänen lisäkseen Timo Lehtonen ja Eija-Liisa Markkula⁴⁰⁸.

408 Perille meni -työryhmän laatimat sanakartat on listattu [Timo Lehtosen henkilökohtaisilla verkkosivuilla](#). Osa näistä sanakartoista on teksti- ja äänitiedostoina [Helsingin ja Uudenmaan näkövammaiset ry:n verkkosivuilla](#).

Sanakarttojen laatiminen

Helinä Hirn

Näkövammaisen henkilön voi olla vaikeaa hahmottaa yleisesti käytettyjä visuaalisia karttoja ja opasteita. Vaikka hän olisi heikkonäköinen, hän ei ehkä ole oppinut lukemaan karttoja. Jos kohteen kotisivuilla on rakennuksen pohjakartta, ei näkövammaisen henkilö voi useinkaan tarkastella sitä, jos se ei aukea tietokoneen suurennus- tai ruudunlukuohjelmien avulla. Silloin hän ei saa sellaista tietoa, joka olisi tärkeää turvallisen ja itsenäisen liikkumisen kannalta.

Sanakartta on teksti- tai äänitiedostona tehty rakennusten ja tilojen tai kävelyreittien kuvailu. Se voi auttaa kuljettavan reitin hahmottamisessa. Jos julkisessa rakennuksessa tai kauppakeskuksessa on kohokartta, sanakartta voi helpottaa sen lukemista, tutkimista ja ymmärtämistä. Sekä sokeat että heikkonäköiset henkilöt voivat käyttää sanakarttoja.

Sanakartta antaa tietoa tilasta, rakennuksesta, alueesta ja ympäristöstä tai kohteiden välisistä kulkureiteistä. Yleisluontoinen ympäristön kuvailutulkkaus eroaa sanakartoista siinä, ettei se sisällä suunnistautumiseen ja reitin kulkemiseen, turvallisuuteen sekä reitin valintaan vaikuttavia olennaisia ominaisuuksia.

Pelkän karttapalvelun tai navigaattorin ohjeiden avulla näkövammaisen henkilö ei aina selviä oudossa ympäristössä, vaan hän tarvitsee kattavamman, erityisesti näkövammaisille suunnitellun sanakartan tilasta tai reitistä. Karttapalvelut eivät kuvaile esimerkiksi ympäristössä olevia, suunnistautumiseen vaikuttavia maamerkkejä eivätkä vaaranpaikkoja kuten yllättäen eteen tulevia portaita, pään korkeudella sijaitsevia esteitä, katujen pintamateriaalia tai vaarallisen matalia jalkakäytävien reunakiviä. Sanakartan valmistamista varten aluetta, reittiä tai tilaa on tarkasteltava käytännössä paikan päällä. Hyvä sanakartta voi mahdollistaa itsenäisen liikkumisen joko liikkumistaidon ohjauksen tai kartan kuuntelun jälkeen.

Sanakartta on tärkeää tallentaa kartoitettavan kohteen esteettömyssivulle, ja sen kopiointi ja tallennus tulee olla mahdollista. Näkövammaisen henkilö voi

kopioida sen itselleen, lisätä siihen omia huomioita ja muokata siten kohteesta itselleen henkilökohtaisen kartan.

Sanakartan suunnittelu

Sanakarttaa laadittaessa on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, miten ympäristöä voi havainnoida moniaistisesti käyttäen kuulo-, tunto-, näkö-, haju-, asento- ja liikeaistia. Yleisluontoinen ympäristön kuvailu on hyödyllistä, mutta se ei vielä ole varsinaisesti sanakartta.

Rakennuksen, tilan tai reitin sanakartassa tulee ilmaista kohteen olennaiset ominaisuudet, esimerkiksi:

- rakennuksesta kerrotaan sen sijainti, nimi ja osoite, kaupunginosa
- nimetään kadut, jotka rajaavat kohdetta
- lähimmät julkisen liikenteen pysäkit sekä taksiasemat
- pääsisääkäynnin sijainti
- jos kohteeseen on erillinen esteetön reitti, se mainitaan ja kuvataan tarvittaessa.

Sisätilojen sanakartta

Mainitse sanakartassa

- rakennuksen koko
- minkälainen tila ja näkymä on edessä sisään tultaessa
- mitä on oikealla/vasemmalla tarkastelupisteestä katsottuna
- mahdollisen infopisteen sijainti ja miten sen voi tunnistaa
- WC-tilojen sijainnit
- naulakoiden ja säilytyslokeroiden sijainnit
- hissien sijainti

- esteettömyyteen ja saavutettavuuteen vaikuttavat ratkaisut ja ohjaavat elementit, kuten koholistat, kohokartat, pistemerkinnät, kontrastivärit, ääniopasteet, opaskoiran lepopaikat
- kohteiden väliset välimatkat
- kahvilan sijainti
- portaikot ja varauloskäynnit
- muut tilat, kuten mahdollinen myymälä tai kokoushuoneet
- muut erityispiirteet (esimerkiksi tunnistettavat rakenteelliset erityispiirteet, kuten holvikaaret tai tunnistettavat pintamateriaalit, laitteiden latausmahdollisuus ja niin edelleen).

Reittikartta

Mainitse reittikartassa

- kohteen nimi, osoite ja kaupunginosa
- maamerkit ja niiden sijainnit suhteessa toisiinsa reitin varrella
- lähikatujen nimet tarvittaessa
- liikenteen suunnat, erikoiset ja tunnistettavat risteykset sekä liikennevalot
- maaston muodot ja katujen pinnan erityisominaisuudet sikäli kuin ne vaikuttavat liikkumiseen tai reitin valintaan
- mahdolliset vaaranpaikat tai muut turvallisuuteen vaikuttavat tiedot
- liikenneyhteydet, pysäkit, taksitolpat ja mahdollisesti reitit kohteiden välillä
- reitin alku- ja loppupisteiden tunnistaminen maamerkkien avulla
- välimatkojen pituuden arviointi esimerkiksi metreinä tai askelparimittauksella⁴⁰⁹
- suuntien ja käynnösten havainnointi ja tunnistaminen

409 Askelparin avulla voi arvioida kohteiden välisiä etäisyyksiä 100 metrin matkalla, kun kävellään 100 metrin matka ja lasketaan, kuinka monta askelparia (=kaksi askelta) matkan kävelyyn sisältyy. Askelparimittausta käytetään myös esimerkiksi suunnistuksessa etäisyyden arviointiin, koska se on tarkempi kuin silmämääräinen arvio.

- reitin jakaminen osiin tarvittaessa
- ympäristön äänimaailma.

Sanakartan valmistamisessa tarvitaan käyttäjäryhmän asiantuntemusta siten, että kaikkien näkövammaisten, sekä sokeiden että heikkonäköisten, tarpeet huomioidaan. Kartoissa tulee ilmetä sellaiset erityispiirteet, joista hyötyvät valkoisen kepin käyttäjät ja opaskoiran kanssa kulkevat sekä tarvittaessa sellaisetkin näkövammaiset henkilöt, joilla on kuulemisen vaikeuksia. Sokeiden ja heikkonäköisten henkilöiden kyky hahmottaa ympäristöä ja havaita esteitä saattavat olla erilaista. Siksi sanakarttaa laativassa työryhmässä on hyvä olla sekä sokeita että heikkonäköisiä henkilöitä.

Sanakartassa mainitaan myös kartan laatimisen ajankohta sekä kartan valmistajat. Sanakartta on tärkeää päivittää, jos kohteessa tehdään muutostöitä.

Videomateriaali

Videomateriaalilla viittaamme tässä kaikkeen videomuodossa esitettyyn, liikkuvaan kuvaan ja ääntä yhdistävään materiaaliin, kuten elokuvaan, TV-ohjelmiin, mainosvideoihin ja sosiaalisen median videoihin. Videon kuvailutulke on videon ääniraitaan sovitettu kuvailu siitä, mitä videolla tapahtuu: siinä kerrotaan tapahtumapaikoista, videolla esiintyvien henkilöiden ulkonäöstä, liikkeistä ja ilmeistä sekä äänilähteistä, joita ei ilman kuvailua välttämättä tunnistaisi.

Miten videoita kuvailutulkataan?

Videoiden kuvailutulkkeet äänitetään etukäteen ja lisätään videoon erillisenä ääniraitana. Kuvailutulke lisätään elokuvan hiljaisiin kohtiin eli kohtiin, joissa ei ole

- *dialogia* eli henkilöiden puhetta,
- merkityksellisiä ääniefektejä, joiden havaitseminen on juonen ymmärtämisen kannalta tärkeää tai
- musiikkia, jonka sanoitus on osa tarinaa.

Kuvailutulkkeille sopivien kohtien etsiminen videon ääniraidasta on aikaa vievä työvaihe (joskin tähän työhön on tarjolla myös automaattisia työkaluja, joista on kerrottu lisää alaluvussa *Videoiden kuvailutulkkausohjelmat*).

Hiljaisten kohtien kesto asettaa varsin tiukat raamit sille, kuinka paljon kuvailutulkkausta mahtuu mukaan. Tämä on erityisen haastavaa suomeksi, sillä suomi

on pitkäsanainen kieli. Kuvailutulkkausta ei myöskään tulisi laittaa ääniraitaan liikaa, vaan sen tulisi olla miellyttävä ja luonteva osa ääniraitaa. Näiden rajoitteiden takia videomateriaalin kuvailutulkkaus on hyvin erilaista työtä kuin kuvailutulkkeen laatiminen materiaaliin, jossa kuvailutulkkeen määrää tai ajoitusta ei ole rajattu. Videomateriaalin kuvailutulkkaus vaatiikin erityistä luovuutta ja usein myös kompromisseja.

Videot kuvailutulkataan työryhmissä, joissa on kuvailutulkkauskonsultti ja 1–2 kuvailutulkkaa videon kestosta riippuen. Videomateriaalien kuvailutulkkauksessa konsultin rooli on keskeinen. Videon kuvailutulke on sirpaleisempi kuin muissa kuvailutulkkauksen lajeissa, ja ymmärrettävän ja eheän kuvailutulkkeen laatiminen vaatii paljon keskustelua.

Video Kuvailutulkkauksen käsikirjan YouTube-kanavalla:

Anu Aaltonen ja Heikki Ekola: Elokuvien ja ohjelmien kuvailutulkkaus

Kuvailutulkki Anu Aaltonen ja kuvailutulkkauskonsultti Heikki Ekola puhuvat elokuvien ja ohjelmien kuvailutulkkauksen erityispiirteistä, kuvailutulkkausprosessin vaiheista sekä kuvailutulkin ja konsultin yhteistyöstä.

Vähemmän on enemmän

EBU:n eli *European Blind Unionin* julkaisema oppaan mukaan videomateriaalien kuvailutulkkauksen nyrkkisääntö kuuluu: Vähemmän on enemmän. Sääntö ei tarkoita, että videomateriaalista jätettäisiin olennaista sisältöä kuvailematta tai että kuvailuun jätettäisiin pitkiä taukoja, vaan se viittaa epäolennaisen kuvailun pois jättämiseen. Tärkeintä on hahmottaa, mikä videolla on kaikkein olennaisinta, ja sovittaa se käytössä olevaan aikaan. Tästä näkökulmasta kuvailutulkkauksen perussääntö ”kerro mitä näet” voi olla videomateriaalin kuvailutulkkauksessa harhaanjohtava: Kuvailutulkki ei ehdi kertoa kaikkea, mitä näkee, kun mukaan

mahtuu vain kaikkein olennaisin. Jokaista videon ääniraidan hiljaista hetkeä ei tulisi täyttää kuvailutulkkeella, koska taustamusiikki luo tunnelmaa ja myös hiljaisuus on merkityksellistä.⁴¹⁰

Videomateriaalin kuvailutulkkauksen keskeinen haaste on siis kuvailla tarpeeksi, muttei liikaa. Kuvailutulkki pohtii,

- onko tieto olennaista juonen seuraamisen kannalta,
- onko tieto kiinnostavaa ja olennaista esimerkiksi esteettisen elämyksen rakentumisen kannalta, sekä
- onko tieto kenties jo näkövammaisen katsojan saatavilla (esimerkiksi audiitiivisten eli äänen kautta havaittujen vihjeiden perusteella) ja siksi tarpeetonta sanoa.

Koska videomateriaaliin mahtuu tyypillisesti vain vähän kuvailutulkkauksia, sen ymmärrettävyyteen ja selkeyteen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että sananvalintojen ymmärrettävyyteen ja tapahtumien etenemisen kuvailuun tulee kiinnittää erityistä huomiota.

Tietolaatikko:

Voiko kaikkia videoita kuvailutulkata?

Jotta videon voi kunnolla kuvailutulkata, tulee videon ääniraidalla olla kuvailutulkkeelle tilaa. Jos videon ääniraita on aivan täynnä esimerkiksi puhetta, videota ei voi kuvailutulkata hyvin, sillä ainut ratkaisu on äänittää kuvailutulke videon puheen päälle. Sosiaalisen median videoissa kuvailutulkkaukselle haasteita asettaa videoiden alati lyhenevä kesto. Esimerkiksi TikTok-videoalusta suosittelee käyttäjiään tuottamaan videoita, joiden kesto on 21–34 sekuntia. On sanomattakin selvää, ettei kahdessakymmenessä sekunnissa ehdi kuvailla videon henkilöitä, tapahtumapaikkaa ja tekemistä. Videon lyhyt kesto on tästä syystä saavutettavuushaaste.

⁴¹⁰ Hyks, Veronika & Birgitta Blokland 2023. *EBU Handbook for High Quality Audio Description on Screen*. European Blind Union.

Kuvailutulkkeen äänitys ja äänitteen jälkikäsittely

Äänitysvaiheessa kuvailutulkkauskäsikirjoitus luetaan ääneen ja tallennetaan äänitteeksi. Kuvailutulkeäänite on erillinen ääniraita, joka lisätään videon oman ääniraidan päälle. Suomessa on yleistä, että yksi kuvailutulkkeen laatijoista lukee kuvailutulkkeen äänitystilanteessa. Vaihtoehtoisesti siihen voidaan palkata toinen henkilö, esimerkiksi ääninäyttelijä.

Äänityksen tekninen toteutus ei suinkaan aina kuulu kuvailutulkin omaan työnkuvaan. Esimerkiksi elokuvien kuvailutulkkeiden äänityksen on Suomessa pääsääntöisesti hoitanut erillinen ääniteknikko, joka myös hienosäätää äänitetyt kuvailutulkkeet kohdilleen. Kuvailutulkkausohjelmat tarjoavat kuitenkin myös äänitys- ja ajastustoimintoja, joita kuvailutulkki voi itse opetella käyttämään.

Sen jälkeen kun kuvailutulkerepliikit on äänitetty, ne miksataan eli yhdistetään muiden ääniraitojen kanssa. Kuvailutulkerepliikit asetellaan parhaisiin mahdollisiin kohtiin suhteessa muuhun ääniraitaan ja eri ääniraidat sovitetaan tasapainoiseksi kokonaisuudeksi säätämällä muun muassa taajuusalueita. Jos repliikki on hieman liian pitkä, voidaan sitä nopeuttaa aavistuksen verran. Itse äänitystilanteessa kuitenkin varmistetaan, että repliikki ole merkittävästi liian pitkä.

Miksaajan on huolehdittava siitä, että kuvailutulkeäänäni on riittävän erottuva suhteessa muuhun äänimateriaaliin. Käytännössä kuvailutulkkeen tulisi olla aavistuksen kovemmalla kuin videon muu puhe, jotta se erottuu selvästi myös tilanteissa, joissa taustalla soi musiikkia tai kuuluu muita ääniefektejä. On kuitenkin vältettävä tilannetta, jossa kuvailutulke peittää alleen videon muun puheen: jos kuvailutulke on liian kovalla, dialogin seuraaminen vaikeutuu.

Jos kuvailutulke täytyy sijoittaa kohtaan, jonka taustalla kuuluu muuta puhetta, taustapuheen taajuuksia voidaan laskea niin sanotulta puhealueelta. Käytännössä taustapuheen keskitaajuuksia kevennetään eli hiljennetään, mutta matalat ja korkeat äänet pidetään ennallaan. Näin taustapuhe vetäytyy hieman taka-alalle. Kuuntelija tunnistaa edelleen taustalla olevan toiminnan, mutta kuvailutulke pysyy ymmärrettävänä ja selkeänä. Tämä tasapainottelu on olennainen osa

ääniraidan rakentamista: tavoitteena on, että katsoja saa kaiken tarvittavan tiedon ilman, että ääniraita tuntuu tukkoiselta tai ylikuormittuneelta.

Videokuvailun perusohjeet: Kuka, mitä, missä, milloin?

Sisällytä videomateriaalin kuvailutulkkeeseen kuvailua kohtauksen tärkeimmistä elementeistä:

- Ihmisten kuvailu: *Kuka ruudulla näkyy?*
- Toiminnan kuvailu: *Mitä ruudulla tapahtuu?*
- Tapahtumapaikan kuvailu: *Minne tapahtumat sijoittuvat?*
- Tapahtumahetken kuvailu: *Milloin tapahtumat tapahtuvat?*

Kohtauksen luonteesta riippuu, mikä näistä seikoista kannattaa kuvailla ensin: Joskus on luontevaa aloittaa henkilöiden kuvailulla (Kuka?), joskus ympäristön (Missä? Milloin?). Usein kaikkia näitä tietoja ei voida kertoa kuulijalle heti videon ääniraidan asettamien rajoitusten vuoksi. Joskus ne kaikki eivät edes ole heti katsojan ja kuvailutulkin tiedossa, mikä on usein videon tekijän tietoinen, juonta rakentava ratkaisu.

Tapahtumapaikan kuvailu on tärkeää videon alussa, jotta katsoja pääsee kunnolla osalliseksi tapahtumista. Kuvailutulkkeessa on hyvä mainita mahdollisimman varhain myös asiat, jotka tekevät videon tunnelmasta tietynlaisen (esimerkiksi ”Nikolla on kirves vyöllä” tai ”Taivaalla on ukkospilviä”).

Tapahtumat kuvaillaan pääsääntöisesti preesens-aikamuodossa sitä mukaa, kun ne tapahtuvat (aikamuodoista lisää alaluvussa *Toiminnan kuvailu*).

Esimerkki: Fatima astuu huoneeseen.
Lapset leikkivät puistossa.

Kuvaile tapahtumat tarkasti mutta neutraalisti; kuvailutulkin ei tule tehdä tulkintoja tapahtumista katsojan puolesta.

Esimerkki: Petri tuijottaa koepaperia mutta ei ymmärrä kysymyksiä.

Paremmiin: Petri tuijottaa koepaperia ahdistunut ilme kasvoillaan.

Ylemmässä esimerkkiparissa tehdään tulkinta henkilön ajatuksista – ajattelun tulos ei voi näkyä ruudulla. Jälkimmäisellä virkkeellä voisi sen sijaan kuvata ruudulla näkyvää tapahtumaa neutraalimmalla tavalla.

Ihmisten nimeäminen

Videolla esiintyvien ihmisten ulkonäön (vaatetus, ikä, sukupuoli, ihonväri ja niin edelleen) kuvailuun liittyvät ohjeet käymme läpi luvussa *Ihmisten kuvailu*. Tässä käsittelemme tapoja, joilla videolla näkyviä ihmisiä nimetään ja kuinka heihin viitataan kuvailutulkkeessa.

Elokuvien ja ohjelmien kuvailutulkkeissa henkilöihin on usein selkeintä viitata erisnimillä. Erisnimen lisäksi henkilöön voi viitata ulkonäköön liittyvällä piirteellä, ammatilla tai näiden yhdistelmällä⁴¹¹, esimerkiksi:

- ”Iisak” (nimi)
- ”Parrakas Iisak” (piirre ja nimi)
- ”Parrakas mies” (piirre ja sukupuoli)
- ”Sähköasentaja ” (ammatti)
- ”Sähköasentaja Iisak” (ammatti ja nimi)

Henkilöiden nimeämisen perusohje on, että henkilöihin voi viitata heidän erisnimillään sen jälkeen, kun erisnimi on mainittu itse videolla. Näin näkövammaisen katsojan kokemus vastaa näkevän katsojan kokemusta.

⁴¹¹ Mazur, Iwona 2015. Characters and action. Teoksessa Remael, Aline, Nina Reviers & Gert Vercauteren (toim.) 2015. Pictures painted in words. ADLAB audio description guidelines.

Usein tästä nimeämissäännöstä on kuitenkin syytä poiketa. Elokuviin tarinat rakennetaan toisinaan niin, että henkilöt nimetään vasta sen jälkeen, kun he ovat toimineet ruudulla jonkin aikaa. Jos henkilöitä on useita, heidän tekemisiään voi olla vaikea seurata kuvailutulkkauksesta, jos kaikkiin viitataan vain lyhyillä ulkonäkökuvauksilla. Jos esimerkiksi ohjelman ensimmäiset viisi minuuttia puhutaan vuorotellen vaaleatukkaisesta, punatakkisesta naisesta, vaaleatukkaisesta sinitakkisesta naisesta ja tummatukkaisesta punatakkisesta naisesta, katsoja saattaa pudota kärryiltä. Lisäksi tällaiset ulkonäkömääreet ovat pidempiä kuin erisnimet ja siksi haastavia mahdollistaa kuvailutulkkaukseen. Kuvailutulkkauksessa voi siksi joskus olla selkeyden vuoksi syytä nimetä henkilö heti, vaikka nimi tulisi videolla ilmi vasta myöhemmin.

Jos henkilöllisyys on tahallisesti jätetty pimentoon esimerkiksi henkilön kasvot peittämällä, henkilöllisyyttä ei tule mainita kuvailutulkkauksessa, vaikka kuvailutulkki voisi sen päätellä koko videon katsottuaan. Tällöin kuvailutulkkauksessa voidaan korostaa, että ruudulla näkyvän hahmon henkilöllisyys ei ole tiedossa, esimerkiksi ”Ovelle ilmestyy henkilö”. Mikäli henkilöllisyys pysyy salaisena, käytä henkilöstä johdonmukaisesti samaa nimitystä, joka voi perustua vaikkapa henkilön ulkonäön piirteeseen tai ammattiin.

Videon edetessä kuvailutulkkauksen käyttäjä oppii tunnistamaan henkilöitä toisistaan heidän ääntensä perusteella. Alussa katsojaa voi tarvittaessa auttaa mainitsemalla henkilön nimen juuri ennen hänen vuorosanojaan.

Jos videossa esiintyy todellisia, tunnettuja henkilöitä (esimerkiksi poliitikkoja uutisvideolla), voit nimetä heidät, vaikka heitä ei videolla nimettäisikään. Samoin voit nimetä cameo-roolia⁴¹² esittävän henkilön. Jos henkilön ulkonäkö muuttuu, voit joko aluksi kuvailla muuttuneen ulkonäön ja antaa yleisön itse päätellä, kenestä on kyse, tai nimetä tämän heti.⁴¹³

Jos henkilö ei ole keskeinen, voi joskus olla parempi jättää hänet nimeämättä kuvailutulkkauksessa, vaikka nimi olisi tiedossa (esimerkiksi käsikirjoituksesta).

412 Cameo-rooli on lyhyt ja usein yllätyksellinen esiintyminen, jossa tunnettu henkilö vilahtaa teoksessa, esimerkiksi elokuvassa. Cameo-näyttelijä voi esiintyä joko omana itsenään (esimerkiksi muusikko, joka esiintyy konserttikohdauksessa) tai fiktiivisenä hahmona (kuten elokuvan ohjaaja, joka esiintyy lyhyesti sivuhenkilönä).

413 Mazur, Iwona 2015. Characters and action. Teoksessa Remael, Aline, Nina Reviers & Gert Vercauteren (toim.) 2015. *Pictures painted in words. ADLAB audio description guidelines*.

Jos henkilö esiintyy ohjelmassa vain yhdessä kohtauksessa, nimi ei välttämättä ole katsojalle olennainen tieto. Jos henkilö esittää poliisia, voi olla selkeämpää viitata tähän ”poliisina” kuin erisnimellä, koska se voi palvella juonen ymmärtämistä paremmin.

Jos henkilö on juuri nimetty kuvailutulkkeessa, nimeä ei tarvitse toistella enempää kuin yksiselitteisyys vaatii. Tällöin häneen voidaan viitata hän-pronominilla.

Esimerkki: Nikolai astuu huoneeseen. Nikolai vaikuttaa hermostuneelta.

Paremmiin: Nikolai astuu huoneeseen. Hän vaikuttaa hermostuneelta.

Kohtauksen vaihtumisen jälkeen kuvailun ei tule alkaa pronominilla *hän* tai *he*, vaikka kohtauksessa esiintyisi samat henkilöt kuin edellisen lopussa.

Hän-pronominin käytössä kannattaa muistaa myös, että kun suomeksi puhutaan kahdesta eri henkilöstä, heihin viitataan taaksepäin eri pronomineilla: jälkimmäiseen henkilöön viitataan pronominilla *tämä* ja ensin mainittuun pronominilla *hän*.

Esimerkki: Äiti laulaa lapselle tuutulaulua, ja tämä nukahtaa. (Lapsi nukahtaa.)

Äiti laulaa lapselle tuutulaulua, ja hän nukahtaa. (Äiti nukahtaa.)

Koska suomen kielen hän-pronomini ei ole sidottu sukupuoleen kuten vaikkapa englannin kielessä, se on viittauksissa vähemmän täsmällinen kuin sukupuolisi-donnaiset pronominit. Tämä on hyvä tiedostaa, jos kuvailutulkkauskäsikirjoitusta suomennetaan kielestä, jossa sukupuolilla on eri persoonapronomineja.

Esimerkki: Rose and Malcom enter the hotel room. She takes off her coat and sits on the bed.

Suomeksi: Rose ja Malcom astuvat hotellihuoneeseen. Hän riisuu takkinsa ja istuu sängylle.

Paremmiin: Rose ja Malcom astuvat hotellihuoneeseen. Rose riisuu takkinsa ja istuu sängylle.

Katso myös

→ "Ihmisten kuvailu" s. 139

Toiminnan kuvailu

Videon kuvailutulkkeen tulisi selkeästi ilmaista, mitä milläkin hetkellä tapahtuu ja kuka mitäkin tekee. Tärkeintä on kuvailutulkata keskeinen toiminta loogisesti vaihe vaiheelta ja varmistaa, ettei kuvailuun jää aukkoja, jotka vaikeuttavat juonen ymmärtämistä. Tapahtumien kuvailun tulee olla oikea-aikaista: tekemisen kuvailun tulee pääsääntöisesti ajoittua tekemisen hetkeen. Voi kuitenkin olla tilanteita, joissa juuri tärkeän toiminnan kohdalla videon ääniraita on täynnä muuta ääntä. Tällöin tapahtuman voi kuvailla hieman ennen tapahtumahetkeä tai hieman sen jälkeen riippuen siitä, mihin kuvailu ääniraidalla sopii.

Kuvailutulkin tulee pohtia, mikä videolla tapahtuva toiminta on keskeistä ja välttämätöntä kuvailla. Kaikki toiminta ei vaadi yhtä lailla kuvailua. Esimerkiksi dialogi- eli keskustelukohtauksissa ei välttämättä kannata kuvailla keskustelun ohessa tapahtuvia pieniä eleitä tai ilmeitä, jotta kuulija saa keskittyä dialogin seuraamiseen. Moni dialogin aikana tapahtuva tunnetilan muutos kuuluu myös henkilöiden puheesta (esimerkiksi kun joku hämmästyttää tai huvittuu).

Toiminnan kuvailussa kannattaa käyttää mahdollisimman kuvaavia verbejä, jotta kuvailutulkkauksen käyttäjä saa tekemisen luonteesta mahdollisimman täsmällisen kuvan. *Katsooko henkilö, vai kenties tarkkailee, tähyttää, pälyilee, katsahtaa tai tiiraa?* Verbivaihtoehtojen kanssa ei kuitenkaan kannata innostua liikaa: neutraali tekeminen vaatii neutraalin kuvailun.

Toiminta kuvataan preesens-aikamuodossa (*nainen hölkkää, Daniel astuu huoneeseen, lapset leikkivät puistossa*). Preesensin ohessa voidaan tarvittaessa käyttää perfektii (esim. *on tippunut, ovat nukahtaneet*). Perfektillä kuvataan päätyneitä, mutta nykyhetkeen liittyviä tapahtumia, kuten tapahtumia, joiden seuraukset ovat edelleen nähtävissä (*Daniel astuu huoneeseen ja huomaa, että kaikki muut ovat lähteneet*). Perfektiiä voidaan käyttää kuvailutulkkeessa myös silloin, kun kuvailu ei täyden ääniraidan takia mahdu juuri tapahtumahetken kohtaan, vaan tapahtuma kuvaillaan sen jälkeen. Esimerkiksi jos tiiviin dialogikohtauksen keskellä ei ehdi kuvailutulkkeessa mainita, että huoneeseen on saapunut uusi henkilö, voisi kuvailutulke kuulua: *Sanna puhuttelee Untoa, joka on juuri ajanut pihaan mönkijällä*. Tapahtumien kuvailussa **ei** käytetä imperfektiiä (*Daniel astui huoneeseen*) tai pluskvamperfektiiä (*Kaikki muut olivat lähteneet*).

Toiminnan lisäksi myös ilmeiden ja eleiden kuvailu on usein varsin olennaista: niillä ilmaistaan tunteita, jotka ovat usein olennainen osa elokuvan juonta. Ilmeiden tulkitseminen voi olla haastavaa, ja joskus ihmisen asento tai muu kehonkieli voi kertoa hänen mielentilastaan enemmän kuin kasvojen ilme. Myös konteksti vaikuttaa ilmeiden tulkintaan: aivomme usein täydentävät saamaansa visuaalista tietoa asiayhteyteen liittyvillä oletuksilla. Kuvailutulkin tuleekin tarkkailla, minkälaisten vihjeiden perusteella hän tekee tulkintoja ihmisten tunnetiloista ja pohtia, millainen kuvailu sallisi kuvailutulkkeen käyttäjän tehdä omat tulkintansa.⁴¹⁴

Esimerkki: Lapsi näyttää epäileväiseltä.

Paremmiin: Lapsi kurtistaa kulmiaan.

Objektiivisuuden tavoittelussa ei kuitenkaan tule sortua ylilyönteihin. Jos ilmeen tai eleen merkitys on selvä, voi kuvailutulkkeessa ennemmin kertoa, mitä henkilö *tekee*, kuin miten hänen kehonsa tarkalleen ottaen liikkuu.

Esimerkki: Hän kohottaa kyynärvartensa ylöspäin ja liikuttaa kättään edestakaisin sivusuunnassa.

Paremmiin: Hän vilkuttaa.

⁴¹⁴ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

Elettä, jolla on tietty, vakiintunut merkitys, voi kuvailutulkkeessa joko *selittää*, *nimetä* tai *kuvailla*.⁴¹⁵ Esimerkiksi intialaista *namaste*-tervehdystä voisi kuvailla seuraavilla tavoilla:

Esimerkki: Hän tekee perinteisen intialaisen tervehdyksen. (*selitys*)
Hän tekee namaste-tervehdyksen. (*nimeäminen*)
Hän painaa kämmenensä yhteen rinnan korkeudella ja kumartaa kevyesti päätään. (*kuvailu*)
Hän tekee namaste-tervehdyksen: painaa kämmenet yhteen rinnan korkeudella ja kumartaa kevyesti päätään. (*nimeäminen ja kuvailu*)

Eleiden ja ilmeiden fyysisten piirteiden kuvailu yhdistettynä nimeämiseen voi olla erityisen tärkeää ja opettavaistakin syntymäsokeille kuvailutulkkauksen käyttäjille, jotka eivät välttämättä tiedä, miltä jokin tietty ele käytännössä näyttää. Ratkaisuja toki rajoittaa myös kuvailutulkkeelle käytettävissä oleva aika. Kuvailutulkin kannattaa kuitenkin olla tietoinen elekielen kulttuurieroista – jos et ole varma eleen merkityksestä, pitäydy kuvailussa ilman selitystä tai nimeämistä.

Toiminnan kuvailuun voi kuulua myös muiden äänilähteiden kuvailua. Niiden kohdalla tulee pohtia, onko ääni ymmärrettävissä ilman kuvailua ja onko se juonen ymmärtämisen kannalta keskeinen. Esimerkiksi perinteistä, puhelimen soittoaäneksi tunnistettavaa ääntä ei tarvitse kuvailla, mutta jos puhelimen soittoaänenä on vaikka musiikkikappale, joka voisi kuulua myös radiosta, voi puhelimen soiminen olla syytä kuvailla (ensimmäisellä kerralla, kun se kuuluu).

⁴¹⁵ Mazur, Iwona 2015. Characters and action. Teoksessa Remael, Aline, Nina Reviere & Gert Vercauteren (toim.) 2015. *Pictures painted in words. ADLAB audio description guidelines*.

Tapahtumapaikan ja -hetken kuvailu

Tapahtumien ympäristö ja ajankohta (esimerkiksi vuorokauden- tai vuodenaika) tulisi kuvailla videon alussa ja aina ympäristön (kohtauksen) vaihtuessa. Usein ympäristön ja ajankohdan kuvailulle jää vain vähän tilaa, koska videoiden ja kohtausten alut vaativat tyypillisesti myös henkilöiden ja toiminnan kuvailua. Tapahtumapaikkaa voi tarvittaessa kuvailla tarkemmin kohtauksen edetessä. Joskus tapahtumapaikan ja ajankohdan kuvaukset on mahdollista yhdistää omaksi napakaksi virkkeekseen.

Esimerkki: Kesäpäivä Helsingin kauppatorilla.

Elokuvan tai ohjelman käsikirjoitus voi olla erityisen hyvä apuväline tapahtumapaikkojen nimeämisessä. Alkuperäistä, tuotantovaiheen käsikirjoitusta hyödyllisempi voi olla niin sanottu *post production* -käsikirjoitus eli valmiista videotuotoksesta laadittu, päivitetty käsikirjoitus, jossa on huomioitu mahdolliset kohtausten poisjätöt, dialogiin tehdyt muutokset ja tapahtumapaikkojen vaihdokset.

Erityisen selkeäsanaisesti kannattaa kuvailla takaumat (flashbackit) eli hetket, joissa siirrytään ajassa taaksepäin kerronnassa.

Esimerkki: Axel pitelee jääkiekkokypärää. Takauma. Nuori Axel istuu jääkiekkokaukalon reunalla isänsä vieressä. - - Nykyhetki. Axel laskee kypärän takaisin laatikkoon.

Katso myös

→ "Kuvailutulkkauksen kieli" s. 119

Videolla näkyvät tekstit

Videolla näkyvät tekstit luetaan kuvailutulkkauksessa ääneen joko kokonaan tai tiivistäen. Näitä tekstejä ovat esimerkiksi

- **videon alkutekstit** (esimerkiksi tuotantoyhtiöiden ja rahoittajien nimet) ja **lopputekstit** (näyttelijöiden ja muun työryhmän nimet). Varsinkaan elokuvan tai TV-ohjelman lopputekstejä ei tyypillisesti ehdi lukea kaikkia, joten niissä voi keskittyä tärkeimpiin.
- **planssit** eli videolla esiintyvät infotekstit. Planssi voi olla esimerkiksi videolla näkyvän henkilön kuten toimittajan tai haastateltavan nimi tai aikaa ja paikkaa ilmaiseva tieto, esimerkiksi ”Helsinki, 1912”. Planssiksi kutsutaan myös esim. mykkäelokuvien väliruutuja, joissa on teksti.
- niin sanotut **diegeettiset eli elokuvan tai ohjelman maailmaan kuuluvat tekstit**, kuten seinällä näkyvän julisteen teksti, kännykän ruudulla näkyvä viesti tai vaikkapa sanomalehden lööppi.
- **käännöstekstitys** eli repliikkien käännökset. Jos tehdään suomenkielistä kuvailutulkkauksia videoon, jossa on vieraskielisiä, käännöstekstitettyjä repliikkejä, ne luetaan vieraskielisen dialogin päälle siten, että alkuperäisen dialogin äänenvoimakkuutta lasketaan. Tätä kutsutaan *äänitekstitykseksi*.

Tietolaatikko: Tekstitystyyppejä

Käännöstekstitys tarkoittaa tekstitystä, jossa lukee käännös videon dialogista (siis esimerkiksi urdunkielisessä ohjelmassa suomenkielinen tekstitys). Käännöstekstitys palvelee katsojia, jotka eivät osaa videon kieltä.

Ohjelmatekstitys tarkoittaa tekstitystä, jossa lukee videon ääniraidan sisältö videon kielellä (siis esimerkiksi suomenkielisessä videossa suomeksi). Ohjelmatekstitykseen sisällytetään myös äänien kuvausta. Ohjelmatekstitys palvelee ensisijaisesti kuulovammaisia katsojia. Videon ohjel-

matekstitys kertoo saman asian kuin ääniraita, joten sitä ei tarvitse lukea osana kuvailutulketta (tärkeät äänilähteet kuvaillaan kuvailutulkkeessa erikseen).

Äänitekstitys on digi-tv-palvelu, jossa vieraskielisten ohjelmien tekstitykset muunnetaan synteettiseksi puheeksi. Tämä tarkoittaa, että kone tai laite lukee tekstiä ihmispuhetta muistuttavalla äänellä. Äänitekstitys palvelee ensisijaisesti näkövammaisia ja lukemisesteisiä, eli henkilöitä, jotka vamman tai sairauden vuoksi eivät kykene lukemaan normaalia tekstiä. Kuvailutulkkauksen käsikirjan kirjoitushetkellä äänitekstitys toimii tietyissä Ylen suomenkielisten tv-uutisten lähetyksissä, ja Ylen tavoitteena on laajentaa palvelu kaikkiin Ylen suomen- ja ruotsinkielisiin uutislähetyksiin ja muutamiin ajankohtaisohjelmiin.⁴¹⁶

Videon genre luo odotuksia kuvailutulkkaukselle

Genre on tapa luokitella taideteoksia, kuten elokuvia, niiden toistuvien esteettisten tai tarinallisten piirteiden perusteella. Elokuvien ja TV-ohjelmien genrejä ovat esimerkiksi komedia, draama, kauhu, toiminta, trilleri, fantasia ja tieteiselokuvat. Genrejä myös sekoitetaan (esimerkiksi toimintakomediat ja tieteiskauhuelokuvat).

Useilla genreillä on leimallisia ominaispiirteitä, jotka vaikuttavat myös kuvailutulkkeeseen kohdistuviin odotuksiin. Esimerkiksi:

- *Komediae* elokuvan kuvailutulkkeessa on keskeistä välittää elokuvan huumori: kuvailutulkkauksen käyttäjän tulee saada nauraa samoissa kohdissa kuin muut katsojat.

⁴¹⁶ Äänitekstityksen saa käyttöön, kun digitelevisio tai digiboksin asetusvalikosta valitsee ensisijaiseksi äänikieleksi hollannin. Kun toissijaiseksi äänikieleksi valitsee suomen tai ruotsin, äänitekstityksen päätyttyä televisio siirtyy automaattisesti puhumaan suomea tai ruotsia. Äänitekstitystä ovat kehittäneet Näkövammaisten Keskusliitto ry ja Yleisradio osana liikenne- ja viestintäministeriön ArviD-hanketta. Palvelu on ainutlaatuinen koko maailmassa.

- *Kauhuelokuvassa* tunnelmaa rakennetaan usein sekä pikkuhiljaa virittyvän jännityksen että yllättävien, pelottavien hetkien kautta.
- *Fantasia- tai tieteiselokuvassa* ympäristöjen visuaalisuus ja henkilöiden ulkonäkö ovat usein keskeistä sisältöä.
- *Draamaelokuvassa* henkilöiden sisäinen maailma ja henkilöiden välisten suhteiden nyanssit ovat usein tärkeitä, jolloin eleiden ja ilmeiden kuvailu voi olla keskeistä.

Toimintaelokuvien kuvailutulkkaukseen liittyy omanlaisiaan haasteita: vauhdikkaissa toimintakohtauksissa tapahtuu paljon ja toimintaa siivittävät useimmiten äänekkäät tehosteet ja energinen musiikki, jolloin kuvailutulkkaukselle ei ole luontevia paikkoja. Toimintakohtausten jokaista iskua tai ajoneuvon räjähdystä ei voi eikä kannata kuvailla, koska äänestä ääniraitaa voi muutenkin olla raskas seurata.

Videoiden kuvailutulkkausohjelmat

Videomateriaalin kuvailutulkkaukseen on tarjolla myös tietokoneohjelmia. Ammattikäyttöön tarkoitetut ohjelmat ovat maksullisia. Useimmissa ohjelmissa on kuukausilisenssimaksu, mutta markkinoilta löytyy myös ohjelmia, joiden käytöstä voi maksaa projektikohtaisesti.⁴¹⁷

Kuvailutulkkausohjelmien toimintaperiaatteet ja käyttöliittymät ovat tyypillisesti melko samanlaisia: Kun video on ladattu ohjelmaan, ohjelmassa näkyy kaksi ikkunaa: toinen näyttää videokuvaa ja toinen on tekstikenttä, johon kuvailutulketta kirjoitetaan. Ohjelmat nopeuttavat kuvailutulkausta sillä, että ne etsivät ääniraidalta valmiiksi kohtia, joissa ei ole dialogia, ja tarjoavat näitä kuvailutulkeiden paikoiksi. Ohjelma laskee näiden kohtien kestot ja kertoo automaattisesti, mikäli tekstikenttään kirjoitettu kuvailutulke on liian pitkä arvioituun

⁴¹⁷ Hintaesimerkkejä (hintatiedot syyskuulta 2025): **Frazier-kuvailutulkkausohjelmiston** lisenssi maksaa 30–60 euroa kuussa riippuen siitä, kuinka montaa kuvailutulkkausprojektia ohjelmistossa työstää yhtä aikaa. **Stellar-kuvailutulkkausohjelmiston** käytöstä maksetaan projektikohtaisesti; ohjelman voi siis ostaa käyttöön vaikkapa vain yhtä kuvailutulkkausprojektia varten. Hintaan vaikuttavat videotiedoston minuuttikesto, käyttöön valitut toiminnot ja se, kuinka monta päivää ohjelmistoa käyttää. Esimerkiksi 90-minuuttisen videon kuvailutulkaaminen ohjelmiston perustoiminnoilla maksaa noin 5 euroa, jos sen tekee yhdessä päivässä ja noin 12 euroa, jos sen tekee viikossa. *Kuvailutulkkauksen käsikirjan* kirjoittajat eivät ole testanneet markkinoilla olevia ohjelmia.

lukuajkaan nähden. Tämä toiminto nopeuttaa työtä, mutta ei ratkaise kaikkia kuvailutulkerepliikkien ajoituksen haasteita: Joskus kuvailua pitää mahduttaa myös väleihin, joita ohjelma ei ehdota. Tällöin kuvailutulkkeen alkuajan ja loppuajan voi määrittää manuaalisesti. On myös tärkeää muistaa, ettei videon jokaista hiljaista hetkeä eli jokaista ohjelman tarjoamaa kuvailutulkepaikkaa kannata täyttää, ettei ääniraita tukkeudu täysin.

Kuvailutulkkeen voi myös äänittää ohjelman avulla, ja ohjelma kohdistaa sen automaattisesti. Joissain ohjelmissa on myös toiminto, joka laskee alkuperäisen ääniraidan volyyimia kohdissa, joihin kuvailutulke luetaan.

YouTube-videoita varten on myös kehitetty maksuton kuvailutulkkausohjelma nimeltä YouDescribe, joka toimii ainoastaan YouTube-videoille.⁴¹⁸ Se ei ole toiminnallisuuksiltaan yhtä kätevä kuin kaupalliset ohjelmat, sillä siinä on pelkkä äänitystoiminto, ei omaa tekstinmuokkaustoimintoa.

418 YouDescribe-kuvailutulkkausohjelmaa voi käyttää iOS-mobiilisovelluksena ja selaimessa.

Teatteri

Teatterin kuvailutulkkaukseen on maailmalla suhteellisen yleinen mutta Suomessa vasta nouseva kuvailutulkkausten osa-alue. Sitä on tutkittu suhteellisen paljon, ja tulokset osoittavat, että näkövammaiset katsojat sekä nauttivat kuvailutulkkausta esityksestä enemmän että ymmärtävät sitä paremmin kuin ilman kuvailutulkkausta.⁴¹⁹

Teatterin kuvailutulkkauksella on paljon yhteistä videomateriaalin kuvailutulkkausten kanssa. Molemmissa kerrotaan tarina visuaalisten elementtien ja äänten välityksellä, ja molemmissa kuvailutulkkaukseen ajastetaan repliikkien, musiikin ja äänitehosteiden lomaan. Teatteriesityksen kuvailutulkkaukseen kuitenkin myös eroaa etukäteen tallennetun tekstin kuvailutulkkauksesta monin tavoin, ja teatterissa käytetään osin hyvin erilaisia tekniikoita kuin elokuvissa. Lisäksi teatterin kuvailutulkkaukseen kuuluu usein *ennakkokuvailu* eli ennen näytelmää kuunneltava pohjustus, josta on erillinen luku tässä kirjassa.

⁴¹⁹ Ferziger, Naomi, Yossi Freier Dror, Lirit Gruber, Sara Nahari, Nofar Goren, Nurit Neustadt-Noy, Noomi Katz & Asnat Bar-Haim Erez 2020. Audio Description in the Theater. Assessment of Satisfaction and Quality of the Experience among Individuals with Visual Impairment. *British Journal of Visual Impairment* 38:3, 299–311.

Muistilista:

Teatterin kuvailutulkkkaus

- Kuvaile keskeiset tapahtumat.
- Sovita kuvailutulkkkaus teoksen tyyliin.
- Jos esitykseen kuuluu ennakkokuvailu, varmista, että kuvailutulke on yhteensopiva sen kanssa (esimerkiksi ettei niissä ole ristiriitaisuuksia). Kuvaile ennakkokuvailussa tila sekä roolihenkilöiden ja lavastuksen yksityiskohdat. Jos ennakkokuvailua ei ole, esityksen visuaalista ilmettä täytyy kuvailla kuvailutulkkeessa sen verran kuin sille on tilaa.
- Ajasta kuvailutulke muun äänimaailman eli repliikkien, musiikin ja äänitehosteiden lomaan.
- Valmistaudu siihen, että esitykset eivät ole identtisiä keskenään, joten saatat joutua hienosäätämään ajoitusta ja ehkä kuvailutulkkeen sisältöäkin.

Video Kuvailutulkkauksen käsikirjan YouTube-kanavalla

Helena Ryti: Teatterin kuvailutulkkkaus

Näyttelijä, ohjaaja ja kuvailutulkki Helena Ryti kertoo teatteritaiteesta, teatterin kuvailutulkkauksen ominaispiirteistä ja omista työkokemuksistaan kuvailutulkatun teatterin parissa.

Teatteritaiteen ominaispiirteiden vaikutus kuvailutulkkaukseen

Teatteritaiteessa yhdistyy monta eri ilmaisumuotoa: esitys koostuu visuaalisesta sisällöstä, äänistä, musiikista ja puheesta. Riippumatta siitä, miten näitä eri moodeja on esityksessä yhdistelty, teatterille ominainen piirre on fyysisen ja kuvitellun todellisuuden rinnakkaisuus ja yhtäaikaisuus lavalla. Esimerkiksi vihreillä valoilla voidaan ilmaista, että tapahtumat sijoittuvat metsään, tai valkoinen valoneliö seinällä voi olla ikkuna. Kun tarinan roolihenkilö menee seisomaan neliön eteen selkä yleisöön päin, hän katselee ikkunasta ulos. Kuvailutulkin on löydettävä tapa ilmaista molempia ulottuvuuksia ilman, että kuvailutulkkeen ymmärrettävyys ja näytelmään uppoutuminen kärsivät. Se, miten tämä parhaiten tehdään, riippuu aina lopulta kuvailtavasta näytelmästä. Yksi tapa tuoda molempia ulottuvuuksia esiin on kuvailla sekä lavastuksen elementtejä että sitä, mitä ne esittävät. Toinen usein käytetty tapa on selittää lavatekniset yksityiskohdat, esimerkiksi liikkuvien lavasteiden mekaniikka, ennakkokuvailussa. Näin itse näytelmän kuvailussa voidaan keskittyä enemmän lavalla esitettyyn kuviteltuun todellisuuteen.⁴²⁰

Esimerkki: Neljä tuolia rivissä muodostavat puistonpenkin. – –
Näyttämötyöntekijä siirtää tuolit neliömuodostelmaan.
Simone saapuu lavalle. Hän istuu eturivin
vasemmanpuoleiselle tuolille ja käynnistää auton.

Toinen teatteritaiteelle tyypillinen piirre on se, että se jättää välillä paljon katsojan pääteltäväksi. Esimerkiksi näytelmän ensimmäisessä näytöksessä voi olla kohtaus, joka sijoittuu eloisan pikkukaupungin kaduille. Seuraava näytös alkaa talosta, joka sijaitsee samassa kaupungissa, mutta sitä ei kerrota suoraan, vaan talon sijainti on pääteltävissä vain siitä, että kaupunkikohtauksen roolihenkilöt ovat nyt talossa ja aikaa kohtausten välillä on kulunut tarinassa niin vähän, etteivät he ole ehtineet matkustaa pois kaupungista. Tällöin on mietittävä, kuinka

⁴²⁰ Whitfield, Margot & Deborah I. Fels 2013. Inclusive Design, Audio Description and Diversity of Theatre Experiences. *The Design Journal* 16:2, 219–238; Holland, Andrew 2009. Audio description in the theatre and the visual arts: images into words. Teoksessa Jorge Díaz Cintas & Gunilla Anderman (toim.) *Audio-visual Translation: Language Transfer on Screen*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 170–185.

oleellista katsojan on tietää, että talo sijaitsee jo aiemmin nähdyssä kaupungissa. Jos yksityiskohta on juonen kannalta oleellinen eikä tule ilmi dialogin kautta, se voi olla syytä mainita kuvailutulkkauksessa. Toisaalta jos yksityiskohtaa ei kerrota suoraan näkeväillekään yleisölle, voi olla perusteltua jättää se mainitsematta kuvailutulkkauksessa.⁴²¹

Kolmas teatterin ominaispiirre on se, että yksi asia saattaa esittää tai edustaa monia eri asioita. Konkreettisimmillaan tämä näkyy lavasteissa, joissa samoja rakenteita voidaan käyttää esityksen aikana esittämään montaa eri paikkaa tai esinettä. Yksi näyttelijä voi myös näytellä useampaa eri roolia. Jos rooleista ainoastaan yksi on *puherooli* eli rooli, jossa näyttelijällä on repliikkejä, saman näyttelijän esiintyminen eri rooleissa ei välttämättä ole ongelma kuvailutulkauksen kannalta. Tällöin kaksoisrooli tulee yleensä ilmi esityksen tiedoissa ja ennakkokuvailussa. Jos näyttelijällä taas on useita puherooleja näytelmässä, kuvailutulkin on huolehdittava, että näkövammaisen yleisö pysyy kartalla siitä, kuka roolihenkilöstä on äänessä – monet näkövammaiset nimittäin tunnistavat roolihenkilöt näyttelijän äänen perusteella. Yksinkertaisinta on kertoa ennakkoon, että sama näyttelijä esittää useampia rooleja ja käyttää kuvailutulkkauksessa roolihenkilöiden nimiä (yleisimmin juuri ennen roolihenkilön puheenvuoroa, jotta näkövammaisen yleisö tietää, kuka puhuu).⁴²²

Neljänneksi muun muassa esineillä, ilmeillä ja roolihenkilöillä voi olla symbolinen merkitys, jota ei kerrota katsojalle suoraan. Merkitys voi liittyä joko tarinaan, sen kautta välitettävään viestiin (esimerkiksi yhteiskunnallinen kannanotto) tai esityksen tyyliin. Joskus esine tai yksityiskohta voi myös symboloida montaa eri asiaa. Yleisenä periaatteena on, että merkitys tai merkitykset pyritään tuomaan kuvailutulkkauksessa esiin hienovaraisesti. Jos se ei kuitenkaan ole mahdollista ja merkitys on näytelmän kannalta keskeinen, voi olla perusteltua mainita se kuvailutulkkauksessa suoraan. Jos symbolisia merkityksiä on useita, kuvailutulkin on mietittävä tarkkaan, missä vaiheessa ne tuodaan ilmi ja millä sanoin, jotta

⁴²¹ Reviers, Nina 2015. Audio describing theatre performances. Teoksessa Alina Remael, Nina Reviers & Gert Vercauteren (toim.) *Pictures painted in words. ADLAB Audio Description guidelines*, 64–68.

⁴²² Reviers, Nina 2015. Audio describing theatre performances. Teoksessa Alina Remael, Nina Reviers & Gert Vercauteren (toim.) *Pictures painted in words. ADLAB Audio Description guidelines*, 64–68; Udo, John Patrick & Deborah I. Fels 2009. *“Suit the Action to the Word, the Word to the Action”. An Unconventional Approach to Describing Shakespeare’s Hamlet*. *Journal of Visual Impairment & Blindness* 103:3, 178–183.

asioiden väliset yhteydet välittyvät tarpeeksi selkeästi mutta eivät kuitenkaan vie kuvailutulkkauksen käyttäjiltä piilomerkitysten oivaltamisen iloa. Jos symboliset merkitykset ovat tajuttavissa esimerkiksi tarinan tai repliikkien kautta, niitä ei erikseen avata näkövammaiselle yleisölle.⁴²³

Nykyisin teatteriesityksissä käytetään erilaisia heijastuksia ja videoita. Esimerkiksi Tampereen Teatterin *Taru Sormusten herrasta* -näytelmässä Tampere-talon kattoon heijastettiin erilaisia kuvia, joilla oli merkittävä osa juonessa. Tällaiset elementit voivat olla haastavia kuvailutulkkauksen kannalta, jos lavalla tapahtuu jotakin samaan aikaan. Kuvailutulkin on yksinkertaisesti valittava, mikä yhtäaikaista elementeistä tai tapahtumista on kohtauksen ja näytelmän kokonaisuuden kannalta oleellisin ja kuvailtava se.⁴²⁴ Videoita ja heijastuksia voi olla mahdollista kuvailla yleisellä tasolla myös ennakkokuvailussa, tai ainakin niiden käytön voi mainita – kunhan ei tule paljastaneeksi liikaa tietoa näytelmän juonesta.

Tarinan välittäminen musiikin kautta luo omanlaisensa haasteen kuvailutulkkauksen ajastamiselle, mutta musikaalien kuvailutulkausta on tutkittu melko vähän. Musikaalien ja oopperan kuvailutulkaus onkin aivan oma lajinsa, emmekä tässä kirjassa perehdy siihen syvällisesti. Joissakin esityksissä musiikki on kuitenkin keskeinen tarinankerronnan väline, vaikka kyseessä ei olisikaan musikaali. Tietty musiikki, esimerkiksi instrumentti, voi vaikkapa symboloida tiettyä roolihenkilöä tai viestiä tunnelman vaihdoksesta. Tällöin yhteys on hyvä tuoda esiin kuvailutulkkeessa tai ennakkokuvailussa.⁴²⁵

Mitä kuvaillaan?

Teatteriesityksen kuvailutulkaus koostuu kahdesta pääelementistä. Ensimmäinen elementti on esityksen visuaalisen ilmeen kuvailu, joka koostuu lavastuksesta, valaistuksesta, puvustuksesta ja roolihenkilöistä. Toinen pääelementti

423 Reviers, Nina 2015. Audio describing theatre performances. Teoksessa Alina Remael, Nina Reviers & Gert Vercauteren (toim.) *Pictures painted in words. ADLAB Audio Description guidelines*, 64–68.

424 Aaltonen, Anu 2011. *Kuvailutulkkauksen järjestäminen ammattiteatterissa. Kokemuksia ja suosituksia*. Raportti Näkövammaisten Keskusliitto ry:n koordinoimasta yhteistyöhankkeesta 27.10.2011. Viitattu 29.9.2025.

425 Whitfield, Margot & Deborah I. Fels 2013. *Inclusive Design, Audio Description and Diversity of Theatre Experiences*. *The Design Journal* 16:2, 219–238.

on näyttämön tapahtumien kuvailu. Keskeisiä tapahtumia ovat roolihenkilöiden saapuminen lavalle ja sieltä poistuminen sekä roolihenkilöiden toiminta, esimerkiksi liikkeet ja reaktiot.⁴²⁶

Kuvailutulkkaukseen sisällytetään asiat, joita ei pysty päättelemään näkemättä ja jotka voivat vaikuttaa yleisön reaktioihin, esimerkiksi saavat heidät taputtamaan tai nauramaan. Joissakin esityksissä voi olla tarpeen kuvailla myös itse yleisön tekemisiä, jos ihmiset esimerkiksi tanssivat käytävillä. Jos esitykseen ei ole ennakkokuvailua, kuvailutulkkeen alussa kerrotaan myös tilasta: minkä muotoinen se on (esimerkiksi puoliareena tai luukkunäyttämö) ja miten katsomo asettuu suhteessa esitykseen.⁴²⁷

Lavastus, valaistus ja puvustus muodostavat esityksen visuaalisen ilmeen ja ovat siten olennainen osa esityksen tyyliä. Lavastukseen kuuluvat muun muassa kulissirakennelmat, rekvisiitta ja kaikki muut visuaaliset elementit, jotka esittävät tapahtumaympäristön yksityiskohtia. Nämä elementit kuvaillaan yleensä yksityiskohtaisesti ennakkokuvailussa, koska esityksen aikana pitkille kuvailuille ei useimmiten ole aikaa. Jos lavasteita muutetaan yleisön nähden, se yleensä kerrotaan kuvailutulkkeessa. Myös roolihahmojen vaatteiden vaihtuminen on hyvä pyrkiä mainitsemaan.⁴²⁸

Valaistus on olennainen osa teoksen visuaalista ilmettä ja teoksen merkitysten välittämistä. Se luo tunnelman ja voi myös rikkoa sitä. Erityisesti silloin kun valaistus muuttuu huomattavasti, sitä on syytä kuvailla. Valaistuksen kuvailussa hyödyllisiä ilmaisuja ovat esimerkiksi *lämmen, kylmä, hämärä ja valoisa*.

Monissa teatteriesityksissä on tarpeen myös nimetä vaikeasti tunnistettavia äänten ja valojen lähteitä. Esimerkiksi roolihenkilö voi sanoa ensimmäisen repliikkinsä ennen kuin hän on fyysisesti ilmestynyt näkyviin lavalla. Tällöin voi olla tarpeen selittää näkövammaiselle katsojalle, miksi hän kuulee repliikin

426 Holland, Andrew 2009. Audio description in the theatre and the visual arts: images into words. Teoksessa Jorge Díaz Cintas & Gunilla Anderman (toim.) *Audiovisual Translation: Language Transfer on Screen*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 170–185.

427 Luosujärvi, Heli 2021. Combining Non-conventional and Conventional Audio Description Methods. The production of a theatre audio description for the play Fedoriam. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

428 Holland, Andrew 2009. Audio description in the theatre and the visual arts: images into words. Teoksessa Jorge Díaz Cintas & Gunilla Anderman (toim.) *Audiovisual Translation: Language Transfer on Screen*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 170–185.

roolihenkilöltä, joka ei ole paikalla mielikuvassa, jonka näkövammaisen on koh-
tauksesta rakentanut. Puhuja nimetään silloin, kun sille on tarvetta. Nimeäminen
on tärkeää esimerkiksi jos näytelmässä on paljon roolihenkilöitä tai jos sama
näyttelijä näyttelee useampaa kuin yhtä roolia.⁴²⁹

Esimerkki: Tyler ovelta: ”Mitä tämä on?!”

Niin kuin muillakin kuvailutulkkauksen osa-alueilla, myös teatterin kuvailutulk-
kauksessa joudutaan tekemään valintoja siitä, mikä on olennaista ja mikä jäte-
tään sanomatta. Esimerkiksi rekvisiittaa voi olla lavalla niin paljon, että kaikkia
esineitä ei ehdi mainita kuvailutulkkeessa. Silloin kuvailutulkin on päätettävä,
mitkä esineet ovat olennaisimmat juonen tai esityksen tyylin kannalta.

Yksi lähtökohta kuvailtavien yksityiskohtien valinnassa on se, mitkä tarinan osat
ovat läsnä lavalla ja mitkä vain katsojan mielessä. Näyttelijä voi esimerkiksi eleh-
tiä kuin miekkaillen, vaikka hänellä ei olisi miekkaa kädessä. Kun esine näkyy
lavalla, kuvailutulkki miettii, mainitaanko esine kuvailutulkkeessa, missä kohti
ja millä sanoin. Kun esineen on tarkoitus olla olemassa vain katsojan mielessä,
kuvailutulkki miettii, voiko esineen läsnäolon, sijainnin ja olennaiset ominaisuu-
det päätellä esimerkiksi dialogin tai yleistiedon perusteella vai pitääkö esineestä
kertoa kuvailutulkkeessa.⁴³⁰

Toisaalta taas jotkut asiat ovat ilmiselviä tai käyvät selväksi ilman kuvailutulk-
kausta. Kuvailutulkkauksen käyttäjiä ei esimerkiksi tarvitse muistuttaa siitä, että
näytelmä esitetään lavalla. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että roolihenkilön
saapuminen voidaan ilmaista sanoin ”Tyler saapuu”, eikä tarvitse sanoa ”Tyler
tulee lavalle”. Tämä auttaa myös pitämään katsojien huomion näytelmän kuvit-
teellisessä todellisuudessa.

Tunteet kuuluvat usein näyttelijöiden äänestä, jolloin ei ole tarpeen sanoa kuvai-
lutulkkeessa erikseen, että joku näyttää vaikkapa viihaiselta. Tässä on kuitenkin

⁴²⁹ Luosujärvi, Heli 2021. Combining Non-conventional and Conventional Audio Description Methods. The production of a theatre audio description for the play Fedoriam. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto; Reviers, Nina 2015. Audio describing theatre performances. Teoksessa Alina Remael, Nina Reviers & Gert Vercauteren (toim.) *Pictures painted in words. ADLAB Audio Description guidelines*, 64–68.

⁴³⁰ Reviers, Nina 2015. Audio describing theatre performances. Teoksessa Alina Remael, Nina Reviers & Gert Vercauteren (toim.) *Pictures painted in words. ADLAB Audio Description guidelines*, 64–68.

käytettävä tilannekohtaista harkintaa. Jotkut kuvailutulkkauksen käyttäjät nimenomaan toivovat ilmeiden kuvailua, joten sitä voi tehdä, jos sille on tilaa.⁴³¹

Myös tässä kirjassa aiemmin mainittu normaaliuden oletus auttaa kuvailtavien yksityiskohtien valinnassa. Toiminnan esimerkiksi oletetaan jatkuvan niin kauan, kunnes toisin kerrotaan.⁴³²

Esimerkki: Tyler kävelee kiihtyneenä ympyrää... Tyler jatkaa ympyrän kävelyä.

Paremmiin: Tyler kävelee kiihtyneenä ympyrää... Tyler pysähtyy ja katsoo Ginoa.

Tässä esimerkissä toiston poisjättämistä puoltaisi myös se, että katsojat voivat kuulla Tylerin askeleet ja niiden lakkaamisen. Silloin pysähtymisen voisi jättää mainitsematta, jos sille ei ole tilaa.

Katso myös

→ "Kuvailtavien yksityiskohtien valitseminen" s. 100

→ "Ihmisten kuvailu" s. 139

Miten teatteria kuvailutulkataan?

Teatterin kuvailutulkkaukseen voi lähestyä ajattelemalla, että näkövammaiset katsojat luovat kuvailutulkkauksen ja omien aistihavaintojensa perusteella mieleensä teatteritilan. Se toimii lähtökohtana, johon katsoja rakentaa mielikuvaa esityksestä. Kun kuvailutulkkeessa tai ennakkokuvailussa kerrotaan jokin yksityiskohta, katsoja lisää sen mielikuvaansa. Erona näkevään katsojaan on se, että monet

⁴³¹ Luosujärvi, Heli 2021. Combining Non-conventional and Conventional Audio Description Methods. The production of a theatre audio description for the play Fedoriam. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

⁴³² Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

näkövammaiset katsojat eivät pysty tarkistamaan katsomalla esimerkiksi, minkä värinen puku päähenkilöllä on. Heidän täytyy siis yhtä aikaa muistaa aiemmin saamansa tieto ja muokata mielikuvaa sitä mukaa, kun uutta tietoa tulee. Tämä on kognitiivisesti varsin vaativaa.⁴³³

Teatterin kuvailutulkkauksessa noudatetaan kuvailutulkkauksen yleisiä periaatteita siinä määrin kuin on mahdollista. Näytelmän tyyli, tunnelma ja yleisö vaikuttavat kuvailun tyyliin: lastennäytelmää kuvaillaan erilaisella tyylillä kuin aikuisille suunnattua murhamysteeriä. Pyrkimyksenä on tehdä kuvailutulkesta osa näytelmän rytmiä kuvailemalla silloin, kun sille on tilaa, ja antamalla näytelmän puhua puolestaan silloin, kun kuvailua ei tarvita. Parhaimmillaan kuvailutulke sulautuu käyttäjän päässä osaksi näytelmää niin, ettei hän enää jälkikäteen erota, minkä tiedon hän on saanut kuvailutulkeen ja minkä omien aistihavaintojensa kautta.⁴³⁴

Näytelmän tunnelmaa eli sitä, millaisen tunnekokemuksen se yleisössä herättää, on usein hankalaa määritellä tyhjentävästi. Sillä on kuitenkin merkittävä vaikutus kuvailun tyyliin. Esimerkiksi äänenkäytöllä voi välittää tai korostaa näytelmän tunnelmaa, mutta kuvailutulkki ei saa eläytyä lukemiseen liikaa. Jos kuvailutulkki alkaa ”näytellä” kuvailutulketta lukiessaan, monet näkövammaiset kokevat sen häiritseväksi. Usein sopiva äänensävy löytyy luonnostaan, jos kuvailutulkki on päässyt kiinni näytelmän tyyliin ja tunnelmaan.⁴³⁵

Tilan rajallisuuden vuoksi teatterin kuvailutulkkauksessa suositaan usein lyhyitä lauseita kokonaisten virkkeiden sijaan. Yksisanaisia kuvailuja pyritään kuitenkin välttämään, koska ne menevät käyttäjiltä helposti ohi. Lisäksi kuvailuja pyritään niputtamaan yhtä asiaa pidemmiksi kokonaisuuksiksi, koska elävässä esityksessä lyhyitä kuvailuja on hankalampaa ajoittaa repliikkien väliin kuin videomateriaalia kuvailutulkattaessa. Esimerkiksi kohtausten välissä on luontevaa kertoa

433 Calderazzo, Diana 2010. The ‘Stage in the Head’. A Cognitive Approach to Understanding Audio Description in the Theatre. *Theatre Topics* 20:2, 171–180.

434 Aaltonen, Anu 2011. Kuvailutulkkauksen järjestäminen ammattiteatterissa. Kokemuksia ja suosituksia. Raportti Näkövammaisten Keskusliitto ry:n koordinoimasta yhteistyöhankkeesta 27.10.2011. Viitattu 29.9.2025; Calderazzo, Diana 2010. The ‘Stage in the Head’. A Cognitive Approach to Understanding Audio Description in the Theatre. *Theatre Topics* 20:2, 171–180.

435 Calderazzo, Diana 2010. The ‘Stage in the Head’. A Cognitive Approach to Understanding Audio Description in the Theatre. *Theatre Topics* 20:2, 171–180.

kerralla lavastuksen ja valaistuksen muutoksista. Heti perään voidaan kertoa, keitä lavalle tulee kohtauksen alussa ja mitä he tekevät, ennen kuin dialogi alkaa.⁴³⁶

Jos jokin asia on ehdottoman tärkeää mainita kuvailutulkkeessa eikä sille ole riittävästi aikaa muiden äänten, kuten repliikkien, välissä, kuvailutulke voi poikkeuksellisesti mennä hieman päällekkäin puheen tai muiden äänten kanssa. Silloin täytyy kiinnittää tarkasti huomiota siihen, että kuvailutulkkauksen käyttäjältä ei mene ohi mitään oleellista kuvailutulkkauksen ja puheen päällekkäisyyden vuoksi.⁴³⁷

Teatteriesityksen kuvailutulketta on hankalaa ajastaa täysin etukäteen, koska elävissä esityksissä lavalla voi tapahtua yllättäviä asioita: lavasteiden vaihdossa voi mennä odotettua kauemmin tai näyttelijä päättääkin improvisoida kohtaukseen ylimääräisen repliikin. Siksi suorana luettava kuvailutulkkaus valmistellaan ja ajastetaan etukäteen siinä määrin kuin on mahdollista, mutta repliikkien lopullinen ajoitus tapahtuu luennan yhteydessä reaaliajassa. Jos kuvailutulke on luettu nauhalle etukäteen, lausumien paikat ovat suunnilleen tiedossa, mutta silloinkin lopullinen ajoitus tehdään vasta esityksen aikana. Jos kuvailutulke luetaan reaaliajassa, lukijana on yleensä kuvailutulkki itse. Etukäteen nauhoitetun kuvailutulkkeen ajoituksen saattaa hoitaa joku muu, esimerkiksi valoteknikko.⁴³⁸

Elävän esityksen ennakoimattomuuden vuoksi tapahtuma kuvaillaan samanaikaisesti tai mahdollisimman pian sen perään. Videomateriaalin kuvailutulkkauksesta poiketen teatterissa kuvailutulketta ei siis sijoiteta juuri ennen lähdetekstin vastaavaa kohtaa. Tämä johtuu siitä, että elävässä esityksessä kohta saattaakin jäädä jostakin syystä pois. Esimerkiksi roolihenkilön voi olla tarkoitus huitaista kädellään repliikin sanottuaan, mutta yhdessä esityksessä näyttelijä unohtaakin tehdä eleen. Olisi hämmentävää, että kuvailutulkkeessa kerrotaisiin asia, jota ei tapahdu lavalla. Ennakoimattomuus huomioidaan myös

436 Audio Description Coalition 2009. *Standards for Audio Description and Code of Professional Conduct for Describers*. Viitattu 6.10.2025.

437 Luosujärvi, Heli 2021. *Combining Non-conventional and Conventional Audio Description Methods. The production of a theatre audio description for the play Fedoriam*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

438 Reviers, Nina 2015. Audio describing theatre performances. Teoksessa Alina Remael, Nina Reviers & Gert Vercauteren (toim.) *Pictures painted in words. ADLAB Audio Description guidelines*, 64–68.

kuvailutulkkeen rakenteessa: tärkeimmät asiat sijoitetaan alkuun ja ilmaistaan mahdollisimman tiiviisti siltä varalta, että esityksessä ei olekaan aikaa lukea koko kuvailua. Jos kuvailutulke luetaan reaaliajassa, kuvailutulkin on oltava valmiina reagoimaan mahdollisiin yllättäviin muutoksiin.⁴³⁹

Roolihenkilöt kuvaillaan ja nimetään yleensä ennakkokuvailussa, koska näytelmän aikana pitkille henkilökuvailuille ei yleensä ole aikaa. Näytelmän aikana roolihenkilöistä kerrotaan tarinankerronnan ja henkilöiden tunnistettavuuden kannalta keskeisiä piirteitä sekä näytelmän aikana mahdollisesti ilmenevät muutokset heidän ulkonäössään ja toiminnassaan.

Myös lavastus ja valaistus voidaan kuvailla yksityiskohtaisesti ennakkokuvailussa, jolloin näytelmän aikana kerrotaan vain se, kun lavastus tai valaistus vaihtuu merkittävästi. Joissakin näytelmissä lavasteita muutetaan yleisön nähden. Silloin lavasteiden vaihto tulee mainita myös kuvailutulkkeessa.⁴⁴⁰

Perinteisesti teatterin kuvailutulkkauksen ohjeet eivät ole kannustaneet kuvailutulkkeja yhteistyöhön näytelmän tuotantotiimin kanssa. Yhteistyö voi kuitenkin olla hyödyllistä jo käsikirjoitusvaiheessa, jos siihen on mahdollisuus. Kuvailutulki voi saada työnsä tueksi esimerkiksi ohjaajalta ja käsikirjoittajalta arvokasta tietoa, kuten sanastoa tai kuvailun kannalta olennaista taustatietoa roolihenkilöistä. Mitä syvempi ymmärrys kuvailutulkillä on kuvailtavasta näytelmästä, sitä harkitumpia päätöksiä hän voi tehdä käsikirjoitusta kirjoittaessaan. On kuitenkin tärkeää muistaa, että lopullinen päätävävalta kuvailutulkkauksen sisällöstä on kuvailutulkillä, ellei toisin ole sovittu. Kuvailutulki voi siis keskustella tuotantotiimin kanssa ja kerätä materiaalia mutta päättää lopulta itse, missä määrin hän hyödyntää esimerkiksi ohjaajan sananvalintoja kuvailutulkkeessa.⁴⁴¹

Teatterinkin kuvailutulkkauksessa täytyy miettiä tulkinnallisuuden ja

439 Reviers, Nina 2015. Audio describing theatre performances. Teoksessa Alina Remael, Nina Reviers & Gert Vercauteren (toim.) *Pictures painted in words. ADLAB Audio Description guidelines*, 64–68.

440 Aaltonen, Anu 2011. *Kuvailutulkkauksen järjestäminen ammattiteatterissa. Kokemuksia ja suosituksia*. Raportti Näkövammaisten Keskusliitto ry:n koordinoimasta yhteistyöhankkeesta 27.10.2011. Viitattu 29.9.2025.

441 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Holland, Andrew 2009. Audio description in the theatre and the visual arts: images into words. Teoksessa Jorge Díaz Cintas & Gunilla Anderman (toim.) *Audiovisual Translation: Language Transfer on Screen*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 170–185.

objektiivisuuden suhdetta. Se riippuu pitkälti valitusta kuvailutyylistä. Jos tarkoituksena on tuottaa tavallinen kuvailutulke eikä esimerkiksi ohjaajan vision välittävä *auteur*-kuvailu, täytyy kiinnittää huomiota siihen, ettei tule kertoneeksi enemmän kuin mitä lavan tapahtumien perusteella voi tosiasiasa päätellä. Joka tapauksessa teatteriesityksen kuvailutulkkaus on luovaa työtä, jonka tuloksena syntyy omanlaisensa taiteellinen tuotos. Vaikka kuvailutulkkaus olisi objektiivisuuteen pyrkivä, kuvailutulkki joutuu joka tapauksessa tekemään subjektiivisia valintoja esimerkiksi miettiessään sananvalintoja tai sitä, mitkä yksityiskohdat hän kuvailussa mainitsee. Kuvailutulkkaus vaikuttaa aina käyttäjien taidekokemukseen, ja juuri taidekokemuksen välittäminen on sen keskeinen tehtävä. Tämä on tärkeää tiedostaa, olipa valittu kuvailutyyli mikä tahansa.⁴⁴²

Katso myös

- "Kognitiivinen kuormitus" s. 107
- "Kuvien kuvailutulkkaus ja kuvailutulkkauksen yleisiä periaatteita" s. 94
- "Objektiivisuus ja tulkinta" s. 129
- "Videomateriaali" s. 254
- "Ennakkokuvailu" s. 295

⁴⁴² Holland, Andrew 2009. Audio description in the theatre and the visual arts: images into words. Teoksessa Jorge Díaz Cintas & Gunilla Anderman (toim.) *Audiovisual Translation: Language Transfer on Screen*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 170–185.

Integroitu kuvailutulkkaus

Teatterin kuvailutulkkauksessa on tutkittu, kokeiltu ja kehitetty tavallisen kuvailutulkkauksen ohella muita tyylejä ja lähestymistapoja. Sekä tavallisessa että vaihtoehtoisissa tyyleissä on omat etunsa ja heikkoutensa. Erityisesti teatteriryhmät, joihin kuuluu vammaisia taiteilijoita, ovat olleet avoimia vaihtoehtoisten kuvailutyötylien kokeilemiselle. Teatteri soveltuukin tyylikokeiluihin hyvin, sillä esitykset ovat hyvin monenlaisia, eikä tavallinen kuvailutulkkaus aina välttämättä ole paras mahdollinen vaihtoehto esityksen taiteellisen tyylin välittämiseen. Niissä esityksissä, joissa vaihtoehtoisia tyylejä on tutkittu, yleisön vastaanotto on ollut pääosin myönteinen.⁴⁴³

Tavallinen teatterin kuvailutulkkaus tarkoittaa sitä, että kuvailutulkkaus kirjoitetaan valmiiseen näytelmään. Perinteisesti kuvailutulkkeja on opetettu työskentelemään erillään tuotantotiimistä ja pyrkimään objektiivisuuteen eli kirjoittamaan kuvailutulkkaus ulkopuolisen näkökulmasta. Kuvailutulkki ei ensisijaisesti selitä tai analysoi esityksen sisältöä vaan pyrkii vain välittämään näkemänsä kuvailutulkkauksen käyttäjille.⁴⁴⁴

Tavallinen kuvailutulke on perinteisesti käsitetty ”kulttuurisen ilmauksen jatkeena, ei kulttuurisena ilmauksena itsessään” ja suunniteltu sopimaan mahdollisimman monenlaisiin teoksiin ja monenlaisille yleisöille. Se välitetään suljetusti eli kuulokkeiden kautta ainoastaan näkövammaisille katsojille. Suljettu kuvailutulkkaus mahdollistaa sen, että samasta esityksestä voidaan tarjota eri katsojille erilainen taidekokemus. Kuulokkeiden käytöllä pyritään olemaan ”häiritsemättä” näkeviä katsojia; tavoitteena on, että kuvailutulkkaus on mahdollisimman huomaamaton. Tyypillistä on myös se, että kuvailutulkkaus on saatavilla vain muutamassa valikoidussa näytöksessä.⁴⁴⁵

⁴⁴³ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Udo, John Patrick & Deborah I. Fels 2009. “Suit the Action to the Word, the Word to the Action”. An Unconventional Approach to Describing Shakespeare’s Hamlet. *Journal of Visual Impairment & Blindness* 103:3, 178–183; Whitfield, Margot & Deborah I. Fels 2013. Inclusive Design, Audio Description and Diversity of Theatre Experiences. *The Design Journal* 16:2, 219–238.

⁴⁴⁴ Aaltonen, Anu 2011. *Kuvailutulkkauksen järjestäminen ammattiteatterissa. Kokemuksia ja suosituksia*. Raportti Näkövammaisten Keskusliitto ry:n koordinoimasta yhteistyöhankkeesta 27.10.2011. Viitattu 29.9.2025; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

⁴⁴⁵ Whitfield, Margot & Deborah I. Fels 2013. Inclusive Design, Audio Description and Diversity of Theatre Experiences. *The Design Journal* 16:2, 219–238.

Teatterin kuvailutulkkauksen yhteydessä vaihtoehtoisista tyyleistä puhutaan usein yleisnimityksellä *integroitu kuvailutulkkaus* (*integrated audio description*). Käsite voi viitata monenlaiseen teatterin kuvailutulkkaukseen, ja sitä käytetään myös muissa asiayhteyksissä. Integroidussa teatterin kuvailutulkkauksessa on joka tapauksessa joitakin tai kaikki seuraavista ominaisuuksista:⁴⁴⁶

- Kuvailutulke laaditaan alusta asti osaksi esitystä eikä lisäpalveluksi valmiiseen esitykseen. Kuvailutulkkaus on osa esityksen taiteellista kokonaisuutta ja siten saatavilla jokaisessa näytöksessä.
- Tarkkaa rajaa kuvailutulkin ja esityksen taiteellisen tiimin välillä ei ole, sillä kuvailutulke syntyy tiiviissä yhteistyössä tiimin kanssa ja usein myös vaikuttaa itse esitykseen. Tapahtumia esimerkiksi ajoitetaan niin, että kuvailutulkki ehtii lukea kuvailun loppuun, ennen kuin toiminta lavalla jatkuu.
- Kuvailutulkkauksessa hylätään objektiivisuuden tavoittelu ja annetaan sen sijaan tilaa luovuudelle. Kuvailutulkkeen tehtävä ei ole pelkästään välittää lähdeteksti uudelle yleisölle, vaan siitä tulee luova työkalu, jolla pyritään luomaan yhteys yleisön, esiintyjien ja teoksen taiteellisen sisällön välille.
- Kun kuvailutulke ei ole pelkästään teatteriryhmän ulkopuolisen kuvailutulkin tuotos, kuvailutulkkeen subjektiivisuus ei ole vain yksittäisen henkilön (kuvailutulkin) näkemystä vaan yhdessä kehitettyä tulkintaa teoksesta.
- Kuvailutulkkauksen kuulee koko yleisö, eivät pelkästään näkövammaiset katsojat kuulokkeistaan. Tämä tekee kuvailutulkkauksesta näkyvämpää ja sitä kautta normalisoi sitä. Näkövammaiset katsojat voivat tuntea olevansa tiiviimmin osa yleisöä, kun heidän ei tarvitse käyttää kuulokkeita. Kaikille kuuluvasta eli avoimesta kuvailutulkkauksesta voi olla apua myös näkeville katsojille, jos he esimerkiksi istuvat kaukana näyttämöstä.

Kun taiteellisella tiimillä on sananvaltaa kuvailutulkkauksen sisältöön, ei myöskään synny niin helposti tilanteita, joissa taiteilijat eivät ole tyytyväisiä

446 Cavallo, Amelia 2015. Seeing the word, hearing the image. The artistic possibilities of audio description in theatrical performance. *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance* 20:1, 125–134; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Luosujärvi, Heli 2021. Combining Non-conventional and Conventional Audio Description Methods. The production of a theatre audio description for the play Fedoriam. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

kuvailutulkkaukseen, esimerkiksi siihen, miten heitä kuvaillaan. Näyttelijöiden osallistuminen kuvailutulkkauksen kirjoittamiseen saattaa hyödyttää myös heitä, sillä esityksen kuvailu voi avata uusia näkökulmia teokseen ja auttaa heitä sen tulkinnassa. Ainakin yhdessä kokeilussa kuvailutulkkauksen laatimiseen osallistuneet näyttelijät pitivät kokemusta palkitsevana ja hauskana. Integroitu kuvailutulkkaus myös sitouttaa tuotantotiimin saavutettavuuteen ja tekee kuvailutulkkausta tutuksi teatterialan ihmisille. Se auttaa heitä jatkossa huomioimaan työssään kuvailutulkkauksen, vaikka se laadittaisiinkin näytelmään vasta jälkeenpäin.⁴⁴⁷

Edellä oleva lista ei ole kattava, vaan integroidussa kuvailutulkkauksessa voidaan tehdä monenlaisia muitakin tavallisesta kuvailutulkkauksesta poikkeavia ratkaisuja. Kuvailutulkkaus voidaan vaikkapa kirjoittaa runomuotoon ja osaksi tarinaa, kuten tehtiin kanadalaisen Hart House Theatren versiossa Shakespearen *Hamletista*. Kuvailutulkki voi jopa esiintyä näytelmän roolihenkilönä, kuten tehtiin brittiläisen näkövammaisteatteri Unscene Suffolkin komediassa *A Zimmer of Hope*!⁴⁴⁸

Integroidussa kuvailutulkkauksessa on monenlaisia etuja tavalliseen kuvailutulkkaukseen nähden, mutta siinä on myös omat haasteensa. Se sopii paremmin pieniin tuotantoihin ja teattereihin, joissa tuotantotiimit ovat pienempiä ja aikataulut joustavammat kuin esimerkiksi Kansallisteatterin kokoisessa organisaatiossa. Mikään ei kuitenkaan periaatteessa estä tekemästä integroitua kuvailutulkkausta suuressa ammattiteatterissakaan!⁴⁴⁹

Integroidun kuvailutulkkauksen kirjoittaminen alkaa yleensä jo silloin, kun näytelmää vasta harjoitellaan tai jopa kirjoitetaan. Tällöin on melkein varmaa, että tapahtumat ja etenkin niiden ajoitus muuttuvat esityksen hioutuessa. Kuvailutulkkauskäsikirjoituksen kirjoittaminen kannattaakin aloittaa vasta sitten, kun

447 Whitfield, Margot & Deborah I. Fels 2013. Inclusive Design, Audio Description and Diversity of Theatre Experiences. *The Design Journal* 16:2, 219–238.

448 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Udo, John Patrick & Deborah I. Fels 2009. “Suit the Action to the Word, the Word to the Action”. An Unconventional Approach to Describing Shakespeare’s Hamlet. *Journal of Visual Impairment & Blindness* 103:3, 178–183.

449 Luosujärvi, Heli 2021. Combining Non-conventional and Conventional Audio Description Methods. The production of a theatre audio description for the play Fedoriam. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

ainakin osa keskeisestä sisällöstä on löytänyt paikkansa esityksessä ja näyttelijät tuntevat näytelmää jo jonkin verran.⁴⁵⁰

Jos kuvailutulkkeen tyyli ja sisältö ovat kovin kokeellisia, on tärkeää kiinnittää erikseen huomiota siihen, että kuvailutulke kuitenkin täyttää tärkeimmän tehtävänsä eli tekee näytelmän visuaalisista osista saavutettavia näkövammaisille. Integroidussa kuvailutulkkauksessa täytyy myös varoa sensuuria: kun esityksen tekijät tietävät kuvailutulkkeen sisällön ja voivat ehkä vaikuttaakin siihen, vaarana on, ettei kuvailutulkki uskalla pitää tarpeeksi jämäkästi kiinni omista näkemyksistään, vaikka niille olisi hyvät perusteet. Tuotantotiimi voi esimerkiksi toivoa, että kuvailutulkkaus välittää näytelmän sellaisena kuin sen on tarkoitus olla eikä sellaisena kuin se toteutuu. Jos näyttelijältä esimerkiksi pettää nappi ja tippuu housut kesken kohtauksen, kuvailutulkin tulee kuvailla se, jotta näkövammaiset saavat saman kokemuksen kuin näkevät katsojat.⁴⁵¹

Teatteriesityksen kuvailutulkkauksen ei tarvitse olla joko tavallinen tai integroitu, vaan myös integroidussa kuvailutulkkauksessa voidaan noudattaa – ja usein noudatetaankin – joitakin tavallisen kuvailutulkkauksen periaatteita. Esimerkiksi sanaston ja lauserakenteiden on oltava tarpeeksi ymmärrettäviä kohdeyleisölle, tai he eivät pysty seuraamaan esitystä kuvailutulkkeen avulla. Lisäksi kokeellisissakin tyyleissä todennäköisesti kuvaillaan ainakin osaksi samoja asioita kuin tavallisessa kuvailutulkkauksessa, koska juuri lavastus, puvustus ja näyttelijöiden toiminta välittävät teoksen ydinviestin ja muodostavat sen tyylin. Sama toimii myös toisinpäin, eli tavalliseenkin kuvailutulkkaukseen voi lisätä tai soveltaa joitakin integroidun kuvailutulkkauksen piirteitä.⁴⁵²

450 Luosujärvi, Heli 2021. Combining Non-conventional and Conventional Audio Description Methods. The production of a theatre audio description for the play Fedoriam. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

451 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide.* Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

452 Whitfield, Margot & Deborah I. Fels 2013. Inclusive Design, Audio Description and Diversity of Theatre Experiences. *The Design Journal* 16:2, 219–238.

Esimerkki integroidusta kuvailutulkkauksesta teatterissa: *Fedoriam*

Fedoriam oli tamperelaisen näkövammaisteatteri Sokkelon näytelmä, jonka ainoaksi esitykseksi jäänyt ensi-ilta oli 11.1.2020 La Strada -teatterissa. Näytelmä sijoittui fiktiiviseen eteläamerikkalaiseen diktatuuriin. Tarina seurasi yhden päivän ajan, kuinka diktaattorin henkilöäkäarin ja nuoren yliopisto-opiskelijan elämät kietoutuivat yhteen samalla, kun vallan kudelmat heidän ympärillään alkoivat repeillä.

Fedoriamiin laadittiin integroitu kuvailutulkkaus. Sen tekivät Tampereen yliopiston projektikurssin opiskelijat koordinaattori Anne Ketolan johdolla. Projektista syntyi myös Aiden Luosujärven (2021) pro gradu -tutkielma *Combining Non-conventional and Conventional Audio Description Methods: The production of a theatre audio description for the play Fedoriam*.⁴⁵³

Video Kuvailutulkkauksen käsikirjan YouTube-kanavalla

Santtu Salminen ja Anne Ketola: Näkövammaisteatteri Sokkelo ja Fedoriam-näytelmä

Näyttelijä, ohjaaja Santtu Salminen ja kuvailutulkkikouluttaja Anne Ketola keskustelevalta Näkövammaisteatteri Sokkelon Fedoriam-näytelmästä, johon tehtiin integroitu kuvailutulkkaus.

⁴⁵³ Luosujärvi, Heli 2021. Combining Non-conventional and Conventional Audio Description Methods. The production of a theatre audio description for the play Fedoriam. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto. (Tutkielma on englanninkielinen mutta sisältää suomenkielisen tiivistelmän keskeisestä sisällöstä.)

Teatteriesityksen kuvailutulkkauksen valmistelut

Kuvailutulkkauksen järjestäminen teatterissa vaatii tiivistä yhteistyötä teatterin henkilökunnan, kuvailutulkin ja näkövammaisyhteisön välillä. Kuvailutulkin ja tuotantotiimin on tärkeää jakaa yhteinen käsitys siitä, mitä kuvailutulkkaukselta odotetaan ja miten työskentely etenee. Tämän merkitys korostuu erityisesti, jos tuotantotiimi ei ole aiemmin tehnyt kuvailutulkattua teatteria. Ihannetilanteessa tuotannon kaikille osapuolille on selvää, mikä kuvailutulkin rooli on missäkin vaiheessa työskentelyä ja mitä tuotantotiimiltä ja teatterilta tarvitaan, jotta kuvailutulkkaus onnistuu parhaalla mahdollisella tavalla.⁴⁵⁴

Työskentelyn raameista sopiminen etukäteen on erityisen tärkeää, jos ollaan tekemässä integroitua kuvailutulkkausta. Keskustelu voi lähteä jo siitä, minkälaista kuvailutulketta lähdetään tekemään ja minkälainen rooli kullakin prosessissa on. On hyvä sopia esimerkiksi siitä, monissako harjoituksissa kuvailutulkki on paikalla ja miten ratkaistaan mahdolliset erimielisyydet kuvailutulkkeen sisällöstä.⁴⁵⁵

Kuvailutulkin työskentelyn puitteet muodostuvat ensisijaisesti teatterin aika-aulusta ja näytelmän tyylistä. Kuvailutulkkaustyylistä riippumatta esityksen kuvailutulkkaukseen täytyy varata reilusti aikaa. Prosessi vaihtelee suuresti sen mukaan, millaisesta esityksestä ja teatterista on kyse ja millaista kuvailutulketta ollaan tekemässä. Ammattiteatterissa työskenneltäessä suositus on, että kuvailutulkattujen esitysten valmistelut aloitetaan vähintään kolme kuukautta ennen esityksiä. Pelkästään kuvailutulkkauskäsikirjoituksen kirjoittamiseen menee aikaa kymmeniä tunteja. Esimerkiksi *Kristuksen morsian* -näytelmän kuvailutulkkauskäsikirjoituksen laatimiseen meni kokeneelta kuvailutulkilta 24 työtuntia ja *Täällä Pohjantähden alla 2011* -näytelmän käsikirjoitukseen 30 työtuntia.⁴⁵⁶

⁴⁵⁴ Aaltonen, Anu 2011. *Kuvailutulkkauksen järjestäminen ammattiteatterissa. Kokemuksia ja suosituksia*. Raportti Näkövammaisten Keskusliitto ry:n koordinoimasta yhteistyöhankkeesta 27.10.2011. Viitattu 29.9.2025.

⁴⁵⁵ Luosujärvi, Heli 2021. *Combining Non-conventional and Conventional Audio Description Methods. The production of a theatre audio description for the play Fedoriam*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

⁴⁵⁶ Aaltonen, Anu 2011. *Kuvailutulkkauksen järjestäminen ammattiteatterissa. Kokemuksia ja suosituksia*. Raportti Näkövammaisten Keskusliitto ry:n koordinoimasta yhteistyöhankkeesta 27.10.2011. Viitattu 29.9.2025.

Tavallisessa kuvailutulkkauksessa kuvailutulkin täytyy nähdä valmis esitys ainakin kerran ennen käsikirjoituksen kirjoittamista. Hän voi mennä katsomaan harjoituksia, ja lisäksi hän voi saada käyttöönsä videon esityksestä. Pelkän videon perusteella käsikirjoituksen laatiminen voi olla haastavaa, sillä esimerkiksi asujen yksityiskohdat eivät välttämättä näy selkeästi hyvälaatuisestakaan videosta. Esitys kannattaa käydä katsomassa uudelleen vaikkapa viikkoa ennen ensimmäistä kuvailutulkattua näytöstä, jotta kuvailutulkki näkee harjoitusten aikana tehdyt muutokset ja pystyy huomioimaan ne käsikirjoituksessaan.⁴⁵⁷

Kuvailutulkkauksista tehdessään kuvailutulkillla on yleensä käytössään näytelmän käsikirjoitus, johon on usein merkitty myös lavaohjeita, esimerkiksi roolihenkilöiden saapumiset ja lähtemiset. Niistä voi olla paljon apua kuvailutulkkauksen laatimisessa. Kuvailutulkkauksenkäsikirjoitus kirjoitetaan joko samaan tiedostoon näytelmän käsikirjoituksen kanssa tai erilliseksi tekstiksi. Yhden tiedoston käyttämisessä selkeänä etuna on se, että näytelmän seuraaminen ja siten reaaliajassa luetun kuvailutulkkauksen ajoittaminen on helpompaa kuin kahden erillisen käsikirjoituksen seuraaminen. Käsikirjoituksen lisäksi kuvailutulkki voi saada käyttöönsä myös muuta oheismateriaalia, kuten esityksen käsiohjelman.⁴⁵⁸

Esityksen katsomisen jälkeen (tai aikana) kuvailutulkki tekee muistiinpanoja esityksen erityispiirteistä ja kohdista, jotka vaativat erityistä huomiota. Käsikirjoituksen kirjoittamisen voi aloittaa esimerkiksi lavasteista ja puvustuksesta. Itse esityksen eli toiminnan kuvailutulkkauksessa kannattaa edetä kohtaus kohtaukselta, jotta kuvailutulkki pysyy kärryllä siitä, mitä tietoa käyttäjä on saanut missäkin kohtaa.⁴⁵⁹

Jos kyseessä on ensimmäinen kuvailutulkattu näytelmä kyseisessä teatterissa, jo työskentelyn aluksi on tärkeää miettiä, miten kuvailutulkkauksia toteutetaan itse esityksissä. Suunnittelussa täytyy alusta asti tehdä yhteistyötä teatterin tekniikasta vastaavien ihmisten kanssa. Jos kuvailutulkki lukee kuvailutulkkeen

457 Aaltonen, Anu 2011. *Kuvailutulkkauksen järjestäminen ammattiteatterissa. Kokemuksia ja suosituksia*. Raportti Näkövammaisten Keskusliitto ry:n koordinoimasta yhteistyöhankkeesta 27.10.2011. Viitattu 29.9.2025.

458 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

459 Aaltonen, Anu 2011. *Kuvailutulkkauksen järjestäminen ammattiteatterissa. Kokemuksia ja suosituksia*. Raportti Näkövammaisten Keskusliitto ry:n koordinoimasta yhteistyöhankkeesta 27.10.2011. Viitattu 29.9.2025.

reaaliajassa, hän tarvitsee esimerkiksi työtilan, josta näkee lavalle mutta josta ei kuulu ääniä yleisöön ja lavalle. Myös muut tekniset asiat kannattaa selvittää heti aluksi, jotta ne eivät aiheuta yllättäviä ongelmia sitten, kun kuvailutulkattus esitys on jo valmis ja aletaan miettiä näytösten järjestämistä. Tekniset ongelmat, esimerkiksi huono äänenlaatu tai epämukavat kuulokkeet, voivat pahimmillaan pilata kuvailutulkauksen käyttäjän teatteri-illan. Parhaat kuulokkeet ovat sellaiset, joita voi pitää vain yhdellä korvalla, koska se mahdollistaa näyttämön äänen kuuntelun toisella korvalla.

Pelkästään näytelmän sisällön kuvailu ei vielä tee koko teatterikokemuksesta saavutettavaa näkövammaiselle yleisölle. Esimerkiksi saapumis- ja liikkumisohjeet ovat keskeisiä sen kannalta, että näkövammaiset katsojat ylipäättään pääsevät turvallisesti ja ajoissa paikalle katsomaan näytelmää. Lisäksi esimerkiksi salin ja yleisön kuvailu täydentää kulttuurikokemusta ja välittää sen sosiaalisia ulottuvuuksia.⁴⁶⁰

Jos ennen esitystä on mahdollista järjestää kosketuskierros (*touch tour*), se kannattaa toteuttaa. Kosketuskierros täydentää ja havainnollistaa kuvailutulkeissa ja ennakkokuvailussa välitettyä tietoa. Kosketuskierros ja mahdolliset muut oheispalvelut täytyy nekin huomioida kuvailutulkauksen valmistelussa ja esityspäivän aikatauluissa.

Toinen tapa tarjota näkövammaisille katsojille mahdollisuus tutustua näytelmän rekvisiittaan ennen esitystä on koota kosketusmateriaalia erilliselle pöydälle vaikkapa teatterin aulaan. Esille voi laittaa näytelmässä käytettäviä tärkeitä esineitä tai asusteita, rooliasujen kangasnäytteitä, kohokartan näyttämöstä tai vaikkapa pistekirjoituksella painettuja käsiohjelmia, jos niitä ei ole mahdollista jakaa kaikille. Pöydällä voi myös olla kuulokkeet ennakkokuvailun tai näyttelijöiden ääninäytteiden kuuntelua varten.

460 Aaltonen, Anu 2011. *Kuvailutulkauksen järjestäminen ammattiteatterissa. Kokemuksia ja suosituksia*. Raportti Näkövammaisten Keskusliitto ry:n koordinoimasta yhteistyöhankkeesta 27.10.2011. Viitattu 29.9.2025.

Katso myös

- "Arjen tilanteet" s. 218
- "Sanakartat" s. 249
- "Ennakkokuvailu" s. 295
- "Tilaaajan rooli kuvailutulkatun tilaisuuden järjestelyissä" s. 417

Teatterin kuvailutulkkaukset Suomessa

Suomessa kuvailutulkattu teatteri on pitkään ollut palvelu, jota on ollut tarjolla silloin tällöin. Kuvailutulkattuja esityksiä on järjestetty ympäri Suomen ainakin viimeisen kymmenen vuoden ajan. Ne on usein toteutettu ryhmien tilausnäytöksinä Näkövammaisten liiton paikallisosastojen aloitteesta.

Viime vuosina tilanne on kuitenkin alkanut muuttua teknisen kehityksen myötä. Kuvailutulkatun teatterin saatavuutta on parantanut se, että teatteriesityksiä on alettu kuvailutulkata Subtitle Mobile -mobiilisovelluksen välityksellä. Helsingiläinen Svenska Teatern alkoi keväällä 2024 tarjota sovelluksen kautta kuvailutulkauksen kaikissa kuvailutulkattujen näytelmien esityksissä. Myös Tampereen Teatteri on ottanut sovelluksen käyttöönsä ja tarjoaa kuvailutulkattuja näytöksiä. Tampereen Teatterissa kuvailutulke on ihmisen kirjoittama ja keinoääninen luke-ma, ja se ajoitetaan esityksessä reaaliajassa.⁴⁶¹

⁴⁶¹ Svenska Teatern 2024. Svenska Teatern lanseeraa Suomessa ensimmäisenä uuden kuvailutulkkaus-ratkaisun, esityksiä kuvailutulkataan päivittäin. Lehdistötiedote 17.1.2024. Viitattu 30.9.2025.

Teatterin kuvailutulkkauksia on kokeiltu ja kehitetty myös Kuvailutulkkauksen ammattiteattereissa -hankkeessa vuonna 2011. Hanketta koordinoi Näkövammaisten liitto, ja sen rahoitti Opetus- ja kulttuuriministeriö. Hankkeessa kuvailutulkattiin kaksi Suomen Kansallisteatterin näytelmää: *Kristuksen morsian* ja *Täällä Pohjantähden alla* 2011. Kuvailutulkattua teatteria on vuosien varrella tehty myös pienissä harrastelija- ja näkövammaisteattereissa.⁴⁶²

Ilman tilanteessa kuvailutulkattua teatteria olisi tarjolla niin pienissä kuin suurissa teattereissa ja kesäteattereissa ympäri Suomen. Jotta palvelu saadaan vakiinnutettua etenkin suurissa ammattiteattereissa, tarvitaan vielä paljon työtä. Kuvailutulkkauksen lisäksi saavutettava teatteri vaatii esteettömiä tiloja, toimivaa tiedotusta sekä kuvailutulkki- ja teatterihenkilökunnan kouluttamista. Ja kaikkeen tähän tarvitaan tietenkin resursseja. Askeleita tähän suuntaan on kuitenkin jo otettu.⁴⁶³

Kosketuskierrokset ja oheismateriaalit

Muistilista: Kosketuskierros

- Sovi kosketuskierroksesta hyvissä ajoin teatterin henkilökunnan kanssa. Aikataulun täytyy olla tarpeeksi löyhä, jotta sekä tekijät että yleisö ehtivät valmistautua näytökseen kosketuskierroksen jälkeen.
- Sisällytä kierrokseen mahdollisuuksien mukaan lavasteiden ja pukujen kuvailua ja tunnistelua.
- Kosketuskierros voi sisältää myös näyttelijöiden ääninäytteet.

⁴⁶² Aaltonen, Anu 2011. *Kuvailutulkkauksen järjestäminen ammattiteatterissa. Kokemuksia ja suosituksia*. Raportti Näkövammaisten Keskusliitto ry:n koordinoimasta yhteistyöhankkeesta 27.10.2011. Viitattu 29.9.2025.

⁴⁶³ Aaltonen, Anu 2011. *Kuvailutulkkauksen järjestäminen ammattiteatterissa. Kokemuksia ja suosituksia*. Raportti Näkövammaisten Keskusliitto ry:n koordinoimasta yhteistyöhankkeesta 27.10.2011. Viitattu 29.9.2025.

Kosketuskierroksella näkövammaiset teatterivieraat pääsevät kiertämään lavasteissa ja tunnustelemaan rekvisiittaa ja puvustusta ennen kuvailutulkattua näytelmää. Näytelmän työryhmä on usein mukana kierroksella, ja näyttelijät voivat kuvailla itsensä ja pukunsa. Toinen tapa antaa ääninäyte on kertoa roolihenkilön nimi ja lausua lyhyt repliikki roolihenkilöltä (tai roolihenkilöiltä, jos näyttelijällä on useita rooleja). Ääninäytteen avulla kuvailutulkauksen käyttäjät pystyvät yhdistämään näyttelijöiden äänet roolihenkilöihin, mikä helpottaa näytelmän seuraamista.⁴⁶⁴

Kuvailutulkki kuvailee lavasteet, minkä jälkeen kuvailutulkauksen käyttäjät avustajineen pääsevät tutustumaan niihin itse. Kun kuvailutulkki sopii kierroksesta näyttämöestarin kanssa etukäteen, on hyvä keskustella käytännön asioiden lisäksi siitä, mitä on syytä jättää kertomatta, jotta kosketuskierroksella annetut tiedot eivät pilaa yllätyksiä esityksessä.⁴⁶⁵

Kosketuskierros alkaa yleensä noin tuntia ennen esitystä, mutta tarkka aikataulu riippuu esityksen aikatauluista. Näyttelijöille pitää jättää tarpeeksi aikaa esitykseen valmistautumiseen kosketuskierroksen jälkeen. Aikataulusta on hyvä sopia teatterin henkilökunnan kanssa reilusti etukäteen, ja siitä on muistettava kertoa kaikille esityksen työntekijöille, joiden työskentelyyn se vaikuttaa.⁴⁶⁶

Oheismateriaalit

Kosketuskierroksen lisäksi kuvailutulkausta voidaan tukea muilla oheismateriaaleilla. Teatteriesityksen kuvailutulkausta voidaan tukea esimerkiksi nauhalle äänitetyllä käsiohjelmalla, sanakartalla sekä ohjeilla teatterille saapumisesta ja illan kulusta. Osan tiedoista voi sisällyttää myös ennakokuvailuun, jos se lähetetään käyttäjille etukäteen. Tietoa on kuitenkin mahdollisuuksien mukaan hyvä jakaa osiin, jottei se kuormita käyttäjiä liikaa.⁴⁶⁷

⁴⁶⁴ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

⁴⁶⁵ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

⁴⁶⁶ Aaltonen, Anu 2011. Kuvailutulkauksen järjestäminen ammattiteatterissa. Kokemuksia ja suosituksia. Raportti Näkövammaisten Keskusliitto ry:n koordinoimasta yhteistyöhankkeesta 27.10.2011. Viitattu 29.9.2025.

⁴⁶⁷ Aaltonen, Anu 2011. Kuvailutulkauksen järjestäminen ammattiteatterissa. Kokemuksia ja suosituksia. Raportti Näkövammaisten Keskusliitto ry:n koordinoimasta yhteistyöhankkeesta 27.10.2011. Viitattu 29.9.2025.

Kuva 12. *Orlando, oodi luonnolle* -tanssiteoksen saavutettavuuspöytä.

Kuva 12 esittää *Orlando, oodi luonnolle* -tanssiteoksen kosketusmateriaaleja. Saavutettavuuspöydäksi kutsutulla pöydällä oli esillä esimerkiksi lavasteissa käytettyä sammaleen näköistä materiaalia, kankaasta tehtyjä oransseja lehtiä, joita esityksessä heiteltiin, sekä kangasnäytteet tanssijoiden asujen kankaista. Lisäksi pöydällä oli näytelmän selkokielineen kuvakäsikirjoitus, kohokartta teatterisalista ja näyttämöstä, sekä kuulokkeet, joista sai kuunnella teoksen esittelyn. Tanssiteos oli luotu erityisesti näkövammaiset katsojat huomioiden, ja se sisälsi liikkeen luovaa kuvailua. Teoksen tuottivat yhteistyössä Pirkanmaan Tanssin Keskus, Tampereen Teatteri ja Teatteri NEO vuonna 2025.

Ennakkokuvailu

Ennakkokuvailu on kuvailutulketta edeltävä teksti, joka on alun perin kehitetty helpottamaan kuvailutulkatun teatteriesityksen ymmärtämistä. Sitä voi hyödyntää myös muiden lähdetekstityyppien kuvailutulkauksessa.⁴⁶⁸ Ennakkokuvailua on testattu teatterin lisäksi ainakin elokuvien, tv-sarjojen ja sarjakuvien kuvailutulkauksen yhteydessä. Kerromme erityyppisten teosten ennakkokuvailusta seuraavissa alaluvuissa siltä osin kuin näytelmän ennakkokuvailu eroaa elokuvan ja sarjakuvan ennakkokuvailusta. Aluksi esitämme kuitenkin yleisiä huomioita ennakkokuvailusta.

Muistilista: Ennakkokuvailu

- Kuvaile asioita, jotka eivät mahdu kuvailutulkkeeseen mutta joita kuvailutulkauksen käyttäjä tarvitsee ymmärtääkseen kuvailutulkatun kohteen visuaalisia ominaisuuksia.
- Kerro kohteesta taustatietoja, jotka ovat näkevän yleisön saatavilla ja tukevat kuvailutulkauksen käyttöä.
- Kuvaile asioita, jotka auttavat käyttäjiä toimimaan tilassa ja käyttämään kuvailutulkkauksia.

⁴⁶⁸ Aaltonen, Anu 2007. Tietopaketti kuvailutulkkauksesta. Perustiedot kuvailutulkatun esityksen järjestämiseen. Kulttuuria kaikille. Viitattu 5.12.2025.

Mitä on ennakkokuvailu?

Ennakkokuvailu (englanniksi *audio introduction*, suomeksi joskus myös *näytelmäesittely*) on yhtenäinen teksti, joka edeltää kuvailutulketta. Ennakkokuvailu on yleensä äänite, joka jaetaan käyttäjille esimerkiksi suoratoistopalvelun tai mobiilisovelluksen välityksellä. Vaihtoehtoisesti sen voi lukea käyttäjille paikan päällä ennen tilaisuuden alkua tai jakaa tekstimuodossa sähköpostilla tai verkkosivuilla. Paikan päällä luetun ennakkokuvailun suosituspituus on hieman äänitettä lyhyempi: 5–10 minuuttia, kun taas äänite voi olla noin 15 minuuttia pitkä. Ennakkokuvailu kehitettiin alun perin teatteria ja oopperaa varten. Ennakkokuvailun sisältöosat sekä niiden pituus ja keskinäinen järjestys vaihtelevat kuvailtavan kohteen mukaan, mutta yleisesti ottaen ennakkokuvailuun sisällytetään kuvailutulkkauksen käyttäjille olennaisia tietoja, jotka eivät mahdu itse kuvailutulkkeeseen.⁴⁶⁹

Ennakkokuvailusta on viime vuosina tullut monissa maissa saavutettavan teatterin ja oopperan vakiopalvelu. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa Royal Opera House -oopperatalo on tarjonnut ennakkokuvailtuja esityksiä lähes 20 vuoden ajan, ja sen kaikissa päänäyttämön esityksissä on ennakkokuvailu. Sen sijaan ennakkokuvailun soveltaminen muuntyyppisiin kuvailutulkkauksen käyttökoh-teisiin on vasta alkutekijöissään. Teatterin lisäksi ennakkokuvailun käyttökohteita ovat ainakin videomateriaali (elokuvat ja tv-sarjat) ja sarjakuvat. On ehdotettu myös, että ennakkokuvailusta voisi olla hyötyä videopeleissä: siinä voisi kertoa esimerkiksi keskeisistä henkilöistä. Ennakkokuvailun kääntäminen kieleltä toiselle on suhteellisen halpaa, mikä voi helpottaa sen käyttöönottoa esimerkiksi kansainvälisissä elokuvajulkaisuissa.⁴⁷⁰

⁴⁶⁹ Fryer, Louise & Pablo Romero-Fresco 2014. Audiointroductions. Teoksessa Anna Maszerowska, Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Audio Description. New perspectives illustrated*. Amsterdam/Philadelphia, Pennsylvania: John Benjamins Publishing Company, 11–28; Reviers, Nina 2015. Audio describing theatre performances. Teoksessa Alina Remael, Nina Reviers & Gert Vercauteren (toim.) *Pictures painted in words. ADLAB Audio Description guidelines*, 64–68; Romero-Fresco, Pablo 2022. Audio introductions. *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 423–433.

⁴⁷⁰ Mangiron, Carme & Zhang, Xiaochun 2022. Video games and audio description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 377–390; Romero-Fresco, Pablo 2022. Audio introductions. *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 423–433.

Vaikka ennakkokuvailu on ollut käytössä jo pitkään, sitä on tutkittu huomattavan vähän. Jotkut kuvailutulkkauksetutkijat ovatkin huomauttaneet, että ennakkokuvailuun pitäisi suhtautua itsenäisenä tutkimusaiheena ja saavutettavuuspalveluna. Tällä hetkellä se sijoittuu yhtä aikaa moneen eri kategoriaan: ennakkokuvailu on samaan aikaan kääntämistä ja luomista sekä lähdeteksti, kohdeteksti ja rinnakkaisteksti kuvailutulkkeelle. Kuvailutulkkauksetutkija Pablo Romero-Frescon mukaan ennakkokuvailuun viime aikoina kohdistuneessa huomiossa ja uusissa käyttötavoissa heijastuu murros, joka mediasaavutettavuuden alalla on käynnissä laajemminkin. Saavutettavuustyössä painotetaan nyt yhteistyötä, alusta asti saavutettavaksi tekemistä ja koko yleisön huomioimista. Myös vaihtoehtoisen saavutettavuuden nousu näkyy ennakkokuvailussa: sen tehtävä ei ole pelkästään taata näkövammaiselle yleisölle pääsyä taiteen äärelle vaan parantaa käyttäjien taidekokemusta luovalla tavalla.⁴⁷¹

Ennakkokuvailun kirjoittamiseen ei ole yhtä yhtenäistä kaavaa, mutta joitakin ohjeita siihen on olemassa. Yhtenäisen kaavan puuttuminen on kuitenkin antanut kuvailutulkeille liikkumavaraa ennakkokuvailun kirjoittamisessa. Tämä joustavuus ja monipuolisuus on ollut ja on suuri etu.⁴⁷²

Ennakkokuvailulle on tutkimuskirjallisuudessa tunnistettu useita erilaisia tarkoituksia, jotka tosin ovat hieman limittäisiä keskenään ja joita on eri lähteissä luokiteltu hieman eri tavoin. Joka tapauksessa yhdellä ennakkokuvailulla on usein useampi kuin yksi tarkoitus, ja eri tarkoitusten keskinäinen painotus riippuu esimerkiksi kuvailtavan kohteen tyypistä ja genrestä.⁴⁷³

471 Reviers, Nina 2015. Audio describing theatre performances. Teoksessa Alina Remael, Nina Reviers & Gert Vercauteren (toim.) *Pictures painted in words. ADLAB Audio Description guidelines*, 64–68; Romero-Fresco, Pablo 2022. Audio introductions. *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 423–433.

472 Romero-Fresco, Pablo 2022. Audio introductions. *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 423–433.

473 Fryer, Louise & Pablo Romero-Fresco 2014. Audiointroductions. Teoksessa Anna Maszerowska, Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Audio Description. New perspectives illustrated*. Amsterdam/Philadelphia, Pennsylvania: John Benjamins Publishing Company, 11–28; Reviers, Nina 2015. Audio describing theatre performances. Teoksessa Alina Remael, Nina Reviers & Gert Vercauteren (toim.) *Pictures painted in words. ADLAB Audio Description guidelines*, 64–68.

Ennakkokuvailun avulla

- Välitetään tietoa: Ennakkokuvailu välittää näkövammaisille käyttäjille kuvailtavan kohteen taustatiedot, jotka myös näkevällä yleisöllä on. Taustatiedot voivat olla (näkevien) saatavilla esimerkiksi näytelmän käsiohjelmassa.
- Autetaan käyttäjää ennakoimaan esityksen yksityiskohtia: Ennakkokuvailu antaa etukäteen kohteen ymmärtämiseen tarvittavaa yksityiskohtaista tietoa, jota ei ole mahdollista sisällyttää kuvailutulkkeeseen. Muuta ennakoivaa sisältöä voi olla esimerkiksi näytelmän mekaanisten lavasteiden toiminnan selittäminen. Tällöin kuvailutulkkeessa voidaan viitata vaikkapa tietyllä tavalla pyörivään rakennelmaan ilman, että käyttäjä pysähtyy miettimään, mitä se tarkoittaa. Myös roolihahmojen ja paikkojen ennakkokuvailu kuuluu tähän kategoriaan.
- Selitetään esityksen ilmaisutapaa ja estetiikkaa: Ennakkokuvailu välittää tietoa kuvailtavan kohteen tyylipiirteistä ja ominaisuuksista, esimerkiksi siitä, miten kohtausten vaihtuminen ilmaistaan näytelmässä.
- Opastetaan: Ennakkokuvailu välittää käyttäjille teknistä tietoa ja käytännön ohjeita, esimerkiksi kehotuksen nostaa kuvailutulkkauksen äänenvoimakkuutta tietyssä kohdassa näytelmää, jossa musiikki on poikkeuksellisen kovaäänistä.

Yleisimpiä ennakkokuvailussa kerrottuja sisältöjä ovat tilaisuuden yleistiedot (esimerkiksi esityksen pituus) ja esityksen yleistiedot (esimerkiksi esityksen genre ja historia). Yleisiä ovat myös tekijätiedot sekä tiedot juonesta, lavasteista ja roolihahmoista. Tutkimustiedot viittaavat siihen, että ennakkokuvailun painopiste on siirtymässä faktatiedon välittämisestä ilmaisutavan ja estetiikan selittämiseen, mikä liittyy Romero-Frescon kuvaamaan muutokseen ennakkokuvailun roolissa.⁴⁷⁴

⁴⁷⁴ Reviers, Nina, Hanne Roofthoof & Aline Remael 2021. Translating multisemiotic texts. The case of audio introductions for the performing arts. *JoSTrans: The Journal of Specialised Translation* 35, 69–95.

Ennakkokuvailun kirjoittaminen ja käyttö

Ennakkokuvailussa käytetään hyvin samankaltaista kieltä kuin kuvailutulkkauksessakin. Ennakkokuvailunkin kirjoittamisessa tulee huomioida se, että teksti on tarkoitettu ääneen luettavaksi ja kuunneltavaksi. Kielen tulisi olla kiinnostavaa ja elävää mutta myös selkeää ja yksiselitteistä. Ennakkokuvailussa voi kuitenkin käyttää joitakin retorisia keinoja, jotka eivät yleensä toimi kuvailutulkkauksessa, esimerkiksi retorisia kysymyksiä ("Mikä sitten tekee tästä elokuvasta poikkeuksellisen genressään?"). Ennakkokuvailun kielellistä tyyliä voi mukauttaa kuvailtavan näytelmän tyyliin ja teemaan sananvalinnoilla ja vertauskuvilla: esimerkiksi *Pieni merenneito* -näytelmän ennakkokuvailussa voisi tuoda esiin vesi- ja meriaiheita (*merensininen, aaltoileva tukka, kimaltelee kuin kastepisarat aamuauringossa*).⁴⁷⁵

Ennakkokuvailusta on hyötyä sellaisissa teoksissa, joissa on niin paljon yksityiskohtia, että ne eivät mahdu aikarajoitettuun tai tiivisrytmiseen kuvailutulkkeeseen. Tällaisia teoksia ovat ainakin teatteri, elokuvat ja tv-sarjat sekä sarjakuvat. Elokuvien, tv-sarjojen ja sarjakuvien ennakkokuvailua on jo testattu, ja todennäköisesti on muitakin kuvailutulkkauksen käyttötilanteita, joissa ennakkokuvailua voisi hyödyntää. Esimerkiksi konsertit ja muut elävät tapahtumat voisivat olla tällaisia tilanteita.

475 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge; Reviers, Nina 2015. Audio describing theatre performances. Teoksessa Alina Remael, Nina Reviers & Gert Vercauteren (toim.) *Pictures painted in words. ADLAB Audio Description guidelines*, 64–68; Romero-Fresco, Pablo 2022. Audio introductions. *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 423–433.

Edellä mainituilla taiteenlajeilla on monia yhteneväisyyksiä: niiden välityksellä kerrotaan tarinoita⁴⁷⁶, joissa on useimmiten tapahtumapaikkoja, henkilöitä ja juoni. Visuaalisilla teoksilla on myös tyyli, jota kuvaillaan ennakkokuvailussa ainakin jossain määrin. Lisäksi ennakkokuvailu sisältää yleensä jotakin taustatietoa teoksesta, esimerkiksi tekijöiden nimet, teoksen genren ja esityksen keston.⁴⁷⁷

Se, miten edellä mainittuja asioita kuvaillaan ennakkokuvailussa, riippuu paljolti kuvailtavasta teoksesta. Lisäksi käyttäjillä on erilaisia mieltymyksiä esimerkiksi roolihenkilöiden ennakkokuvailusta. Jotkut haluavat rakentaa visuaalisen mielikuvan henkilöistä ja haluavat siksi yksityiskohtaista kuvailua heidän ulkonäöstään. Toiset, esimerkiksi jotkut syntymäsokeat, taas haluavat kuulla pelkästään niistä ominaisuuksista, jotka viestivät jotakin roolihenkilön luonteesta, asemasta tai roolista tarinassa. Etenkin sarjakuvissa henkilöiden ulkonäöllä on usein vahvoja symbolisia merkityksiä. Joka tapauksessa henkilöistä kannattaa kertoa ainakin se, miten he liikkuvat ja mitä toistuvia tapoja heillä on, etenkin jos niistä lähtee ääntä. Myös sellaiset visuaaliset piirteet, joihin viitataan puheessa, on syytä mainita ennakkokuvailussa. Representaation kannalta voi olla myös tärkeää kertoa ennakkokuvailussa henkilöiden ihonväristä tai ruumiinrakenteesta, vaikka ne eivät muuten olisi juonen kannalta olennaisia piirteitä. Ylipäätään hahmojen moninaisuutta tai sen puutetta voi ja usein kannattaa kuvailla jo ennakkokuvailussa esimerkiksi kertomalla tuotantokohtaisen oletuksen (esimerkiksi ”Suurin osa hahmoista on ruskeaihoisia, eikä heillä ole näkyviä vammoja.”). Tästä kerrotaan lisää ihmisten kuvailua käsittelevässä luvussa.⁴⁷⁸

Usein ennakkokuvailussa on myös jotakin tietoa teoksen sisällöstä, sillä se auttaa mielikuvan rakentamisessa. Harkitse kuitenkin tarkkaan, mitä paljastat tarinasta. Ennakkokuvailussa ei tietenkään saa tehdä juonipaljastuksia, muttei myöskään paljastaa tarinan yllättäviä ja humoristisia elementtejä! Hyvä

476 Videoita ja sarjakuvia käytetään myös tiedonvälitykseen, mutta tässä luvussa keskitytään selkeyden vuoksi fiktiivisiin teoksiin. Ennakkokuvailua voi kuitenkin hyödyntää myös dokumenttielokuvien ja tietosarjakuvien kuvailutulkauksessa.

477 Fryer, Louise & Pablo Romero-Fresco 2014. Audiointroductions. Teoksessa Anna Maszerowska, Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Audio Description. New perspectives illustrated*. Amsterdam/Philadelphia, Pennsylvania: John Benjamins Publishing Company, 11–28.

478 Fryer, Louise & Pablo Romero-Fresco 2014. Audiointroductions. Teoksessa Anna Maszerowska, Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Audio Description. New perspectives illustrated*. Amsterdam/Philadelphia, Pennsylvania: John Benjamins Publishing Company, 11–28.

nyrkkisääntö on pyrkii antamaan näkövammaiselle yleisölle saman verran ennakkotietoa kuin näkevä yleisö saa.⁴⁷⁹

Ennakkokuvailussa voi selventää myös intertekstuaalisia viittauksia eli teoksen sisältämiä viittauksia muihin teksteihin, jos ne ovat olennaisia teoksen ymmärtämisen kannalta. Tällaisia viittauksia voivat olla esimerkiksi musiikkikappaleiden tai muusikkojen nimet, epäsuorat viittaukset yhteiskuntaluokkaan (esimerkiksi puhetapa yhdistettynä pukeutumiseen) ja vaikeasti tunnistettavat viittaukset kirjoihin, elokuvaan ja niin edelleen. Tässäkin kannattaa kuitenkin käyttää harkintaa, sillä viittausten itsenäinen ymmärtäminen tuottaa usein käyttäjälle oivaltamisen iloa. Viittausten selventäminen on perusteltua erityisesti silloin, kun viittaus välittyy visuaalisin keinoin eikä ole siten näkövammaisen yleisön suoraan havaittavissa. Esimerkiksi vaaleansininen mekko yhdistettynä kimaltaviin, kirkkaan-punaisiin kenkiin voi viitata *Ozin velho* -elokuvan Dorothyyn ja pitkiin, keltaisiin sadetakkeihin pukeutuneet tanssijat *Laulavat sadepisarat* -musikaalielokuvaan. Jos viittauksen ymmärtäminen vaatii syvällistä aiheen tuntemusta keneltä tahansa katsojalta tai lukijalta, se voi olla syytä jättää selittämättä.⁴⁸⁰

Katso myös

- "Intertekstuaalisuus" s. 110
- "Kuvailutulkkauksen kieli" s. 119
- "Ihmisten kuvailu" s. 139

479 Fryer, Louise & Pablo Romero-Fresco 2014. Audiointroductions. Teoksessa Anna Maszerowska, Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Audio Description. New perspectives illustrated*. Amsterdam/Philadelphia, Pennsylvania: John Benjamins Publishing Company, 11–28.

480 Taylor, Christopher 2014. Intertextuality. Teoksessa Anna Maszerowska, Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Audio Description. New perspectives illustrated*. Amsterdam/Philadelphia, Pennsylvania: John Benjamins Publishing Company, 29–39.

Ennakkokuvailu teatterissa

Teatteriesityksen ennakkokuvailussa syvennyttään näytelmän visuaaliseen tyyliin ja esitellään roolihenkilöt ja tapahtumapaikat. Ennakkokuvailun tarkoitus on auttaa näkövammaista yleisöä muodostamaan kokonaiskäsitys esityksestä ja sen tyylistä. Sen avulla pyritään myös vähentämään kuvailutulkkeen kuuntelun aiheuttamaa kognitiivista kuormitusta, jotta käyttäjät voisivat paremmin keskittyä nauttimaan näytelmästä. Koska ennakkokuvailussa ei periaatteessa ole aikarajoitusta, lavastus ja roolihenkilöt voidaan kuvailla yksityiskohtaisesti. Ennakkokuvailun kannattaa silti olla mahdollisimman lyhyt, etteivät käyttäjät kuormitu liiasta tiedon määrästä jo ennen näytelmän alkua. Royal Opera House Isossa-Britanniassa on pyrkinyt ratkaisemaan ongelman niin, että väliajalla on lyhyt, viiden minuutin ennakkokuvailu seuraavien näytösten sisällöstä.⁴⁸¹

Ennakkokuvailussa siis kuvaillaan yksityiskohtaisesti tuotannon visuaalisia ominaisuuksia ja vaikkapa lavasteiden mekaanista toimintaa ilman muiden äänien luomaa aikarajoitetta. Tarvittaessa ennakkokuvailussa voidaan selittää esimerkiksi monimutkainen tapahtumaketju tai toistuva liikeyhdistelmä, kunhan siitä ei seuraa juonipaljastuksia. Myös teatteritilan voi kuvaillaan ennakkokuvailussa.⁴⁸²

Lavasteet ja puvustus kuvaillaan yleensä siinä järjestyksessä, jossa ne esiintyvät näytelmässä. Jos se on mahdollista, eri lavasteiden kuvailussa kannattaa edetä samassa järjestyksessä, esimerkiksi vasemmalta oikealle ja ylhäältä alas.⁴⁸³

Roolihenkilöt kuvaillaan joko tärkeysjärjestyksessä tai siinä järjestyksessä, jossa he näytelmässä esiintyvät. Tärkeysjärjestyksessä esitellään ensin päähenkilöt ja sitten sivuhenkilöt. Jos roolihenkilöitä on paljon, heidät yleensä ryhmitellään jotenkin. Ryhmittelyperuste voi liittyä juoneen (esimerkiksi sankari ja hänen ystävänsä sekä pahis ja hänen kätyrinsä) tai paikkoihin (esimerkiksi roolihenkilöt kaupungissa ja roolihenkilöt linnassa). Roolihenkilöiden välisiä suhteita

481 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

482 Perego, Elisa 2019. Audio description. Evolving Recommendations for Usable, Effective and Enjoyable Practices. Teoksessa Luis Pérez-González (toim.) *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation*. 1. painos. Lontoo/New York, New York: Routledge, 114–29.

483 Audio Description Coalition 2009. Standards for Audio Description and Code of Professional Conduct for Describers. Viitattu 30.4.2025.

ja paikkoja kuvaillessa kuvailutulkki tulee usein antaneeksi ainakin löyhää ennakkotietoa näytelmän sisällöstä. Siksi täytyykin olla tarkkana, ettei tule paljastaneeksi liikaa. Jos roolihenkilöitä on todella paljon – vaikkapa parikymmentä – henkilöt ryhmitellään jotenkin ja ryhmät (sekä mahdolliset muut roolihahmot) kuvaillaan vain lyhyesti. Päähenkilöiden kuvailuun voi tietenkin syventyä tarkemmin.

Esimerkki: Tarinan pahiksella on kymmenen kätyriä, jotka pukeutuvat mustiin vaatteisiin sekä mustavioletteihin silkkikaapuihin ja naamioihin. Heillä on aseenaan lyhyt miekka ja he liikkuvat kyyryssä vaanien.

Ennakkokuvailussa voi myös selittää erikoissanaston, jota kuvailutulkkeessa käytetään. Näin kuvailutulkkeessa voi vain nimetä asiat ilman selityksiä, mikä säästää aikaa. Tämä on erityisen hyödyllistä esimerkiksi baletin kaltaisissa hyvin teknisissä esityksissä.

Lisäksi ennakkokuvailussa voidaan avata näytelmän toteutustapaa, etenkin jos näytelmää edeltää kosketuskierros. Toteutustavan ennakkokuvailussa voidaan kuvailla sitä, miltä jokin lavaste näyttää ja mitä se oikeasti on (esimerkiksi sininen silkkikangas, joka näyttää aaltoilevalta vedenpinnalta).⁴⁸⁴

Juonikuvauksen sisällyttäminen ennakkokuvailuun jakaa mielipiteitä. Yhtäältä käyttäjät voivat kokea sen holhoavana. Toisaalta se voi auttaa heitä seuraamaan kuvailutulketta etenkin näytelmän alussa, kun uutta tietoa tulee paljon. Ratkaisuksi tähän on ehdotettu, että juonikuvaus sisällytetään ennakkokuvailuun silloin, jos se on annettu myös näkeville katsojille käsiohjelmassa. Tällöin voi myös tuoda ilmi, että juonikuvaus on otettu suoraan käsiohjelmasta. Toinen toteutustapa on antaa käyttäjille mahdollisuus jättää juonikuvaus kuuntelematta. Jos ennakkokuvailu välitetään käyttäjille äänitteenä, juonikuvaus voidaan liittää sen loppuun tai lähettää erillisenä tiedostona. Silloin käyttäjä voi itse valita, kuunteleeko sen vai ei.

Ennakkokuvailuun voidaan sisällyttää myös käytännön tietoa teatterikäynnistä ja esityksestä. Toisaalta nykyisin monet näistä tiedoista löytyvät usein verkosta,

⁴⁸⁴ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

jolloin niitä ei välttämättä tarvitse kertoa erikseen ennakkokuvailussa. Tällaista tietoa voi olla:

- Näytelmän kesto, väliajat ja niiden pituus.
- Käsiohjelman tiedot.
- Varoitus, jos näytelmässä käytetään välkkyviä valoja, savua, laukauksia tai pyrotekniikkaa. Näin näkövammaiset katsojat eivät säikähdä pamauksia tai savun hajua esityksen aikana.
- Kuvaus yleisön sijainnista suhteessa lavaan, etenkin jos se poikkeaa tavanomaisesta ja jos sen taustalla on harkittu ajatus, esimerkiksi jos näyttelijät tarkoituksella esiintyvät lattiatasossa yleisön edessä.⁴⁸⁵

Ennakkokuvailu voi sisältää myös musiikkinäytteitä sekä lainauksia ja haastattelupätkiä tuotantotiimiltä. Ne voivat liittyä paitsi teoksen taustatietoihin, myös sisältöä koskeviin osiin kuten roolihenkilöiden esittelyihin. Ennakkokuvailuäänite voi sisältää myös näyttelijöiden ääninäytteet, joissa näyttelijät kertovat oman nimensä ja roolihenkilönsä nimen. Ääniin tutustuminen auttaa käyttäjää seuraamaan näytelmää. Joskus ääninäytteet kuitenkin annetaan osana kosketuskierrosta. Ennakkokuvailussa voi kertoa myös, jos jollakin roolihahmolla on näytelmässä useampi kuin yksi nimi – ellei se ole tarkoituksella yleisöltä salattua tietoa.⁴⁸⁶

Toisinaan on tarpeen kertoa myös kuvailutulkkauksen tyylistä. Joissakin näytelmissä voi olla vaikkapa paljon puhetta ja vain vähän kuvailutulkkauksia. Jos käyttäjä ei tiedä sitä, hänen huomionsa voi kiinnittyä näytelmän sijaan siihen, onko kuvailutulkkausjärjestelmässä tekninen ongelma.

Ennakkokuvailuun voi sisällyttää myös tuotantotiimin ja kuvailutulkkienvä nimet. Kokenut kuvailutulkki Louise Fryer on todennut saamansa käyttäjäpalautteen

485 Aaltonen, Anu 2007. *Tietopaketti kuvailutulkkauksesta. Perustiedot kuvailutulkkatun esityksen järjestämiseen*. Kulttuuria kaikille. Viitattu 5.12.2025; Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

486 Fryer, Louise & Pablo Romero-Fresco 2014. Audiointroductions. Teoksessa Anna Maszerowska, Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Audio Description. New perspectives illustrated*. Amsterdam/Philadelphia, Pennsylvania: John Benjamins Publishing Company, 11–28; Romero-Fresco, Pablo 2022. Audio introductions. *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 423–433.

perusteella, että paras tapa nimetä näyttelijät on heidän roolihahmojensa kuvailun yhteydessä.

Esimerkki: Liisaa näyttelee Vilja Rannikko. Liisalla on pitkät tummat hiukset ja yllään pellavakankainen puku.

Toinen vaihtoehto on listata koko tuotantotiimi kerralla samaan tapaan kuin elokuvan lopputeksteissä tai näytelmän käsiohjelmassa.⁴⁸⁷

Jos ennakkokuvailu luetaan paikan päällä ja se päättyy juuri ennen näytelmän alkua, näyttämöestarin kanssa voi olla syytä sopia esimerkiksi valomerkestä, josta kuvailutulkki tietää, että näytelmä on alkamassa. Valomerkki voidaan antaa esimerkiksi 30 sekuntia tai minuutti ennen esiripun nousemista.

Jos paikan päällä luetun ennakkokuvailun päätteeksi on aikaa, kuvailutulkki voi kuvailla teatterisalin tunnelmaa. Ihmisten saapuminen, tilan arkkitehtuuri ja lavalla tapahtuvat valmistelut ovat kiinnostava osa kokonaisvaltaista teatterikokemusta. Suomessa teattereihin näyttää kuitenkin olevan vakiintumassa käytäntö, jossa etukäteen äänitetty ennakkokuvailu välitetään käyttäjälle mobiilisovelluksen kautta. Tällöin hän voi itse valita, kuunteleeko ennakkokuvailun jo kotona vai teatterisalissa ennen näytelmän alkua. Siksi on tärkeää, että näytelmän tiedoissa kerrotaan, kauanko ennakkokuvailu kestää ja milloin sen voi kuunnella.⁴⁸⁸

Ennakkokuvailun kirjoitusprosessi on hyvin samankaltainen kuin teatteriesityksen kuvailutulkkeenkin. Prosessi alkaa siitä, että kuvailutulkki tutustuu näytelmään ja erityisesti sen roolihenkilöihin, lavastukseen ja puvustukseen. Jos lavastus on monimutkainen – eli jos siinä on esimerkiksi liikkuvia osia – kuvailutulkin voi olla tarpeen käydä tutustumassa siihen näyttämöestarin opastuksella.

Koska ennakkokuvailu toimitetaan usein käyttäjille etukäteen, sen on oltava valmis ennen esityksen kuvailutulketta. Käytännössä ennakkokuvailua ja kuvailutulketta on kuitenkin useimmiten järkevää ja tarpeellistakin kirjoittaa rinnakkain.

⁴⁸⁷ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

⁴⁸⁸ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

Kun kuvailutulkki tietää, mitä ennakkokuvailussa on kuvailtu yksityiskohtaisesti, hän pystyy kuvailutulkkauskeskirjoituksessa viittaamaan niihin asioihin lyhyesti. Toisaalta vasta kuvailutulkkausta kirjoittaessa kuvailutulkille varmistuu, mitä erikoissanastoa ja muita mahdollisia yksityiskohtia ennakkokuvailussa on tarpeen selventää.⁴⁸⁹

Ennakkokuvailun kirjoittaminen on helppoa aloittaa lavastuksen, roolihahmojen ja puvustuksen kuvailusta. Osia niiden kuvailusta voi myös sisällyttää näytelmän kuvailutulkkeeseen. Esimerkiksi roolihahmoille ei ole tarpeen keksiä kahta eri kuvausta, vaan kuvailutulkkeessa voi hyvin käyttää samaa kuvailua kuin ennakkokuvailussa tai tiivistettyä versiota siitä. Yhdenmukaisuus auttaa myös käyttäjiä yhdistämään ennakkokuvailun ja näytelmän sisältöjä toisiinsa ja auttaa siten näytelmän seuraamisessa. Jos kuvailutulke viimeistellään ennakkokuvailun kirjoittamisen jälkeen, kannattaa ennakkokuvailu vielä tarkistaa kertaalleen yhdenmukaisuuden varmistamiseksi.⁴⁹⁰

Katso myös

→ "Objektiivisuus ja tulkinta" s. 129

Elokuvien ja tv-sarjojen ennakkokuvailu

Elokuvien ennakkokuvailua on testattu muutamissa tutkimuksissa, joissa se sai näkövammaisilta katsojilta myönteisen vastaanoton.⁴⁹¹ Osallistujat kokivat, että ennakkokuvailu sisälsi tietoa, johon heillä ei muuten olisi ollut pääsyä, ja auttoi herättämään elokuvan henkiin. Esimerkiksi eräässä elokuvan ennakkokuvailun

⁴⁸⁹ Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

⁴⁹⁰ Reviers, Nina 2015. Audio describing theatre performances. Teoksessa Alina Remael, Nina Reviers & Gert Vercauteren (toim.) *Pictures painted in words. ADLAB Audio Description guidelines*, 64–68.

⁴⁹¹ Fryer, Louise & Jonathan Freeman 2013. Cinematic Language and the Description of Film. Keeping AD Users in the Frame. *Perspectives: Studies in Translatology* 21:3, 412–426; Jankowska, Anna 2013. Talking a British idea to Poland. Audio introductions for voiced-over films; Esitelmä konferenssissa 4th Advanced Research Seminar on Audio Description (ARSAD) 14.3.2013, Barcelona, Espanja.

vastaanottotutkimuksessa 75 prosenttia osallistujista vastasi, että he haluaisivat ennakkokuvailun muihinkin elokuvaan.⁴⁹²

Elokuvan ennakkokuvailu sisältää visuaalista ja faktatietoa kuvailtavasta elokuvasta. Ennakkokuvailun tarkoitus on tukea elokuvan ymmärtämistä ja mahdollistaa sen elokuvallisista ominaisuuksista nauttiminen. Parhaimmillaan ennakkokuvailu ja kuvailutulkkaus yhdistyvät käyttäjän mielessä niin, että hän ei enää elokuvan katsottuaan muista, kummassa tekstissä jokin tietty asia kerrottiin. Yhden vastaanottotutkimuksen vastauksissa esimerkiksi keuhuttiin sitä, kuinka kuvailutulkkeessa oli ilmaistu siirtymät menneisyyden ja nykyisyyden välillä mustavalkoisuuden ja värikuvan vaihtelun avulla. Todellisuudessa tämä tieto oli kerrottu ainoastaan ennakkokuvailussa.⁴⁹³

Eriytinen etu pelkkään kuvailutulkkaukseen verrattuna on se, että ennakkokuvailussa voi selittää kameratyöskentelyä, leikkaustekniikoita ja muita elokuvan visuaaliseen ilmeeseen vaikuttavia taiteellisia ja teknisiä ratkaisuja. Ennakkokuvailussa voi myös selittää erikoissanastoa. Jos esimerkiksi tietty kuvaustekniikka ja siihen viittaava erikoistermi on esitelty ennakkokuvailussa, itse kuvailutulkkeessa voi käyttää pelkkää erikoistermiä. On tietenkin mahdollista, että kaikki kuvailutulkatun elokuvan katsojat eivät kuuntele ennakkokuvailua etukäteen, jolloin tällaiset käsitteet voivat jäädä heiltä ymmärtämättä.⁴⁹⁴

Elokuvan ennakkokuvailun kirjoittamista on verrattu palapelin tekemiseen: kuvailutulkki muotoilee palat toisiinsa sopiviksi ja sovittaa ne yhteen. Sen voi tehdä monella eri tapaa. Elokuvan ennakkokuvailun sisältöön vaikuttaa elokuvan ominaisuuksien lisäksi se, onko elokuvan kuvailutulkkaus jo kirjoitettu vai kirjoitetaanko sitä yhtä aikaa ennakkokuvailun kanssa. Periaatteessa olisi mahdollista kirjoittaa ennakkokuvailu myös kuvailutulkaamattomalle elokuvalle, mutta käytännössä tällainen tilanne lienee ainakin Suomessa vielä varsin harvinaisen.⁴⁹⁵

492 Romero-Fresco, Pablo & Louise Fryer 2013. Could Audio Described Films Benefit from Audio Introductions? An Audience Response Study. *Journal of Visual Impairment and Blindness* 107:4, 287–295.

493 Fryer, Louise & Pablo Romero-Fresco 2014. Audiointroductions. Teoksessa Anna Maszerowska, Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Audio Description. New perspectives illustrated*. Amsterdam/Philadelphia, Pennsylvania: John Benjamins Publishing Company, 11–28.

494 Fryer, Louise & Pablo Romero-Fresco 2014. Audiointroductions. Teoksessa Anna Maszerowska, Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Audio Description. New perspectives illustrated*. Amsterdam/Philadelphia, Pennsylvania: John Benjamins Publishing Company, 11–28.

495 Reviers, Nina 2015. Audio describing theatre performances. Teoksessa Alina Remael, Nina Reviers & Gert Vercauteren (toim.) *Pictures painted in words. ADLAB Audio Description guidelines*, 64–68.

Elokuvan tai tv-sarjan ennakkokuvailun kirjoitusprosessi vaihtelee tapauskohtaisesti. Yhteisiä vaiheitakin on kuitenkin muutama. Kirjoittaminen alkaa lähdetekstiin tutustumisella. Kuvailutulkki tekee muistiinpanoja lähdetekstin hahmoista ja paikoista, kameratyöskentelystä, tarinankerronnasta ja juonesta. Lisäksi hän tarkastaa muista lähteistä taustatiedot, kuten elokuvan pituuden, tekijätiedot ja vaikkapa arvostelut. Esimerkiksi International Movie Data Base (IMDB) on tähän hyvä lähde.⁴⁹⁶

Myöskään sisällön järjestämiseen ei ole yhtä oikeaa tapaa. Asiajärjestyksen tulee olla looginen ja sopia yhteen kuvailtavan kohteen tyylin ja tarkoituksen kanssa. Looginen järjestys on kronologinen eli aikajärjestyksessä etenevä, temaattinen tai näiden yhdistelmä. Kronologisessa järjestyksessä henkilöt ja paikat esitellään siinä järjestyksessä kuin ne elokuvassa esiintyvät, ja tällainen ennakkokuvailu rakennetaan usein juonen kulun ympärille. Roolihenkilöiden esittelyn yhteydessä voi mainita myös näyttelijöiden nimet.

Temaattisessa järjestyksessä sisältöä taas ryhmitellään aihepiiriin mukaan. Esimerkiksi kahteen ajankohtaan sijoittuvan elokuvan ennakkokuvailun voisi järjestää niin, että ensin kuvaillaan historialliseen aikaan liittyvät henkilöt ja paikat ja sitten nykyaikaan liittyvät. Tällaisessa rakenteessakin voi kuitenkin olla jonkinlainen aikajärjestys.⁴⁹⁷

Ennakkokuvailun aluksi kerrotaan yleensä, mihin teokseen äänite liittyy ja kuinka pitkä se on. Aluksi lukija voi myös esitellä itsensä.⁴⁹⁸

Esimerkki: Tervetuloa kuuntelemaan *Suutarin lapsen kengät* -elokuvan ennakkokuvailua, jonka lukee kuvailutulkki Terttu Tulkkinen. Äänite kestää 10 minuuttia.

Faktatieto sijoitetaan yleensä ennakkokuvailun alkuun, minkä jälkeen siirrytään teoksen sisältöä kuvaileviin osiin. Tekijöiden nimet kuitenkin kannattaa yleensä

⁴⁹⁶ International Movie Data Base (IMDB).

⁴⁹⁷ Reviere, Nina 2015. Audio describing theatre performances. Teoksessa Alina Remael, Nina Reviere & Gert Vercauteren (toim.) *Pictures painted in words. ADLAB Audio Description guidelines*, 64–68.

⁴⁹⁸ Fryer, Louise & Pablo Romero-Fresco 2014. Audio introductions. Teoksessa Anna Maszerowska, Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Audio Description. New perspectives illustrated*. Amsterdam/Philadelphia, Pennsylvania: John Benjamins Publishing Company, 11–28.

sijoittaa kuvailun loppupuolelle, koska kaikki eivät välttämättä halua kuunnella niitä (vertaa elokuvan lopputeksteihin). On kuitenkin hyvä huomata, että joidenkin vastaanottotutkimusten mukaan hahmojen kuvailu peräkkäin ennakkokuvailun loppuksi ei auta käyttäjiä muistamaan hahmoja. Myös käytännöllinen tieto (esimerkiksi kuvailutulkkauksen käyttö esityksen aikana) sijoitetaan ennakkokuvailun loppuun.⁴⁹⁹

Eri osioiden välillä tapahtuvien siirtymien tulee olla sujuvia tai eri sisältöosat voi erottaa toisistaan äänimerkillä, lyhyellä tauolla tai väliotsikolla. Lyhyessä ennakkokuvailussa erillisille osioille ei yleensä ole tarvetta.⁵⁰⁰

Sarjakuvien ennakkokuvailu

Sarjakuvien ennakkokuvailussa on pitkälti sama idea kuin muidenkin kuvailutulkattavien kohteiden yhteydessä: ennakkokuvailussa kerrotaan tietoja, jotka tukevat käyttäjää kuvailutulkkeen käytössä ja kuvailtavan teoksen ymmärtämisessä. Sarjakuvien kuvailutulkkaus on vasta alkutekijöissään, joten niiden ennakkokuvailustakin on tehty vasta pari kokeilua.⁵⁰¹

Se, mitä tietoja kerrotaan ja kuinka yksityiskohtaisesti niitä käsitellään, riippuu kuvailtavasta sarjakuvasta. Yksinkertaisiin huumoristrippeihin riittää lyhyt esittely, jossa kerrotaan vaikkapa, millaiseen maailmaan tarinat sijoittuvat ja millaisia hahmoja niissä seikkailee.

Esimerkki: *Fingerpori-sarjakuva sijoittuu pieneen Fingerpori-nimiseen kaupunkiin. Sarjakuvassa seurataan kaupungin erikoisten asukkaiden edesottamuksia.*

⁴⁹⁹ Romero-Fresco, Pablo & Louise Fryer 2013. Could Audio Described Films Benefit from Audio Introductions? An Audience Response Study. *Journal of Visual Impairment and Blindness* 107:4, 287–295.

⁵⁰⁰ Reivers, Nina, Hanne Roofthoof & Aline Remael 2021. Translating multimedial texts. The case of audio introductions for the performing arts. *JoSTrans: The Journal of Specialised Translation* 35, 69–95; Romero-Fresco, Pablo 2022. Audio introductions. *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 423–433.

⁵⁰¹ Kainulainen, Mira 2022. V niin kuin visuaalisuus. Sarjakuvan kuvailutulkkauksen funktionaalisen käännösteorian viitekehityksessä. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

Pitkässä, monimutkaisessa teoksessa taas on usein tarvetta laajemmalle ennakkokuvailulle. Siinä voi kertoa ainakin teostiedot: teoksen nimi, tekijät, julkaisija ja ilmestymisvuosi. Jos sarjakuvasta on julkaistu eri versioita eri aikoina, kannattaa kertoa ainakin alkuperäinen ilmestymisvuosi sekä kuvailutulkkeen lähdetekstinä käytetyn version, esimerkiksi suomennoksen tai kokoomateoksen, julkaisuvuosi.

Lisäksi ennakkokuvailussa voi kertoa hieman taustatietoja tarinasta, esimerkiksi lukea takakansitekstin nauhalle ja mainita lyhyesti sarjakuvan aihepiirin tai genren. Esimerkiksi *V niin kuin verikosto* -sarjakuvan⁵⁰² takakannessa teosta kuvataan näin: ”V niin kuin verikosto on järkyttävä tarina vapauden ja yksilöllisyyden katoamisesta, aikakirja maailmasta jota hallitsevat epätoivo ja tyrannia. Hirmuhallitusta vastaan nousee yksinäinen, naamioitu hahmo nimeltään V.” Lisäksi käyttäjät voivat hyötyä keskeisten hahmojen lyhyistä esittelyistä, mikäli se ei paljasta liikaa tietoa etukäteen.

Koska kuvailutulkkeen kohdeyleisössä voi olla käyttäjiä, joille sarjakuvan kieli (esimerkiksi puhekuplat ja visuaaliset symbolit) ei ole ennestään tuttua, myös sitä on syytä selittää hieman. Jos ennakkokuvailu on mahdollista rakentaa niin, että nämä tiedot voi halutessaan ohittaa, se voi hyödyttää käyttäjiä, jotka jo tuntevat sarjakuvan kielen. Ennakkokuvailussa kannattaa kertoa vain niistä sarjakuvan kielen piirteistä, joita kuvailtavassa teoksessa esiintyy.

Myös piirrostyylin keskeisistä piirteistä kannattaa kertoa: onko tyyli realistista vai pilapiirrosmaista? Millaista viivajälki ja värien käyttö on? Ovatko ruudukot säännöllisiä vai vaihtelevia? Huomaa, että piirteiden kuvailu ennakkokuvailussa ei tarkoita, etteikö niitä voisi ja kannattaisi mainita myös itse kuvailutulkkeessa silloin, kun sille on erityinen syy. Jos sarjakuvassa esimerkiksi käytetään näyttäviä tai erikoisia ruudukkoasetelmia, niitä on todennäköisesti syytä kuvailla läpi sarjakuvan, vaikka piirre olisikin mainittu tyylin kuvailussa.

Myös itse kuvailutulkkeesta voi olla tarpeen kertoa jotakin. Jos kuvailussa on käytetty esimerkiksi kuvakokoja (kokokuva, puolikuva ja niin edelleen), ne kannattaa selittää ennakkokuvailussa. Jos kuvailutulketta on rytmitetty tauoin tai äänimerkein, senkin voi kertoa.

502 Alan Mooren ja David Lloydin sarjakuvan *V for Vendetta* on julkaissut suomeksi Egmont Kustannus vuonna 2005. Sen on suomentanut Jouko Ruokosenmäki.

Katso myös

→ "Sarjakuvat" s. 333

Kuvataide

Kuvataiteen kuvailutulkkaukselle on erityistä tasapainottelu objektiivisuuden ja subjektiivisuuden välillä. Teoksen esteettisen ja kokemuksellisen ulottuvuuden välittäminen kuulijalle vaatii useimmiten sitä, että kuvailutulkki sanoittaa omaa tulkintaansa ainakin jossain määrin. Jos taideteoksen kuvailutulkkaus on pelkkä luettelma väreistä, muodoista ja sommittelusta, kuulija saattaa jäädä vaille sitä esteettistä ja emotionaalista kokemusta, jonka näkevä katsoja teoksen äärellä saa.

Kuvataide kokemuksena

Teoksen merkitys syntyy visuaalisten piirteiden yhdistelmästä ja siitä, miten ne vaikuttavat katsojaan. Esimerkiksi abstraktissa taiteessa visuaaliset elementit eivät aina muodosta konkreettista kuvaa, mutta niiden rytmi voi välittää voimakkaita mielikuvia ja tunteita. Jos kuvailutulkkaus ei sisällä minkäänlaista tulkintaa, se saattaa jäädä kuivaksi ja mekaaniseksi.

Kuvataiteen kuvailutulke ei kuitenkaan saa olla arvottava, kuvailutulkin omiin mieltymyksiin perustuva taidearvio. Kuvataiteen kuvailutulkkauksessa on erityisen tärkeää tehdä harkittuja valintoja sen suhteen, mitä yksityiskohtia korostetaan ja miten ne yhdistetään toisiinsa, jotta kuvailu välittää teoksen olemuksen ja tunnelman. Hyvä kuvailutulke auttaa kuulijaa muodostamaan omakohtaisen yhteyden taideteokseen. Tämä ajattelu korostaa myös kuvailutulkkauksen esteettisiä päämääriä: kuvailutulkkaus ei ole pelkästään tiedon välittämistä, vaan sen tehtävänä on mahdollistaa taide-elämysten synty.

Video Kuvailutulkkauksen käsikirjan YouTube-kanavalla

Anu Aaltonen ja Jarkko Lauri: Kuvataiteen kuvailutulkkaus

Kuvailutulkki Anu Aaltonen ja kuvailutulkkauskonsultti Jarkko Lauri keskustelevat kuvataiteen kuvailutulkkauksesta: Mitä taideteoksen kuvailuprosessissa tehdään, mitä kuvataiteen kuvailutulkkaus vaatii kuvailutulkilta ja konsultilta, ja miten se eroaa muista kuvailutulkkauksen lajeista?

Seuraava alaluku on Jarkko Laurin essee, jossa hän avaa kuva-analyysin roolia kuvataiteen kuvailutulkkauksessa. Hän lähestyy aihetta sekä taidekritiikin että henkilökohtaisen kokemuksen kautta yhdistäen akateemisen taiteentutkimuksen periaatteet käytännön kuvailutulkkaukseen. Laurin yhtenä lähtökohtana on kuva-analyysi, johon kuuluu kolme vaihetta: *esi-ikonografinen*, *ikonografinen* ja *ikonologinen vaihe*.

Tietolaatikko: Kuvan tulkinnan vaiheet

- **Esi-ikonografinen vaihe**

Ensimmäisessä vaiheessa kuvaa tarkastellaan sen näkyvien piirteiden tasolla. Kuvasta tunnistetaan, mitä siinä *kirjaimellisesti* näkyy – esimerkiksi ”hymyilevä nainen pitelee lasta”. Kuvan sisältöä ei vielä tulkita.

- **Ikonografinen vaihe**

Toisessa vaiheessa kuvassa nähtyjä elementtejä tulkitaan *merkityksinä*. Esimerkiksi nainen ja lapsi voidaan tunnistaa Neitsyt Mariaksi ja Jeesus-lapseksi eli Raamatun tarinan hahmoiksi. Tässä vaiheessa tarvitaan kulttuurista ja historiallista tietoa, jonka avulla kuvassa esiintyvät symbolit ja aiheet tunnistetaan.

- **Ikonologinen vaihe**

Kolmannessa vaiheessa pyritään ymmärtämään teoksen *syvällinen merkitys* ja sen yhteydet aikaan, kulttuuriin ja taiteilijan ajatteluun.

Tällöin pohditaan esimerkiksi, mitä arvoja, maailmankuvaa tai yhteiskunnallisia näkemyksiä teos heijastaa ja miksi se on tehty tietyllä tavalla.

Lauri käyttää esseessään esimerkkeinä kolmea teosta, joihin hän on tehnyt kuvailutulkkeet yhteistyössä kuvailutulkki Anu Aaltosen kanssa. Esseen jälkeen esittelemme näiden teosten kuvailutulkkeet ja käymme läpi niissä tehtyjä ratkaisuja kuvailutulkkauksen yleisten ohjeiden sekä Laurin esseessä esittämien periaatteiden valossa.

Katso myös

→ "Objektiivisuus ja tulkinta" s. 129

Kuva-analyysin käyttö kuvataiteen kuvailutulkkauksessa

Jarkko Lauri

Miten voi löytää olennaisen taideteoksesta? Miten jäsentää havaintoja ja informaatiota kuvailutulkkauksen rajatussa määrämitassa? Osa kuvataiteen kuvailutulkkauksen haasteista on samoja kuin mitä kohtasin aikoinaan, ennen näkövammautumista, kuvataidekriitikon ja kirjallisuudentutkijan työssä. Teoksen tulkinnan eri vaiheita voi jäsentää akateemisen kuva-analyysin peruskäsitteiden ja käytäntöjen avulla.

Esseen ajatuksia voi soveltaa staattisiin kuvataiteen lajeihin.

Kuvataide on kuvailutulkkauksen kohteista haastavimpia. Taideteos ei ole kuin arkinen valokuva, jonka merkitys voidaan tavoittaa kertomalla, mitä sen

elementit esittävät ja mitä siinä tapahtuu. Jos kuvailutulkin perusohje on ”kerro, mitä näet”, niin kuvataiteessa nähdään aina myös vaikutelmia ja tunnelmia. Toisin kuin monet muut kuvailutulkkausten lajit, kuvataiteen kuvailutulkkaus on kokemuksellista, ja tätä kokemuksellisuutta on opittava käsittelemään ja artikuloimaan kriittisesti.

Kuvataide ei useinkaan tarjoa kuvailutulkin tueksi dialogia tai tarinaa, kuten elokuva, vaan kyse on visuaalisen ja yleensä varsin hämärän esityksen suorasta kääntämisestä verbaaliselle kielelle. Teosmuodon analyysi ja sen taidehistoriallisen taustan tuntemus voi kuitenkin auttaa löytämään kuvailutulkkaukseen sopivan kielen ja jäsennyksen, eräänlaisen näkemisen narratiivin. Sillä, miten kuvan elementit on sommiteltu suhteessa toisiinsa, on merkitystä. Lisäksi teoksen esitystavan taustalla vaikuttavat taiteilijan oma taidefilosofia, tekniikka, tyyli(kausi) ja yhteiskunnallinen konteksti, joiden historiaan perehtyminen auttaa kuvan oikeanlaisen lukutavan löytämisessä ja olennaiseen tarttumisessa. Tyylipyrkimyksistä riippuu, korostuuko teoksessa vaikkapa valon vaikutelma, epätodellinen tunnelma tai yhteiskunnallinen sanoma.

Vaikka kuva-analyysi tarjoaakin kuvailutulkkaukselle suuntaviivoja, on kuitenkin muistettava, että taide on lähtökohtaisesti monimerkityksistä ja -muotoista, eikä siten yhtä oikeaa lukutapaa ole. Kuvailutulkkaus vaatii luovuutta, ja tulke on räätälöitävä kuhunkin taideteokseen sopivaksi.

Osaa kuva-analyysin käytännöistä voidaan hyödyntää kuvailutulkkauksessa sellaisenaan, mutta osa vaatii mukautusta suhteessa kuvailutulkkausten yleisiin ohjeisiin. Siinä missä akateeminen kuva-analyysi voi sisältää vaikeaa asiantuntijaterminologiaa, on kuvailutulkkaus näkövammaiselle yleisölle suunnattu saavutettavuuspalvelu, jonka kielen tulee pyrkiä yleistajuisuuteen ja havainnollisuuteen. Tekstissä käytetyt kuvataiteen termit on avattava. Lisäksi on vältettävä liiallista, epätarkoituksenmukaista tulkintaa.

Kuva-analyysin käyttämisestä on – sen mukautetussakin muodossa – se hyöty, että kuvailutulkkaus puhuu ”samaa kieltä” kuin sen tilaaja, joka on yleensä akateemiseen taiteentutkimukseen perehtynyt taidemuseon henkilökuntaa. Monissa näyttelyissä kuvailutulkkaus sijoitetaan museon laatimien esittelytekstien yhteyteen.

Esitykseni kuva-analyysin mukautetuista vaiheista perustuu kokemuksiini kuvataiteen kuvailutulkkauskonsultin työssä. Niitä on käytännössä jouduttu miettimään ja soveltamaan monissa yhteistyöprojekteissa kuvailutulkki Anu Aaltosen kanssa. Viittaan esseessä pääosin kolmeen tekemäämme kuvailutulkkaukseen, jotka on valittu Kuvailutulkkauksen käsikirjaan esimerkeiksi kuvataiteen kuvailutulkkauksesta (alkuperäinen tilaaja suluissa).

Esimerkki 1: Axel Antas, *Eiaonmonarkki* (*Eiao Monarch*), 2021, pronssi (Helsingin Taidehalli).

Esimerkki 2: Vidha Saumya, *Cross Stitch 1*, 2024, ristipisto (Venetsian biennaali, Suomen paviljonki).

Esimerkki 3: Anja Karkku-Hohti, *Yösirkus*, 2020, guassi paperille, 62,5 x 97,5 cm (Porin taidemuseo).

Kuva-analyysin mukautetut vaiheet

Kuva-analyysi etenee yleisestä kohti erityistä ja esittelystä kohti tulkintaa. Esimerkissä 1 Axel Antasin veistoksesta *Eiaonmonarkki* esitellään ensin aihe eli käsi, joka pitelee pikkulintua, ja edetään lopulta yksityiskohtiin, verisuoniin ja höyheniin. Panofskyläisessä kuva-analyysissä on tehty jako esi-ikonografiseen, ikonografiseen ja ikonologiseen vaiheeseen.⁵⁰³

Esi-ikonografinen vaihe

Esi-ikonografisessa vaiheessa asetutaan ensin katselemaan teosta. Itse fyysisen teoksen näkeminen on paras tapa luotettavien havaintojen tekemiseen, sillä valokuva ja näyttö voivat muuttaa teosta. Toisaalta on arvioitava, miten esimerkiksi näyttelytilan valaistus vaikuttaa värien toistumiseen.

⁵⁰³ Nämä käsitteet lanseerasi saksalainen taidehistorioitsija Erwin Panofsky teoksissaan *Studies in Iconology. Humanistic Themes in the Art of the Renaissance*. (Oxford University Press, New York 1939) ja *Meaning in the Visual Arts. Papers in and on Art History*. (Doubleday, Garden City, New York 1955). Panofskyn menetelmää on kritisoitu siitä, että se unohtaa toisaalta taiteilijan intention ja toisaalta taideteoksen muodon ja sisällön ykseyden ja monimerkityksisyyden, kun se tulkitsee teosta erilaisten tekstuaalisten ja yhteiskunnallisten narratiivien ilmentymänä. Olen pyrkinyt korjaamaan näitä puutteita liittämällä kuva-analyysiin vaikutteita mm. hermeneutiikasta.

Kuvailutulkkauksen alussa kerrotaan teostiedot (tekijä, teosnimi ja tekovuosi, muoto ja mitat sekä tekniikka ja materiaalit). Tarvittaessa tekniikkaa avataan, kuten esimerkiksi 2 on kuvattu Vidha Saumyan *Cross Stitch 1*-teoksen risti-pistotekniikkaa.

Lisäksi vastataan kysymyksiin siitä, mistä osista teoskokonaisuus koostuu, miten se on ripustettu (ja valaistu) sekä miten sitä katsotaan.

Tämän jälkeen luonnehditaan yleisesti teoksen tyyppiä, aihetta, tekotapaa, tyyliä ja rakennetta. Onko kyseessä maisema, ei-esittävä eli abstrakti työ vai mikä? Kerro lyhyesti, mitkä ovat teoksen tärkeimmät kuvaelementit ja värit. Mihin huomiosi kiinnittyy ensimmäisenä teoksessa? Millaisen vaikutelman se luo?

Havaintoja on helpointa jäsentää suhteuttamalla ne teoksen rakenteeseen ja sommitelmaan. Toisin sanoen kuvataan teokselle ominaisen vaikutelman syntyä teoksen rakennetta eritellen: miten teoksen kuvaelementit suhteutuvat teoksen kokonaisuuteen ja miten ne on tehty (jälki, muodot, viivat). Tällöin oletetaan, että kuva muodostaa tietynlaisen staattisen sommitelman teoksen kuvapinnalle tai jalustalle.

Kompositio eli sommitelma on klassisen ja modernistisen taiteen käsite, jonka ajatuksena on, että kuvaelementit asettuvat kauniiseen ja harmoniseen sommitelmaan keskenään siten, että sommitelma paitsi miellyttää silmää myös kantaa eteenpäin teoksen merkitystä tai sanomaa. Sommitelman toteutustapa voi saada aikaan teokselle ominaisen vaikutelman.

Sommitelma voi olla myös jännitteinen. Muotojen ja viivojen jännite voi esimerkiksi liittyä teoksen hahmojen tunnetilaan tai konfliktiin.

Sommitelman kuvauksessa hahmotetaan syvyyden ja valon vaikutelmia: mitä on teoksen etualalla ja mikä on taustaa, tai miten valoa ja varjoa on käytetty?

Sommitelman tiivis kuvaus tehdään perustietojen antamisen jälkeen. Se piirtää vastaanottajan mieleen teoksesta yleiskuvan, johon tämä suhteuttaa analyysin seuraavassa vaiheessa kerrotut yksityiskohdat. Esimerkissä 3, kuvailussa Anja Karkku-Hohdin guassista *Yösirkus*, vaihe on toteutettu näin: ”Ensisilmäyksellä teos vaikuttaa abstraktilta väri- ja muotosommitelmalta, jossa on sinisellä

taustalla kirkasvärisiä epäsymmetrisiä kuvaelementtejä. Katsojan huomio kiinnittyy erityisesti väreihin, joita ovat keltainen, oranssi, punainen, pinkki, liila, sinivihreä, ruskea ja harmaa. Kuvaelementit ovat muodoiltaan enimmäkseen soikeita ja kolmiomaisia ja ne vaikuttavat leijuvan sinistä taustaa vasten.”

Jos aiot kuvailla teosta tarkemmin osissa, selitä jako tämän vaiheen lopuksi. Joskus kuvailutulkkauksista on helpompi seurata, jos teoksen jakaa kuvitteellisesti esimerkiksi kahteen tai neljään osaan tai sektoreihin.

Ikonografinen vaihe

Ikonografisessa vaiheessa syvennetään ja tarkennetaan sommitelman ja tyylin kuvausta hyödyntäen taustatietoja. On tärkeää ymmärtää, että sommitelman tarkempi kuvailutulkkauksista on teoksen tulkinnan muodollinen perustelu.

Jos teokselle ominainen tapahtuma, hahmojen tunnetila, siveltimen-, valon- tai värinkäyttö tai vaikkapa viivakudos vaatii yksityiskohtaista kuvailua, se tehdään nyt viitaten aiemmin tehtyyn teoksen yleiskuvaukseen.

Jos muotoja, merkkejä tai aiheita kyetään tunnistamaan ja kontekstualisoimaan, ne nimetään tässä vaiheessa. Kyse voi olla esimerkiksi symboleista tai jonkin aikakauden esineistä, kulttuurisista ikoneista, raamatullisen allegorian motiiveista tai historian hahmoista.

Kuvailun tulee tukeutua tietoon teoksen taiteilijan pyrkimyksistä ja tyylistä sekä siihen, miten teos on aiemmin nähty tai nähdään. Taustatieto ohjaa analyysiä kohti olennaista. Kun tiedetään pronssin koostumus, voidaan kertoa, että Axel Antasin *Eiaonmonarkki*-veistoksen vihreät sävyt syntyvät hapettuneesta kuparista. Kineettinen tyyli puolestaan pyrkii liikkeen vaikutelmaan. Kun tämä tiedetään, voi sommitelman kuvailutulkkauksen rakentaa siten, että se selittää liikkeen vaikutelman syntyä. Kristillisessä taiteessa taas kuvaelementit ja sommitelma ovat usein vertauskuvallisia ja tiukasti kuvastraditioon liittyviä. Abstraktissa ekspressionismissä taas on keskeistä sieluntilaa ilmentävä tunnelma. Esimerkiksi voimakas siveltimenjälki voi heijastella ekspressionistin sieluntilaa.

Teoksen taustoitus on kuvailutulkkauksessa erityisen tärkeää, jotta sen esittämä tulkinta olisi perusteltu ja uskottava. Taiteen katsominen on aina tulkitsevaa,

mutta tietynlainen objektiivisuus voidaan saavuttaa, jos pyritään yleisesti tavoitettavaan ja jaettavaan kokemukseen teoksesta: yritetään nähdä se siten kuin ihmiset yleensä sen näkisivät.

Siinä missä akateemisessa kuva-analyysissä taustatietoa tuodaan runsaastikin esiin ja ammattijargonia viljellään, kuvailutulkkauksessa siitä saa näkyä vain jäävuoren huippu. Yleensä museo tuottaa taustoittavan esittelyn erikseen, mutta taustatietoa voidaan ottaa mukaan kuvailutulkkauksen ohien tilaajan toiveiden mukaan. Tällöin taustoitusta tulee erottaa selkeästi kuvailutulkkauksesta esimerkiksi lähdetä korostaen ("Taiteilijan mukaan teos kuvaa...").

Ikonologinen vaihe

Tässä vaiheessa esitetään tulkinta ikonografisen analyysin pohjalta, pohditaan sitä taidefilosofisesti ja suhteutetaan teos taidehistorian laajempaan yhteyteen. Tämä vaihe jää kuvailutulkkauksesta pääosin pois ja vastaanottajan pääteltäväksi. Esimerkissä 1 tämä vaihe on korvattu luonnehtimalla Axel Antasin veistoksen ja veistossarjan luomaa vaikutelmaa näyttelytilassa.

Joskus on kuitenkin mielekästä solmia hyvin lyhyesti lankoja yhteen: tiivistää analyysin lopputulos ja yhdistää se teoksen ensivaikutelmaan. Jos esi-ikonografisessa vaiheessa on todennut esimerkiksi, että teoksessa on voimakas valon vaikutelma, voi ikonografisen analyysi perustella nyt tehtävän loppupäätelmän. "Näyttää siltä, että valon vaikutelma syntyy pointillistiseen tyyliin erikseen maalatuista väripisteistä, jotka silmä yhdistää toisiinsa nähden auringossa kylpevän lummelammen."

Jos huomio on tulkkauksen alussa kiinnittynyt teoksen tietynlaiseen tunnelmaan, voidaan ikonografisen analyysin perusteella summata, miten tunnelma syntyy. Joskus on paikallaan liittää lopputiivistys teoksen nimeen, jos se näyttää kantavan merkitystä ja ikonografisen analyysin kautta on selvinnyt, mihin nimi näyttää liittyvän. Esimerkissä 3 Anja Karkku-Hohdin teoksesta *Yösirkus* kerrotaan lopuksi, mistä yön vaikutelma voi syntyä. Lopetus voi myös osoittaa teoksessa vallitsevan rakenteellisen jännitteen, kuten esimerkiksi 2, Vidha Saumyan teoksen *Cross stitch 1* kuvailussa, on tehty.

Kuvailutulkkauksen tapauksessa olisi kuitenkin erityisen tärkeää, että mahdollinen lankojen päättely on ns. ilmeistä ja kumpuaa luontevasti jo sanotusta, eli siinä ei oteta useita tulkinnallisia harppauksia eteenpäin, vaan viitataan hienovaraisesti aiemmin esitettyyn analyysiin ja artikuloidaan tämänkin tiivistyksen kokemuksellisuus ja epävarmuus selvästi ("muistuttaa", "näyttää", "mahdollisesti", "voisi olla", "vaikuttaa", "voi kuvitella", "voisi esittää").

Se, missä tulkinta menee yli tai missä se katkaistaan, vaatii tapauskohtaista harkintaa.

Vaikka ikonologinen lopputulkinta jääkin pois tulkkauksesta, myös kuvailutulkin kuvailutulkkaus etenee kohti lopputulkinnan päämäärää; muutoin analyysi ei olisi rationaalinen ja tavoitteellinen, eikä sille voisi hahmottaa mieltä.

Useimmissa kuva-analyysimenetelmissä on sama rationaalinen tai teleologinen⁵⁰⁴ perusoletus: analyysi etenee kohti syvempää tulkintaa, jolloin rakenteen ja tekotavan erittely ymmärretään eräänlaiseksi esitulkinnan tasoksi tai esiymmärrykseksi teoksen sisällöstä. Tavallaan siis kuvailutulkin rooli on paradoksinen. Hänen pitää välttää subjektiivista tulkintaa, mutta jotta kuvailutulkkaus olisi tavoitteellista ja "järkevää", se suuntaa vastaanottajien ajattelua kohti mahdollisia tulkintoja tai hienovaraisesti mahdollistaa ne.

Jos kuva-analyysi on näinkin tavoitteellista, kuvailutulkin voi vallata rimakauhu: miten hän voi suunnata kohti tulkintaa, jos hän ei tiedä, mistä teoksessa on kyse? Jos teoksen ideaa ei hahmota, on vain luotettava siihen, että kuvailemalla sommitelma ja kokonaisuus mahdollisimman hyvin viedään vastaanottaja vääjäämättä lähemmäs tulkintaa, jonka tämä voi tehdä itse.

Myöskin hermeneuttinen⁵⁰⁵ perusajatus voi olla lohdullinen: kannattaa luottaa myös intuitioonsa, jonka voi käsittää esiymmärrykseksi siitä, mistä teoksessa on kyse. Usein myös teoksen herättämät kysymykset ovat juurikin sen ydin; jokin kiinteä merkitys on harvinaista olemukseltaan monimielisessä taiteessa. Siksi myös teoksen herättämät keskeiset kysymykset on syytä kirjata ylös ("Teos herättää kysymyksen...").

504 Päämäärähakuinen kuvaustapa.

505 Taideteoksen kokemuksellinen tulkintatapa, jossa edetään kehämäisesti kokonaisuudesta yksityiskohtiin ja takaisin, syventäen koko ajan kohteen ymmärtämistä.

Näkemisen narratiivi

Teoksen kuvailutulkkaus jäljittelee näkemisprosessin ja ymmärryksen etenemistä. Teos synnyttää ensivaikutelman ja alkaa avautua sitä syvemmin, mitä pidempään sitä katsoo. Kuvataideteoksen kuvailutulkkaus on siis aina kokemuksellista, mikä tuodaan esiin tulkkeessa artikuloimalla näkemisen vaiheita, katseen kulkusuuntia kuvapinnalla sekä katsomiseen liittyviä epävarmuuksia. Jos kuva on monimielinen tai arvoituksellinen, tai jos jokin kuvaelementti tai niiden yhdistelmä on viitteellinen eli muistuttaa monia asioita, se kirjoitetaan auki. Jos kuvaelementin tai teoksen vaikutelma tuo mieleen sellaista, minkä tavoittaa parhaiten vertauksella, sekin kirjoitetaan auki käyttämällä ”kuin” -konjunktia.

Selkeä havaintojen artikulaatio on paitsi akateemisen refleksiivisyyden⁵⁰⁶ ja kriittisyyden, myös nöyryyden ja oman havaintokyvyn rajallisuuden ilmausta taideteoksen edessä. Artikuloinnin avulla vältetään tulkinnan lukkiutuminen yhteen merkitykseen ja mahdollistetaan se, että kuvailun vastaanottaja pystyy miettimään eri tulkintavaihtoehtoja mielessään.

Tyypillisiä ilmauksia löytyy esimerkiksi 3, Anja Karkku-Hohdin guassin *Yösirkus* kuvailusta: ”Ensisilmäyksellä teos vaikuttaa...”, ”Katsojan huomio kiinnittyy erityisesti...”, ”Kun teosta tutkii tarkemmin, katse kiinnittyy...”, ”Vähitellen muutkin muodot alkavat hahmottua...” ja ”josta syntyy vaikutelma...”.

On kuitenkin korostettava, että tämänkaltaisen artikulaatio voi helposti näyttää subjektiiviselta taidetripiltä, ellei ilmauksia käytä harkiten ja osana perusteltua sommitelman kuvailua ja tulkinnan narratiivia. Kuvailutulkkaus on aina narratiivi katseen etenemisestä ja kuvailutulkki on näkövammaiselle tässä tarinassa vaihkea näkemisen agentti.

Narratiivin rooli korostuu hitaasti avautuvissa teoksissa, jotka näyttävät aluksi abstrakteilta, mutta kätkevätkin sisäänsä esittäviksi tulkittavia elementtejä. Esimerkki 3 tarjoaa hyvän mallin tällaisesta narratiivista: aluksi abstrakteilta näytäneet muodot osoittautuvat lopulta hyönteisiksi.

506 Lähestymistapa, jossa itseä ja omaa kuvaustapaa arvioidaan kuva-analyysin aikana suhteessa kohteeseen, sen taustaan ja muihin erilaisiin konteksteihin.

Lopuksi: Kohti jaettua taidekokemusta

Vaikka olen puhunut yllä myös objektiivisuudesta, kuvataiteen katsominen ei ole koskaan neutraalia. Sitä katsoo katsoja, jonka maailmankuva ja tunteet värittävät näkemistä. Tämä on aina hyvä tiedostaa, ja voi kysyä itseltään, missä määrin oma kokemushorisontti vaatisi ehkä lisätietoja eli taustatutkimusta. Ennen kuin oma näkemys teoksesta yleistetään, se pitää perustella ja jäsentää jotenkin, kuten tässä esseessä kuvatuin kuva-analyysin keinoin.

Kuvataiteeseen perehtynyt kuvailutulkkauskonsultti on korvaamaton apu kuvailutulkkauksen tarkistamisessa ja toimittamisessa, mutta hän kykenee jäsentämään vain tulkin tekemiä näköhavaintoja. Niinpä kuvailutulkin on hyvä joskus varmistella omia havaintojaan kysymällä: Mitä toinen kuvailutulkki, taidemuseon edustaja tai taidehistorioitsija teoksessa näkee? Mitä on kirjoitettu teoksen samasta kohdasta? Näkevätkö toiset värin samalla tavalla tai vaikuttaako valaistus kenties väriin? Meneekö tulkinta yli?

Esimerkkejä taiteen kuvailutulkkauksesta

Tässä osiossa esittelemme kuvailutulke-esimerkit, joihin Jarkko Lauri esseessään viittaa. Pohdimme myös, kuinka niissä tehdyt ratkaisut heijastavat kuvailutulkkauksen yleisiä ohjeita ja esseessä esitettyjä periaatteita. Teokset ovat keskenään hyvin erilaisia. Ensimmäinen on pronssiveistos, jonka kuvailutulkkeen tulee välittää mielikuvia teoksesta kolmiulotteisena esineenä, joka on sijoitettu tiettyyn tilaan, tiettyyn valaistukseen. Toinen on moderni ristipistotyö, jonka kuvailutulkkeen tulee välittää mielikuvia teoksen materiaalin tunnusta ja erikoisten muotojen vaikutelmista. Kolmas teos on guassimaalaus eli voimakkailla, peittäväillä vesiväreillä maalattu teos. Sen kuvailutulke keskittyy kuvan sisältöjen kuvaukseen – fyysinen muoto ja materiaalin tuntu eivät ole olennaisia.

Veistoksen kuvailutulke

Anu Aaltosen ja Jarkko Laurin kuvailutulke Axel Antasin veistokseen *Eiaon-monarkki* (*Eiao Monarch*):

Axel Antasin pieni pronssiveistos Eiao Monarch (suomeksi Eiaon-monarkki), seisoo portaiden päässä ylätasanteella. Se on ensimmäinen teos, jonka kävijät näkevät, ja se on osa kolmen veistoksen sarjaa. Tätä saa koskea, kuvailen ensin teoksen. Teos esittää luonnollisen kokoista pikkulintua, joka istuu ihmisen kädellä. Veistoksen nimi on siinä kuvatun linnun lajinimi. Linnun tieteellinen nimi on *Pomarea fluxa*. Veistos on noin vyötärön korkeudella ja taiteilija on itse tehnyt veistoksen jalustan, se koostuu parin sentin paksuisesta sementtilevystä, joka seisoo ohuilla mustilla metallijaloilla.

Käsi näyttää pitelevän lintua varovasti, siitä huolimatta pienen linnun jalat vaikuttavat haurailta ihmiskäden otteessa. Eiaonmonarkki istuu rauhallisena. Sen pää on pystyssä ja siivet ovat taakse taitettuina, terävä pieni nokka on kiinni. Ihmiskäsi on todentuntuinen ja se pitelee pikkulintua jaloista peukalonsa ja etusormensa välissä, linnun varpaista on kolme näkyvillä. Käsi on kuvattu ranteesta sormiin, se makaa jalustalla kämmensyrjällään. Veistos on hyvin yksityiskohtainen ja linnun höyhenet erottuvat selvästi teoksen pinnasta. Myös ihmiskäden ihon rypyt ja verisuonet kohoilevat teoksen metallisessa pinnassa.

Pronssipinnan väri vaihtelee mustanruskeasta vihertävään ja kullanruskeaan. Vihreä väri syntyy pronssin sisältämän kuparin reagoidessa ilman kanssa. Veistoksen pinta on paikoin mattamainen ja hieman rosainen, paikoin se on kiillotettu sileäksi ja kiiltäväksi. Näyttelytilan kirkkaat valot heijastuvat kiillotetuista kohdista, kuten kädestä kohoilevista suonista ja ohuen ihon alta työntyvistä rystysistä sekä linnun selästä ja pyrstön kärjestä.

Veistoksen jalustan sementtilevy on väriltään harmaa ja se on kolmionmuotoinen sekä teräväkulmainen. Sen pinta on hiottu sileäksi, se on mattapintainen, huokoinen ja siinä näkyy jähmettyneeseen sementtimassaan jääneitä ilmakuplia.

Teos vaikuttaa pieneltä ja herkältä korkeassa tilassa valkoista seinää vasten.

Axel Antasin lintuaiheisia teoksia on ripoteltu sinne tänne Taidehallin tiloihin, ikään kuin ne olisivat lennähdelleet pitkin näyttelyä.

Kuva 13. Axel Antasin pronssiveistos *Eiaonmonarkki* (*Eiao Monarch*). Kuva: Axel Antas.

Eiao Monarch -teoksen kuvailutulke etenee loogisesti teoksen peruskuvauksesta yksityiskohtiin ja teoksesta syntyviin vaikutelmiin. Kuvailutulke alkaa teostiedoilla: taitelijan nimi, teoksen nimi ja materiaali (pronssi). Tämän jälkeen kuvataan sen sijoittuminen näyttelytilaan ja mainitaan, että siihen saa koskea – mikä on tärkeä tieto näkövammaisille kävijöille.

Alkuun kerrotaan, että veistos esittää luonnollisen kokoista pikkulintua ihmisen kädellä. Tämän jälkeen teoksen yksityiskohtia eritellään tarkemmin: kuvailutulkkeessa esimerkiksi korostetaan käsien ja linnun varpaiden asentoa sekä teoksen realistisia piirteitä, kuten ihon ryppyjä ja verisuonia. Kuvailutulke etenee tavalla, joka vastaa klassista kuva-analyysin rakennetta: se alkaa *esi-ikonografisella* kuvailulla (mitä kuvassa tai teoksessa näkyy) ja siirtyy sitten *ikonografiiseen kuvailuun* (sommitelman ja tyylin kuvauksen syventäminen). Kuten Lauri esseessään mainitsee, ikonologinen vaihe eli tulkinnan esittäminen on tässä esimerkissä jätetty pois. Sen korvaa kuvaus niistä vaikutelmista, joita kyseinen veistos ja veistossarja luovat näyttelytilassa: ”Axel Antasin lintuaiheisia teoksia on ripoteltu sinne tänne Taidehallin tiloihin, ikään kuin ne olisivat lennähdelleet pitkin näyttelyä.”

Erityisen ansiokasta tässä kuvailutulkkeessa on materiaalin kuvaaminen. Pronssipinnan sävyt sekä pronssin ja betonijalustan tekstuurit tuodaan esiin havainnollisesti. Täsmäntävänä taustatietona kerrotaan, mistä pronssipinnan vihreät sävyt johtuvat (”Vihreä väri syntyy pronssin sisältämän kuparin reagoidessa ilman kanssa”). Kuvailutulkkeessa kerrotaan myös, miten valo heijastuu eri kohdista veistosta. Tämäkin auttaa kuvailutulkeen kuuntelijaa muodostamaan mielikuvan materiaalin tunnusta.

Abstraktin ristipistotyön kuvailutulke

Anu Aaltosen ja Jarkko Laurin kuvailutulke Vidha Saumyan ristipistotyöhön
Cross Stitch 1:

Vidha Saumyan ristipistotöitä on yhteensä 11 kappaletta ja niitä on sijoitettu eri puolille näyttelytilaa. Työt kuuluvat Saumyan teoskokonaisuuteen *To all the barricades... the rumour got you* vuodelta 2024.

Kuvailen kaksi ristipistotyötä. Niistä ensimmäinen, Cross stitch 1 sijaitsee Jenni-Juulia Wallinheimon installaation ja Pia Lindmanin videoteoksen välissä.

Seinälle ripustettu pienikokoinen teos on leveimmillään noin 20 cm

ja kapeimmillaan noin 10 cm, paksuudeltaan se on noin puoli senttiä. Työ on kirjailtu erivärisillä kirjontalangoilla ristipistokankaalle.

Ristipistokangas on puuvillakangasta, jossa on tiheässä ja tasaisin välein pienen pieniä reikiä, jotka muodostavat kankaaseen symmetrisen ruudukon. Ristipistotyössä ommellaan pienistä x-kirjaimen muotoisista vinoristeistä erilaisia kuviointeja. Vinoristit ovat kaikki yhtä pieniä, ja ne muodostavat kankaan pintaan kuvioita samaan tapaan kuin pikselit muodostavat digitaalisia kuvia.

Teoksen muoto on orgaanisen epäsymmetrinen, kuten ovat sen läikkämäiset, orgaanista kasvustoa ja nestepurkaumia muistuttavat kirjatut kuviotkin. Ne voisivat esittää hometta, ruostetta ja kosteusvaurioita. Läikät vaihtelevat muodoiltaan ja väreiltään. Teoksen keskikohdassa on pieniä läikkiä, joiden keskikohta on tummanvihreä ja reunat vaaleanvihreät, nämä läikät muistuttavat homekasvustoja, jotka ovat levittäytymässä suuremmalle alueelle. Työn reunoissa on ruskeanpunaisia läikkiä, jotka muistuttavat ruosteläikkiä. Lisäksi työssä on hennon vaaleanpunaisia, vaaleanvihreitä ja kellertäviä läikkiä, jotka voisivat olla kosteuden seurauksia. Työn oikeassa reunassa on kirkkaan sininen sormenpään kokoinen pyöreähkö läikkä, joka voisi olla esim. jotain kemiallista saastetta tai myrkkyä.

Läikät peittävät koko kuvapinta-alan, ja ne näyttävät osittain kasvavan toinen toistensa päällä. Voikin helposti kuvitella kuinka toiset läikät kasvavat ja toiset kutistuvat niiden omalakisien järjestyksen mukaan.

Saumyan teoksessa vallitsee jännitteinen ristiriita tekniikan ja kuva-aiheen välillä. Ihmisen kehittämä ristipistotekniikka pakottaa symmetrisiin pikselimäisiin neliöihin, kun taas teosten aiheena on orgaanisia kasvustoja ja niiden epäsymmetrisiä muotoja, jotka eivät noudata mitään ennalta määrättyä kaavaa.

Kuva 14. Vidha Saumyan ristipistotyö *Cross Stitch 1*. Kuva: Vidha Saumya.

Vidha Saumyan ristipistotyö on esimerkki teoksesta, jonka kuvailutulkkaus on vaatinut enemmän tulkintaa ja mielikuvien kuvailua kuin Axel Antasin teos yllä. Kuvailu alkaa teoksen ja teoskokonaisuuden sijoittumisesta näyttelytilaan, mikä auttaa vastaanottajaa hahmottamaan sen osana laajempaa kontekstia. Tämän jälkeen siirrytään kuvaamaan teoksen kokoa ja materiaalia. Mielikuva teoksen epämääräisestä muodosta olisi voinut välittyä kuvailutulkkauksen käyttäjälle jo varhaisemmassa vaiheessa, jos se olisi mainittu esimerkiksi jo koon kuvailun yhteydessä (esim. *pienikokoinen teos on epäsymmetrinen, leveimmillään noin 20 cm ja kapeimmillaan noin 10 cm*). Ristipistotekniikka avataan havainnollisesti: kuvailutulkkeessa selitetään, millainen työssä käytetty kangas on, miten kirjontapistot tehdään ja miten ne muodostavat kuvioita. Ristipistotyön periaatetta myös verrataan kontekstiin, joka voi olla joillekin käsitöitä tuntemattomille kuulijoille tutumpi: ”ne muodostavat kankaan pintaan kuvioita samaan tapaan kuin pikselit muodostavat digitaalisia kuvia”.

Jotta kuvailutulkkeen kuuntelija voisi muodostaa teoksesta ja sen tahallisen epämääräisistä muodoista omakohtaisen ymmärryksen, kuvailutulkkeessa käytetään useita vertauskuvia. Kuvailutulkkeessa kerrotaan kuvioista, jotka

muistuttavat orgaanista kasvustoa ja nestepurkaumia, ja jotka *voisivat esittää* hometta, ruostetta ja kosteusvaurioita. Teoksessa on yksi sininen läikkä, joka eroaa teoksen muista, maanläheisistä väreistä. Tätä läikkää verrataan kuvailutulkkeessa ”kemialliseen saasteeseen”, mikä synnyttää oivan mielikuvan siitä, kuinka läikkä eroaa muista teoksen kuvioista, joita kuvaillaan luonnonmukaisilla vertauksilla.

Kuvailutulkkeessa on kuitenkin jätetty riittävästi tilaa myös kuulijan oman tulkinnan muodostumiselle: Kuvailutulkki ei ole päättänyt, mitä teos esittää, vaan kuvailee, mitä teoksen elementit muistuttavat. Näin kokemuksellisuus välittyy ilman liiallista tulkintaa.

Maalauksen kuvailutulke

Anu Aaltosen ja Jarkko Laurin kuvailutulke Anja Karkku-Hohdin guassiteokseen *Yösirkus*:

Anja Karkku-Hohdin teos nimeltä ”*Yösirkus*” on vuodelta 2020, sen tekniikka on guassi paperille. Vaakasuuntaisen teoksen leveys on 97,5 senttimetriä ja korkeus 62,5 senttimetriä.

Ensisilmäyksellä teos vaikuttaa abstraktilta väri- ja muotosommitelmalta, jossa on sinisellä taustalla kirkasvärisiä epäsymmetrisiä kuvaelementtejä. Katsojan huomio kiinnittyy erityisesti väreihin, joita ovat keltainen, oranssi, punainen, pinkki, liila, sinivihreä, ruskea ja harmaa. Kuvaelementit ovat muodoiltaan enimmäkseen soikeita ja kolmiomaisia ja ne vaikuttavat leijuvan sinistä taustaa vasten.

Kun teosta tutkii tarkemmin, katse kiinnittyy vasempaan yläkulmaan, joka on muuta teosta vaaleampi. Siinä on harmaasiipinen, korentoa muistuttava hyönteinen, joka näyttää lentävän ylöspäin kohti teoksen yläreunaa. Vähitellen teoksen muutkin värikkäät muodot alkavat hahmottua erilaisiksi lentäviksi hyönteisiksi. Lopulta teoksesta alkaa hahmottua hyönteisten parvi.

Osa hyönteisistä on viitteellisiä, osa taas hyvin yksityiskohtaisesti kuvattu, kuten vasemmassa alareunassa oleva sudenkorento, jolla on neljä vaaleaa siipeä, soikea oranssi keskiruumis ja pitkä

mustaharmaaraidallinen takaruumis.

Sudenkorenon vieressä näyttää lentävän sinivihreä neidonkorento, jolla on suuret siniset siivet sekä pitkä ja ohut sinivihreä takaruumis.

Teoksen vasemman yläkulman suunnalla, lähellä harmaasiipistä korentoa, vaikuttaa olevan suuri oranssinruskea turilas, jolla on kokoonsa nähden hyvin pienet läpikuultavat siivet. Teoksen oikeassa reunassa on sinisiipinen perhonen tai ehkä yökkönen, joka on lentämässä yläreunan suuntaan. Teoksessa on kaiken kaikkiaan parikymmentä erilaista lentävää hyönteistä.

Paikoitellen sinisen taustan sävy on hyvin tumma, melkeinpä musta, josta syntyy vaikutelma yötaivaasta.

Kuva 15. Anja Karkku-Hohdin guassiteos *Yösirkus*.

Anja Karkku-Hohdin *Yösirkus*-teoksen kuvailutulke on hyvä esimerkki kuvailusta, joka noudattaa *näkemisen narratiivin* periaatteita. Kuvailutulke etenee havainto-prosessin mukaisesti: Aluksi kuvaillaan ensimmäisiä teoksen äärellä syntyviä

vaikutelmia ja värejä. Tämän jälkeen kuvataan, kuinka abstraktit muodot alkavat hahmottua hyönteisiksi, kun teosta katselee tarkemmin: ”Vähitellen teoksen muutkin värikkäät muodot alkavat hahmottua erilaisiksi lentäviksi hyönteisiksi. Lopulta teoksesta alkaa hahmottua hyönteisten parvi.” Esittämisen järjestys vastaa myös kuvailutulkkeen yleistä ohjetta, jonka mukaan kuvailussa edetään yleisestä yksityiskohtiin – tässä tapauksessa yleisvaikutelma on värien ja abstraktien muotojen sekamelska.

Kaikkia teoksen hyönteismuotoja ei olisi mielekästä kuvailla, sillä niitä on niin monta, että kuvailutulkkeessa olisi haastavaa välittää selkeää kuvaa siitä, kuinka ne asettuvat teoksessa suhteessa toisiinsa. Kuvailutulkkeeseen onkin valittu hyönteisistä vain muutamia kiinnostavia esimerkkejä. Tekstissä olisi myös voinut mainita, että jotkut näistä muodoista ovat niin abstrakteja, ettei niitä pysty varmuudella tulkitsemaan hyönteisiksi.

Voimakas värien käyttö on tärkeä piirre Karkku-Hohdin teoksessa, ja värien merkitys on tuotu kuvailutulkkeessa onnistuneesti esiin. Värien kirjo mainitaan jo kuvailutulkkeen alkupuolella (”huomio kiinnittyy erityisesti väreihin, joita ovat keltainen, oranssi, ...”). Yksittäisten hyönteisten värejä kuvaillaan tarkemmin sitä mukaa, kun hyönteisiä kuvaillaan. Kuvailutulkkeessa korostetaan myös teoksen tummaa taustaa ja siitä syntyvää tunnelmaa. Teoksen kuvailutulke päättyy tiivistykseen, jossa yhdistetään tämä tumma tausta teoksen nimeen.

Kirkkotaiteen kuvailutulkkaus

Kirkkotaiteen kuvailutulkkauksessa kuvaillaan itse teoksen lisäksi myös teoksen asettumista osaksi ympäristöään eli kirkkotilaa. Suomessa kirkkotaiteesta on tehty kuvailutulkkeita ainakin Tampereella. Kuvailutulkit Mirja Kytökari ja Kirsi Vainionperä sekä kuvailutulkkauskonsultti Sirkku Heinäluoto ovat kuvailutulkanneet useampia Tampereen seurakunnan kirkkoja. Taideteosten lisäksi kuvailutulkkeita on tehty muun muassa kirkkouruista, värilasi-ikkunoista ja kirkon sisä- ja ulkotilojen yleisnäkymistä.

Video Kuvailutulkkauksen käsikirjan YouTube-kanavalla:

Mirja Kytökari, Kirsi Vainionperä ja Sirkku Heinäluoto: Kirkkojen kuvailutulkkaus

Kuvailutulkit Mirja Kytökari ja Kirsi Vainionperä sekä kuvailutulkkauskonsultti Sirkku Heinäluoto kertovat työstään Tampereen kirkkojen kuvailutulkkauksen parissa.

Työryhmän tekemät kuvailutulkkeet ovat kuunneltavissa seurakuntien verkkosivuilla.⁵⁰⁷

Tietolaatikko:

Kuvataiteen kuvailutulkkausresursseja

Taiteen kuvailutulkkaukseen liittyvää lisämateriaalia verkossa:

Suomenkielisiä maalaustaiteen kuvailutulkkeita

Ateneumin verkkosivuilla on *Ateneumin aarteita* -niminen kokoelma kuvailutulkeäänitteitä yhteensä kuudesta Ateneumin teoksista. Kokoelma on tuotettu yhteistyössä Näkövammaisten kirjasto Celian kanssa.

Ateneumin aarteita kokoelma

British Museumin kokoelman kuvailutulkkeita

Lontoossa sijaitseva British Museum tarjoaa SoundCloud-palvelussa kuvailutulkeäänitteet yli kahdestasadasta teoksesta.

British Museumin kokoelman kuvailutulkkeet

507 Kuvailutulkkeita Tampereen seurakuntien verkkosivuilla: [Tuomiokirkko](#), [Pispalan kirkko](#) ja [Messukylän kirkko](#).

Ajatuksia veistostaiteen analysointiin

Paul, Eija 2019. Antiikkiin viittaavien julkisten veistosten ikonografis-ikonologinen tarkastelu. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

Eija Paulin Pro gradu -tutkielma

Sarjakuvat

Sarjakuva on erittäin monipuolinen taidemuoto, jossa sanaa ja kuvaa yhdistellään ainutlaatuisilla tavoilla tarinoiden kertomiseksi. Ne ovat niin omanlaisensa taiteenlaji, että tutkimuksessa puhutaan sarjakuvan kielestä omanlaisenaan viestintämuotona.

Sarjakuva on vahvasti visuaalinen viestintäväline, minkä vuoksi se on ollut ja on suurelta osin edelleen näkövammaisten saavuttamattomissa. Sarjakuvia kuitenkin luetaan melkein kaikkialla maailmassa. Niitä myös käytetään kasvavassa määrin tiedon jakamiseen, joten tarvetta niiden kuvailutulkkaukseen on muustakin kuin harrastusten näkökulmasta.⁵⁰⁸

Kuvailutulkkauksen kannalta sarjakuvien muodon ja sisällön rikkaus on sekä mahdollisuus että haaste. Yhtäältä se tarkoittaa, että sarjakuvien maailma on täynnä erilaisia kuvailutulkkauksen mahdollisuuksia. Toisaalta monipuolisuudesta seuraa, että yleispäteviä ohjeita on hankalaa laatia. Erilaiset sarjakuvat vaativat erilaisia lähestymistapoja ja käännösratkaisuja.

Tässä luvussa esitetään ehdotuksia ja pohdintaa siitä, mitä sarjakuvien kuvailutulkkauksessa pitää huomioida ja millaiset käännösratkaisut ovat mahdollisia. Sarjakuvien kuvailutulkkaus ja sen tutkimus on vasta aivan aluillaan, joten on hyvä huomata, että jotkut esitetyt ratkaisut voivat osoittautua toimimattomiksi, kun niitä kokeillaan laajemmin käytännössä. Toisaalta on varmasti paljon

508 Osolen, Rachel & Leah Brochu 2020. Creating an authentic experience. A study in comic books, accessibility, and the visually impaired reader. *International Journal of Information, Diversity, & Inclusion* 4:1, 108–118.

kiinnostavia ja toimivia ratkaisuja, joita ensimmäisissä kokeiluissa ei vielä ole keksitty testata.⁵⁰⁹

Muistilista: Sarjakuvien kuvailutulkkaus

1. Tutustu sarjakuvaan huolellisesti ja mieti kuvailutulkkausstrategiaa lähdetekstin ominaisuuksien (esimerkiksi genren, tyylin ja tunnelman) perusteella.
2. Kuvaile ennakkokuvailussa sarjakuvan tyyliä, johon kuuluvat muun muassa piirrostyyli, tekstin määrä, värit sekä ruudut ja ruudukot.
3. Kuvaile ruutujen sisältö eli sarjakuvan tarina. Kerro ainakin kuka tekee, mitä ja missä. Lisäksi voit kertoa muita yksityiskohtia hahmoista ja ympäristöistä sen verran kuin on kokonaisuuden kannalta sopivaa.
4. Älä sisällytä kuvailutulkkeeseen liikaa tietoa. Valitse yksityiskohdat, jotka ovat keskeisiä tarinan kannalta. Pidä kuvailun tahti sopivana siihen nähden, miten nopeasti tapahtumat etenevät. Nopeatempoisen kerronta vaatii nopeatempoista kuvailua, jossa yksityiskohtia on vähän.

Sarjakuvien kieli

Sarjakuva on erittäin monipuolinen visuaalinen taidemuoto ja viestintäväline. Monipuolisuus näkyy sekä sarjakuvien muodoissa että aiheissa. Esimerkiksi pituus vaihtelee muutamasta ruudusta kokonaiseen sarjakuvaromaaniin.⁵¹⁰

Aihepiireiltään sarjakuvat jaetaan karkeasti kahteen päätyyppiin: *viihhteelliset* tai taidesarjakuvat ovat useimmiten fiktiivisiä eli käsittelevät keksittyjä tarinoita ja *informatiivisissa* sarjakuvissa pyritään välittämään tietoa. Taidesarjakuvat

⁵⁰⁹ Liu, Chunwei 2023. Repetition and Addition as Coherent Devices in Audio Description of Comics. A Case Study of X: Big Bad English. *Translation matters* 5:1, 102–120.

⁵¹⁰ Eisner, Will 1985. *Comics & Sequential Art*. Tamarac, Florida: Poorhouse Press; McCloud, Scott 1994. *Sarjakuva – näkymätön taide*. Suomentanut Jukka Heiskanen. Helsinki: Good Fellows.

jakaantuvat vielä useisiin genreihin, joita ovat esimerkiksi seikkailu-, kauhu- ja supersankarisarjakuvat. Myös informatiivisia sarjakuvia on monenlaisia, mutta niille ei vielä ole vakiintunutta luokittelujärjestelmää, koska niitä on tutkittu vasta melko vähän.

Sarjakuvissa käsiteltävät aiheet siis vaihtelevat supersankareista ebolan leviämisen ehkäisyyn. Hahmoina voi olla periaatteessa mitä vain, myös puhuvia esineitä. Useimmissa sarjakuvissa on elementtejä molemmista tyypeistä. Esimerkiksi *Mausissa*, joka oli ensimmäinen Pulitzer-palkinnon voittanut sarjakuva, kerrotaan todellisten ihmisten tarina eläinhahmojen kautta. Useimmissa informatiivisissa sarjakuvissa taas on jonkinlainen tarinarakenne. Tarinallisuus onkin sarjakuvien keskeinen piirre. Sarjakuvan tyyppi ja genre vaikuttavat siihen, mikä sen kuvailutulkauksessa nousee keskeiseen asemaan. Taidesarjakuvassa tärkeintä on esteettinen ilmaisu ja tarina, informatiivisessa sarjakuvassa keskeisen viestin välittyminen.⁵¹¹

Genren lisäksi sarjakuvan sisältöön vaikuttaa sen tyyli, joka voi vaihdella suuresti genren sisälläkin. Keskeinen tyylillinen jakolinja on värien käyttö, joka vaihtelee täydestä väripaletista mustavalkoiseen. Toinen keskeinen tyyliin vaikuttava seikka on piirrosten *ikonisuuden aste*, joka vaihtelee pelkistetyistä karikatyyristä eli pilapiirroksista hyvin todenmukaiseen eli realistiseen tyyliin. Pilapiirroksissa pyritään tuomaan esille hahmojen sisäistä maailmaa korostamalla niiden keskeisiä piirteitä, realistisessa tyyliässä taas korostuu yhteys todelliseen maailmaan. Monille tuttu esimerkki pelkistetyistä tyylistä on *Fingerpori*, kun taas esimerkiksi *Tex Willerin* piirrokset pyrkivät enemmän jäljittelemään todellista maailmaa.⁵¹²

Sarjakuvissa käytetään sen omaleimaisen ilmaisukielen ohella ilmaisukeinoja myös kuva- ja elokuvataiteesta sekä kirjallisuudesta. Kuvataiteesta on lainattu muun muassa perspektiivi ja sommittelu, elokuvasta kuvakoot ja kirjallisuudesta tarinankerronnan elementtejä kuten juonellisuus. Tämän tyyppisten käsitteiden opettelusta voi siis olla kuvailutulkille hyötyä monenlaisten lähdetekstien kuvailussa.⁵¹³

511 Ketola, Anne, Eliisa Pitkäsalo & Robert de Rooy 2022. Could Audio Described Films Benefit from Audio Introductions? An Audience Response Study. Teoksessa Ralf Kauranen, Olli Löytty, Aura Nikkilä & Anna Vuorinne (toim.), *Comics and Migration: Practices and Representation*. New York: Taylor & Francis.

512 McCloud, Scott 1994. *Sarjakuva – näkymätön taide*. Suomentanut Jukka Heiskanen. Helsinki: Good Fellows.

513 Eisner, Will 1985. *Comics & Sequential Art*. Tamarac, Florida: Poorhouse Press.

Sarjakuvasta erityislaatuisen tekee myös tapa, jolla siinä yhdistyvät visuaalinen ja sanallinen ilmaisu. Tyypillisesti sarjakuva koostuu kuvista (ruuduista), joissa on jonkin verran tekstiä.

Tekstiä esiintyy

- tekstilaatikoissa (esimerkiksi ruudun yläkulmassa teksti ”Samaan aikaan toisaalla”)
- puhekuplissa, joiden avulla välitetään hahmojen puhe ja ajatukset
- osana kuvia, esimerkiksi katukylteissä tai julisteissa
- *ääniefekteissä* eli ääniä matkivissa kirjainyhdistelmissä.

Sarjakuvissa myös äänet, hajut, tuntemukset, tunteet ja liike esitetään visuaalissa muodossa. Esimerkiksi spiraalit silmien paikalla kuvastavat hallusinaatiota, hypnoosia tai jonkinlaista sekavuustilaa. Liikettä puolestaan kuvataan *vauhtiviivoilla*. Kuvailutulkin täytyy tulkita nämä symbolit ja sanallistaa keskeisimmät niistä.⁵¹⁴

Kuva 16. Sarjakuvan visuaalisia symboleita. Silmien tilalle piirretyt spiraalit kuvaavat sekavuustilaa. Vihaista tunnetilaa voidaan kuvata hahmon ilmeen lisäksi esimerkiksi pään yläpuolelle piirretyillä salamoilla. Pään pudistamista kuvataan vauhtiviivoilla, jotka ilmaisevat pään kääntyilevän puolelta toiselle.

⁵¹⁴ BC Libraries Cooperative Wiki 2019. *Comic Book/Graphic Novel Description*. Viitattu 27.2.2026; Kainulainen, Mira 2022. *V niin kuin visuaalisuus. Sarjakuvan kuvailutulkkaminen funktionaalisen käännösteorian viitekehyksessä*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto; Meskin, Aaron & Roy T. Cook 2012. *The Art of Comics. A Philosophical Approach*. John Wiley & Sons, Inc.

Lukija tulkitsee puhekuplien tekstin päässään hahmon puheena ja ääniefektit ääninä, esimerkiksi efektin *PAM!* jonkinlaisena pamauksena. Tekstin tai puhekuplan visuaalinen muoto kuvaa äänen ominaisuuksia. Kovia ääniä voidaan kuvata suurella tekstillä ja paksuilla viivoilla. Sahalaitainen puhekupla välittää yleensä elektronisista laitteista kuuluvia ääniä kuten puhetta radiosta.⁵¹⁵

Hajut ja tuntemukset kuvataan erilaisin visuaalisin symbolein. Esimerkiksi tärinää (kylmyyden tunnetta ja värisevää liikettä) voidaan kuvailla aaltoilevilla viivoilla. Myös värejä käytetään aistimusten symbolina: vaaleanvihreä ”savu” voi kuvata löyhkää, vihertävä väri hahmon kasvoilla pahoinvointia. Rakastuneen hahmon tausta voi olla vaaleanpunainen ja ruusuin kuvitettu. Nämä symbolit vaihtelevat kulttuuripiireittäin (eri alueiden sarjakuvaperinteissä on erilaisia ilmaisutapoja) ja genreittäin. Etenkin mangassa eli japanilaisessa sarjakuvassa on hyvin omanlaisensa symbolikieli.

Rakenteellisesti sarjakuva koostuu sivuista, ruuduista ja ruutujen välissä olevasta tyhjästä tilasta, *palkista*. Jokainen sivu on suunniteltu kokonaisuus. Se rakentuu ruudukosta, johon ruudut on tyypillisesti aseteltu päällekkäisiin riveihin. Sivua kääntäessään lukija yleensä vilkaisee ensimmäiseksi sivun kokonaisvaikutelman, etenkin jos ruudukkoasetelma on jotenkin huomiota herättävä. Sivun vaihtuminen on osa tarinan rytmiä, ja se, mikä ruutu päättää sivun ja aloittaa seuraavan, on usein tarkkaan harkittu päätös.⁵¹⁶

Ruudut koostuvat erilaisista kuvan ja sanan yhdistelmistä ja kuvaavat pysähtyneitä hetkiä tarinasta. Ruutuja on monenlaisia, esimerkiksi:

- Vaakaruutu on leveämpi kuin se on korkea.
- Pystyruutu on korkeampi kuin se on leveä.
- Neliöruutu on yhtä korkea kuin se on leveä.
- Rajattomalla ruudulla ei ole ääri viivoja.
- Ruutu voi myös *vuotaa* yli rajojensa. Tämä tarkoittaa, että ruudun kuva jatkuu palkin, seuraavan ruudun tai jopa viereisen sivun puolelle.⁵¹⁷

515 Eisner, Will 1985. *Comics & Sequential Art*. Tamarac, Florida: Poorhouse Press; Herkman, Juha 1998. *Sarjakuvan kieli ja mieli*. Tampere: Vastapaino.

516 Zanettin, Federico 2014. Visual adaptation in translated comics. *inTRAlinea* 16.

517 BC Libraries Cooperative Wiki 2019. [Comic Book/Graphic Novel Description](#). Viitattu 27.2.2026.

Kiinnostavasti sarjakuvan kannalta ehkä keskeisin tapahtumapaikka on *palkki* eli tyhjä tila ruutujen välissä. Suurin osa tarinasta – esimerkiksi ajan kuluminen ja liike – tapahtuu itse asiassa ruutujen välissä eli lukijan mielessä. Tämä on haastavaa kuvailutulkkauksen kannalta, sillä kuvailutulkki joutuu jossakin määrin täydentämään ruutujen välillä olevat tapahtumat näkövammaisen lukijan puolesta. Tulkinnan määrän voi tietysti pyrkiä pitämään mahdollisimman vähäisenä. Esimerkiksi jos yhdessä ruudussa on päivä ja seuraavassa yö, kuvailutulkkeessa voi vain mainita molemmat seikat sen sijaan, että sanoo: ”Päivä on vaihtunut yöksi”.⁵¹⁸

Sivujen tapaan myös ruudut ovat tarkkaan harkittuja kokonaisuuksia, jossa jokainen yksityiskohta ja sen sijainti suhteessa muuhun sisältöön on taiteilijan tietoinen valinta. Uuteen ruutuun siirtyessään lukija katsoo yleensä ensin kuvan ja lukee sitten tekstit. Ruudut kehystävät kuvia ja rytmittävät tarinaa, mutta niihin liittyy myös monia muita merkitystasoja. Ruudun muoto voi viestiä ajan kulumisesta (kapea ruutu merkitsee usein lyhyttä aikaa, leveä pitkää) tai viivan aaltoileva tai utuinen piirrostyylillä siitä, että ruudun tapahtumat ovat osa unta tai muistoa. Ruutuun valittu näkökulma myös asemoi lukijan suhteessa tapahtumiin: hän on esimerkiksi toiminnan keskellä tai tarkkailee tilannetta jostain etäämpää.⁵¹⁹

Kuten yllä olevasta – varsin pintapuolisesta – katsauksesta käy ilmi, sarjakuvan ilmaisukieli on todella rikasta ja monipuolista. Sen kuvailutulkaaminen on usein antoisaa mutta myös haastavaa. Vielä haastavammaksi sarjakuvan kuvailutulkaamisen tekee se, että jotkut näkövammaiset, etenkin syntymäsokeat, eivät ole lukeneet paljoa sarjakuvia. Joillekin heistä koko sarjakuvien maailma on täysin uusi, jolloin käsitteet kuten *palkki* ja *puhekupla* voivat olla heille vieraita. Tähän ja moniin muihin sarjakuvien kuvailutulkkauksen haasteisiin on kuitenkin alettu etsiä ratkaisuja.

518 McCloud, Scott 1994. *Sarjakuva – näkymättömän taide*. Suomentanut Jukka Heiskanen. Helsinki: Good Fellows; Zanettin, Federico 2014. Visual adaptation in translated comics. *inTRAlinea* 16.

519 Eisner, Will 1985. *Comics & Sequential Art*. Tamarac, Florida: Poorhouse Press; McCloud, Scott 1994. *Sarjakuva – näkymättömän taide*. Suomentanut Jukka Heiskanen. Helsinki: Good Fellows.

Mitä sarjakuvien kuvailutulkkauksesta tiedetään?

Sarjakuvien kuvailutulkkauksesta löytyy vasta vähän tutkimusta. Suuri osa tämän luvun sisällöstä perustuu Mira Kainulaisen (2022) pro gradu -tutkielmaan *V niin kuin visuaalisuus: Sarjakuvan kuvailutulkkaus funktionaalisen käännösteorian viitekehyksessä*. Gradu oli jatkoa Kainulaisen (2020) kandidaatintutkielmalle samasta aiheesta. Molemmat työt olivat otteeltaan varsin kokeellisia, ja niissä hahmoteltiin joitakin mahdollisia tapoja kuvailutulkata sarjakuvia. Gradututkimus paljasti paljon hyödyllistä, yksityiskohtaistakin tietoa sarjakuvien kuvailutulkkauksesta. Yleisellä tasolla keskeisiä tuloksia olivat se, että monimutkaistenkin sarjakuvien kuvailutulkkaus on mahdollista, ja se, että kuvailutulkattuja sarjakuvia kohtaan on kiinnostusta näkövammaisten keskuudessa.

Gradun keskeinen lähde on kanadalaisen National Network for Equitable Library Service (NNELS) -organisaation julkaisut. Vuonna 2017 NNELSin asiantuntijat Rachel Osolen ja Leah Brochu kuvailutulkkasivat käyttäjän pyynnöstä *The Walking Dead* -sarjakuvan ja laativat samalla tiettävästi ensimmäiset ohjeet sarjakuvien kuvailutulkaamiseen. (Osolen & Brochu 2020; BC Libraries Cooperative Wiki 2019.)

NNELSin englanninkieliset ohjeet ovat vapaasti luettavissa verkossa. On hyvä huomata, että ohjeiden laatijat eivät ole taustoiltaan kuvailutulkkeja ja ovat laatineet ohjeet yleisimpien kuvailutulkkausohjeistusten perusteella. Ohjeiden laatijat myös huomauttavat, että ohjeet on tarkoitettu edelleen kehitettäväksi ja että monia niistä kannattaa soveltaa tilannekohtaisen harkinnan mukaan. Kainulaisen gradun julkaisun jälkeen sarjakuvien kuvailutulkkauksesta on ilmestynyt ainakin yksi tutkimus (Liu 2023), joten aiheen tutkimus on toivottavasti kasvussa. (Osolen & Brochu 2020; BC Libraries Cooperative Wiki 2019.)

Etenkin siihen nähden, miten uusi asia sarjakuvien kuvailutulkkaus on kansainvälisestikin, on hienoa, että Suomessa julkaistiin kuvailutulkattua sarjakuvaa lähes kymmenen vuoden ajan. Kyseessä on *Kajastus*-lehden verkkosivuilla vuosina 2016–2023 julkaistu *Mauri ja Mustis* -sarjakuva, joka kertoo näkövammaisen Maurin ja hänen puhuvan opaskoiransa Mustiksen arkisista

seikkailuista. Sarjakuvaa piirsi Timo Kokkila ja kuvailutulkkasivat Eija Paasu ja Sari Rajala. Sarjakuvat ja niiden kuvailutulkkeet ovat edelleen luettavissa *Kajastuksen* verkkosivuilla.⁵²⁰

Näkövammaisten liiton kuvailutulkkauswebinaarissa Sari Rajala kertoo hieman siitä, miten *Maurin ja Mustiksen* kuvailutulkkeet syntyivät. Kuvailutulkit lukivat aluksi sarjakuvan läpi ja muodostivat kokonaiskuvan sen tunnelmasta. Sitten he kuvailivat olennaisen sisällön ruutu kerrallaan. Kuvailutulkit laativat raakaversion, jota he muokkasivat yhdessä. Keskeisten tapahtumien lisäksi kuvailutulkit kuvailivat sarjakuvan värejä ja taustoja. Joskus he joutuivat pysähtymään yksityiskohdan äärelle. He pohtivat esimerkiksi sitä, kuinka tarkkaan piirtäjä on miettinyt hahmojen ilmeitä, ja sitä, miten ilmeet pitäisi tulkita. Olennaisiksi yksityiskohdiksi Rajala mainitsee ilmeet, eleet ja huumorin.

Kuvailutulkkeen pituutta ei ollut määritelty ennakoon, vaan se riippui sarjakuvan yksityiskohtaisuudesta. Rajala mainitsee kiinnostavasti, että aluksi hän ja Paasu kuvailivat *Mauria ja Mustista* yksityiskohtaisemmin, mutta myöhemmin he olettivat, että kuvailutulkausta käytti jokseenkin sama joukko *Kajastuksen* lukijoita. Heille sarjakuva oli tuttu, joten kuvailutulkkien mielestä riitti suurpiirteisempi kuvailu.⁵²¹

Maurin ja Mustiksen kuvailutulketta edelsi teksti, joka oli käytännössä ennakko-kuvailu ja säilyi suunnilleen samanlaisena lehden jokaisessa numerossa. Esittelyssä kuvailtiin logomainen otsikko sekä sarjakuvan rakennetta ja tyyliä: siinä kerrottiin sarjakuvan ruutujen määrä (tämä tieto vaihtuu) ja puhekuplien teksteistä. Esimerkiksi viimeiseksi jääneessä sarjakuvassa esittely alkoi näin:

Sarjakuva koostuu viidestä ruudusta. Puhekuplat on kirjoitettu käsin tikkukirjaimilla piirtämisen yhteydessä. Sarjakuvan yläpuolella on mustat pyöreät lasit, sitten teksti Mauri & Mustis ja perässä neljä tassunjälkeä.

Tämän jälkeen esittelytekstissä kuvailtiin vielä *Maurin ja Mustiksen* ulkonäkö.⁵²²

⁵²⁰ Kokkila, Timo 2023. *Mauri ja Mustis 3/2023*. Kuvailutulkanneet Sari Rajala & Eija Paasu. *Kajastus* 3–4/2023. Sarjakuva luettavissa [Kajastuksen verkkosivuilla](#).

⁵²¹ Näkövammaisten liitto 2021. *Kuvien kuvailu (kuvailutulkkauswebinaari 2)*. Webinaarisarja kuvailutulkkauksesta. Millainen on hyvä ja hyödyllinen kuvailutulkkaus? Viitattu 27.2.2026.

⁵²² Kokkila, Timo 2023. *Mauri ja Mustis 3/2023*. Kuvailutulkanneet Sari Rajala & Eija Paasu. *Kajastus* 3–4/2023.

Ohjeita sarjakuvien kuvailutulkkaamiseen

Kuten sanottu, sarjakuvia on kuvailutulkattu vasta hyvin vähän, joten kuvailutulkit voivat melko vapaasti kokeilla erilaisia strategioita ja käännösratkaisuja. Monet kuvailutulkkauksen perusohjeet pätevät myös sarjakuvien kuvailutulkkaukseen: kuvailussa esimerkiksi kannattaa edetä yleisestä yksityiskohtaiseen.⁵²³

Sarjakuvan kieli ohjaa sinua kohti joitakin ratkaisuja. Esimerkiksi sarjakuvan sisällön voisi periaatteessa kuvailla mainitsematta sivuja ja ruutuja laisinkaan, mutta silloin lopputulos olisi ennemminkin äänikirja-adaptaatio kuin sarjakuvan kuvailutulke. Jos halutaan välittää näkövammaiselle käyttäjälle nimenomaan sarjakuvakokemus, sivut ja ruudut on jotenkin tuotava ilmi kuvailutulkkeessa. Tähän on erilaisia mahdollisia strategioita.

Strategian valintaan vaikuttaa paljon se, onko kyseessä lyhyt *sarjakuvastrippi*, joka koostuu muutamasta ruudusta (esimerkiksi monet sanomalehtisarjakuvat), vai pitkä sarjakuva. Koska striippien kuvailu on huomattavasti yksinkertaisempaa kuin pitkien sarjakuvien, näissä ohjeissa keskitytään erityisesti pitkien sarjakuvien kuvailuun. Samoja ohjeita voi kuitenkin soveltaa myös striippien kuvailuun.

Kuvailutulkattavaa sarjakuvaa valitessa on hyvä pitää mielessä, että jotkut sarjakuvat soveltuvat kuvailutulkattaviksi paremmin kuin toiset. Visuaalisesti, juoneltaan ja merkityksiltään monimutkaisen sarjakuvan kuvailutulkkeesta tulee helposti kognitiivisesti kuormittava kuunnella. Sarjakuvaromaanien kuvailutulkkaus käyttäjille ymmärrettävällä ja miellyttävällä tavalla onkin huomattavasti haastavampaa kuin yksinkertaisten huumoristrippien kuvailu.⁵²⁴

Sarjakuva kannattaa lukea kokonaan läpi ennen kuvailutulkkauksen aloittamista, koska se paljastaa, mitkä yksityiskohdat ovat tärkeitä kokonaisuuden kannalta, millaisia hahmot ovat ja niin edelleen. Kun sinulla on kokonais käsitys sarjakuvasta, voit päättää, millainen tyyli sopii teokseen parhaiten.

523 Kainulainen, Mira 2022. *V niin kuin visuaalisuus. Sarjakuvan kuvailutulkkaaminen funktionaalisen käännösteorian viitekehyksessä*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

524 Kainulainen, Mira 2022. *V niin kuin visuaalisuus. Sarjakuvan kuvailutulkkaaminen funktionaalisen käännösteorian viitekehyksessä*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

Sarjakuvien kuvailutulkauksessa voi ja kannattaa käyttää ennakkokuvailua, josta on oma lukunsa tässä käsikirjassa. NNELSin ohjeissa ennakkokuvailua vastaava osio on otsikoitu ”laatijan huomautuksiksi” (*Producer’s Note*).⁵²⁵ Ennakkokuvailussa voit kertoa seuraavista asioista sen verran kuin kyseisen teoksen kohdalla tuntuu sopivalta:

- Perustiedot teoksesta (nimi, tekijät, painoksen julkaisuvuosi ja sarjakuvan alkuperäinen julkaisuvuosi, kustantaja, kääntäjä)
- Teoksen genre tai genret ja lyhyt kuvaus teoksesta (esimerkiksi takakansiteksti)
- Tyyli (esimerkiksi värimaailma)
- Keskeisten hahmojen lyhyt kuvailu – varo kuitenkin paljastamasta juonen kannalta olennaisia asioita!
- Teoksessa käytetty sarjakuvan kieli
- Kuvailutulkkeessa käytetyt erikoiskäsitteet, esimerkiksi kuvakokojen nimet (kokokuva, puolikuva ja niin edelleen).⁵²⁶

Ennakkokuvailussa kannattaa kertoa sellaisista asioista, jotka osana kuvailutulketta häiritsisivät tarinankerronnan rytmiä. Tämä on erityisen tärkeää nopea-tempoisissa toiminta- ja seikkailusarjakuvissa. Sisällytä ennakkokuvailuun myös sellaiset tiedot, jotka auttavat näkövammaisia käyttäjiä ymmärtämään kuvailutulketta. Tiedot on tarkoitettu erityisesti sellaisille käyttäjille, joille sarjakuvien kieli ei ole tuttua.

Jos sinulla on käytettävissäsi sarjakuvan käsikirjoitus, siitä voi olla hyötyä kuvailutulkkeen laatimisessa. Voit myös ehdottaa sarjakuvan tekijälle tai tekijöille jonkinlaista yhteistyötä, jos siihen on mahdollisuus.⁵²⁷

525 BC Libraries Cooperative Wiki 2019. [Comic Book/Graphic Novel Description](#). Viitattu 27.2.2026.

526 Kainulainen, Mira 2022. [V niin kuin visuaalisuus. Sarjakuvan kuvailutulkkaminen funktionaalisen käännösteorian viitekehyksessä](#). Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

527 BC Libraries Cooperative Wiki 2019. [Comic Book/Graphic Novel Description](#). Viitattu 27.2.2026.

Katso myös

- "Kuvien kuvailutulkkaus ja kuvailutulkkauksen yleisiä periaatteita" s. 94
- "Ennakkokuvailu" s. 295

Sarjakuvan rakenteen ja tyylin kuvailu

Kuvailutulkkauksen tyylin ohella joudut tekemään joukon valintoja kuvailutulkeen suurista linjoista, ja niistä muodostuu kuvailutulkkausäännösstrategia. Nämä valinnat liittyvät esimerkiksi siirtymien, sivujen yleisnäkymien ja sarjakuvan tyylin kuvailuun.

Siirtymät sivujen ja ruutujen välillä

Selkein tapa kuvailla siirtymiä ruutujen välillä on numeroida ruudut (esim. ”ruutu 1”, ”ruutu 2”), ja Kainulaisen tekemässä vastaanottotutkimuksessa käyttäjät totesivatkin tämän hyväksi menetelmäksi. Jos kuvailutulke tallennetaan äänitteeksi, siirtymät voisi merkitä myös jonkinlaisella äänimerkillä.. Se vähentäisi kuvailutulkkeen toisteisuutta ja sisällön määrää. Myös ”seuraava ruutu” -ilmaisu voi toimia lyhyissä sarjakuvissa, mutta pitkissä siitä luultavasti tulee liian toisteinen. Ruutujen numerointi myös helpottaa edellisiin ruutuihin viittaamista ja äänitteen kelaamista takaisin tiettyyn kohtaan. Toisaalta jos kuvailutulkkeessa on tarpeen viitata edelliseen ruutuun, voit hyvin sen tehdä juuri noilla sanoilla, siis esimerkiksi: ”Deadpool hyppää ruutuun edellisestä ruudusta”. Samaan tapaan sinun täytyy valita, miten kerrot sivun vaihtumisen. Mahdollisia vaihtoehtoja ovat ainakin ”seuraava sivu”, äänimerkki ja sivunumeroiden käyttö, esimerkiksi ”sivu 8”.⁵²⁸

Sivun yleisnäkymän kuvailu

Sivun yleisnäkymän kuvailu uuden sivun alussa on suositeltavaa ainakin, jos

⁵²⁸ Kainulainen, Mira 2022. *V niin kuin visuaalisuus. Sarjakuvan kuvailutulkkaminen funktionaalisen käännösteorian viitekehyksessä*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

sarjakuvassa käytetään erikoisia ruudukkoasetelmia. Jos taas jokaisella sivulla on suunnilleen saman verran suunnilleen samanmuotoisia ruutuja, voit kertoa sen ennakkokuvailussa ja jättää sivun yleisnäkymän kuvailut pois. Se vähentää kuvailutulkkeen sisällön määrää ja kuuntelun kuormittavuutta. Toisaalta joissakin sarjakuvissa ruudukkojen yksitoikkoisuus voi olla tarkoituksellinen tehokeino, jolloin sen kuvailu on perusteltua.

Sivun yleisnäkymän kuvailussa kerrotaan, montako ruutua sivulla on ja miten ne on aseteltu ruudukoksi. Voit kertoa jotain myös ruutujen muodosta, mutta joka sivulla ei kannata kuvailla jokaista ruutua erikseen, koska sisältöä tulee liikaa. Jos päädyt kuvailemaan yleisnäkymän sivun alussa, sinun täytyy miettiä, missä määrin lisäksi kuvaillet yksittäisiä ruutuja itse kuvailutulkkeessa. Viittaatko muotoon lyhyesti esimerkiksi sanoilla ”kapea ruutu” vai et ollenkaan?

Esimerkki: Seuraava sivu. 4 neliskulmaista, tummasävyistä ruutua päällekkäin.

Esimerkki: Sivu 6. Sivulla on 11 pienehköä ruutua, joista yhdellä ei rajoja. Rajaton ruutu muodostaa siniharmaan taustan koko sivulle. Sivun värimaailma on kolkko.⁵²⁹

Sarjakuvan kielen ja tyylin kuvailu

Vaikka tyyli kuvailtaisiinkin ennakkokuvailussa, tyyliä voi tuoda esiin kuvailutulkeessakin esimerkiksi sananvalinnoilla ja kuvailtavien yksityiskohtien valinnalla. Yksi keskeinen tyyliseikka on värit. Kerrotko värimaailmasta pääosin ennakkokuvailussa vai kuljetatko runsasta värien kuvailua mukana läpi kuvailutulkkeen? Vaikka värien kuvailu painottuisi ennakkokuvailuun, yksityiskohtien värejä voi silti mainita kuvailutulkeessa. Huomaa, että mustavalkoisissa sarjakuvissa sarjakuvan maailma ei yleensä ole mustavalkoinen. Harmaan eri sävyt siis edustavat muita värejä, jolloin niitä ei myöskään kannata kuvailla harmaina. Parempi, ja käyttäjälle vähemmän puuduttava, strategia on kuvata sävyjen tummuutta (esimerkiksi ei ”vaaleanharmaa paita” vaan ”vaalea paita”).⁵³⁰

⁵²⁹ Molemmat esimerkit: Kainulainen, Mira 2022. *V niin kuin visuaalisuus. Sarjakuvan kuvailutulkkaminen funktionaalisen käännosteorian viitekehyksessä*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

⁵³⁰ BC Libraries Cooperative Wiki 2019. *Comic Book/Graphic Novel Description*. Viitattu 27.2.2026.

Mieti myös, missä määrin tulkitset sarjakuvan visuaalisia symboleita. Kuvailenko esimerkiksi ääniefektien visuaalista ilmettä vai pyritäänkö visuaaliset ominaisuudet kääntämään ääneksi luennassa (esimerkiksi iso teksti luetaan voimakkaalla äänellä)?

Sarjakuvan kuvailutulkkina välttämätön tulkintatehtäväsi on tutkia, missä järjestyksessä sarjakuvan sivuja ja ruutuja kuuluu lukea. Länsimaalaisia sarjakuvia luetaan vasemmalta oikealle ja ylhäältä alas, mutta aina etenemisjärjestys ruutujen välillä ei ole välittömästi itsestäänselvä. Yleensä loogisia järjestyksiä on kuitenkin vain yksi. Joskus lukija opastetaan seuraavaan ruutuun nuolella, mutta ei kaikissa sarjakuvissa. Käytännössä hahmotat lukemisen järjestyksen tarinan perusteella (esimerkiksi mikä repliikki on loogisin vastaus edelliseen repliikkiin) ja toistat järjestyksen kuvailutulkkeessa.⁵³¹

Sinun täytyy myös jossakin määrin täydentää ruutujen välittämiä pysäytyskuvia kuvailutulkkeessa. Esimerkiksi ruutujen kuvailu staattisina kuvina ei ole mielekästä, vaan sarjakuvan sisältöä kuvaillaan tapahtumasarjana, aktiivisena liikkeenä ja toimintana. Tämä strategia vastaa paremmin sarjakuvien lukutapaa: näkevät lukijat eivät tulkitse ruutuja irrallisina kuvina vaan eräänlaisina ikkunoina dynaamiseen toimintaan. Jos kuvailutulke sisältäisi vain liudan irrallisia kuvia, monista sarjakuvista tulisi todennäköisesti hyvin vaikeita ymmärtää tai vähintäänkin väsyttäviä kuunnella. Sarjakuvia on tosin olemassa niin monenlaisia, että varmasti joihinkin niistä tällainen ”staattisten kuvien strategia” voi toimiakin.

Kuitenkin se, missä määrin sinun kannattaa täydentää tapahtumia oman tulkintasi pohjalta, on aivan toinen ja pitkälti avoin kysymys. Todennäköisesti oikea vastaus vaihtelee genreittäin ja sarjakuvittain. Jos sarjakuva antaa tarkoituksella paljon tilaa lukijan tulkinnalle (tapahtumat voivat esimerkiksi olla katkonaisia tai monitulkintaisia), myös kuvailutulkkeessa on parasta yrittää toisintaa tämä tyyli-piirre. Monissa sarjakuvissa on kuitenkin suhteellisen selkeä juoni, jolloin tavoitteenasi voi olla rakentaa myös kohdetekstiin eheä, helposti seurattava tarina.

531 Kainulainen, Mira 2022. *V niin kuin visuaalisuus. Sarjakuvan kuvailutulkkaminen funktionaalisen käännösteorian viitekehyksessä*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

Ruutujen sisällön kuvailu

Kuvaile ruutujen kuvista tarinan kannalta olennaiset asiat ja lisäksi sen verran yksityiskohtia kuin koet tarpeelliseksi. Lisäksi voit kuvailla ruutujen sommitteluun liittyviä tekijöitä: näkökulmaa, kuvakulmaa ja kuvakokoä.

Keskeinen kysymys, joka tulee toistuvasti vastaan sarjakuvan kuvailutulkkauksessa, on tiedon järjestys ruutujen sisällön kuvailussa. Joskus oikea järjestys löytyy melko luonnostaan, joskus taas täytyy kokeilla erilaisia ratkaisuja. Usein ruutujen sisällön eri elementit linkittyvät toisiinsa niin, että esimerkiksi keskeistä kuvasisältöä ja tekstiä ei voi erottaa toisistaan, koska puhe ja ääniefektit ovat osa ruudun tapahtumia.

Tietolaatikko: Tiedon oletusjärjestys sarjakuvaruuun kuvailussa

- Ruutu (numero, muoto, koko)
- Tekstilaatikko (jos on)
- Näkymä (näkökulma, kuvakulma, kuvakoko)
- Tapahtumat: Kuka tekee, mitä, milloin ja missä?
 - Paikat
 - Hahmot
 - Äänet (puhe, ääniefektit)
 - Muut yksityiskohdat

Yllä on esitetty NNELSin ohjeista johdettu kaava, jota voi käyttää lähtökohtana. Kaavaa käyttäessä on kuitenkin hyvä pitää mielessä kaksi asiaa: ensinnäkään kaikkia kohtia ei kannata kuvailla jokaisesta ruudusta, koska kuvailutulkkeesta tulee aivan liian raskas kuunnella. Toiseksi sisällön esittäminen loogisesti voi

joskus tarkoittaa listan järjestyksestä poikkeamista. Esimerkiksi kuva kuvaillaan yleensä ennen äänien (puheen ja ääniefektien) ääneen lukemista, mutta tästä on syytä poiketa joissakin tapauksissa. Tarkastellaan esimerkkiä Mira Kainulaisen (2020) kandidaatintutkielmasta, jossa hän kuvailutulkasi katkelman *Wytches*-nimisestä kauhusarjakuvasta. Tutkielma ja sarjakuva ovat molemmat englanniksi, mutta esimerkki toimii myös suomeksi.

Esimerkki: ÄÄNI: TONK

Timothy lyö äitiään päähän kivellä, jota hän pitelee kaksin käsin. Äidin otsaan aukeaa pitkä, syvä haava.⁵³²

Ääniefekti tulee yllättäen. Ruutu on ensimmäinen uudella sivulla, eikä edellisen sivun viimeisessä ruudussa näy merkkiäkään siitä, että äidin ja pojan kohtaamisesta tulee väkivaltainen. Siksi äänen täytyy tulla poikkeuksellisesti ennen tapahtumaa, josta se lähtee. Tavallisesti ääni kerrotaisiin vasta sen aiheuttaman tapahtuman kuvauksen jälkeen, siis näin:

Esimerkki: Timothy lyö äitiään päähän kivellä, jota hän pitelee kaksin käsin.

ÄÄNI: TONK. Äidin otsaan aukeaa pitkä, syvä haava.

Usein sarjakuvissa saattaa olla peräkkäin ruutuja, jotka ovat hyvin samankaltaisia keskenään. Jos näkymä on täysin sama, sitä ei tarvitse kuvailla uudestaan (normaaliuden oletus on, että asiat säilyvät samana, kunnes kuvailutulkkeessa toisin kerrotaan). Jos näkymässä on tapahtunut pieniä muutoksia, voit tiivistää aiemman kuvailun ja kertoa, mikä siinä on muuttunut.

Esimerkki: Ruutu 2. Amparon takana alkaa metsä, jonka laita on sumun verhoama. Metsän korkeat havupuut seisovat hiljaa muodostaen sinivihreän muurin Amparon taakse.

Ruutu 3. Amparo huudahtaa Letalle: ”Siitäs sait!”

532 Kainulainen, Mira 2020. *Painting with Words. Audio Describing a Comic Book*. Kandidaatintutkielma, Tampereen yliopisto.

Ruutu 4. Amparon takana sumuisessa metsänlaidassa näkyy tumma hahmo.

Huomaa kuitenkin, että tästä ohjeesta voi olla syytä poiketa, jos sarjakuvassa käytetään toistoa tehokeinona. Tällöin on perusteltua, että visuaalinen toisteisuus muutetaan sanalliseksi toisteisuudeksi kuvailutulkkeessa.⁵³³

Erityistä huolellisuutta vaativat kohdat, joissa kohtausta tai näkökulmaa vaihtuu usein tai joissa vaikkapa vuorotellaan kahden samanaikaisen tapahtuman välillä. Siirtymien selkeyttäminen voi vaatia lisäysten tekemistä kuvailutulkkeeseen. Esimerkiksi *V niin kuin verikosto* alkaa prologilla, jossa näytetään tarinan päähenkilöitä vuorotellen valmistautumassa tulevaan yöhön. He kuuntelevat samaa radio-ohjelmaa, mikä osoittaa tapahtumien samanaikaisuuden. Kainulaisen gradututkimuksessa tämä vaihtelu ei käynyt selväksi kaikille fokusryhmän osallistujille kuvailutulkkeen perusteella.⁵³⁴

Katso myös

→ "Kuvailtavien yksityiskohtien valitseminen" s. 100

Ruudun muoto ja koko

Ruudun muotoa voi kuvailla seuraavien vastinparien avulla: iso/pieni, pysty/vaaka, leveä/kapea, korkea/matala ja puolen sivun kokoinen/koko sivun kokoinen. Jos ruudukko on kuvailtu sivun kuvailun yhteydessä, kuvailutulkki joutuu päättämään, millä perusteella hän mainitsee yksittäisten ruutujen muodon vai mainitseeko sitä lainkaan. Mainitseminen voi olla perusteltua esimerkiksi, jos sivulla on yksi muita paljon suurempi ruutu.

⁵³³ Osolen, Rachel & Leah Brochu 2020. Creating an authentic experience. A study in comic books, accessibility, and the visually impaired reader. *International Journal of Information, Diversity, & Inclusion* 4:1, 108–118.

⁵³⁴ Liu, Chunwei 2023. Repetition and Addition as Coherent Devices in Audio Description of Comics. A Case Study of X: Big Bad English. *Translation matters* 5:1, 102–120; Kainulainen, Mira 2022. V niin kuin visuaalisuus. Sarjakuvan kuvailutulkkaminen funktionaalisen käännösteorian viitekehyksessä. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

Näkymä, kuvakulma ja kuvakoko

Kunkin ruudun kuva muodostaa näkymän. Syvyysuunnassa se koostuu etu-, keski- ja taka-alasta. Näistä etualan tapahtumat ovat yleensä ruudun tärkeimpiä, keskialan toiseksi tärkeimpiä ja taka-alan tapahtumat vähiten tärkeitä. Tätä voi hyödyntää kuvailtavien yksityiskohtien valinnassa. Huomaa kuitenkin, että yhdessä ruudussa taka-alalla esitetty yksityiskohta voi olla myöhemmän ruudun keskeisin asia, jolloin se on syytä kuvailla jo silloin, kun se näkyy taka-alalla.⁵³⁵

Etu-, keski- ja taka-alan voi välillä mainita kuvailussa, mutta liikaa näitä ilmaisuja ei kannata käyttää. Toisaalta ilmaisuilla voidaan selventää asioiden välisiä etäisyyksiä ja myös vähentää toistoa, sillä niillä voidaan korvata esimerkiksi helposti usein toistuvaa *takana*-sanaa. Taka-alasta puhutaan usein myös taustana.

Esimerkki:	Taustalla Oktaani-Otto ajelee rinkiä moottoripyörällään.
Tai:	Taka-alalla Oktaani-Otto ajelee rinkiä moottoripyörällään.
Tai:	Kauempana Hilman takana Oktaani-Otto ajelee rinkiä moottoripyörällään.

Näkymän kuvailussa voi käyttää kuvakokojen käsitteitä. Niitä ovat esimerkiksi:

- **Yleiskuva:** Näkyy koko hahmo ja sen ympäristö. Yksityiskohdat eivät erotu.
- **Kokokuva:** Näkyy koko hahmo. Sen ylä- ja alapuolella ei ole tyhjää tilaa.
- **Laaja puolikuva:** Hahmo näkyy reisistä ylöspäin.
- **Puolikuva:** Hahmo näkyy navasta ylöspäin.
- **Puolilähikuva:** Hahmo näkyy rinnasta ylöspäin.
- **Lähikuva:** Näkyy hahmon kasvot. Päälaki näkyy juuri ja juuri tai ei ollenkaan.
- **Erikoislähikuva:** Kuvassa näkyy jokin yksityiskohta, vaikkapa osa hahmon kasvoista.

⁵³⁵ BC Libraries Cooperative Wiki 2019. [*Comic Book/Graphic Novel Description*](#). Viitattu 27.2.2026.

Toisaalta rajausta voi kuvailla myös yksinkertaisesti kertomalla sen, esimerkiksi ”kuvattu hartioista ylöspäin”. Tämä ilmaisutapa on kuitenkin pidempi ja välillä hankalampi upottaa kuvailuun luontevasti. Kuvakoon taas voi yleensä helposti mainita osana näkymän kuvailua.

Esimerkki: Puolikuvassa Amparo huudahtaa Letalle: ”Siitäs sait!”

Tai: Puolikuva kauempana seisovasta Amparosta. Hän huudahtaa Letalle: ”Siitäs sait!”

On hyvä huomata, että joillekin näkövammaisille kuvakoot voivat olla täysin uusi asia, ja niiden nimien oppimisessa menee jonkin aikaa. Lisäksi ne luovat kuvailutulkkeeseen toisteisuutta ja lisäävät prosessoitavan sisällön määrää.⁵³⁶

Riippumatta siitä, mitä tekniikkaa käytät, kuvakokoja ei kannata kuvailla jokaisessa ruudussa. Tarvitaan kuitenkin lisää tutkimusta siitä, mikä sopiva määrä on. Joka tapauksessa ainakaan tiivistahtisissa kohtauksissa kuvakokoja ei kannata käyttää paljon tai jopa ollenkaan.

Kuvakulmaa voi kuvailla esimerkiksi ilmaisuilla *yläviistosta*, *alaviistosta* ja *suoraan yläpuolelta*. Kuvakulmaa tarvitsee kuitenkin kuvailla vain, jos se on erikoinen tai sillä on voimakas vaikutus kuvan tunnelmaan (esimerkiksi uhkaava tilanne näytetään usein alaviistosta). Kohtisuoraa kuvakulmaa ei mainita erikseen, koska se on oletusarvo.⁵³⁷

Ruudun sommittelun kuvailussa voi käyttää ilmaisuja kuten ”ruudun vasemmassa laidassa”. Tämän kanssa kannattaa kuitenkin olla varovainen, koska kuvailusta tulee helposti sekava, jos siinä mainitaan suuntia usein. Erityisen tarkkana kannattaa olla, jos kuvailu sisältää suuntia myös hahmojen näkökulmasta.

Esimerkki: Ruudun vasemmassa laidassa, Rufuksen oikealla puolella on pimeä oviaukko. Ruudun oikeassa laidassa, Rufuksen vasemman hartian takana, kasvaa suuri puu.

⁵³⁶ Kainulainen, Mira 2022. *V niin kuin visuaalisuus. Sarjakuvan kuvailutulkkaaminen funktionaalisen käännosteorian viitekehyksessä*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto;

⁵³⁷ BC Libraries Cooperative Wiki 2019. *Comic Book/Graphic Novel Description*. Viitattu 27.2.2026.

Se, missä määrin ruudun sommittelua tarvitsee kuvailla näin tarkasti, riippuu valitusta kuvailutulkkausstrategiasta. Jos kuvailutulkkeessa korostetaan enemmän ruutuja kuvina kuin sujuvaa tarinankerrontaa, sommittelu on todennäköisesti keskeisemmässä asemassa kuin tarinaa korostavassa kuvailutulkkeessa. Joka tapauksessa suunnan ilmaisuja kannattaa käyttää harkitusti. Esimerkiksi sitä, kummallako kädellä hahmo tekee jotakin, ei yleensä tarvitse mainita, ellei saman ruudun kuvailussa mainita erikseen molempia käsiä.

Tapahtumat, hahmot ja paikat

Kerro kustakin ruudusta, kuka tekee, mitä, milloin ja missä. Näistä milloin ja missä (aika ja paikka) mainitaan usein ensin, koska silloin kuvailu etenee yleisestä yksityiskohtaiseen. ”Milloin” viittaa siihen, että jos kuvailtavan ja sitä edeltävän ruudun välissä on kulunut aikaa, se on syytä tuoda ilmi kuvailussa.⁵³⁸

Kuvaile tapahtumia aktiivimuodossa ja preesensissä: joku tekee jotakin. Näiden asioiden kuvailun selkeyteen kannattaa kiinnittää erityistä huomiota. Jos käyttäjä ei ole selvillä esimerkiksi siitä, kuka ruudun hahmoista tekee mitäkään, hän voi tippua kärryiltä juonesta.

Kuvaile uusia hahmoja lyhyesti ja kerro heidän nimensä, jos ne mainitaan. Jos nimi tulee ilmi vasta myöhemmin, noudata samaa viittauskäytäntöä kuin videomateriaalin kuvailutulkkauksessa: viittaa hahmoon jollakin tunnistettavalla ja muista hahmoista erottuvalla piirteellä, esimerkiksi *hopeahiuksinen haltija*. Toisaalta jos hahmon nimi käy ilmi pian ensimmäisen esiintymisen jälkeen, esimerkiksi myöhemmin samalla sivulla, voi olla perusteltua viitata hahmoon nimellä alusta alkaen.

Ihmishahmojen (ja ihmismäisten hahmojen) kuvailuun pätevät ihmisten kuvailutulkkauksen ohjeet. Kuvailuun valittavat piirteet kannattaa valita huolella, sillä sarjakuvahahmojen ulkonäöllä on usein yhteys heidän persoonallisuuteensa tai rooliinsa tarinassa: esimerkiksi supersankarit ovat voimakkaan näköisiä. Keskeisten hahmojen ulkonäköä myös kannattaa aluksi tarkastella muutamassa eri ruudussa, sillä hahmot voivat näyttää hieman erilaisilta eri kuvakulmista. Ennestään tuttujen hahmojen ulkonäköä ei tarvitse kuvailla tarinan aikana, ellei

⁵³⁸ BC Libraries Cooperative Wiki 2019. [Comic Book/Graphic Novel Description](#). Viitattu 27.2.2026.

se muutu merkittävästi. Esimerkiksi vaatteiden vaihtumista ei välttämättä tarvitse kuvailla, jos sillä ei ole merkitystä tarinan tai esimerkiksi ajankulun osoittamisen kannalta (eri vaatteet voivat merkitä eri päivää).

Jos sarjakuvassa on monia hahmoja, niiden muistaminen ja toisistaan erottaminen voi olla hankalaa etenkin tarinan alussa, kun hahmot eivät vielä ole käyneet tutuiksi kuvailutulkkauksen käyttäjälle. Se puolestaan vaikeuttaa koko kuvailutulkkeen ymmärtämistä ja juonen seuraamista. Tässä voivat auttaa ainakin seuraavat asiat:

- Nimeä ja kuvaile keskeiset hahmot ennakkokuvailussa, jos se ei paljasta liikaa juonesta.
- Puhu hahmoista nimillä mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Jos viitataan hahmoon piirteellä (esimerkiksi *hopeahiuksinen haltija*), valitse viittaussanat, jotka ovat selkeästi erilaisia keskenään.
- Toista hahmojen nimiä ja mahdollisesti myös rooleja usein kuvailutulkkeen alkupuolella.⁵³⁹

Esimerkki: Metsän vartija Rufus mulkoilee tulokkaita epäluuloisesti.

Hahmojen ilmeiden kuvailuun liittyy kaksi eri kuvailutulkkausstrategista valintaa. Ensinnäkin sinun täytyy valita, kuvailenko ilmeitä vai niiden välittämiä tunteita. NNELSin ohjeissa kehoitetaan nimeämään tunne suoraan vain, jos se käy selvästi ilmi. Selkeämpää voisi olla kääntää ohje toisinpäin: kuvaile tunteen sijaan ilmettä, jos et ole varma, mistä tunteesta on kyse tai jos ilmettä voi kyseisessä kontekstissa tulkita useammalla kuin yhdellä tavalla.⁵⁴⁰

Toinen valinta liittyy ilmeiden kuvailun paikkaan ruutujen kuvailujärjestyksessä. Ilmeen kuvailun voi sijoittaa joko hahmon kuvailun yhteyteen tai NNELSin ohjeiden mukaisesti muiden yksityiskohtien joukkoon, siis hahmokuvailesta erilleen. Käytännössä ilmeet ovat niin sidoksissa dialogiin ja hahmojen kuvailuun, että niiden kuvailun erottaminen ruudun kuvailutulkkeen loppuun tuntuu usein

⁵³⁹ Kainulainen, Mira 2022. *V niin kuin visuaalisuus. Sarjakuvan kuvailutulkkaminen funktionaalisen käännösteorian viitekehyksessä*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

⁵⁴⁰ BC Libraries Cooperative Wiki 2019. *Comic Book/Graphic Novel Description*. Viitattu 27.2.2026.

keinotekoiselta ja epäloogiselta. Joissakin tilanteissa ratkaisu voi kuitenkin olla toimiva.

Ympäristöihin pätee sama logiikka kuin hahmoihin: kuvaile uusi ympäristö niin tarkasti kuin tyyliin ja kerronnan tahtiin sopii. Sen jälkeen samaa ympäristöä ei tarvitse kuvailla, ellei se muutu. Usein kohtaukset jatkuvat useiden ruutujen ajan, jolloin peräkkäisissä ruuduissa on sama ympäristö. Sitä ei kannata mainita erikseen jokaisen ruudun kuvailutulkkeessa. Tässäkin pätee normaaliuden oletus: kuvailutulkkauksen käyttäjä olettaa ympäristön pysyvän samana, kunnes toisin kerrotaan.

Muut yksityiskohdat

Muut yksityiskohdat ovat esimerkiksi esineitä ja kuvassa näkyvää tekstiä kuten kylttejä. Kuvailtavien yksityiskohtien valinnassa täytyy olla tarkkana, jottei kuvailutulkkeesta tule liian raskas kuunnella. Lisäksi kuvailun yksityiskohtaisuuteen vaikuttaa erityisesti se, kuinka nopeasti tapahtumat etenevät sarjakuvassa. Nopeatempoisen kerronta vaatii nopeatempoista kuvailua, jossa yksityiskohtia on vähän.⁵⁴¹

Yleisesti ottaen tärkeitä yksityiskohtia ovat esimerkiksi ne, jotka toistuvat tai joilla myöhemmin paljastuu olevan erityinen merkitys tarinan kannalta. Toistuvat yksityiskohdat kannattaa mainita toistuvasti – paitsi peräkkäisissä ruuduissa, jolloin normaaliuden oletuksen mukaan yksi maininta riittää sijoittamaan yksityiskohdan mielikuvaan, jonka käyttäjä kohtauksesta muodostaa.

Myös sellaisia yksityiskohtia kannattaa kuvailla, jotka kertovat jotakin tarinan maailmasta tai yhteiskunnallisesta tilanteesta. Jos sarjakuva on humoristinen, vitsikkäät yksityiskohdat on syytä mainita. Lisäksi jos jokin ruudussa herättää sinussa lukijana tunnereaktion (esimerkiksi ihastusta tai inhoa), tällaiset vaikuttavat kohdat on usein syytä sisällyttää kuvailutulkkeeseen.

541 Kainulainen, Mira 2022. *V niin kuin visuaalisuus. Sarjakuvan kuvailutulkaaminen funktionaalisen käännosteorian viitekehyksessä*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

Teksti

Sisällyttä kuvailutulkkeeseen ruuduissa esiintyvä teksti: tekstilaatikot, puhekuplat, ääniefektit ja olennaiset kuvaan kuuluvat tekstit. Voit kuvailla myös tekstin visuaalisia ominaisuuksia ja puhekuplien muotoa, jos kuvailutulkkausstrategiasa olet niin valinnut. Puhekuplien muotoa ja tekstilaatikoiden tyyliä kuvaillaan kuitenkin pääsääntöisesti ennakkokuvailussa, ja kuvailutulkkeessa mainitaan vain tavallisesta poikkeavan muotoiset puhekuplat. Sen sijaan kuvailutulkkeessa kuvaillaan, miltä ääniefektit näyttävät, mutta silloinkaan ei ole mahdollista kuvaila joka ikistä ääniefektiä.⁵⁴²

Pääsääntöisesti lue kaikki sarjakuvassa näkyvä teksti ääneen ja nimeä puhuja tai äänen lähde. Sen voi tehdä joko pelkällä nimellä, lyhyellä viittauksella (esimerkiksi *vaaleahiuksinen nainen*) tai kirjoittamalla kokonaisen johtolauseen. Tekniikoita voi käyttää vuorotellen, sillä se tuo vaihtelua kuvailutulkkeeseen. Etenkään *sanoa*-verbiä ei kannata käyttää paljon. Jos kuva ei anna mitään vinkkiä äänensävyistä tai tunnetilasta, verbin voi jättää pois.

- Esimerkki:** Ääni radiossa: ”Tällä hetkellä oikeudenkäyntiä odottaa vankilassa kaksikymmentä henkeä, joista kahdeksan naisia.”
- Tai:** Ääni radiossa kertoo: ”Tällä hetkellä oikeudenkäyntiä odottaa vankilassa kaksikymmentä henkeä, joista kahdeksan naisia.”

Joskus puhujaa ei näy kuvassa, vaan puhekuplan väkänen osoittaa ruudun ulkopuolelle. Tämän voi mainita. Jos puhuja selviää muista ruuduista, hänet voi nimetä, ellei se ole vaikkapa seuraavassa ruudussa paljastuva yllätys.

Lukemisen järjestys voi vaihdella ruutujen sisällä. Yleensä näkevä lukija katsoo kuvan ensin, minkä vuoksi kuva kuvaillaan yleensä ennen tekstiä. Aina tämä järjestys ei kuitenkaan toimi. Esimerkiksi tekstilaatikko, joka sijoittaa tapahtumat tiettyyn paikkaan ja aikaan, on loogista lukea ennen kuvan kuvailua, eikä muu järjestys todennäköisesti toimisi. Lisäksi kuvan tapahtumat joskus selvästi

⁵⁴² BC Libraries Cooperative Wiki 2019. [Comic Book/Graphic Novel Description](#). Viitattu 27.2.2026.

seuraavat ruudun tekstiä eli ääntä. Jos kuvassa hahmo kääntyy säikähtäneenä ympäri ja jostain takaa kuuluu rapinaa, kääntyminen on reaktio ääneen ja ääni tulee siksi kuvailla ensin.⁵⁴³

Kuvaile tekstilaatikat yksinkertaisesti kertomalla, että kyseessä on tekstilaatikko, ja lukemalla sen teksti ääneen.

Esimerkki: Tekstilaatikko: Samaan aikaan toisaalla.

Tekstilaatikon sijaintia ja ulkonäköä voi kuvailla, jos se on merkityksellistä esimerkiksi sarjakuvan tyylin kannalta, mutta usein tämä tieto ei mahdu kuvailutulkkaukseen. Sarjakuvan kaikki tekstilaatikat voivat olla samanlaisia, jolloin ne voi kuvailla ennakkokuvailussa. On hyvä huomata, että kaikki tekstilaatikat eivät ole kirjaimellisesti laatikoita. Tekstilaatikolla ei välttämättä ole rajoja, vaan se voi niin sanotusti *leijua* ruudussa, kuvan päällä.⁵⁴⁴

Ääniefektien kuvailutulkkaukseen vaatii hieman enemmän luovuutta. Siihen on kaksi päästrategiaa: joko luet ääniefektit sanana tai ääntenä tai vaihtoehtoisesti kuvailet ääntä sanoin. Esimerkiksi ääniefektin ”SIHHH” voi lukea sanana ”SIH” tai sanallistaa muotoon ”sihinää”. Jos ääniefekti on puhekuplassa, se luetaan tai sanallistetaan osaksi puhetta.

Katso myös

- ["Kuvailutulkkausten suunnittelu" s. 112](#)
- ["Kuvailutulkkeen tyyli" s. 127](#)
- ["Kuvien kuvailutulkkaukseen ja kuvailutulkkausten yleisiä periaatteita" s. 94](#)
- ["Värien ja valon kuvailu" s. 198](#)
- ["Ihmisten kuvailu" s. 139](#)

⁵⁴³ Kainulainen, Mira 2022. *V niin kuin visuaalisuus. Sarjakuvan kuvailutulkkauksen funktionaalisen käännosteorian viitekehysessä*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

⁵⁴⁴ BC Libraries Cooperative Wiki 2019. *Comic Book/Graphic Novel Description*. Viitattu 27.2.2026.

Sisällön määrä ja kuvailun tempo

Yksittäisen ruudun kuvailutulkkeen pituus vaihtelee. Jos tarinan kannalta tärkein asia kerrotaan puhekuplassa, voit kuvailla kuvaa lyhyesti. Usein tällaisissa tekstipainotteisissa ruuduissa näytetäänkin vain puhuja, jolloin lyhimmillään riittää, että hänet nimetään. Jos taas tekstiä on vähän tai ei lainkaan, kuvailutulkkeesta tulee pidempi. Tällöinkin täytyy kuitenkin pitää mielessä, että ruutu on vain yksi monien joukossa.

Tietysti ensimmäistä luonnosta kirjoittaessa voit sisällyttää kuvailutulkkeeseen enemmän yksityiskohtia kuin lopulliseen versioon mahtuu. Kun kuvailutulkatun sarjakuvan kokonaispituus on selvillä ja sinulla on parempi käsitys teoksesta kokonaisuutena, voit karsia ylimääräiset yksityiskohdat pois.

Jos et ole varma, kannattaako jokin yksityiskohta sisällyttää kuvailutulkkeeseen, apukysymyksenä voit kysyä: onko tämä olennaista tarinan kannalta? Jos kuvailutulkkeessa on liikaa sisältöä, voit aloittaa tiivistämisen seuraavista asioista – sillä varauksella, että ne eivät ole keskeisiä kuvailutulkkausstrategian tai tarinan juonen kannalta:

- Kuvakulmien, kuvakokojen ja ruutujen sommittelun kuvailu (esimerkiksi sellaiset ilmaukset kuin *ruudun yläreunassa* ja *hahmon takana hänestä nähdén oikealla*)

- Taustojen kuvailu
- Hahmojen yksityiskohtien, kuten vaatetuksen, asusteiden ja asentojen kuvailu
- Toisto⁵⁴⁵

Toinen keskeinen asia, joka vaikuttaa sopivaan sisällön määrään, on tarinankerro-
nonn tahti. Kuvailutulkkeen tempon täytyy sopia yhteen tarinan tempon kans-
sa. Jos juoni etenee nopeasti, kuvailunkin täytyy olla nopeatempoista eli sisältää
vähemmän yksityiskohtia. Kaikkein tiivistähtisimmässä toimintakohtauksissa
kuvailussa kannattaa keskittyä ainoastaan keskeiseen toimintaan, puheeseen ja
ääniefekteihin.⁵⁴⁶

Liian nopeatempoisen kuvailun pohjalta käyttäjä ei kuitenkaan ehdi muodostaa
mielikuvia. Jos käyttäjä jää jumiin yhden ruudun kuvailuun, häneltä voi mennä
ohi seuraavien ruutujen kuvailut, ja hän voi tippua kärryiltä koko sarjakuvan
juonesta. Äänitteen takaisinpäin kelaaminen ei aina ole yksinkertaista.

Sisällön omaksumista voisi auttaa kuvailutulkkeen tauottaminen. Esimerkiksi
sekunnin tai parin tauko ruutujen ja sivujen välissä voi antaa käyttäjälle aikaa
sisäistää kuulemansa, ennen kuin kuvailu etenee. Tätä ei kuitenkaan ole vielä
tutkittu.

Esimerkki: Maanalaisia maalaistiellä

Lopuksi havainnollistamme edellä kuvattuja ohjeita lyhyen sarjakuvan avulla. Se
perustuu Kinnulasta kerättyyn kansantaruun, joka on julkaistu Lauri Simonsuurin
toimittamassa kokoelmassa *Myytillisiä tarinoita* (1984). Tarinassa maatalon isäntä
kohtaa tiellä maanalaisia, henkimaailman olentoja.⁵⁴⁷

⁵⁴⁵ Kainulainen, Mira 2022. *V niin kuin visuaalisuus. Sarjakuvan kuvailutulkkaminen funktionaalisen
käännösteorian viitekehyksessä*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

⁵⁴⁶ BC Libraries Cooperative Wiki 2019. *Comic Book/Graphic Novel Description*. Viitattu 27.2.2026;
Kainulainen, Mira 2022. *V niin kuin visuaalisuus. Sarjakuvan kuvailutulkkaminen funktionaalisen
käännösteorian viitekehyksessä*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

⁵⁴⁷ Simonsuuri, Lauri (toim.) 1985. *Myytillisiä tarinoita*. SKS.

Kuva 17. Maanalaisia maalaistiellä -sarjakuva.

Ennakkokuvailu:

Maanalaisia maalaistiellä

Sarjakuva on mustavalkoinen ja yhden sivun pituinen. Se koostuu kuudesta suorakulmion muotoisesta ruudusta, jotka on aseteltu kolmeen riviin. Piirrostayli on melko realistinen ja pelkistetty. Taustat on piirretty utuisilla harmaan sävyillä ja ilman teräviä ääriviivoja, mistä syntyy unenomainen tunnelma. Maanalaiset on väritetty tasaisen vaaleanharmaalla ja niiden puhekuplissa on rosoiset ääriviivat.

Kuvailutulke:

Ruutu 1. Kapea ruutu. Tekstilaatikko: Kerrottiinpa Kinnulassa tällaista tarinaa.

Erään talon isäntä kulkee maalaistiellä. Hänet on kuvattu takaviistosta ja hartioista ylöspäin ruudun etualalla. Isännällä on pälvikalju ja parta ja yllään tumma pusero. Hänen edessään aukeaa mäkisessä maastossa mutkitteleva maalaistie, jonka varrella kasvaa kuusia pienissä ryppäissä. Kauempana tiellä isäntää kohti kulkee joukko ihmismäisiä hahmoja, joista erottuu vain ääriviivat.

Ruutu 2. Leveä ruutu. Isäntä ja joukko kohtaavat tiellä. Isäntä on kokokuvassa ruudun oikeassa laidassa. Jalassaan hänellä on puseroa vaaleammat housut ja mustat saappaat. Isäntää tulee vastaan maanalainen, jolla on vain yksi jalka ja yllään liivi. Hän on isäntää lyhyempi ja käyttää hieman käyrää kävelykeppiä, joka kopisee maata vasten: KOP! Pään ainoat yksityiskohdat ovat pistemäiset silmät ja suu. Taustalla on usvamaisia, vaaleanharmaita muotoja.

Maanalainen sanoo: ”Pois sokean tieltä...”

Ruutu 3. Suuri ruutu. Yleiskuva isännästä, joka ohittaa maanalaisten joukon. Etummaisena on todella pitkä maanalainen ja sen takana toinen, joka kulkee neljällä raajalla hattu päässään. Näiden takana kävelee eukko, joka kiskoo perässään nelipyöräisiä vaunuja. Vaunuissa on lehmä, vanteita ja muita esineitä. Maassa joukon ympärillä pyörii valkoista usvaa.

Neljällä raajalla kulkeva maanalainen sanoo: ”Pois sokean tieltä...”

Ruutu 4. Pieni neliönmuotoinen ruutu, joka on osittain edellisen ruudun päällä. Siinä on kuvattu eukko lantiosta ylöspäin. Eukko on pukeutunut vaaleaan päähuiviin ja leninkiin. Vyötäisillään hänellä on vyö, jossa on kuusi nappulaa.

Ruutu 5. Isäntä osoittaa akan vyötä ja kysyy: ”Mitä nämä nappulat ovat?”

Ruutu 6. Viimeinen ruutu. Akan kasvot ovat ryppyiset. Hänen silmissään ei ole pupilleja, vaan ne ovat valkoiset soikiot. Utukiehkuroiden ympäröimä akka vastaa: ”Minä kuolin ennen aikojani. Nappulat tarkoittavat lapsia, jotka minun olisi pitänyt synnyttää.”

Museot

Museoympäristöjen kuvailutulkkaus kattaa valtavan määrän erilaisia sisältöjä, koska museoitakin on joka lähtöön: Suomesta löytyy erikoistuneita museoita aina merenkulusta metsäkalteuuriin ja panssarivaunuista pelikulttuuriin. Tämän temaattisen kirjon lisäksi myös museoiden esittelemät kohteet vaihtelevat laidasta laitaan: museoissa on esillä esineitä, kuvia, tilataideteoksia, videoita ja niin edelleen. Museokohteen kuvailuun ei siis ole mahdollista antaa yleispäteviä ohjeita. Tässä luvussa keskitymme erityisesti historiallisiin museoihin ja erilaisten esineiden kuvailuun, mutta nämä ohjeet ovat sovellettavissa myös muihin museokonteksteihin. Luvun lopussa esittelemme kuvailutulkattua Kuvan vallankumous -museonäyttelyä, jonka Kuvailutulkkauksen käsikirja -hankkeen työryhmä tuotti yhteistyössä Tampereen Postimuseon kanssa syksyllä 2024.

Museoesineen kuvailutulkkauksen pääperiaatteet

Esineiden ja muiden kolmiulotteisten kohteiden kuvailutulkkaus vaatii hieman enemmän informaation jäsentämistä kuin vaikkapa kaksiulotteisen kuvan. Kuvailutulkkeen laatijan tulee tuottaa kuulijalle mielikuva esineen koosta, muodosta, ulkonäöstä, sen osien suhteista ja usein myös esineen käyttötavasta. Museoesineen kuvailutulkkaus noudattaa kuvailutulkkauksen peruskaavaa: aloita yleisestä, etene yksityiskohtiin.

Muistilista:

Museoesineen kuvailutulkkaus

1. Aloita **esittelyvirkkeellä**, jossa kerrot, mikä esine (tai muu kohde) on kyseessä. Jos kuvailutulke on tarkoitus lukea äänitteeksi, äänitteen alkuun luetaan yleensä esineen nimi otsikon omaisesti (esimerkiksi ”1800-luvun urkuharmoni”, ”keihäänkärki rautakaudelta”).
2. Kuvaile esineen **muotoa ja kokoa**. Jos esine on pienehkö (esimerkiksi nyrkin kokoinen), mitat voi ilmoittaa sentin tarkkuudella, lähimpään tasalukuun pyöristettynä. Jos esine on suuri (esimerkiksi pöydän kokoinen tai sitä suurempi), senttimetrimitat voi usein pyöristää esimerkiksi tasakymmeniin, ellei tarkka koko ole merkityksellinen tieto. Kokoja voi kuvailla myös vertaamalla mittoja yleisesti tunnettuihin asioihin (esimerkiksi ”kämmenen kokoinen”, ”ruokalautasen kokoinen”). Nämä mitat eivät ole yksiselitteisiä, mutta voivat helpottaa nopean mielikuvan muodostamista.
3. Kuvaile esineen **väriä ja materiaalia**, jos nämä eivät tulleet mainituiksi jo esittelyvirkkeessä.
4. Kerro esineen **käyttötarkoituksesta** ja/tai **historiallisesta ja kulttuurista merkityksestä**. Nämä tiedot löytyvät usein myös museokohteen oheen liitetystä infotekstistä, josta ne on kätevää poimia kuvailutulkkeeseen.
5. Kuvaile esineen **käyttö- tai toimintaperiaatetta**. Jos kuvailtava kohde on käyttöesine, kuvailutulkkeeseen voi sisällyttää tietoa siitä, miten sitä käytetään (tai käytettiin), esimerkiksi miten esinettä pidellään tai miten sen osat liikkuvat. Kuvailutulkkeen laatiminen voi siis vaatia myös taustatyötä esineen käyttötavoista ja toimintamekanismista.

Kohteen ulkoisia ominaisuuksia kuten muotoa ja värejä kuvaillaan yleensä preesens-aikamuodossa.

Esimerkki: Rohkalauta on noin 20 senttiä leveä ja 30 senttiä korkea laudanpätkä, jonka yläpäässä on kymmenkunta viisisenttistä metallipiikkiä. Piikit ovat noin puolen sentin etäisyydellä toisistaan. Lauta on harmahtavaa puuta ja piikit ovat ruosteen kellastamia.

Jos esine on puhtaasti historiallinen, eli sen kaltaisia esineitä ei ole enää nykyään (yleisesti) käytössä, voi esineen käyttöominaisuuksia kuvailla imperfektissä.

Esimerkki: Rohkalautaa käytettiin siemenkotien poistamiseen pellavista. Lauta kiinnitettiin niin sanottuun rohkapenkkiin pystyyn siten, että piikit osoittivat ylöspäin. Pellavaa puhdistava henkilö istui penkille ja veteli pellavanipun varsia piikkien läpi, jolloin siemenkodat irtosivat.

Jos esineelle halutaan tehdä laadukas kuvailutulke, esinettä pitää pääsääntöisesti päästä tarkastelemaan lähietäisyydeltä. Jos esineen kuvailutulke laaditaan valokuvan perusteella, kuvailutulkkeessa kannattaa mainita, mistä suunnasta esine on kuvailtu, jotta kuulija osaa orientoitua.

Äänitteenä, paperilta vai hetkessä tuotettuna?

Museonäyttelyn kuvailutulkkaus voidaan tarjota useilla eri tavoilla. Kuvailutulke voi olla

- etukäteen kirjoitettu käsikirjoitus, jonka esimerkiksi museo-opas tai näkövammaisen museovieraan avustaja lukee ääneen näyttelyssä,
- etukäteen valmistelematon, vierailutilanteessa tuotettu kuvailutulke tai

- valmis äänite, jonka museovieras kuuntelee joko kuvailtavan kohteen yhteyteen sijoitetusta kiinteästä kuulokkeesta tai museovieraan mukana kulkevista kuulokkeista. Mukana kulkeva kuuloke voi olla museossa tarjolla oleva äänentoistolaite tai äänite voi olla verkossa, esimerkiksi museon verkkosivuilla, jolloin museovieras kuuntelee sitä omalta älylaitteeltaan.

Näillä eri ratkaisuilla on omat etunsa ja haasteensa. Etukäteen tehty kuvailutulkkausäänite on kätevästi museovieraan käytössä silloin, kun vieraille itselleen sopii tutustua näyttelyyn. Jos äänite on saatavilla verkossa, siihen voi tutustua myös etukäteen, tai jopa kokonaan ilman museovierailua. Äänite voi myös sisältää ohjeita tilassa liikkumiseen ja seuraavan kuvailutulkatun kohteen äärelle siirtymiseen. Muutamat suomalaiset museot tarjoavat myös näyttelyidensä *ääniopasteita* eli äänitettyjä museo-opastuksia vastaavalla tavalla älylaitteikäyttöön: äänitteet on tallennettu museon verkkosivuille tai esimerkiksi SoundCloud- tai Spotify-äänipalveluihin, ja asiakkaat voivat kuunnella niitä omilla älylaitteellaan⁵⁴⁸. Nämä samat äänitteiden tallennusmahdollisuudet sopivat myös kuvailutulkkeille, jos äänitepalveluun johtavat linkit ovat vaivattomasti löydettävissä.

Äänitetyn kuvailutulkkeen haittapuoli on se, ettei kuvailutulkkauksen kuuntelu tapahdu vuorovaikutuksessa: museovieras ei voi kysyä teoksista tarkentavia kysymyksiä tai pyytää kuvailua teoksista, joita ei ole etukäteen valittu kuvailtaviksi. Näin ollen äänitetty kuvailutulke ei ole itsessään sosiaalisen vuorovaikutuksen kokemus, toisin kuin oppaan välittämä kuvailutulke.

Valmiiksi käsikirjoitetun ja käsikirjoittamattoman museokuvailutulkkeen eroja ovat tutkineet Maija Hirvonen ja Betta Saari. He tarkastelivat kahta kuvailutulkattua, opastettua taidemuseokierrosta, jotka oli suunnattu näkövammaisille museovieraille. Yhdellä kierroksella opas luki ääneen etukäteen kirjoitettuja kuvailutulkkeita. Toisella kierroksella opas kuvailutulkki kohteita niin sanotusti *spontaanisti*, eli kuvaili teosta opastuksensa lomassa ilman ennalta laadittua käsikirjoitusta.

Tutkimuksessaan Hirvonen ja Saari totesivat, että vuorovaikutus museo-oppaan ja museovieraiden välillä oli keskeinen osa merkitystenluontia ja

⁵⁴⁸ Esimerkiksi Turun linnan ääniopasteet on tallennettu sekä museon verkkosivuille että SoundCloud-palveluun ja Valokuvataiteen museon ääniopasteita löytyy sekä [museon verkkosivuilta](#) että Spotify-palvelusta.

museokokemusta molemmissa kuvailutulkkauksen muodoissa. Tutkijat huomasivat, että spontaaneissa kuvailutulkaustilanteissa museovieraiden osallisuus korostui entisestään: he osallistuivat kuvailutulkkeen syntyyn kysymyksillä ja kommenteilla. Näin kuvailutulkkeesta muotoutui ikään kuin yhdessä luotu ymmärrys teoksesta. Kuvailutulketta lukeva opas keskittyi käsikirjoitukseen, kun taas spontaanisti kuvailutulkaava oli enemmän läsnä vuorovaikutustilanteen dynaamisuuksessa.⁵⁴⁹

Käsikirjoitettujen kuvailutulkkien etuna voidaan kuitenkin pitää sitä, että ne ovat huolella mietittyjä ja tyypillisesti kattavat kuvailtavan teoksen tarkasti – mahdollisesti tarkemmin kuin spontaanit kuvailut. Etukäteen kirjoitetut kuvailutulkkien ovat myös sellaisten museo-oppaiden hyödynnettävissä, jotka eivät hallitse kuvailutulkkia itse.

Erilaisilla museokuvailutulkkauksen tarjoamisen tavoilla on siis omat hyvät ja huonot puolensa. Kullekin näyttelylle paras ratkaisu kannattaa miettiä museon ja henkilökunnan resurssien mukaan: Onko näyttelyyn esimerkiksi mahdollista saada kiinteitä kuulokkeita tai mukana kulkevia audiolaitteita? Osaavatko näyttelyn oppaat kuvailutulkata itse?

Kuvailutulkattavien kohteiden valinta

Museonäyttelystä voi harvoin kuvailutulkata kaikkia näyttelykohteita, ellei näyttely ole hyvin suppea. Kuvailtavien kohteiden valinta kannattaa suunnitella yhteistyössä näyttelyn kuraattorin tai muun näyttelyä tuntevan museohenkilökunnan kanssa. Näyttelykohde, esimerkiksi esine, ei ole museossa pelkkä esine, vaan yhteistä kulttuuriperintöä, jonka äärellä museovieras saa pohtia mennyttä aikaa suhteessa itseensä ja nykyhetkeen. Esine on osa laajempaa, koko näyttelyn laajuista kokonaisuutta, jolla halutaan välittää laajempi viesti (esimerkiksi ”Millaista elämä oli 1900-luvun alun Suomessa?”). Kuvailutulkkaukseen valittavien kohteiden pohdinta on hyvä aloittaa *makrotasolta* (Mistä näyttely kertoo? Mikä on sen keskeisin anti?) ja siirtyä sen kautta *mikrotasolle* (Minkä yksittäisten kohteiden kautta makrotason sanoma välittyy parhaiten?).

⁵⁴⁹ Maija Hirvonen & Betta Saari 2024. Scripted or spontaneous? Two approaches to audio describing visual art in museums. *Perspectives* 32:1, 76–99.

Kuvailutulkattavaksi siis valitaan kohteita, jotka edustavat kyseistä näyttelyä hyvin. Kuvailutulkattavaksi kannattaa harkita myös kooltaan suuria, keskeisesti sijoitettuja tai muuten silmiinpistäviä kohteita, joiden voi olettaa vangitsevan museovieraiden huomion.

Kuvailutulkattavien kohteiden määrälle ei ole yleispäteviä ohjeita. Kohteiden määrää tulee miettiä tuotettujen kuvailutulkkeiden yhteiskeston näkökulmasta, olivatpa ne sitten valmiita äänitteitä tai oppaan paikan päällä tuottamia (kuvailutulkatun museokierroksen kestosta jäljempänä alaluvussa *Kuvailutulkatun museokierroksen toteutus*). Jos kuvailutulkkeet ovat pitkiä, kokonaisuuteen mahtuu vähemmän kohteita, kun taas lyhyet kuvailutulkkeet mahdollistavat useamman teoksen ottamisen mukaan kuvailutulkkaukseen. Kuvailujen pituutta on hyvä vaihdella sen mukaan, miten suuri ja yksityiskohtainen teos on, ja kuinka tärkeä osa näyttelyn kokonaisuutta se on.

Valmiiksi äänitetyn kuvailutulkkeen suositeltuna enimmäiskestona pidetään yleensä kolmea minuuttia⁵⁵⁰, mutta esimerkiksi taidemuseo Ateneumin kuvailutulkkeet ovat kestoltaan kuudesta kahteentoista minuuttia⁵⁵¹.

Jos näyttelyssä on kohteita, jotka voi kokea moniaistisesti – tai muuten kuin näköaistin kautta – ne voivat olla antoisia kohteita kuvailutulkatun kierroksen osaksi. Museossa voi olla sellaisiakin kohteita, joita ei saa kosketella paljain käsin, mutta joiden koskettaminen on sallittua puuvillakäsineet kädessä. Museoissa myös usein on tähän tarkoitukseen käsineitä valmiina.

Monissa museonäyttelyissä on taustanauhana pyöriviä äänitteitä. Kuvailutulkattavaa kohdetta ei kannata valita äänitteiden välittömästä läheisyydestä, jotta kuvailutulke voidaan kuunnella häiriöttä (ellei näitä äänitteitä ole tarkoitus keskeyttää kuvailutulkattavan kierroksen ajaksi). Näiden äänitteiden kuuntelu voi kyllä muuten olla antoisa osa kuvailutulkattua kierrosta.

550 Fryer, Louise 2016. *An Introduction to Audio Description. A Practical Guide*. Translation Practices Explained. Lontoo/New York, New York: Routledge.

551 Käsikirjan kirjoitushetkellä [Ateneumin verkkosivuilla](#) on kuuden teoksen kuvailutulkkeet.

Kuvailutulkatun museokierroksen toteutus

Onnistunut kuvailutulkattu museokierros vaatii, että kohderyhmän tarpeet huomioidaan kokonaisvaltaisesti: Kuinka tilaan saavutaan ja tilassa liikutaan? Kuinka pitkään kuvailutulkattu kierros kestää ja millaisilla järjestelyillä sitä olisi mahdollisimman miellyttävä seurata?

Kierroksen suunnittelussa on tärkeä muistaa, että kuvailutulkkaus vie yllättävän paljon aikaa: ei siis kannata ajatella, että kuvailutulkattu kierros kävisi läpi samat kohteet kuin muut opastetut kierrokset, koska opastuksen ja kuvailutulkkauksen kanssa kierroksesta tulisi todennäköisesti liian pitkä. Esimerkiksi Kuvan vallankumous -näyttelyn kuvailutulkatun opastuskierroksen osallistujapalautteissa mainittiin, että kierroksen ei tulisi mielellään kestää yli 45 minuuttia, erityisesti jos kierros pitää kuunnella kokonaan seisten.

Kierrosta suunnitellessa on hyvä huomioida, että suuri osa näkövammaisista henkilöistä on ikääntyneitä: Suomen näkövammaisista henkilöistä *ikääntyviä* (65–84-vuotiaita) on 32 % ja *vanhuksia* (85 vuotta täyttäneitä) on 39 %, yhteensä siis yli 70 %⁵⁵². Jos suinkin mahdollista, kierros kannattaa siis suunnitella siten, että osallistujilla on mahdollisuus kuunnella osa siitä istuen. Erityisesti voi pohtia, olisiko kierros mahdollista aloittaa tilasta, jossa osallistuvat voivat halutessaan istua. Näin ajoissa kierrokselle saapuvat vieraat eivät joudu odottelemaan kierroksen alkua seisten, ja kaikki voivat kuunnella kierroksen alkuesittelyt istuen.

Kierroksen kestoja suunnitellessa on hyvä muistaa myös, että valkoisen kepin kanssa liikkuminen on hitaahkoa. Kierrosta ei kannata johtaa kapeisiin tai muuten hankalakulkuisiin tiloihin, ellei se ole välttämätöntä. Kohteen kuvailutulkauksen päätteeksi on hyvä kertoa, mihin suuntaan kierros jatkaa seuraavaksi ja minne kuulijoiden tulee seuraavaksi siirtyä. Pelkkä ”Seuratkaa minua” -tyyppinen kehoitus ei toimi ryhmissä, joissa kuljetaan pitkänä letkana.

Museotilaan kannattaa suunnitella myös muita ohjaavia elementtejä. Kulkureitin voi merkitä koholla olevalla opastelistalla, joka parhaimmillaan on myös selkeästi

552 Näkövammaisten ikäryhmistä on saatavilla tietoa Näkövammarekisterin vuosittain julkaistavassa vuosikirjassa. Tässä julkaistu ikääntyneiden prosenttiosuustieto on peräisin vuoden 2022 vuosikirjasta.

erivärinen kuin muu lattiamateriaali. Myös voimakkaan värinen raita lattiassa voi johdattaa heikkonäköisiä henkilöitä ja toki muitakin museovieraita. Kulkureittien lisäksi tulee merkitä riittävän erottuvasti matalat katot, askelmat ja muut kulkureiteillä olevat mahdolliset esteet. Jos tilassa on istuimia, niiden tulisi myös erottua ympäristöstään mahdollisimman selkeästi (museoissa on usein mustia, kapeajalkaisia taittuoleja, jotka erottuvat hyvin heikosti hämärästi valaistuissa, tummissa museotiloissa). Näyttelytilassa liikkumista ja itse museolle saapumista voi myös helpottaa sanakarttojen avulla. Sanakartan avulla näkövammaisen museovieras voi tutustua ja orientoitua museon tiloihin etukäteen.

Museotilan valaisuun ei ole tarjolla yhtä oikeaa, kaikkia näkövammaisia henkilöitä palvelevaa ratkaisua: yhdellä heikkonäköisellä henkilöllä voi olla vaikeuksia liikkua hämärässä ympäristössä, toiselle taas hankalia ovat kirkas valaisu ja esimerkiksi vitriinilaseista syntyvä häikäisy.

Katso myös

→ "Sanakartat" s. 249

Kuvan vallankumous -näyttelyn kuvailutulkkkaus

Tässä alaluvussa kerromme Tampereen Postimuseon Kuvan vallankumous -näyttelystä, jonka kuvailutulkkauksen *Kuvailutulkkauksen käsikirja* -hankkeen työryhmä tuotti. Projektin tarkoituksena oli kokeilla erilaisia kuvailutulkkausratkaisuja ja kerätä niistä palautetta sekä selvittää, kuinka museonäyttelyyn tuleva kuvailutulkkkaus kannattaa huomioida jo näyttelyn valmistusvaiheessa. Työryhmän kuvailutulkkina toimi Anne Ketola ja kuvailutulkkaukskonsulttina Sirkku Heinäluoto, ja Postimuseota työryhmässä edusti amanuenssi Reetta Uusikulku. Näyttely oli esillä vuoden 2025 ajan.

Näyttely käsitteli postikorttien historiaa. Siinä kerrottiin, kuinka kamerat, valokuvaus ja postikortit mullistivat kuvallisen viestinnän 1800–1900-lukujen vaihteessa: valokuvapostikorteissa alettiin esittää myös uutisaiheita, kuten onnettomuuksia, sotia ja mielenosoituksia. Näitä uutistapahtumia esittäviä postikortteja lähetettiin maasta toiseen ja ne toimivat siten valokuvajournalismin ensimmäisenä askeleena. Postikorttien ja postikorttisuurennoston lisäksi näyttelyssä oli esillä muun muassa vanhoja kameroita, postikorttien kuvista tehtyä animaatiota ja videoita sekä kuuluisia suomalaisia valokuvaajia esitteleviä videoita. Näyttely perustui keräilijä Olavi Hankimon laajaan postikorttiaineistoon.

Video Kuvailutulkkauksen käsikirjan YouTube-kanavalla:

Reetta Uusikulku: Postimuseon Kuvan vallankumous -näyttely

Videolla Postimuseon amanuenssi Reetta Uusikulku kertoo Kuvan vallankumous -näyttelystä sekä Postimuseossa tehtävästä saavutettavuus-, yhdenvertaisuus- ja moninaisuustyöstä.

Kuvan vallankumous -näyttelyn kuvailutulkkeet äänitettiin ja laitettiin näyttelyyn kuunneltaviksi näyttelyn rakenteisiin kiinnitettyihin *monokuulokkeisiin* (mono-etuliite tarkoittaa, että kuuloketta kuunnellaan vain yhdellä korvalla, toisin kuin molemmat korvat peittävää *stereokuuloketta*).

Kuvailutulkattaviksi valittiin yhteensä kuusi mahdollisimman erilaista kohdetta:

- **Kamera:** 1900-luvun alun *stereokamera* eli kaksilinjainen kamera.
- **Teloituskuva:** valokuvapostikortti Kiinasta 1900-luvun alusta. Valokuvassa esiteltiin juuri tapahtunutta teloitusta.
- **Leporello-kuvaseinä:** Leporello-seinä oli *leporello* eli haitarin muotoon taiteltua kuvasarjaa imitoiva, haitarinmallinen seinä, jonka jokaisessa taitteessa oli suurennos 1800-luvun maisemakuvasta.
- **Adler-postiauto ja kauppatorimaisema:** Näyttelyssä oli esillä Suomen ensimmäinen postiauto vuodelta 1911. Auton taustalla olevaan seinään oli teetetty suurennos Helsingin kauppatoria esittävästä kuvasta.

- **Uutiskimara-video:** video, joka esitteli uutisia ja uutispostikortteja vuosilta 1902–1911.
- **Imatrankoskea esittävä postikorttisuurenos:** Seinään heijastettuun kuvaan oli lisätty kosken liikettä kuvaava animaatio, joka loi vaikutelman, että koski oikeasti kuohui.

Koska kuvailutulkatut kohteet olivat niin erilaisia ja erilaajuisia, myös kuvailutulkeäänitteistä tuli hyvin erimittaisia: lyhyin oli pituudeltaan 1 minuutti 45 sekuntia, pisin 7 minuuttia 20 sekuntia. Kuvailutulkeäänitteiden yhteiskesto oli puoli tuntia.

Seuraavaksi kerromme yksityiskohtaisemmin kolmen näyttelykohteen kuvailutulkkausratkaisuista, niistä käydyistä keskusteluista ja työssä kohdatuista haasteista. Kaikkien kuuden näyttelykohteen kuvailutulkkeet löytyvät Kuvailutulkkauksen käsikirjan YouTube-kanavalta.

Näyttelyn kuvailutulokkaamisen aikana työryhmän keskeiseksi kysymykseksi nousi, kuinka paljon kuvailutulkkeeseen *pitää* tai kuinka paljon siihen *saa* sisällyttää tietoa varsinaisen näköhavainnon ulkopuolelta. Kuinka paljon taustatyötä kuvailutulkkeen laatijan tulee tehdä ja kuinka paljon kuvailutulkkeeseen tarvitsee sisällyttää taustatietoa esimerkiksi esineen käytöstä tai maisemakuvassa näkyvien rakennusten historiasta, jotta kuvailu olisi informatiivista ja kiinnostavaa? Työryhmän keskusteluissa päädyimme siihen, että museokohteiden kohdalla tämä taustatieto voi olla erityisen tärkeää: taustatieto ohjaa näkemään museo-kohteessa asioita, joita näyttelyn kuraattori on halunnut siitä tulkittavan.

Gaumont-kamera

Näyttelyssä oli esillä muutamia vanhoja kameroita, joista yksi valittiin kuvailutulkattavaksi. Kyseinen kamera oli Gaumont-merkkinen stereokamera 1900-luvun alusta. Kamera oli haastava kuvailutulkattava: siinä on useita pieniä osia, joiden toiminnallisuuksia oli mahdotonta päätellä pelkästään kameraa katsomalla. Kuvailutulkaustyöryhmä tarvitsi taustatietoa siitä, minkä nimisiä kameran osat olivat. Lisäksi työryhmä päätti selvittää, mitä mikäkin osa kamerassa teki, jotta kuvailutulke ei kuulostaisi pelkältä kameran osia luettelevalta listalta.

Kuva 18. Gaumont-stereokamera. Kuva: Olavi Hankimon kokoelma.

Taustatyöhön löytyi osaavaa apua Suomen valokuvahistoriallisesta yhdistyksestä: yhdistyksen asiantuntija osasi kertoa kameras toimintaperiaatteesta ja osista. Tämän tiedon avulla luotiin kuvailutulke, jossa sekä kuvaillaan kameras osien ulkonäköä että kerrotaan, miten osat toimivat. Lopputulos on poikkeuksellisen yksityiskohtainen kuvaus, jonka sisältö on laajennettu kuvailu, eli sekoitus kuvailutulkkausta ja kohteen yleistä kuvausta. Koska kameras toimintaperiaatetta ei avattu kameras infoteksteissä, saattoi kuvailutulkkeen kuuntelu auttaa kaikkia museovieraita hahmottamaan kameras toimintaperiaatteen paremmin.

Esimerkki: Vaakatasossa linssien ylä- ja alapuolella on noin 7 cm mittaiset palkit. Palkit on kiinnitetty linssihin päistään. Ylempää vaakapalkkia käytettiin linssien tarkennukseen. Palkin yläreunaan on merkitty tarkennusasteikko. Alempaa vaakapalkkia käytettiin linssien himmentimien valotusaukkojen säätämiseen. Hämärässä käytettiin

isompia himmenninaukkoja, jotta filmille pääsisi enemmän valoa. Vastaavasti valoisammissa olosuhteissa käytettiin pienempiä himmenninaukkoja.

Kuvailutulkekuuloketta ja kuvailtavaa kameraa ei näyttelyssä kuitenkaan lopulta sijoitettu vierekkäin: Kuuloke oli kiinnitetty seinään pöytävitriinirivin viereen, ja kuvailutulkattu kamera oli sijoitettu kuulokkeesta katsoen neljanteen vitriiniin. Tästä syystä museovieraan ei ollut mahdollista katsella kameraa samalla kun kuunteli kuvailutulkkausta. Kuvailutulkkauksen täsmällisyyteen vaikuttavana lisähaasteena oli, ettei itse kamera ollut katseltavissa kuvailutulkkeen kirjoitusvaiheessa, vaan kamera piti kuvailutulkata valokuvasta. Kyseisessä valokuvassa (Kuva 18 yllä) kamera on kuvattuna edestäpäin eli linssit suoraan katsojaa kohti. Näyttelyssä kamera oli kuitenkin esillä pöytävitriinissä, jossa sitä katsottiin yläviistosta, eli hieman eri kulmasta. Tästä syystä kuvailutulkkeessa oli tärkeää mainita, että kuvailutulke on tehty valokuvasta, joka esittää kameran tietystä kulmasta.

Video Kuvailutulkkauksen käsikirja -YouTube-kanavalla:

Gaumont-kameran kuvailutulke

Videolta voit kuunnella Gaumont-kameran kuvailutulkkeen, joka laadittiin Kuvan vallankumous -näyttelyä varten.

Leporello-seinä

Kuvan vallankumous -näyttelyssä esillä ollut leporello-seinä (Kuva 19) esitti suurennosta *leporellosta* eli kartongille painetusta kuvasarjasta, joka on taiteltu haitarin muotoon. Seinä oli väriltään vaaleanvihreä ja siinä oli pitkiä, kapeita seinäpintoja, jotka muodostivat pari metriä korkean, noin viisi metriä leveän haitarin. Jokaisella seinäpinnalla oli suurennos aidon leporello-kuvavihoksen kuvasta. Kuvia oli yhteensä kahdeksan ja ne esittivät fotolitografia-tekniikalla tuotettuja maisemakuvia Tampereen seudulta 1800-luvun lopulta.

Kuva 19. Leporello-seinä Postimuseon Kuvan vallankumous -näyttelyssä. Leporellon kuvat: Olavi Hankimon kokoelma.

Leporello-seinän kuvailutulkkauksen haasteena oli, että monokuulokkeen johto oli sen verran lyhyt, ettei museovieras voinut kuvailutulketta kuunnellakseen liikkua kuvalta toiselle eli seurata kuvia sitä mukaa, kun niitä äänitteessä kuvailtiin. Museovieras joutui käytännössä kuuntelemaan kaikki kahdeksan kuvailutulketta putkeen ja halutessaan tutustumaan kuviin vasta sen jälkeen tai sitä ennen. Tästä syystä kuvailutulkkaustyöryhmä päätti tehdä Leporellon kuvien kuvailutulkkeista lyhyitä, noin 3–4 virkettä per kuva. Silti kuvailutulkeäänitteestä tuli pitkäkö, kestoltaan yli seitsemän minuuttia.

Kuvailutulkeäänitteen alussa kuvailtiin seinää kokonaisuutena ja kerrottiin sitten kuvien tekijä, koko, valmistustekniikka, värit (kaikki kuvat ovat mustavalkoisia, tai tarkemmin sanottuna ruskean sävyissä lähes valkoisesta lähes mustaan), sekä mainittiin, että kaikki kuvat ovat kesäisiä maisemakuvia Tampereen seudulta.

Työryhmä päätti selvittää, mitä kuvissa näkyvät rakennukset ja muut kohteet olivat ja nimetä ne kuvailutulkkeessa. Tämä päätös ei ole ainoa mahdollinen. Yhtäältä voidaan ajatella, että kuvailutulkin kuuluu välittää ainoastaan oman näköhavaintonsa (esimerkiksi: *Kuvassa on kaksi suurikokoista puurakennusta*). Toisaalta voidaan ajatella, että kuvailutulkkeesta tulee kiinnostavampi, jos kuvailutulkki selvittää ja selittää kuvailtavan kohteen taustoja (esimerkiksi: *Kuvassa on kylpylaitos ja Frenckellin paperitehtaan olkimassatehdas*). Työryhmä ajatteli,

että kohteiden nimeäminen auttaisi erityisesti Tamperetta tuntevia museovieraita myös sijoittamaan kohteita kartalle. Koska kuvien kohteita ei oltu nimetty leporellon esittelyteksteissä, kuvailutulkkeen kuuntelu saattoi avata kuvien sisältöä kaikille museovieraille.

Koska iso osa kuvissa esiintyvistä rakennuksista ja rakenteista oli jo kauan aikaa sitten purettu, vaati kohteiden nimeäminen paljon taustatyötä. Kuvailutulkkeäksikirjoituksen tarkastukseen saatiin arvokasta apua Museokeskus Vapriikin kuva-arkistosta.

Kuvista kuvailtiin vain ydinkohdat ja työryhmä kävikin paljon keskustelua siitä, mikä kussakin kuvassa oli kiinnostavaa ja huomionarvoista. Esimerkiksi Hämeenpuistoa eli entistä Esplanaatinpuistoa esittävässä kuvassa työryhmä piti mielenkiintoisena sitä, että vaikka itse esplanadi näyttää hyvin samanlaiselta kuin tänäkin päivänä, puiston vieressä oleva tontti on tyhjää, myllättyltä vaikuttavaa maata.

Kuva 20. Hämeenpuistoa esittävä fotolitografia-kuva näyttelyn leporello-seinästä. Kuva: Olavi Hankimon kokoelma.

Kuvan kuvailutulke kuului näin:

Kolmannen kuvan alla on teksti: ”Kaupunki Esplanaatista, Staden från Esplanaden”. Kuva esittää korkealta yläviistosta kuvattua kaupunki-maisemaa. Sen etualaa hallitsee Esplanadin puisto eli nykyinen Hämeen-puisto. Esplanadi kulkee kuvan alareunassa, alareunan suuntaisesti. Puistokaistaleen keskellä kulkee kävelytie. Kävelytien molemmin puolin on siistit, aidoin rajatut viheralueet. Niillä kasvaa nuoria tammia harvoina, sääntillisen suorina riveinä. Viheralueen molemmin puolin on ajoradat. Esplanadin edessä eli kuvan alalaidassa on myllättyä maata. Se on Aleksanterin kirkon rakennustyömaa.

Huomionarvoista kuvailutulkkeessa on myös se, että vaikka kuvateksti (”Kaupunki Esplanaatista”) on esitetty kuvan alla, jolloin sen voisi ajatella olevan tieto, johon katsojan huomio ohjautuu vasta itse kuvan katselun jälkeen, päätettiin kuvateksti lukea heti kuvailutulkkeen alkuun. Kuvateksti toimii tässä tapauksena myös kuvateoksen *nimenä* ja kuulijaa orientoivana tietona, ja siksi se päätettiin esittää alussa, teostiedoille tyypilliseen tapaan.

Video Kuvailutulkkauksen käsikirja -YouTube-kanavalla:

Leporello-seinän kuvailutulke

Videolta voit kuunnella Kuvan vallankumous -näyttelyn leporello-seinän kuvailutulkkeen. Kuvailutulke alkaa seinän muodon kuvailusta ja etenee yksittäisten kuvien kuvailuun.

Teloituskuva

Toinen näyttelyssä kuvailutulkattu kuvateos oli julma valokuvapostikortti, joka oli tuotettu Kiinassa 1900-luvun alussa. Valokuva on tilanteesta, jossa mies on juuri teloitettu leikkaamalla tämän pää irti. Teos oli esimerkki postikorteista, joita tuotettiin kolonialismin aikana brittiläisen imperiumin ja Ranskan siirtomaissa Aasiassa ja Afrikassa. Postikortteja teetettiin propagandaksi, ja niiden tarkoitus

oli esitellä siirtomaavallottajien valta-asemaa. Muissa näyttelyn propaganda-postikorteissa esiteltiin muun muassa lapsityövoiman käyttöä. Kuvailutulkkaus-työryhmä halusi valita kuvailutulkattavien teosten joukkoon yhden kuvan tästä noin 20 kuvan sarjasta, koska ikävää aihetta ei haluttu sensuroida.

Valokuvassa on kolme oletettavasti miespuolista henkilöä: Yksi makaa kuvan etualalla teloitettuna ilman päätä. Toinen seisoo ja esittelee teloitetun miehen päätä kameralle. Kolmas seisoo näiden vieressä. Kuvan yläreunassa on käsin kirjoitettu ranskankielinen teksti: *Après l'exécution (Nord-Est de la Chine)*, eli Teloituksen jälkeen (Koillis-Kiina). Kuvan alareunaan on painettu himmeä teksti "Cheefoo pirate after execution", eli Cheefoon merirosvo teloituksen jälkeen. Cheefoo viittaa nykyisin Yantai-nimellä tunnettuun satamakaupunkiin Kiinassa.

Kuva 21. Postikorttikuva Postimuseon Kuvan vallankumous -näyttelyssä. Kuva: Olavi Hankimon kokoelma.

Henkilöiden kasvonpiirteet ovat kuvassa sumeat, mutta kuvan taustoista voidaan päätellä, että päätä pitelevä mies edustaa kolonialistista valtakulttuuria ja murhattu mies edustaa alistettua kulttuuria. Valokuvan henkilöiden etniset taustat ovat kuvassa merkittävässä roolissa, koska valokuvaan on ikuistettu hetki,

joka kuvaa etnistä vallankäyttöä. Henkilöiden etnisyys on siis tärkeää välittää kuvailutulkkauksessa, mutta kuvailutulkkauksessa tulee myös ilmaista, että etnisyyden kuvailuun liittyy kuvailutulkkeen laatijoiden omaa tulkintaa.

Esimerkki: Kolmas mies seisoo ruumiin takana. Hän on todennäköisesti kiinalainen. Hänenkin kasvonpiirteensä ovat kuvassa hieman sumeat, mutta hän ei näytä valkoihoiselta.

Propagandapostikortit olivat näyttelyssä esillä rajatussa tilassa, jonka sisäänkäynnillä oli teksti, että osion kuvia ei suositeltu alle 18-vuotiaille museovieraille. Myös kuvailutulkeäänitteen alkuun tuli siksi sisällyttää tieto siitä, että kuvailtava kohde saattaa järkyttää. Äänitteelle laitettiinkin heti teostietojen jälkeen huomautus: ”Sisältövaroitusta: Kuvassa on väkivaltaista sisältöä”.

Video Kuvailutulkkauksen käsikirja -YouTube-kanavalla:

Teloituskuvaan kuvailutulke

Videolta voit kuunnella Kuvan vallankumous -näyttelyssä esillä olleen propagandapostikortin kuvailutulkkeen. Kuvailutulke alkaa postikortin kuvan kuvailulla. Kortissa näkyvät tekstit ja niiden suomennokset luetaan kuvailun loppuun.

YouTube-kanavalta löydät myös näyttelyn kolmen muun teoksen kuvailutulkkeet. Niiden tekemiseen liittyviä haasteita olemme avanneet videoiden kuvausteksteissä.

Yhteenveto

Kuvailutulkkaustyön aikana kohdatuista haasteista opittiin paljon. Yksi keskeinen haaste liittyi näyttelymateriaalien ja kuvailutulkkeiden valmistumisen aikatauluihin. Näyttelyn rakentamisen tiiviistä aikataulusta johtuen kuvailutulkkeet piti

viimeistellä ja äänittää suunnitteluvaiheen materiaalien perusteella, ja kohteiden suunniteltu toteutus ja esillepano muuttuivat vielä hieman näyttelyn valmistusvaiheessa. Näitä muutoksia oli useampia, ja ne vaativat kuvailutulkeäänitteiden muokkausta jälkikäteen. Esimerkiksi yksi kuuloke olikin eri puolella teosta kuin mihin sen suunnitelman mukaan olisi pitänyt sijoittua, ja yksi kuvasuurennos tehtiin huomattavasti aiottua suuremmaksi, joten kuvailutulkeäänitteissä oli virheitä näiden tietojen osalta.

Toinen kuvailutulkkaukseen haaste oli, että kaikki kuvailtavat kohteet eivät olleet kokonaan nähtävillä kuvailutulkkeen käsikirjoitusvaiheessa: esimerkiksi kuvailutulkkattava kamera oli nähtävillä vain valokuvana, kuvailutulkkattava auto oli nähtävillä vain toiselta kyljeltä, ja leporello-seinä oli nähtävillä ainoastaan suunnitteluvaiheen hahmotelmakuvana. Seinän ja auton kuvailutulkkeista ei siksi tullut niin yksityiskohtaisia kuin mitä tarkemmalla tutustumisella olisi voitu tuottaa. Kameran kuvailutulke puolestaan ei esittänyt esinettä täysin samasta kulmasta kuin mitä museovieraat sitä katselivat.

Kaiken kaikkiaan Kuvan vallankumous -näyttelyn kuvailutulkkaaminen oli antoisa ja opettavainen kokeilu. Kuvailutulkkauksen huomioiminen jo näyttelyn suunnitteluvaiheessa mahdollisti sen, että kuvailutulkkaukseyryhmä sai valita kuvailtaviksi juuri haluamansa kohteet. Näitä kohteita ympäröivät rakenteet valmistettiin siten, että kuvailutulkekuulokkeet saatiin sopimaan niihin luontevasti. Tällainen ei tietenkään olisi onnistunut, jos kuvailutulkkausta olisi mietitty vasta valmiin näyttelyn äärellä.

Projektissa kokeiltiin erilaisia kuvailutulkkauksratkaisuja kuudelle erilaiselle kohteelle. Kuvailutulkkaukseyryhmä päätyi sisällyttämään ratkaisuihinsa melko paljon näköhavainnon ulkopuolista lisätietoa kuvailtavista kohteista. Näin kuvailutulkkeet tarjosivat lisäarvoa kaikille museokävijöille, eivät pelkästään kuvailutulkkeen varsinaisille kohdeyleisöille.

Tanssi

Tanssin kuvailutulkkaus on vaativa kuvailutulkkauksen laji. Tanssiesityksissä merkityksiä rakennetaan ensisijaisesti liikkeen, rytmin, tilankäytön ja muun kehollisen ilmaisun kautta. Toisin kuin monissa muissa esittävissä taiteissa kuten teatterissa, tanssiesitys rakentuu tyypillisesti ilman puhuttua kieltä tai selkeää tarinallista rakennetta. Tämän vuoksi tanssin kuvailutulkkaus ei voi tukeutua valmiiseen käsikirjoitukseen, vaan edellyttää kuvailutulkilta erityistä herkkyyttä liikkeen ja esityksen hahmottamiseen. Kuvailutulkin tehtävänä on mahdollistaa se, että kuvailutulkkauksen käyttäjä voisi seurata esitystä kokonaisuutena, ei vain yksittäisinä visuaalisina yksityiskohtina.⁵⁵³

Täsmällisyyden ja tulkinnan tasapaino

Tanssin kuvailutulkaaajan on jatkuvasti tasapainoitava erilaisten vaatimusten välillä. Tanssissa liike on jatkuvaa ja tulkinnanvaraista, eikä esityksen merkitys usein avaudu yksiselitteisesti. Kuvailutulkin on päätettävä, mitä liikkeestä, tilankäytöstä ja tanssijoiden kehollisista suhteista on olennaista sanoittaa ja milloin on tärkeämpää antaa musiikin tai liikkeestä syntyvien äänien puhua puolestaan. Onnistunut kuvailu voi edellyttää vuoropuhelua koreografin, esiintyjien ja muun taiteellisen työryhmän kanssa. Kuvailussa saatetaan myös tarvita tanssille ominaisten käsitteiden ja termien käyttöä, vaikka esityksen yleisö ei olisi tanssin asiantuntijoita. Kuvailun on siis oltava samanaikaisesti täsmällistä ja

553 Barnés-Castaño, Celia, Luisa Bernstorff & Carmen Vilches 2021. Action Research in Motion for Dance Audio Description. *New Voices in Translation Studies* 25, 1–26.

ymmärrettävää sekä tanssia tunteville että niille, joille esitysmuoto on vieras.⁵⁵⁴ Käsitteiden selittämisessä voidaan hyödyntää ennakkokuvailua.

Seuraavassa esseessä kuvailutulkki Pipsa Toikka tarkastelee tanssin kuvailutulkausta oman ammatillisen kokemuksensa kautta. Hän kuvaa, millaisia valintoja, haasteita ja oivalluksia tanssin kuvailutulkkaukseen liittyy, ja miten kuvailutulkki voi sanallisen kielen avulla tavoittaa liikkeen, rytmin ja esityksen tunnelman.

Katso myös

→ "Ennakkokuvailu" s. 295

Tanssin kuvailutulkkauksesta – Lost in translation?

Pipsa Toikka

Käsite ”lost in translation” suomentuu Wikipedian mukaan käännöksen kadottamaksi merkitykseksi. Tanssitaidetta kuvailutulkatessa ollaan lähellä tunnetta siitä.

Näin lokakuussa 2025 Tommi Kitin teoksen *Asetelma neljälle tanssijalle* (2000) Tanssin talossa Helsingissä, ilman kuvailutulkaustehtävää. Hämärässä ja savua tulvivassa suuressa salissa istuessani mietin, kuten ammatin tahrimana katsojana useimmiten, miten teoksen kykenisi kuvailutulkaamaan. Savun takana soitti orkesteri, lavalle tuli neljä tanssijaa kukin omasta ilmansuunnastaan ja omin liikkein edeten, kohdaten ja poistuen, eri puolille lattiapintaa siirtyen ja omaa vaihtuvaa liikettään välillä samanaikaisesti muiden kanssa, välillä solistisesti tehden.

⁵⁵⁴ Barnés-Castaño, Celia, Luisa Bernstorff & Carmen Vilches 2021. Action Research in Motion for Dance Audio Description. *New Voices in Translation Studies* 25, 1–26; Patiniotaki, Emmanouela 2022. Audio Description for Dance Performances: An Artistic and Collaborative Approach. *Status Quaestionis* 23, 143–165.

Teoksesta on nähtävänä vajaan viiden minuutin klippi YouTubessa⁵⁵⁵; se on kuvattu 2011, ja 2025 esitys on varmasti muuntunut ja tanssijoinakin eri henkilöitä. Filmi kertonee kuvailutulkkausta yrittävälle jo tässä muodossaan, kuinka vaikeasti tavoitettava taiteenlaji on kyseessä, jos haetaan yleispäteviä merkityksiä ja kerrontaa. Tanssin laji ja sen historialliset muodot joko helpottavat tai vaikeuttavat kuvailutulkin työtä; Prinsessa Ruususen tarina ja siitä koreografioitu klassinen baletti antaa jo lähtökohtaisesti kuvailutulkkaukselle armollisemmat eväät kuin moderni tanssi.

Tanssityylin alkuperäinen kulttuuriympäristö avaa merkitystä eri tavoin natiiville katsojalle kuin turistille. Uuden-Seelannin maorien haka-tanssi sisältää tömistyksiä, huutoa ja kasvojen vääntelyä ja saattaa näyttää hämmäntävältä, kun taas klassinen intialainen tanssi tai ugandalaisen Baganda-heimon kansantanssi on omassa ympäristössään kulttuurisesti tutumpaa ja siten arkisempaa kuin vieraillessaan Savoy-teatterin lavalla. Kulttuurin, uskonnon ja opittujen käsitysten tuomat rajoitukset sekä katsojan kokemukset, luonne ja temperamentti vaikuttavat osaltaan katsomiskokemukseen ja katsojan tulkintaan näkemästään. Yhtä voi ärsyttää liikkeen nopeus, toista hitaus.

Onneksi kuvailutulkki ei tulkitse. Helppo homma: kerrotaan vain, mitä silmien edessä tapahtuu. Kun kuitenkin on totta, että jokainen on oman ympäristönsä tuote, on kuvailutulkkausessakin väistämättä (useimmiten, ellei kuvailutulkilla ole konsulttia tai kollegaa apunaan) kyse yhden ihmisen näkemästä – ja siten tulkinnasta. Neutraalina pysytteleväminen on hyvä tavoite, mutta objektiivisuus karkaa, kun tanssijat tulkitsevat omilla kehoillaan koreografin suunnitelmaa, jota kuvailutulkki purkaa sanalliseen muotoon ja jonka kuulija kuulee oman kokemuksensa kautta. Olipa tulkintaa enemmän tai vähemmän, kuvailutulkkaus on aina alisteista teokselle.

”Ryhmä lähtee eteen, alas-ylös-sivuille kurkotukset ryhmänä. Koko ryhmä taipuu taakse, sivulta sivulle, vartalon koonto alas, nousevat HÄÄNELLÄ. Kämmenet koskettavat toisiaan. Kaksi tanssijaa erkanee sivulle kohti pyörätuolia, muu ryhmä hinaa tuolin käyttäjää maassa. Pyörätuoli

⁵⁵⁵ Pätkä teoksesta YouTubessa: [Tommi Kitti & Co. Still Life for Four Dancers](#) (Asetelma neljälle tanssijalle).

nostetaan ilmaan, lasketaan alas. Ryhmä liikkuu yhdessä kuin elävä massa, kaikki pyörätuolin ympärillä.”

Esimerkki yllä on ote Live-ammattiopistossa keväällä 2024 tehdyn tanssialan opiskelijaesityksen *Kinesfäärejä* kuvailutulkkauksesta. Mukana oli yksi henkilö pyörätuolissa ja yksi opettaja, yhteensä yksitoista tanssijaa. Koreografian ryhmä laati yhdessä. Kuvailutulkkasin teoksen koulun näytöksessä ja avoimessa esityksessä kulttuurikeskus Caisassa. *Kinesfääri* tarkoittaa kehoa ympäröivää kolmiulotteista tilaa ja tätä tilaa ryhmä esityksessä tutki. Yksi rooleista oli erillinen, paljon yksin liikkuva tanssija, joka vasta lopussa otettiin ryhmään sisään. Tästä syntyi tarinallisuutta ja konflikteja, kontrasteja ryhmän ja yksinäisen tanssijan välille.

Tanssissa yksi tai useampi keho liikkuu tilassa ja ajassa. Tanssimaan pystyy jokainen, jolla on liikkuva keho. Äidit tanssittavat vauvojaan, lapset hyppelivät, ja me jähmettyneet aikuisetkin innostumme välillä liikkumaan rytmissä. Tanssissa tavanomainen liike muuntuu ajankäytön ja rytmittämisen avulla ilmaisuksi, joka voi olla täysin vapaata tai tarkkaan suunniteltua ja esitykseen tähtäävää. Tanssitaide pitää sisällään kaikki esittävän tanssin lajit ja muodot ja on jopa monitaiteista – nyky sirkus on usein lähellä tanssia.

Tanssiteatteri, klassinen baletti ja moni kansantanssin muoto ovat kerronnallisempia kuin moderni tanssi, mutta näidenkin lajien kuvailutulkkauksessa on hyvä muistaa, että kerromme vain visuaalisista elementeistä. Kun teos sisältää muutakin, muu puhuu puolestaan. Olen kuvaillut tanssiesityksen, jossa tanssija liikeilmaisun lisäksi rakensi korttitalon, pyöritti diaboloa (sirkusväline, jota kieputetaan narun varassa), säesti tanssia merisäätiedotuksella ja luki kirjoittamansa runon. Esitys oli hauska ja surullinen, osa-alueet toimivat yhteen ja rakensivat tarinan.

Tanssia säestetään useimmiten soittimilla tuotetulla musiikilla joko elävänä tai tallennettuna versiona. Musiikin tyyli, rytmi ja mahdollinen sanoitettu laulu välittävät oman informaationsa, jonka varassa katsoja voi asemoida teoksen sen genreen ja aikakauteen ja rakentaa omaa ymmärrystään siitä. Hiljaisuus, tyhjä tila ja hetki ovat kuvailutulkille haaste: antaako tilaa ei-tapahtumiselle vai

onko tärkeää kertoa, miltä hetki näyttää? Paras ohjehan on, että teos saisi puhua itse, ja kuvailisimme vain välttämättömän. Välttämättömän määrittely on tehtävä tapaus kerrallaan. Kuvailutulkin kannattaa katsoa teos riittävän monta kertaa, ja lisäksi tekijöiltä voi kysyä kaikesta, ja yleensä he vastaavat mielellään.

Tanssi on ruumiillistettua kieltä, jonka pukeminen puhutuksi kieleksi ei ole ihan helppoa. Voi myös pohtia, missä määrin tanssi on ”saavutettavaa” näkeväillekään yleisölle. Kun sitä ei tarvitse sanallistaa toisille, on kuitenkin turvallista tehdä oma tulkinta näkemästään. Kuvailutulkki tarvitsee ymmärrystä monesta osa-alueesta pelkistääkseen tulkkeensa.

Ajan elementit, pulssi, tempo ja rytmi vaativat kuvailutulkilta musikaalisuutta ja laskutaitoaakin. Tanssijan liike ja eteneminen tilassa voi olla nopeaa, hidasta, syk-kivää, liukuvaa, aaltoilevaa, pyörivää, katkonaista – ja samaan aikaan voi toinen tanssija liikkua aivan toisin. Mitä enemmän esiintyjä lavalla on, sitä enemmän on myös merkityksellisiä yksityiskohtia ja liikesuuntien runsautta.

Eri ruumiinosien liike päästä ja kasvoista alas varpaisiin tapahtuu ja vaihtuu hetkessä. Jotkin liikkeet ovat yleisesti tunnettuja ja nimettyjä, mutta voiko kuvailutulkki laskea sen varaan, että hänen yleisönsä tuntee piruetin, haarahypyn tai polkka-askeleen? Entä kehon orgaaniset ja yllättävät liikeradat, miten pystyä ja ehtiä kuvailemaan ne, kun seuraava liike on jo tulossa? Anatomian tuntemus helpottaa tanssin kuvailua. Tulkin oma tanssikokemus voi olla hyväksi, mutta vahvat makumieltymykset on parasta jättää huomiotta kuten aina kuvailutulkin eetoksen mukaan työskennellessä.

Askelten äänet ja suunnat, tanssijoiden hengitys ja ääntely ja vaatteista tai muusta tarpeistosta tuleva ääni onneksi kertoo tanssijoiden sijainnista ja suhteista tilassa: makaavatko he lattian tasalla vai liikkuvatko he ilmapammin? Tanssijoiden tuottamat äänet voivat olla tahattomia tai suunniteltuja, jolloin ne ovat osa kerrontaa. Liikkeen voimasta ja nopeudesta, jännitteisyydestä tai rentoudesta vihjaavat myös muut kuin pelkät visuaaliset viestit. Tila ja se, miten valolla ja lavastuksella asioita korostetaan tai peitetään, on yhtä tärkeää kuin muussakin esittävässä taiteessa.

Teatteriesityksen aikana ei aina ehdi kuvailla sen koko visuaalisuutta. Näkymä muuttuu ja virtaa, liikkeet vaihtuvat ja yhtäaikaiset tapahtumat saattavat sekoittaa kuvaa. Esiintyjien ulkonäköä ja habitusta, puvustusta ja muita erityispiirteitä voidaan kuvailla erillisessä ennakkokuvailussa.

Lähteet

Adrian, Barbara 2008. *Actor Training The Laban Way*. New York: Allworth Press.

Fischer-Lichte, Erika 1992. *The Semiotics of Theater*. Indiana University Press.

[The Elements of Dance](#) -tanssipedagogiikkasivusto.

Verkkoympäristöt

Verkkosivujen sisältö ei koostu pelkästä tekstistä. Sivuille lisätään usein kuvia, kuvakkeita, kaavioita, videoita ja muuta visuaalista aineistoa. Jotta näkövammaiset käyttäjät voivat käyttää sivustoa itsenäisesti, näille visuaalisille sisällöille on tarjottava sanallinen vastine. Näkövammaiset henkilöt käyttävät verkkopalveluita usein ruudunlukuohjelman avulla. Ruudunlukija on apuväline, joka lukee näytöllä näkyvän tekstin ääneen ja kertoo käyttäjälle, mitä painikkeita, linkkejä ja kuvia sivulla on. Ruudunlukija ei kuitenkaan tulkitse kuvan sisältöä omin päin, vaan se lukee ainoastaan kuvan *alt-tekstin* – jos sellainen on kuvan koodiin lisätty.

Alt-tekstit (tai alt-attribuutit) ovat lyhyitä ja ytimekkäitä tekstikuvauksia, jotka lisätään kuvan yhteyteen HTML-koodissa⁵⁵⁶. Niihin kirjoitetaan napakasti, mitä kuvassa näkyy. Ne siis muistuttavat kuvailutulkkeita, mutta ovat lyhyempiä. Hyvin laadittu alt-teksti auttaa käyttäjää ymmärtämään kuvan merkityksen suhteessa muuhun sisältöön. Jos alt-teksti puuttuu, ruudunlukija saattaa lukea käyttäjälle vain kuvatiedoston nimen, joka harvoin kertoo mitään kuvan sisällöstä. Alt-tekstit ovat pieni mutta keskeinen osa digitaalisten sisältöjen saavutettavuutta. Ne varmistavat, että kuvien sisältämä tieto tavoittaa myös käyttäjät, jotka eivät voi nähdä kuvaa.

556 HTML on verkkosivujen rakennuskieli, jolla määritellään, mitä sivulla on ja miten eri sisällöt – kuten kuvat, otsikot ja linkit – sijoittuvat.

Verkkosivujen saavutettavuuden lakisääteiset vaatimukset

Verkkoympäristöissä kuvien tekstimuotoista kuvailua säätelevät EU-direktiivit. *Saavutettavuusdirektiivi* (EU 2016/2102) koskee julkisen sektorin toimijoiden verkkosivustoja ja mobiilisovelluksia. Se velvoittaa viranomaisia ja muita julkisia toimijoita huolehtimaan siitä, että heidän verkkosisältönsä on saavutettavaa kaikille käyttäjille, myös näkövammaisille. Suomessa direktiivi on toimeenpantuna *digipalvelulain* kautta.

Esteettömyysdirektiivi (EU 2019/882) tuli Suomessa voimaan vuoden 2025 alussa. Se ulottuu julkista sektoria laajemmalle: direktiivin vaatimuksia sovelletaan sekä julkisiin että yksityisiin toimijoihin, kun ne tarjoavat esteettömyyttä koskevan lainsäädännön soveltamisalaan kuuluvia tuotteita tai palveluja kuluttajille. Näitä tuotteita ja palveluita ovat esimerkiksi

- verkkokaupat
- pankkipalvelut
- e-kirjojen lukulaitteet
- joukkoliikenteen lippupalvelut
- sähköiset viestintäpalvelut, kuten puhe- ja tekstiviestipalvelut, sähköposti- ja pikaviestinpalvelut
- audiovisuaalisiin sisältöihin pääsyn tarjoavat palvelut (esimerkiksi television sähköiset ohjelmaoppaat ja älytelevision sovellukset).

Mikroyrityksiin⁵⁵⁷ sovelletaan tuotteita koskevia esteettömyys vaatimuksia, mutta ei palveluita koskevia vaatimuksia.

Suomen laki ei siis edellytä esimerkiksi yhdistyksiä tekemään verkkosivuistaan saavutettavia, paitsi jos yhdistys tuottaa julkisia digipalveluja tai jos sen rahoituksesta suurin osa on julkisia varoja. Verkkosivujen saavutettavuuden voi kuitenkin

557 Mikroyrityksellä tarkoitetaan yritystä, jonka palveluksessa on alle 10 työntekijää ja jonka vuosittainen liikevaihto on enintään 2 miljoonaa euroa tai jonka vuosittainen taseen loppusumma on enintään 2 miljoonaa euroa.

ajatella olevan hyvän tavan mukainen *viestinnällinen vastuu*, joka moraalisesti sitoo aivan kaikkia toimijoita.

WCAG-ohjeistus

Saavutettavuus- ja esteettömyysdirektiivi nojaavat yhdenmukaistettuun eurooppalaiseen EN 301 549 -saavutettavuusstandardiin⁵⁵⁸, joka määrittelee tekniset vaatimukset digipalveluiden saavutettavuudelle. Standardissa kerrotaan esimerkiksi, miten verkkosivujen, mobiilisovellusten ja muiden digitaalisten palvelujen tulee toimia, jotta ne ovat käytettäviä myös vammaisille henkilöille. Standardi puolestaan pohjautuu niin sanottuun WCAG 2.1-ohjeistukseen (Web Content Accessibility Guidelines eli verkkosisällön saavutettavuusohjeet)⁵⁵⁹, joka on kansainvälinen tekninen ohjeistus digitaalisen sisällön saavutettavuudesta. Ohjeet on laatinut W3C-yhteisö⁵⁶⁰, joka tuottaa muun muassa verkon saavutettavuuteen ja yksityisyyteen liittyviä standardeja ja ohjeita. Ohjeet perustuvat saavutettavuuden neljään pääperiaatteeseen:

1. Havaittavuus (Perceivability)

Käyttäjän on voitava havaita sisältö käytettävissä olevilla aisteillaan. Näkövammaisen tai heikkonäköisen käyttäjän näkökulmasta tämä tarkoittaa esimerkiksi, että

- Kuvien sisältö on esitetty myös tekstinä.
- Värien käyttö ei ole ainoa keino välittää tietoa. Esimerkiksi kiellettyjä ja sallittuja sisältöjä ei ole esitetty pelkillä värisymboleilla (tyypillisesti punainen ja vihreä).
- Videot on kuvailutulkattu tai niissä on muunlainen tekstivastine (esimerkiksi videon sisällön kuvaileva teksti).

558 Voit ladata SFS EN 301 549 -standardin suomeksi maksutta [Suomen Standardien verkkokaupasta](#).

559 [Verkkosisällön saavutettavuusohjeet \(WCAG\) 2.1 suomeksi](#).

560 W3C eli *World Wide Web Consortium* on kansainvälinen yhteisö, joka kehittää avoimia standardeja verkkoteknologioille. [W3C:n englanninkieliset verkkosivut](#).

2. Hallittavuus (Operability)

Käyttäjän on voitava hallita käyttöliittymää eri tavoilla, myös ilman hiirtä tai kosketusnäyttöä. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi, että

Verkkosisältöä voi käyttää pelkällä näppäimistöllä.

- Kaikkia toiminnallisia elementtejä (esimerkiksi kuvakepainikkeita) voi käyttää myös ruudunlukijalla ja ilman hiirtä.
- Sivuston tai sovelluksen käyttö ei vaadi liian nopeaa reagointia tai monimutkaisia eleitä.

3. Ymmärrettävyys (Understandability)

Sisällön ja käyttöliittymän täytyy olla ymmärrettäviä mahdollisimman monelle käyttäjälle. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi, että

- Tekstit ovat selkeitä ja helposti luettavia.
- Käyttöliittymien logiikka on johdonmukainen: samanlainen painike toimii aina samalla tavalla.

4. Toimintavarmuus (Robustness)

Sisällön täytyy toimia oikein erilaisilla laitteilla ja apuvälineillä. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi, että

- Verkkosivut ja sovellukset on rakennettu teknisesti oikein, esimerkiksi HTML-standardien mukaisesti.
- Sisältöä voi käyttää ruudunlukijoiden ja muiden apuvälineiden avulla.

Nämä neljä periaatetta auttavat hahmottamaan, mitä saavutettavuus tarkoittaa eri näkökulmista. Periaatteista erityisesti 1 ja 4 ovat tärkeitä näkövammaisille käyttäjille. Ensimmäinen periaate takaa, että kaikelle kuva- ja videomuodossa olevalle sisällölle tarjotaan tekstivastineet (esimerkiksi alt-tekstit kuville ja kuvailutulkkaukset videosisällölle). Neljäs periaate sisältää vaatimuksen siitä, että sisältöä voi tarkastella myös ruudunlukijan avulla.

WCAG-ohjeistus on kirjoitettu varsin vaikeaselkoisella kielellä. Kuvien tekstivastineista esimerkiksi kirjoitetaan seuraavaa:

Onnistumiskriteeri 1.1.1 Ei-tekstuaalinen sisältö

Kaikki käyttäjälle esitettävä *ei-tekstuaalinen sisältö* on varustettu saman tarpeen täyttävällä tekstivastineella.

”Ei-tekstuaalinen sisältö” määritellään sisällöksi, ”joka ei ole merkkijono, jonka voi selvittää ohjelmallisesti, tai merkkijono ei tarkoita mitään luonnollisessa kielessä”. Harva lukija osaa päätellä, että puhutaan esimerkiksi kuvista, kaavioista, ikoneista ja videoista! Pähkinänkuoressa WCAG-ohjeistuksen kuvailutulkkaukseen liittyvät ohjeet voidaan tiivistää seuraavalla tavalla:

- Kuvalla on oltava tekstivastine, paitsi jos kuva on pelkästään koristeellinen.
- Jos kuva on pelkästään koristeellinen, alt-attribuutin tulee olla tyhjä (alt-attribuuteista kerromme lisää alempana).
- Kuvien tekstivastineen tulee välittää kuvan olennainen sisältö niin, että käyttäjä saa sen avulla saman tiedon kuin kuvaa katsomalla.
- Jos kuva on linkki, tekstivastineen täytyy kertoa, mitä tapahtuu, jos kuvaa klikkaa.

Ruudunlukijat

Ruudunlukija on ohjelmisto, joka muuntaa tietokoneen tai mobiililaitteen näytöllä näkyvän sisällön puhuttuun muotoon. Näkövammaiset käyttäjät hyödyntävät ruudunlukijaa esimerkiksi verkkosivuilla, tekstinkäsittelyohjelmissa ja sähköposteissa. Ruudunlukija ei siis ole erillinen fyysinen laite, vaan ohjelma, joka toimii käyttöjärjestelmän tai selaimen yhteydessä.

Ruudunlukija käy verkkosivua läpi *rakenteellisesti*. Se ei ”katso” sivua visuaalisesti, vaan seuraa sen taustalla olevaa HTML-koodia ja lukee koodissa olevat sisällöt ja merkinnät. Käyttäjä voi liikkua sivulla esimerkiksi näppäimistön nuolinäppäimillä tai pikanäppäimillä, joiden avulla voi hypätä otsikosta toiseen, siirtyä linkkien välillä tai hakea painikkeita ja lomakekenttiä. Ruudunlukija ilmoittaa

käyttäjälle, että kyseessä on esimerkiksi painike tai linkki, ja lukee painikkeen tai linkkiin kirjoitetun kuvauksen, esimerkiksi *"Hae, painike"* tai *"Lisätietoja, linkki"*. Otsikoiden kohdalla ruudunlukija kertoo myös, minkä otsikkotason otsikko on kyseessä (ykköstason otsikot ovat pääotsikoita, kakkostason otsikot seuraavan tason alaotsikoita ja niin edelleen), esimerkiksi *"Otsikko tasoa kaksi: Tuotetiedot."* Kuvan kohdalla ruudunlukija lukee ensisijaisesti kuvan alt-tekstin eli alt-attribuutin sisällön.

Esimerkki: Miltä alt-teksti näyttää koodissa ja miltä se kuulostaa ruudunlukijalla?

Verkkosivun koodissa kuvat lisätään *img-elementillä* (lyhenne *img* tulee sanasta *"image"* eli kuva). Jokaisen kuvan kohdalla selaimelle pitää kertoa, mistä selaimen pitää hakea se kuvatiedosto, joka tietyssä kohdassa näytetään. Tämä tehdään niin sanotulla *src-attribuutilla* (lyhenne *src* tulee sanasta *"source"* eli lähde).

Tässä on esimerkki yksinkertaisesta kuvakoodista:

```

```

Tässä koodirivissä:

- **img** tarkoittaa kuvaa.
- **src="stubb2024.jpg"** kertoo selaimelle, että sen tulee näyttää käyttäjälle kuvatiedosto nimeltä *stubb2024.jpg*, joka sijaitsee palvelimella.
- **alt="Presidentti Alexander Stubb pitämässä uudenvuoden puhetta presidentinlinnassa."** Tämä osa on alt-teksti, joka kuvailee, mitä kuvassa näkyy.

Ruudunlukija ei näe itse kuvaa, vaan se lukee käyttäjälle alt-kenttään kirjoitetun tekstin. Tällöin ruudunlukijan käyttäjä kuulee kuvan kohdalle saapuessaan:

"Kuva: Presidentti Alexander Stubb pitämässä uudenvuoden puhetta presidentinlinnassa."

Jos alt-attribuuttia ei ole, ruudunlukija saattaa lukea kuvatiedoston nimen (yllä olevassa esimerkissä ”*stubb2024.jpg*”), mikä ei ole käyttäjälle riittävä tieto.

Jos taas alt-teksti on tyhjä (eli alt=””), ruudunlukija ohittaa kuvan kokonaan.

Useissa alt-tekstiohjeissa suositellaan, että alt-tekstit olisi hyvä jättää tyhjiksi silloin, kun sivulla on koristeellisia kuvia. Tätä perustellaan sillä, että koristeelliset kuvat eivät sisällä merkityksellistä tietoa, ja käyttäjän huomio kohdistuu epäolennaiseen sisältöön. On kuitenkin hyvä pysähtyä pohtimaan, voiko koristeellinenkin kuva välittää jotain, mistä myös ruudunlukijan käyttäjä voisi olla kiinnostunut – onhan kuva kuitenkin valittu sivulle jostain syystä. Jos kuvalla halutaan välittää näkeville lukijoille vaikkapa tiettyä tunnelmaa, saman tunnelman välittäminen myös näkövammaisille lukijoille voi olla suotavaa.

Termejä: alt-teksti, vaihtoehtoinen teksti, tekstivastine

Termit *alt-teksti*, *vaihtoehtoinen teksti* ja *tekstivastine* liittyvät kaikki kuvien sanallisiin vastineisiin sähköisissä ympäristöissä. Termejä näkee toisinaan käytettävän toistensa synonyymeinä, mikä hämärtää niiden merkityksiä. Esimerkiksi eri sovelluksissa ja työkaluohjelmissa käytetään usein hieman eri termejä samoista asioista.

Alt-teksti on termeistä kenties selkein. Kuten yllä kuvaamme, se on kuvan koodiin kirjoitettu teksti, joka kuvailee kuvan sisällön napakasti. Alt-tekstejä kutsutaan myös *alt-attribuuteiksi*. Termiä *vaihtoehtoinen teksti* käytetään usein alt-tekstin synonyyminä. Esimerkiksi Microsoftin ohjelmissa (Word, PowerPoint ja niin edelleen) alt-tekstejä kutsutaan vaihtoehtoiksi teksteiksi. Joissain toisissa yhteyksissä vaihtoehtoista tekstiä puolestaan näkee yleiskäsitteenä, joka kattaa sekä alt-tekstit että tekstivastineet⁵⁶¹.

Tekstivastine-termiä käytetään myös joskus yleiskäsitteenä, joka kattaa kaikenlaiset kuvien tekstimuotoiset vastineet verkkoympäristöissä. WCAG-ohjeissa

561 Esimerkiksi Saavutettavuuskirjasto Celian tuottamalla [Saavutettavasti.fi-ohjesivustolla](https://saavutettavasti.fi/ohjesivustolla) ”Vaihtoehtoinen teksti” on yleiskäsite, jota käytetään kaikista tekstimuotoisista kuvan vastineista.

tekstivastineelle on kuitenkin hyvin tarkkarajainen määritelmä: tekstivastine on ”Teksti, joka on ohjelmallisesti liitetty ei-tekstimuotoiseen sisältöön tai johon on viitattu tekstistä, joka on ohjelmallisesti liitetty ei-tekstimuotoiseen sisältöön. Ohjelmallisesti liitetty teksti on tekstiä, jonka sijainti voidaan ohjelmallisesti selvittää ei-tekstuaalisesta sisällöstä.” Määritelmä on kankea ja jokseenkin hankala hahmottaa, mutta käytännössä se viittaa kahdentyyppisiin kuvauksiin: Tekstivastine voi olla kuvan

1. kuvan alt-teksti, tai
2. pidempi kuvan sisältöä kuvaava teksti, joka voi olla sijoitettu verkkosivun tai asiakirjan näkyvään tekstiin, tai se voi olla esimerkiksi erillinen tekstitiedosto. Kuvan koodiin kirjoitetaan ruudunlukuohjelmalle ohje (tunniste), joka kertoo, *missä* kuva on kuvailtu. Tämä ohje liitetään koodiin niin sanotusti ohjelmallisesti, eli siitä tehdään polku, jota ruudunlukija voi seurata.

Tässä käsikirjassa käytämme tällaisista pidemmistä teksteistä ilmaisua ”pidempi kuvausteksti”. Kaikki kuvat eivät ole alt-tekstin keinoin tyhjentävästi kuvailtavissa. Jos kuva sisältää paljon yksityiskohtaista tai jäsenneltä tietoa, sisällön selittäminen vaatii pidempää ja perusteellisempaa sanallista kuvausta. Tällaisia kuvia ovat usein esimerkiksi kaaviot, diagrammit ja muu infografiikka. Tällöin alt-teksti toimii lyhyenä tiivistelmänä, ja varsinainen sisältö kuvataan pidemmässä kuvaustekstissä kuvan yhteydessä.

Seuraavassa osiossa perehdymme varsinaisten alt-tekstien tuottamiseen. Pidempien kuvaustekstien kirjoittamiseen palaamme myöhemmin tässä luvussa.

Alt-tekstien kirjoittaminen

Hyvin laadittu alt-teksti on selkeä, yleistajuinen ja asiayhteyteen sopiva. Se auttaa ruudunlukijan käyttäjää hahmottamaan, mitä kuvassa näkyy ja miksi kuva on tärkeä sivun sisällön kannalta. Alt-tekstissä ei tarvitse toistaa asioita, jotka käyvät muuten ilmi sivun tekstistä.

Päätöksiä alt-tekstin sisällöstä ohjaavat seuraavat kysymykset:

- Mitä kuvassa on?
- Mikä on kuvan tarkoitus asiayhteydessä?
- Mikä kuvassa on lukijan kannalta olennaisinta?

Muistilista:

Perusohjeet alt-tekstin laatimiseen

Kerro lukijalle asiayhteyden kannalta olennainen tieto, joka jää saamatta, jos kuvaa ei näe.

- Alt-tekstin tulee olla neutraali selostus kuvasta. Vältä tulkinnallisia huomioita (esim. ”inhottava ötökkä”, ”henkeäsalpaavan komea mies”).
- Alt-tekstissä ei tarvitse mainita, että kyseessä on *kuva*, koska ruudunlukija kertoo tämän. Voit kuitenkin mainita kuvatyypin (piirroskuva, valokuva).
 - **Esimerkki:** Kissanpojat leikkivät lankakerällä, piirroskuva
 - **Tai:** Piirroskuva, jossa kissanpojat leikkivät lankakerällä.
- Kuvatyyppejä ei tarvitse mainita, jos se on pääteltävissä kontekstista. Esimerkiksi lehtikuvat ovat useimmiten valokuvia, eikä lehdessä olevaa valokuvaa tarvitse siksi kuvailla valokuvaksi.
- Lopeta alt-teksti pisteeseen. Ruudunlukija pitää pienen tauon pisteen kohdalla, mikä tekee tekstistä helpomman seurata.
- Jos kuvassa on tekstiä, kirjoita se alt-tekstiin. Jos tekstiä on paljon, valitse siitä olennaisin.
- Jos kuva on linkki, kerro alt-tekstissä, minne linkki johtaa, sekä se, siirtyykö käyttäjä uuteen välilehteen tai sivustoon.
 - **Esimerkki:** Siirryt Helsingin Sanomien verkkosivulle, avaa uuden välilehden.

- Alt-teksti kannattaa lisätä kuvaan heti, kun lataat sen verkkopalvelimelle/tiedostoon. Tämä sujuvoittaa työtä, eikä alt-tekstin liittäminen ainakaan unohdu.

Alt-tekstien kirjoittamisessa pätevät samat *selkeän yleiskielen* periaatteet kuin muussakin saavutettavassa viestinnässä. (Huomioi, että selkeä yleiskieli on eri asia kuin *selkokieli*. Jos kyseessä on selkokielinen sivusto tai julkaisu, myös alt-tekstien tulee olla selkokieltä. Selkojulkaisujen alt-teksteistä voit lukea Selkokeskuksen julkaisemasta *Selkokuvaoppaasta*.⁵⁶²)

Alt-tekstin pituudelle ei ole ylärajaa, mutta tyypillisesti ne ovat mahdollisimman napakoita. Alt-tekstin ihanteellinen pituus riippuu kuvan sisällöstä: Jos kuva on hyvin yksinkertainen (esim. pieni ikoni tai symboli), alt-teksti voi olla muutaman sanan mittainen. Yksityiskohtaisempi kuva saattaa vaatia useamman virkkeen. Useampi lyhyt virke on aina parempi kuin yksi pitkä.

Alt-tekstien kielelliseen selkeyteen pätevät yleiset selkeän kielen periaatteet:

Käytä yleiskielisiä sanoja, vältä sivistyssanoja ja erikoisalan termejä.

Esimerkki: Tutkija tarkastelee topografista karttaa.

Paremmiin: Tutkija tarkastelee maastokarttaa.

Useampi lyhyt virke on parempi kuin yksi pitkä.

Esimerkki: Nainen istuu turhautuneen näköisenä aurinkotuolissa täydellä uimarannalla, jolla juoksentelee kymmeniä lapsia ja jossa on useita juomakojuja, joihin on pitkät jonot.

Paremmiin: Täydellä uimarannalla juoksentelee kymmeniä lapsia. Turhautuneen näköinen nainen istuu aurinkotuolissa. Rannan juomakoihin on pitkät jonot.

⁵⁶² *Selkokuvaopas* (2023; Kaisa Kaatra ja Anne Ketola, Selkokeskus & Kehitysvammaliitto ry).

Vältä pitkiä määriteketjuja. Määriteketju muodostuu, kun jonkin sanan edelle sijoitetaan monta sitä määrittävää sanaa. Partisiippimuotoisen määritteen (eli verbistä muodostetun adjektiivin, esimerkiksi *esittävä*, *kuvaava* tai *rakennettu*) voi yleensä korvata *joka*-lauseella.

Esimerkki: Suomalaisen ostoskäyttäytymistä ja ostosten hiilijalanjälkeä vuosina 2018–2024 kuvaava pylväsdiagrammi.

Paremmiin: Pylväsdiagrammi, joka kuvaa suomalaisten ostoskäyttäytymistä ja ostosten hiilijalanjälkeä vuosina 2018–2024.

Selkeän yleiskielen periaatteista voit lukea lisää Kielitoimiston ohjepankista⁵⁶³.

On myös hyvä huomata, että kuvan *kuvateksti* ei lähtökohtaisesti korvaa alt-tekstiä, vaikka ruudunlukija lukee myös sen ääneen. Kuvateksti on teksti, joka näkyy kaikille käyttäjille ja on tyypillisesti kuvan alla. Kuvateksti kirjoitetaan useimmiten hieman eri tarkoitukseen kuin alt-teksti: sen tarkoitus on laajentaa kuvan kontekstia tai näkökulmaa, esimerkiksi selittämällä kuvan taustaa, aikaa ja paikkaa, tai tarjoamalla tulkintoja, joita kuva ei yksin ilmaise. On kuitenkin myös tilanteita, joissa kuvateksti ja alt-teksti voivat olla sisällöltään lähellä toisiaan tai jopa identtisiä. Tämä on tyypillistä silloin, kun kuva on yksinkertainen eikä siihen liity kontekstietoa. Aiemman esimerkkinä alt-teksti ”Presidentti Alexander Stubb pitämässä uudenvuoden puhetta presidentinlinnassa” voisi olla kyseisen kuvan kuvatekstinä. Älä kuitenkaan jätä alt-tekstiä laatimatta pelkästään siksi, että kuvalla on kuvateksti. Arvioi aina, kertooko kuvateksti todella kuvan oleellisen sisällön.

⁵⁶³ Selkeää yleiskieltä kutsutaan myös nimellä hyvä virkakieli. Sen periaatteista voit lukea lisää [Kielitoimiston ohjepankista](#).

Tietolaatikko:

Automaattisesti tuotetut alt-teksti

Esimerkiksi Microsoftin Office-ohjelmat ja sosiaalisen median alustat ehdottavat kuviin alt-tekstejä automaattisesti. Myös joissain uusissa ruudunlukuohjelmissa on ominaisuus, jonka avulla ruudunlukija osaa kuvailla kuvan sisältöä hieman, vaikka alt-teksti olisi jätetty tyhjäksi. Automaattisesti tuotetut alt-tekstit perustuvat kuvantunnistusteknologiaan.

Useimmiten nämä ehdotukset eivät ole käyttökelpoisia sellaisenaan, sillä ne voivat tunnistaa kuvan kohteita väärin. Usein ne sisältävät pelkkiä avainsanalistoja (esimerkiksi ”taivas, rakennus, henkilö”). Esimerkiksi jäljempänä Logot ja kuvakkeet -alaluvussa käsiteltävän kuvake-esimerkin kuvalle (vaaleanvihreällä taustalla viisi mustaa kuvaketta) Microsoftin ohjelma ehdotti alt-tekstiksi ”A black and white shopping cart” (”mustavalkoinen ostoskärry”).

Kun kuvantunnistusteknologia kehittyy tulevaisuudessa, automaattisesti tuotetut alt-tekstit voivat ehkä tarjota alt-tekstien laatijalle käyttökelpoisen pohjan, jota voi muokata. Alt-tekstejä ei kuitenkaan saa jättää laatimatta sillä verukkeella, että ohjelma tuottaa jonkinlaisen kuvauksen automaattisesti.

Alt-tekstin näkökulman valitseminen

Pohdi, onko kuvan kohde esitetty tavanomaisissa olosuhteissa vai onko siinä jotain erityistä (esimerkiksi valokuva kuopiolaiselta torilta tavallisena kauppapäivänä tai vapunpäivänä; kuva Ruotsin prinsessasta jakkupuvussa tai rennossa t-paidassa ja shortseissa). Mieti myös, mitä kuvalla halutaan ilmaista suhteessa ympäröivään tekstiin. Miksi tekstiin on valittu juuri kyseinen kuva, ja mitä näkökulmia se lukijoille havainnollistaa?

Esimerkki: Mitä kuva havainnollistaa tekstissä?

Esimerkkivalokuva esittää suomalaista järvenrantamaisemaa kesäisenä päivänä. Sinisellä taivaalla on pilviä, ja taivas heijastuu järven pinnasta. Vedessä on vihertäviä ja kellertäviä juovia rantaviivan mukaisesti. Valokuvan alt-tekstin laatimista voi lähestyä eri näkökulmista riippuen siitä, mitä se on valittu havainnollistamaan. Mihin katsojien on haluttu kuvassa kiinnittävän huomiota? Esimerkkikuvan kohdalla kysymystä voi pohtia kahden kuvitteellisen tilanteen kautta:

Kuva 22. Uutiskuvaesimerkki. Sama kuva voi havainnollistaa eri asioita. Kesäisessä maisemavalokuvassa keskeistä voi olla rauhallinen kesäinen tunnelma tai vedessä näkyvä sinilevä. Kuva: Heikki Ketola/Vastavalo

Tilanne 1: Kuva esitetään Suomen ympäristökeskuksen *Mistä tuntee sinilevän?* -verkkosivustolla. Kuvatekstissä lukee: ”Sinilevien massaesiintyminen syntyy, kun vedessä on paljon ravinteita, varsinkin fosforia.”

Osuva alt-teksti kuvalle voisi olla esimerkiksi: ”Järvenranta kesäpäivänä. Vedessä on kellertäviä ja vihertäviä raitoja rantaviivan mukaisesti.”

Tilanne 2: Kuva esitetään tunnelmakuvana kesän sääennustetta koskevan uutisen osana. Kuvatekstissä lukee: ”Alkukesäksi Suomeen ei ole tiedossa erityisen kuumia kesäilmoja, mutta toisaalta erityisen kylmältäkään sää ei vaikuta.”

Osuva alt-teksti voisi tässä tapauksessa olla esimerkiksi: ”Järvenranta kesäpäivänä” tai ”Järvenranta kesäpäivänä. Sininen taivas ja valkoiset pilvet heijastuvat järven pinnasta.”

Logot ja kuvakkeet

Logot ja kuvakkeet (ikonit) kuvaillaan tyypillisesti hyvin lyhyillä alt-teksteillä. Logon alt-tekstissä on hyvä mainita, että kyseessä on logo, sillä se selittää käyttäjälle kuvan tarkoitusta. Alt-tekstissä tulee mainita, minkä tahon logo on kyseessä. Lisäksi logon visuaalisen ilmeen voi kuvailla lyhyesti. Logoissa käytetään usein organisaatioiden ja yritysten nimien lyhenteitä, mutta alt-tekstissä nimet on hyvä mainita kokonaan. Poikkeuksia ovat lyhenteet, jotka ovat yleisesti hyvin tunnettuja, esim. Kela ja EU.

Esimerkiksi Julkisen alan viestijöiden logo esittää valkoisia kirjaimia J, A ja T turkoosissa puhekuplassa. Liian suppeita alt-tekstejä kyseiselle logolle olisivat esimerkiksi ”JAT” tai ”JAT-logo”. Kuvaavampia sen sijaan olisivat ”Julkisen alan viestijät ry:n logo” tai ”Julkisen alan viestijät ry:n logo. Turkoosissa puhekuplassa valkoisella tekstillä kirjaimet J, A, T”.

Toiminnallisilla kuvakkeilla tarkoitetaan pieniä kuvaikoneita, joita klikkaamalla tapahtuu jokin toiminto: esimerkiksi tallennus-kuvake, lataus-kuvake tai ostoskori-kuvake. Toiminnallisen kuvakkeen alt-tekstin tulee kuvata toiminnallisuutta eikä kuvaa, jota kuvake esittää. Esimerkiksi tallennus-toimintoa kuvataan tyypillisesti diskettiä esittävällä kuvakkeella. Kuvakkeen alt-tekstin tulisi olla ”tallenna” tai ”tallennus” eikä ”disketti”.

Muita tyypillisiä esimerkkejä ovat:

- Koti-/aloitussivukuvake: alt=”Aloitussivu” (eikä: Talo)
- Hakutoiminnon kuvake: alt=”Etsi” (eikä: Suurennuslasi)

- Ostoskorin kuvake: alt="Ostoskori" (eikä: Ostoskärry)
- Asetusvalikon kuvake: alt="Asetukset" (eikä: Hammaspyörä)

Kuva 23. Tyypillisiä toiminnallisia kuvakkeita: *aloitussivu, hakutoiminto, ostoskori, tallennus ja asetukset.*

Kuvakkeen alt-tekstissä ei siis tarvitse mainita sanaa "kuvake"/"ikoni". Varmista, että käytät samaa kuvausta samasta kuvakkeesta kaikkialla verkkosivustolla. Jos kuvake on linkki sosiaalisen median alustalle, kerro alt-tekstissä palvelun nimi, esimerkiksi alt="Facebook" tai alt="Discord".

Infografiikka

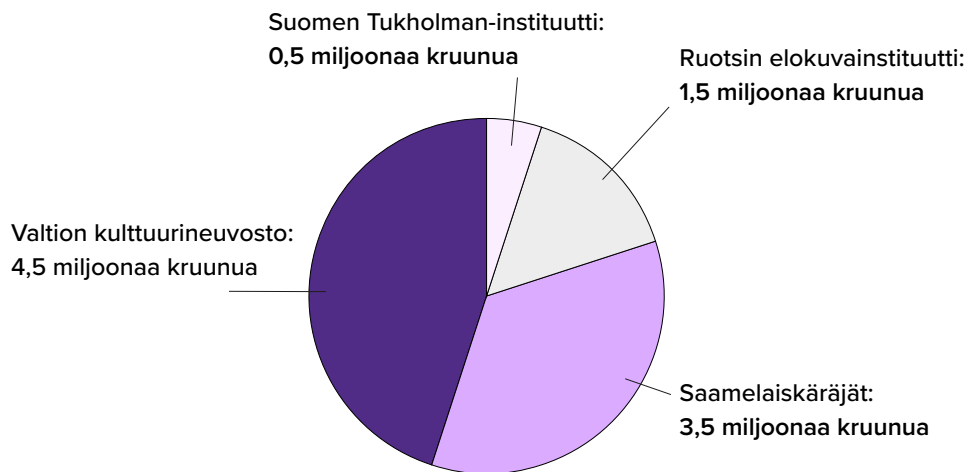
Infografiikka on tiedon visualisointia esimerkiksi kaavioiden ja kuvitusten avulla. Yleisiä kaaviotyyppejä ovat pylväsdiagrammit (tai pylväskaaviot), palkkidiagrammit, viivadiagrammit, ympyrädiagrammit ja vuokaaviot. Kerro alt-tekstissä selkeästi kaavion tyyppi (esim. pylväsdiagrammi, vuokaavio), jotta käyttäjä hahmottaa, miten tiedot on järjestetty. Jos kaavio on yksinkertainen, voit kuvailla alt-tekstissä koko sisällön pääpiirteissään. Jos kaavio sisältää paljon tietoa, avaa kaavion sisältö pidemmässä kuvaustekstissä (katso seuraava osio).

Esimerkki: Yksinkertainen ympyrädiagrammi

Esimerkkikuvassa on ympyrädiagrammi eli piirakkakaavio, jossa ympyrä on jaettu osuuksia kuvaaviin sektoreihin. Diagrammi siis muistuttaa pyöreää piirakkaa, joka on leikattu erikokoisiin paloihin.

Esimerkin ympyrädiagrammi kuvaa, kuinka Ruotsin hallitus jakoi kymmenen miljoonaa kruunua kansallisten vähemmistöjen kulttuuritoimintaan vuonna 2018. Rahoituskohteita on neljä, eli diagrammi jakaantuu neljään sektoriin. Jokaisen

sektorin päällä lukee rahoituskohteen nimi ja sille myönnetty avustussumma. Diagrammi julkaistaan osana avustuksia esittelevää verkkouutista.

Kuva 24. Ympyrädiagrammi. Diagrammi kuvaa avustussummia, jotka Ruotsin hallitus myönsi kansallisten vähemmistöjen kulttuuritoimintaan.

Alt-tekstissä voi hyvin mainita avustuskohteet ja summat, koska niitä on vain neljä. Ne on luontevaa luetella suurimmasta avustussummasta pienimpään. Sektoreiden värit eivät ole oleellinen tieto näkövammaisille uutisen lukijoille. Alt-teksti voisi siis olla esimerkiksi:

”Ympyrädiagrammi Ruotsin hallituksen myöntämistä avustuksista: Valtion kulttuurineuvosto 4,5 miljoonaa kruunua, Saamelaiskäräjät 3,5 miljoonaa, Ruotsin elokuvainstituutti 1,5 miljoonaa ja Suomen Tukholman-instituutti 0,5 miljoonaa”.

Pidempien kuvaustekstien kirjoittaminen

Jos kuva sisältää paljon yksityiskohtaista tietoa, sisällön selittäminen vaatii alt-tekstiä pidempää ja perusteellisempaa sanallista kuvausta eli *pidempää kuvaustekstiä*. Sujuvin tapa tuottaa pidempi kuvausteksti on kirjoittaa se näkyväksi osaksi verkkosivun tai asiakirjan varsinaista tekstiä. Se sijoitetaan tyypillisesti joko suoraan kuvan alle tai heti sen edelle. Vaihtoehtoisesti se voi

sijaita esimerkiksi erillisessä PDF-tiedostossa, johon viitataan kuvan koodista. Useimmille ruudunlukijan käyttäjille sivulla sijaitseva kuvausteksti on käytettävyyden kannalta sujuvampi ja kätevämpi vaihtoehto kuin erilliseen tiedostoon linkitetty kuvaus. Kun pidempi kuvausteksti esitetään osana varsinaista tekstisäilytystä, se palvelee kaikkia lukijoita – myös niitä, joilla ei ole näkövammaa mutta jotka hyötyvät selkeästi jäsennelystä ja sanallistetusta kuvasta. Hyvin laaditut kuvaustekstit voivat parhaimmillaan rikastuttaa koko sivuston viestintää ja lisätä ymmärrettävyyttä kaikille käyttäjille.

Pidempi kuvausteksti voi olla yksittäinen havainnollinen kappale tai tarvittaessa taulukko tai jäsennely luettelo, jos se palvelee sisällön ymmärrettävyyttä paremmin. Esimerkiksi vuokaavion vaiheita voi jäsentää numeroiduksi listaksi, jolloin käyttäjän on helppo seurata prosessin kulkua. Pidempi kuvausteksti linkitetään kuvaan tunnisteella kuvan koodissa. Sisällöntuottajana sinun ei tarvitse osata itse kirjoittaa tätä koodia, vaan riittää, että ymmärrät idean liittäminen takana.

Esimerkki: Pidemmän kuvaustekstin liittäminen

Kirjoitat tekstivastinetta säätimiä kuvaavalle kaaviolle. Kaavio on niin monimutkainen, että pelkkä alt-teksti ei riitä kuvaamaan sen sisältöä ymmärrettävästi. Kirjoitat kaaviolle siksi alt-tekstin lisäksi myös pidemmän kuvaustekstin, jossa kerrot, mitä kaavio esittää. Tämä kuvausteksti on ihan tavallinen tekstikappale, eli se näkyy kaikille lukijoille. Näkeville käyttäjille kuvaustekstisi toimii sekä selityksenä että sisällön täydentäjänä. Tavoitteenasi on siis kirjoittaa kuvaustekstistä niin havainnollinen, että se hyödyttää aivan kaikkia verkkosivun käyttäjiä.

Sujuvinta on yleensä sijoittaa pidempi kuvausteksti heti kuvan jälkeen, mutta joskus tekstisi voi olla rakenteeltaan sellainen, että kuvaustekstin saa sijoitettua vasta myöhempään kohtaan. Voit ohjata ruudunlukijan käyttäjän pidemmän kuvaustekstin luokse kahdella eri tavalla. Yksinkertaisin tapa on kirjoittaa alt-tekstiin, missä pidempi kuvausteksti on, esimerkiksi:

```

```

Tämä tapa on näppärä ja toimiva varsinkin silloin, kun pidempi kuvausteksti on sijoitettu heti kuvan jälkeen.

Toinen, hieman monimutkaisempi tapa ohjata ruudunlukijan käyttäjä pidemmän kuvaustekstin äärelle on yhdistää kuva ja kuvausteksti teknisesti. Kuvan koodiin lisätään *tunniste*, joka kertoo, mihin tekstikappaleeseen se liittyy (mikä osa jäljempänä tulevasta tekstistä on *pidempi kuvausteksti*). Tekstikappaleelle annetaan sivun koodissa nimi (esimerkiksi tunniste ”kaavio-selite”), jota käytetään yhteyden luomiseen. Kaaviokuvan koodiin tulee ikään kuin ”näkymätön lappu”, jossa lukee: ”Selitys löytyy tuosta tekstistä!” Ruudunlukija näkee tämän ”lapun” ja tietää, mikä teksti selittää kuvaa.

HTML-koodissa kuvan ja pidemmän kuvaustekstin välinen yhteys tehdään niin sanotulla *aria-describedby* -attribuutilla seuraavasti. Kuvan koodiin kirjoitetaan esimerkiksi:

```

```

Rivi ilmaisee: ”Näytä kuva nimeltä *kaavio.png*. Lue ruudunlukijalla alt-tekstiksi *Kaavio sään kiertokulusta*. Lue sen jälkeen seliteteksti, jonka tunniste on *kaavio-selite*.”

Kirjoittamasi pidemmän kuvaustekstin molemmin puolin (sitä ennen ja sen jälkeen) lisätään niin sanotut `<p>`-elementit (”p” tulee tulee sanasta *paragraph* eli *kappale*), jotka merkitsevät, että ”tästä alkaa tekstikappale” ja ”tähän tekstikappale loppuu”.

Tässä tapauksessa ensimmäiseen `<p>`-elementtiin lisätään tieto siitä, että tekstikappale on kuvan koodissa mainittu ”kaavio-selite”.

```
<p id="kaavio-selite">
```

Kaaviokuva esittää sään kiertokulkua ja ilmakehän toimintaa yksinkertaistetussa muodossa. Kaavion vasemmassa reunassa on aurinko, josta lähtee säteitä alaspäin. Säteet kuvaavat auringon lämmittävää vaikutusta maan pinnalle. Kuvan alaosassa on rakennuksia,

metsää ja vesistöä. Niiden yläpuolella on vesihöyryä, mikä kuvaa maa- ja vesialueiden lämpenemisestä johtuvaa veden höyrystymistä. Vesihöyry on merkitty kuvaan kevyesti kaartuvilla nuolilla. Ylhäällä pilvikerroksessa vesihöyry tiivistyy pilviksi. Nuolet osoittavat, kuinka ilmapirrat liikuttavat pilviä eri suuntiin. Oikeassa reunassa näkyy sadepisaroita, jotka laskeutuvat maahan, ja alempana näkyy myös ukkospilvi, josta lähtee salama.

</p>

Kun ruudunlukija tulee alt-tekstin kohdalle, se lukee: “Kaavio sään kiertokulusta. Kaaviokuva esittää sään kiertokulkua ja ilmakehän toimintaa...”, eli ensin alt-tekstin ja sen jälkeen selitteen. Tämän jälkeen ruudunlukija lukee kuvan kuvatekstin.

Kuvan ja kuvaustekstin teknisen yhdistämisen etuna on, että käyttäjän ei tarvitse erikseen etsiä kuvaustekstiä sivulta. Tämä on hyödyllistä erityisesti silloin, kun kuvausteksti sijaitsee sivulla kauempana. Haasteena on kuitenkin se, että ruudunlukija voi lukea saman kuvaustekstin kahteen kertaan: ensin kuvan kohdalla ja myöhemmin osana muuta tekstisisältöä. Toisto voi tehdä kuuntelukokemuksesta raskaan, etenkin jos kuvausteksti on pitkä.

Esimerkin kaltaiset kaaviokuvat vaativat siis tyypillisesti alt-tekstiä pidemmän kuvaustekstin. Se ei ole koodin uumeniin jäävä näkymätön lisä, vaan kaikille lukijoille näkyvä tekstin osa. Jos kuvausteksti liitetään täysin valmiiseen tekstimateriaaliin, myös muu, ympäröivä teksti voi tarvita lisämuokkausta, jotta tekstikokonaisuudesta tulee luonteva. Parhaaseen lopputulokseen päästäänkin, kun nämä saavutettavuusnäkökulmat huomioidaan jo tekstin valmisteluvaiheessa.

Monimutkaisempien kuvien kuvailu verkkosivuilla vaatii siis hieman lisätyötä, mutta olisi sääli, jos kuvailuvaatimus johtaisi siihen, että kuvien käyttö vähenee. Selkeiden kuvien käyttö palvelee monia vastaanottajaryhmiä⁵⁶⁴. Parhaimmillaan kuvien pidemmät kuvaustekstit tuovat tekstiin ylimääräisen, selkeän informaatio-kerroksen, joka tekee kuvista entistä havainnollisempia aivan kaikille lukijoille.

564 Saavutettavan kuvaviestinnän mahdollisuuksista kirjoitetaan esimerkiksi [Selkokuvaoppaassa](#) (2023; Kaisa Kaatra ja Anne Ketola, Selkokeskus & Kehitysvammaliitto ry);

Videopelit

Videopeleistä on tullut merkittävä ja laajalti suosittu kansainvälisen populaarikulttuurin muoto, jota ei enää nähdä pelkkänä lasten viihteenä. Pelejä hyödynnetäänkin nykyisin paljon muun muassa opetus- ja kuntoutuskäytössä, koska ne kehittävät muun muassa motorisia taitoja ja kognitiivisia kykyjä. Monet näkövammaisetkin henkilöt nauttivat videopeleistä – merkittävistä saavutettavuusongelmista huolimatta.⁵⁶⁵

Videopelit poikkeavat monista muista kuvailutulkattavista medioista ennen kaikkea interaktiivisuutensa vuoksi. Pelaajan tekemät valinnat vaikuttavat siihen, mitä ruudulla tapahtuu, missä järjestyksessä tapahtumat etenevät ja millaista sisältöä ylipäättään kohdataan. Tämä tekee videopelien kuvailutulkauksesta erityisen haastavaa, eikä alalle ole toistaiseksi vakiintunut käytännön ohjeita tai yhtenäisiä toimintamalleja. Tästä syystä tarkastelemme videopelien kuvailutulkkausta yleisemmällä ja osin teoreettisemmalla tasolla kuin muita kuvailutulkkauksen lajeja. Keskitymme siihen, millaisia kysymyksiä ja haasteita interaktiivisuus asettaa kuvailutulkkaukselle ja mitä aiheesta voidaan päätellä olemassa olevan tutkimuskirjallisuuden valossa.

⁵⁶⁵ Mangiron, Carme & Zhang, Xiaochun 2016. Game Accessibility for the Blind: Current Overview and the Potential Application of Audio Description as the Way Forward. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Researching Audio Description*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK, 75–95; Pagano, Adriana Silvina, André Luiz Rosa Teixeira & Flávia Affonso Mayer 2020. Accessible Audiovisual Translation. Teoksessa Meng Ji & Sara Laviosa (toim.) *The Oxford Handbook of Translation and Social Practices*, 66–82; Mangiron, Carme & Zhang, Xiaochun 2022. Video games and audio description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 377–390.

Videopelien saavutettavuudesta

Yhdenvertainen pääsy kulttuuriin ja koulutukseen ja siten myös videopelieihin on ihmisoikeus. Tähän on havahduttu 2000-luvun aikana, ja videopelien saavutettavuus on alkanut saada kasvavaa huomiota. Sen myötä on herännyt myös kiinnostus pelien kuvailutulkkaukseen. Yksi syy kiinnostukseen videopelien saavutettavuutta kohtaan on kulttuurin ja koulutuksen yhdenvertaisuuden edistäminen. Myös yritysten lailliset velvoitteet ja pelialan kaupalliset intressit vauhdittavat aiheen tutkimusta.⁵⁶⁶

Pelien saavutettavuutta käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa keskitytään tavallisesti siihen, millaiset tekijät vaikeuttavat näkövammaisten pelaamista ja millaisin keinoin nämä esteet voidaan ylittää. Yleisesti ottaen videopelien saavutettavuusongelmat liittyvät kolmeen asiaan:⁵⁶⁷

1. Pelaaja ei pysty vastaanottamaan ärsyksiä pelistä näkö-, kuulo- tai tuntoaistilla.
2. Pelaaja ei osaa tulkita pelin antamia ärsyksiä eikä siksi tiedä, mitä hänen pitää tehdä seuraavaksi.
3. Pelaaja ei pysty syöttämään peliin oikeaa toimintoa, koska hän ei pysty käyttämään pelin käyttöliittymää esimerkiksi hiirellä tai ohjaimella.

Useimmat videopelit ovat nykyisin erittäin visuaalisia, joten näkövammaisten pelaamisen esteet liittyvät yleensä ensimmäiseen kohtaan, pelin ärsykkeiden vastaanottamiseen. Toinen ja kolmas kohta liittyvät erityisesti älyllisiin ja liikunnallisiin vammoihin. Myös itse pelikonsolit, esimerkiksi erilaiset valikot, voivat olla esteenä pelaamiselle. Joihinkin uusiin konsoleihin, esimerkiksi PlayStation 4:ään, on tullut saavutettavuusominaisuuksia, mutta ne eivät vielä ole tarpeeksi kattavia mahdollistaakseen näkövammaisten itsenäisen pelaamisen. Tällä

⁵⁶⁶ Mangiron, Carme & Zhang, Xiaochun 2016. Game Accessibility for the Blind: Current Overview and the Potential Application of Audio Description as the Way Forward. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Researching Audio Description*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK, 75–95; Mangiron, Carme & Zhang, Xiaochun 2022. Video games and audio description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 377–390;

⁵⁶⁷ Yuan, Bei, Eelke Folmer & Frederick C. Harris Jr. 2011. Game accessibility. A survey. *Universal Access in the Information Society* 10:1, 81–100.

hetkellä näkövammaisilla pelaajilla on kaksi vaihtoehtoa: joko he pelaavat näkevien ihmisten avustuksella tai rajoittavat pelaamisensa näkövammaisille mukautettuihin ja suunniteltuihin peleihin.⁵⁶⁸

Pelien saavutettavuus perustuu käytettävyyteen ja mukautettavuuteen eli siihen, että pelaaja voi asetuksia muuttamalla saada pelin vastaamaan paremmin omia tarpeitaan ja mieltymyksiään.⁵⁶⁹ Peleistä voidaan tehdä näkövammaisille saavutettavia neljällä tavalla:⁵⁷⁰

1. Pelit suunnitellaan ensisijaisesti näkövammaisille käyttäjille.
2. Pelaajia autetaan ylittämään pelin esteet avustavan teknologian avulla.
3. Julkaistuista peleistä tehdään uusia, saavutettavia versioita.
4. Pelit suunnitellaan alusta asti esteettömiksi kaikille käyttäjille.

Kaikissa näissä ratkaisuissa on omat haasteensa. Pelkästään tai pääasiassa näkövammaisille suunnatuista peleistä useimmat ovat äänipelejä. Ne antavat näkövammaisille pääsyn näihin tiettyihin peleihin mutta eivät pelaajayhteisöön eivätkä valtavirtaiseen pelikulttuuriin, jotka kuuluvat olennaisesti videopeli-
liharrastukseen. Jos näkövammaiset eivät pysty pelaamaan samoja pelejä kuin näkevät pelaajat, he eivät pysty myöskään esimerkiksi keskustelemaan pelikokemuksistaan näiden kanssa tai pelaamaan yhdessä näkevien ystäviensä kanssa. Tämä asettaa heidät eriarvoiseen, eristettyyn asemaan pelaajayhteisön sisällä. Avustava teknologia taas voi olla hyödyllinen ja toimiva ratkaisu joissakin tilanteissa, mutta kaikkia ongelmia se ei ratkaise. Uudet versiot ratkaisevat ongelmat silloin, kun pelin perusmekaniikat ja muu olennainen sisältö on mahdollista muokata saavutettavaksi.⁵⁷¹

568 Mangiron, Carme & Zhang, Xiaochun 2016. Game Accessibility for the Blind: Current Overview and the Potential Application of Audio Description as the Way Forward. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Researching Audio Description*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK, 75–95;

569 Mangiron, Carme & Zhang, Xiaochun 2022. Video games and audio description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 377–390.

570 Pagano, Adriana Silvina, André Luiz Rosa Teixeira & Flávia Affonso Mayer 2020. Accessible Audiovisual Translation. Teoksessa Meng Ji & Sara Laviosa (toim.) *The Oxford Handbook of Translation and Social Practices*, 66–82;

571 Mangiron, Carme & Zhang, Xiaochun 2016. Game Accessibility for the Blind: Current Overview and the Potential Application of Audio Description as the Way Forward. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Researching Audio Description*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK, 75–95;

Kaikkein inklusiivisin ja paras ratkaisu kuitenkin on se, että saavutettavuus – kuvailutulkkaus mukaan lukien – huomioidaan pelisuunnittelussa prosessin alusta asti. Parhaisiin lopputuloksiin päästään osallistamalla vammaisia pelaajia pelien suunnitteluun, mielellään prosessin alusta asti. Suunnittelussa täytyy huomioida myös pelilaitteistojen ja -ohjelmistojen yhteensopivuus avustavan teknologian kanssa. Esteettömän suunnittelun ajatus on kuitenkin vasta alkanut itää peliteollisuudessa, joten yhdenvertainen pelikulttuuri on etenkin konsolipelien kohdalla vielä kaukainen tavoite. Sitä kohti voidaan alkaa edetä suunnittelemalla pelejä erilaisille pelaajaryhmille ja lisäämällä saavutettavuusominaisuuksia uusiin ja uudelleen julkaistuihin peleihin.⁵⁷²

Tutkimuksessa on jo tunnistettu useita tapoja, joilla videopeleistä voidaan tehdä saavutettavia näkövammaisille. Paras ratkaisu riippuu käyttökontekstista ja kohdeyleisöstä, esimerkiksi pelaajien aiemmasta pelikokemuksesta. Vuonna 2003 International Game Developers' Association -järjestön alaisuuteen perustettu vaikuttamisryhmä Game Accessibility Special Interest Group (IGDA GASIG) laati videopelien saavutettavuussuositukset näkövammaisia pelaajia varten (Game Accessibility Guidelines s.a.). Myös Microsoft on laatinut Xbox-peleille saavutettavuussuositukset, joiden monet kohdat hyödyttävät myös näkövammaisia pelaajia.⁵⁷³

Keskeisintä on muuttaa pelien visuaaliset sisällöt ääni- tai kosketusmuotoon. Tähän voi käyttää muun muassa seuraavia keinoja:⁵⁷⁴

- Ruudunlukija.
- Ääneen puhuminen (*self-voicing*), eli peli lukee itse ääneen kaikkien valikoiden ja ohjeviestien eli tutoriaalien sisällön.
- Erilaiset ääniohjaamisen keinot, esimerkiksi kaksikorvakuuntelu ja *sonifikaatio*, "äänellistäminen", missä äänen korkeus, toistuvuustiheys ja

572 Mangiron, Carme & Zhang, Xiaochun 2016. Game Accessibility for the Blind: Current Overview and the Potential Application of Audio Description as the Way Forward. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Researching Audio Description*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK, 75–95; Mangiron, Carme & Zhang, Xiaochun 2022. Video games and audio description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 377–390;

573 Microsoft 2023. Xbox Accessibility Guidelines V3.2. Luettu 17.4.2025.

574 Mangiron, Carme & Zhang, Xiaochun 2016. Game Accessibility for the Blind: Current Overview and the Potential Application of Audio Description as the Way Forward. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Researching Audio Description*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK, 75–95;

tempo toimivat ikään kuin kaikuluotaimena, jonka avulla pelaaja pystyy liikkumaan pelin maailmassa ja muun muassa etsimään sieltä esineitä. Kaksikorvakuuntelussa korvat vastaanottavat eri ääniärsyksiä.⁵⁷⁵

- Haptinen palaute, jossa esimerkiksi ohjaimen värähdykset välittävät pelaajalle tietoa.
- Kuvailutulkkaus.

Video Kuvailutulkkauksen käsikirjan YouTube-kanavalla

Pauliina Baltzar: Digitaalisten pelien saavutettavuushaasteet

Tampereen yliopiston saavutettavuustutkija Pauliina Baltzar kertoo digitaalisten pelien ja erityisesti moninpelaamisen saavutettavuushaasteista. Teknisten esteiden lisäksi myös sosiaaliset esteet vaikeuttavat vammaisten henkilöiden osallistumista pelikulttuuriin.

Mitä videopelien kuvailutulkkauksesta tiedetään tällä hetkellä?

Kuvailutulkausta ei vielä ole sovellettu pelien interaktiivisiin osiin eikä juurikaan suosittuihin valtavirtapeleihin. Yksi syy tähän on se, että pelisuunnittelijat tuntevat huonosti kuvailutulkausta ja sen laatimisprosessia. Pelien kuvailutulkausta on myös tutkittu vasta hyvin vähän.⁵⁷⁶

Kuvailutulkausta voitaisiin kuitenkin hyödyntää moniin eri osiin peleissä, sillä erilaiset visuaaliset osat opastavat ja ohjaavat pelaajaa monin tavoin.

⁵⁷⁵ Khaliq, Imran & Isabelle Dela Torre 2019. A study on accessibility in games for the visually impaired. Teoksessa *Proceedings of the 5th EAI international conference on smart objects and technologies for social good*, 142–148;

⁵⁷⁶ Mangiron, Carme & Zhang, Xiaochun 2022. Video games and audio description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 377–390.

Kuvailutulkkaus mainitaan myös IGDA GASIGin ja Microsoftin saavutettavuus-suosituksissa, mutta niissä ei anneta konkreettisia ohjeita siihen, miten videopelejä kannattaa kuvailutulkata. Tähän mennessä videopelien kuvailutulkkauksen tutkimuksessa onkin vasta tunnistettu, mitä osia peleistä voisi kuvailutulkata.⁵⁷⁷

Ensinnäkin monissa tarinallisissa videopeleissä on elokuvamaisia välinäytöksiä (*cut scenes*), joiden aikana tarina etenee ilman pelaajan ohjausta ja joiden ajaksi pelaajasta tuleekin katsoja. Välinäytöksiä ja trailereita voidaan kuvailutulkata samalla tavalla kuin elokuvia ja muita videoita. Onnistuneen kehitysprosessin salaisuutena pidetään yhteiskehittäjyyttä: kuvailutulkin kannattaisi olla osa tiimiä, joka suunnittelee välinäytökset ja trailerit, ja laatia kuvailutulkkeet osana muuta-kin äänityötä. Tuotantovaiheen tulisi sisältää myös käyttäjäpalautteen keräämistä näkövammaiselta testiyleisöltä.⁵⁷⁸

Isojen studioiden suuren budjetin pelien välinäytöksiä ja trailereita onkin alettu viime aikoina kuvailutulkata. Kenties tunnetuin esimerkki tästä on Naughty Dog-studion *The Last of Us I* -pelin uusi versio vuodelta 2022. Siinä on kuvailutulkattujen välinäytösten lisäksi useita kymmeniä muitakin saavutettavuusominaisuuksia. Pelin toista osaa, *The Last of Us II:a*, on kutsuttu kaikkien aikojen saavutettavimmaksi videopeliksi, sillä siinä on 60 eri saavutettavuusominaisuutta, jotka on kehitetty yhteistyössä vammaisten konsulttien kanssa. Kuvailutulkattuja välinäytöksiä siinä ei kuitenkaan ole. Muita suosittuja pelejä, joissa on kuvailutulkatut välinäytökset, ovat vuonna 2022 julkaistu toimintaseikkailupeli *God of War Ragnarök* ja vuonna 2023 julkaistu kamppailupeli *Mortal Kombat 1*, joka sekkin on uusintaversio paljon vanhemmasta pelistä.⁵⁷⁹

577 Mangiron, Carme & Zhang, Xiaochun 2016. Game Accessibility for the Blind: Current Overview and the Potential Application of Audio Description as the Way Forward. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Researching Audio Description*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK, 75–95; Game Accessibility Guidelines s.a. Luettu 17.4.2025; Microsoft 2023. Xbox Accessibility Guidelines V3.2. Luettu 17.4.2025.

578 Taarluoto, Tuukka 2011. Interaktiivisia elokuvia kääntämässä. Tekstittämiskonventiot videopelien välinäytöksissä. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto; Mangiron, Carme & Zhang, Xiaochun 2022. Video games and audio description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/ New York, New York: Routledge, 377–390;

579 PlayStation Blog 2022. The Last of Us Part I: full list of accessibility features. PlayStation-blogi 26.8.2022. Luettu 17.4.2025; Mangiron, Carme & Zhang, Xiaochun 2022. Video games and audio description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 377–390;

Toiseksi peleissä voidaan kuvailla pelin sisältöä: hahmoja, heidän tekemisiään sekä ympäristöjä. Hahmoja ja pelin maailmaa olisi mahdollista esitellä myös ennakkokuvailussa, joka voisi olla kuunneltavissa päävalikon tai pelin verkkosivujen kautta. Ympäristöjä kuvailtaessa pelkkä mahdollisten suuntien kertominen ei vielä riitä. Esimerkiksi jos toisessa suunnassa on riippusilta ja toisessa kalliojyrkkä, jolta tippuminen tappaa hahmon, kuvailutulkkauksen avulla näkövammaisen pelaaja voi valita suunnan, joka vie pelissä eteenpäin. Pelimaailman ja pelaajan eri vaihtoehtojen kuvailussa täytyy huomioida myös se, jos peli ei ole lineaarinen. Tällaisissa peleissä mahdollisia suuntia ja tapahtumakulkuja on useita, ja tarina ja pelin kulku muuttuvat pelaajan valintojen mukaan. Erilaiset valinnat voivat johtaa esimerkiksi täysin erilaisiin lopetuksiin. Kuvailutulkkauksen tulisi mahdollistaa näkövammaiselle pelaajalle kaikki samat tapahtumakulut kuin näkevillekin.⁵⁸⁰

Kolmas keskeinen visuaalinen elementti, josta voidaan tehdä saavutettava kuvailutulkkauksen avulla, on heijastusnäyttö (HUD, *heads-up display*). Heijastusnäytöllä tarkoitetaan peliruudulle jatkuvasti näkyvää tietonäyttöä, joka kertoo pelaajalle esimerkiksi pelihahmon tilasta, varusteista ja tehtävistä ilman, että pelaajan tarvitsee keskeyttää peliä. Pelityypistä riippuen heijastusnäyttö välittää pelaajalle monenlaista tietoa. Esimerkiksi seikkailu- ja toimintapeleissä kuvaruudun reunoilla voi olla näkyvissä monenlaisia mittareita, palkkeja ja muita elementtejä, jotka kertovat pelaajalle, onko hahmo kenties kuolemaisillaan tai väsynyt, millaisia tavaroita ja aseita hän kantaa mukanaan tai montako nuolta hänellä on jäljellä. Heijastusnäyttö voi näyttää myös meneillään olevat tehtävät ja kartan, jonka avulla pelaaja suunnistaa pelin maailmassa. Kaikki tämä tieto on pelaamisessa ratkaisevan tärkeää, ja sen voisi välittää pelaajalle kuvailutulkkauksen avulla.⁵⁸¹

580 Mangiron, Carme & Zhang, Xiaochun 2016. Game Accessibility for the Blind: Current Overview and the Potential Application of Audio Description as the Way Forward. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Researching Audio Description*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK, 75–95; Mangiron, Carme & Zhang, Xiaochun 2022. Video games and audio description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 377–390;

581 Mangiron, Carme & Zhang, Xiaochun 2016. Game Accessibility for the Blind: Current Overview and the Potential Application of Audio Description as the Way Forward. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Researching Audio Description*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK, 75–95;

Neljänneksi voidaan kuvailla valikoiden visuaalisia osia. Esimerkiksi monien pelien alussa pelaaja luo tai valitsee hahmonsia. Näissä valikoissa kuvailutulkkauksia voidaan hyödyntää erilaisissa esteettisissä valinnoissa, esimerkiksi vaatetuksen valinnassa. Valinnoilla voi kuitenkin olla vaikutusta myös pelin kulkuun: esimerkiksi aseiden valinta vaikuttaa yleensä siihen, millainen strategia pelissä kannattaa valita ja millaista hahmoa pelaaja lähtee rakentamaan.⁵⁸²

Niin kuin kaikessa muussakin kuvailutulkauksessa, kuvailun täytyy sopia pelin muiden äänien joukkoon ja erottua niistä. Selkeintä on, jos kuvailutulkkeet lukee erillinen ääninäyttelijä, jonka ääni on selvästi erilainen kuin mahdollisen kertojan ja pelihahmojen. Videopelien kuvailutulkauksesta saadaan suurin mahdollinen hyöty irti, kun se yhdistetään muihin saavutettavuusratkaisuihin, kuten äänivälikoihin ja tekstistä puheeksi -toimintoon. Kuvailutulkauksen tulisi myös olla saatavilla kaikilla kielillä, joilla peliä voi pelata.⁵⁸³

Kaikenlaisia pelejä ei välttämättä voi kuvailutulkata. Nopeatempoiset pelit, joissa pelaajalta vaaditaan jatkuvasti nopeita refleksiä, ovat todennäköisesti joko liian vaikeita kuvailutulkata tai niiden kuuntelu kuvailutulkattuna olisi pelaajalle niin uuvuttavaa, että se häiritsisi pelaamista. Lisäksi kuvailutulkauksen lisääminen olemassa oleviin peleihin voi olla teknisesti hankalaa ja kalliimpaa kuin alusta asti kuvailutulkatun pelin kehittäminen.⁵⁸⁴

Aiemmassa tutkimuksessa on jo tunnistettu useita peligenrejä, joista voisi tehdä saavutettavia näkövammaisille. Niitä ovat:⁵⁸⁵

582 Mangiron, Carme & Zhang, Xiaochun 2016. Game Accessibility for the Blind: Current Overview and the Potential Application of Audio Description as the Way Forward. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Researching Audio Description*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK, 75–95;

583 Mangiron, Carme & Zhang, Xiaochun 2016. Game Accessibility for the Blind: Current Overview and the Potential Application of Audio Description as the Way Forward. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Researching Audio Description*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK, 75–95; Mangiron, Carme & Zhang, Xiaochun 2022. Video games and audio description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 377–390;

584 Mangiron, Carme & Zhang, Xiaochun 2016. Game Accessibility for the Blind: Current Overview and the Potential Application of Audio Description as the Way Forward. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Researching Audio Description*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK, 75–95; Mangiron, Carme & Zhang, Xiaochun 2022. Video games and audio description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 377–390;

585 Yuan, Bei, Eelke Folmer & Frederick C. Harris Jr. 2011. Game accessibility. A survey. *Universal Access in the Information Society* 10:1, 81–100;

- Ensimmäisen persoonan ammunta- ja pelit (FPS, *first-person shooter*)
- Musiikki- ja rytmipelit
- Kilpa-ajopelit
- Ongelmanratkaisu- ja älypelit
- Tasohyppelypelit
- Arcade- eli peliautomaattipelit
- Roolipelit (RPG, *role-playing game*)
- Hiirellä ohjattavat seikkailupelit (*point-and-click adventure*)
- Visual novel -pelit eli visualisoidut tarinat

Näidenkin pelien kuvailutulkauksessa joudutaan luultavasti ratkomaan muun muassa teknisiä ongelmia, mutta haasteisiin tarttuminen on ehdottoman tärkeää pelikulttuurin yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Avainroolissa haasteiden ratkomisessa on kattava ja monipuolinen tutkimustyö. Tutkimusta tarvitaan myös parhaiden kuvailutulkaukikäytäntöjen selvittämiseksi.⁵⁸⁶

Aihealue tarjoaa erittäin runsaasti kiinnostavia tutkimuskysymyksiä, jotka odottavat vastausten selvittämistä: Mitä peleissä kannattaa kuvailla ja millä tavalla? Miten eri peligenret eroavat toisistaan kuvailutulkauksen lähdeteksteinä? Eroaako välinäytösten kuvailu jotenkin muiden elokuvamaisten videoiden kuvailusta? Miten kuvailu tulee ajoittaa? Aihepiiristä tarvitaan myös vastaanottotutkimuksia, jotta käyttöön otettavat käytännöt vastaavat alusta asti näkövammaisten pelaajien tarpeita mahdollisimman hyvin.⁵⁸⁷

586 Mangiron, Carme & Zhang, Xiaochun 2016. Game Accessibility for the Blind: Current Overview and the Potential Application of Audio Description as the Way Forward. Teoksessa Anna Matamala & Pilar Orero (toim.) *Researching Audio Description*. Lontoo: Palgrave Macmillan UK, 75–95; Mangiron, Carme & Zhang, Xiaochun 2022. Video games and audio description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 377–390;

587 Mangiron, Carme & Zhang, Xiaochun 2022. Video games and audio description. Teoksessa Christopher Taylor & Elisa Perego (toim.) *The Routledge Handbook of Audio Description*. Routledge Handbooks in Translation and Interpreting Studies. Lontoo/New York, New York: Routledge, 377–390;

Katso myös

- "Ennakkokuvailu" s. 295
- "Videomateriaali" s. 254

OSA 4

Käytännön järjestelyt

Kuvailutulkkauksen tilaaminen

Kuvailutulkkaus on asiantuntijatyötä, joka vaatii huolellista suunnittelua sekä kuvailutulkilta että kuvailutulkkauksen tilaajalta. Tässä luvussa kerromme, mitä tilaajan on hyvä ottaa huomioon ennen kuvailutulkin palkkaamista, toimeksiannon aikana ja sen jälkeen. Luvussa olemme käyttäneet lähteinä kuvailutulkki Carita Lehtniemen kuvailutulkkauksen tilaajille laatimaa opasta ja Näkövammaisten kulttuuripalvelun kuvailutulkkauksen tilaajaohjeita.⁵⁸⁸

Kuvailutulkin palkkaaminen ja tarjouspyyntö

Kuvailutulkkauksen hinta määräytyy työn laajuuden ja vaativuuden mukaan. Palkkio muodostuu yleensä valmistelutyöstä ja suunnittelusta, kuvailutulkkaus-käsikirjoituksen laatimisesta sekä mahdollisesti kuvailutulkkeen esittämisestä tai äänityksestä. Lisäksi palkkioon voi kuulua matkakuluja ja kuvailutulkkauskonsultille maksettava palkkio.

588 Carita Lehtniemi: Opas kuvailutulkkauksen tilaajalle; Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry: Kuvailutulkkaus: Tilaajille.

Suomessa ei tällä hetkellä ole keskitettyä rekisteriä tai tietokantaa, josta kuvailutulkkia voisi hakea. Sopivan kuvailutulkin löytäminen edellyttää siksi usein omaa selvitystyötä ja verkostoitumista.

Kun sopiva kuvailutulkkiehdokas on löytynyt, laadi hänelle tarjouspyyntö, jossa kerrot ainakin seuraavat asiat:

- mihin tarkoitukseen haet kuvailutulkkauspalvelua (minkälaisesta tapahtumasta, teoksesta tai näyttelystä on kyse, kuinka paljon kuvailutulkattavaa materiaalia on)
- missä ja milloin tilaisuus järjestetään
- minkälaista kuvailutulkkausta tarvitaan (esimerkiksi tulkkaus paikan päällä, äänite tai pelkkä teksti eli kuvailutulkkauskäsikirjoitus)
- milloin materiaali on saatavilla ja milloin työn tulisi olla valmis
- mahdolliset erityistoiveet (esimerkiksi toive saada kuvailutulkilta markkinointiin liittyvää konsultointiapua tai perehdytystä muille tilaisuudessa työskenteleville henkilöille).

Näiden tietojen avulla kuvailutulkki voi laatia sinulle tarjouksen. Näiden yksityiskohtien lisäksi teidän tulee ennen työn aloittamista sopia myös muista käytännön seikoista, joita esittelemme seuraavassa alaluvussa. Kuvailutulkkauksen tilaamiseen voi liittyä esimerkiksi keskustelua tekijänoikeuskysymyksistä, jos kuvailutulke ylittää teoskynnyksen. Asiakkaana tyypillisesti ostat kuvailutulkkeeseen käyttöoikeuden. Jos haluat, että kuvailutulkki luovuttaa tekijänoikeutensa kokonaan, siitä tulee maksaa erillinen korvaus.

On suositeltavaa, että kuvailutulkin työparina toimii näkövammaisen kuvailutulkkauskonsultti, joka arvioi kuvailun ymmärrettävyyttä ja antaa palautetta kuvailutulkkeesta. Konsultin työ on erityisen tärkeää silloin, kun kuvailun kohde on haastava tai jos työssä kokeillaan uudenlaisia kuvailutulkkausratkaisuja. Jos toimeksiannossa käytetään konsulttia, on luontevaa, että kuvailutulkki itse hankkii konsultin ja vastaa yhteistyöstä. Jos toivot, että toimeksiannossa käytetään kuvailutulkkauskonsulttia, voit mainita siitä jo tarjouspyynnössä.

Tilaajan rooli kuvailutulkatun tilaisuuden järjestelyissä

Kuvailutulkkaus onnistuu parhaiten, kun asiakas ja kuvailutulkki tekevät yhteistyötä koko prosessin ajan. Päätös siitä, mikä teatterin ohjelmistossa oleva näytelmä tai mitkä taidenäyttelyn teokset kuvailutulkataan, kannattaa tehdä yhteistyössä teatterin ohjelmistovastaavien, kuvailutulkin sekä näkövammaisten edustajien kanssa. Kuvailutulkki saattaa tarvita työnsä tueksi taustamateriaalia, kuten käsikirjoituksia, kuvia, ohjelmalehtisiä, lavastus- tai näyttelysuunnitelmia ja muuta sisältöä, joka auttaa hahmottamaan kuvailtavan kohteen. Jos työ liittyy esittävään taiteeseen, kuvailutulkille tulee lähettää esityksestä tallenne ja järjestää mahdollisuus tutustua harjoituksiin ja esitystiloihin etukäteen. Taide- ja museonäyttelyiden kuvailutulkkaaminen laadukkaasti vaatii ennakkovierailun näyttelytilassa ja keskustelua näyttelyn tuntevan henkilökunnan kanssa.

Jos kuvailutulke on tarkoitus esittää ääneen (esimerkiksi lukea taidegalleriassa tai esittää teatterinäytöksen osana), asiakas ja kuvailutulkki yhdessä suunnittelevat, kuinka se esitetään siten, että sitä olisi mahdollisimman helppoa seurata. Etukäteen tulee esimerkiksi suunnitella, mihin kuvailutulkki asettuu ja miten kuvailutulkin ääni saadaan kuulumaan riittävästi. Ennen tilaisuuden alkua tulee varmistaa, että kuvailutulkin ääni kuuluu selkeästi mahdollisista kaiuttimista tai kuulokkeista ja että langattomien kuulokkeiden yhteys toimii moitteetta koko tilassa. Jos tilassa on taustamusiikkia, sovitaan sen mahdollisesta hiljentämisestä etukäteen.

Teatteriesityksissä ja muissa joukkotilaisuuksissa näkövammaisten ryhmä on hyvä sijoittaa mahdollisimman eteen. Näin tilaisuuden äänet kuuluvat mahdollisimman hyvin ja heikkonäköiset voivat seurata tilaisuutta jäljellä olevan näkökykynsä mukaan. Myös opaskoiraa käyttävien vieraiden sijoittamista kannattaa miettiä etukäteen yhdessä.

Ennen kuvailutulkattua teatterinäytöstä voi järjestää näkövammaisten ryhmälle kosketuskierroksen, jonka aikana vieraat voivat tutustua lavasteisiin ja asuihin. Näyttelijät voivat kierroksen yhteydessä käydä antamassa ääninäytteet, jotta hahmot on helpompi tunnistaa esityksessä. Kosketuskierros ja ääninäytteiden

antaminen vaikuttavat koko näytelmän työryhmän aikatauluihin. Työryhmää kannattaakin tiedottaa kuvailutulkkaussuunnitelmista mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Jos tilaisuudessa on käytössä käsiohjelma, se kannattaa toimittaa näkövammaisille vieraille ennen esitystä saavutettavassa muodossa (tekstitiedostona tai äänitallenteena). Paikan päälle voidaan myös tilata pistekirjoituksella kirjoitettuja käsiohjelmia. Varmista, että tilaisuudessa työskentelevät henkilöt, erityisesti lipunmyynnissä työskentelevät ja muut asiakkaita ohjaavat henkilöt, ovat tietoisia kuvailutulkkaukspalvelusta ja osaavat opastaa sen käytössä tarvittaessa. Näyttelyn tai tapahtuman sisäänkäynnin yhteyteen voi lisätä pienen infopisteen tai kyltin, jossa kerrotaan kuvailutulkkauksesta ja sen käytöstä. Näin muutkin tapahtumassa vierailevat saavat tietoa kuvailutulkkauksesta, jolloin työ tukee yleistä ymmärrystä saavutettavuudesta. Mieti myös valmiiksi käytäntö näkövammaisten avustajien lippujen suhteen. Näkövammaisjärjestöt suosittelevat, että avustaja pääsee tilaisuuteen maksutta.

Kuvailutulkkauksen tilaajan vastuulla on myös huolehtia tilan yleisestä esteettömyydestä. Katsomopaikkojen, sisäänkäyntien ja kulkureittien tulee olla turvallisia ja esteettömiä ja kuulokkeiden käyttöohjeiden selkeitä. Jos tilassa on vaikeakulkuisia kohtia (esimerkiksi jyrkät portaat), tiedota näistä mahdollisuuksien mukaan etukäteen. Sanakartat auttavat näkövammaisia vieraita tutustumaan tilaan etukäteen.

Jotta tilatusta kuvailutulkkauksesta saadaan mahdollisimman suuri ilo ja hyöty, kuvailutulkkauksen tilaajan tulee varmistaa, että tieto kuvailutulkkauksesta tavoittaa kohdeyleisönsä. Tiedota tarjolla olevasta kuvailutulkkaukspalvelusta ajoissa. Kerro siitä tapahtuman verkkosivuilla, esitteissä ja sosiaalisen median kanavissa. Varmista myös, että verkkosivut ovat saavutettavat näkövammaisille käyttäjille. Etenkin jos jokin taho järjestää kuvailutulkkauksen tapahtuman ensimmäistä kertaa, näkövammaiset kävijät eivät välttämättä seuraa järjestäjätahon omia viestintäkanavia. Siksi on usein tarpeen välittää tietoa kohdennetusti näkövammaisjärjestöjen, paikallisyhdistysten ja saavutettavuusverkostojen kautta. Esimerkiksi Kulttuuria kaikille -sähköpostilista, Näkövammaisten kulttuuripalvelu, Suomen kuurosokeat ry ja Näkövammaisten liitto tiedottavat kuvailutulkatuista tapahtumista. Sopivia paikallisia tahoja voivat olla paikallisten

näkövammaisyhdistysten lisäksi esimerkiksi seurakunnat, asukasyhdistykset ja palvelukodit. Hyvä käytäntö on lähettää tiedote valmiina, saavutettavasti muotoiltuna tekstinä tai PDF-tiedostona. Kuvailutulkeilla on usein tietoa ja verkostoja, jotka auttavat viestin saamisessa perille. Mieti siis ennakkoon, tiedätkö, miten kohdeyleisö saavutetaan, ja miten paljon neuvontaa tai tiedotusapua tarvitset siinä kuvailutulkilta.

Tilaajana voit kehittää omaa saavutettavuusosaamistasi myös keräämällä palautetta kuvailutulkkauksesta. Palautteen avulla voit arvioida, miten toimivaa kuvailu oli, olivatko äänenlaatu ja tekninen toteutus kunnossa ja miten tiedottaminen toimi. Kuvailutulkkaus kannattaa järjestää useampaan kuin yhteen teatterinäytäntöön tai taidenäyttelykierrokseen, jotta kuvailutulkkaukseen käytetyistä voimavaroista saadaan mahdollisimman suuri hyöty.

Katso myös

- "Ennakkokuvailu" s. 295
- "Sanakartat" s. 249
- "Kuvailutulkkeen tekijänoikeudet" s. 423

Kuvailutulkkaustoimeksiannosta sopiminen

Kuvailutulkkaustoimeksiointi tarkoittaa yksittäistä työtä tai projektia, jossa kuvailutulkki laatii ja mahdollisesti esittää kuvailutulkkauksen tietystä kohteesta, teoksesta tai tapahtumasta toimeksiantajän eli asiakkaan kanssa sovitulla tavalla. Seuraavat asiat on tärkeää sopia asiakkaan ja kuvailutulkin välillä *ennen* kuvailutulkkaustoimeksiannon aloittamista:

- **Toimeksiannon sisältö ja raja**
 - Mitä toimeksiantoon tarkalleen ottaen sisältyy (esimerkiksi montako esinettä tai kohdetta kuvailutulkataan)?
 - Millä tavalla kuvailutulke toimitetaan (esimerkiksi tekstimuodossa, valmiina äänitiedostona vai tietyssä tilaisuudessa ääneen luettuna)?
 - Osallistuuko työhön kuvailutulkkausconsultti?
 - Haluaako asiakas kommentoida kuvailutulkkauskeskirjoitusta ja mahdollisesti pyytää siihen muutoksia ennen lopullista palautusta?
 - Muu toimeksiantoon liittyvä työaika: Vaatiiko työ yhteistä suunnittelua (esimerkiksi palaveria)? Osallistuuko kuvailutulkki esimerkiksi kuvailutulkattavan näytelmän harjoituksiin? Entä markkinoinnin suunnitteluun ja toteutukseen?

- **Aikataulu ja toimitus**

- Milloin työ alkaa ja milloin sen tulee olla valmis?
- Milloin asiakas toimittaa kuvailutulkattavan materiaalin (tai järjestää kuvailutulkille pääsyn materiaalin luokse)?

- **Hintaehdot**

- Mikä on palvelun kokonaishinta (ja sisältääkö se arvonlisäveron)?
- Mitkä ovat laskutus- ja maksuehdot (maksuaika, eräpäivä ja viivästyskorko)?
- Sisältyykö palveluun mahdollisia lisäkuluja (esimerkiksi matkakuluja)?
- Millaisen korvauksen kuvailutulkki saa, jos asiakas peruuttaa toimeksiannon tarjouksen hyväksymisen jälkeen?⁵⁸⁹

- **Tekijänoikeudet ja käyttöoikeudet**

- Luovuttaako kuvailutulkki kuvailutulkkeen tekijänoikeudet asiakkaalle vai jäävätkö ne kuvailutulkille itselleen?
- Millaiset käyttöoikeudet asiakas saa, eli missä ja kuinka kauan asiakas saa käyttää kuvailutulketta (saako esimerkiksi maalauksen kuvailutulketta käyttää vain tietyn galleriakierroksen yhteydessä vai jääkö käsikirjoitus asiakkaan pysyvään käyttöön)?
- Onko kuvailutulkkeen mahdollisesta uudelleenkäytöstä syytä sopia jotain etukäteen?

- **Tekniset järjestelyt** (jos kuvailutulke on tarkoitus esittää ääneen esimerkiksi teatterissa tai näyttelyssä)

- Mitä laitteita kuvailutulkkauksen esittäminen edellyttää (esimerkiksi mikrofoni, kuulokkeet, kaiuttimet ja vahvistimet)? Kuka ne toimittaa?
- Kuka testaa laitteet ja vastaa niiden toimivuudesta tilaisuuden aikana?

Nämä asiat on aina syytä sopia kirjallisesti (yleensä siis sähköpostilla). Jos sovitte toimeksiannon yksityiskohdista puhelimitse, kirjoita sovituista asioista vielä

589 Esimerkkejä peruutustilanteista sopimiseen voit katsoa Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton julkaisemista [tulkkaustöiden yleisistä ehdoista](#).

kooste sähköpostiin ja pyydä toista osapuolta kuittaamaan, että yksityiskohdat ovat oikein. Tarjousten ja sopimusten tekemisestä voit lukea enemmän esimerkiksi *Kääntäjämasterin kirjasta*⁵⁹⁰. Kirja käsittelee käännöspalveluiden myymistä, mutta tarjousten ja sopimusten tekemisen ohjeet soveltuvat erinomaisesti myös kuvailutulkkaukspalveluihin.

Video Kuvailutulkkauksen käsikirjan YouTube-kanavalla:

Carita Lehtniemi: Kuvailutulkkina toimiminen

Kuvailutulkki Carita Lehtniemi kertoo erilaisista kuvailutulkkauksistaan kohteista, tyypillisestä kuvailutulkkauksen prosessista ja konsulttien kanssa työskentelystä. Hän antaa myös neuvoja aloittelevalle kuvailutulkille.

590 Kääntäjämasterin kirja: Luku 9. Sopiminen.

Kuvailutulkkeen tekijänoikeudet

Kuvailutulke on tekijänoikeudella suojattu teos, kun se ylittää *teoskynnyksen* eli on riittävän omaperäinen ja itsenäinen luomistyö. Esimerkiksi kuvataiteen, museoesineen ja videoteoksen kuvailutulkkeet täyttävät teoskynnyksen lähes poikkeuksetta. Alt-tekstien tyyppiset, hyvin lyhyet kuvailut eivät tyypillisesti ylitä teoskynnystä.

Tekijänoikeus kuuluu aina luonnolliselle henkilölle eli kuvailutulkille itselleen. Jos teksti tehdään useamman henkilön yhteistyönä (esimerkiksi kuvailutulkin ja konsultin yhteistyönä), heillä voi olla yhteisteos ja yhteinen tekijänoikeus. Kuvailutulkkaustryöryhmän on hyvä sopia tekijänoikeuksista ennen työn aloittamista.

Tekijänoikeus ei siirry toimeksiantajalle eli kuvailutulkkauksen tilaajalle, ellei tekijänoikeuksien luovutuksesta erikseen sovita. Yleensä asiakas saa *käyttöoikeuden* (esimerkiksi oikeuden käyttää kuvailutulketta näyttelyssä tai videossa), mutta *tekijänoikeus* pysyy kuvailutulkilla. Asiakas ei siis saa automaattisesti oikeutta muokata tai julkaista kuvailutulketta uudessa yhteydessä, ellei tästä ole sovittu. Ristiriitojen välttämiseksi on hyvä keskustella tekijänoikeuksista ja niihin liittyvistä rajoituksista asiakkaan kanssa toimeksiannosta sovittaessa.

Kuvailutulkilla on tekijänoikeus kuvailutulkkauskäsikirjoituksen lisäksi myös ääneen esittämäänsä kuvailutulkkeeseen. Jos asiakas haluaa tallentaa kuvailutulkkeen esitystilanteen ja julkaista tallenteen, siitä ja siihen liittyvistä korvauksista tulee sopia etukäteen.

Myös elokuvien ja muiden audiovisuaalisten tuotantojen kuvailutulkkeiden tekijänoikeudet kuuluvat lähtökohtaisesti kuvailutulkille. Elokuvan tai ohjelman levittäminen kuitenkin edellyttää, että tuotantoyhtiöllä tai muulla tilaajalla on tarvittavat käyttöoikeudet kaikkeen sen sisältöön – myös kuvailutulkkaukseen. Jos tilaajan käyttöoikeutta ei ole sovittu riittävän laajaksi, elokuvan levittäminen ei välttämättä ole juridisesti sallittua.⁵⁹¹ Tästä syystä tuotantoyhtiöt pyytävät kuvailutulkkia useimmiten joko luovuttamaan tekijänoikeudet tai myöntämään hyvin laajat käyttöoikeudet.

Tekijänoikeuksista ja niiden luovuttamisesta kerrotaan esimerkiksi Kopioston verkkosivuilla.⁵⁹² Suomen freelance-journalistien verkkosivuilla on mallisopimuksia, joilla voi sopia tekijänoikeuksien luovutuksesta eri laajuuksissa.⁵⁹³ Mallisopimukset käsittelevät siis journalistisen työn myymistä, mutta niistä voi katsoa mallia siihen, mitä ja miten tekijänoikeuksien luovuttamisesta voi asiakkaan kanssa sopia.

591 Avate Audiovisuaalisen alan tekijät ry: [Miksi tekijänoikeuksia luovutetaan ja miten niistä tulisi sopia?](#)

592 Kopiosto: [Tekijänoikeuden ABC](#).

593 Suomen freelance-journalistit: [Mallisopimukset](#).

Kuvailutulkkauspalveluiden hinnoittelu

Kuvailutulkkina teet arvokasta asiantuntijatyötä, ja työn hinnoittelun tulee vastata sen ammatillista vaativuutta. Oikein hinnoiteltu työ tekee näkyväksi työn arvon ja auttaa tilaajaakin ymmärtämään, millaista asiantuntemusta ja valmistelua laadukas kuvailutulkkaus edellyttää.

Tarjouspyyntö

Tyypillisesti asiakas pyytää kuvailutulkkaustoimeksiannosta tarjousta, jonka hän joko hyväksyy tai hylkää. Kuvailutulkkauspalvelut myydään yleensä pakettihinnoittelulla: palvelulle sovitaan etukäteen tietty, kiinteä hinta. Jotta voit arvioida pakettihintatarjouksesi oikein, sinun tulee osata arvioida, kuinka monta työtuntia urakka sinulta vaatii. Sopimuksen voi neuvotella niinkin, että jos sovittu tuntimäärä ylittyy (yleensä toimeksiannon sisällön tai asiakkaan toiveiden vuoksi), yrittäjä voi veloittaa lisätunneista erikseen. Aloittelevalle kuvailutulkille tuntimäärän arviointi on luonnollisesti hankalaa. Kun työkokemusta alkaa kertyä, opit myös hinnoittelemaan työsi tarkemmin. Jos työssä on mukana kuvailutulkkauuskonsultti, hänen palkkionsa pitää sisällyttää alkuperäiseen tarjoukseen – se ei saa tulla asiakkaalle yllätyksenä jälkikäteen. Tarjouspyynnön yhteydessä kannattaa muutenkin määritellä ainakin alustavasti, mitä pakettiin kuuluu (katso Kuvailutulkkaustoimeksiannosta sopiminen edellä).

Voi myös olla tilanteita, joissa asiakas ilmoittaa, paljonko rahaa hänellä on käytettävissään kuvailutulkkauksen ostamiseen. Sinun tehtäväksesi jää arvioida, onko summa kohtuullinen vaadittuun työmäärään nähden. Jos summa vaikuttaa pieneltä, voitte yhdessä miettiä, olisiko työn laajuutta mahdollista rajata suunniteltua suppeammaksi (voisiko esimerkiksi kuvataidenäyttelyssä kuvailutulkata hieman pienemmän määrän teoksia).

Kun määrittelet tunti- tai pakettihintasi, muista, että laskun loppusummaan lisätään yleensä arvonlisävero. Asiakkaalle esitettävä tarjous kannattaa aina selkeästi muotoilla joko ”hintaa sisältäen ALV:n” tai ”hintaa ilman ALV:tä”. Käsikirjan kirjoitushetkellä kuvailutulkkaukspalveluiden ALV-kanta on 25,5 prosenttia.

Tuntihinnan arviointi

Kuvailutulkkaukspalvelulle ei voida suoraan antaa palkkiosuosituksia. Jotkut järjestöt ja liitot julkaisevat asiantuntijatyötä tekeville freelancereille suuntaa antavia tietoa tyypillisistä palkkioista. Kilpailulainsäädäntö kuitenkin estää järjestöjä ja liittoja antamasta itsenäisille yrittäjille ja freelancereille⁵⁹⁴ suoria palkkiosuosituksia, koska ne voitaisiin tulkita hintojen yhteensovittamiseksi ja kilpailunrajoitukseksi, mikä on lainvastaista.

Oman kuvailutulkkaukstyön hinnoittelua voi pohtia vertailemalla näitä suuntaa antavia hinnoitteluohjeita toimialoilta, joiden työnkuva on jokseenkin kuvailutulkkauksen kaltaista asiantuntijatyötä. Esimerkiksi korkeakoulutettujen työmarkkinakeskusjärjestö Akava suosittelee asiantuntijatehtävien kuten kirjoitustoimeksiantojen vähimmäispalkkioksi 69,40 euroa ja kokeneen asiantuntijan palkkioksi 88 euroa tunnilta. Tieteentekijöiden liitto esittää, että jos työn tekijä on suorittanut maisterintutkinnon ja työskentelee freelancerina, asiantuntijatyön tai konsultoinnin hinta tulisi olla vähintään 45,50 euroa tunnilta.⁵⁹⁵

⁵⁹⁴ Freelance-työllä tarkoitetaan itsenäistä työskentelyä, jossa henkilö myy osaamistaan toimeksianto kerrallaan ilman pysyvää työsuhdetta. Freelancer vastaa itse omista työvälineistään, hinnoittelustaan ja sivukuluistaan, kuten veroista, vakuutuksista ja eläkemaksuista. Freelancer toimii usein yrittäjämäisesti mutta ilman niin sanottuja muodollisia yrittäjän tunnusmerkkejä, kuten toiminimenharjoittajaksi rekisteröitymistä.

⁵⁹⁵ Akavan: [Akavan palkkiosuosituks](#); Tieteentekijöiden liitto: [Palkkiosuositus: Muut asiantuntijatehtävät](#).

Suhteellisen yksinkertainen keino arvioida oman työsi vähimmäishinnoittelua on laskea, kuinka paljon sinun on kuukaudessa vähintään tienattava, jotta tulet työlläsi toimeen. Oletetaan, että haluat päästä 3 000 euron kuukausituloihin. Teet kuukausittain 21 työpäivää ja yhdessä työpäivässä 7,5 työtuntia. Näin ollen sinulla on siis kuussa 157,5 työtuntia. Kun kuukausitulo jaetaan näillä työtunneilla (3000 euroa / 157,5), vähimmäistuntipalkkioksi saadaan 19,05 euroa.

Tässä laskelmassa ei kuitenkaan ole vielä huomioitu kuluja ja maksuja, joista joudut yrittäjänä huolehtimaan itse. Sivukuluja ovat muun muassa verot, eläkemaksut, vakuutukset ja taloushallinnon kulut kuten kirjanpito. Sivukulujen huomioimisen lisäksi sinun pitää miettiä, kuinka paljon ehdit oikeasti tehdä tuottavaa työtä. Työaika kuluu myös sähköposteihin vastaamiseen, suunnitteluun, hallinnolliseen paperityöhön ja markkinointiin. Joskus myös menetät työtunteja, jos sairastut tai pidät lomaa.

Karkeana nyrkkisääntönä voisi ajatella, että yrittäjänä laskutettavan summan pitäisi olla vähintään kaksinkertainen käteen jäävään summaan verrattuna – ylemmässä esimerkkilaskussa summa olisi siis 38,10 euroa tunnilta (tämä on veroton hinta; asiakkaan maksama loppusumma kasvaa, jos siihen lisätään arvonlisävero). Muista kuitenkin, että esimerkkilaskussa haettiin arviota vähimmäistuntiveloituksesta!

Omaa osaamista ei missään nimessä kannata myydä liian halvalla. Jos et saa tarpeeksi tuloja, et voi elättää itseäsi haluamallasi työllä. Vaikka tuottaisit kuvailutulkkauspalveluita vain silloin tällöin ja sinulla olisi muita tulonlähteitä, on tärkeä muistaa, että jos alihinnoittele työsi, poljet koko kuvailutulkkausalan hintatasoa. Pidemmällä aikajänteellä tämä heikentää koko kuvailutulkaustyön arvostusta.

Kuvailutulkkeiden tekijänoikeuksiin liittyvät korvaukset

Kuten yllä kerroimme, kuvailutulkkauspalveluiden hinnoitteluun voi liittyä myös tekijänoikeusnäkökulmia. Jos luovutat asiakkaalle kuvailutulkkeen

tekijänoikeudet, siitä kuuluu saada erillinen korvaus. Tämän jälkeen asiakkaasi saa uudelleenkäyttää tekemääsi kuvailutulketta, mutta sinulla on oikeus tulla mainituksi kuvailutulkkeen tekijänä (niin kutsuttu isyysoikeus).

Jos asiakkaalle on sovittu oikeus käyttää kuvailutulketta vain tietyssä, rajatussa yhteydessä ja asiakas myöhemmin haluaa käyttää kuvailutulketta uudestaan, kuuluu tästä maksaa kuvailutulkille uusi korvaus. Kohtuullisen korvauksen arviointiin voi hakea mallia samankaltaisista tilanteista muilta aloilta: esimerkiksi journalistisen työn uudelleenjulkaisusta suositellaan maksettavaksi 50 prosenttia alkuperäisestä palkkiosta ja teatteritekstityksen uudelleenkäytöstä suositellaan maksettavaksi 25 prosenttia alkuperäisestä tekstityspalkkiosta.⁵⁹⁶ Vertailun vuoksi voimme mainita, että tässä käsikirjassa julkaisimme muutamia kokonaisia, taidenäyttelykäyttöön laadittuja kuvailutulkkeita. Tästä uudelleenkäytöstä maksoimme tekijänoikeuksien haltijoille 50 prosenttia alkuperäisestä palkkiosta.

596 Suomen Freelance-journalistit: [Palkkiosuositukset 2025](#); Suomen Teatterit ry & Suomen Kääntäjien ja tulkkien liitto: [Teatteritekstitysten suositusvähimmäispalkkio ja uudelleenkäytön ehdot](#).

